JO. BAPTISTÆ
MORGAGNI
NOVA
INSTITUTIONUM
MEDICARUM
IDEA.

Digitized by Google

JO. BAPTISTÆ MORGAGNI

P. P. P. P.

OPUSCULA MISCELLANEA

Quorum non pauca nunc primum prodeunt,

TRES IN PARTES DIVISA.

In hac prima Editione Neapolitana adduntur

EPISTOLÆ ANATOMICÆ DUÆ.

PARS PRIMA.

NEAPOLI MDCCLXIII.

EX TYPOGRAPHIA SIMONIANA.

SUMPTIBUS DOMINICI TERRES.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLUSTRI VIRO

ANATOMICO ET BOTANICO SUMMO

PHYSIOLOGO DOCTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO

ALBERTO

v. HALLER

PRÆSIDI SOCIETATIS REG. SCIENT. GOTTING.
SODALI ACAD. REG. SCIENT. PARIS. REG. CHIR. GALL.
IMPER. BEROLIN. SUEC. BONONIENS. BAVAR.
SOCIET. SCIENT. BRITANN. UPSAL. BOT. FLOR. HELVET.
IN SENATU SUPREMO BERNENSI DUCENTUMVIRO

OB TANTA IN REM PHYSICAM ET IN SE MERITA

GRATO OBSEQUIOSOQUE ANIMO

D. D.

JOANNES BAPTISTA MORGAGNUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

PARTE HAC PRIMA
CONTINENTUR

NOva Inſtitutionum Medicarum Idea. pag. 3
De via atque ordine in tradenda publice Medicina, & Anatome ſervato Epiſtola. 13
Procemia quædam Anatomicarum Prælectionum. 16
De Anatomicis Euſtachii Tabulis Epiſtola. 32
De Glandulis Epiſtola. 41
De Lacrymalibus Ductibus, eorumque Obſtructione Epiſtola. 42
De Lumbricis Epiſtola. 44
De Acu intra Veſicam intruſa, & de Excreſcentia Membranæ Adipoſæ Epiſtola. 47
De Calculis Felleis Epiſtola. 49
De Venæ Cavæ Varicibus Epiſtola. 55
De Veſicæ Calculis a Fr. Jacobo Beaulieu Patavii exſectis, & de Caſu Corneliæ Bandiæ Epiſtola. 56
In locum Vitruvii Medicum Epiſtola. 58
De iis quæ a Valſalva in Bononienſi Academia Inſtituti Scientiarum recitata fuerant, Epiſtola. 62
Experimenta circa Aquam calcis vivæ. 65
Reſponſum Medico-Legale circa Obſtetricum judicium de Mulieris Virginitate. 67
Reſponſum Medico-Legale alterum ſuper feminis emittendi impotentia. 79
Reſponſum Medico-Legale tertium. An poſt ſeptem a conceptione menſes infans naſci poſſit vitalis, & perfectus? 82
In A. Corn. Celſum, & Q. Ser. Samonicum Epiſtolæ decem. 85

Digitized by Google

Die undecima menſis Julii 1763. Reimprimatur.

VARGAS MACCIUCCA.

Carulli.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMIS, ATQUE EXCELLENTISSIMIS VIRIS

HIERONYMO VENERIO

EQUITI, AC ÆDIS D. MARCI PROCURATORI,

MARINO GEORGIO

JOANNI FRANCISCO MAUROCENO

EQUITI

Senatoribus Ampliſſimis, & Triumviris Litterariis

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

Quod facere Architecti neque inconſiderati, neque indociles ſolent, antequam ædificia, præſertim magna, & longi temporis, atque laboris, exſtruere incipiant, ut eorum formam in publico expoſitam, meliorem, dum adhuc licet, ex aliorum reddere judiciis conentur, idem ego & paucis ante menſibus feci, & nunc quoque facio, VIRI AMPLISSIMI. *Cum enim Inſtitutiones quaſdam Medicas olim animo concepiſſem novas illas quidem, &, niſi fallor, formando illi perfecto Medico quem omnes optamus, apprime utiles, ſed eaſdem tantæ operæ, & tam diuturnæ, vix ut illis perſcribendis tota hominis vita ſufficere poſſe videatur; ne ad eas, inexploratis aliorum ſententiis, aggrederer, quo primum die mihi licuit* AUGUSTISSIMI SENATUS, *atque adeo Veſtro Beneficio in hoc Florentiſſimo Gymnaſio verba facere, in magna hominum doctiſſimorum frequentia earum ideam & quaſi formam propoſui. Et quanquam per temporis quo ſcripſi, ac multo magis quo dixi, neceſſariam brevitatem, partim quoque per ipſam formæ naturam atque rationem neque omnia exponere quæ ſentio, neque ea ipſa quæ expoſui, ita exprimere potui atque explicare, ut non ſine aliquo timore eſſem, ne alicubi in rebus, alicubi in rerum cauſis mancus quodammodo, & ſubobſcurus, præſertim minus attentis, viderer, ſæpius item aut vanus promiſſor rerum, nemini, nedum mihi, poſſibilium, aut eorum qui laudandi hic illic Auctores fuerant, diſſimulator ingratus; ea tamen fuit*

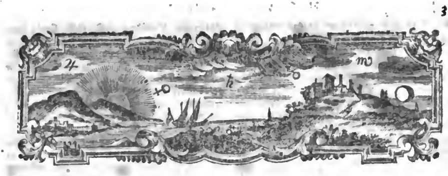
Digitized by Google

univerſæ illius Concionis cum in diligenter audiendo benignitas, tum in judicando æquitas, ut ea omnia neceſſaria eſſe brevitatis illius incommoda, non futuri Operis vitia, exiſtimaverit. Quinimmo ex præſtantiſſimis illis hominibus, quorum ut doctrinæ, ſapientiæque, ita prudentiæ, atque candori plurimum tribuo, non pauci fuerunt qui me non ſemel hortari ſint, ut eandem Orationem typis mandarem, credo quo, non hujus tantum Gymnaſii, ſed omnium Eruditorum antequam Operi admoverem manum, ſententias perſpicerem. Quorum ego hominum conſiliis non modo deeſſe nolui, ſed ut ſatis ſpatii habeam & ad cognoſcenda aliorum judicia, & ad formam hanc quam propono, judiciorum eorum ope, meiſque ulterioribus meditationibus, hoc addendo, iſtud demendo, illud immutando, perficiendam, conſtitui initium Operis in quintum, vel ſextum annum differre: quo intervallo (ne omnia inchoare videar, nihil abſolvere) in Adverſaria Anatomica Altera *ſubciſivi temporis partem impendam, ut eorum editio, de qua annis ſuperioribus occupatus in medicina facienda, ne cogitare quidem potui, paulo ante primos Inſtitutionum libros habeatur. Atque hæ ſunt,* VIRI AMPLISSIMI, *rationes omnis ejus temporis quod mihi a Munere aſſignato vacabit. Quas ſi cæteris, & inprimis ſi* VOBIS *probari intelligam, eas porro ſequar, & conſtanter ſervabo; ſin minus, alias quas magis* VOBIS *placere ſentiam, inibo. Nam qui ab* SENATU AUGUSTISSIMO, *atque adeo a* VOBIS *in hanc ſim nobiliſſimam Sedem honeſtiſſimis conditionibus vocatus, homo ſim omnium ingratiſſimus neceſſe eſt, ſi quidquam aliud dies noctesque quam ſatis* VOBIS, *& Reipublicæ facere contendam. Qua etiam cauſa eſt cur me a Veſtris Laudibus vel in hoc aptiſſimo contineam loco, quod eas nimirum* VOBIS *ſcio mereri quidem placere, audire autem non placere. Itaque ſermonem omitto quo neque illuſtrior, neque uberior, neque optatior contingere mihi poteſt, de Magnificentia, de Conſilio, de Gravitate, de Conſtantia, de Fide, de Innocentia, de Magnitudine Animi, deque iſtis ceteris ſummis atque incredibilibus Virtutibus quibus magno uſui Reipublicæ & privati, & in Magiſtratibus, domi, foriſque & ſæpe fuiſtis, & aſſidue eſtis, quaſque ob Virtutes Veſtra iſta, ut Maxima, & Sapientiſſima, ſic eadem Juſtiſſima cæterarum* RESPUBLICA *cum in vos Honores ampliſſimos contulit, tum majores conferre meditatur. Tantum per eximiam Veſtram in tuendis, augendiſque Litteris Curam, atque Prudentiam, ac ſingularem iſtam, dignamque &* VOBIS, *& Familiis Veſtris Inclytis illis, ac Vetuſtiſſimis Benignitatem illud* VOS *oro, ut quo me vultu (quæ Veſtra fuit Humanitas) excepiſtis, eodem & meum hoc litterarium munuſculum excipiatis. Valete.*

Patavii Poſtridie Kalendas Junias MDCCXII.

IO.

Digitized by Google

JO. BAPTISTÆ MORGAGNI

O R A T I O

Habita in Gymnaſio Patavino XVI. Kal. April. A. CIↃ IↃCC XII. cum primum ad Theoricam Medicinam Ordinariam publice profitendam accederet.

SI ad tradenda Medicinæ Præcepta Magiſtrorum valet auctoritas, in celeberrimo hoc Gymnaſio ab nobiliſſimis Viris traduntur; ſi uſus, a peritiſſimis; ſi ingenia, ab ſolertiſſimis; ſi facundia, ab eloquentiſſimis; ſi ſtudia denique, ab diligentiſſimis, & cum omnia ſuis Auditoribus officia, tum maximam ſedulitatem præſtantibus. Quæ ſunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ quantam vos pro veſtra humanitate in me eſſe, volueritis, uſus mediocris, ingenii vero, &, ſi ulla eſt in me, facundiæ minime voluntati parium; nam Auditoribus quidem meis ſi minus reliquis facultatibus ſatisfacere potuero, at officiis certe, & ſedulitate me ſpero ſatis eſſe facturum. Quæ hic & ſemper habitæ fuerint, & nunc habeantur cum de Scientiis ceteris, atque Artibus, tum de Re Medica Prælectiones, qua gravitate, qua facultate, qua copia, neque dico, neque ſi maxime vellem, dicere tamen pro dignitate ſatis poſſem; hoc tantum dico, nihil me unquam legiſſe, nihil audiviſſe quod mihi de Theorica Medicina ſubtilius dici videretur, nihil de Practica peritius, nihil illuſtriore auctoritate de exemplis, nihil de controverſiis gravius, nihil acutius, nihil de tota re medica ornatius. Quo mihi difficilius contingit impoſitum hic Medicinæ tradendæ munus; nam & poſt eos, & inter eos tradenda eſt Præceptores ex quorum Prælectionum recordatione plus utilitatis, & voluptatis, quam non modo ex meis, ſed ex cujuſquam Prælectionibus capere poſſitis. Sed mos eſt gerendus, non modo Ampliſſimis Rei Litterariæ TRIUMVIRIS, quorum magnitudinem erga me meritorum nulla unquam delebit oblivio, ſed etiam omni Auguſtiſſimo VENETORUM SENATUI, cujus ego honeſtiſſimo de me judicio, benigniſſimoque Conſulto nullo modo deeſſe poſſum; deeſſe autem? immo vero etiam non ea ratione reſpondere, ut omnes intelligant, me ſummis opibus eniti, & quam maxime poſſim, contendere, ut Beneficia in me Sua recte poſita, & ratione collocata eſſe videantur. Et cogitan-

gitanti quidem mihi, ac omnes animo ad novum aliquod utiliſſimum opus, atque pulcherrimum vias, aditusque repetenti nihil denique viſum eſt dignius novo quodam genere Medicarum Inſtitutionum, quod antequam planius quale ſit, dico, neceſſe eſt quemadmodum olim in ejus venerim cogitationem, proponere. Quod quidem ſic faciam, ut tria illius præcipua capita, itemque eorum utilitates, difficultates, auxilia eâdem operâ ediſſeram. Id cum breviter fecero, atque ita quæ de illis Inſtitutionibus generatim ſunt dicenda, expoſuero, tum longiorem aliquanto, & tripartitam orationem ingreſſus, quæ de ipſis ſigillatim, ſed per ſumma capita, tradi poſſunt, explicabo.

2. Cum in quavis Facultate nemo poſſit perfectus exiſtere qui id ipſum non ſpectet, & ad ſumma contendere non laboret, tum vero idem in Medicina contingere neceſſe eſt. Non hic pono, liberum eſſe humano ingenio ad conſummatam, & numeris omnibus abſolutam medendi artem pervenire; hoc enim alias in loco videndum eſt; ſed qui ad eandem ſe conferunt, illis ad ſummam eſſe tendendum, id pono. Cum enim vel ex hiſce ipſis qui in quavis arte primas appetunt, raros videamus ad ſecundas, tertiaſque provectos, in hac certe cui non minus difficultatis, quam utilitatis, dignitatiſque, inſitum eſſe confitemur, in imo ſubſiſtat neceſſe eſt quiſquis ad ſumma non enitatur. Hac de cauſa illud primum viſum eſt mihi, eſſe Medicum ad ſpem ſummam inſtituendum, talemque informandum qualis adhuc fortaſſe fuerit nemo. Præterea animadverti, qui Medicas Inſtitutiones ſcripſerunt, quos mihi quidem videre contigerit, eos ita omnes ordiri quaſi perfectis omni alio genere doctrinæ ſummam in arte medica manum imponerent, ſive contemnentes tanquam parva quæ prius diſcimus, ſtudia, ſive non ad ſuum pertinere officium opinati, quando diviſæ profeſſionum vices eſſent, ſeu, quod proximum vero, nullam ingenii ſperantes gratiam circa res, quamvis neceſſarias, procul tamen ab oſtentatione poſitas, ut operum faſtigia ſpectantur, latent fundamenta. Mihi vero nihil arti Medicæ alienum exiſtimanti ſine quo optimum Medicum non poſſe fieri, fatendum eſt, nec ad ullius rei ſummam, niſi præcedentibus initiis, perveniri, viſum quoque eſt oportere ad minora illa, ſed quæ ſi negligas, non ſit majoribus locus, deſcendere, nec aliter quam ſi Medicus traderetur educandus, ſtudia ejus ab infantia formare, & per omnes quæ modo aliquid Medico futuro conferant, artes ad ejus operis ſummam perducere. Illud noviſſime occurrebat, ſatis eſſe non putandum eximio inprimis quem inſtituendum poſuimus, Medico ægrotantium lectulis aſſidere, ſed præterea inſerviendum eſſe poſteritati, quæ is ſcire potuerit, quæque artis gratia inquirere, candide illa, atque ſimpliciter in omnium ſæculorum notitiam proferendo, tum Reipublicæ obtemperandum, in Scholis modo atque in Gymnaſiis artis rationem aperiendo, in foro alias atque in judicio de veneficiis, de prodigiis, de vulneribus, de acris, ciborumve ſalubritate reſpondendo. In quibus, atque in aliis pariter hujuſmodi rebus cum nemo queat recte atque ordine ſe ſe gerere qui ad eaſdem non ſit inſtitutus, hæc quoque omnia Medicis Inſtitutionibus comprehendenda eſſe videbantur. Sic igitur colligebam, & perfectum Medicum, & per cuncta ab infantia uſque ſtudia, & ad omnia quæ in ipſum cadere poſſunt, officia diligenter eſſe informandum.

3. Quæ cum colligerem, non ego iſtas quæ ſunt in uſu, Inſtitutiones abjiciebam (probo enim; ne quis forte ſecus exiſtimet; & valde utiles eſſe, profiteor) retinebam potius, retentiſque omnia quæ dixi, addebam, ut Medicus tandem inſtitueretur ille perfectus, & quo ne cogitatione quidem & mente excellentior confingi poſſit. In quo non multum illud verebar, ne ſi id quod vellem, efficere, eumque Medicum quem cupio, inſtituere valerem, retardarem ſtudia multorum, qui deſperatione debilitati, experiri id nollent quod ſe aſſequi poſſe diffiderent. Nam par eſt, omnes omnia experiri qui res magnas, & magnopere expetendas concupiſcunt. Quod ſi quem aut natura ſua, aut illa præſtantis ingenii vis forte deficeret, dum teneret modo eum curſum quem poſſet, non evaderet ille quidem in ſummum, mul-

multos tamen infra ſe videret. At ſumma aſſequi arduum eſt, & nemo eſt aſſecutus. Ante omnia, ſufficit ad exhortationem ſtudiorum, non capere id rerum naturam, ut quidquid non eſt factum, ne fieri quidem poſſit; namque omnia quæ magna ſunt atque admirabilia, tempus aliquod quo primum efficerentur, habuere, & quidquid eſt optimum, ante non fuerat. Accedebat, tot nos præceptoribus, tot adjumentis inſtructos eſſe, ut poſſit videri nulla ſorte naſcendi ætas felicior, quam noſtra, cui docendæ cum tota antiquitas, tum vero inprimis noviſſima tempora elaboraverunt. Quibus nunc addere æquum eſt veſtrum iſtud aere, & excellens ingenium, & egregiam iſtam, ac præclaram indolem, Adoleſcentes ſtudioſiſſimi, quos propterea unos ex omnibus ad bene medendum maxime natos aptoſque reputo, ut vel ex vobis ſummus ille quem opto, Medicus, vel ex nemine fortaſſe omnium expectandus eſſe videatur.

4. Sed cum illud, ut dico, minus timerem, ne ab aliis magna nimium exigere judicarer, illud contra verebar maxime, ne nimio plus de me polliceri, & jactare me intolerantius viderer, ſi forte ſuſciperem tradere tantam rem, quantam, non modo facultate conſequi, ſed etiam animo complecti longe eſſet difficillimum. A quo quidem conſilio etſi ego tam aberam, quam qui maxime, ut qui de me, meiſque viribus, ut a principio dixi, ſemper ita ſenſerim, & adhuc ſentiam, ex quo tamen die allatum eſt, me ſumma hujus Immortalis Reipublicæ liberalitate in hoc omnium locupletiſſimum optimarum Artium, atque Scientiarum Domicilium vocari, ex eo die mihi ſum viſus id poſſe eniti, non perficiendi quidem ſpe, ſed adumbrandi voluntate. Quod ipſum profecto magnum erat onus, & perquam grave, atque adeo non hiſce humeris ſuſcipiendum, niſi illud occurriſſet, nuſquam tot Socios, nuſquam tales conſiliorum Adjutores, qui tantum onus magna ex parte verbis, exemplique allevarent ſuis, quot, qualeſque in doctiſſima hac, & ornatiſſima Civitate, me eſſe reperturum. Cum enim Medicus ſit mihi educandus eloquentia excultus, in dialecticis eruditus, in mathematicis, & philoſophia exercitatus, juris divini, atque humani non inſcius, rei anatomicæ, reique herbariæ, omniſque materiæ medicæ ſcientiſſimus, univerſæ demum medendi rationis peritiſſimus, mihique propterea cum Magiſtris earum Artium, Doctrinarumque nobiliſſimis multi ſint ſermones conferendi, multa ſint ab illis poſtulanda, multa ſumenda; ubi hæc omnia commodius quam in hac Urbe, conſequi poſſim, non video. Ubi enim terrarum eloquentia ornatius, dialectica acutius, matheſis nervoſius, philoſophia probabilius, divina, atque humana jura incorruptius? ubi corporis humani, ubi ſtirpium, ubi rerum naturæ hiſtoria diligentius? ubi denique cautius, ubi præclarius, ubi felicius omnis Medicinæ ratio, viæque traduntur?

5. Quo magis confidentiæ notam, & offenſionem effugere poſſe videor, præſertim cum tot præter tantoſque Socios atque Adjutores, Duces Auctoreſque ſummo judicio, & auctoritate nactus ſim duos, quorum veſtigia, non preſſa leviter, perſequenti apparent, ſed fixa atque alta ſe ſe ita oſtendunt, ut aberrare non ſinant. Quid? quod, non certam modo, apertam, directam, ſed munitam quoque viam hi duo reliquerunt, verba nempe, ſententias, præcepta inſtituti mei tam propria, tractandiſque rebus tam apta, ut ego iiſdem non ſolum verbis, atque ſententiis, ſed perpetua interdum oratione, parce ad materiam hanc meam detorta, non uti non poſſim: quod vel in hac ipſa Præfatione non latere vos, certo ſcio. Cujus a me facti non eſt expectanda deprecatio (quanquam quis hanc ultro confitenti negaret veniam?) ſed gratia potius habenda eſt, quod non commiſerim, ut vel minus idonea oratione, vel compellationum inepta, atque odioſa aſſiduitate uterer, in quorum alterutro peccandum alioquin erat, optimis videlicet occupatis. Nam ut inſtitutum animo complexus ſum meum, nullas paullo notiores aliarum quoque Artium Inſtitutiones omittenti. quin exeuterem, & cum meis contenderem, brevi poſt tempore uſu venit, ut M. T. Ciceronis, & M. F. Quintiliani libros oratorios in manus ſumerem, & diligentius conſiderarem. Di-

Dici non poteſt, quantum ipſe mihi ſim gratulatus, quantumque id gaviſus, quod in tantorum Præceptorum veſtigia incurriſſem; uterque enim (quod vos minime ignoratis) Oratorem omni ex parte perfectum inſtituunt, alter vero etiam ad ejus ſtudia prope ab incunabulis formanda, atque regenda ſe ſe demittit. Itaque cum in binis inſtituti mei capitibus eos Auctores nactus eſſem, quorum graviſſima auctoritate tueri illa poſſem, modo, atque ordine luculentiſſimo exponere, oratione autem locupletiſſima etiam ornare; tertium, quod relinquebatur, caput de Medico ad cuncta quæ in ipſum cadere poſſunt; officia informando, hoc vero adjectum ceteris videbatur tum eorum gratia, & ſuæ utilitatis admitti poſſe, tum eadem ratione tractari, quam in tradendis illis prioribus didiciſſem. Quod quidem & cœpi facere, & porro quantum mea valebit infirmitas, ſum facturus.

6. Expoſui quod primum pollicitus ſum, Auditores, quidquid generatim ad inſtitutum pertinet meum, nunc ſequitur, ut quale ſit, per ſingula rerum capita ediſſeram ſic quidem, ut quæ noſtri Alumni ſint partes antequam Medico Præceptor tradatur, poſtquam erit traditus, & ex quo eidem ægrotantes tradenrur, oratione tripartita proponam: quæ ſi me intelligitis ut breviſſime poſſum, planiſſimeque præſtare, vos, quæſo, benigne, ut facitis, & diligenter attendite. Poſtquam principio demonſtravero, quæ puer animi, quæque corporis debeat bona præ ſe ferre, quo de puero ſpem Medici capere quam optimam poſſint, hanc vero tantam ſpem & expectationem neminem poſſe, niſi virum bonum, explere, illud primum conſequetur, ut puerum doceam frangendis cupiditatibus, & conformandis moribus operam dare, fine ſibi propoſito, cujus cauſa nihil non faciat, & quo omnem rationem referat, DEO. Strictim deinde attingenda erit cum iſtis omnium communibus, contritiſque præceptis homine ingenuo, liberaliterque educato dignis prima illa puerilis inſtitutio, qua ſic ſatis græce, luculenter autem ſciat latine. Hic fere de Præceptorum electione ſermo erit aliquanto longior inſtituendus, deque eorum moribus, atque officiis, utque his mutuo diſcipulum deceat reſpondere. Non illos pudeat fateri neſcire quæ neſciant; pudeat potius quæ unos ſe exiſtiment ſcire, ea non candide communicare. Perſpicue doceant, atque diſtincte. Ingeniorum diſcrimina intelligant, & ut cujuſque natura feret, in hoc frenis, in eo calcaribus uti ſciant. Diſcipulos ſive domi, ſive in publico exerceant, jejuna concertatione verborum digladiari, nunquam ſinant, neque eos educent contentionis cupidiores, quam veritatis. Hæc, & alia hujuſmodi quæ in Præceptorum delectu ſpectari cupio, cum ſatis oſtendero, tum quæ ipſos Præceptores prima omnium præſtare diſcipulis malim, demonſtrabo. Quorum hæc fere ſumma eſt. Ut infantiæ falſas opiniones, & præjudicia ex animo evellant. Ut fallaciis ſenſuum detectis, & erroribus maxime omnium communibus & pervagatis, contra hos inpoſterum muniant. Ut nullius in verba, ne in ſua quidem, jurare doceant. Non vetuſtatem, non novitatem, non conſuetudinem admirari & ſequi, ſed unam, ubi ubi fuerit, veritatem. Hanc illos facile non aſſequi qui facile & e veſtigio pronunciant, quique potius argumenta numerant, quam expendunt. Attamen non eſſe homini turpe ſe deceptum fateri, turpe eſſe, cum monitus fuerit, non fateri. Sed cum multo quidem & ſæpius, & facilius promptiſſimi homines, & præfidentes labantur, quam dubitantes, & hæſitantes, eſſe tamen ubi in hanc quoque partem peccetur, vel nimia videlicet cunctatione, vel ſcientiæ omnis, & veritatis deſperatione.

7. His cum præceptis diſcipuli animus imbutus fuerit, tum auctor ero, ut ea tradantur axiomata, quæ poſſint pluribus addiſcendis poſtea Facultatibus inſervire. Quorum non pauca cum ſint penitus in media Matheſi retruſa atque abdita, ad hanc ut primus gradus fiat, hortabor. Cujus quidem elementa, arithmeticam deinde, & geometricam partem, mechanicam quoque, & ſtaticam, tum geographicam, hydroſtaticam, opticam, dioptricam, & aſtronomicam præ ceteris commendabo: His autem ſic erudiri puerum velim, ut quæ ad ipſas attinent, experimenta, quaſque

que haberi in ipſis obſervationes continget, illo ſemper comite, atque adjutore habeantur. Idemque in Chymicis, idem in Botanicis, atque Anatomicis etiam laudabo, quarum nempe elementa artium jam tum puero tradenda cenſeo, ejuſque avidæ, & prope vacuæ memoriæ eam vim nominum innumerabilem, qua absterreri ſolet adulta ætas, mature ingerendam. Et illa quidem puer ratione non obſervationes modo, & experimenta addiſcet, ſed quæ præterea in hiſce excogitandis ſolertia, in capiendis dexteritas, in confirmandis ſedulitas, in tradendis fides requiratur. His tot inſtructus adjumentis utilius multo, atque facilius cognoſcet quæ ab acutiſſimis hominibus in tota ſunt naturali Philoſophia cogitata: quorum quæ probabilia magis fuerint, verique ſimillima, ea demum ſub rerum hiſtoriis cumulatiſſimis, & ut fieri poteri, accuratis ita proponantur, ut liberum ſit probabiliora in dies, ut fit, occurrentia reponere, neque tamen philoſophica illa commentatio idcirco invertatur, & commutetur univerſa. Neque interea admovere aurem negligat divinarum Legum, & humanarum peritis: quos ſi palam audire non audeat, quod eorum Facultatibus noſtra hæc medendi vis ne minima quidem ſocietate conjuncta eſſe videatur; ſubauſcultando tamen mihi excipiat eorum voces, & procul quid ajant, attendat; multos enim Medico incidere caſus in quibus id juvet non neglexiſſe, cum ante a me indicatum eſt, tum alio loco demonſtrabitur. Jam vero Dialecticis, & Rhetoribus dare operam licebit: quas a me doctrinas neque inconſulto, nec ſine Auctore graviſſimo in hoc tempus differri, tum planum fiet, cum quam illas emendatas velim, quam ſerias, quam actuoſas, declarabo. Sed ut homines labore aſſiduo, & quotidiano aſſueti cum feſtorum dierum cauſa, aut voluntate ſua ab opere interdum ferientur, ad pilam ſe, aut ad diſcum, aut ad metulas conferunt, aut etiam novum ſibi ipſi aliquem excogitant in otio non inertem ludum, ſic noſter cum ab ſeverioribus illis ſtudiis quaſi colligere ſe ſe volet atque reficere, ſubciſiva hæc tempora haud alia in re utilius poſuerit, quam in Philologia, & in Critica Facultate.

8. Locus hic erit nonnullorum querelis, & monitionibus occurrendi: me jam jamque memoraturum, quam multa & magna, & difficilia ſint medentibus neceſſaria, horum induſtriam in plura ſtudia non bene diſtraxiſſe, vel ſi mea ratione ad alia iſta perſequenda ſatis ſpatii relinquatur, me tamen nimis duras leges primis ætatibus impoſuiſſe ſic ut a me potius abſterritæ a Medicina cognoſcenda, quam excitatæ, voluntatem diſcendi ſimul cum ſpe perdiſcendi abjecturæ eſſe videantur. Quibus ego monitoribus ſic reſpondebo: qui vulgari iſta & quotidiana facultate ſit contentus, eum noſtras Inſtitutiones nihil onerare, nihil diſtinere, nihil morari, quin quantum ex ipſis videbitur, ſibi ſumat, cætera eximio illi Medico & abſolutiſſimo quem informamus, relinquat. Hujus intereſſe maxime qua mentis acie medicam rationem ſit aſpecturus, eadem rerum omnium vim naturamque prævidiſſe. In his tamen artibus non doceri a me tantum temporis, & laboris impendere, quantum ii qui ipſarum tractatione delectati nihil in vita ſint aliud acturi; ſed ex iis tantum arripere, & curſim guſtare, quantum illi ſatis ſit qui ad alium uſum ſit translaturus. Nec tempus illi nimis breve futurum, qui parce ipſum, ut nos docebimus, & ſapienter diſpenſaverit, præſertim neque tardi, neque ſegnis ingenii, qualem quidem inſtituimus, juveni, neque uno utenti, ſed pluribus eodem tempore Præceptoribus. Nam illud quoque demonſtrabimus, non confundi animum, ac fatigari quibuſque in diverſum tendentibus diſciplinis, ſed ſicut in cibis, horum apta diverſitate reficimur, unius aſſiduitatem faſtidimus, ita in uno eodemque ſtudio ingenium langueſcere, plurium certa mutatione recreari.

9. Quæ cum ita eſſe, oſtenderimus, nihil, opinor, erit cauſæ cur non id quoque Medico futuro præcipiamus, ut inter hæc ipſa diverſa ſtudia, jam nunc ea omnia ex ipſa Medicina prædiſcat quæcunque poterunt illis cum ſtudiis non difficile copulari. Nam cum illis quos ante diximus, Philologis, Mathematicis, Grammaticis operam dabit, quid prohibet, aut ab his libros utriuſque linguæ explicari qui ſint de re medica præclare, & eleganter conſcripti,

ſcripti, aut ab illis alteris in Opticis, atque Dioptricis quæ ad oculorum pertinent morbos, paulo uberius exponi, aut denique ab illis prioribus Antiquorum pondera, atque menſuras, balnea, artemque gymnaſticam potiſſimum indagari? Hæc ergo, & hujuſmodi alia quæ noſtro liceat quaſi aliud agenti de rebus Medicis prænoviſſe, a me diligenter indicabuntur.

10. Poſt quæ velut novum erit ſumendum exordium, & (quæ altera hujus orationis pars eſt) ad Medici officia tranſeundum, ac primum quando tradendus Medico Præceptori ſit adoleſcens, dicendum. Secundum hoc, breviter diſquiretur, an ſummo protinus optimoque ſit tradendus. Monebimus, ne quis ſe allici patiatur magnificis eorum Magiſtrorum pollicitationibus, qui intra ſex menſes, (quod olim Theſſalum illum Medicum, & huic propiorem memoriæ Paracelſum feciſſe, accepimus) medendi rationem ſe tradituros univerſam, promittant. Porro qui empiricam Artem, non rationalem, profiteantur, hos quoque minime tironibus eſſe audiendos. Quinam deinde Scriptores, & qua ſinguli ſint ratione prælegendi. Quis in unaquaque Artis dictanda regula, præceptiſque ſit modus; neque enim quaſi quaſdam leges immutabili neceſſitate conſtrictas medendi ſtudioſis eſſe ferendas, ſed ex quibus pro variis cauſis, temporibus, ætatibus, & cæteris quæ ſunt hujuſmodi, conditionibus aliqua mutare uſus, ſtudium, conſilium, &, quod eſt caput, prudentia poſſit. Illud vero etiam atque etiam monebimus, ut diligentiſſime Præceptor videat quo ſua quemque natura maxime impellere videatur; operæ namque pretium faciet, ſi ad cujuſque ingenium ita ſuam inſtitutionem accomodet, ut de præſidenti audacique animo tantum detrahat, quantum diffidenti, & nimis timidio adjiciat.

11. Hic tandem ad Inſtitutiones iſtas communes & pervagatas aggrediemur. Quæ quidem perquam breviter a me perſtringentur, non quo illa non probem quæ tot, tantique medendi Artifices, & Doctores reliquerunt; ſed cum illa pateant, in promptuque ſint omnibus (extant enim innumerabiles de iiſdem libri neque abditi, neque obſcuri) neque ea tractatione mea aut copioſius explicari, aut planius exprimi poſſint, nemo a me expectabit, ut opinor, ut in re nota & pervulgata multus velim & ineptus audire. Siqua igitur in illis Inſtitutionibus aut addenda, aut mutanda, aut vero omittenda, præſertim de expertorum Magiſtrorum conſilio, videbuntur, hæc paulo uberius memorabimus, reliqua perbreviter attingemus. In quibus profecto erit Medicinæ etymon, & quid illa ſit, aut quis ejus finis, atque utilitas, ſitne ars, & ex quo genere, & quæ ſit ei ſubjecta materies. Sed plura aliquando verba faciemus de illius origine, factiſque progreſſibus, deque ſpe futurorum, de primis Auctoribus, & de Sectis, & qui in unaquaque familiam ducant.

12. Poſtea vero quam res illas, deque theoreticis methodis nonnulla tradiderimus, Artemque omnem Medicam in quinque diviſam eſſe partes, cum ex his primam percurremus, tum quædam ad Anatomen, utilitatemque ipſius ſpectantia non reticebimus. Hinc alteram, quæ de Morbis eſt, partem dialectice tradendam eſſe, negabimus; medice vero, & firme, & perſpicue ſic ut melius tertiæ, quæ eſt de Signis, inſervire poſſit, docebimus. Quartæ autem, quæ Servatrix eſt, parti cum hiſtoriam medicam ventorum accurate ſcriptam, tum de vita producenda libellum commode adjungenda commemorabimus. Sed in nulla tandiu quam in ea quæ Curatrix eſt, quinta parte immorabimur. In qua primum de medendi methodo verba faciemus, iis nempe capitibus unde omnia ad omnem curationem præſidia ducuntur. Tum de re herbaria, de pharmaceutica, de chymica: quo in loco non pauca hortabimur, & aliqua ex parte ſuſcipiemus: Ut tironibus præcepta, cautioneſque tradantur, quæ in quibus dandis medicamentis ſint attendenda, quæ proſpicienda, quæ vitanda; tum vero quæ quibus mixtis novæ, & inexpectatæ vires oriantur. Ut genere indicationum univerſo nova quadam methodo in ſpecies certas partito, ut nulla, quantum fieri licebit, aut omittatur, aut redundet, ſua ſingulis ſpeciebus remedia aſſignentur & ſimplicia, & permixta, & prompta, & conquiſita, quanquam ſimplicia, & prompta magis, ſed tamen permixta

mixta etiam, & conquiſita, omnia autem uſu probata, ſic ut ſimul ac poſita ſit indicatio, habeant tirones quo ſe referant unde ſtatim poſſint medicamenta depromere. Ut neque de ſpecificis, quæ vocant, remediis, quæ utinam tot haberemus quot haberi dicuntur, neque de novis, & incognitis ſileatur, ſed viæ rationeſque tradantur quibus utrorumque natura & vires inveſtigentur. Poſtremo ut de medicamentorum numero, deque ponderum ratione finienda, hoc eſt, de formulis remediorum ſcribendis fideliter, ac dilucide præcipiatur.

13. Hæc in tradendis Inſtitutionibus proponemus. Erunt & quæ in tradendis cujuſque Morbi Curationibus proponamus. Et primum quem ordinem præſtet ſervare, & quam viam tenere. An longiorem hanc, ſed celebratam magis & tritam. An breviorem illam, & compendiariam, in qua pleriſque morbis in certa genera contractis, ut puta Doloris, Inflammationis, Defluxionis, & hujuſmodi aliorum, tum communia in genus unumquodque, non vero in morbos ſingulos ſingula medendi genera præcipiuntur. Deinde negabimus, ullius morbi naturam, & cauſas ſine reſpondentibus cadaverum diſſectionibus, curationem vero ſine cautionibus, præceptiſque peculiaribus eſſe proponendam. Præterea diſpiciemus, facturi ne operæ pretium ſint qui ſeparatim tradere inſtituant de morbis, qui fluidas tantum afficiunt partes, quique tantum ſolidas, & qui utraſque; tum de acutis, & longis; tum de penitus alicui parti inſidentibus, & diſtantia ac diverſa membra in conſenſum trahentibus; tum de ingenitis, & in his hereditariis; de implicitis, & in his inter ſe pugnantibus; de ſe ſe in morbos alios vertentibus, de redeuntibus; de vernis, æſtivis, autumnalibus; hibernis; de ſenilibus tandem, virilibus, juvenilibus; nam pueriles quidem, itemque muliebres jamdiu ſeparatim tractari video; artificum autem morbos, & cuique vitæ generi peculiares ab reliquis neque ita pridem, & magna cum laude ſejunctos eſſe, cum uſpiam, tum vero hic potiſſimum non ignoratur. Nec dubium eſt, eos quoque morbos qui ab animi affectibus oriuntur, ſeorſum eſſe proponendos, omnes vero qui ad Chirurgiam pertinent, longe eſt evidentiſſimum. Sed ut de his morbis omnibus tradendum erit, ſic de rebus etiam duabus, quarum altera illos præcedere, altera ſubſequi non raro ſolet, minime erit reticendum, de parvis morborum initiis, horumque remediis, & de illis qui rarde ex morbis convaleſcunt, quam mature confirmandis.

14. Quoniam vero cuncta hæc medicinæ præcepta ſicut cognitioni ſunt neceſſaria, ita non ſatis ad vim medendi valent, niſi illis firma quædam facilitas, ſeu medicus habitus acceſſerit; hunc autem conſequimur legendo, audiendo, obſervando, colloquendo, cogitando, ſcribendo, imitando, &, quod unum tandem plurimum poteſt, medendo; idcirco de his omnibus ex ordine præcipiemus. Et primum qua in parte medicinæ quis præter cæteros ſeu vetuſtus, ſeu novus Auctor excellat: quid in hiſce ipſis cavendum; ut æquus animus, ut liber non minus ad lectionem, quam ad reliqua quæ percurremus, ſit afferendus. Hinc quos audire, quos ſectari conducat. Quid, & qua ratione, & quo etiam in loco obſervandum. Urbes namque celeberrimas malim pharmaceutis, chymiciſque tabernis inſtructiſſimas, & in quibus publice a medicis, non tantum pluribus, ſed alia aliis in facienda medicina ſequentibus, alia vitantibus, ægrotantium corpora manu, pharmacis, victus ratione curentur, denatorum cadavera incidantur. Neque his modo, etſi magna, & permulta ſunt, eſſe tamen contentus poterit ſummus ille quem formo, Medicus, niſi præterea longe lateque peregrinetur, in caſtris verſetur, & cum hæc omnia legerit, audiverit, obſervarit, doctis cum amicis, & æqualibus conferat, atque ita ſe exerceat, ut quæ ſibi mox agenda ſint ad ægrorum lectulos, jam nunc exercitatione quaſi ludicra prædiſcat, & meditetur. Cujus ita exercitationis præcepta dabo, ut eam maxime comprobem in qua ex Hippocraticis morborum popularium, aliiſque hujuſmodi accuratis hiſtoriis cujuſque ægrotantis caſum uno ſociorum articulatim proponente, medicam cæteri, ut mos eſt, conſultationem inſtituant, tum quæ ipſi præceperint, atque prædixerint, cum Au-

ctoris tandem curatione, & ægrotationis illius exitu ſtudioſe contendant: quod cum in morbis pleriſque omnibus, tum in his præcipue quorum vi ſubita ante æger conficì, quam imparatus Medicus meditari ſat poſſit, etiam atque etiam commendabo. Dies præterea nullus ſit cujus certa pars in acerrima atque attentiſſima cogitatione non ponatur. Ea cogitatione pridie lecta, audita, obſervata, diſputata verſare atque agitare, ex verſatis autem atque agitatis dubia excipere, & memoranda oportebit, illa ulterius excutienda, hæc penitus memoriæ tradenda, utraque continuo in adverſaria conjicienda.

Poſt hæc de optimo medendi genere tantum dicere conabimur, quantum noſtro adoleſcenti ſatis ſit ad unum aliquem tum ex iis qui fuerunt, tum ex his qui ſunt adhuc, Medicis quem imitetur, eligendum. Quem tamen quoniam ita ſibi proponere ad imitandum debet, ut longe illum multumque ſuperare nitatur, idcirco protinus de cauta imitatione verba faciemus.

15. Quibus abſolutis, ac nonnullis hoc loco interjectis de Aſſiſtentis Medici officiis, de medendi Poteſtate, ac ejus Inſignibus promerendis, & de prudentia, cæteriſque virtutibus ad artis uſum neceſſariis, aliquando ad curandos ægros (quæ poſtrema hujus orationis pars erat) mittemus illum quem inſtituimus, Medicum ſic tamen, ut certas quasdam admonitiones, quaſi comites, adjungamus. Et illud primum videndum erit: quod ſit incipiendi medicinam facere tempus, ad medicum quidem quod attinet, num illud quod ætas denique affert, an illud potius quod ob ſtudium, & diligentiam interdum quoque præcurrit ætatem; quod autem ad morbos pertinet, illud certe quo morbi faciles, & tutiſſimi dominantur. Hinc quæ in ſuſcipiendis curationibus ſint obſervanda, quæ in excogitandis; quæ in adhibendis. Non ea mihi convellere adorietur quæ non poſſint removeri; levamen tantummodo hic promittet, & interitus prolationem. Non plures mihi ægrotantes ſuſcipiet, quam quibus ſingulis ſumma cura poſſit conſulere. Nihil in his paulo notabilius dimittet quod non ſuæ meditationi ſubjiciat, nihil quod in ephemeridem ſuam non referat. Nunquam ægrotantes, atque domeſticos aptis, cautiſve prædictionibus, Chirurgorum autem famulos, obſtetrices, pharmacopolas, cæteroſque miniſtros, artis, & muneris quemque ſui eminenti præſtantique peritia in officio non retinebit. Hæc præterea admonebitur. Ne quid noceat. Ut ab levioribus, quandocumque liceat, auxiliis ordiatur. Ut perraro ad remedia vehementia decurrat, annis præſertim primis; ſed quam poterit mitioribus, atque paucioribus ſit contentus. Ne ſtatim plerumque mutet, ſi quæ non ſtatim profuere; contra aliquando aliud continuo, atque aliud experiatur. Quonam quieſcere præſtet tempore; quonam movere. Quonam imitari, aut ſequi naturam; quonam morari, vel anteire. Quonam ſit, aut non ſit tritis Artis præceptionibus utendum. Quid agendum in novis morbis, quid in latentibus, & ad tempus incognitis. Quando denique, & qui ſint in conſilium adhibendi, & quemadmodum Conſultationes & coram, & per litteras inſtituendæ.

16. Hæc cum fuero exſecutus, non hic Medicum quem fingo, deſeram, ſed per omnia quæ quidem cadere in ipſum poſſunt, munera atque officia deducam. Non de Medici Conducti, non de Archiatri, non de Collegiis adſcripti, non de Profeſſoris publici officio ac partibus reticebo. Quanquam ita hoc loco interpellari me poſſe intelligo, quaſi hæc omnia ut complexurum me verbis ſpero, ſic facultate eſſe jam complexum exiſtimarem. Ego vero, cujus tantum ab omni arrogantia ingenium, voluntaſque abhorrent, quantum debent; debent autem maxime; etſi ab nemine æquo, & intelligente homine ita interpellari me poſſe, ſcio propterea quod & quo, & quibus fretus adjumentis intendam, ſatis eſt ante declaratum; tamen ſi quis forte ſic interpellet, is ſibi hoc perſuadeat, velim, me non multo ſecus facturum, cum de Medico abſolutiſſimo, cunctiſque ejus partibus diſputabo, ac facerem, ſi eſſet mihi de Pictore dicendum: negarem enim, poſſe eum ſatisfacere in tabulis, niſi recte lineamenta deſcribere, niſi cui pigmento quod pigmentum deceat apponere, didiciſſet; neque ea cum dice-

rem,

Digitized by Google

rem; me eſſe pictorem neceſſe eſſet, ſed fortaſſe non ſtultum alieni artificii exiſtimatorem. Similiter ea cum attigero, non quid ego, ſed quid ille poſſit eximius, quem cupio, Medicus, ſi modo quis eſſet, aut ſi etiam unquam fuiſſet, aut vero ſi eſſe poſſet, haud ſcio an feliciter, certe diligenter adumbrabo.

17. Nunc ad vos, Auditores æquiſſimi, doctiſſimique, & ad inſtitutum revertens meum; quoniam uſu Medicis non raro venit, ut non modo a privato quoque homine, ſed a Magiſtratibus utriuſque Fori conſulantur partim de ſuperſtitione, de miraculis, de faſcinatione, de mutilatis, de monſtris, de notis virginitatis, de jejunii, & ſacrarum precum ex formula recitandarum, vel audiendarum, & conjugalium tandem legum obſervandarum poteſtate; alias de aere, aquis, rebuſque cibariis, de peſte, & contagione, de legitimo partus tempore, de amentia, de ictibus, & vulneribus, de veneficiis, de morbis denique vel ſimulatis, vel redhibitioni locum facientibus, vel tormenta quæſtioneſque prohibentibus; quoniam, inquam, de his omnibus ſæpe Medici reſponſum quæritur, Noſtrum ego, ut ſcite illud dare, & prudenter poſſit, certis quibuſdam præceptionibus informabo: quas ſi ignoret, alterutrum, quandocumque conſultus fuerit, neceſſe erit, aut tempus habeat cognoſcendis non ſolum rebus quæ in quæſtione verſentur, ſed multis præterea, & variis, & ab noſtra penitus Facultate ſejunctis, aut videatur ſibi in novum terrarum orbem eſſe delatus.

18. Sed hæc omnia quæ noſtro hactenus laudavimus Medico, ut multa ſint, ut præclara, ut reipublicæ conducibilia, finibus tamen anguſtis ſane & exiguis continentur, ſi cum ea laude utilitateque conferantur quam ſcientia affert, digna, & profutura tradendi litteris, ac memoriæ cunctorum hominum ſempiternæ. Quamobrem non ante noſtris Inſtitutionibus finem faciemus, quam diligenter videamus, quæ ſint Medico potiſſimum, & quemadmodum ſcribenda. Illud autem primum ponemus: cum minime poſſit is quem ſæpe diximus, Medicus perfectus & abſolutus exiſtere, niſi Medicina, quantum valent hominum vires, ipſa perficiatur, illius maxime intereſſe, quæcumque egerit, nedum ſcripſerit, huc tendere & ſpectare univerſa, ut ea quæ Arti deſunt, cumulatiſſime adjiciantur. Namque, ut propoſitum non aſſequatur, falſa tamen deprehendendo, & vera detegendo, multa Arti, multa ſibi & ſubſidia addet, & ornamenta comparabit. Sed cum illi primum removenda ſint omnia quæcumque obſtant, & impediunt, hæc a me diligenter indicabuntur, & in his univerſalium, abſtractarumque ab rebus meditationum velut præcox, & multo major quam utile ſit rebus publicis, conſectatio, propter quam laudabilis ille mos & aphoriſmos, & hiſtorias, & obſervationes ſimplices, ac nudas ſcribendi longo eſt intervallo prætermiſſus, tum imprudens illa ratio res longe abſtruſiores, aut etiam majores inveſtigandi, quam ut hominum poſſint ſenſu, aut cogitatione comprehendi, quarum utinam notitiam aliquam habere poſſemus; ſed domina Natura eſt. Porro cum ex hiſce rebus quarum tractationes deſideramus, non paucas ante indicaverimus, ubi de vulgatis Inſtitutionibus, deque Morborum Curationibus locuti ſumus; nonnullas hic addere ſatis erit, & primum rectam cauſarum quibus morbi continentur, inquiſitionem. Quæ quoniam nulla aptius via, quam morboſorum & cadaverum ſectionibus, & fluidorum obſervationibus indagantur, de his recte inſtituendis, ſeligendis, dirigendis verba faciemus: quas cum ad cæteras, tum vero inprimis ad dignoſcendas infantium ægrotationes commendabimus, ut quibus natura ſuos poſſe indicare morbos negavit, illos ars, quaſi opportuna, & amica interpres, ne deficiat. Hæc præterea deſiderabimus. Ut Medicus quiſque det operam, ne in civium ſuorum morbis, patriæque idoneo medendi genere hoſpes ſit, & ſi qua valetudinum, ſi qua præſidiorum genera cum rara ſint, aut pene ignota cæteris gentibus, ſuæ tamen regioni ſint frequentiſſima, ea litteris prodat, & memoriæ poſteritatis propaget. Ut in ea quam inſtitui poſſe diximus, de longis morbis tractatione, in quibus quidem curandis multo plus ſane quid Medicus, quam quid va-

valeat fortuna, perſpicitur, quo in morbo quæ ſit aptior ægrotantibus regio, diligenter commemoretur. Ut non minus de novis remediis, quam de novis morbis, deque his inclinatis, utque ſic dicam, ſeneſcentibus, de non ita bene tractatis, de neglectis, atque omiſſis, de abditis, & cognitu difficilibus non difficulter cognoſcendis, de illis demum qui vulgo inſanabiles exiſtimantur, & eorum tamen, quandocumque ſucceſſerint, curationibus tradatur. Quibus, atque aliis præterea hujuſmodi quæ in Inſtitutionibus enumerabimus, ſi diverſarum, & pugnantium, in Artis præſertim activa parte, ſententiarum conciliatio accedat, interea poſſit ferri tolerabilius cumulatæ Artis perfectionis deſiderium.

19. Sed quidquid Medicus ſcribere inſtituet, mihi quidem & latina, & eleganti, & preſſa moderate, non redundante ac ſuperfluente, oratione conſcribet; latina, ut pluribus longe lateque intelligatur; eleganti, ut vel faſtidii, vel melioris alieno ſub nomine paraphraſis; non ſuperfluente, ut vel tædii, vel epitomes metuenda Auctoribus pericula effugiat. Et hæc quidem generatim. Sigillatim vero trademus de ſcribendis Medico Præceptionibus, Meditationibus, Hiſtoriis, deque his ſæpe utili, aptaque delineatione Figurarum, de Criticis, & Apologeticis Scripturis, de bonis libris ex peregrina, aut barbara in linguam latinam convertendis, de antiquis denique tum incertis dignoſcendis, tum mendoſis reſtituendis.

20. Poſtremo quod ceſſandi tempus capere, & quæ, hoc capto, præſtanti ſummoque Medico noviſſima ſtudia conveniant, in extrema Inſtitutionum noſtrarum parte diſputabitur. Sed, ut ego ante dicendi finem faciam, quam vos me benigne, attenteque audiendi, quid in tota hac parte ſim habiturus, malo in veſtris cogitationibus relinquere, quam in oratione mea ponere.

21. Atque de eximio Medico inſtituendo edidi quæ potui, non ut volui, ſed ut me temporis anguſtiæ coegerunt. Quæ tametſi ſtrictim quaſi per tranſennam prætereuntes aſpexiſtis, primum nihilominus vos hortabor, diligentiſſimi Adoleſcentes, ut ſi illam præclaram, & eximiam ſpeciem Perfecti Medici adamaſtis, tantum illi conſequendæ, operæ ſtudiique navetis, quantum me ſedulitatis, & officiorum omni tempore in vos conferre, ſentietis. A vobis autem, quos & ſingulos, & univerſos præcipuo ſemper honore proſequar, Collegæ Sapientiſſimi, illud majorem in modum peto, ut, ſi arduum quod inſtitui, & perdifficile Opus non improbatis, mecum ſuſcipere ne gravemini. Sin vos alios longa vita, & in ſtudiis conſumpta, partim uſus rerum maximarum docet, me ab impari onere abſterrere, veſtris monitis, conſiliiſque parebo, contentus, ideam Operis primis tantum lineis deſcriptam exhibuiſſe, quam alii olim me longe meliores, non (quod ego pollicere poſſem) paulo diſtinctius adumbrare, ſed implere, informare, & numeris omnibus abſolvere fortaſſe conentur. Quod ſupereſt, a TE etiam atque etiam quæſo, JOANNES CORRARI, Generis Splendore, & Virtutum omnium quæ in Virum Principem cadunt, Præſtantia Ornatiſſime, hujuſque Præclariſſimæ Urbis Præfecte, ac Proprætor Meritiſſime, ut pro Tua iſta patria, & domeſtica Humanitate orationi des veniam meæ, quod cum Tua tempora, tum publica, quibus ea tribuis, commoda paulo diutius ſit morata. DEUM vero Optimum Maximum precor, ut ſi Auguſtiſſimo VENETORUM SENATUI, Ampliſſimiſque Rei Litterariæ TRIUMVIRIS, a quibus hoc mihi eſt Munus honeſtiſſimum, graviſſimumque concreditum, ſi iis, inquam, me videt gratias quidem agere tantas non poſſe, quantas debeo, ſed tamen quantas maximas poſſum capere, & nunc habere, & eſſe habiturum, dum vivam; tum faxit, ut mihi dignæ Munere, dignæ TRIUMVIRIS, dignæ SENATU hæ, quas hodie cœpi, Perfecti Medici Inſtitutiones proveniant.

IO.

Digitized by Google

JO. BAPT. MORGAGNI DE VIA ATQUE ORDINE AB SE IN TRADENDA PUBLICE MEDICINA ET ANATOME SERVATO EPISTOLA.

Joannes Baptiſta Morgagnus Antonio Larber, nuperrime ad dignitatem Archiatri Baſſanenſis evecto, S. P. D.

QUando non ſatis tibi eſt, cariſſime Antoni, quæ ſive in Noſocomio, ſive in Theatro doceo, aſſidue annis ſuperioribus, cum hic degeres, audiviſſe, ſed & ea cognoſcere cupis quæ, antequam naſceretis, de Re Medica primum, tum de Anatomica hic publice tradere conſueſſem; utinam ſatis facere poſſem voluntati tuæ. Verum qui poſſim? cum ex tempore, ut probe, noſti, dicere ſolitus, vix ſumma quædam Exercitationum capita ſcriptis commiſerim. Dices, at viam ſaltem, atque ordinem quem tenebas, fac ſciam. Si hoc es contentus; paucis accipe.

Qui libri hic eſſent more Majorum a Theoricæ Medicinæ Doctoribus interpretandi, non ignoras. Prima Fen Primi Canonis Avicennæ, Galeni Ars Medica, Hippocratis Aphoriſmi. Duos ego primos non tam mihi eſſe traditos ad interpretandum, cenſebam, quam ad argumenta capienda eorum quæ ab homine veri, & auditorum utilitatis ſtudioſo tractanda eſſent, & expendenda. Itaque ubi illius, & hujus Auctoris ſententiam breviter, & quantum fieri per me poſſet, perſpicue expoſueram; continuo illuc tranſibam, ut fuſius inquirerem, de iiſdem quas olim Avicennas, aut Galenus ſcripſerat, rebus quid ille, aut hic alter eſſet poſt nova tot inventa, & experimenta ſenſurus,

ſi foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum.

Sic mihi occaſio dabatur quæ poſteri ſecus, & cur docuiſſent, proponendi, & ex pluribus, variiſque inter ſe collatis ſententiis quæ veri ſimilior videretur, ingenue, modeſteque indicandi. Ex Avicennæ igitur libro argumenta hauriebam, ut ſingula Phyſiologiæ capita, ex Galeni autem libello, ut reliquas exponerem Inſtitutionum Medicarum Partes. In quibus memini, cum de Signis agerem, & de Urinis præſertim, ac Pulſibus, ſic me inſtruxiſſe diſcipulos, ut quæ ſunt ante illarum inſpectionem, aut horum explorationem ſcienda, & quæ dum inſpiciuntur, aut explorantur, animadvertenda, & quæ demum poſt inſpectionem, aut explorationem deducenda, partite, accurateque docerem. Sed neque in cæteris Inſtitutionum Partibus quod in ipſa potiſſimum Phyſiologia feceram, alios quoſdam, non longos quidem, ſed dilucidos, utileſque tractatus interſerere non omittebam. Itaque efficiebam, ut cum denique ad eum annum veniſſem, quo erant Aphoriſmi Hippocratis interpretandi, brevis eſſe poſſem in theoricis explicationibus, quippe ab iis quæ ſuper Galeno, & Avicenna jam tradideram, pendentibus, ut paucis indicare verbis, atque applicare ad Hippocratis doctrinam liceret: unde, cohærente docendi ordine, ſimul per illa hæc illuſtraretur, ſimulque per hanc illa confirmarentur.

Sed cum ſicuti in duos illos Auctores, ita in Hippocratem jam præfatus, de ſingulis tria oſtendiſſem, quis fuiſſet Scriptor, qualis eſſet liber, & qua ratione interpretandus; de hac præſertim, quod ad Hippocratem attineret, ſic ſtatueram, primum omnium videndum eſſe, quod ad ejus fieri poſſet, ut quæ revera ejus eſſent, aut non eſſent verba, variantibus interdum lectionibus, dignoſceremus. Qua in re non parum quidem, poſt Galenum, doctiſſimis illis Interpretibus tribuebam, qui avorum noſtrorum tempore floruere, ſed multo plus Cornelio Celſo, ut cui in Romanis Bibliothecis vetuſtiorum codicum fuiſ-

fuiſſet copia, nec diligentia in latine reddendis aphoriſmis quam plurimis defuiſſet, nemini tamen plus, quam ipſi Hippocrati, quotieſcumque aliis in libris (id quod ſæpe accidit) eadem quæ in hoc, & fuſius aliquando, clariuſque, propoſuiſſet. Quin etiam in hoc ipſo libro, nec raro, accidere cenſebam, ut Auctoris ſententia, aliis cum aliis aphoriſmis conferendo, eluceret. Quam non modo ob cauſam, verum inſuper ut interpretatio brevior fieret, inſtitueram uno propoſito aphoriſmo, cæteros qui ad genus idem rerum ſpectarent, quaſi corollaria, ſubjicere. Quod faciendi ut Sectio ipſa Prima commode mihi occaſionem præbebat; ſic ex ejus aphoriſmis continuo tibi exempla dabo.

Cum enim ſecundus de alvi fluxibus ſit, & vomitibus; illo explicato, quicunque toto libro de illa, aut de hac evacuatione ſunt, primum ſpontanea, tum a Medico inſtituta, quo meliori poterant ordine a me diſpoſiti, proferebantur. Sic & tertius aphoriſmus, ut eſt ad miſſionem ſanguinis referendus, ita alios de effuſione ſanguinis non a Medicis ſolum, ſed etiam ab natura ipſa facta, ut porro proponerem, ſuadebat. Cum vero ad quartum perveneram, qui de tertio quaſi fonte remediorum, victus ratione, ſcriptus eſt; reliquos producebam ad eandem pertinentes. Nec deerant in ſecundo, & decimo tertio quæ de ætatibus, & quæ de anni temporibus mentionem injiciendo, ad Sectionis tertiæ aphoriſmos explicandos viam aperirent, ut neque in duodecimo quæ urinas, & ſudores memoraudos, alios atque alios exponendi anſam præberent, & cum his jungendi qui ad criſes æſtimandas attinent, & qui ad prædicendas. Jam vero intelligis, cum in aphoriſmum inciderem, qui ad bona, aut mala in morbis indicia, aut ad morborum durationem, recidivam, ſucceſſiones, curationem, aut ad certum quoddam morborum genus ſpectaret, quid mihi de cæteris ejuſdemmodi aphoriſmis faciendum cenſerem. Reliqua addere omitto, quippe ad eandem normam.

Interea autem dum hæc in Gymnaſio, & domi auditores docerem meos, ſi quid forte daretur otii, aut illas, quas necdum vulgaveram, anatomicas obſervationes cum Veterum, & Recentiorum Scriptis conferre pergebam, aut Novæ (quod pariter promiſeram) Inſtitutionum Medicarum Ideæ non oblitus, quæ me ad earum libros perſcribendos juvare poſſent, colligebam, donec quarto anno in tradenda Medicina inſumpto, docere Anatomen juſſus ſum, vix menſium trium ſpatio dato, non tam ad me, quam ad alia, in primiſque ad Profectorem aſſidua exercitatione, meoque exemplo, ut plura quæ hic oſtendi, aut ſic oſtendi non conſueverant, adminiſtrare poſſet, diligenter parandum. Itaque prooemium illud, a te aliquando apud me lectum, quo ſum prima die in Theatro uſus, non magis prooemium fuit, quam veraciſſima excuſatio. Eamque continuo, & poſtridie demonſtrationes ſunt conſecutæ Elementorum Anatomes illas ob cauſas quas in Alteris Adverſariis (1) indicatas vides. Id inſtitutum ſemper deinceps retinui, ut quotannis, ſi non in Theatro, at domi, aut in Noſocomio antea oſtenderem, explicaremque Elementa illa, quam totius humani corporis anatomen docerem. Illis præterea poſt demonſtrata curſim oſſa, doctrinam de articulis addebam, & vaſorum, nervorumque, ut per collum, thoracem, ventrem feruntur, ſuis in ſedibus oſtenſionem, haud ignorans, quantum præſtet ſimul univerſa demonſtrare priuſquam aut truncata, & diviſa in partes, ſuis cum viſceribus proponantur, aut, ſi non diviſa, tabulæ, uti ſolebant, agglutinata, & ſicca, ut neque ſingulorum ſedes, neque ſitus, neque habitus inſpicientibus appareat. Sed hæc omnia, quippe a me ad hoc uſque tempus nunquam omiſſa, vidiſti ipſe, atque alia inſuper, nempe cum veritus, ne quædam ſatis poſſim in Theatro oſtendere, in Noſocomio præmonſtro.

Ordinem quoque in Anatome tradenda animadvertere potuiſti a me ferme conſervari Veslingianum. Accidit tamen prioribus illis annis aliquando, ut propter idonearum cadaverum inopiam coactus ſim, ne tempus lege præfinitum elaberetur, lon-

(1) Animadv. 1.

ge alium ordinem ſequi, ſic tamen, ut omnia connexa atque apta inter ſe viderentur. Itaque ab Oſſibus nonnunquam, interdum a Fœtu, non ſemel a Capite initium duxi. Quin ſecundo anno cum proſpicerem, tempus mihi ad docendum datum tot non ſuffecturum Exercitationibus, quot habere conſuevi; experiri volui, an breviori ordine poſſem omnia comprehendere. Igitur a Cerebro, & Spinali Medulla incipiens, per nervos ad ſingula tum organa ſenſuum, tum motus inſtrumenta ducebar, hæcque non externa ſolum, verum etiam interna, ut quæ edendæ voci, quæ ſanguini in gyrum agendo, quæ conficiendis, diducendiſque alimentis, quæ recrementis eliminandis, quæ hominum generi propagando inſerviunt; quid multis opus eſt? ad ſingulas partes, atque adeo particulas totius corporis novo hoc neque inelegangi, neque ita prolixo, ſed laborem non mediocrem, nimiamque animi attentionem requirente, hoc, inquam, ordine perveniebam. Quamobrem eo ſemel uſus, alterius illius qui a corde per arterias ad partes ſingulas ferret, periculum facere nunquam volui. Sed cum denique nec anguſtiæ temporis, nec cadaverum inopia me amplius prohibuerunt quem tum auditoribus faciliorem, tum mihi etiam commodiorem eſſe ordinem, cenſerem, eum ſequi; ab illo quem dixi, hic poſt Veslingium uſitatiore, non diſceſſi.

Neque eandem tamen in ejuſdem argumenti Exercitationibus rerum diſtributionem quotannis placuit inſtituere, neque eaſdem ex earundem Partium hiſtoria animadverſiones, eademque monita ſeu theorica, ſeu practica deducere; ſed quantum quidem potui, ſemper nova quaſi veſte hiſtoriam indui: hiſtoriamque ipſam auxi ſubinde, aut illuſtravi. Quæ ut præſtarem, magno mihi adjumento fuerunt non meæ dumtaxat obſervationes, verum etiam alienæ. Has enim, ex recens editis libris depromptas meis auditoribus proponere conſuevi, Auctoribus diſerte indicatis, atque laudatis, quamvis non omnes ſemper probare, aut accipere poſſem obſervationes, vel quod repetitæ non reſpondiſſent, vel quod necdum ſatis ſpatii ad repetendum habuiſſem. Aſſenſum autem cohibuiſſe, me nunquam pœnituit; cum annis inſequentibus tutius aut confirmare liceret, aut non meis tantum, ſed & aliorum iteratis fruſtra experimentis, deſerere.

Ex his omnibus intelligis, qui factum ſit, ut cum de eodem quotannis humano corpore idem ego, eodemque in Theatro ſepties jam, & quadrageſies ſermonem habuerim; frequens ſemper Theatrum fuerit, iis quoque, ut noſti, ad audiendum redeuntibus, quorum non pauci annis jam multis continenter interfuiſſent. Intelligis pariter, cur nunquam mihi grave, imo potius gratum fuerit, quod illorum plures, alii aliis annis, ſingula conati ſint verba ſcribere docentis; non, ut prudentiores, ſibi res tantummodo, ſententiamque adnotare. Nam etſi illorum ſedulitas hunc habuit exitum, ut cum perſæpe non a verbis modo, ſed ab ſententia quoque aberraſſent, eorum ſcripta, quæcunque mihi oblata ſunt, pro approbatione quam ſperaverant, ingenuum a me judicium illud retulerint, quod mea manu eorum chartis Virgilii verbis uſus, allinendum eſſe, cenſui,

Non ſum adeo informis; nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis ſtaret mare;

etſi, inquam, res ipſis ex voluntate non ſucceſſit; omnibus tamen quæ alio anno ſcripta fuerant, cum ſcriptis cæterorum annorum conferentibus manifeſtum eſſe potuit, quanto aliter ſingulis annis meas habuerim Exercitationes.

Quod ut fieret, haud raro inſuper cauſæ accedebant quæ ex parte id poſcerent, ut puta, alia ac plerumque ſolet, viſcerum, muſculorum, vaſorum ſedes, aut alia forma, aliuſve numerus: in quæ nunquam incidebam, quin mihi, aut aliis an idem videre, an ſæpe, & quibus in corporibus accidiſſet, continuo referrem, & ſiquid forte deeſſet, unde id ſuppleri potuiſſet in viventibus. Neque aliter me gerebam, ſi non ab ortu, ſed a morbo aliquo, rariore præſertim, mutatæ Partes occurrebant. Verum hæc partim, cum adeſſes, audiviſti, partim in libris invenies meis. Alia autem fortaſſe in ſchedis

extant

extant, ut quæ præfanda, aut attexenda iis exercitationibus fuerunt quibus intereſſe placuit Ampliſſimis Viris qui pro Auguſta Venetorum Republica huic præerant Civitati. Ea vero, quantum memini, cum vix aliud ſint, quam meritæ aut laudationes, aut gratiarum actiones; minime ad id pertinent quod ex me quæris curioſene magis dicam, an amanter? quam nimirum viam in docendo tenuerim. Utcunque autem illæ ſcriptiunculæ ſe habent meæ; veniens huc aliquando poteris, ſi forte volueris, in magno, quem apud me ſæpe vidiſti, acervo chartarum quærere, in quibus videlicet quidquid pro re nata properanter ſcriptitavi, nec relegi unquam, nec amplius relegam. *Annus enim octogeſimus*, ut olim M. Varronem (1), ita nunc *admonet me, ut longe alias ſarcinas colligam ante quam proficiſcar è vita*. Quam dum tibi hac mea longiorem precor, ſimul precor & feliciorem. Vale.

Dabam Patavii Kal. Martiis CIↃ IↃCC LXI.

JO. BAPT. MORGAGNI QUÆDAM PRÆLECTIONUM ANATOMICARUM PROŒMIA.

Cum primum ad Anatomen tradendam in Theatrum veniſſet XII. Kal. Februarii CIↃ IↃCC XVI.

ANtequam de Re Anatomica oſtendam ea, quæ ante omnia oſtendenda arbitror, ſatisfaciam iis, qui forte ex voce, vultu, geſtu, toto habitu corporis nunc mirantur, quid cauſæ ſit, quamobrem initio dicendi commovear etiam vehementius, quam mea ferre conſuetudo videatur.

Primum hæc novi loci nova ſpecies terret oculos, tum vero magis terret animum illa cogitatio, in eo me Gymnaſio ad Anatomen tradendam aggredi, quo in Gymnaſio Andreas Veſalius, Realdus Columbus, Gabriel Falloppius pene intermortuam apud omnes multis ante ſæculis Doctrinam Anatomicam non modo in priſtinam dignitatem reſtituerunt; ſed ad multo etiam ampliorem provexerunt: Ex ea ipſa ſede ingredi me dicere de Anatome, ex qua ſede Hieronymus Fabricius, Julius Caſſerius, Adrianus Spigelius Anatomici Nobiliſſimi non minus hoc Theatrum laudatiſſimis Diſſertationibus, quam univerſum terrarum orbem gloria magni nominis impleverunt; Ex ea, inquam, ſede, ex qua, forte adſunt aliquot grandes natu, qui Joannem Veslingium audiverint, at quem Virum! Ex qua denique; ut de intermediis Profeſſoribus Clariſſimis ſileam; audiverunt omnes eum qui me proxime anteceſſit, Michaelem Angelom Molinettum eruditiſſimum, ac diſertiſſimum Virum, & ad hunc locum apprime factum; ut plus voluptatis ex ſola ejus orationis ornatiſſimæ recordatione, quam ex omni meo ſermone, capi queat.

Porro me illud etiam perturbat, quod cum his tot, tantiſque, quibus ſuccedo, Anatomicis non modo ætate, ingenio, auctoritate, gratia, ſed ne ipſa quidem exercitatione ſim comparandus. In hac enim Re primum mediocriter ſum verſatus: deinde ſiquem uſum habui, dum intermiſſis diſſectionibus, medicinam aut apud Cives meos facio, aut hic doceo, tot me anni non minus quam ſcalpellorum meorum aciem, retuſum atque hebetem reddiderunt.

Accedit id quo gravius afficior, atque adeo vehementius angor, quæ res mihi, & ceteris ab omni alio adjumento deſtitutis, incredibili ſubſidio una ſolet eſſe, diligentia, nec ea quidem me juvari in præſentia poſſe. Nam cum diligentia, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, nihil valeat; tum ego neque ſatis habui temporis, &

(1) Rer. Ruſtic. l. 1. c. 1.

Digitized by Google

& quantulumcunque habui, id prope omne coactus ſum aliis atque aliis, & neceſſariis quidem, rebus tribuere.

Quibus ut omnibus valde ſolicitor, ſic illo demum conturbor maxime, Anatomen, non ut olim, eſſe adhuc paucarum ſcientiam Partium, atque magnarum, ut vel ſine aſſidua exercitatione, ſine juſta diligentia tradi poſſit; ſed ex illis certis, & pervulgatis finibus noſtra potiſſimum, & patrum memoria, tenuiſſimis, ſed iiſdem utiliſſimis, incrementis quotidie adauctam, prope in immenſum excreviſſe; ut ſi Veſalius iterum, & Falloppius exiſtant, ſi Fabricius, ſi Caſſerius huc redeant, non poſſint tamen, niſi uſu quotidiano freti, datoque longo ad comparandum ſe tempore, tantam vim novarum & particularum, & utilitatum pro dignitate hujus loci, & recentioris Anatomes edocere.

Hæ omnes cauſæ ſi, ut notiſſimæ ſunt, ita mihi uni cognitæ, ceteris autem eſſent ignotæ; non modo perturbarer magis; ſed oratio me ipſa deficeret. Nunc illud me recreat, atque confirmat, quod & in hunc locum adduxit, hæc quæ expoſui, omnia omnibus nota, teſtata, manifeſta & eſſe, & fuiſſe. Itaque ſiqui nihilominus me hortati ſunt (hortati ſunt autem plures & Proceres Summi, & Profeſſores Graviſſimi) ut vel in his tantis anguſtiis temporis huc venire ne dubitarem; ſi nihilominus de hac re Ampliſſimi Litterarii Triumviri ad Senatum referre voluerunt; ſi nihilominus Auguſtus Senatus ita cenſuit; perſpicuum, opinor, eſt, non ea demum in præſentia a me expectari quæ deberem; ſed ea tantum quæ poſſim.

Quo magis æqnum verumque eſt Benignitati erga me Publicæ, tribus intra quatuor hoſce annos honeſtiſſimis Senatus Conſultis, hoc autem præſertim noviſſimo teſtatæ, non modo immortales gratias & agendo, & habendo, ſed prompte, ut jubeor, alacriterque parendo, reſpondere.

Siquid tamen perturbationis reliquum eſt, id omne paulatim eximit præſentia eorum a quibus tam benigne, attenteque audior. Agnoſco enim (quod a principio haud ſatis poteram) agnoſco, inquam, magis magiſque ora, oculoſque ſingulorum. Intueor Viros, intueor Adoleſcentes & Cives, & Exteros qua ſanguine, qua dignitate, qua litteris, qua virtutibus ornatiſſimus. Hi quod in Gymnaſio hoc florentiſſimo aſſidue verſantur, homini favent, cujus, ſi minus reliquas facultates, at ſedulitatem certe, & officia in ſe perſpexere. Ceteros autem qui in hac Nobiliſſima, & Præſtantiſſima Urbe orti, educatique ſunt, & Viros, & Juvenes honeſtiſſimos eadem, ut accipio, eſſe voluntate & benevolentia in exterum, & prope adhuc ignotum hominem, nihil certe aliud cogit, niſi vis quædam, & conſenſus incredibilis inſitæ, vel potius innatæ benignitatis: quam ut ſponte ſua Patavini Cives erga me ſuſceperunt, ſi ut ſemper retineant, cunctis grati, & obſequentis animi ſignificationibus operam dabo.

Quod ſupereſt; Sapientiſſimum humani corporis Conditorem veneror Deum; ut ſi me non Novitatem, non Vetuſtatem, ſed unam, ubi ubi invenero, Veritatem ſecuturum; ſi rejectis inanibus, & hiſtorica divini ejus Operis enarratione indignis, verborum calamiſtris, perſpicua, & omnium, horumque in primis Juvenum captui accommodata oratione, & methodo uſurum; ſi neque in longis, & hic ſupervacnis controverſiis tempus contriturum, neque ulla alia in re quidquam oſtentationi, ſed omnia publicæ utilitati, quæ ex una fideli, & plana ſubtiliſſimi ejus Operis demonſtratione exiſtit, daturum; ſi ita, inquam, animatum me videt; tum faxit, ut quod nunc incipio, bene, fauſte, fortunate, feliciter abſolvam.

Digitized by Google

Proœmium ad Prælectionem de Oculo

eodem anno habitum poſtridie Idus Februarii coram Viris Ampliſſimis JOANNE A LEGE Prætore & JOANNE PISAURO Equite Præfecto Patav.

QUando ita erga me benefici eſtis, Moderatores Ampliſſimi, ut quod pro officio, cujus omnes partes in hac Nobiliſſima Civitate gubernanda ſancte, & diligenter expletis, præſtare aliis mei Ordinis hominibus conſuevistis, id pro veſtra ſumma benignitate largiri mihi volueritis; oro, atque obſecro, ut quantum interſit inter me, atque eos ad quos audiendos alias in hoc Gymnaſium veniſtis, vobiſcum ipſi reputetis. Primum enim cum eorum nonnulli ætate, omnes ingenio, & eloquentia longe ſuperiores ſint; tum ego in eas anguſtias temporis compulſus ſum, tot ſimul, tantiſque aliis rebus, & iis quidem neceſſariis, diſtentus, noviſſime hoc tot dierum continenti labore defeſſus, ut ſi vel par illis eſſem, inferior tamen viderer, neceſſe foret. Accedit, quæ in eorum orationibus ſummopere placuerunt, ea mihi ne imitari quidem licere. Aliud enim eſt in Scientiam aliquam, Facultatemve præfari; aliud eſt eandem tradere. Illic decet genus orationis ornatum illud, & comptum, ad laudandum, ad hortandum, ad delectandum accommodatum. Illic ſive novum mavis, ſive elegans, ſive grave, ſive contractum, ſive amplum, id licet argumentum ſeligere. Hic vero ſi quis eadem conſectaretur; ineptis gratum fortaſſe faceret: ſani quidem homines longe alia requirerent, primum ne ab demandato officio diſcederet, tum ut lucido ordine, perſpicuis verbis, minus quoque interdum latinis, modo traditæ Scientiæ propriis, commendatis ſibi Adoleſcentibus inſerviret, poſtremo ut ſuam potius Facultatem novis obſervationibus, quam placendi artem novis rationibus augeret. Quæ quoniam vobis, Graviſſimi Senatores, quantum pro veſtro ingenti utilitatis publicæ ſtudio grata atque accepta, tantum pro veſtra eximia Sapientia cognita & perſpecta eſſe, ſcio; idcirco non confirmare verbis, ſed reipſa, quoad mediocritas quidem hæc mea poterit, præſtare conabor.

Igitur de Organo Viſus dicturus, ejus omnes partes in exteriores divido, & interiores, utque ordo, quem ſequor, diſſectionis poſtulat, incipio primum a primis.

Proœmium ad Prælectionem de Corde

habitum anno CIↃ IↃCC XVIII. *coram Viro Ampliſſimo FRANCISCO GARZONIO Præfecto, & Proprætore Patav.*

QUod Theatrum hoc Anatomicum præſentia tua, atque adeo illius, cujus geris perſonam, Principis majeſtate non indignum cenſueris, id Summo Viro Parenti tuo, Moderator Ampliſſime, acceptum refero. Ab illo enim, ut non modo Graviſſimus Senator eſt, verum etiam Hiſtoricus, ſi quis alius, hac noſtra ætate eruditiſſimus, haud ſemel acceperis; Pompejum quoque, & Tiberium, in ſua Republica principes, audire Athenienſes, & Rhodios Profeſſores, tum etiam Romanos Conſules Severum, atque Boethium adeſſe iis quæ a Galeno in Urbe habeban-

tur,

tur, diſſectionibus conſueviſſe. Quod autem eo potiſſimum die huc venire volueris, quo de Corde dicendum eſſet; hoc vero a tui animi magnitudine eſſe, video, qua domi foriſque, ut Veneti, ac Bergomenſes præclare norunt, ut hæc modo Nobiliſſima Civitas experitur, nihil unquam, niſi optimum, niſi eximium, niſi præſtantiſſimum, es conſectatus. Et tanta quidem inter ceteras Partes Corporis præſtantia, atque utilitas cordis eſt, ut ſi illæ ſervari, ſi nutriri, ſi vivere, ſi denique ſuis quæque fungi muneribus debent; corde procul dubio carere non poſſint, a quo videlicet ſanguinem, jugiter compulſum, & in gyrum actum per vias ab ipſo corde *in omnes*, ut inquit Tullius, *partes corporis pertinentes* jugiter accipiant. Quem admirabilem circuitum, eximiamque adeo cordis utilitatem ut clarius breviuſque cognoſcas, illis de viis, hoc eſt de arteriis, & venis primum, tum de ipſo corde verba faciam.

Procœmium ad Prælectionem de Conformatione Fœtus.

habitum anno* CIↃ IↃCC XIX. *coram Viris Ampliſſimis DANIELE DELPHINO Equ. Prætore, & FRANCISCO MAUROCENO Equ. Præfecto Patav.

QUod multum, ac ſæpe optaveram, ut quando Auguſto Venetorum Senatui pro ejus ſummis in me beneficiis coram, publiceque gratias agere non poſſem, at iis ſaltem quibus plurimum deberem, Senatoribus aliquando poſſem; id mihi cum Præſtantiſſimæ hujus Urbis felicitate, tum ipſorum benignitate incredibili contigiſſe, maxime lætor. Nam tuo primum, Daniel Delphine, Eques, Senator, ac Prætor Ampliſſime, conſilio, gratiæ, auctoritati non ea modo omnia debeo quæ Munificentiſſima veſtra Reſpublica in me contulit ex quo in Florentiſſimum hoc Gymnaſium vocavit; ſed hoc ipſum quoque debeo quod vocavit. Tibi vero, Franciſce Maurocene, Eques, Senator, ac Præfecte Ampliſſime, quantum debeam, hinc facile intelligitur, quod ex quatuor intra hos paucos annos Senatus Conſultis perhonorifice de me factis, cum poſtremum propter ſingularem, atque adeo inuſitatam munificantiam longe ſit omnium honorificentiſſimum; de eo faciendo ad Senatum retulit, quod per ſe eſt magnum, & antequam de re alia referret, quod eſt majus, & tua ipſe ſponte, quod eſt maximum, Michael Maurocenus Frater tuus, Vir Graviſſimus, Triumvir Litterarius. Gratias igitur ago, quæ agi unæ poſſunt pro tantis in me beneficiis, publice, & quanta maxima poſſum voce prædicando, per quos acceperim: Quanquam id dum facio, non tam vobis gratias agere, quam gratificari mihi videor. Neque enim magna accepiſſe magnum eſt; ſed per Magnos, & magni judicii Viros accepiſſe, id vero magnum eſt. Quod quidem judicium, omnibus maxime verendum, ego præ ceteris, ut par eſt, in præſentia formidarem, ſi in me ornando augendoque ingenium, aut doctrinam, aut eloquentiam forte ſpectaſſent. Sed cum omnibus, mihique in primis manifeſtum ſit, nihil in me aliud, niſi id quod eſt, laborem, diligentiam, ſtudium, & promptam ſemper, ac ſupra vires paratiſſimam hiſce optimis Adoleſcentibus inſerviendi voluntatem Summos hujuſmodi Viros, Publici Commodi, ſiqui alii, ſtudioſiſſimos permovere potuiſſe; non eſt mihi dubitandum, quin ſatis ipſis facturus ſim hodierna, cui perbenigne intereſſe voluerunt de conformatione Fœtus Diſſertatione. In hoc enim longe omnium abditiſſimo, ac difficillimo argumento id unum a me ſpectari, & cunctis viribus quæri, perſpicient, ut quæ certa, quæ probabilia, quæ incerta, quæ falſa ſint, ea & ſcire, & diſtinguere in poſterum Adoleſcentes noſtros, tum perſpicua oratione, tum fi-

deli demonſtratione doceam.

Principio Diſſertationem hanc divido in partes tres. In quarum prima de initio, in altera de progreſſu, in tertia de complemento conformationis Fœtus loquar.

Proœmium ad Prælectionem de Aure

habitum anno CIↃ IↃCC XXVI. *coram Viro Ampliſſimo* DOMINICO RUZZINO *Prætore, & Propræfecto Patav.*

PRæſentia quidem tua, Moderator Ampliſſime, mihi ſemper jucundiſſima, atque honorificentiſſima, tantam lætitiæ voluptatem affert, quantam hæc tam benigna erga me voluntatis ſignificatio debet afferre. Sed hoc mecum doleo, quod inopinatus adventus tuus nullam mihi facultatem relinquat ea pro dignitate præſtandi quæ omnino debere me, ſentio. Primum ut tibi immortales gratias agam, quod adventu hoc tuo me, & Anatomicum Theatrum mirifice honeſtaveris. Deinde ut tuam iſtam eximiam adverſus omnes, & hoc præſertim Gymnaſium, clementiam, beneficentiamque maximopere dilaudem, qua nimirum proxime ad illum accedis Deum, quem non religione modo, verum etiam vitæ integritate, juſtitia in omnes, providentia, iſtiſque cæteris virtutibus colis, quæ cum antea in longe graviſſimis, ampliſſimiſque Reipublicæ adminiſtrationibus ſpectatæ, probatæque ſunt, tum modo in hac Præſtantiſſima Civitate gubernanda mirum quendam, &, niſi experiremur, incredibilem in modum elucent. Noviſſime, ut de Summo Viro, cujus ipſe imago es, Carolo Ruzzino Equite, atque Ædis D. Marci Procuratore, Patrono tuo illa non omittam vel quæ tot, ac tam variæ Nationes, apud quas in maxime illuſtribus legationibus fuit, unanimes fatentur, vel quæ Gymnaſium hoc noſtrum & ſæpe alias, & nunc feliciter ejus Prudentiæ, Sapientiæque commiſſum, una omnium voce deprædicat, vel quæ ipſe præ cæteris debeo, qui; ut alia, neque ea mediocria, ſileam; graviſſimo in primis ejus judicio in hac ſum nobiliſſima ſede collocatus. Cui ſi unquam judicio aliqua ex parte reſpondere me poſſe cupii, ſe audiente potiſſimum cupio, ſi non ingenio, eloquentia, doctrina, quæ omnia in me ſentio quam ſint exigua, at induſtria, ſtudio, diligentia huic mihi commendatæ ſtudioſiſſimæ Juventuti inſerviendo: cui quam heri pollicitus eram, elegantiſſimi, ejuſdemque utiliſſimi Organi Auditus anatomicam hiſtoriam, te annuente, ac auſpicia tua ſemper fauſta, & felicia præbente, protinus exponam.

Proœmium ad Prælectionem de Oculo

habitum anno CIↃ IↃCC XXVIII. *coram Viro Ampliſſimo* ANTONIO LAURETANO *Patav. Prætore & Propræfecto.*

M*Orientibus oculos operire, rurſuſque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum fuiſſe*, litteris a C. Plinio mandatum eſt: ejuſque ritus cauſas cum ipſe quaſdam indicavit, tum alias alii homines eruditiſſimi quæſiverunt, in primis autem Vir Nobiliſſimus, & domi foriſque maximis in magiſtratibus ſpectatiſſimus, idem-

demque Patriciorum nemini ſua tempeſtate doctrina, aut ingenio inferior, Avus tuus, Moderator Ampliſſime, Joannes Franciſcus Lauretanus, qui eas eſt cauſas juſta Academica Diſputatione perſecutus. Immortalis vero Reſpublica veſtra, quæ Romanæ quantum diuturnitate imperii, tantum ſapientia, & inſtitutorum gravitate antecellit, multo potioribus cauſis permota, ritum illum veterem ad communem, quam ipſa unice ſpectat, utilitatem traduxit, cum Rei Anatomicæ Profeſſoribus imperavit, ut quotannis publice in hoc ſuo celeberrimo Gymnaſio cum cæteris corporis partibus mortuorum oculos aperirent. Nulla in noſtro hoc ritu ſuperſtitio; imo vero omnia ejuſmodi, ut illius, quem ipſa unum ſui dominum agnoſcit, Dei religio ſanctiſſima confirmetur, cum tam exiguas in particulas tanta ſolertia, ac providentia tot, tamque admiranda concludere nemo, niſi Deus ipſe, potuerit. Summa autem in his cognoſcendis jucunditas, & par denique jucunditati conjunctum eſt emolumentum. Nam ſi cuique nihil eſt oculis carius, nihil utilius; certe ea perſpicere, quibus incogniis, neque a morbo defendi, neque curari oculi queant; id vero longe utiliſſimum cenſeatur, neceſſe eſt. Quæ omnia ita, an ſecus ſe habeant, facile erit ex noſtra hac Exercitatione dijudicare, ſive eæ ſpectentur exteriores partes, quas, reſerando oculos, primo; ſive interiores, quas, diſſecando, ſecundo loco demonſtrabimus.

Procemium ad Prælectionem de Corde

habitum anno CIↃIↃCCXXIX. *coram Viris Ampliſſimis PAULO DONATO Prætore, & FRANCISCO CORRARIO Præfecto Patav.*

Decimus ſeptimus eſt annus ex quo aggredienti mihi tum primum ad docendum in hoc Gymnaſio, benigne affuit, & Publica, ac ſua feliciſſima Auſpicia præbuit is qui Inclytæ huic Urbi Præfectus, Proprætorque tunc præerat, Senator Graviſſimus, atque omnibus, quæcunque in Virum principem cadunt, virtutibus ornatiſſimus, Socer idem, ac Frater veſter, Moderatores Ampliſſimi, Joannes Corrarius. Cujus ego ut eximiam atque incredibilem erga me benignitatem memori animo ſemper recolam, ſic acerbam omnino jacturam ut moderatius jam ferrem, huius fecit fortuna Civitatis, vos Rectores nactæ, Summo illi Viro non tantum affinitate, & cognatione quam proximos, ſed Prudentia quoque, Juſtitia, Conſtantia, Religione, Magnanimitate quam ſimillimos, in hoc autem Gymnaſium, in ſtudioſam hanc Juventutem, in me ipſum, quod res oſtendit, ſic animatos, ut pro uno mihi duo revixiſſe Patroni; atque adeo Patres benigniſſimi videantur. Quo fidentius, atque alacrius exponam ea quæ de Corde audire voluiſtis, argumento vobis illo quidem auditoribus digniſſimo, ſi modo ipſe ejus gravitatem doctrina, utilitatem ingenio, pulchritudinem eloquentia adæquarem. De quo tamen ut ſaltem dilucide ſermonem habeam; principio hanc Exercitationem tres in partes diſtribuo. In quarum prima de natura cordis, in altera de ſtructura cordis, in tertia de effectu cordis verba faciam.

De natura cordis tres vetuſtiſſimas, eaſdemque maxime inter ſe diſcrepantes doctiſſimorum hominum ſententias invenio, Stoicorum, Medicorum, Anatomicorum. Stoici enim fere omnes, in primiſque Chryſippus, naturam cordis in eo poſitam eſſe, cenſebant, ut ipſum animus eſſet, aut certe animo ſedem præberet. Hos; ut de Græcis aliis ſileam; ſecuti Latini, ſapientes homines cordatos appellitabant, ut Ennius qui *Egregie* inquit, *cordatus homo catus Ælius Sextus*, inſipientes autem contra excordes, & vecordes, ut Tullius docuit Tuſculanarum Quæſtionum libro primo. *Aliis*, inquit, *cor ipſum animus videtur:*

detur : *ex quo excordes , vecordes , concordeſque dicuntur* . Hinc illud Juvenalis Satyra ſeptima - - - - *Læva in parte mamillæ Nil ſalit*. Hinc Cæſar acute, haruſpice triſtia , & ſine corde exta nunciante , negavit , ut apud Suetonium eſt, *pro oſtento habendum , ſi pecudi cor defuiſſet*. Verum adverſus hoſce , atque alios , quos ſciens prætereo , & res ipſa pugnat ; neque in corde, ſed in cerebro ea Medici , atque Anatomici animadvertimus , quæ ſedi conveniant mentis animi , & diu eſt, cum Hippocrates id a vero alienum eſſe, præmonuit in extremo libro qui inſcribitur de Morbo Sacro. *Dicunt quidam, quod corde ſapimus . --- Verum hoc non ita ſe habet . --- Cor quidem , & præcordia* angorem , & gaudium *maxime ſentiunt ; ſapientiæ tamen non participant ; ſed omnium horum cerebrum cauſa eſt* . Hæc Hippocrates, aut certe priſcus , ac gravis Auctor, & dignus qui pro Hippocrate habitus ſit.

Medici autem plerique omnes fere ad patrum noſtrorum memoriam, non animi, ſed vitalis caloris ſedem , & fontem cor eſſe, docuerunt, vere illi quidem in parte , ſi cordis effectum ſpectemus. Sed fateri cogimur, quamvis propemodum inviti , Galeno , incomparabili alioquin Magiſtro rerum complurium optimarum, plus æquo tribuiſſe ſcribenti, ſi in cor viventis beſtiæ digitus inſeratur , eximium quendam , atque adeo urentem calorem percipi, nec veteres Doctores modo, ſed etiam ex novis haud ita paucos, qui cætera ejus, confidentius perſæpe, dogmata contemnentes, flammulam tamen neſcio quam , aut fermentum quoddam , ſanguinis concitans ebullitionem, in cordis penetralibus commenti ſunt . Nam hæc de cordis natura inculcantes maniſeſtiſſimo in errore deprehendit Joannes Alphonſus Borellus, non Galenum ingenio vincens, ſed certioribus, quibus Galenus uti non potuit , ad dimetiendum calorem inſtrumentis, thermometris. Hiſce enim in viventium animalium corda immiſſis, nihilo majorem ibi , quam in cæteris viſceribus , calorem invenit, quod teſtatur præclari Operis de Motu Animalium Parte altera Propoſitione 96. & 221.

Denique tertia eſt de natura cordis ſententia , ea quoque multo vetuſtiſſima , ut quæ primum fuit aut ab Hippocrate ipſo, aut a perantiquo illo ac diligenti Anatomico propoſita , cujus inter Hippocratis Scripta liber extat de Corde. *Cor*, inquit, *muſculus eſt valde fortis*, confirmata autem eſt ab Latinorum Hippocrate , Cornelio Celſo in contracta illa anatome, quam libro quarto de Medicina capite primo nobis reliquit . *Cor*, inquit , *eſt natura muſculoſum* . Ab hac diſcedere ſententia mea me Facultas non ſinit, Anatome.

Nam &c.

Proœmium ad Prælectionem de Aure

habitum anno CIƆIƆCCXXXII. *coram Viro Ampliſſimo* ANDREA DELPHINO *Prætore Patav. & Propræfecto*.

Dionyſium illum majorem , Syracuſanorum tyrannum , ferunt , latomiis , quas ad incluſorum civium cuſtodiam, & pœnam habebat maximas , ita ſuas ædes inædificandas curaſſe , ut cuniculus, auris inſtar ſingulari opere , artificioque perfectus , ex eo carcere in ſuum uſque cubiculum pertineret , ne qua vox , ne quis gemitus adeo ſubmiſſus edi a miſeris poſſet, quin continuo ipſe præclareque inaudiret, eodem ad hominum calamitates augendas elaboratiſſimo opificio abuſus, quod natura invenerat ad allevandas . Quanto aliter in dominatu utuntur qui ſe non tam dominos eſſe , quam patres , atque, ut Homerus loquitur , paſtores populorum , meminerunt ! Hi quando aure illa carent Syracuſana, per quam omnes miſerorum ærumnas audiant; at aures ſuas perbenigne cunctorum inopum querelis præbent;

Digitized by Google

bent; ſic tamen præbent, ut adjuvare velint omnes, neminem lædere. Itaque, ut verius dicam, ita alteram aurem querenti præbent, ut alteram ei viciſſim de quo quis queritur, ſervent integram. Quem quoniam ſapientiſſimum aurium uſum ſi uſquam alibi, certe in hac tanta clementia, & manſuetudine Veneti Imperii, eximia ſemper cum juſtitia conjuncta, admiramur; lætor plurimum, Prætor, & Propræfecte Ampliſſime, Andrea Delphine, ſic accidiſſe, ut ejus potiſſimum præſtantiſſimi humani corporis organi, quo tu in primis in hujus Nobiliſſimæ Civitatis gubernatione; ſi quis unquam alius, egregie uteris, admirabilem pulcherrimamque ſtructuram, te pro tua ſumma erga me, & hoc Gymnaſium benignitate audiente, & ſpectante, demonſtrarem, & cæt.

HÆc de Organo in poſtrema quidem hujus mei curriculi Exercitatione propoſitio, inter pulcherrima tamen, atque utiliſſima non poſtremo, habui quæ dicerem. Cum autem multis jam annis humani corporis anatomen in hoc Theatro docuerim; jure videor poſſe contendere, nunquam felicius incepiſſe, quam anno quarto, nunquam felicius, quam hoc decimo ſeptimo, abſolviſſe. Nunc abſolventi ipſe pro tua eximia benignitate adeſſe voluiſti, Moderator Ampliſſime. Tunc incipienti, pro ſua erga me nihilo minori beneficentia adeſſe voluit Vir Summus, Parens tuus Daniel Delphinus: quem ſi ſapientiſſimum Senatorem, Equitem Splendidiſſimum, Legatum, & Oratorem eloquentiſſimum, Prætorem æquiſſimum, eundemque vigilantiſſimum fuiſſe, dixero; me multa tamen, & magna omiſiſſe, non modo nihil audienti tibi gratificatum eſſe, fateantur omnes qui aut ipſum viderunt, aut qualem in te imaginem ſui reliquerit, vident. Et quanquam ad hanc tu imaginem tam pulchram, tamque præſtantem, jam tum ornamenta maxima addideras, eaque tua, ſcientiæ illius ac *virtutis*, quæ, Tullio auctore, *præſtat cæteris omnibus*,---- *Rei militaris*, cum bellator fortiſſimus, eum Præfectus navium conſtantiſſimus toties inclytam Patriam, atque adeo Italiam omnem, non conſilio tantum, ſed dextra quoque, & ſtrenuis factis juviſſes; tamen non tuam magis, quam Patris gloriam tuis ipſe laudibus, atque honoribus amplificaveras; ut dubium ſit, plus ſplendoris ex eo Parente in te Filium, an ex te Filio in eum Parentem redundaverit. Tanto igitur Viro, & de me, ſi quis alius, omni tempore præclare merito, dolebam tum pro ejus tot, tamque illuſtribus in me beneficiis pares agere gratias non poſſe. At quanto magis doluiſſem, ſi animo proſpexiſſem, quam nova, quam multa vel mortuo eſſem in dies magis, magiſque debiturus. Ut enim quæ ab illo accepi, ipſo terris erepto, debeo tibi, ſic quæ a te, illi.

Proœmium ad Prælectionem de Fœtu

habitum anno CIↃIↃCCXXXIV. *coram Viro Ampliſſimo* NICOLAO VENERIO *Præfecto Patav. & Proprætore.*

CUM multa, & magna ſunt quæ Anatomicæ Facultati debet genus humanum; tum illud fortaſſe eſt maximum, quod ſæpe fœtum, jam jam in mortua parente immoriturum, hujus ventre, uteroque, illa præmonſtrante, aperto, ſibi præter ſpem conſervatum, in communem vitæ ſocietatem acceperit. Vetuſtiſſimum, ut ego opinor, hoc Anatomes donum eſt, atque heroicis notum temporibus, quibus Æſculapium filium ex interemptæ Coronidis utero Apollo extraxiſſe ferebatur. Neque enim Medicum qui id primus præſtitiſſet, alium eſſe potuiſſe, quam Deum, in animum inducebant: quin etiam omnes ſic in lucem deinceps eductos eidem Numini conſecrabant, quod & erudite, ut ſolebat, Virgilius his verſibus ſignificavit,

Inde Lycum ferit, exectum jam matre
perempta,

Et

Et tibi, Phœbe, ſacrum, caſus evadere ferri

Quod licuit parvo,

& diſerte in eum locum confirmavit Servius: qui & illud addidit, *Cæſarum etiam familiam ideo ſacra retinuiſſe Apollinis, quia qui primus de eorum familia fuit, exeſto matris ventre procreatus eſt; unde etiam Cæſar dictus eſt*: quanquam, quod Servius minime ignorabat, placuit aliis, & in his Sexto Pompejo Feſto, non inde *Cæſares* dictos eſſe, ſed *Cæſones*, utrolibet autem modo C. Plinio, qui duos ſummos Viros ea ratione ſervatos Romanæ Reipublicæ ſcripſit, *Scipionem Africanum priorem*, & *Manlium* qui Carthaginem cum exercitu *intravit*. Quod ſi priſci illi homines pro Deo habuerunt qui princeps viventem fœtum ex ſecto mortuæ parentis utero in lucem protraxit; quo tandem honore afficiendos cenſuiſſent qui extrahere vivum ex viva, & poſt cæſum uterum nihilominus victura, inſtituerunt! Factum id primum ſub initium ſæculi XVI. & deinceps, ut Franciſci Roſſeti, & Caſpari Bauhini conjuncta Scripta commonſtrant: & cum matri pariter, ac filio moriendum aliter fuiſſet; utriuſque interdum, aut certe, idque ſæpius, alterius vitæ ea ratione conſultum eſt. Sic legi, Eduardum VI. Anglorum Regem ex viva parente fuiſſe exſectum, quem tamen non huic modo, quæ poſt duodecim interiit dies, ſed & patri Henrico fuiſſe ſuperſtitem, conſtat. Mirum! Sed id mirum magis, tam ſero humanitatis cauſa fuiſſe tentatum, quod immanitas tot ante ſæculis auſa fuerat. Namque ut mittam, monſtrum illud fœminæ quam Ariſtoteles in Ethicis memorat mulierum *gravidarum ventres reſcindere*, atque inde fœtus comedere *conſueviſſe*; certe non incognitum Lucano fuit, Veneficas id in Theſſalia factitaſſe quod his verſibus deſcripſit,

Vulnere ſic ventris, non qua natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.

Quid? quod, ſicuti legiſſe memini, ejuſdem ſceleris apud Euſebium accuſatur Maxentius, nec minus impius Cæſar, Julianus apud Caſſiodorum, & Tribunus ille Pollentianus apud Marcellinum, qui omnes ſcilicet, diſſecto vivæ mulieris ventre, fœtuque extracto aut manes excire, aut in jecore infantis (horrendum hoſtiæ genus!) futura quærere, malis inſtigantibus geniis, conati ſunt. Sed nos quantum teterrimas artes deteſtari, atque execrari, tantum ſalutares commendare, atque excolere debemus: & ea fœtuum cadavera, quæ ab his ipſis, dum prodeſſe hominibus niterentur, accepimus, ita rimari, & ſcrutari ſingula, ut viciſſim optimas artes aut promovendo, aut certe illuſtrando, quantum in nobis eſt, adjuvemus. Quod cum ſæpe alias, tum in hac præſertim de Fœtu Diſſertatione dabo operam ut faciam, cui tu, Moderator Ampliſſime, pro tua ſingulari erga me, & hoc Gymnaſium benignitate intereſſe voluiſti.

HÆc habui quæ de Fœtus conformationis initio, progreſſu, & complemento proponerem. Quod argumentum etſi ob maximam difficultatem, & laborem, perraro in Theatris Anatomicis tractari ſoleat; ego tamen tuis fretus, Moderator Ampliſſime, auſpiciis ſemper fauſtis ac felicibus, non formidavi. Pro quibus, cæteriſque Beneſactis in me tuis quantum debeam, non eſt, ut verbis explicare me poſſe, ſperem. Hoc tamen dicam. Ego Hieronymi Venerii, Equitis, ac Templi Marci Procuratoris, Summi domi, foriſque Viri, Patrui tui eximiæ erga me cum ſemper, tum præſertim cum Litterarius Triumvir fuit, Benignitati, ac Munificentiæ tantum deberi a me, ſentiebam, ut nemini unquam me plus eſſe debiturum, putarem. Attamen ex quo tu ad hanc Præfecturam integerrime, magnificeque gerendam, ex quo ad hoc Gymnaſium fovendum, ornandumque, ex quo denique ad Theatrum hoc præſentia ipſa tua illuſtrandum veniſti; utri plus debeam, non video: hoc video, utrique me quoad vivam, tantum eſſe debiturum, quantum alii, prope dixerim, præterea nemini.

Proœ-

Proœmium ad Prælectionem de Anatomes Elementis.

CUm duæ ſint Methodi quibus Doctrinarum Magiſtri utuntur, Analytica, & Synthetica; illud inter omnes conſtat, in Doctrinis quidem inveniendis Analyticam, in tradendis Syntheticam eſſe adhibendam. Hoc uſque adeo verum eſt, ut vel hæc Facultas noſtra, quæ, ut nomen ipſum oſtendit, in reſolvendo verſatur; recte tamen, ut ego animadverti, atque ordine tradi nequeat, niſi a Compoſitûm Methodo initium ducamus. Nam ſi Partes humani corporis, ut ex fibrillis omnes conſtant, ita ex fibrillis ad unum eundemque modum diſpoſitis omnes conſtarent; non tamen antea quid Partes quæque eſſent, intelligi poſſet, quam quid ipſæ fibrillæ ſint, expoſitum eſſet. Quanto ergo minus quid ſint Partes intelligetur, cum fibrillæ haud una, ſed multiplici ratione diſponantur! Itaque ſive hanc ob cauſam, ſive ob eam quam anno illo propoſui quo primum ad Anatomen tradendam aggreſſus ſum, non prius de ulla humani corporis Parte, quam de Anatomicis Elementis, ideſt de Simplicioribus Particulis, dicendum eſt, quæ videlicet nihil aliud ſunt, niſi fibrillæ alio, atque alio modo diſpoſitæ.

Proœmium ad Prælectionem I. de Fœtu.

ETſi mos, atque adeo inſtitutum meum poſtularet, ut ab Anatomes Elementis initium ducerem; ne tamen humani Fœtus cadaver, fruſtra annis ſuperioribus perquiſitum, heſterna autem die ne opinanti quidem oblatum, interjecto aliquot dierum ſpatio forte putreſcat, ab ejuſdem Fœtus anatome invitus propemodum incipio: Quanquam hoc initium ejuſmodi eſt, ut non modo non eſſe omnino præter rationem; ſed quodammodo etiam optandum fuiſſe videatur. Nam ſive Naturæ veſtigia ſectamur; inde laudabile eſt incipere, unde & ipſa incipit: ſive aliarum Doctrinarum reſpicimus methodum; nonnullæ, in primiſque Geographia, tunc recte atque ordine traduntur, cum quæ ſingula mox diligentius oſtendenda ſunt, ea principio in exiguam tabellam contracta ante oculos ſtatuuntur.

Sed cum Partium quæ ad Fœtum pertinent, aliæ ſint extra Fœtum, aliæ intra Fœtum; nos qui diſſectionis ordinem ſequimur, dicemus primum de primis. Atque utinam prægnantis mulieris uterum, & cum hoc integra humani Fœtus involucra diſſecare liceret; ſic enim longe facilius & mihi eſſet dicere, & vobis intelligere. Sed quando eo ſubſidio deſtituimur; juvabit ſaltem Veteres illos Facultatis noſtræ Parentes imitari, quos ex ipſis nominibus quæ Partibus, ad Fœtum extrinſecus attinentibus, impoſuere, ſatis conſtat, prægnantes animantium brutarum uteros, & nominatim ovillos, diſſecare conſueviſſe. Quod ita quidem faciemus, ut ſubinde tamen moneamus, quid inter hunc ovillum, & humanum conceptum interſit. Sic neque omnino ea deſiderabitis ad quorum normam cogitationes veſtras conformetis, nec tamen propterea cum iis errabitis qui multa in hac præſertim Anatomes parte temere a brutis ad homines tranſtulere.

Digitized by Google

Proœmium ad Prælectionem I. de Oſſibus.

SI qui ſunt qui forte mirentur, me ne hoc quidem anno a communibus corporis integumentis, ipſoque abdomine, unde cæteri Diſſectionum Magiſtri ſolent, tradendæ Anatomes initium ducere; ii, quæſo, tandem aliquando ſuam iſtam admirationem auferant, & idoneum, ſi poſſunt, cadaver præbeant. At ſi illud forte mirantur, me donec ejuſmodi cadaveris copia fiat, non potius domi ſedere, quam huc ad ea quæ poſſim, de Re Anatomica oſtendenda venire; ſane aut incredibilem eorum quæ demonſtranda ſunt, numerum, aut anguſtias temporis mihi ad docendum publice dati animadvertere non videntur. Ego vero hæc mecum aſſidue reputans, non modo plura, quæ in hoc quidem loco quotannis omnia demonſtrare perdifficile eſt, & in his Anatomica Elementa Tironibus quibus neceſſaria omnino ſunt, ſuperiori menſe in meis ædibus præmonſtravi; verum inſuper quo primum die huc prodire mihi more inſtitutoque Majorum conceſſum eſt, hunc ipſum diem amittendum eſſe, non cenſui, ut ſi minus vobis, Auditores humaniſſimi, meam, quam vix mediocrem eſſe ſentio, facultatem probare poſſem, at promptiſſima ad inſerviendum voluntate ſatisfacerem. Igitur quæ Partes deeſſe Anatomico nunquam poſſunt, ab iis Partibus Oſſibus videlicet, initium capio, idque eo minus illibenter, quod hanc quoque viam tradendæ Anatomes neque utilitate, neque ratione, neque magnis potiſſimum exemplis carere, video. Siquidem nonnullis inter Recentiores, pleriſque autem inter Veteres Summis Anatomicis, & in his Deceſſoribus etiam meis Præſtantiſſimis, Andræ Veſalio, Realdo Columbo, &, ſi intime rem ſpectes, Adriano Spigelio eadem methodus, incipiendi nimirum ab his fulcris, & fundamentis reliquarum Partium uſque adeo placuit, ut ab ipſis ſuos quiſque libros anatomicos ſint exorſi.

Proœmium ad Prælectionem I.

LOnge aliud Anatomicis, atque Pictoribus, deſcribendi humani corporis initium eſt. Hi enim a capite; nos autem a corporis centro incipimus, a Ventre nimirum, in quo centrum corporis eſt ſtatuendum. Et Galenus quidem libro ſecundo de Hippocratis, & Platonis Decretis centrum corporis in umbilico agnoſcendum eſſe, cenſebat: quod & Latinorum Doctiſſimis videtur placuiſſe; nam Tullius Ennam urbem, quæ in centro Siciliæ eſt, Siciliæ umbilicum, & Plinius lacum Reatinum, qui in centro Italiæ eſt, Italiæ umbilicum nominarunt. Marcus tamen Varro libro ſexto de Lingua Latina centrum corporis ad pubem conſtituere malebat: recte, ut puto, omnes, ſi illos figuræ, Varronis autem aſſeclas gravitatis centrum ſpectaſſe, ponamus. Gravitatis centrum, in humano corpore experimento habito, pubem inter, & clunes ab Joanne Alphonſo Borello inventum eſt, ut tradit Parte prima egregii Operis de Motu Animalium. Figuræ autem centrum in homine, manibus pedibuſque expanſis, reſupino ab Joanne Riolano, ope magni circini in ipſo umbilico deprehenſum eſt. Utcunque id eſt; ſemper humani corporis centrum in ipſius Ventrem cadit, ut ex hujus finibus, & partitionibus quas a priore facie, & ab oppoſita exponam protinus, omnes planiſſime cognoſcetis.

Proæ-

Digitized by Google

Procemium ad Prælectionem III.

QUibus verbis Lactantius undecimum ſuum de Opificio Dei caput, iisdem ego hodiernam Diſſertationem exordior. „ Sequitur neceſſario, ut de internis „ quoque viſceribus dicere incipiam: qui„ bus non pulchritudo, quia ſunt abdita; „ ſed utilitas incredibilis attributa eſt. „ Hoc ideo exordio utor, ut ſi quis forte ex Tironibus novum hunc viſcerum aſpectum horreret; proponendæ utilitatis expectatione retineatur. Nam cibus, potuſque quo primum deſcendant, quo in loco ex iis chylus conficiatur, qua via demum, atque ratione aut hic confectus, aut quod supereſt, disjungantur, & ſeorſum meent; nimirum hæc omnia ex ventriculi, inteſtinorum, & meſenterii anatome perſpicue cognoſcentur.

Procemium ad Prælectionem I. A. CIↃIↃCCXLIV.

DIogenem ferunt, cum inhumatum ſe projici, juberet, Amici autem id eo ſe facturos negarent, ne ab avibus, feriſve laceraretur; at vos hunc baculum propter me ponite, dixiſſe, quo illas abigam, & cum illi at quî poteris? neque enim ſenties, tum ipſum, quid igitur mihi earum laniatus oberit, nihil ſentienti? Mihi vero etſi Diogenis propoſitum non durius modo, ut M. Tullio hæc referenti viſum eſt, ſed etiam inhumanum; jure tamen deriſus Amicorum timor videtur. Atque utinam metus ejuſcemodi e vulgi animis evelli poſſet, ne inepte adeo vel nobis obſtaret divinam humani corporis fabricationem oſtenſuris, nec cogeret in his tantis anguſtiis temporis ob idonei cadaveris defectum, illius Partem initio proponere præcipuam quidem ex octo illis, in quas cum de Oſſibus univerſis in Noſocomio ageremus, non ita pridem diviſimus; ſed unam dumtaxat Partem, eamque, ſi daretur optio, in alium locum rejiciendam: Quanquam dabo operam, quantum potero, ne ordinis hæc neceſſaria mutatio Doctrinæ officiat, atque ideo hodierno die eadem unde, cum licet, incipere ſolitus ſum, vel in capite demonſtrabo communia totius corporis integumenta. Quæ meo quidem judicio omnino ſunt duo, Cutis, & Membrana Adipoſa. Nam quod Celeberrimus objecit Amicus, ne Cuticulam rejiciamus; id qua ratione diſſolvatur, alias a me vobis oſtenſum eſt.

Procemium ad Prælectionem de Cerebro A. eodem.

DIu multumque olim inter Philoſophos eſt diſputatum, quamnam potiſſimum corporis partem mens incoleret. Nam Xenocrates, Platonis diſcipulus, per totum corpus ſparſam diſcurrere, contendebat. Chryſippus autem in Corde habitare, cenſebat. Alii vero malebant in Cerebro, Platonem ſequentes. Hæc tamen diſputatio non ita demum abſtruſa, ac difficilis erat, ut ſi non verum, at veri certe ſimilitudinem, ſiquis paulo acrius attenderet, huic attingere non liceret. Itaque Lactantius Firmianus cum eorum qui pro Cerebro ſtabant, rationes expendiſſet, eamque potiſſimum „ quod ſenſus omnis, ideſt „ audiendi, & videndi, & odorandi mi-

„ nima membra in capite ſint locata, eo-„ rumque omnium viæ non ad pectus, ſed „ ad cerebrum ferant; hi, inquit, aut non „ multum, aut fortaſſe non errant. „ At longe difficilior eſt his temporibus inter Anatomicos alia hac de re diſputatio. Cum enim Cerebrum potiſſimum eſſe animæ locum, non negent; in quanam præſertim Cerebri particula is videatur ſtatuendus, diſquirunt. Et mihi quidem, non uni tamen, nec primo, in ea præ cæteris parte videtur poſſe ſtatui quam appellant Corpus Calloſum. Huic conjecturæ (neque enim; ut Lactantii ejuſdem verbis utar; rem ſic „ eſſe affirmo, quod eſt inſipientis in re „ dubia facere „) huic, inquam, conjecturæ quantum tribuendum ſit exiſtimare omnes poteritis, ſi quæ de Cerebro, de Medulla, de Nervis continuo oſtendam, diligenter, ut veſtræ eſt conſuetudinis, attendatis.

Proœmium ad Prælectionem de Lingua &c. A. eodem.

GUſtandi facultatem multi, inprimiſque ex Veteribus, aliis ac Linguæ, Partibus, & nominatim Palato tribuerunt. Hinc illud Horatii,

Fervida quod ſubtile exſurdant vina palatum.

Hinc illud Ovidii,

Sic nova Dulichio lotos guſtata palato.

Hinc alia & Tullii, & aliorum, quæ non vacat referre. Sed contra is, cujus ſæpe verbis hoc anno utor, Lactantius. „ Quod attinet, inquit, ad ſaporem ca-„ piendum, fallitur quiſquis hunc ſenſum „ palato ineſſe, arbitratur. Lingua eſt enim „ qua ſapores ſentiuntur, nec tamen to-ta. „ Haud ſane potuit melius. Nam facili, at certo conſtat experimento, fruſtra ſal ipſum non modo palato, verum etiam inferiori linguæ faciei affricari; quod hujus ſuperiori faciei impoſitum, dummodo non ſicca ſit, continuo ſentitur. Erit igitur nobis in hac tantum linguæ facie guſtus organum inquirendum; ſi prius tamen, ut ſoliti ſumus, & par eſt, docuerimus &c.

Proœmium ad Prælectionem I.

CUm multæ, & magnæ hominibus ex Re Anatomica utilitates exiſtunt; tum nulla præſtantior, quam quod eſſe Deum, ejuſque providentiam, confirmat. Senſit id olim ille in primis qui ſæpius locos graves ex Philoſophia egregie tractavit M. Tullius. Itaque in altero eorum voluminum quæ inſcripta ſunt de Natura Deorum, Quinctum Lucilium induxit ſatis multa verba facientem de ea quæ tum nota erat, humani corporis fabricatione, quo ſic *facilius*, ut ait, *intelligeretur*, *a Diis immortalibus hominibus eſſe proviſum.* Idemque ſenſerunt alii alia ætate, ſed hac noſtra præſertim Eruditiſſimi Viri, qui ut longius provectam Anatomen invenerunt, ſic multo & plura, & mirabiliora indidem ſumpſerunt, per quæ apud ſuos quiſque cives male natas in quorundam intimis mentibus de Deo immortali, deque ejus providentia dubitationes evellerent. Cujuſmodi medicinæ etſi nulla, ut opinor, apud noſtram, pluresque Nationes alias neceſſitas eſt; vos tamen juvabit, optimi Juvenes, Anatomes cognitionem quaſi antidotum præcepiſſe, quo mature veſtros iſtos religioſos animos adverſus externa infandarum opinionum venena magis magiſque firmetis.

Principio, eximium opus humani corporis quibuſdam quaſi velis obtectum eſt. Quæ continuo ſic detrahentur, ut ſingulorum natura, atque utilitas oſtendatur, &c.

Proœ-

Digitized by Google

Procemium ad Prælectionem I.

SIqui forte adſunt qui ignorent, quot ab Summo Opifice Deo intra humanum corpus abdita ſint, aut quam mirifica ſtructura, & quam multiplici uſu præſtaptia; ii nunc iſta ipſa quæ extrinſecus circumpoſuit, integumenta, eorumque fabricationem, & cauſas attendant: facile conjicient, quot, & quanta expectare in interioribus illis debeant, cum horum quæ extima ſunt, admirabilem conſtructionem, & prope innumeras utilitates cognoverint. Hæc autem ſunt &c.

Procemium ad Prælectionem I.

SI quam frequenter Hippocratis doctrinam, & facta laudamus; tam diligenter utraque ſcrutari, imitarique vellemus; profecto in Re Medica ut nihil Studiis Anatomicis antehabendum agnoſceremus, ſic nullam horum partem eſſe negligendam, confiteremur. Nunc etſi Hippocrates in eo libro qui inſcribitur de locis in homine, diſerte docuit, *naturam corporis eſſe principium ſermonis in arte Medica*; fuerunt tamen qui ſcriberent, non ad ſtructuram, ſed ad temperaturam corporis id attinere; non mehercule ſcripturi, ſi vel ea ſolum attendiſſent quæ continuo ſubjecit Hippocrates. *Natura corporis*, inquit, *principium ſermonis in arte Medica*, *primum perforata eſt qua parte audimus*. — *Quidquid autem per membranam in cerebrum pervenerit, id liquido & clare auditur*. — *In naribus mollis laxitas, velut ſpongia*. — *In oculos venulæ tenues — ex cerebro per ambientem membranam feruntur*. — *Membranæ autem tres ſunt quæ oculos cuſtodiunt. Superna quidem craſſior, media tenuior, tertia tenuis*. Nolite expectare ut referam cætera quæ de cerebri meningibus, quæ de venis in omne corpus pertinentibus, quæ de tendinibus, quæ de oſſibus, quæ de articulis perpetua oratione perſequitur. Satis ea ſunt quæ retuli, ut intelligatis, ſtructuram corporis, Hippocrate auctore, eſſe principium ſermonis in arte Medica.

Verum, credo, in eo uno loco, & ea dumtaxat quæ indicavi, ex univerſa Re Anatomica nobis commendavit Hippocrates! Ipſe vero in libris de genitura, de natura pueri, de carnibus, de octimeſtri partu, de natura oſſium vel multo plura de Anatome tradidit, quam eæ inſcriptiones polliceantur. Atque ut libros alios ſciens prætercam; quid egit in libro de corde, quid in libello de corporum reſectione, niſi ut Anatomen ſæpe etiam diligentius, quam iis temporibus ſperandum videbatur, doceret? Quin etiam ſcripſit librum de glandulis, ut mirari non oporteat, cur duo ſummi noſtra memoria Medici, verique ejus imitatores Malpighius, & Boerhaavius *ſpongioſam*, quam ipſe tradiderat, glandularum *naturam* ſuis illuſtrare opuſculis, & confirmare perrexerint. Quod ſi Bellinus, vel potius Falloppius noſter, & Euſtachius, magni & ipſi Medici, glandiformes in renibus papillas propoſuerunt, nempe ſunt Hippocratem ſecuti, qui *habere etiam renes glandulas*, ſcripſerat. Nec vero is qui iterum, ac ſæpius mihi merito eſt laudandus, Malpighius, cum aut glanduloſam cerebri, aut veſiculoſam pulmonis, aut denique fibroſam lienis & celluloſam ſtructuram oſtendit, ſua potius, quam Hippocratis, inventa vulgavit. Hic enim cerebrum inter *alias glandulas* retulerat, pulmonem *antroſum*, & *veluti ſpumam* eſſe, dixerat, lienem vero eſſe *fibroſum*, & *ſpongiformem*, affirmaverat: & niſi in ſubtiliſſimis diſſectionibus fuiſ-

fuiſſet verſatus; nunquam certe tanta aſſeveratione id quod verum eſſe in Elementorum Anatomes explicatione oſtendimus, docere potuiſſet, *minimam corporis partem omnia habere quæcunque & maxima*. Quid? ſi nunc de ovo incubato, ſi de comparata reliqua avium, atque etiam quadrupedum confectione, ſi de ipſa plantarum anatome eadem olim inchoaſſe Hippocratem demonſtrem quæ denique abſolvit Malpighius. Sed nimirum temperabo orationi meæ, quippe cui nihil aliud in præſentia propoſitum eſt, niſi ut appareat, nullam iis qui Hippocratis exemplum ſequuntur, Anatomes humani corporis partem eſſe prætermittendam, totque illos, tantoſque Medicos, qui nihil in ea ſibi negligendum putarunt, aut cum Hippocrate inſimulandos, aut cum Hippocrate eſſe laudandos.

In quorum ego, ut ſoleo, veſtigiis inſiſtens, Anatomicam Doctrinam, quod Superi bene vertant, tradere aggredior. Principio humanum corpus divido in partes octo, caput, collum, thoracem, ventrem, artuſque ſuperiores, & inferiores. Nec me moratur plerorumque conſuetudo, collum in diviſione corporis non ponentium, ſed capiti, aut thoraci tribuentium. Satis enim mihi eſt vetuſtiſſimos ſequi Anatomicos, & in his Hippocratem, & hunc imitatum Ariſtotelem, qui collum, ut ego, a capite, & thorace diviſerunt. Enumeratæ autem Partes cum alia ſingulæ peculiaria habeant, alia univerſæ communia; ego peculiaria in hac quidem prima ſchola non attingam; communia expediam. Communia ſunt præter ea quæ paulo ante commemorabam, Anatomes Elementa, vobis in Noſocomio præmonſtrata, illa corporis totius involucra, Cutis, & Membrana Adipoſa. Cutis ipſa quoque *membrana* eſt, auctore Hippocrate libro de Carnibus. Facta autem eſt ad huncmodum &c.

Proœmium ad Prælectionem I.

PArtes ex quibus conſtructa ſunt animantium corpora, aut vivas, aut mortuas Anatomici diſſecamus; mortuas autem vel morbo vitiatas, vel ſecundum naturam ſe habentes. Vivas incidimus, cum in canibus lymphæ, & chyli vias oſtendimus, aut cum, ſecto nervo, illico perire in membris quæ adibat, movendi, ac ſentiendi facultatem, demonſtramus, aut alia agimus ejuſcemodi: Mortuas autem, & morbis vitiatas, ut cum in Noſocomio hoc ipſo menſe viri, fortiſſima apoplexia confecti, cerebrum vi effuſi, ut conjeceramus, ſanguinis dilaceratum patefecimus: Denique & ſecundum naturam ſe habentes: quod cum ibi in partibus quibuſdam fecimus corporis humani, tum hic faciemus in omnibus. Primi illius Anatomes generis utilitas eſt uſus, actioneſque Partium, & quod conſequitur, ſymptomatum in ægrotantibus ſignificationes deprehendere. Alterius morborum loca, cauſaſque ipſos continentes. Tertii hujus non ſolum vitæ, & ſanitatis ſedes ex mirifico Sapientiſſimi Conditoris opificio cognoſcere; verum inſuper doctrinam haurire, ſine qua duo illa ſuperiora Anatomes genera non poſſunt inſtitui: quis enim uſum, & actionem quærat earum quas ignoret Partium? aut quis vitiatas eſſe, intelligat, qui ut ſecundum naturam ſint, non didicerit? Quamobrem ſi utilia ſunt duo illa priora genera, quæ certe ſunt perutilia; utiliſſimum hoc tertium erit, quo non prævio, nulla eorum eſſe poſſit utilitas. Quo magis omnes decet, eos autem qui Medicis ſtudiis ſe addixerunt, oportet attente ac diligenter quæ ad hoc attinent genus, accipere. Id quo facilius fieri a vobis poſſit, optimi, mihique cariſſimi Adoleſcentes; polliceor, me ordine omnia traditurum, & ex nimio, ut ſunt apud quoſdam, numero ad quam pauciora potero, contracturum. Itaque communia ipſa, a quibus continuo incipiendum eſt, univerſi corporis Integumenta cum haud pauci diſſectio-

num

Digitized by Google

num Magiſtri quatuor eſſe, docuerint, nonnulli etiam quinque; ipſe primo loco duo, haud amplius, eſſe oſtendam: tum de Cute dicam: poſtremo de Membrana Adipoſa.

Proœmium ad Prælectionem I.

ETſi ea quam tradere aggredior, Doctrina Partium humani corporis nullam afferret utilitatem, niſi ut morborum ſedes peculiares cognoſceremus; eſſet tamen a vobis in primis, optimi Juvenes, qui Chirurgicis, Medicis, Phyſicis ſtudiis operam datis maximopere expetenda. Nec vero abſterrere vos debet ingens noſcendarum Partium numerus. Namque ut hæ quamplurimæ ſint; non plures denique, imo pauciores ſunt, quam ipſi morbi; neque enim ulla unius, ſed unaquæque complurium morborum eſt ſedes. Quod ſi res etiam contra ſe haberet, Partiumque numerus vel ſtellarum quæ diſtincte hactenus cognitæ ſunt, numerum adæquaret; num propterea minus alacri animo vos eſſe deceret in iis addiſcendis quæ intra vos ſunt, quam Aſtronomiæ ſtudioſi in iis quæ longe adeo ſunt disjuncta? Illi vero comprehenſas animo ac memoria habent ſtellas; ut alias quæ poſt Flamſteedii Catalogum ſunt animadverſæ, omittamus; minimum ter mille, nullo alio ſubſidio adjuti, quam ordinis. Eorum enim Magiſtri omnem illum qui initio abſterrere poterat, ſtellarum numerum in errantes, & cælo infixas diviſerunt, tum has in quinquaginta quas vocant, conſtellationes tribuerunt, denique conſtellationes ipſas diſtinxerunt in partes, quarum ſingulis plures ſive primæ, ſive alterius magnitudinis ſtellas certa lege ac diſtributione aſſignarunt, tantum difficultatis detrahentes, quantum ordinis addiderunt. Quos ſi ego partiendo, ordinandoque imitabor; non dubito, quin vos quoque pari in multo minori rerum copia adjumento inſtructi, illorum auditores facile percipiendo, & fideliter retinendo æmulemini. Igitur, quod bene vertat, primum omnium humanum corpus divido in partes octo; &c.

Proœmium ad I. Prælectionem.

FAcultatem tradere aggredior, evidentia, utilitate, dignitate ipſa præſtantem. Nihil enim docet quod non oculis ſubjiciatur, quod non plurimum juvet ſive ad philoſophandum, ſive ad medendum, quod denique non Divini operis pars ſit longe elegantiſſimi, atque abſolutiſſimi, humani corporis. Hoc Sapientiſſimus ille Fabricator, vel in ipſa extima ſuperficie continuo agnoſcendus, involucris omne circumtexit iis, unde mihi protinus incipiendum eſt. Quæ vos ſingulari attentione, atque adeo ſumma admiratione eſſe digna, ob hanc etiam cauſam cenſebitis, quod cum homini non tegumentum modo præbeant, ſed commoda afferant inſuper re magna, genere varia, numero multiplicia; duo tamen, ut oſtendam, haud amplius, ſunt, Cutis, & Membrana Adipoſa.

Procemium ad I. Prælectionem.

ETſi vulgo ab indoctis, utinam ne ab nonnullis quoque Doctis, nihil requiri aliud video ad Anatomen perficiendam, niſi ut quæcunque in humano corpore adhuc latent, ea tandem omnia retegantur, in lucemque proferantur; tamen longe alia mihi ſententia eſt cogitanti, haud melius de hac Facultate eſſe meritos qui vera, & neceſſaria addiderunt, quam qui falſa, & ſupervacanea detraxerunt. Namque ut ad eam accedat quam optamus omnes, & quærimus abſolutionem perfectionemque; ſcilicet ad verum accedat oportet; ad verum autem perinde accedit, ſive aliquis adjiciat vera, ſeu demat falſa: quorum ut alterum ſæpenumero felicitatis eſt, alterum ſagacitatis, ſic utrumque ſingularis etiam induſtriæ eſt, ac diligentiæ. Sed nos rerum Inventores ſuis quemque laudibus poſtea ornabimus. Nunc utroſque, ſed eos primum qui a vero aliena, aut certe ſupervacua rejecerunt, in iſtis ipſis, unde initium nobis tradendæ Anatomes ducendum eſt, communibus revera totius corporis integumentis ſequamur. Hæc &c.

DE ANATOMICIS EUSTACHII TABULIS

AD ILLUSTRISSIMUM, ET CELEBERRIMUM VIRUM

D. JO. MARIAM LANCISIUM

Intimum Cubicularium, & Archiatrum Pontificium

JO. BAPTISTÆ MORGAGNI

EPISTOLA.

VEL triginta octo Tabularum conſpectu, quas ab Euſtachio olim promiſſas, nunc vero poſt multorum irritas perquiſitiones, CLEMENTIS XI. Pontif Max. Beneficio a tua ſolertia demum repertas, ad me (quæ tua eſt humanitas) mittis, vel quod eas tuis auctas, ornataſque Adnotationibus exituras eſſe, ſcribis in Bibliothecæ, quam ſelectiſſimorum voluminum copia in publicum commodum inſtruxiſti, imminente ſub proximas Kalendas dedicatione, magno me, Doctiſſime Lanciſi, gaudio, & incredibili quadam voluptate perfundis. Quod autem addis, cupere Te vehementer ut quæ in his Tabulis propria Euſtachii, & peculiaria (ſint licet ab aliis poſt ipſum prodita) extare cognovero, de his omnibus Te diligenter, nullaque interpoſita mora certiorem faciam, utrum difficilius ſit negare, an efficere, multum dubito. Nam & negare ei, quem plurimum colam, cuique me obſtrictiſſimum eſſe, confitear, ea præſertim cupienti, quæ, ſicuti ad Hiſtoriæ Anatomes ex hiſce Tabulis illuſtrationem, ita ad beneficii celebrationem pertineant, per ſe collati in publicum ab eo Principe, cujus non modo geminæ, ampliſſimæque poteſtati,

ſed

ſed & ſummæ erga me; meoſque omnes beneficentiæ longe plus debeam, quam hominem homini debere fas ſit, durum id mihi, & quod nequaquam poſſim, videtur: & id ſuſcipere in his temporis anguſtiis, atque in his tot, & domi urgentibus, & in publico impendentibus occupationibus, quod intra juſtum tempus, & otio affluens pro dignitate præſtare non poſſem, & præterea quæ hujus, aut illius Anatomici inventa creduntur, ea ad Euſtachium referre aggredi, hoc vero perdifficile eſſe ſentio, eique maxime, qui, cum non poſſit prodeſſe omnibus, neminem ſaltem velit offendere, & qui, ut jamdiu noſti, haud mediocriter vereatur

Laudes Egregii Principis, & tuas
Culpa deterere ingenii.

Quoniam tamen ſapienti cuique homini pulchrum potius, atque optandum videri debet, eadem quæ Euſtachius, ſublata omni plagii ſuſpicione, obſervaſſe, ac cum tanto Anatomico diviſam inventionis gloriam habere; & quoniam veſtrum, Lanciſi Ornatiſſime, beneficium, ſi, qui digne poſſunt, his ſolis celebrare liceat, timendum eſt, ne, quod ab omnibus laudandum eſſet, id nullum habeat laudatorem; idcirco ſtatim, ut jubes, morem gero, non omnia, quæ alias poſſem, ſed præcipua eorum, quæ haſce Tabulas inſpicienti in mentem nunc veniunt, ad Te ſcribens, nullam aliam habitura gratiam, niſi celeritatis.

Sed antequam incipio, quo tempore, & in quem potiſſimum finem hæ fuerint Tabulæ æri inciſæ, conſtituere neceſſe eſt. Hæc enim duo non modo ad eas intelligendas, verum etiam ad ea, quæ in ipſis peculiaria Euſtachii ſunt (ſicut Tu cupis) dignoſcenda plurimum adjuvant. Igitur quicumque ſunt in ejus Opuſculorum lectione verſati, ii certe non ignorant, id ſibi Euſtachium in omni ſive hominum, ſive brutorum diſſectione præ cæteris propoſuiſſe, ut oſtenderet, magis in Galeni Accuſatores, quam in Galenum ipſum reprehenſionem cadere, eo maxime tempore pervulgatam, quod non hominis, ſed brutorum anatomicam deſcriptionem tradidiſſet. Nimirum tunc omnium manibus terebantur Andreæ Veſalii de humani Corporis fabrica libri, accuſationem illam tertio quoque verbo non ſine acrimonia ingeminantes; & in iis propoſitæ & deſcriptiones, & Tabulæ, ut eleganter traditæ, & affabre delineatæ, ſic paſſim diligenter quoque, & fideliter ad humani corporis normam exactæ judicabantur. Etſi vero poſt annos circiter viginti, ex quo Veſalii Tabulæ prodire cœperunt, extitit Romæ Realdus Columbus, qui nonnullos in eo ipſo, quod memoravimus, genere Veſalii errores in ſuis libris de Re Anatomica reprehendit; & paulo poſt Gabriel Falloppius, Gymnaſii hujus noſtri decus, & lumen, edito aureolo Obſervationum Anatomicarum libello multo plura Veſalii errata deprehendit; ab neutro tamen eorum ullæ Tabulæ editæ ſunt, quæ pro fallacibus illius Tabulis ſufficerentur. Quæ cum ita ſint, quæcunque in Veſalii Tabulis, aut deſiderata, aut perperam efficta, in his Euſtachii Tabulis addita, & emendata invenie-mus, primæ horum omnium delineationis honorem eſſe ad Euſtachium referendum, neminem puto negaturum, ut qui duobus poſt editas Falloppii Obſervationes annis, atque adeo ante novas cujuſque Tabulas teſtatus eſt in Opuſculorum Anatomicorum Præfatione, has ſuas editioni paratas habere.

An vero, ut delineationis, ſic quoque inventionis eorum omnium primam liceat Euſtachio gloriam adjudicare, diligentius eſt inquirendum. Non enim propterea quia duobus, ut dictum eſt, annis poſt vulgatum egregium illum a Falloppio libellum teſtatus ſit, ſe ſuas Tabulas abſolviſſe, continuo credendum eſt, non abſolviſſe multo antea & illas, & Anatomica Scripta, ſive edita, ſive adhuc deſiderata. Nam quo anno Falloppius Obſervationes edidit, eodem Pinus ad librum de Renibus Adnotationes colligebat; & ſcripſiſſe Euſtachium *non modo de Renibus, verum etiam de cæteris aliis humani Corporis partibus* afferebat, ut in ejus ad lectorem Epiſtola, & initio ſtatim Adnotationum habemus. Præterea examen Oſſium, eique adnexum de motu Capitis Opuſculum, eo tempore fuiſſe perſcripta, quo needum Falloppii Obſervationes videre Euſtachius potuiſſet, ex adſcripto die facile colligitur:

Digitized by Google

Sed quoniam Epiſtolam de Auditus Organis poſt Falloppii Obſervationes ſcriptam eſſe, non modo ex adſcripto item die, verùm quoque ex non uno ejus loco, de Stapède videlicet, ac de Cochlea, ſatis conſtat; in libello autem de Dentibus (ut modo cap. 32. de Renibus prætermittam) atteſtante etiam Pino in Adnotationibus, Falloppii ſententiæ nec ſemel, nec obſcure impugnantur, & præterea Falloppius in Præfatione ad Obſervationes, has ante annos quatuor a ſe ſcriptas ad Petrum Mannam, teſtatur; his de cauſis unice ad annum, quo Tabulæ ſunt æri inciſæ, inquirendum veniamus; nam & de his potiſſimum quærimus, & ſi conſtabit, has ante ſcriptas a Falloppio Obſervationes fuiſſe paratas, plerorumque etiam, quæ & Scriptis, & Tabulis communia ſunt, inventorum gloria Euſtachio aſſeretur.

Itaque mitto quod in Præfatione ad Opuſcula hic affirmat, *ſex, & quadraginta Tabulas æreas multo prius* ſe editurum fuiſſe, niſi ab ætate, valetudine, & fortunarum imbecillitate fuiſſet prohibitus. Mitto etiam, quod in Præfatione ad ſuas in Erotianum Adnotationes, & ad Libellum de Multitudine ſcribit, ſe ſuas *Obſervationes, & inventiones Anatomicas jam pridem ære incidendas mandaviſſe;* edere autem ſuperſedere, quia nonnullos (ideſt Veſalium, ut liquet ex iis, quæ ſequuntur) Opuſculis *a ſe anno proximo ſuperiore publicatis* vehementer audiverit commotos fuiſſe, ideoque ſe aliquandiu expectare, donec ipſi, ſi quid velint, reſcribant, ne novas ſubinde appendices ſuis ſcriptis adjungat. Neque locum afferam ex Epiſtola de Auditus Organis, ubi de Stapedis inventore diſſerens, ſe inquit, neque edoctum, neque monitum ab aliquo, *multo antequam ipſi ſcribant*, id oſſiculum noviſſe, Romæque non paucis oſtendiſſe, *atque in æs incidendum curaſſe*. Qui autem id ſcripſerat, ex collatis utrinſque locis apparet, Falloppium fuiſſe in Obſervationibus, ubi negat, anno 1548. fuiſſe Romæ quemquam, qui Stapedis notitiam haberet. Igitur *multo ante* hunc annum altera ſaltem Tabularum, in quibus hoc Oſſiculum oſtenditur, fuiſſe videtur inciſa. Locum potius afferam, in quo & de Tabulis nuper inventis, & de his quidem univerſe Euſtachius ita loquatur, ut annum ſimul, quem quærimus, diſerte prodat. Is, quantum modo memini, unicus extat in libro de Renibus cap. 16. *Hujuſmodi*, inquit, *diſpenſatio, uniuſque venarum* (nempe venæ ſine pari cum emulgente altera, aut cum proxima aliqua vena) *qua ratione, quotve modis a me ſit obſervata, Tabulæ huic tractationi annexæ* (ideſt octo, quas tunc edidit) *apertiſſime oſtendent; & niſi fallor, non ſecus eas inſpicienti ante oculos ponent, ac ſi diſſectioni noſtræ intereſſet: in qua harum venarum conſenſum ita conſuevi oſtendere: quippe qui multis ante annis perſpectus mihi ſit, & cognitus, quemadmodum noſtræ Anatomicæ Tabulæ* (ideſt hæ, quæ ſunt nunc inventæ, & in his XXVI., & XXVII., nam ſi eaſdem illas, de quibus modo dixerat, innuiſſet, non noſtræ Anatomicæ, ſed eædem Tabulæ dixiſſet; hæ igitur) *anno ſalutis milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo ære inciſæ pateſaciunt: ut dicere audeam, non minus memet mihi in ea, quam præſentibus, ſpectantibuſque omnibus ſatisfacere*. Eſſe autem has nuper inventas Tabulas multo ante illas octo æri inciſas, petito ex XIII. Tabula argumento infra confirmabo. Si ergo anno 1552. hæ Tabulæ fuerunt inciſæ, prima laus Euſtachio deferri poteſt non tantum delineationis, ſed & inventionis eorum omnium, quæ in Veſalii ſupplementum, vel emendationem, ut in his Tabulis, ita in Falloppii Obſervationibus, immo & in Columbi libris, ad eundem modum occurrunt; ut quæ Opera aliquot annis poſt illas Tabulas perfecta ſunt, illæ quidem annis poſt quinque, hi vero ut minimum tribus, ut ex Columbi ad Paulum IV. Pont. Max. Epiſtola colligo.

Quod ſi aliquis ex Falloppi Præfatione argumentum capiat, nonnulla ejuſdem inventa, ut ad quamplurimos, ſic & ad Euſtachium potuiſſe multo ante illius Obſervationum editionem permanare; ego quoque ex Euſtachii Opuſculo de vena ſine pari Antigram. XI. argumentum viciſſim capiam, nonnulla hujus inventa perferri ad Falloppium potuiſſe, per eorum videlicet ſermones, aut ſcripta, quibus, ut Euſtachius inquit, *ſtudium erat aliorum in-*

venta

venta pro ſuis edere .... exploratoribus (apud hunc) etiam ſtipendio conductis : ad quem locum recte intelligendum, haud ſcio, an juvet illud Antigramma conferre cum his, quæ in Falloppii Obſervationibus, & in harum Examine a Veſalio edito, occaſione Venæ ſine pari narrantur; illud quidem ſcio, hunc Veſalii locum Fabricio ab Aquapendente e memoria excidiſſe, cum in Opuſculo de Venarum Oſtiolis *mirari ſe*, ſcripſit, *quomodo hæc ad ſuam uſque ætatem tam priſcos, quam recentiores Anatomicos adeo latuiſſent, ut non ſolum nulla prorſus mentio de ipſis facta eſſet, ſed neque aliquis prius hæc vidiſſet, quam* A. D. 1574. Sed hæc obiter. Ad Euſtachium noſtrum redeamus: cujus, ut vides, Lanciſi Ornatiſſime, ego gloriæ plurimum faveo; ſic tamen faveo, ut multa pro Falloppio noſtro reponi poſſe, non diffitear; primum quod, cum nemo negare poſſit, ejus obſervationes anno 1561. prodiiſſe, num Euſtachii Tabulis ante hoc tempus ſumma impoſita fuerit manus, illi ipſi poſſunt in dubitationem vocare, quibus mecum illi credere placeat, A. 1552. eaſdem inciſas fuiſſe; deinde quod ex Epiſtola Euſtachii de Auditus Organis proclive ſit conjicere, quod ab eo de Cochlea, & de Canalibus Semicircularibus in II. Figura XLV. Tabulæ pictum eſt, id poſt lectas Falloppii Obſervationes eidem Tabulæ, qua locus vacabat, adjectum eſſe. Verum cætera mittamus, & tandem aliquando ad has Tabulas inſpiciendas veniamus.

Quarum tres priores quoniam ſi quid habent, in quo moremur, id infra opportunius commemorabimus, idcirco has interim ſeponentes, ad XII. ſtatim pergamus. In qua cæteris Figuris prætermiſſis, iiſque præſertim (ut ſemper) quæ in octo Tabulis vulgatis occurrunt, III. potiſſimum, atque VII. contemplemur. Igitur in III. & veſiculas ſeminales; & deferentium vaſorum cum iiſdem conjunctionem, & duos ſeminis in capite, ut vocant, gallinaceo meatus, omnia perſpicue quidem, atque eleganter picta conſpicimus, quæ ſane fruſtra in Veſalii Tabulis perquiruntur, ut qui has veſiculas primum vidit in Falloppii Obſervationibus deſcriptas. Cæterum ad veſicularum ſedem oſtendendam ab anteriore quidem parte undecimam XI. Tabulæ Figuram, a poſtica autem VII. hujus Tabulæ Euſtachius inſtituit. In qua præterea Figura eas veſicæ fibras monſtrare voluit, quas cap. 19. de Renibus *conſpicuas, craſſas, ac fere carneas*, dixit, *quæque adeo variæ quoquoverſum diſtribuuntur, ut intuentibus multarum tunicarum ſpeciem habere videantur*. Sed & in Tabulæ X. Figura I. exteriore pariter ſublata ventriculi tunica, ita ejus circulares fibras oſtenderat, ut Williſii induſtriam in Tabula III. ventriculi concinnanda præverterit.

In Tabula vero proxima XIII. illud primum diſſimulare non poſſum, vaſis urinarii intra renem dexterum ramificationem tum dimenſionibus, tum figura non ita ad verum accedere, ut quæ in pervulgata Tab. V. delineatur: ex quo nimirum in ea opinione confirmor, longe prius has Tabulas eſſe inciſas, quam octo vulgatas: quarum ſi ejuſdem V. Tabulæ Figura I. idem oſtendi credis, quod XI. Tabulæ Figura X., hanc quoque multo rudiorem, atque ideo priorem eſſe confiteberis. Cæterum & his ramificationibus, ſive, ut alii vocant, pelvis tubulis, & renum canaliculis, & horum in papillas iis tubulis exceptas unione fuiſſe ab Euſtachio & Bellinum, & Malpighium occupatos, non eſt opus hic memorare. Illud potius addam: hæc eadem, quæ Euſtachius, Falloppium quoque in Obſervationibus attigiſſe: Clitoridem vero, & ejus crura, atque muſculos, quæ ſimiliter Falloppius in eodem libro deſcripſit, primum certe delineata, & in hac XIII. Tabula, & in ſequenti conſpicimus. Sed quod ad ligamenta uteri rotunda attinet, quæ Veſalius muſculos, Falloppius autem proceſſus nerveos eſſe docuerunt; Noſter in hac Tabula non modo ab utroque diſſidet, ſed Swammerdamii nihil fere aliud, niſi minutiſſimas arteriolas, & venulas illa eſſe tradentis, & Figuram, & explicationem prævenit, addens præterea ex cruralibus nonnullos ramuſculos, ut & in ſequentis Tabulæ Figura I. ad quam priuſquam tranſeo, in hac XIII. illud denique obſervandum judico: vel ſpermaticorum, & hypogaſtricorum vaſorum ad latera cervicis uteri unionem minime Noſtrum latuiſſe.

Digitized by Google

In Tabulæ XIV. Figura I. nequaquam partium exiguitas Euſtachium prohibuit, quin ſe illud quoque ſcire ſatis oſtenderet, ab ani ſphinctere fibras per cunni latera deduci verſus hujus ſummam partem, atque clitoridem. In Figuris autem III., & IV. eum ipſius caveæ uteri longe accuratior figura obſervanda eſt, quam ea, immo & conſequentia tempora propemodum ferrent; tum vero in primis manifeſtum Tubæ Falloppianæ in uterum tranſitum ſpectare oportet. Figuræ autem ad fœtum, & ejus involucra pertinentes, collatis homine, & brutis, Veſalii in his rebus lapſum evidenter coarguunt.

Verum his, aliiſque prætermiſſis, recta ad Tabulas XVII., & XVIII, veniamus. Et primum in illius Figura II. præter medullaris ſubſtantiæ per cerebellum in arboris, & ramorum modum diſpoſitionem, juvat obſervare duo ſaltem genera proceſſuum cum cerebello commiſſorum, nempe & eos inferiores, ex quibus Varolius poſtea a ſe primum, ut credebat, animadverſis, ſpinalem medullam ex parte componi, monſtravit, quod ex hac Tabula non latuiſſe Euſtachium, conſtat; & eos ſuperiores, qui a Teſtibus in cerebellum, ut Williſio videtur, protenduntur. Ad horum initium origo Patheticorum nervorum, de qua a Veſalio ignorata Falloppius quoque in Obſervationibus locutus eſt; hic evidenter conſpicitur. Eam noſter in examine oſſium, antequam Falloppium legere potuiſſet, jam ſcripto, Fabio Amico indicare voluerat, dum inter eorum commemorationem, quæ ut admirabilia ipſi oſtenderat, *excitare*, inquit, *te nervi etiam debebant, nam ut mittam nunc illos, qui prope cerebri nates oriuntur* (nempe hos, quos hic delineat, Patheticos) *& alios, qui juxta ſpinam procedunt, ac tres quoque propagines ſexti jugi nervorum cerebri a medulla ſpinali principium ſumentes* (quos porro eſſe in ſequenti Tabula delineatos, mox oſtendam) *nonne ſoluto, &c.* Denique in hac eadem II. Figura operæ pretium eſt obſervare, medullam ſpinalem, non ut a Veſalio, ſemper magis, atque magis quo magis a calvaria recedit, attenuatam proponi; ſed ibi craſſiorem, atque pleniorem, unde magni artuum oriuntur nervi: quod item a Falloppio animadverſum, & ante hunc in Caroli Stephani libris pictum, nunc paſſim in accuratiorum Recentiorum figuris ſpectatur. Figuram vero IV. dum inſpicimus, proderit ante oculos habere Anatomiæ Cerebri Clar. Ridley cap. 7., in quo plexum choroidem tradit *ab utroque latere eſſe duplicem, quod hactenus a nemine fuerat obſervatum*; ponit ſcilicet (ut hic Euſtachius, qui hæc ad poſteriora reflexa pingit) alteram plexus partem a latere, alteram autem in medio inſtar latæ expanſionis nates, & teſtes, & glandulam pinealem obvolventem. Quod autem Ridleyus in eodem cap. præter venas a Williſio deſcriptas, duas ſemper ſe dicit reperiſſe *anterioribus* ejuſdem plexus extremitatibus occurrentes, fortaſſe id eſt, quod in III. hujus Tabulæ Figura monſtratur. Figuram vero VI. Tabulæ XVII. ſi videre homines potuiſſent, cum Varolius ſuum de circumductione, ſeu reflexione Opticorum nervorum, & vera eorundem origine inventum propoſuit, non id ad Fabricium ab Aquapendente pertinere, odioſe contendiſſent, ſed Euſtachio deberi evidenter oſtendiſſent.

Quid porro, Lanciſi Doctiſſime, de Tabulæ XVIII. Figuris omnibus dicemus, in quibus nihil fere eſt, quod non noſtra hæc potius, quam Euſtachii deceat tempora? Diligentiam ſane, qua ſunt paratæ, accuratiſſimam vel minimæ res teſtantur, & in his duæ illæ, ut Williſius appellat, candicantes glandulæ pone infundibulum conſtitutæ, quæ in nulla harum quinque Figurarum deſiderantur. In I. autem, & III. Figura (ut ſingulas conſideremus) occurrunt illæ, quas ſupra Euſtachium vocaſſe diximus *tres propagines ſexti jugi nervorum cerebri a medulla ſpinali principium ſumentes*, nos vero juxta communes his temporibus appellationes, quas in hac Epiſtola retinemus, radices vocamus nervi Spinalis ad par vagum acceſſorii: quem ante Williſium *jampridem* (inquit Ridleyus cap. 16.) obſervaverat, imo delineaverat, atque deſcripſerat Vidus Vidius. Cæterum ex his Euſtachii Figuris & cui debeatur, & Vieuſſenium in prima ejus origine deſcribenda magis, quam Williſium,

Digitized by Google

ſium, aut Ridleyum, ad Euſtachii obſervationes accedere, facile colligitur: quis autem ad verum magis accedat, hic quidem non judico. Ut vero mittam de nervorum, & in primis quinti paris ramificationibus, quæ in hac Tabula proponuntur, dicere; facere tamen non poſſum, ut in I. Figura prætercam non modo portionem duram paris Auditorii a Veſalio ignoratam, ſed & hujus primum poſt inflexionem, quam in Aquæ ductu ſubit, cum chorda tympani a pari quinto provenientc unionem, & demum cum hoc eodem pari conjunctionem (de qua alii aliter) delineari, de quibus pleriſque rebus ut noſter in Epiſtola de Auditus Organis verba fecerat, ſic quod ſpeciatim ad memoratæ chordæ originem, & finem attinet, multo quam Falloppius, diligentius propoſuerat, Nunc miſſis cæteris, in Figuræ II. conſideratione moremur, & in ea nervos vulgo intercoſtales dictos inſpiciamus, qui neſcio an ſint illi, qui, ut ſupra dictum eſt, *juxta ſpinam procedere* ab Euſtachio admirabiliores ſuas obſervationes Amicio commemorante dicebantur. Nam etſi iidem nervi ſuperioribus, & æqualibus Anatomicis non erant ignoti ad vertebrarum thoracis, & lumborum latera; ad latera tamen vertebrarum cervicis eoſdem Veſalius videre non potuerat; itaque ceu ab octavo pari infra cervicem enatos propoſuerat. Ipſe autem Falloppius etſi videtur ubi olivare ſuum corpus, ſive plexum deſcribit, aliquam majorem gemini prædicti nervi habuiſſe notitiam; non tamen ejus veram cognovit originem. Imo Williſius in Nervorum deſcriptione cap. 5. *Origo*, inquit, *ejus nondum ſatis detecta fuit; nam a pleriſque Anatomicis pro ramo paris vagi perperam ſumitur*. Hæc autem origo ex ea ſaltem parte, quæ ad nervum ſexti paris attinet, manifeſtiſſime in hac Figura II. demonſtrata eſt. In qua præterea & plexus plures, & origines, ac diſtributiones nervorum obſervantur, quas ſane res non dico ex Veſalii ſolum Tabulis, ſed & aliorum, qui ſunt illum ad recentiorum uſque tempora conſecuti, partim nullo modo, partim non ſatis licebat addiſcere. Quæ ſigillatim recenſere nunc mitto, quoniam ſentio, in his duabus Tabulis conſiderandis (quæ alioquin omnium videntur conſideratione digniſſimæ) aliquanto, quam vellem, me prolixiorem fuiſſe.

Sed viciſſim breviorem multa eſſe me cogunt in ſequentibus uſque ad XXXVIII. Tabulis conſiderandis; primum quod in earum aliis nulla quidem nunc occurrunt ita digna conſideratione; deinde quod de aliis, & nominatim de illis duodecim, quæ muſculos exhibent, Te minus ſollicitum eſſe, ſcribis: denique quod earum aliqua haud pauca habet, quæ in octo jamdiu editis Tabulis etiam ſunt. Attamen ut intelligas, has quoque, de quibus nunc loquor, Tabulas me inſpexiſſe, pauca in paucis conſiderabo. Igitur in Tabulæ XXVII. Figuris II., & IV. eæ mutuæ vaſorum meſaraicorum ad modum arcuum communicationes ita perſpicue, & eleganter expreſſæ, ut nunquam meminerim melius, ſatis teſtantur Euſtachii in his quoque vaſis exercitationem, quam in Antigram. 8. de Vena ſine pari ſubindicaverat. Ad ea autem, quæ in pluribus ſuorum Opuſculorum locis de nonnullarum venarum, & in primis venæ ſine pari diſtributione, variiſque communicationibus tradidit, facilius intelligenda, & nonnullæ hujus Tabulæ Figuræ, quæ in octo prioribus Tabulis aut nullo modo, aut ob loci anguſtias decurtatæ proponuntur, & ipſa quoque ſuperior Tabula XXVI. vehementer utiles ſunt.

In Tabula autem XXIX. primus omnium Euſtachius Occipitales muſculos pinxit, ut quos Falloppius a reliquis omnibus Anatomicis ſcribit eſſe prætermiſſos. Eoſdem quoque pingit in XXXI. XXXII. & XXXIV., in quibus ut & in XXX. muſculos præterea exhibet, qui ſupra, & qui pone auriculam ſunt conſtituti, de quibus Falloppius idem pariter animadvertit.

Tabula XXXV. Maſtoidæos muſculos & duplicem ſingulos habere originem, & ſic in duos utrinque dividi poſſe, ut Euſtachius adverſus Veſalium in Opuſculo de Motu Capitis ſcripſerat, dilucide oſtendit; quemadmodum ea, quæ adverſus eundem de duobus Capitis muſculis, quos Complexos vocant, in proximis ſuperioribus periodis attulerat, a Tabula XXXVII.

con-

confirmantur. In qua Tabula exiguus ille, qui ex anteriore ani ora dependet, muſculus num is ſit, qui muſculus urethræ ſine pari a nonnullis Recentioribus appellatur, alii viderint.

Porro Tabula XXXVIII. præterquam quod de muſculis intercoſtalibus interioribus illud oſtendit, quod Euſtachius Antigrammate ultimo de vena ſine pari indicavit, quod ſcilicet, *ad radices coſtarum non pertingant*, ſi cum Tabulæ XLI. Figuris VIII. & XIII., ut par eſt, conjungatur, ea præſertim demonſtrat, quæ de duplici utrinque muſculo, quem Longum colli vocitant, hujuſque in caput implantatione, & de duobus præterea, vel tribus prætermiſſis a Veſalio muſculorum paribus, quæ caput movent, poſt nuper indicatum Opuſculi de Motu Capitis locum ab Euſtachio tradita fuerunt. Quæ quidem omnia una cum his Tabulis, unaque cum illis, quæ paulo ſupra de capitis, & primarum vertebrarum ligamentis docuerat, conferri diligenter velim cum iis, quæ de duobus earundem partium ligamentis, & de quinque paribus muſculorum diverſis capitis motibus inſervientibus a Dupræo Chirurgo Gallo propoſita ſunt, quorum ſumma una cum Epicriſi, & quaſi Vindiciis Cl. Cowperi, & Figuris utriuſque in Actis Eruditorum Lipſienſibus A.1699. exhibetur. Sic enim ſcio fore, ut nonnulla ex iis, quæ ibi, ut ignota omnibus ſunt propoſita, Euſtachium non latuiſſe intelligatur.

Tabulæ XXXIX. inferiores Figuræ primum omnium Euſtachium emendaviſſe teſtantur id, quod a Veſalio in oculorum muſculis oſtendendis peccatum fuerat.

In XL. autem Tabula ea inprimis exhibentur, quæ Euſtachius in Examine Oſſium a ſe præſtita commemorabat. *Nonne*, inquit, *ſoluto prius oculo in ſingulas ſui membranas, quod vix animus capere poteſt, foramen nervi viſorii Tibi, & aliis, vel multis reclamantibus, ante oculos ſexcenties expoſui?* Oſtenditur quoque id, quod in libris de Multitudine cap.32. affirmaverat, nempe venas, & arterias *a cerebro per intimiorem nervi viſorii ſubſtantiam trajici, ac inde in retinam oculi tunicam diſpenſari, tum accuratam ſectionem, tum firmam rationem oſtendere*. Illud præterea in Figuris II. III. VI. XI. obſervandum eſt, vaſa per choroidem, non ut in retina anteriora verſus, ſed poſteriora verſus prorepentia, & fibroſam ipſius choroidis ſtructuram monſtrari.

Sed ad Tabulas XLI. & XLII. tranſeamus, in quarum pleriſque Figuris inſpiciendis dicere non poſſum, Lanciſi Ornatiſſime, quantam ceperim voluptatem, dum & eorum, quæ in priſtinam in Anatomica hiſtoria ſedem reſtituere, & eorum, quæ inter diverſas Anatomicorum deſcriptiones ſeligere ante hos ſeptem annos in meis primis Adverſariis Anatomicis conatus ſum; in quæcunque, inquam, eorum in duabus hiſce Tabulis Euſtachius incidit, idem mecum vel de rerum dignitate, vel de hiſtoriæ ſelectu cenſuiſſe evidenter intelligo. Atque utinam per magnarum rerum tunc adhuc inveniendarum copiam, & quarum magnam ipſe partem detexit, ad ea deſcendere tam accurato Anatomico licuiſſet, quæ nobis quaſi ex magna meſſe perpaucæ ſpicæ, non neglectæ quidem, ſed elapſæ, improboque adeo labore raris, & plerumque abſtruſis in locis legendæ, relicta ſunt: profecto non dubito, quin ex iis quoque, quæ a me non tanquam reſtituta, aut relecta; ſed ut primum inventa propoſita ſunt, plura eſſent, quorum inventionis diviſam cum tanto Anatomico gloriam haberem. Nunc ex his, quæ deprehendiſſe viſus ſum, unum ex omnibus, & levius quidem, eſt illud, quod de veris hyothyroidum, & ſternothyroidum muſculorum terminis monui; quos paſſim fere ut in Veſalii Figura, in Tabula XLII. num. 3. ab Euſtachio, ut cum ſuis conferri poſſet, allata, pictos, deſcriptóſque animadverteram. Itaque meam & deſcriptionem, & Figuram cum Euſtachii V. & XII. in Tabula XLI. ſatis convenire, vehementer gaudeo. Cum autem mihi & cricoidis cartilaginis capitula, & medium epiglottidis ligamentum, & præſertim laryngis ventriculos, de quibus paſſim Recentiores ſilebant, & obſervare contigiſſet, & reſtituere placuiſſet; mirum nunc in modum gaudeo, a graviſſimo hoc Anatomico nihil horum eſſe prætermiſſum, ut qui prima in VII. XLII. Tabulæ, alterum

alterum in V. facile adumbrat: ventriculi autem dexteri orificium certe in XI. Figura demonſtrat. Cumque pariter inter diverſas Anatomicorum ſententias, & circa epiglottidis muſculos depreſſores, & circa cricoarytænoidæorum poſticorum ortum, atque tendentiam, & circa arytænoidæorum ſtructuram, & in primis circa Thyroidææ glandulæ duplicitatem id mihi ſeligendum viſum eſſet, quod diſſectiones propriæ docuiſſent; admodum lætor, Euſtachium mecum facere, qui in XLII. Tabulæ Figura I. nullos epiglottidis depreſſores agnoſcat, qui in eadem, & in II. cricoarytænoidæos, & arytænoidæos juxta meam deſcriptionem delineet, & qui demum in V. & VIII. Figura XLI. Tabulæ, non modo unam mecum thyroidæam proponat, ſed in cunctis ejus conditionibus ita conveniat, ut ne illam quidem appendicem omittat, quam ab ea ſurſum per thyroidis faciem perſæpe protendi adnotaveram. Ad quas Euſtachii figuras, ſuas, ſi adhuc viverent, emendare illi demum poſſent, qui ad meas emendare neglexerunt: quanquam plura, etiam ubi maxime diſſimulant, a me ſumpſerint, & plura ad mea Adverſaria emendaverint; ut eorum Anatomiæ utramque editionem conferentibus planum erit, quæ utinam ſemper bene intellexiſſent. Sed nolo cum umbris hominum, præſertim & laude alioquin dignorum, & mihi non omnino ingratorum luctari. Iraque præſtat in his ipſis V., & VIII. Euſtachii Figuris, quemadmodum & in XI. illud præterea obſervare, ut Veſalii in linguæ muſculis defectus egregie emendetur; utque præterea in ſequentis Tabulæ Figura V. linguæ glandulæ, ſicut in hujus VIII. nonnullæ tracheæ glandulæ non omittantur. Porro ſi Cl. Amiciſſimoque Valſalvæ & XI., & XIV. hujus Tabulæ Figuras, & præterea IV. & VI. ſequentis Tabulæ cum laudatiſſimis ſuis V. & VI. Tabulis comparare placuerit, non dubito, quin ſicut intelligat, præcipuum in his ſuum Uvulæ, & Pharyngis continuitatis inventum Euſtachio ipſi ignotum fuiſſe, ita agnoſcat lubens, nonnulla tamen ex reliquis eundem quoque non omnino latuiſſe; illam vero, quæ a me in Epiſtola ad ipſum data reſtituta ex Falloppio eſt, Stylopharyngæi muſculi in cornua oſſis hyoidis, & in ſupernam oram cartilaginis ſcutiformis implantationem in XLI. Tabulæ Figura XI. ſubindicari.

Porro quæ in proximis Tabulis ad ſceletorum pedes ex organo auditus oſtenduntur, eorum ab Euſtachio nonnulla inventa, fere omnia primum fuerunt delineata. Cæterum in ſceleto Tabulæ XLIII. *contextus ille elegantiſſimus, quem ſpuriarum coſtarum cartilagines invicem efficiunt, &* *quem* a Veſalio *oſcitanter prætermitti*, Euſtachius dixerat in Oſſium Examine, conſpici poteſt. Hic ipſe eſt, quem, quamvis paſſim ab aliis omiſſum, Verheyenius in altera Anatomiæ ſuæ editione diligenter memoravit, atque depinxit. Illud quoque in ſceleto hujus, & proximarum Tabularum obſervatione dignum eſt, quod os ſacrum, non ut a Veſalio, ſex partibus conſtans, & quinque ante, & retro foraminibus utrinque pertuſum pingitur; ſed quinque conſtans partibus, & quatuor utrinque foraminibus pervium, quale ſcilicet *magna ex parte in hominibus eſſe ſolet*, ut in eodem Opuſculo animadvertit Euſtachius. Hæc tamen, & ille, quem modo diximus, cartilaginum contextus in Tabulis etiam Caroli Stephani utcunque rudibus, & antiquis occurrunt.

De his tandem, quæ ſunt poſtremæ, duabus Tabulis, illud primum in univerſum cenſemus, pleraſque earum Figuras, ut & XIII. Tabulæ XLI. iis potiſſimum illuſtrandis inſervire, quæ in memorato nuper Opuſculo pro Galeno contra Veſalium ab Noſtro afferuntur: quod (ut cætera prætermittam) primo ſtatim aſpectu in ultima quidem Tabula Figura XVIII., treſque illi proximæ ſatis monſtrant; in quibus illæ, quæ in eodem Libello traduntur, oſſium ſterni, ejuſque cartilaginis varietates accurate exhibentur: in Tabula autem XLVI. idem plures illæ, diſſimileſque calvariæ atteſtantur. In quarum porro pleriſque obſervo peculiare illud Foraminulum pro vena a Falloppio cum duræ matris finibus egregie deſcripta, quam nunc Occipitalem recte appellant, non deſiderari.

Hæc habebam, de quibus Te, Vir Doctiſſime, ſtatim ut juſſiſti, certiorem fa-

facerem, Sus, ut ajunt, Minervam. Erant præterea in his Tabulis dubia quædam, & ſubobſcura, de quibus aliquid ſcribere fortaſſe poteram; ſed nolui divinare. De his vero, atque aliis, quæ aut ſcientes prætermiſimus, aut forte etiam in his tantis anguſtiis temporis haud ſatis vidimus, fortaſſe olim, ſi quid otii dabitur, in ea, quam concepimus, Anatomicorum Inventorum Hiſtoria ſcribemus. Quam quoniam ea ſcripta Euſtachii adjuvare plurimum poſſent, quæ adhuc latent, oro Te, obteſtorque, ut ſicuti has Tabulas, ita & ea ſcripta e latebris eruere, atque producere aggrediaris. Ea namque Euſtachius cum in Opuſculorum Præfatione *propediem ſe eſſe editurum* promiſiſſet, anno proximo in Præfatione ad ſuas in Erotianum Adnotationes, & in Libellum de Multitudine, *parata eſſe*, & in ejuſdem Libelli cap. 15. *jam abſoluta eſſe*, indicavit. Quæ vero de ipſis, deque ſua in illis diligentia ſperanda eſſent, cum iiſdem in locis, tum in Præfatione ad opuſcula docuit, his *multo* illa *utiliora* pronunciare non dubitans. Magnitudinem quoque Operis eodem in loco ſatis oſtendit, dum *ne tantum Opus multo prius aggrederetur ad imprimendum*, *a fortunarum ſuarum imbecillitate ſe deterritum* ſcribit: quod ſane de Tabulis potiſſimum non eſſe accipiendum, illud probat, quod oſtendimus, jam ante annos decem illas æri inciſas fuiſſe. Quanquam & ejus Operis magnitudinem, & ſervatam in eo ſcribendi rationem ex eo quoque æſtimare licet, quod ea Syngrammata, & Antigrammata, quæ de duabus tantum venis, ſine pari, & profunda brachii, edidit, non pauca quidem, ſed parvam tamen, ſi reliquis omnibus reſpondere debent corporis partibus, totius Anatomes particulam, ea, inquam, *ex eo libro, quem de Diſſenſionibus Anatomicis ſcripſerat, accepiſſe ſe*, dicit in ea, quam illis præfixit, Epiſtola. Eum autem Librum illa ipſa ſcripta eſſe, quæ nunc quærimus, memorati ſuperius loci aperte ſignificant. Neque aliquis credat, nihil in iis ſcriptis contineri, quod ab his Tabulis, quæ una videlicet prodire debebant, non oſtendatur. Non enim his Tabulis omnia Euſtachium complexum eſſe, quæ *ex infinitorum pene hominum*, *atque animantium* ſectione didicerat, multa indicio eſſe poſſunt. In quanam earum, quæſo, extat *mirum* illud *naturæ artificium, ab aliis Anatomicis* (quod ſciret) *minime animadverſum*, *in pleriſque duræ cerebri membranæ finibus* ipſi notum, ut innuit cap. 14. lib. de Multitudine? In quanam ſatis extant *quædam corpora permixta*, *in multis animalis partibus*, *præſertim vero in cruribus occurrentia*, *quæ in aliquot nervorum*, *venarum*, *atque arteriarum ſurculos*, *detracta membrana eos ſuccingente*, *facile ſolvuntur*, quæ a ſe *in gratiam Galeni publice oſtenſa* ibidem ſcribit cap. 32.? In quanam *innumerabiles pene nervorum propagines: quæ quidem* ut *viſum ſibi eſſe*, ibidem dicit cap. 33. *in corporibus ſecandis obſervaſſe*, *in cutem non ita frequenter inſeruntur*, *ut quiſpiam fortaſſe arbitratur*; *ſed ut plurimum in tenuiſſimas fibras diſſectæ*, *adipis ſubſtantia terminantur*? Quænam porro Tabula ſatis monſtrat quæ *de duplici peritonæo*, *& de vaſorum ſeminalium in ſcrotum ingreſſu* (longe aliter profecto atque Veſalius) *docuiſſe ſe*, dicit in Oſſium Examine? Quænam denique, ut alia nunc omittam, aut *nervum viſorium in eo animali* (quod Malpighius poſtea manifeſtavit) *in innumeras rugas complicatum*, *& inciſa tunicula ambiente in amplam membranam totum explicatum*, aut thoracicum ductum luculenter in equo deſcriptum Antigram. 13. de vena ſine pari; quænam, inquam, Tabula (nam quædam earum etiam ex brutis nonnulla exhibent) hæc oſtendit? Eſt ergo ſperandum, ſi ea ſcripta tandem aliquando proferantur in lucem, multa alia in iis inveniri poſſe, quæ hæ Tabulæ non complectantur. Quæ cum ita ſint, Optime Lanciſi, perge porro, & quod præclare cœpiſti, feliciter perfice. Apud eoſdem Pini hæredes quemadmodum Tabulæ deliteſcebant, ita quoque hæc Scripta latere poſſe conjicio. Fuit enim ab Euſtachio Pinus ita *in ſocietatem laborum* vocatus, ut aliqua ex parte, quæ in iis etiam Scriptis conſignatæ erant, Obſervationes ad ipſum pertinerent. Itaque Pinus ut in Epiſtola ſuo in Hippocratem præmiſſa Indici eas Tabulas (quemadmodum ſolertiſſime obſervaſti) promittere potuit, quaſi ut ſuas; ſic in Adnotationibus ad

cap.

Digitized by Google

cap. I. Libri de Renibus, vivente, & vidente Euſtachio, *nonnulla de renum ſinibus a nobis animadverſa*; aperte ſcribere non dubitavit. Sed ſive hæc, ſive alia placeat inquirendi via, quæ Tibi & ſpectatæ ſolertiæ, & non vulgaris eruditionis Viro vel multiplex deeſſe non poteſt, noli, quæſo, in aliud tempus differre; ſed quo die tuo, atque adeo meo CLEMENTISSIMO DOMINO tuam iſtam novam Bibliothecam ingredienti Euſtachii Tabulas offeres tuis Adnotationibus exornatas, ne dubita commune hoc alterum litteratorum hominum votum pro ea, qua eoſdem, & litteras, litteratiſſimus ipſe reſpicit, dignatione, & pro ea, qua Tu polles & gratia, & eloquentia, aperire. Ego, ſi Noſtrum novi DOMINUM, ſpe bona, certaque ſum plenus, ultro ipſum ſua auſpicia, & auctoritatem eſſe iterum promiſſurum. Quibus, ſi, ut nuper in Tabulis, ita nunc in Euſtachii Scriptis inveniendis feliciter, ſicut voveo, uteris, non plus ille, dum viveret, aut Divo Cardinali Borromæo; qui *ſuo favore non indignum putabat*, aut Ampliſſimo Urbini Cardinali, *cui inſerviebat, & cujus domi alebatur*, non plus, inquam, vivens illis debuit, quam SANCTISSIMO PONTIFICI, & ejuſdem Præſtantiſſimæ Urbis decori maximo, atque immortali, nunc mortuus erit debiturus. Vale.

Dabam Patavii XIII. Kal. Novembris M DCC XIII.

DE GLANDULIS EPISTOLA.

CLARISSIMO, ATQUE ERUDITISSIMO VIRO

PETRO ANTONIO MICHELOTTO

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

QUod ſcribis, celebrem illam Experientiſſimi Littrii de Renum fabrica Obſervationem explicari ita poſſe, ut iis qui cum Malpighio *veſicularem* ſtructuram in Glandulis non agnoſcunt, minime adverſetur, ſi videlicet ovales illos membraneos ſacculos a quibus prima ſecretoria vaſcula exoriebantur, quippe quos ſanguine turgentes ipſe Littrius deſcribit, pro arteriarum extremis accipiamus; ea de re quid ego viciſſim ſentiam, vel potius alios ſentire putem, ſic habeto. Primum minima diverſi generis vaſcula, quod Littrius idem adnotavit, ad eos ſacculos perveniebant; igitur ipſæ quoque arteriolæ. Num igitur veri eſſe ſimilius, exiſtimabimus, minimarum arteriarum extrema multo ſuis ſurculis majora, hoc eſt ſacculos ipſos fuiſſe; an vero hoſce nihil fuiſſe aliud niſi ovales membraneas veſiculas, hoc eſt Glandulas, in quarum cavum in eo rerum ſtatu facile demum ſibi viam vi cruor feciſſet? Ponamus tamen, eos ſacculos reapſe extrema arteriolarum fuiſſe, incredibilem in modum dilatata. Nempe prima illa ſecretoria vaſcula ex arteriis, nulla interjecta veſicula, exoriebantur. Attamen cum illa in majores veſiculas confluerent, ex his autem alia vaſcula ad papillas pertinentia, atque ideo vere excretoria prodirent; illud ſemper relinquitur, inter excretoria Glandularum vaſa, atque arterias, veſiculas interponi. Hic fortaſſe inquies, Vir Clariſſime, id alii viderint qui negarunt; nos autem, hoc ſepoſito, illud unum attendamus: ſi vaſcula illa prima ſecretoria ex arteriarum extremis in iſtas veſiculas humorem convehunt;

hunt ; igitur ſine veſicularum ope ſecretionem haberi. Ego vero ut iſtud concederem ; non illud tamen continuo darem , ad Glandularum ſtructuram veſiculas non requiri . Movent enim me , ut par eſt , graviſſimi Anatomici Malpighii innumeræ , eædemque ſemper ſibi conſtantes obſervationes; movet iſta luculenta Cl. Littrii confirmatio , qui Glandulas ſine veſiculis non invenere. Hæ igitur in Glandulis requiruntur , neceſſe eſt . Sive enim alios humores decuit non continenter , ſed per vices, ex Glandulis excerni , quemadmodum lotium videmus haud jugiter e corpore expelli , ejuſque rei cauſa urinariam veſicam eſſe conſtructam ; ſive alios oportuit intra Glandulas mora perfici , quamobrem videlicet multi cenſent , veſicam felleam creatam eſſe ; nimirum interjectis , intra ipſas Glandulas , vaſa inter ſecretoria , atque excretoria veſiculis obtineri id facile potuit . At enim hæc ſtructuræ pars in glandulis eſt , inquies , ſecundaria , non potiſſima ; non enim humores ſecernit ; ſed ſecretorum aſſervationi , aut perfectioni ſubſervit . In hoc vero , ubi eos ſacculos reapſe id fuiſſe , crederemus , quod hujus diſputationis cauſa poſuimus , me , atque adeo etiam illos a quorum partibus hactenus locutus ſum , non difficile , ut opinor , aſtipulantes haberes. Hoc , inquis, mihi ſatis eſt . Ego autem gaudeo. Vale.

D. Patavii VIII. Kalendas Octobres CIƆ IƆCC XVIII.

DE LACRYMALIBUS DUCTIBUS ET EORUM OBSTRUCTIONE E P I S T O L A.

J. B. Morgagnus S. D. Dominico Anelio Chirurgo Experientiſſimo.

Quod meam & amicitiam , & tuo ſuper libro ſententiam quæris ; primum ſic habeto , me natura , & inſtitutione ita eſſe factum , ut honeſtos , ſolerteſque homines , in quibus te eſſe video , ultro & mea ſponte , non modo provocatus, amare ſoleam. Tum libri tui cum duæ potiſſimum ſint partes , altera in tollendæ Lacrymalis Fiſtulæ ratione poſita , altera in Ductuum Lacrymalium deſcriptione ; ego vero ex iis ſum qui cum Hippocrate primam laudarent vel quando ſucceſſu caruiſſet ; ita enim illa excogitata , & propoſita eſt , ut dum conatum agnoſcis veterem curandi rationem cum cæteris rebus , tum in primis lenitate vincendi , & inſtitutum probes , & prudentiam non deſideres. Nam quis eum non probet qui inſtituit , non viam quidem Naturæ ignotam , ut ſolent, & novam parare ; ſed ab ipſa Natura apertam , a morbo autem obſtructam reſerare ? Quis item ejus prudentiam non commendet qui id ipſum ſuadeat ubi intelligatur , huic eſſe inſtituto locum ? Sunt enim præter eos quos excipis caſus , interdum eæ viæ ita occluſæ , ut ego in muliere olim viderim alterum de duobus meatibus in quos puncta lacrymalia producuntur , & eum quoque in quem ambo illi meatus deſinunt, majorem tubum conglutinatis a ſummo ad imum parietibus penitus clauſos , ut non jam ductus, ſed ſolida ligamenta eſſe viderentur.

Igitur tuam curandæ lacrymalis fiſtulæ rationem laudo . Deſcriptionem etiam lacrymalium ductuum laudarem tuam , niſi cum te laudarem , me ipſum laudare credi poſſem , qui ante hos ſeptem annos in Adverſariis Anatomicis , eandem , aut certe (quando omnia rurſus perquirere , & conferre non vacat) fere eandem propoſui. Imo quæ in datis ad te litteris non nemo ſcripſit , *Ductus lacrymales in homine , eorumque uſus , & operandi modum vel ipſi pridem Galeno perſpectos , & a priſcis pridem Italiæ Anatomicis deſcriptos , & a Recentioribus elucidatos fuiſse : — Galenum hujuſmodi canales, & puncta minime latuiſse : —* Fuiſ-

Fuiſſe qui poſt Galenum longo tempore puncta illa, & canales lacrymales non obſervarint, ut crediderint a Stenonio primum inventa: — In hiſce canalibus nullam eſſe valvulam, nullum impedimentum; eſſe ita liberos in toto decurſu ſuo, ut collyria ab oculis in nares, imo & in oris cavitatem percolaſſe; Galenus obſervaverit (licet exiguo, vel nullo id foret ad lacrymalium ulcera interna emolumento) fumumque ab oris cavitate, compreſſis naribus, ad canales lacrymales compelli, indeque per puncta lacrymalia emitti, præſertim a tabaccifugis, obſervent nonnulli: — Ductum ad nares patentiorem, eſſe anguſtiorem dumtaxat in ipſo ſuo extremo fine, & orificio; hæc nimirum pleraque omnia ex meis ſunt Adverſariis deſumpta.

In quibus poſtquam adſcriptis Galeni, & Falloppii verbis oſtenderam, neque illum puncta lacrymalia, & horum uſum, eumque aditum qui ab illis eſt ad nares uſque perpetuus, latuiſſe; & Falloppium præterea meatus ab illis punctis in communem ſinum convenientes, aperte, & nominatim propoſuiſſe, atque ideo non oportuiſſe, Stenonem vix plura tradentem, & eos qui illum ſequuntur, hæc inter noviter inventa connumerare; tum, quoniam neque hæc pleriſque Anatomicis ſatis viſa, & ab iis omnibus quos memoravimus, potius indicata, quam diligenter deſcripta eſſe, animadverteram; his de cauſis non verbis tantum, ſed & iconiſmo (quod ante me, quod ſciam, fecerat nemo) ita eorum deſcriptionem inſtitui, ut ſingillatim quæ de lacrymalibus punctis, quæ de duobus meatibus in quos ea producuntur (quos tu videlicet limacis cornua appellas) quæ de ampliore tubo in quem ambo deſinunt, & quæ demum de tubi ejuſdem contracto fine, atque orificio (quod tu ductus lacrymalis punctum excretorium vocas) in pluribus cadaveribus obſervaveram, ea qua ſumma potui, brevitate, perſpicuitate, & fide exhibuerim. Præterea cum non modo errorem coarguiſſem eorum qui puncta lacrymalia omnino in cadaveribus ſenſum fugere, docuerunt; verum etiam tradidiſſem, præter extremorum anguſtias nullam valvulam eſſe qua per hanc omnem quæ a punctis lacrymalibus ad naſum eſt, viam ſurſum, deorſumve permeantia impediantur, quamobrem videlicet obſervationem Galeni de collyriis emunctis, aut exſcreatis, aliamque de tabaccifugis explicavi; hoc ſtatim adjeci monitum, *quarum rerum meminiſſe haud omnino inutile fortaſſe erit his, qui earum viarum affectionibus medicinam facere ſtuduerint*. Igitur vides, me tuam laudare non poſſe deſcriptionem, quin laudem meam.

Tollendæ vero fiſtulæ rationem laudo, ut quam tuam vere totam agnoſco. Illud ego quidem ex eadem anatome erueram monitum ex qua tu rationem tuam eruiſti. Sed præterquam quod libens fateor, me de ſpecillis, deque ſiphunculis curationis gratia immittendis nihil unquam cogitaſſe; neminis admonitione egeo, ut intelligam, niſi tu ſolertia, & dexteritate ſingulari, exemplo primus præiviſſes, moniti illius mei exiguum, vel nullum hactenus futurum uſum fuiſſe. Itaque tibi gratias ago tum meo nomine, cujus tu monitum non omnino fuiſſe inutile, oſtendiſti, tum eorum quoque omnium qui tenuiſſimarum particularum anatomen, etſi nonnulli recentioribus Medicis (quaſi vero a celeberrimis inter veteres Medicis, & nominatim, ut ſupra indicatum eſt, a Galeno, & a Falloppio exculta illa non fuiſſet) ceu inutilem objiciunt, &, ſi Superis placet, exprobrant, mecum tamen cenſent, vel ad opem ægris præſtandam non modicam utilitatem afferre. Quod reliquum eſt, velim tibi perſuadeas, ſignificationem benevolentiæ, & opinionis de me tuæ mihi fuiſſe jucundiſſimam, idque ut intelligas, me operam omni tempore daturum. Vale.

D. Patavii XIII. Kal. Februar. CIↃ IↃCC XIV.

DE LUMBRICIS EPISTOLA.

Clariſſimo Doctiſſimoque Viro

ANTONIO VALLISNERIO

P. P. P.

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

QUod ſerius ad Te mittam alteram Lanciſii Illuſtriſſimi Viri de Lumbrico Lato Diſſertationem, duabus de cauſis factum eſt. Nam qui libenter apud te legerim illam ejus primam in rem eandem Diſſertationem, quæ cura eſt tui, imo noſtri Antonii Pacchioni Clariſſimi Hominis ad te allata, multo libentius hanc legi alteram, & relegi, quam mecum ipſe Auctor voluit, ut eſt erga me ſumme humanus, & perbenignus. Qua in Diſſertatione cum illa me tenuerunt, quæ in Scriptis cæteris Viri Celeberrimi tenere ſolent, quod in tantis ejus occupationibus ſic præclare tamen, ſic copioſe, & docte conſcripta ſit, tum illud mirifice me illexit, quod in ea ſuper Lati Vermis natura, non quod Medicorum prope omnium conſenſus docet, ſed quod anatome, quod ratio, & major veri ſimilitudo, confirmetur. Eo ſi more, inſtitutoque Majores uti voluiſſent in tot aliis, quæ de reliquis etiam Vermibus mirifica, & ſingularia tradidere; num putas, Ornatiſſime Antoni, Scriptorem ex illis gravem, & diligentem (ut modo cæteros prætermittam) ſerio fuiſſe teſtaturum (1), ſe quatuor lumbricos teretes ſpithamæ unius longitudine in ipſo trunco venæ Portæ comperiſſe, quo ſcilicet per anguſta venarum meſaraicarum orificia ex inteſtinis uſque olim, ut ipſe arbitrabatur, prorepſerant, eoſque ſe Clariſſimo Viro Præceptori ſuo monſtraſſe, hunc autem *poſtero die in publico Theatro anatomico omnibus Medicinæ Doctoribus, & Studioſis pro miraculo aſpiciendos propoſuiſſe?* Tales ego vermes (ſi vermes forent) in nulla non vena, arteriave reperiſſem; quin & in præcordiis quorundam equorum multiplices lacertas vidiſſem; nam & videbantur, neque deerant qui de abdito equorum morbo, & ſubito interitu earum morſus cauſarentur. Quantum igitur Malpighio debemus, aliiſque ſolertibus, qui de Cordis polypo ſcripſerunt, Viris, vel quantum tibi, qui ſicuti es Naturalis Hiſtoriæ conſultiſſimus, quæ in quibus locis vivere animantia nequeant, docere ſoles, quod a falſis vaſorum ſanguinis vermibus non fallamur, tantum poſthac Lanciſio debebimus, quod a vermiformibus inteſtinorum polypis non amplius decipiemur.

2. Neque vero nos ſolum Medici, qui rerum nempe naturam ex hac parte melius ſcrutati, poſſumus idcirco majores Medici, ut Celſus (2) quidem arbitratur, exiſtere; ſed ægri quoque Lanciſio debent, quibus videlicet ob eam rem medicinam fieri multo aptius poſſe, ſcio, te, & Medicos pleroſque certis de cauſis non dubitare. Quibus animadverti cauſis hanc etiam addi rationem poſſe, quod ſiquis modo aliquam dejiciat ejuſmodi Faſciam, & nihil in ea ſit

(1) Spigel. de Lubr. Lato c.5. (2) De Medic. in Præfat.

Digitized by Google

ſit quod vermis caudam, vel caput, vel extremam certe utramque partem repræſentet; nunc quidem non eſt profecto neceſſarium, ægrum propterea terreri, aut valentiore medicina vexari, qua ſcilicet relictæ intus lumbrici partes ejiciantur: quod utrumque fieri neceſſe erat, cum Faſcia certi generis animal, certæque formæ, non concreſcens fortuito corpus, eſſe credebatur. Quo etiam tempore Medici (1) non deerant nobiliſſimi; qui Faſciarum aliquot latitudine cum longitudine earum collata, ex ea quam invenerant, proportione, hujus poſtea exortæ Faſciæ, vel illius latitudine inſpecta, quanta pars intus reſtitiſſet, colligere docerent, ex hoc vero quanta pharmacorum vi eas oporteret reliquias ex inteſtinis deturbare, ſcite illi quidem, & ingenioſe, ſed non ſine ægrotantium periculo, certe non ſine moleſtia, quæ ut eſſe ſupervacanea, ut non habere uſum poſſit, nunc arguere ex tuis, & Lancifii Diſſertationibus licebit.

3. Hic inquies, tu ergo præter polypoſa ejuſmodi corpora alios Latos Vermes agnoſcis nullos? vel nihil ea te movent, quæ paſſim apud Medicos Auctores ſuper Latis Vermibus ſcripta inveniuntur, quare non quidem inanimi, ſed motu, vitaque præditi credendi ſint? Ego vero, Antoni Doctiſſime, primum illud ſcire me, fateor, ſuper natura Lati Lumbrici ſententias circumferri potiſſimum duas, vel quod is vermis unus ſit, vel quod ſeries ſit vermiculorum, catenatim inter ſe cohærentium: quarum ſententiarum ſicuti primam longe aliam eſſe, atque alteram, agnoſco; ita longe aliud de hac quam de illa, & ipſe ſentio, & te arbitror ſentire. De Lato igitur uno Verme plures quidem extant obſervationes; ſed quæ partim ab ejuſmodi Auctoribus habitæ ſunt, quorum imperiti oculi ſuperiorem uteri cervicem a vagina, & quæ ſunt ſimilia, diſcernere, nedum vermis unus ſit, an plurimorum ſeries, internoſcere non valent; partim vero ita proponuntur, quantum ego quidem legi, & in præſentia memoria teneo, ut ex earum lectione id colligere neceſſe non ſit quod ab earum Scriptoribus intenditur, eos & vermes, & vermes ſimplices, non vero pluribus coagmentatos, extitiſſe. Multa enim eorum quæ afferri ſolent, quamobrem & vermes, & vermes ſimplices fuiſſe videantur, cum per Lancifium oſtenduntur vel polypo, vel intermiſtis etiam polypo vermiculis convenire, tum vero idem proclive eſt & de illis confirmare, & de aliis inſuper oſtendere quæ in rem eandem proferri poſſent: quo in numero præſertim ſunt (2) ſonitus natantis quaſi piſcis, & cauda aquam diverberantis, eminus quoque de ventre ægrorum exauditus, manu autem ventri impoſita perceptus motus ſicuti fœtus in utero concluſi, exeuntis denique Faſciæ, jamque adeo dimidii cubiti longitudine extra inteſtina propendentis, facta eodem unde prodierat, reverſio, quod tamen factum quamvis Hippocrates indicaverit, vel potius quicunque ille fuit qui librum de Morbis quartum (3) conſcripſit, Spigelius (4) quidem tradidiſſet conſtanter, vellem, non vero alibi ab ſe viſum, alibi a quadam muliercula narratum. Earum itaque rerum cauſæ afferri tot poſſunt, & tam diverſæ, ſive intus concluſorum fluctuum motui, ſive motui inverſo convulſorum inteſtinorum, ſive demum cohærentium vermiculorum ſeriei id omne placeat aſſignari, nihil ut cogat vel vivum propterea, vel unum certe lumbricum agnoſcere. Quod porro addit Spigelius (5) ejus Faſciæ partem acetario ſumpto dejectam eſſe, itemque ab eſu acetarii Faſciæ ejuſdem fruſtra depelli annis inſequentibus conſueviſſe; id vero neceſſe non eſt factum dicere propterea quod acetum lumbricis, ut indicatum eſt a Majoribus, adverſetur, eum acidi liquoris ſpicula, calore præſertim acta, & concitata, polypoſa queant corpora perrumpere, atque diſſolvere, quod commodum ab Lancifio in hac quam mitto, Diſſertatione poſitum eſt.

4. Etſi vero ita ego ſentio, Latos pleroſque Lumbricos aut non veros, aut non ſimplices vermes exiſtere; cave tamen credas, Vir Clariſſime, fieri meo judicio non poſſe, ut Latus aliquis Lumbricus qui verus,

(1) Spigel. l. cit. (2) Idem ibid. c.7. & 15. (3) n.27.
(4) libro cit. Confert diligenter cum c.17. caput 15. & 7. in primis. (5) Ibid. c.15. & 14.

rus, idemque unus ſit, inveniatur. Nam neque eſt quidquam quod me ita cogat exiſtimare, & certos quoſdam planos ac oblongos vermes aliquando in canibus adnotavi: quorum vermium quoniam te ſcio deſcriptionem expetere; hanc verbis quam potero pauciſſimis adſcribam. Itaque intra canum inteſtina corpora obſervavi quædam, ex ſubſtantia flexili quidem, ſed denſa, & compacta, lævia, albida, exanguia, palmum circiter longa, digiti auricularis dimidium lata, craſſa autem perparum, ſed qua etiam parte latiora ſunt, tenuia, plana, depreſſa. Sunt enim in medio latiora, utrinque autem magis magiſque quo propiora extremis fiunt, extenuantur ſic, ut in acumen quaſi deſinant. Lateris utriuſque ora crebris eſt, ac paribus utrinque inciſuris ſulcata, relictis intervallis majoribus qua corpora latiora ſunt, minoribus qua extenuantur, idque tam certa lege atque ordine, ut cum quodvis corpus plurimorum quaſi triangulorum ſeries eſſe videatur, quorum ſit vertex ſingulorum proximæ ſingulorum baſi commiſſus, quodvis certiſſime triangulum quanto majus eſt, tanto latiori corporum parti, quanto minus, tanto extremis ſit propius. Quamobrem ſi per notam aliquam & vulgatam lumbricorum imaginem hæc velim corpora qualia ſint, monſtrare, & ob oculos ponere; non per aliam facere id aptius poſſim, ac per eam parvulam quam ex Cornelio Gemma Spigelius (1), ex Spigelio autem cum alia inſuper imagine, rebuſque perpluribus Sennertus (2) deſcripſit. Cum qua tamen imaguncula nolim putes ea corpora ex omni parte convenire, multo minus hæc ſeriem eſſe vermiculorum inter ſe cohærentium, aut eſſe denique non lumbricos, ſed polypos. Nam neque uſpiam mihi corpus quodquam tam eſſe unum viſum eſt, quam hæc corpora viſa ſunt: & quamvis viva, & ſe moventia invenire adhuc non potuerim; plures tamen, eæque graves, ſunt cauſæ, quamobrem eſſe polypos, non exiſtimem. Primum quod catellus in quo illa primo obſervavi, cum incredibili quadam ſiti, & fame correptus, iteratis demum ſubitis quibuſdam paroxyſmis, & veluti deliquiis (quæ ſunt ſane omnia inter vermium notas) peremptus eſſet; mihi illius viſcera, & omne corpus quam potui diligenter ſcrutanti, præter ingentem eorum corporum in Tenuibus inteſtinis congeriem, aliud mali exhibuit nihil. Præterea conſtans ille ordo, atque certiſſimus, quo & inciſuræ, & intervalla diſponuntur, & in ſingulis corporibus peculiaris eadem conformatio non motui quidem inteſtinorum periſtaltico, non interioribus eorum anfractibus, quemadmodum incerta, rudis, & pene informis Faſciarum plurium adumbratio, ſatis recte, ſi quid ego hic judico, aſſignari poſſent. Quæ enim certa, & conſtantia ſunt, ea certam quoque, & conſtantem habeant cauſam, neceſſe eſt; cauſæ autem prolatæ duæ vel recrementis, præſertim durioribus, interlabentibus, vel polypoſis aliis corporibus interjectis, dici non poteſt, quam crebro queant fruſtrari, & quam facile prohiberi, quo minus eadem lege, atque ordine deſcribant & inciſuras, & intervalla, & definitum verſus corporum utrumque caput latitudinis decrementum, eaque non modo ab uno corporum latere, ſed pariter, & convenienter ab utroque, non modo aliquot in corporibus, ſed in univerſis, non modo uno in cane, ſed in cunctis; nam certe in cunctis, quotquot ſcilicet ea corpora ineſſe vidi, conſimillima obſervavi. Quibus omnibus de cauſis, aut ego quidem plurimum fallor, aut nihil vero propius eſt, quam quod ea corpora certa eadem, & præfinita ratione, qua lumbrici quoque cæteri, pronaſcantur.

5. Hæc ut rudia ſint, & imperfecta, tamen quoniam tibi placuit ut haberes, morem geſſi, & ſcriptitavi, eo quidem ſegnius, quo minus digna videbantur quæ in tuas manus pervenirent. Hæc enim (ut ad initium revertar) altera mihi cauſa extitit ſerius mittendi egregiam Lancifii Diſſertationem, quacum ſcripſeras ſcilicet, te ſuper his rebus quas tecum Patavii locutus eram, longas a me litteras expectare. Tu primum da operam, ut valeas, deinde, ne Diſſertationes laudatiſſimi Viri, ne tuas Vermium expectatiſſimas Obſervationes diutius publicæ invidere utilitati videaris.

D. Ven. Poſtrid. Kal. Sept. CIƆIƆCC VIII.

(1) libro cit. (2) Pract. l. 3. P. 2. S. 1. c. 5.

DE

DE ACU INTRA VESICAM INTRUSA, ET DE EXCRESCENTIA MEMBRANÆ ADIPOSÆ EPISTOLA.

Illuſtriſſimo atque Ampliſſimo Viro

D. D. LUCÆ SCHRÖCKIO

CESAREÆ NATURÆ CURIOSORUM ACADEMIÆ PRÆSIDI MERITISSIMO

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

IMpoſitum nobis graviſſimum ex hac Prima Sede Anatomes tradendæ munus, non modo Novas Inſtitutiones Medicas, ſed ipſa quoque Adverſaria Anatomica altera, & quidquid ſcriptitare cœperamus, de manibus excuſſit. Hinc factum eſt, ut quamvis nuperrime per Melchiorem Otthum Scaphuſianum, & nunc item per Caſparem Mullerum Hamburgenſem, egregios Viros, meique amantiſſimos Auditores, quoſque adeo ambos, cum ille pro Syndico, hic autem pro Rectore, noſtro Gymnaſio præfuiſſent, manu mea Philoſophicis, & Medicis Inſignibus ornavi; ut quamvis, inquam, occaſio mihi oblata ſit aliquot ad te noſtras Obſervationes mittendi; ſeligendi tamen, ſcribendique tempus non habuerim. Attamen cum Mullerus, a quo tibi hæ reddentur Litteræ, aliique ex Inclyta hac mea N··ione Germanica mihi in memoriam reduxerint Obſervationes duas, non ita pridem, nonnullis eorum inſpectantibus, a me habitas, atque ut has ſaltem ſcribam, hortati ſint; eas ex tempore huc adſcriptas habebis. Quas ſi æqui bonique facies, complures alias, cum plus otii dabitur, mittemus. Vale.

D. Patavii XVII. Kal. Aug. MDCCXVI.

OBSERVATIO

Acus intra veſicam intruſæ.

ANte hos duos annos Puella, tum primum pubeſcens, crinalem acum ex orichalco intra veſicam intruſerat. Hæc non, ut pleræque ſolent, commenta eſt, devoratam imprudenter acum eo deſcendiſſe, ſed quod erat, ſimpliciter faſſa eſt, incaſſum tamen, quia ſerius. Poſtea enim quam incredibili, præſertim in reddenda urina, dolore, & difficultate cruciata fuerat, tumor in altero Ilium acceſſerat, maturuerat, ruptus erat, jamque ſatis parentem fiſtulam reliquerat, per quam purulenta urina ita magis magiſque in dies ferebatur, ut demum fere nihil lotii de meatu urinario egrederetur. Itaque Puella extrema tabe conſumpta eſt.

Hæc

Hæc cum mihi, & Antonio Valliſnerio, Viro Clariſſimo, meique amiciſſimo, Puellæ Chrirurgus narraſſet, facile impetravit, ut ſibi Cadaver diſſecturo adeſſe vellemus. Diſciſſo abdomine cum nihil effuſi humoris in ventre appareret, ut veſica penitus in conſpectum daretur, juſſi, commiſſuram oſſium pubis diduci, & alterum ſpecilium per fiſtulam demitti, alterum per urethram ſubdi: utrique, & præſertim inferiori, quo minus veſicam ſubirent, prædurum corpus obſtabat. Quod, diſſecta veſica, grandem, & oblongum Calculum eſſe vidimus, hinc urethræ inhærentem eamque obſtruentem, inde veſicam, ut erat contracta, & ut videbatur, craſſefacta, propemodum opplentem. Nec tamen Calculo acus, ut ſolet, ſecundum longitudinem inerat; ſed eidem acumine, & tertia quaſi parte e transverſo infigebatur; reliquæ partes duæ cum præfixo capitulo intra fiſtulam, de qua ſupra dictum eſt, hiantem in latere veſicæ, deliteſcebant. Calculo exempto, animadverſum eſt, purulentam ſubeſſe materiam, hujuſque partem compreſſis viſceribus ſuperioribus in veſicam ex ureteribus defluere, ita dilatatis, ut Aortæ truncum facile æquarent. Eadem materia ureteres, eadem renes quoque redundantes diſſecando invenimus, & ſubnigro colore infectos, quo colore tum veſica, tum fiſtula intrinſecus fœdabantur.

Illud hic potiſſimum admirationem habere poteſt, quî factum ſit, ut cum altero acus extremo veſica pertundenda fuerit, non tenuiore, & acuminato, ſed craſſiore, atque adeo capitato pertuſa ſit. Crediderim, acum ad eumdem modum in hac Puella ſitam fuiſſe, ad quem in Dublinienſi illa, a Probyo curata (*), nimirum ut acumen ad os iſchium ſpectaret, quo oſſe obſtante, & renitente, capitulum per veſicæ ſe contrahentis latus, & proximi abdominis imam partem ſibi viam vi fecerit, eodem ferme loco, quo Probyus ad extrahendam acum ſectionem inſtituit. Quod ſi quis idem hic facere priuſquam accreviſſet calculus, aggreſſus eſſet, nullo is quidem negotio per ipſam fiſtulam acum educere potuiſſet; non facile tamen, ut opinor, Puellam ſervaſſet, cujus veſicam, ureteres, & Renes diutius, & ſæpius inter initia cohibitæ Urinæ copiam ea vi dilatando, diſtrahendoque laceraſſe, exiſtimo, ut ex illo tempore ſemper tabo, ac pure manaverint.

OBSERVATIO

Excreſcentiæ Membranæ Adipoſæ.

MUlieri quinquaginta, opinor, annos natæ, prægrandis tumor omoplatam dexteram occupabat. Is ante annos quatuordecim in ipſis communibus corporis integumentis ſine ulla manifeſta cauſa ex parvulo inceperat, & diu paulatimque ſic increverat, ut poſt abſciſſionem pondo librarum quaſi novem inventus ſit. Nec durus quidem erat, nec alio colore, ac reliquæ partes forent, niſi qua Venæ vehementer tumidæ ſub ipſa cute diſcurrebant. Quarum una cum noctu dirupta forte eſſet, magnam vim ſanguinis, dormiente Muliere profudit. Eo autem facilius dirupta eſt, quod proxima deorſum pendentis tumoris pars ima jam exulcerari ſponte cœperat. Cum igitur dolori, quo ad mediam tantum claviculam, tumore cutem deorſum trahente, fatigabatur, ulceris moleſtiæ, & puris, cujus defluxu minime tumor decreſcebat, graveolentia acceſſiſſent, Mulier Chirurgum, ut ſibi adjutrices manus præberet, exoravit. Hic vero cum non ignoraret fruſtra a quodam ante

(*) Vide Tranſact. Angl. Menſ. Januar. 1700. pag. 455. vel Acta Erudir. Lipſ. A. 1701 Menſ. Maj. pag. 230.

ante aliquot annos eundem tumorem alte apertum fuiſſe, ne gutta quidem humoris effluente, totum ſibi tumorem ad ipſam baſim excidendum eſſe, facile intellexit. Qua re non minus caute, quam feliciter perfecta, non ita longo pro pro ſectionis amplitudine interjecto tempore, cicatricem induxit.

Cum ad me, qui abſciſſionis auctor fueram, tumorem detuliſſet, vix baſi inſpecta, quod ante conjectura præſagiveram, oculis ipſis uſurpavi: nihil tumore, niſi adipoſos ſacculos, comprehendi. Cute craſſefacta, cum ſubnexis Vaſis ſanguiferis, detracta, undique in conſpectum venere membranei ſacculi, digiti pollicis craſſitudine nonnihil inflexi, ſed tamen ſecundum tumoris longitudinem poſiti, cylindri figuram, magnam partem referentes, & ab incluſa pinguedine ex albo flaventes, quorum parietes vaſcula ſanguifera perreptabant. Eos Sacculos proclive erat reſolutis digito membraneis vinculis ſejungere; itemque ſingulos in plures alios minores diducere, hos autem denique in minimos, intra quos exiguæ, & innumeræ veſiculæ adipe diſtentæ, adhibito præſertim microſcopio, facile apparebant. Hæc erat omnis tumoris ſtructura. Cujus cum partem ſuppoſito igne liquari juſſiſſem, perpaucis membranis colando abjectis, ejusdem rationis adipem habuimus, cujus ex ſaniſſimi cujuſque hominis Adipoſa membrana habere ſolemus.

Hæc cum ita ſint; haud difficile eſt intelligere, hunc tumorem ab Adipoſæ membranæ Sacculis excitatum eſſe, primum cedente (quæcunque ea cauſa fuerit) cute; laxatis, deinde juvante ipſo, quo diſtrahebantur pondere, mirum in modum diſtentis. Neque huic *Excreſcentiæ Adipoſæ Membranæ* admodum diſſimilem (ſi duritiem excipias) tumorem illum fuiſſe, crediderim, quem Scapulæ alterius Mulieris innatum Blaſius deſcribit in Obſervationum Medicarum Rariorum Parte I. Obſerv. III. vel quem Jo: Philippus Ingraſſias in calce libri ſui de Tumoribus ſe, inquit, *in Scapulis dumtaxat ortum vidiſſe, nec vere carnem, ſed adipem in eo contentam inſpexiſſe*. Ego tamen memoria teneo, A.1704. cum Bononiæ eſſem, ejuſdem generis, ac ſtructuræ tumorem vidiſſe, de nate Viri cujuſdam a Cl. Valſalva excíſum. Figura is, & magnitudine pueri caput æquabat, nec lata quidem baſi, ſed arcto, ejusdemque tamen ſtructuræ petiolo cum Adipoſa membrana cohærebat.

DE CALCULIS FELLEIS EPISTOLA.

AD EUNDEM.

Quod munuſculum iſtud meum Tibi gratiſſimum fuiſſe, ſcribis, agnoſco tuam, Vir Ampliſſime, humanitatem, cum illa etiam ex meis Scriptis, quæ non a me quidem, ſed ab Amicis publica luce non indigna credita ſunt, minime contemnis, ſed qua ſoles benignitate excipis, eoque mihi animos addis ad nonnulla augenda, atque illuſtranda, quæ in duabus illis *Epiſtolis Anatomicis* edita fuerunt, ad Rem noſtram potiſſimum Naturalem, ac Medicam pertinentia; velut ea quæ in I. Epiſtola de calculis ſcripſi veſiculæ felleæ. Igitur ut præclarius intelligas, quanti referat id, quod monui, in experimentis circa ipſos capiundis non eſſe omittendum animadvertere, veteres ſint, an recentes; accipe quid ſemel, iterum, tertio acciderit mihi: inde enim patebit, non modo inter veteres, & recentes, ſed vel inter recentes, ac recentiſſimos magnum intercedere diſcrimen poſſe.

Ante hos duos annos III. Kal. Decembres in hujus Urbis Noſocomio Cadaver Mu-

Digitized by Google

Mulieris incidebamus egregii coloris, atque habitus quam ſexageſimum ferme annum agentem thoracis inflammatio ſuſtulerat. In fellea cyſti multo quam ſoleat, breviore, intra paucam, flavamque bilem lapilli inerant, minimum, triginta ſupra trecentos: ex quibus ſeptem & viginti majuſculi, ſic tamen ut maximus ſit infra Ciceris magnitudinem, reliqui minores, atque adeo plerique minimi. Majorum color is eſt qui ſaponis vilioris, cæterorum qui minus vilis, ut cum omnes ad ſubviridem inclinent colorem, eo magis ad atrum vergant, quo majores; eo magis ad pallidum, quo minores. Sed & quaſi unguinoſum quendam ceu confricati ſaponis lævorem, quantum in nullis aliis vidiſſe memini, ad hunc uſque diem retinent: ac bini, terni, quaterni, plures adhuc inter ſe leviter cohærentes ſpectantur. Quas ob res, aliaſque, ipſorum peculiares, non ita miratus ſum, quod vel tunc, bile adhuc madentes, vel paucis poſt diebus, vel tribus jam interpoſitis menſibus in aquam dejecti, continuo ad imum laberentur, neque inde ſe ſe attollerent. Menſe tamen fere jam quarto animadverti, ex majuſculis duos neque ſtatim, & multo tardiore motu a ſumma ad infimam aquæ partem delapſos. Anno exinde interjecto, placuit quinque ſeligere alios alia magnitudine, quos in aquam projicerem. Hi ſtatim ad fundum univerſi corruerunt. Inde protracti, cum poſt horas admodum duodeviginti idem tentarem, tres quidem, duo videlicet majores, & minimus confeſtim ſubſedere; ſed ex reliquis duobus, qui mediocri erant magnitudine, alter in ſummo pauliſper ſubſtitit, alter etiam paulo diutius, donec aqua digito commota protinus ad imum deſcendit, hos poſtremos ſingulos ſingulæ deorſum comitatæ ſunt bullulæ, quas eorum lateri adhærentes, vidi ex quo primum aquam tum attigerunt. Denique his ipſis diebus viſum eſt ex qualibet magnitudine alios in aquam projicere, alios nulla addita vi projectionis, leniter in ſumma aqua collocare. Ex his ne unus quidem inventus eſt qui deſcenderet; ſed omnes tandiu in eodem loco perſtiterunt, quamdiu ſicca fuit eorum ſuprema facies. Ubi vero digito depreſſos aqua ſemel operuerat, vel aquæ gutta, aut deſuper projecta, aut etiam ſine projectione admota ſupremam faciem attigerat, extemplo ad imum decidebant. Ex illis autem, quos in aquam dejeci, minimi omnes illico fundum petierunt, ſed majorum quidam poſteaquam aliquanto ſpatio deſcenderant, inde emiſſa bulla, cum hac ad ſummum recurrebant, mox vel ipſa evaneſcente, vel arcte ſemper cohærente ad fundum ruebant. Tunc etiam, ſi aquam manu in gyrum agerem, ita ut omnes dimoverentur, ex majoribus unus potiſſimum, cui paulo grandior bulla adhærebat, præ cæteris aſcendere nitebatur, & tardiſſime omnium ſubſidebat. Quæ ſi non cuncta, certe aliqua oſtendunt, eſſe inter veteres, ac recentes Calculos non leve diſcrimen poſſe.

Id vero manifeſtius cognoſces ex his, quæ protinus ſubjiciam. Nonnulli enim ex meis Diſcipulis ſuperiore anno XII. Kal. Januarii. Virum diſſecantes nequaquam ictericum, ſed ob fractam cervicem femoris ante duos menſes in idem Noſocomium delatum, ibique ex ſuperveniente catarrho mortuum, cum in veſicula ipſius fellea, craſſioribus tunicis compacta, calculos quatuor deprehendiſſent, non ita parvos, eoſque prorſus nigricantes, niſi quod aliquot in locis, unde extima abſceſſiſſe quam tenuiſſima lamella videbatur, medius inter viridem & cæruleum, quem in aliis calculis vidiſſe non memini, apparebat color, cumque ad me domum poſtridie attuliſſent, integros duos, jam ruptos reliquos, ego vero illico in plenam aquæ pelvim jeciſſem; tunc quidem ſine mora ad fundum omnes collapſi ſunt. Verum menſibus inde vix tribus, cum integri illi duo forte ſub manum rediiſſent, eoſque in aquam conjeciſſem; eodem illo veſtigio temporis ſe in ſummum ambo reſtituerunt, ibidemque ad duodecimam horæ partem conſtiterunt: quo ſpatio bullulis emiſſis pluribus, tandem in imo ſubſederunt. Non eſt meæ fidei diſſimulare, inde tum extractos, horiſque interjectis fere viginti in aquam iterum projectos, quamvis nihilo tardius ſe in ſupremum locum retulerint, in hoc tamen longe bre-

vio-

viore, immo quam breviſſimo tempore ſubſtitiſſe. Verum illud eſt attendendum, cum in hoc quoque experimento & priuſquam fundum peterent, & dum peterent, bullas edidiſſent, mox de aqua protractos altas utrumque fiſſuras oſtendiſſe, ab altero etiam fragmentum abſceſſiſſe; ut quantumvis ſine ullo effervеſcentiæ ſonitu, idem utrique accidiſſe videretur, quod lapidibus in calcem excoctis, cum in aquam dejiciuntur. Quod multo evidentius nuper fuit, cum eum videlicet qui unus reſtabat utcunque integer, ad alia, atque alia experimenta adhiberem. Nam cum ſummæ aquæ ita impoſuiſſem, ut facie qua fiſſus erat, aquam non attingeret, cumque ibi tandiu perſtitiſſet, donec re ſatis ſpectata, totum ipſe digito mergerem, ac tum demum ſubſediſſet, mox autem extractus, & vel aquæ ad eumdem modum impoſitus, vel poſtquam extrinſecus madorem abſterſeram, in illam projectus, ſemper ſine mora deſcendiſſet, bullaſque ex ima ad ſummam aquam emergentes ediſſet; animadverti in omnibus jam faciebus fiſſuras tot novas, ut qui antea paulo etiam rudiorem attrectationem ferebat, jam jamque ad levem attactum in fragmenta abiturus, ut reapſe mox abiit, videretur.

Sed poſtremo loco eam, Vir Clariſſime, obſervationem adſcribam, ex qua conſtet, quantum vel recentes calculi poſſint ab recentiſſimis differre. Anno eodem XVI. Kal. Aprilis in ſæpe memorato Noſocomio fœminam ſecabamus annos aliquot natam ſupra ſexageſimum. Ne hæc quidem, regio erat infecta morbo, neque undecim totos quos ibi egerat, dies ulla alia fuerat de re conqueſta, niſi de gravi capitis ictu, ob quem ipſum ex hac vita migravit. Cum ea quæ in *I. Epiſtola Anatomica*, cum aliis de rebus, tum præſertim de jecinore, ejuſque veſicula tradita erant, nova (id quod ſæpe fecimus) demonſtratione confirmaremus; in eadem veſicula, bile ſemiplena, quæ vivida quaſi auri pigmenti flavedine quæcunque attingeret inficiebat, lapillos invenimus decem alios aliis minores, ſed omnes ſic ſatis magnos: qui ibi continuo in aquam projecti, extemplo ad fundum univerſi deciderunt, in eoque permanſerunt. Neque id nobis permirum accidit, quippe qui ſingularem quendam in ipſis colorem ſpectabamus (qualem etiamnum oſtendunt, ubi quis eorum ſuperficiem madefaciat) ſubnigrum videlicet, aureis hic illic maculis, lineiſque diſtinctum, atque ita eleganter ſplendidum, ut nihil magis, quam res peculiari artificio pictas, & vernice, ut vocant, Sinarum perlitas repræſentarent. Illud potius mirum fuit, quod poſtridie ejus diei cum amplius non maderent variumque illum (niſi quod minime ſplendent) referrent colorem, quem in tegumentis videmus librorum, quos ita uti apud Gallos ſolent, compingunt, in aquam conjecti, nonnulli quidem non ſecus ac pridie, in imo manſerunt, plerique autem e veſtigio ad ſummum redierunt: neque tantum ibi conſiſtebant, verum etiam quantumvis manu ad imum compellerem, ſtatim atque amovebam manum, ſupremum locum repetebant: eoque id magis mirum erat, quod inter eos, qui innatabant, & qui ſubſidebant, nullum ſeu coloris, ſeu figuræ animadverti diſcrimen poterat, ſed ne magnitudinis quidem, cum in utriſque majores, minoreſque promiſcue conſpicerentur. Proximis diebus idem experiri non vacavit, donec poſt ſeptimum jam diem cum forte periculum facerem, ne unum quidem inveni calculum qui ad fundum uſque deſcenderet, ſed univerſi e medio ipſo deſcenſu victa projectionis vi, ſeſe in ſummum referebant: neque manu cogi poterant ut ſub aqua diutius eſſent, quam manus ipſa, qua ſublata, illico in priſtinum locum ſe agebant. Eadem anno poſt toto, eadem his ipſis diebus quotieſcunque experiri placuit, ſpectavi. Ex his calculis egredi bullas nunquam videram, cum diligentius, ac propius attendens in iis quæ anno exacto, & quæ noviſſime cepi, experimentis, longe plurimas, ſed viſum ob parvitatem ferme effugientes bullulas animadverti, calculorum ſuperficiei quæ ſub aqua natabat, adhærentes, interque has, nonnullas aliquanto majores. Quas tamen cum omnes abſterſiſſem, ſic ut nulla amplius bullula iterum mergendo conſpiceretur; non minus quam antea, in ſumma aqua perſtabant calculi, neque minus prompte,

cum manu deprimerentur, eodem redibant. Viſum tunc eſt eos omnes ſeu flaveſcentes, ſeu plumbeos, ſeu fuſcos, ſeu demum nigros, quos in *I. Epiſtola* commemoravimus, in aquam projicere. Et omnes quidem in ſummum ut ſemper alias, ſe ſe illico reſtituerunt, ibidemque permanſerunt; bullas tamen non omnes, ſed aliqui dumtaxat, eaſque longe pauciſſimas ſibi adhærentes oſtenderunt. Quæ etſi leviora videri poſſunt, tamen nolui prætermittere, ſi cuipiam forte pertinere exiſtimarentur, vel ad cauſas cur alii aliis calculis facilius, aut difficilius innatent, vel ad ſingulorum ſtructuras, & augeſcendi rationes penitus indagandas.

Has vero ipſas ob cauſas quidquid in propoſitis generibus tribus ſive extrinſecus, ſive intrinſecus ſpectando, ſive ad flammam admovendo obſervavi, reticendum eſſe, non puto, præſertim cum in hoc quoque experimento nonnulla aliter in recentibus, aliter in antiquis obſervaverim. Igitur de tot Calculis ne unus quidem formam habuit regularem, neque ad ovalem, aut ad ſphæricam acceſſit, ſed magna pars ad eam potius, quam in *Epiſtola* indicavi; immo ex minimis illis primi generis, quos fuiſſe plurimos, ſcripſi, plerique nil magis referunt, quam communis ſalis particulas, ſic, ut non longe abeſſe a cubi, nedum a cuboidis figura videantur. Ex iiſdem minimis, ut plures inter ſe leviter, cohærentes vidi, ita quærere placuit nuper, an forte arctius conjuncti majuſculos illos, quos una reperi, compoſuiſſent: quæ res ad calculorum generationem, aut certe incrementum intelligendum prodeſſet. Verum majuſculis diſſectis, nulla ejuſmodi compoſitionis veſtigia deprehendi; quin immo hunc certum vidi ſtructuræ modum, ut ſub perpetuo, firmoque cortice obſcurioris coloris, ſtratum ſuccederet flavum, ipſum quoque perpetuum, niſi quod ex innumeris conſtabat, ac confertiſſimis lineolis, centrum verſus contendentibus, quod denique non durius aliquod corpuſculum, ſed nucleus non ita parvus occupabat ex concreta bile, quæ flavo quidem illo ſtrato obſcurior, non cortice erat, cortice autem mollior. Quod ſi lapilli majuſculi nihil niſi minimi fuiſſent inter ſe nexi; eam certe quam deſcripſi ſtructuram, hic illic interruptam vidiſſem faciebus, ac duro cortice minimorum: quem videlicet cum ſecarem, ſatis craſſum pro mole inveni, & facile; ut ſiccatus humor oculi cryſtallinus ſolet; in lamellas circumjectas nucleo diſſilientem; nucleum autem ipſum propter parvitatem non licuit, niſi ſubobſcure conſpicere, neque flavum illud ex lineolis ſtratum agnoſcere. Quæ tamen cum in aliis pluribus præclare viderim, ut in III. etiam *Adverſariis* (1) indicatum eſt, immo in iis quoque calculis quam luculentiſſime pateant quos ſupra tertio loco propoſui; illis enim ampliſſimum id ſtratum eſt, oblongiſque lineolis ab alba corticis lamina quæ extimæ ſubeſt ad nucleum uſque bilioſum pertinet, qualem in iis *Adverſariis* deſcripſi; profecto ob hanc, aliaſque præterea cauſas haud alienum eſt a veri ſimilitudine, eaſdem fortaſſe ne in minimis quidem calculis omnino deeſſe, præſertim cum in iis, quos inter majuſculos, & minimos media magnitudine inveni, calculis bilioſus jam ſeſe nucleus ſatis oſtendat, nonnullis hic illic quaſi punctis diſtinctus ſplendentibus, quibus ut majuſculi, & tertii generis calculi ſecus atque illi quos in *Adverſariis* commemoravi, ſuos quiſque nucleos habent diſtinctos. Huc illud addendum eſt, me in aliis omnibus, ſi nigros excipias, quos ad hanc diem ſecui, cyſtis felleæ calculis, bilioſum nucleum, ſingulorum moli reſpondentem, inveniſſe minorem in parvis, in grandioribus magnum, in mediis inter utroſque mediocrem, eumque (id quod magnopere eſt attendendum) molliorem, dum recentior eſſet, ac plane humidum.

Quæ omnia vereor, ne quem forte illuc impellant, ut cogitet, per cortices, quantumvis impervii videantur, bilis fortaſſe particulis ſatis patentes, atque adeo per eadem illa aut alia eorum non abſimilia, unde aer in bullas prodit, foramina novam uſque, & uſque bilem grandeſcente calculo, ſeſe immittere, ac corti-

cem

(1) Animadverſ. 28.

cem primum, deinde inter lineolas illas trajectam, has quoque deinceps, noviſſime in centrum corrivatam, nucleum etiam ipſum, eodem univerſa tempore, in dies augere: neque enim fortaſſe corticis firmitatem, ac duritiem vel minimis in calculis deprehenſam, vetare, quominus hic novis ſe ſe inſinuantibus, ipſumque augentibus bilis particulis dilatetur, nucleoque magis, magiſque augeſcenti locum det, quando puerorum quoque, & adoleſcentum oſſa non teneriora illo ſunt, & novis tamen intruſis oſſeis additamentis ita laminas diſtendunt ſuas, ut creſcenti in dies medullæ ampliorem intra ſe caveam parent. Hæc etſi mihi, nihil hic, niſi quæ vidi, affirmanti, neque refutare, neque probare neceſſe eſt; hoc tamen dicam, mea quidem ſcripta ipſa per ſe ſatis indicio eſſe, me ex quo primum in felleis calculis laminas laminis circumjectas adnotavi, in eam opinionem veniſſe, has extrinſecus aliam poſt aliam ſuperinduci ab adhærentibus in dies novis ex bile particulis nucleo videlicet primum, laminis deinceps ſingulis, ut quælibet a nucleo ad ſuperficiem ex ordine conſequuntur: quam augeſcendi rationem ea nimirum indicabat, quæ, ut tute ſcis, Vir Doctiſſime, non abſimilis iis in calculis apparet, qui in aliis animantium cavis, ac nominatim ventriculo, veſicaque urinaria, circum vel herbæ cauliculum, vel intruſam, relictamque acum, aut turundam, aut aliud ejuſmodi lamellatim concrevere. Ab hac opinione etſi non ſum temere diſceſſurus; non tamen facile adduci poſſum, ut credam, cum intra hos ferme triginta annos tot calculos viderim e tot veſiculis felleis, ſive meis, ſive Amicorum manibus exemptos; fuiſſe omnes recens genitos, antiquum nullum: vel ſi alii antiqui fuerint, alii novi, neque ſint perviæ humori lamellæ ſingulæ, nec recentibus incrementis dilatabiles; non quærendum eſſe, quæ cauſa igitur alia ſit, qua nucleus in novis pariter, & antiquis calculis, mollis, atque adeo humidus conſervetur, & quare iis nucleis, qui magni ſint, plures pro rata portione, craſſioreſve laminæ accreſcant, iis vero pauciores, tenuioreſve qui parvi. Quod quidem an repetendum ex eo ſit, quod grandeſcentibus fortaſſe calculis lamellæ hic illic diffringantur (ut certe in majoribus non paucis, fere ad extimum uſque corticem diffractas vidi, concreta bile, qualis in nucleo eſt interſtitia fractu-rarum opplente) lamellæ autem diffractæ & bili vias ad augendum nucleum, & huic locum ad creſcendum amplificent, atque ea lamellarum infractio an bilis ipſius effectus ſit ſe ſe prius per lamellarum foraminula inſinuantis, & augere nucleum nitentis; non ante auſim conſtituere, quam occaſionem nactus ſim, ſæpius, ut ſoleo, in multis aliis præterea calculis, & grandioribus præſertim, quam quos ad hoc tempus inciderim, has omnes, aliaſque inſuper obſervationes iterandi, & quid conſtans, quid frequentius, quid rarius ſit, animadvertendi.

Nunc vero; ut illuc jam redeam unde videor divertiſſe, etſi paulo ante nigros calculos excepi, non ideo feci, quod non iiſdem ferme rationibus hos creſcere exiſtimem, ſed quod nucleum contineant, qui habitu, & colore minus evidenter bilioſus eſſe videatur: Nam ut alios olim, ita hos etiam quatuor, de quibus ſupra dictum eſt, ſub nigro cortice nihil niſi materiam complecti video raram, ac friabilem, ipſoque cortice in his ſaltem quatuor nigriorem, nonnulliſque hic illic punctis ſplendentibus diſtinctam. Quam una cum cortice recentem adhuc cum ad flammam appoſuiſſem, ardere quidem, & levius crepitare, ſed neque ſcintillare, neque in guttas liquari, neque flammam ſervare, & quod pennæ combuſtæ olent, redolere, animadverti: quæ ad eundem modum omnia his quoque diebus comperi, niſi quod concepta flamma, quam breviſſimum tamen ad tempus, ſervabatur. Ex iis autem calculis, quos primo loco deſcripſi, eadem hodieque & majores, & mediocres, & minimi obſervanda præbent, quæ unus ex majoribus olim præbuit, cum vix e veſicula extractus, a me flammæ eſſet admotus. Scilicet crebro cum crepitu ſcintillas edunt, reſinoſum haud ingratum odorem effundunt, toti in guttas colliqueſcunt; flammam tamen non concipiunt, neque in flamma ipſa ardent; quod in nullis aliis cyſtis felleæ calculis, non re-

Digitized by Google

recentibus præſertim, ad hoc tempus obſervavi. Nam eorum quos tertio loco propoſui, fragmentum memini poſtridie quam de veſicula educti fuerant, quamvis ad flammam crepitando ſcintillaret, in guttaſque, ingrato cum odore, liquefieret, flammam tamen eo quidem tempore non concepiſſe. Verum cum hæc ſcriberem, quælibet illius ejuſdem calculi fragmenta alia, cum reliqua omnia, de quibus modo dixi, ad eundem adhuc modum præſtarent, non tantum flammam conceperunt, ſed præclariſſimam, ſi quod aliud unquam, & ad finem uſque conſtantiſſimam aluerunt.

Quæ ſi omnia perpendere, & conferre inter ſe voluerimus; nimirum magis, magiſque apparebit, uſque adeo verum eſſe quod in *I. Epiſtola* (1) ſcripſimus, ſub conſimili calculorum facie, & colore diſſimilem poſſe compoſitionem latere, ut hanc uni iidemque calculi ſpatio temporis interdum mutent. Sive enim aqueis particulis magna ex parte evaneſcentibus, ſive alia id nova internaque cauſa ferente, nigri illi certe aliquanto, hi autem poſtremi longe magis idonei facti ſunt tempore ad alendam flammam, eademque ratione minus etiam facti ſunt graves, ut nigri ſic ſatis diu, hi poſtremi ſemper in ejus aquæ ſummo innataverint, cujus olim continuo ad fundum ruebant. Hoc autem poſito, minus mirum eſt, illos contra, quos primo loco deſcripſimus, vel longiore interjecto ſpatio in aquam projectos, non æque innatare potuiſſe, cum flammam alere nunquam potuerint: quam certe nondum vidimus ab ullo calculo non fervari, quem conſtanter in aquâ natare videremus.

At cum ſint tamen innumeræ compoſitiones ut morboſæ bilis, ſic calculorum, qui ex ea gignuntur; nihil facile de hiſce in univerſum pronunciabimus: ſed quod ad hanc diem fecimus, id porro facere pergemus, ut quidquid in ſingulis obſervaverimus, hoc ſatis ſit nobis cum aliis communicare, ſperantes, fore ut ſic ipſi, eorumque natura magis, magiſque dignoſcantur, neque Medicis, qui hæc norint, accidat, ut ob unum, aut alterum, quod nonnunquam forte deſit, nec diu fortaſſe defuturum, indicium, quantumvis maxime celebratum, bilioſos aliquos, dejectos ex alvo calculos, temere negent eſſe bilioſos; ſed cæteras, idcirco a nobis ſemper adjectas, attendant notas, & nimis præceps judicium cohibeant. Hanc ſi ſpem noſtram haud prorſus inanem Tu, Vir Sapientiſſime, eſſe cenſueris; tum hæc in medium proferre poteris: ſin autem; apud Te premes, neque minus me tamen amabis, & valebis.

D. Patavii Idibus Decembris CIƆ IƆCC XXVIII.

(1) n. 41.

DE

DE VENÆ CAVÆ VARICIBUS EPISTOLA.

ERUDITISSIMO VIRO

ANTONIO COCCHIO

MEDICO EXPERIENTISSIMO

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

UTinam is eſſem , Vir Doctiſſime , quem Tu pro ſingulari Tua humanitate facile putas , ut triſte Tibi , ac bonis omnibus Conſultiſſimi Lanciſii deſiderium meis poſſem reſponſis lenire . Haud equidem inficias iverim , me in quærendis per Anatomen ut bonæ , ita etiam adverſæ valetudinis cauſis non levem ab ineunte ætate operam poſuiſſe. Veruntamen hic noſter mediocris uſus neque eſt cum longa Experientiſſimi Viri exercitatione comparandus , & ſi vel maxime eſſet , non ea tamen nobis incredibilis vis ingenii , non ea ſumma eruditio, non denique tot alia ſuppetunt quæ ille ad habitas ab ſe obſervationes in abditis retruſiſque rebus veſtigandis adjungebat. Quæ ſane omnia , ſi qua alia , certe a te propoſita diſquiſitio poſtulat , atque adeo flagitat . Cavæ namque venæ penitiſſime latent , & cum dilatantur, eæ facile affectiones vel anteceſſere , vel (quod tu egregie obſervaſti) ſubſequuntur , ut minime omnibus proclive judicem ipſam illarum dilatationem aut in ægrotantibus per propria ac peculiaria ſigna ab reliquis internoſcere , aut in denatis inter tot alia , quæ Anatomici oculos , manuſque morantur , vitia animadvertere .

Quamobrem factum eſſe , exiſtimo , ut quamvis morbus iſte fortaſſe rarus adeo non ſit ; perraræ tamen ejuſdem Obſervationes legantur ; quæ cum præterea non ea diligentia qua opus eſſet , conſcriptæ ſint ; vix nobis uſui eſſe poſſunt . Quo magis in tantis tenebris tuos , Vir Eruditiſſime , præclaros conatus admiror , atque commendo , auctorque ſum , ut obſervando , meditandoque rem tandiu obſcuram magis magiſque illuſtrare pergas . Fructum ſane capies iſtius operæ non contemnendum . Cum enim homines plerique in gulam , cæteraſque voluptates multo ſint brutis animantibus propenſiores , magniſque præterea curis , animique affectibus obnoxii ; quas videlicet ob cauſas ſanguifera vaſa tum multo , & erodente ſanguine opplent , tum eodem ſæpius remorante diſtendunt ; neque tamen circum extremos venarum Cavarum truncos tam validum circumvolutum habeant muſculum , quam bruta nonnulla , in quibus rubicundi inſigniſque ſphincteris inſtar eſſe , obſervavi ; nihil hercules facilius fieri videtur poſſe , quam ut trunci illi , ad quos quidem (ut recte animadverſum abs te eſt) effœtus , crudiſque adhuc , & craſſioribus ſuccis onuſtus ſanguis appellit , in magnos interdum varices dilatentur . Quos ſi Medici perſanare nequeant ; at eos ut dignoſcere ſaltem , & diutius a ruptione per inſtitutam , quoad licet , phlebotomiam , per blanda , & in his vulneraria , medicamenta , per aptamque in primis victus rationem tueri poſſint , maximopere optandum eſt .

Vides igitur, Experientiſſime Cocchi , quantæ, ſuſceptum a te laborem utilitati fore , cenſeam , quantoque propterea ope-

re

re a te petam, ut quod egregie incepiſti, præclare abſolvas. Mihi ſane, quod me potiſſimum ſelegeris quicum tua iſta optima ſtudia communicares, gratiſſimum fuit: idque ut intelligas, omni erga te officio omni tempore curabo. Vale, & me, quod facis, ama.

D. Patavii Poſtridie Kal. Julias CIↃ IↃCC XX.

DE VESICÆ CALCULIS A FR. JACOBO BEAULIEU PATAVII EXSECTIS, ET DE CASU CORNELIÆ BANDIÆ EPISTOLA.

Clariſſimo Regiæ Pariſienſis Academiæ Scientiarum Sodali

SALVATORI MORANDO

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

CUpienti mihi quacunque in re poſſim, præſtare me gratum non modo univerſis, ſed etiam ſingulis Regiæ iſtius Academiæ Sodalibus nihil facere jucundius potuit Petrus Antonius Michelottus Medicus Doctiſſimus, meique amantiſſimus, quam mihi per litteras ſignificare quæ Tu, Vir Clariſſime, ſcire averes de veſicæ calculis, Patavii exſectis a Jacobo Beaulieu, quotnam videlicet, ac quo exitu, atque id genus alia. Proclive eſt mihi ex parte aliqua in re hac, utinam æque in cæteris, ſatisfacere. Memoria enim teneo, cum Venetiis eſſem anno 1708. veniſſe illuc Patavio Dominicum Gulielminum, quocum Præſtantiſſimo Viro magna mihi erat amicitia, eumque in ſermonibus, ut fit, narraſſe, reliquiſſe ſe graviter ex veſicæ calculo ægrotantem Variſcum Zambellium Patricium Venetum, affecta ætate hominem, febricitantem, attritis viribus, eoque corporis habitu, ut Thomas Alghiſius, nobilis ea tempeſtate apud Florentinos Lithotomus, curari poſſe, deſperaſſet. Alghiſio autem domum reverſo, adveniſſe nuper ex Inſubria Eremitam quendam Gallum, qui deſperatam ab Alghiſio curationem ſe ſuſcepturum promitteret. Num, inquam, ille eſt Eremita de quo Doctos Homines alios aliter ſcribentes legimus, nimirum hinc Joannem Meryum in peculiaribus Obſervationibus, inde vero Mauritium Reverhorſtium in Epiſtola quæ apud Ruyſchium inter Problematicas eſt XIV.? Qui hæc non ſecus atque ego, perlegiſſet, facile rediit in memoriam Gulielminus, pollicituſque eſt, ſi is eſſet quem ſuſpicarer, ubi Patavium rediiſſet (raditurus autem erat poſtridie) me continuo certiorem facturum. Quid quæris? Is ipſe erat. Quo diligentius quid ageret, & quo exitu ageret, inquirendum exiſtimavimus. Nam etſi Zambellii Conſanguinei, Amicique quis eſſet edocti, multoque etiam magis Medici vehementer timebant; contra Æger, dolorum, & vigiliarum pertæſus, animum obfirmaverat, ut Eremitæ manibus ſe ſe committeret. Curationis exitum, qui longe feliciſſimus fuit, probe memini. Cætera quæ tunc Gulielminus ad me ſcripſit, & coram poſtea confirmavit, longa dies facit, ne pariter queam ſingillatim meminiſſe.

Aloyſius tamen Martinius, quo Zambellius Pharmacopola utebatur, cum ſectioni interfuerit, & quæ Eremitæ medicamenta ſuppeditaverit, adſcripto quibuſque die, ex officinæ ſuæ libris præclare ſciat, priuſquam hæc ad te ſcriberem, a me diligenter interrogatus, pro certo affirmavit, Eremitam neque Ægrum vinxiſſe, neque dolore ullo, qui animadverſione dignus eſſet,

Digitized by Google

eſſet, cruciaſſe, niſi cum antequam ſecaret, catheterem in veſicam demiſit. Sulcatus hic eſſet, an non, haud poteſt meminiſſe. Sed horum meminiſſe ſe, dicit, ad medium potius, & recta, quam ab latere, & oblique ſectionem factam majori ſcalpello ancipiti, & magna ex parte faſciola obducto, ſecundum catheteris ductum adhibito: ex eaque ſectione vix aliquid ſanguinis effluxiſſe: tum forcipe immiſſa, arreptum lapidem cito, nec ſine vi quadam, fuiſſe extractum, magnum, & cui firmiter caruncula quædam adhærebat: tamen intra quindecim circiter a ſectione dies vulnus ad cicatricem fuiſſe perductum, neque Ægrum amplius, quo ad vixit (vixit autem ad quinquennium) moleſtiæ, aut incommodi quidquam ad veſicam eſſe paſſum; ſed longe alio morbi genere deceſſiſſe. Quæ ut magis mireris; ſcias, ſupra ſexageſimum annum fuiſſe natum cum ei calculus exſectus eſt, colorem autem vulneris (id quod ad me Gulielmimum ſcripſiſſe, memini) primis diebus ad lividum inclinaſſe, magno eum omnium metu.

Si forte quæ remedia adhibita ſint, quæris; accipe fideliter deſcripta ab die quo ſectio inſtituta eſt, qui dies fuit X. Kal. Junias ad diem uſque earundem Kalendarum; neque enim poſtea quidquam a Pharmacopolà petitum eſt; quæ res ipſa curationis celeritatem confirmat. Sic igitur ejus libri habent.

Die 23. Maji An. 1708. Ungu. roſat. Meſues ℔j. *Terebinthinæ Ven.* ℔j. *Boli Armen. Orient. p.p.* ℥j. ʒ. *Spir. vin. rectif.* ℥x.

Die 24. Ol. hyperic. ℥ij.

Die 25. Cerati Diachyl. ℥iij. *Aloes, & Myrrhæ pulveris* ℥iv. *Spir. vin. rectif.* ℥x.

Die 27. Cerati Gratiæ Dei ℥vj. *Ol. hyper.* ℥viij. *Terebinth. Ven.* ℥viij. *Aloes, & Myrrhæ pulveris* ℥vj. *Ungu. roſ. Meſ.* ℔j.

Die 30. Myrrhæ pulveris ℥j. ʒ. *Aloes pulveris* ℥j.

Die 31. Cerati Diachyl. ℥iv.

Die 1. Jun. Cerati Diachyl. ℥iij.

Quibus remediis Eremitam ad vulnus quoque uſum credo pauperis pueri circiter ſeptennis, quem biduo poſt Zambellium in hujus ædibus eadem omnino ratione ſecuiſſe, & mediocri educto calculo, pari felicitate perſanaſſe, & tunc audivi, & idem qui huic quoque alteri ſectioni interfuit, Pharmacopola confirmavit.

Præter has duas, aliam nullam, quod ſciam, in hac, aliiſve proximis habuit Urbibus, ut in quibus credo ob certam vinorum, & aquarum naturam rarius calculo homines laborant: quæ etiam cauſa fortaſſe fuit, cur cito hinc Eremita diſceſſerit. Habes de ipſo quæcunque ſcio.

Eſt viciſſim quod ſcire ipſe ex te velim. Thomas Bartholinus in primum Actorum Hafnienſium Volumen quandam conjecit Obſervationem ſub num. CXVIII. de fœmina Pariſienſi, quæ ex ſpiritus vini abuſu *flammam* ipſa per ſe *conceperit*, ex qua *tota in fumum, & cineres abierit, excepto cranio, & digitorum extremis*. Quod ego quidem eo difficilius credebam, quod is cujus verbis illud Bartholinus retulit, Matthæus Jacobæus pronior ad credulitatem videbatur, cum vel eas legebam quæ ſub ipſius nomine proximæ præcedunt, Obſervationes. Sed quoniam Eruditi ex noſtratibus Viri, qui Corneliæ Bandiæ, Cæſenatis Matronæ, nuperum caſum a primo incredibilem, te autem vera iſtius, ut videtur, non ita diſſimilem, vulgatis Opuſculis explicare ſunt conati, iſta Jacobæi Obſervatione, quaſi certiſſimo exemplo altero nituntur; quam gratiſſimum mihi feceris, ſi forte iſtic aliqua veſtratis caſus memoria ſupereſt, quidquid veri de ipſo inveneris (quod tuo commodo quærere poteris) reſcribendo (*). Nam aut verus fuit, aut ab iis qui Jacobæo narrarunt, confictus. Confictí novum mihi argumentum erit, ſi Docti omnes apud Vos Homines ignoraverint; neque enim ſimile veri eſt, rariſſimum, ne dicam incredibilem, ejuſmodi caſum in Litteratiſſima Civitate accidiſſe, & neminem animad-

(*) *Et menſibus aliquot interjectis, diſerte reſcripſit, ab ſe tum gallicos libros pervolutando, tum Eruditiſſimos Viros interrogando fruſtra eſſe quæſitum, & nihil prorſus quod Jacobæo aſtipularetur, inveniri uſquam potuiſſe.*

verſione dignum ; & quod conſequitur, litterarum monumento aliquo cenſuiſſe. Si contra verus; minus hunc noſtrum, quem ut verum fuiſſe, inter omnes conſtat, ſic quæ cauſa effecerit, non conſtat; minus, inquam, hunc noſtrum mirabor, quando abs te certior factus fuero, jam pridem apud Vos quoque non multarum horarum ſpatio incogniti cujuſdam ignis vi mulieris corpus ferme totum, atque adeo ipſa oſſa in cinerem fuiſſe converſa. Vale, Vir Clariſſime, & meis verbis Sodales omnes Præſtantiſſimos avere jube.

D. Patavii poſtridie Kalendas Januarias CIↃ IↃCC XXXII.

Cum hæc ſcripſiſſem; forte accepi, Eremitam in hoc Noſocomio Chirurgis junioribus exſecandi calculi rationem in cadavere virili oſtendiſſe. Ex eorum qui interfuerunt, numero ſpectatus nunc Chirurgus Philotheus Thomaſius, a me interrogatus, affirmat, ſulcatum catheterem immiſiſſe, & ſecundum hujus ſulci ductum rectam, & valde oblongam ſectionem cultello non ancipiti peregiſſe. Quam antequam inchoaret, cutem alterius lateris perinæi in medium vi protraxiſſe, & in ſic protracta ſectionem inſtituiſſe ita, ut poſtea remiſſa cute, & in ſuum locum redeunte, vulneris orificium fere ſeſquidigiti intervallo a medio perinæo diſtaret. Hoc quoque volui ne neſcires. Iterum Vale.

IN LOCUM VITRUVII MEDICUM EPISTOLA.

JO. BAPTISTA MORGAGNUS

S. P. D.

ORNATISSIMO DOCTISSIMOQUE VIRO MARCHIONI

JOANNI POLENO

MATHESEOS PROFESSORI CELEBERRIMO.

Mittis ad me, Vir Clariſſime, M. Vitruvii locum ex Libro I. *de Architectura* Cap. VI. in quo poſtquam plateas & angiportus improbavit ventorum flatibus ita patentes, ut apud multos, & Mitylenæos nominatim, animadverterat, tum nonnullis interjectis, hæc ſubjicit, ut ab Iocundo quidem edita habemus: *Vitia autem ſunt, quæ difficulter curantur, in regionibus quæ ſunt ſupra ſcripta, hæc, gravitudo, arthretis, tuſſis, pleuritis, phthiſis, ſanguinis ejectio, & cætera, quæ non detractionibus, ſed adjectionibus curantur*. Qua de lectione quid mihi videatur, quæris eo diligentius, quod aliter ſcripta pleraque iſtorum vitiorum nomina in principe editione, atque adeo in codicibus calamo exaratis legiſti. Ego vero ut obſequar voluntati tuæ, quo nihil mihi eſſe poteſt jucundius, illud primum cenſeo, in quatuor poſtremis nominibus, unum modo, idque manifeſtum, typographi quidem eſſe erratum, quod *tuſcis* pro *tuſſis* deſcripſit. Sic etiam quod editio princeps habet *pleureſis*, *thiſis*, codices autem *tiphiſis*; nimirum evidentius eſt, quam ut cuiquam, non modo tibi Viro Eruditiſſimo, oſtendi debeat, hæc indoctis atque oſcitantibus librariis accepta eſſe referenda, ſive *phthiſis* cum Iocundo, ſive *ptyſis*, de quo

quo mox videbimus, ſcribendum credas.

II. Verum ut in poſtremis nominibus Iocundum probo, aut certe non improbo; ſic contra vereor, ne cum *arthretis* reſcripſit, quantum a veſtigiis codicum, primæque editionis, tantum a Vitruvii ſententia receſſerit. Quid enim *arthretis*, ſive, ut ſcribere voluit, *arthritis* loci habeat inter vitia iſta cætera, ad thoracem, pulmones, aſperam arteriam, & proximam, ad ſummum, pituitariam membranam attinentia, eademque ſæpe inter ſe adeo connexa, ut Cœlius Aurelianus libro *Morborum Chronicorum* II. (1) *influxioni* ex ordine ſubjiciat *Tuſſiculam*, *Sanguinis fluorem*, & *Phthiſicam Paſſionem*? Influxionis autem nomine & *coryzam*, & *branchon*, & *πτύσιν*. complectitur, hoc eſt & gravedinem, & raucitatem, & ad pulmones factam defluxionem; cum Aretæus (2) quidem *πτύσιν* nomine *ſpuitionem* acceperit, ut ſanguinis, guttatim, aut non ex partibus ſaltem quæ infra os ſunt, erumpentis: nam ſi ex his erumperet; tum *ἀναγωγὴ*, id eſt *rejectio* vocabatur. Quam ſanguinis ejectionem cum Vitruvius diſerte memoret; a veriſimilitudine non abhorret, ptyſin quoque, hoc eſt ejus exſpuitionem memoraviſſe, aut; ſi hanc vocem, ut Aurelianus, intelligas; ad pulmones factam defluxionem. Utravis certe non modo ante ſanguinis ejectionem melius ponitur, quam phthiſis; ſed præterea ejuſmodi eſt, ut in certis quibuſdam *regionibus difficulter curetur*; nam phthiſis, vel inter initia, utique in omnibus difficulter curatur: quamquam in iis multo difficilius quas Vitruvius deſcribit. Cave autem credas, ſi phthiſin ſcripſit, inveteratam confirmatamque deſignaviſſe; quis enim, aut qua in regione curaret? Sed quamvis illis in civitatibus ea vitia ideo *difficulter medicari*, dixerit; *primum quod ex frigoribus concipiuntur: deinde quod defectis morbo viribus eorum, aer agitatus ex ventorum agitationibus extenuatur, unaque a vitioſis corporibus detrahit ſuccum, & efficit ea exiliora*; tamen defectas vires intellige non a phthiſi, ſed ab alio aliquo cæterorum morborum, qui, ut fit, & ſua ipſe enumeratione indicat, phthiſis initium anteverterit, diuque ægros maceraverit. Sane priores illos morbos quam non recentes intelligat, illud argumento eſt, quod eos, id eſt ipſam quoque pleuritidem, *non detractionibus* ait, *ſed adjectionibus curari*.

III. Cæterum ſive *ptyſis* reſcribas, ſive *phthiſis* cum Iocundo retineas; utralibet vox quam iſtum in locum conveniat, vides. Contra, articularis morbus, ſive ut is edidit, *arthretis* neque ita convenit, & a vulgata ante ipſum ſcriptura diſcrepat. Nam princeps editio ſic habebat: *gravitudo arteriarum, ac tuſſis*; codices vero alii quidem: *gravitudo arteriace, tuſſis*: alii *gravitudo arteriace tuſſis*. Erat autem *arteriace*, ſic ſine alio quopiam nomine poſitum, recentioribus quidem Medicis, arteriæ medicamentum, ut Galenus docet initio libri VII. *de compoſitione medicamentorum localium*, quo in libro plurimas ejuſmodi *Arteriacas* deſcribit: eaque ſignificatione ab latinis quoque Rei Medicæ Scriptoribus *Arteriace* uſurpata eſt, ut apud Scribonium (3), Celſum (4), Plinium (5), Marcellum (6) videmus. Quo quidem modo cum in propoſito Vitruvii loco non poſſe accipi, conſtet; quærendum eſſet, an pro raucitate poſſet, quo intellectu mirifice conveniret; ſi modo exemplum aliquod idonei Auctoris haberemus qui ſic accepiſſet. Verum ne *Arteriacon* quidem ſic a Paulo abſolute, ut ajunt, poſitum credo; tametſi Proſper Alpinus (7) Vir cæteroquin doctiſſimus id videatur ſignificare. *Si humor diſtillans ex capite (Paulo auctore) in nares decumbat, affectum facit, qui Græcis κόρυζα, & Latinis gravedo dicitur: ſi in fauces & palatum, Græcis κατάῤῥουν, & noſtris deſtillationem vocatam inducit: ſi guttur & aſperam arteriam, ut etiam membranam interiorem, quæ hanc integit, exaſperaverit*, *βράγχον*, inquit, *& ἀρτηριακὸν Græcis itidem vocatum; atque Latinis vocis raucitatem:*

(1) Cap. 7. (2) De Cauſ. & Sign. Acut. Morb. l. 2. c. 2. (3) Compoſit. Medic. 74. & 75. (4) De Medicina l. 5. c. 25. n. 13. (5) Natur. Hiſt. l. 20. c. 19. & l. 33. c. 7. (6) De Medicam. c. 14. (7) De Medicina Method. l. 10. c. 12.

Digitized by Google

tatem: demum ſi in aſperam arteriam, & in pulmones fluxio irruat, tuſſim excitat. Favere utique Alpino videtur Andernacus, qui illa Pauli verba ex libro VII. *de Re Medica* cap. XXVIII. latine ſic reddidit: *rauca vox efficitur, vocaturque malum Græce βράγχος, & ἀρτηριακὸν, Latinis raucitas*. Janus tamen Cornarius, qui ſuam Pauli interpretationem poſt Andernacum emiſit, ſic potius credidit interpretanda: *raucoſa vox fit, & raucedo; & arteriaca affectio appellatur*. Ac certe Joannes Gorræus (1), & Joannes item Scapula (2), cum hunc eundem uterque locum ex Paulo indicent (hujus enim græco exemplari, cum hæc ad te continuo reſcriberem, carebam) neuter; ſine adjuncto nomine appellativo; ἀρτηριακὸν, ſed ambo pariter ad hunc modum ſcribunt ἀρτηριακὸν πάθος.

IV. Igitur ſi *arteriace*, aut *arteriaca* per ſe arteriæ aſperæ affectionem non ſignificat; ſed aut medicinam, aut indefinite rem quampiam, ad arteriam hanc attinentem; illud ſequitur ut videamus, an cum alterutra earum vocum conjuncta, quas inter in Vitruvii loco poſita eſt, commodam poſſit ſignificationem habere. Et primum, ſi legamus *arteriaca tuſſis*, aut *arteriacæ tuſſes*; erit ſententia haud aliena ab iis quæ olim quoque de tuſſis diſcriminibus Medici non ignorabant. Nam & tuſſire quibus a jecore aqua inter cutem incepit, animadvertit Hippocrates (3). Galenus autem (4), id repetendum eſſe, duxit ab *jecoris mole incidente præcordiis, ac faciente anguſtiam in pulmone*, & nonnulli fuerunt, eodem teſtante Galeno (5), qui *lumbricos inteſtinorum, cum ad oſtiolum ventriculi repentes, ipſum mordeant, aridas tuſſes excitare*, dicerent; ut vel hinc pateat, non omnino accipienda eſſe quæ ab Ettmüllero (6), multæ alioquin lectionis Viro, ſcripta ſunt, negante, *de Tuſſi ex ſtomacho orta ullum Practicorum aliquid habere, præter Lindanum*. Sed hæc alias; nunc vero quod dicere inſtitueram, cum veteres etiam Medicos, ex iis aliiſque ejuſmodi locis appareat, quaſdam cognoviſſe tuſſes, quarum præcipua cauſa in arteria aſpera non eſſet; apparet ſimul, quarum cauſam in illa arteria potiſſimum eſſe conſtaret, eas vero arteriacas tuſſes, ut ab hepaticis, ſtomachiciſque, atque aliis ejuſcemodi diſtinguerentur, vocari potuiſſe.

V. Quod ſi tibi hæc forte paulo ſubtiliora quam pro captu, non Medici, ſed Architecti, eſſe videantur; age *gravitudo arteriaca* lege, aut potius quod ipſa habet princeps editio, *gravitudo arteriarum*, id eſt gravedo aſperæ arteriæ. *Solent* enim, id quod Turnebus (7) admonuit, *& Latini quædam efferre interdum non inſcito ruſticoque ſermone numero multitudinis, quæ frequentius ſingularia ſunt*, ut arterias pro arteria aſpera *dicunt*, non tam, ut aliquis videtur credere, quia reapſe plures ſunt, cum mox truncus dividatur in ramos, quam quia ſic ipſi amant loqui, ut cum M. Cato (8), quem etiam Turnebus produxit, *ſi lienes*, inquit, *turgent, & ſi cor dolet, & ſi jecur*. Sed Latinos *arterias*, pro *arteria aſpera* dixiſſe; prolatis Plinii locis oſtenderem, ut puta cum ſcripſit (9): mentam *arterias humidas ſiccare, ſiccas aſtringere*, niſi idem Turnebus occupaſſet productis ex Tranquillo (10), & ex eo quem duodecim in verſibus quater ſic locutum animadverti, Auctore ad Herennium (11) hiſce: *aſtante Phonaſco, qui moneret, parceret arteriis*: & *ictus fit, & vulnerantur arteriæ acuta atque attenuata nimis acclamatione*. Gravitudo autem idem, opinor, Vitruvio fuit quod gravedo, qui pariter cum acredinem fortaſſe & ſalſedinem dicere potuiſſet, maluiſſe videtur dicere (12) *acritudinem*, & (13) *ſalſitudinem*, quorum hoc deinde Plinio in iſto ipſo capite quo de menta verba fecit, illud vero placuit A. Gellio eo in loco quem mox producemus. Porro gravedinem non modo abſolute dictam invenio, ut apud Celſum (14), atque adeo apud optimos Scriptores latinos, verum etiam *gravedinem*

ca-

(1) Defin. Med. ad Ἀρτηριακόν. (2) Lexic. Græc. Lat. (3) Prognoſt. n. 8. (4) Comment. 2. in Progn. n. 3. (5) Comment. in l. 6. Epid. Sect. 2. n. 17. (6) Prax. l. 1. Sect. 14. c. 3. art. 5. (7) Adverſar. l. 10. c. 19. (8) De Re Ruſt. c. 157. n. 7. (9) Nat. Hiſt. l. 20. c. 14. (10) In Neron. c. 25. (11) L. 3. (12) L. 8. c. 3. (13) L. 1. c. 5. (14) De Medicina l. 4. c. 2. n. 4. & alibi.

capitis, *gravedines oris*, *gravedinem ventris* apud Marcellum (1) quidem, & iis in locis ubi nonnunquam ſenſum potius, ut ſere apud Aurelianum (2), ponderis cujuſdam ſignificare videatur, non tamen ſemper; ut mirum admodum non eſſet, ſi arteriarum quoque gravitudinem, id eſt aſperæ arteriæ gravedinem Vitruvius ſcripſiſſet.

VI. Quod ſi hac ſententia non ſcripſit; alterutrum relinquitur, ut aut alia ſcripſerit, aut aliam vocem. Quanam autem alia gravitudinem ſignificatione dixerit, quam gravitatis? Hoc enim licuiſſe indicat A. Gellius (3). *Sicut*, inquit, *nihil quicquam intereſt*, *ſuavitudo dicas*, *an ſuavitas*, *ſanctitudo*, *an ſanctitas*, *acerbitudo*, *an acerbitas*, *acritudo*, *an* (*quod Accius in Neoptolemo ſcripſit*) *acritas*: *ita nihil rationis dici poteſt*, *qui neceſſitudo & neceſſitas ſeparentur*. Et ſane Apicius (4) *gravitudinem* dixiſſe videtur pro *gravitate*, cum rationem docuit qua *ſine ructu*, *& gravitudine teneriores ſentiantur* cucumeres, qui aliter, ut Plinius (5) ait, *vivunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem*, *nec perfici queunt*. Attamen ut perſæpe de ſtomachi, aut capitis, interdum vero & de pectoris, ſive pulmonum gravitate ægrotantes queri audias; ita aut perraro, aut nunquam audies, legeſve de ipſius arteriæ aſperæ gravitate querentes. Quid, inquiet aliquis, ſi totius corporis gravitatem intelligamus? Minime id vero. Hæc enim inter ſigna potius futuræ ægrotationis a Medicis, & nominatim a Galeno (6), quam inter ægrotationes ipſa numeratur: aut ſi ægrotatio eſt; non ita diuturna eſt, nec difficilis curatu: denique a Galeno eodem (7) inter eas corporis affectiones refertur quæ vacuatione indigent. Vitruvius autem, ut ſupra memoratum eſt, ſermonem iſtic habet de morbis qui & *difficulter*, nec *detractionibus*, *ſed adjectionibus curantur*. Huc illud accedit quod ſi *gravitudo* pro totius corporis gravitate accipiatur; non amplius apparet, quid voce illa proxima faciamus *arteriace*, aut *arteriarum*.

VII. Igitur ad illud alterum redeundum eſt, ut quæramus, num forte non *gravitudo*, ſed vox alia quæpiam a Vitruvio poſita ſit, quam librarii depravarint. Petrus Victorius (8) cum *gravidinoſos* pro *gravedinoſos* apud Nonium, ut etiam in ſcriptis libris melioribus M. Tullii, in Catulli autem, *gravido* pro *gravedo* animadvertiſſet; *videtur*, inquit, *gravido dicta eſſe*, *ut libido*, *formido*, *cupido*. Quod ſi ita eſt, ſique etiam Vitruvius non *gravedo*, ſcripſit, ſed *gravido*; intelligis, quam proclive librariis fuerit, quid *gravido* eſſet, non aſſequentibus, reponere *gravitudo*.

VIII. Aut ſi neque hoc, neque omnino id totum placet *gravedo arteriarum*; videamus tandem, an ex iſta codicum, primæque editionis ſcriptura; *hæc*: *gravitudo arteriaca*, aut *arteriarum*, extundi aliquid poſſit quod minus diſpliceat. Quid igitur, ſi ita legamus: *hæc*: *raucitudo arteriæ*, aut *arteriarum*? Quid, ſi: *hæc*: *ravitudo*, nulla propemodum ſcripturæ mutatione, eademque tamen ſententia? *Ravim* enim, ut Feſtus (9) eſt auctor, *dicebant pro raucitate*, *unde & verbum ravio*: quo Plautus in *Pœnulo* (10) uſus eſt: & *ravus* etiam, ut Barthius (11) in Sidonio interpretatur *ravos cantus*. Idem Barthius in Eligii verbis: *linguam meam taviditatis ligatam nexibus abſolvet*, legendum conjiciebat *raviditatis*: quanquam verum fortaſſe fuit *tarditatis*, præſertim cum illa antecedant: *more infantium balbutientium quaſi imperfecta verba formare*. Itaque, ut ad propoſitum redeam, *ravitudo arteriæ* idem Vitruvio eſſet quod Scribonio (12) *raucitas arteriæ*; ſi modo illam vocem *ravitudo* probare auderes ſine idonei Scriptores auctoritate: quanquam ut *mollire* habemus, & *mollitudo*: *parire* (nam & ſic Veteres, atque in iis Ennius, declinabant (13) & *paritudo*, ſic non eſt adeo fortaſſe abſonum, ut cum Plautinum verbum extet *ravire*, *ravitudo* quoque dici potuiſſe videatur; aut ſiquis malit, derivari a

molli

(1) De Medicam. c. 1. 14. & 16. (2) Acutor. Morb. l. 2. c. 24. l. 3. c. 20. & Chronicor. l. 2. c. 14. l. 5. c. 20. (3) Noct. Attic. l. 13. c. 3. (4) De Re Culin. l. 3. c. 4. (5) Nat. Hiſt. l. 29. c. 5. (6) Art. Medicin. c. 82. (7) De curandi rat. per ſangu. miſſ. c. 4. (8) Var. Lect. l. 4. c. 8. (9) De verbor. veter. ſignific. l. 16. (10) Act. 3. Sc. 5. (11) Adverſar. l. 29. c. 4. (12) Compoſ. Med. 74. (13) Apud Priſcian. de octo partib. orat. l. 108.

molli mollitudinem, non ſecus atque a *gravi gravitudinem*, vel certe ab *ampli amplitudinem*, a *magni magnitudinem*; idem pariter ab *ravi* poterit *ravitudinem* derivare.

VIIII. Sed dum tibi, Vir Doctiſſime, obſequi ſtudeo, jam ſatis pro mediocritate hac mea in omnem partem videor propoſitum Vitruvii locum verſaſſe. Tu ſingula acerrimo examinabis judicio tuo. Ego, ſiquid forte in his inveneris quod non omnino diſpliceat, gaudebo. Vale, & me, ut amas, ama.

D. Forolivii Kalendis Sextilibus CIƆ IƆCC XXXVII.

DE IIS QUÆ A VALSALVA IN BONONIENSI ACADEMIA INSTITUTI SCIENTIARUM RECITATA FUERANT AD CELEBERRIMUM AC PRÆSTANTISSIMUM VIRUM A SECRETIS ACADEMIÆ EJUSDEM EPISTOLA.

Joannes Baptiſta Morgagnus Franciſco Mariæ Zanotto Suo S. P. D.

QUod & recens veſtrum (nec ſane id primum) perhonorificum de me judicium, & Valſalvam noſtrum obſervantia, ac potius pietas flagitabant, diligenter feci, mi Zanotte, ut mihi a vobis commiſſa præclariſſimi Viri Scripta perlegerem, & cum cæteris ejus ſchedis, cumque iis, quæ ipſe in hominum, beſtiarumque diſſectionibus obſervata habeo, ſemel, atque iterum, ac ſæpius conferrem. Id facienti haud una cauſa viſa eſt, quamobrem ea ſcripta nec ſine aliis ejuſdem ſchedis, nec ſine multis adnotationibus, nec ſine expolitione aliqua divulganda eſſe, exiſtimarem. Quæ quoniam res quantum temporis & ſingulæ, & univerſæ poſtulent, vides; intelligis nimirum id unum reſtare, ut illud alterum interea conficiam mandatum veſtrum, ut quæ nunc perficere ſcripta non poſſum, eorum ſaltem brevem quamdam, & contractam epitomen ad vos mittam, quam in actis edatis.

Tres omnino ſunt Diſſertationes, quas apud vos habuit Valſalva. Prima in partes quatuor eſt diſtributa. Quarum cum prior ligamentorum coli inteſtini numerum, fines, naturam, uſus perſequatur; hæc autem aliorum etiam Anatomicorum, meaque præſertim opera ſatis hoc tempore vulgata ſint; protinus ad alteram partem tranſeo, qua; ut in reliquis; minus adhuc nota deſcribuntur, *ſinus* videlicet, *arteriæ magnæ*.

Hoc nomine Valſalva appellat certas quaſdam illius arteriæ partes, quibus in partibus extrorſum magis ejus parietes curvari animadvertit. Hæ quatuor ſunt. Tres in ipſo arteriæ initio, ſingulæ ſingulis ſemilunaribus valvulis, quibus fere oppoſitæ ſunt, reſpondentes. Quarta his major, in toto illo tractu eſt, qui inter ſupremos priorum fines, & commune initium dexterarum arteriarum ſubclaviæ ac carotidis intercedit.

Tertio loco ea propoſuit, quibus trahebatur ad ſuſpicandum, nervos, quos cæteri credunt, & vocant *a ſpinali medulla ad par vagum Acceſſorios*, eſſe, & vocari oportere, *a pari vago ad medullam ſpinalem Recurrentes*. Illa autem ſunt ab his petita, quæ ad eorum nervorum utroſque fines conſpexit: hinc videlicet continuatos eſſe cum pari vago; illinc vero eos eſſe ultimarum eorum propaginum (ſi cum ortis ex medulla nervis conferantur) naturam, figuram, inſertiones, ut hæ propagines rami potius, quam radices, eſſe videantur.

Noviſſime docet, eos, qui intra oculorum orbitam ſunt muſculos, omnes; ſi minorem obliquum demas; interiore extremo nervo optico ſic affigi, ut non modo in ipſum inſerantur, ſed præterea ſuis inter ſe junctis, ac circumductis fibris anulum efforment, quo arcte eumdem nervum cir-

circumcirca complectantur. Eum *anulum* vocat, *nervi optici moderatorem*: ut alterum *nervi oculorum motorii anulum moderatorem* appellat; videlicet qui ab nonnullis ex iis muſculis factus huic alteri eſt nervo circumjectus; quamquam luculento ſtructuræ modo non eſt cum priore anulo comparandus.

Alteram Diſſertationem de quibusdam oculorum affectionibus ſcripſit & ſecundum, & præter naturam, ſed potiſſimum præter naturam. Primum quidem expoſuit, quæ ſibi viderentur cauſæ, cur ii de quibus modo dictum eſt, muſculi ſic nervo optico ſint affixi. Cum enim exteriores fibras recta in ipſum inſerant nervum, hujus, inquit, longitudinem contracti minuent, remiſſi augebunt, atque ita ipſum vel laxabunt, vel tendent, motumque ſpirituum vel languidiorem, ſegnioremque, vel contra vehementiorem efficient, & celeriorem. Cumque interioribus fibris, quaſi anulo quodam non modo tendineo, ſed etiam carneo eumdem nervum arcte comprehendant; ut anulo modo conſtricto, modo relaxato nervum magis, minuſve comprimeunt, ſic minor, majorve Spirituum copia in nobiliſſimam irruet oculi tunicam. Quam etſi retinam appellant, fibris tamen non in retis modum implicitis, ſed radiorum inſtar a centro ad ambitum diſcurrentibus docet eſſe compactam. Pro varia autem illa Spirituum affluentia variam quoque eſſe retinæ tenſionem; & hanc variis conſpiciendarum rerum conditionibus accommodari oportere exiſtimat.

Quod ſi anulus nervi optici moderator communibus cæterorum muſculorum morbis tenetur, ut puta reſolutione, aut diſtentione; gravia inde in retinam vitia provenire, non dubitat, in his amauroſim, & rerum, quæ nuſquam ſunt, quaſi ante oculos obverſarentur, perceptionem. Utriuſque exemplum, & a diſtentione quidem, haberi cenſet in duabus, quas producit, obſervationibus.

Hinc eo tranſit, ut judicium interponat ſuum in celebri controverſia de natura, ac ſede ejus ſuffuſionis, quæ vulgo acu deprimi ſolet. Negat, ſe ullam unquam potuiſſe diſſecando invenire membranam, quæ pupillæ opponeretur. Præterea, ſi ejuſmodi membrana ſuffuſio eſſet; neque ita facile, nec ſine vehementi dolore, nec ſine magna oculi ipſius læſione acu deprimi poſſe, contendit, propterea quia iridi, ac ciliaribus adhæret proceſſibus: Sed & illud incommodi ut plurimum conſequi oportere, ut brevi iterum renaſceretur, ad eumdem videlicet modum, quo renaſci membraneas cæteras *excreſcentias* videmus, quarum omnes fibras proximis partibus adhærentes penitus exſtirpare non liceat. Denique haud ſatis intelligi, cur ſuffuſionis maturitas eſſet a Chirurgo expectanda, nam certe membrana quo plus temporis daretur, eo durior, atque compactior fieret, ac minus facile acui cederet.

Contra autem ſi humorem cryſtallinum morboſum factum ſuffuſionem eſſe ſtatuas; proclive eſſe intelligere, quanti referat maturitatem expectare. Nam ut alia morboſa facta atque inutilia ipſa denique natura a ſano ſeparat, ſic illum humorem omnino inutilem redditum, ſuis tandem nexibus ita ſolvere, ut acu facillime, tutiſſimeque dejici queat. Nimirum ſibi in ejuſmodi oculorum diſſectione aliquando accidiſſe, ut ad levem contrectationem cryſtallinus humor ſecederet. Minimo quoque negotio ſeceſſiſſe, cum oculum vel recte ſe habentem aliquot dies in aqua maceraſſet. Quæ cum ita ſint; ipſe quidem ſicuti in curatione auctor eſt, non modo ut maturitas expectetur, ſed ut pluribus ante depreſſionem diebus ſubinde oculos emolliente aliquo latice foveatur, ſic in ſuffuſionis ſede conſtituenda cum iis facit, qui in cryſtallino humore omnino eſſe ponendam, cenſuerunt, præſertim cum ſuæ quoque obſervationes cum his, quæ illi deprehenderunt conſentiant. Scilicet in viro, cui ſuffuſio leviſſima adhuc erat, nihil aliud vitii comperit, niſi leviſſimam humoris utriuſque cryſtallini cum flavo colore opacitatem conjunctam. In altero autem, cui dexteri oculi ſuffuſio ſatis deprimi non potuerat, eumdem humorem invenit a ſuperiore tantum parte ſolutum, opacum, & palleſcentis margaritæ colore, nullum autem in oculo ſiniſtro, in quo cum ſuffuſio nullo pacto deprimi potuiſſet, acu fuerat dirupta, hoc quidem exitu, ut ſiniſter oculus haud prorſus inutilis tandem

fieret

fieret, quippe dirupto, dimotoque, ut potuit, humore illo opaco; contra oculo dextero, in quo is dimotus non fuerat, omnino inutili. Quoniam autem in hujus viri oculo dextero, & in prioris utroque humorem cryſtallinum opacum quidem, & hoc vel illo colore infectum, duriorem tamen non invenit, propterea ut in ejus opacitate, alienoque colore *ſuffuſionem*, ſic in duritie cum colore glauco, & opacitate conjuncta *glaucoma* eſſe ponendum, exiſtimabat.

Denique in tertia Diſſertatione conatus eſt rem diu ab omnibus Anatomicis fruſtra optatam, perquiſitamque, videlicet *Renum ſuccenturiatorum excretorios ductus*; horum finem, & quod conſequitur, illorum *uſum* retegere. In multis igitur avium generibus, ſed luculentius in gallo tum gallinaceo, tum indico reperiſſe ſe, ait, ſingula, quæ ſemen deferunt vaſa ante e ſingulis renibus ſuccenturiatis, quam e ſingulis teſtibus enaſci. In vipera autem, & fluviali teſtudine eos eſſe inter eosdem renes, & teſtes nexus membraneos, ut veriſimile ſit, per hos ſimilia decurrere vaſcula ab illis renibus exorta. Sed & olim in virili quodam grandiore Cadavere, vidiſſe ſe, & præſtantiſſimum Medicum Hippolytum Franciſcum Albertinum propagines quasdam a ſæpius memoratis renibus ad teſtes demiſſas, quæ neque nerveæ, neque ſanguiferæ, neque lymphaticæ; ſed potius alius cujusdam naturæ eſſe canales videbantur. Et hæc quidem in Maribus.

In eorum vero, quæ ſupra commemoravi, animantium, & murium fœminis non modo connexa inter ſe ovaria, & renes ſuccenturiatos ſe comperiſſe, verum inſuper, nexus hosce in gallinis quidem, fluvialibus teſtudinibus, ac muribus inſtar filamentorum, propaginum, vel corporum vaſiformium vidiſſe. Itaque cenſere ſe, renes ſuccenturiatos inter generationis organa eſſe referendos. Huc autem pertinere tum quæ de lumborum, & naturalium conſenſu a Medicis ſunt adnotata, tum habitum a ſe olim in Cane experimentum. Huic enim paucis ob ortu menſibus cum hinc teſtem dexterum, inde vero ſiniſtrum renem exſecuiſſet, aptamque vulnerum curationem adhibuiſſet; laxum ſemper corporis habitum fuiſſe; neque unquam catellas iniiſſe, ſed ne catullientibus quidem blanditum eſſe animadvertit. Nimirum ut a dextris evulſus teſtis, ſic a ſiniſtris ren ſuccenturiatus, aut cum rene exſectus, aut certe in nervis, vel ſanguiferis; aut excretoriis ductibus læſus, ut putabat, ſterilitatem attulerat.

Hactenus, mi Suaviſſime, ac Doctiſſime Zanotte, priori parti ſatisfeci epiſtolæ tuæ. Nunc illud reſtat ut porro alteri ſatisfaciam, in qua amantiſſimis, & honorificentiſſimis æque ac in priore, verbis oſtendis, quam gratum vobis futurum ſit, huic ſi epitomæ Diſſertationum Valſalvæ quidpiam addam de meo, quod pariter actorum veſtrorum libro inſeratis. Ego vero, niſi totus in eo eſſem, ut quidquid temporis a publicis, privatiſque occupationibus eripio, id omne in Valſalvæ noſtri pene innumeris, ut noſti, iisdemque cum inter ſe maxime disjunctis, tum ſæpe mancis, & perobſcuris ſchedis ſeligendis, digerendis, expoliendis, illuſtrandis collocarem; libentiſſime darem operam, ut tantæ iſti, ac tam benignæ voluntati veſtræ ſi minus doctrina, atque ingenio, at ſtudio certe, & diligentia, quibus quidquid poſſum, ſi quid tamen poſſum, me debere, fateor, reſponderem. Quod ſi hoc erga amicum mortuum ſupremum officium, aut minus eſſet per ſe honeſtum, aut non vobis quoque gratiſſimum, aut non plures, quantum animo proſpicio, annos me eſſet occupaturum; ſane vel ipſum intermittere, vel eo abſoluto, vobis ſatisfacere tamen poſſem. Verum cum hæc omnia contra ſe habeant; neque aliud aut nunc inchoare, aut brevi polliceri mihi liceat; neceſſe eſt, ut quam olim, atque adeo peradoleſcens de pluribus Uvulæ & pharyngis muſculis ad Valſalvam epiſtolam ſcripſi, hanc (neque enim aliud iſtiuſmodi in præſens habeo) ad vos mittam, vel potius remittam. Hæc enim illa ipſa epiſtola eſt, quam cum prima Adverſaria apud vos recitarem, quam cum altera, quam cum tertia ſcriberem, commemoravi, quam ſæpe a me haud pauci Anatomici cum Itali, tum externi requiſiverunt, quam Valſalva unus habebat, &, ſi ſua perficere potuiſſet, cum ipſis erat editurus, quam denique, eo vi-

ta functo, mox inter ejus ſchedas diligenter quæſitam invenit vir egregius Fauſtus Stagnius J. C. Sororis ipſius filius, ac Joanni Antonio Stancario rei medicæ, atque anatomicæ profeſſori conſultiſſimo utriuſque, ut ego petieram, ſubſcripto nomine tradidit ad me mittendam. Eam ipſam igitur, qualiſcumque eſt, ad vos remitto, quam cum veſtris actis divulgetis, ſi tamen idem vobis de ea videbitur, ac Valſalvæ videbatur. Hoc unum te oro, ut omnes, quicumque eam epiſtolam, aut hanc epitomen lecturi ſunt, etiam, atque etiam moneas, ſi qua in alterutra, aut in utraque forte videantur vel non ſatis perſpicua, vel non ſatis abſoluta, ne ſtatim nos arguant, ſed judicium in illud uſque tempus ſuſtineant, cum univerſa Valſalvæ Scripta, meis aucta neque paucis, neque brevibus adnotationibus, edentur. Sunt enim, & vero, ut probabimus, jam diu ſunt, quæ ipſi per nos addamus, ſunt quæ illuſtremus, ſunt quæ in medio relinquamus, ſunt etiam quæ revocemus. Quod reliquum eſt, abs te, mi Zanotte, majorem in modum peto, ut præclariſſimis, doctiſſimiſque Sodalibus, quantas maximas potes meo nomine gratias agas, & cum tibi perſuadeas, me ipſis, tibique pro iſtis veſtris erga me ſingularibus ſtudiis obſtrictiſſimum fore, dum vivam, tum omnibus confirmes, ſi meam obſervantiam, pietatemque conſtantiſſimam ad hunc diem perſpectam habent, ut paria, aut eo ampliora in reliquum tempus officia expectent. Vale.

D. Patavii VIII. Kalendas Februar. M DCC XXIV.

MORGAGNI EXPERIMENTA CIRCA AQUAM CALCIS VIVÆ

ut Volumine I. Commentariorum de Bononienſi Scientiarum Academia referuntur à Cel. Viro Franciſco Maria Zanotto.

Legerat Morgagnus commentarium Burleti, qui extat in Pariſienſis Academiæ actis anni milleſimi ſeptingenteſimi, ubi Burletus tradit, aquam calcis vivæ lacti admixtam, impedire, ne lac coaguletur. Animadverterat pariter, Ettmüllerum editionis Venetæ noviſſimæ, ubi de lapide calcario agit, contra ſic ſcribere: *aquam calcis vivæ lacti infuſam brevi poſt hoc ipſum coagulare, atque ad grumeſcentiam diſponere*. Placuit ergo ei in hac tanta ejuſmodi hominum diſſenſione rem ad experimenta revocare; præſertim quia Burletus ſummopere ægris commendat aquæ calcis potionem, quæ cum lactis æquali pondere commixta ſit. Immo in his ipſis, in quorum ſtomacho periculum eſt ne lac cogatur, caveri id docet, ſi lac eidem aquæ admixtum propinetur.

Itaque anno milleſimo ſeptingenteſimo ſexto menſe Januario aquam calcis ſibi diligenter parari juſſit, voluitque ut calx in aqua communi horas ad viginti relinqueretur, eaque eſſet harum proportio, quam Burletus aliquando, Batavi fere ſemper ſequuntur; ut quater aqua, aut quinquies calcem pondere ſuperaret. Triginta poſt dies cyathos tres ſumpſit: in uno aquæ, quam dixi, pauxillum juſtæ vaccini lactis, ejuſque recentis, portioni adjecit, in altero pares ex utroque partes commiſcuit, in tertio denique lac merum conferendi poſtmodum gratia adſervavit. Hos cyathos horas tres ipſas immotos, atque in temperato aere tenuit. Poſt ſingulos invertit leniter, ſi quid grumefactum haberent: immo vel nullum prorſus diſcrimen obſervatum eſt, vel ſi quod eſt obſervatum, id certe fuit, quod cum Burleto maxime faceret; quippe illud lac liquidius viſum eſt, cui aqua calcis, & potiſſimum cui plus aquæ calcis admixtum fuerat. Cum id experimentum Morgagnus cepiſſet in ea, quam dixi, aquæ & calcis proportione,

ne , voluit idem rurſus capere etiam in proportione alia . Pridie ejus diei , cum experimentum quod diximus , ſumtum eſt, aquam calcis parari juſſerat ea proportione, ut ſepties aquæ pondus calcem ſuperaret , hanc namque proportionem ut plurimum Burletus tenet . Cum ergo hanc aquam haberet in manibus , protinus in uno cyatho æquas hujus lactis portiones commiſcuit , in altero unam lactis , & binas aquæ . Cumque experimentum eodem modo , ut ante feciſſet ; res pariter ceſſit eodem modo .

Non his contentus Morgagnus , quoniam experimenta hæc ſumſerat in liquoribus , ut erant , frigidis , conſtituit periculum facere etiam in tepidis. Aquam ergo calcis utrumque genus cum paribus lactis portionibus tepidam cum tepido admiſcuit . Poſt unam & dimidiam horam cyathos invertens leviter , labentes inde liquores diligenter inſpexit . Idem qui ante , exitus. Nec vero cum mixta hæc ſingula in ſuos quæque cyathos poſt rurſum invertiſſet , diſcrimen in his ullum intra quatuor , immo neque intra duodeviginti horas animadvertere licuit Laurentio Bonazzolio præſtanti Anatomico , & Phyſico diligentiſſimo , apud quem tum adoleſcentem , ſibique amiciſſimum , experimenta hæc omnia Morgagnus ceperat.

Videbantur hæc vel diligenti cuivis Philoſopho poſſe ſatisfacere . Sed ut moroſi ſunt docti homines , & ipſi ſibi permoleſti ; Morgagno non ſatisfaciebant , niſi experimentum ſumſiſſet etiam in aqua calcis eo modo parata , quem Ettmüllerus uno in loco proponit , ubi aquam calcis deſcribens , fieri eam dicit per calcis decoctionem . Paucis ergo interpoſitis diebus , calce in communi aqua , eouſque decocta , dum hæc , quæ ſeptupla affuſa erat , quintupla fere evaſiſſet ; poſt horas circiter vigintiquatuor recentis vaccini lactis , & aquæ hujus portiones æquas in una ampulla , in altera ejuſdem aquæ unam , lactis quatuor partes commiſcuit . Idem fuit qui ante exitus . Namque cum has ampullas in temperato aere collocaſſet , & horas fere quatuor immotas tenuiſſet ; nullum coagulum obſervatum eſt , immo ne octo quidem ipſis poſt horis mutatio ulla facta ; obſervantibus id præter Bonazzolium , duobus etiam Academicis aliis , qui pro ſingulari neceſſitudine aſſidue cum Morgagno erant , Heraclito Manfredio , & Beccario .

Morgagnum utique non fugit varium calcis , & aquæ , & lactis genus , & variam pariter miſcendorum proportionem , nec non & ipſum diverſum aerem in cauſa eſſe poſſe , ut alia aliis obſerventur ; ſed quis eſt tamen , qui in illorum , quæ diximus , experimentorum conſtantia tenere ſe poſſit , quin de Ettmülleri ſententia nonnihil dubitans , ad Burletum potius inclinetur ? Cui cum Morgagno , ut cæteris de rebus convenit , ſic etiam de aquæ calcis ſapore , quem , ſingulas , quas adhibuit , aquas Morgagnus guſtans , primo acrem invenit , tum ſtypticum , poſtremo dulcem , quemadmodum Burletus ipſe tradiderat .

Non hic illud prætermittam , quod guſtanti Morgagno accidit , quodque ne ipſe quidem in eo ſermone quem ſuper hac re in Academia habuit , cenſuit prætermittendum ; nam quamvis primum nullius fere momenti videatur , ſi diligenter tamen conſideretur , erit re ipſa non inutile . Cum primo digitum in aquam immerſum , uti fit , ad eam guſtandum ori admoviſſet , atque linxiſſet ; nullum , aut ferme nullum ſaporem ſenſit , ſic ut aquam dilutam nimis atque inertem paratam eſſe , judicaverit . Sed cum negarent qui præparaverant , in ſuſpicionem veriſſimam adductus eſt , ideſt tantulam illam aquam , quæ extremo digito adhæreſceret , ſaliva fortaſſe ita dilui potuiſſe , ut ſapor ejus prorſus obtunderetur . Protinus ergo ex cochleari juſtam ejuſdem aquæ guſtavit portionem ; continuo illi , quos dixi , ſapores & manifeſto , & valide ſe prodiderunt . Id Morgagnus illorum cauſa dictum voluit , qui in liquorum judicandis ſaporibus proclivi iſta , & conſueta in digito guſtandi ratione utuntur ; quæ ratio & illos facile in errorem inducere poteſt , qui liquores deſcribunt , & illos , qui expoſitos ab aliis ſapores negant , & illos demum , qui in praxi variam liquorum vim , & efficaciam guſtu æſtimant . Videant ergo hi omnes , ne quid temere interdum judicent .

Digitized by Google

JOANNIS BAPTISTÆ MORGAGNI

ſuo, & Collegarum nomine ſcribentis

RESPONSUM MEDICO-LEGALE

circa Obſtetricum Judicium de Mulieris Virginitate.

QUæritur ex Nobis in univerſum, & pro veri dumtaxat ſtudio, ſit ne incertum admodum Obſtetricum judicium de Virginitate Fœminæ, cujus naturalia recognoverint vel poſt uſum Balnei aquæ calidæ.

Nos itaque, poſt maturam deliberationem, pro veritate reſpondentes, illud principio conſtituimus, ſecundum maxime communem a longo jam tempore inter Doctores noſtros Sententiam, nullum certum Virginitatis ſignum vel in ipſis Fœminarum locis inveniri. Nam *Paulus* quidem *Zacchias in Quæſtionibus Medico-Legalib.* ante hos centum annos editis cum *lib. 4. tit. 2. quæſt. prima, num. 14.* ſtatueret *Virginitatis nullas dari certas, & inſeparabiles notas*, jam tum affirmavit, *acceptiſſimam eſſe hanc concluſionem Recentioribus omnibus*; & cum plures nominatim, indicatis eorum locis, laudaſſet; *quamplurimos alios doctiſſimos Medicos data opera prætevire ſe*, dixit. Eorum autem qui poſt Zacchiam floruerunt, quæ Sententia fuerit, ſatis oſtendit *Gaſpar a Rejes*, qui *in Elyſio Jucundarum Quæſtionum Campo quæſt. 39. num. 39.* eandem illam, quam & ipſe probavit, *Concluſionem omnium Medicorum Votis confirmatam* eſſe, ſcripſit. Denique ætate hac noſtra Jo: Bohnius, cujus verba profert *Martinus Schurigius in Congreſſus Muliebris Conſideratione Phyſico-Medico-Forenſi ſect. 2. cap. 1. n. 23.*, cum vel recentiſſimos, quibus idem placuit, addidiſſet; *alios infinitos* ſe omittere profeſſus eſt, qui cum his ſentiant.

Et nobis liceret plures addere: Sed duorum, qui ante Zacchiam ſcripſerant, in eademque Sententia fuerant, malumus quædam tantummodo verba producere, præſertim cum ambo in Gymnaſio hoc noſtro ſumma cum laude Medicinam docuerint, alter vero non ſuo tantum, ſed & univerſi *Collegii Medicorum Patavini nomine*, in hac ipſa controverſia reſponderit. Igitur *Hieronymus Capivaccius* breviſſimum Tractatum, quem *de ſignis Virginitatis* inſcripſit, ita concluſit: *Quamobrem defloratio, vel natura tegi, vel arte ita occultari poteſt, ut interdum etiam Periti Medici, & Obſtetrices fallantur. Hieronymus autem Mercurialis* ſuo illi, atque adeo Collegii reſponſo, quod *in Conſultationum Medicinalium tom. 2. conſult. 66.* finem in hunc modum fecit: *Quamobrem omnino putamus, nulla uſque adeo certa utriuſque ſexus Virginitatis haberi indicia, quin poſſint tam Vir, quam Fœmina vitiata Virgines apparere tum concubentibus, tum Medicis, atque Obſtetricibus*. Utriuſque Sententiam, & ex parte rationes majori emphaſi ſecutus eſt alter, qui & ante Zacchiam ſcripſerat, graviſſimus apud Bononienſes Rei Medicæ Profeſſor Julius Cæſar Claudinus. Hic enim *in Reſponſionibus Medicinal.* inter ea, quæ interjecit quadrageſimæ, & quadrageſimæ primæ, diſerte pronunciavit, *tutam Virginitatem aſtruere tum Medicis, tum Mulieribus Obſtetricibus, niſi Divino Spiritu ſuffultis, fuiſſe denegatum*. Adeo

perſpicue illud probaverat, quod oſtendendum ſuſceperat, nimirum iis Fœminas artificiis *circa Muliebres partes uti poſſe*, *quæ ſæpiſſime ſunt in cauſa*, *ut undequnque Periti Medici*, *ne diceret imperitæ Obſtetrices*, *nullis*, *niſi nugis innixæ*, *ea ratione decipiantur*, *ut eas*, *quæ deflorationem multis ab hinc menſibus* (*annis dici poterat*) *paſſæ fuerunt*, *hanc non ſubiiſſe deponant*, *atque hoc eo magis*, *quoniam malitioſis Mulierum artibus natura ipſa favere poteſt*.

Ex his, quæ hactenus prolata ſunt, illud evidentiſſime conficitur ſecundum auctoritatem quidem tot, tantorumque Doctorum, ſi certa Virginitatis ſigna nulla ſunt, neminem, & ne peritiſſimum quidem Medicum pro certo agnoſcere ipſam poſſe. Quanto ergo minus id poterunt Obſtetrices neque ſolertia, neque doctrina, neque anatomica exercitatione, neque uſu ipſo ullo pacto cum Medico iſtiuſmodi comparandæ? Nec enim idcirco uſu ſaltem præſtare eredendæ ſunt, quod Fœminarum genitalia quotidie tractent. Tractant utique, ut laudatus Bohnius admonet (apud eumdem *Schurigium in Parthenologia ſect.* 3. *cap.* 7. *num.* 3. *ſed gravidarum*, *& parturientium tantum*, *& quidem negligenter ſatis*, non Virginum, ut Excellentes Medici, in Re Anatomica, & Chirurgica exercitati. Quod ſi ne uſu quidem ſunt cum his conferendæ, tanto minus ſolertia ſunt & doctrina, quæ aut nihil unquam de incertitudine ſignorum Virginitatis legerunt, aut ſi quæ forte aliquid legerunt, quot tamen, & quam varias ob cauſas incerta, & fallacia ſint, propter ſcientiarum ignorationem ſatis aſſequi non potuerunt: & ne ipſa quidem fortaſſe, quæ duo præ cæteris laudantur, & inculcantur, ſigna ambo intelligere valuerunt.

Sunt autem hæc, anguſtia ad orificium vaginæ, & membrana, quæ peculiariter Hymen appellatur. Cauſæ vero ob quas eſſe hæc ſigna fallacia poſſint, a Nobis quidem in tria genera dividuntur. Aliæ enim ſunt ab arte, aliæ a morbo, aliæ a natura. Quæ ſingula genera dum exemplis illuſtrabimus, ſimul id, quod auctoritate probatum eſt, ratione, & obſervationibus confirmabitur, non poſſe a Medicis Virginitatem, ne per hæc quidem, quæ præcipua ſunt, duo ſigna cognoſci, ſimul alterum elucebit, multo minus ab Obſtetricibus, vel poſt uſum balnei aquæ calidæ.

Anguſtia igitur ad orificium vaginæ; ut primum de primo ſigno dicamus; ſublata etiam ab aliis cauſis, ut a partu, non modo a Virili concubitu, reſtitui arte poteſt, iis videlicet adhibitis, quæ vim habent adſtringendi. Quæ propterea cum *Ludovicus Mercatus* proponit *de Mulierum affection. lib.* 4. *cap.* 14., hoc caput ad hunc modum inſcribit: *De Vaginali adſtrictione à partu comparanda*. *Avicenna* autem (nam & veteres, & recentiores puerperarum cauſa, multa ejuſcemodi oſtenderunt) inter alia, quæ proponit *lib.*3.*Canonis fen.* 20. *tract.* 1. *cap.* 47. unum habet, quod *facit*, inquit, *redire Virginitatem* conſtringendo. Nec vana eſſe pollicitos, obſervationes docent, *Philippi Hoechſtetteri* in primis, qui *Obſervationum Medicinalium Decade* 3. *in Scholio ad caſum* 5. teſtatur, cum Mulier inſcia, in aqua inſediſſet, in qua radix fuerat decocta ſymphyti majoris, ejus Maritum ipſam, *jam Matrem*, *ſubito Virginale Clauſtrum recepiſſe*, *miratum eſſe*. Quin *Zacchias Quæſt.* citatar. *lib.* 3. *tit.* 2. *quæſt.*7. *num.* 1., & alibi agnoſcit, ope ejuſmodi auxiliorum eam anguſtiam reſtitui, *quæ non modo naturalem cohærentiam antè violatam Virginitatem adæquet*, *ſed etiam longe exuperet*, cujus rei videmus apud *Rodericum a Caſtro de univerſa Muliebrium Morborum Medicina part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 3. *Nicolum* eſſe auctorem, *viſas nimirum jam eſſe Mulieres*, *quæ poſt partum*, *iis adhibitis remediis*, *ita clauſæ redditæ ſint*, *ut non potuerint coitum exercere*. Sed præter adſtringentia medicamenta, a Medicis accepta, auſa eſt quarumdam Fœminarum malitia id, quod ob ea, quæ infra dicentur, hic prætermitti non poteſt, aliis etiam uti, quæ non adſtringendo, ſed tumefaciendo coarctent. *Aliquæ*, inquit, *Fortunatus Fidelis in Medico-legalibus* rebus Auctor gravis *de Relat. Medicor.lib.* 3. *cap.* 1. *Aliquæ etiam Tithymalli lacte*, *aut alterius non abſimilis plantæ*, *panno lineo excepto*, *atque in cervicis uteri collum impoſito internam illius ſuperficiem adeo in tumorem attollunt*, *ut non ſolum arctas Vene-*

ne-

Digitized by Google

neris vias amatoribus præbeant, ſed ſanguinem etiam educant.

Sed & morbus; quod erat alterum cauſarum genus; dilatatum vaginæ orificium, adeo contrahit, ut vix, ac ne vix quidem a Viro amplius pervadi queat. *Severinus Pinæus de Virginitatis notis lib. 1. cap. 5. in pluribus*, ait, id ſe *vidiſſe* Mulierculis, propterea quia *rhagades, dura, & magna cicatrix, aut ſcirrhus* in ambitu vaginæ *orificii ſupervenerant, a quibus quidem hoc anguſtius redditum fuerat*. Quod ſane multo ante Pinæum, Medici viderant, & in his *Cornelius Celſus*, qui *lib. 7. de Medicina cap.* 28. Fœminarum *naturalia* nonnunquam, inquit, *inter ſe glutinatis oris concubitum* non admittunt. *Idque interdum evenit exulceratione in his partibus facta, & per malam curationem his oris ſaneſcendo junctis*. Exulcerationem autem hanc ſæpius his quidem ſæculis, ex venerea lue, alias ex variolis, combuſtione, vulneribus, urinæ, *aut muliebris fluoris acrimonia*, aliiſve ejuſmodi cauſis originem ducere, etſi male curetur, anguſtiores locos relinquere, neminem latet, qui Medicorum, Chirurgorumque aut munus obierit, aut ſaltem obſervationes verſaverit. Nihil autem prohibet, quominus anguſtia hæc ad ipſum vaginæ orificium contingat, & tanta dumtaxat relinquatur, quanta in virginibus ſolet, vixque, ac ne vix quidem ab ea, quæ naturalis eſt, internoſci queat. Hæc quadantenus indicat Hippocratis locus *lib. 1. de Morbis Mulicbribus*, qui locus etſi de exulceratione fit, quæ difficilem partum conſequitur, tamen & ad alias exulcerationes transferri jure optimo poteſt: *Si vero*, inquit, *puerperæ aliqua pudendi pars obturata fuerit: Jam enim etiam hoc cognovi: ſi ulceratum fuerit os pudendi*, ubi ſane ulceratum fuerit, in partu a pueri exitu violatum, & ſic ad extremum concludit: *Ea ulcera ſanare oportet veluti in reliquo corpore, & ad cicatrices perducere. Locus autem levis, & concolor reddatur.*

Denique ſi quid aliud, natura ipſa, quod tertio loco oſtendendum eſt, multifariam ſane efficit, ne in vitiata Muliere vaginæ orificium dilatatum unquam fuiſſe videatur. Et primum per conſtitutionem a primordiis, ſive per ipſum quoque in hac controverſia attente ſpectandum, totius Corporis, uterive temperamentum. Sic enim in *Antarctico ſolo fœminas etiam poſt plurimos partus*; non modo poſt plurimos concubitus, *integrum virginaleque Corpus præſeferre, itaut puerperæ nulla re differant ab ipſis Virginibus*, ex *Americo Veſputio* refert *Riolanus Anthropographiæ lib. 2. cap.* 35., qui cum illud vix poſſet credere; *attamen*, inquit, *cum ex Toupinambutiorum regione* (ea quoque eſt in *Braſilia*, hoc eſt in eadem *America Meriodionali*, quæ omnis *a Petro Bertio* in *Breviario totius Orbis Terrarum* vocatur *Antarctica*) cum ex ea igitur regione *Fœmina annos* 25. *nata valde impudica, quæ viros ad coitum invitaret, in hanc Urbem Pariſiorum adducta fuiſſet, poſt ejus obitum Pudendi orificium admodum anguſtum deprehendi*. Verum non de ſolis Americanis, ſed de Mulieribus in univerſum loquebatur *Zacchias*, cum diſerte affirmavit *conſil.* 41. *numer.* 3., *nonnullas ex Fœminis utero tam anguſto, & exucco dotari, ut etiamſi millies in die exagitentur, tamen ne veſtigium quidem compreſſionis ſervare ſoleant*. *Marcus* autem *Antonius Ulmus* in Libro, qui inſcribitur: *Uterus Muliebris, ſect. 1. cap. 11.* generatim *inter notas Uteri calidi, & ſicci* non minus poſuit appetentiam Veneris, & quidem *acrem, & conceptionem non adeo facilem, & ſtrigoſa*, hoc eſt, *gracilia, Corpora*, & alia hujuſmodi, quam *pudendum Calens, anguſtum, ſed non multæ Carnis, Breve, neque Humectum. Quod ſi igneo, & ſicco temperamento natura certam inſuper addat ætatem, tanto aptiores Fæminas reddit, ut vel ſæpius repetitæ Veneris veſtigia ne ſervent*. Ætas enim, quod idem *Ulmus ſect. 2. cap. 5. Guainerii* auctoritate confirmat, quemadmodum facit, cæteris paribus, ut *Puellæ*, ſive quæ ſunt in *prima menſtruationis ætate*, calidæ dicantur, & humidæ; eſto magis humidæ; ſic facit, ut *Adoleſcentiores, & Conſiſtentes*, ſive, quæ ſunt in ſecunda, & tertia menſtruationis ætate, illæ quidem *calidæ, & ſiccæ; Calidæ tamen magis*; hæ vero *frigidæ, & ſiccæ; ſiccæ quamvis plus* habeantur; ut conſtet, temperamenti etiam uteri, ſiccitatem ſecundum dogmata in iis,

quæ

Digitized by Google

quæ magis adoleverunt, intendi.

Hæc autem ſecundum recentiorum quoque Medicorum Doctrinam, fere omnia vera inveniuntur. Nam quo minus ſeri a primordiis in ſanguine redundat, eo minus deinceps illius reſtat, quo magis a plena adoleſcentia, & matura juventute particulæ explicantur activæ, & fervidæ, humidas aqueaſque diſſipantes. Quamobrem genitalia quoque non tenera, ſed firma, fibræque eorum non flaccidæ, aut laxæ, ſed robuſtæ magis, magiſque, & valentes, neque dilatationi facile cedunt, & ſi quando forte aliquantum ceſſerint, quiete poſtea interjecta, ad priſtinam redeunt contractionem. Conſtat autem ex Anatome, vaginæ orificium cingi fibris carneis illius muſculi, quem ab ejus conſtringendi officio ſphincterem vaginæ appellamus: qui quidem muſculus, etſi non in cunctis, adeo prævalidus ſit, ut quod Michael Alberti (apud *Schurigium Parthenolog. ſect. cit. cap.* 5. *num.* 8.) veraciter ſcripſit = *Fœminarum quædam illa facultate gaudeant, ut mediante muſculo ſphinctere vaginæ, ſub clitoride ſito, rigidius vaginam conſtringere poſſint; In adultis tamen, vividioribus præſertim atque ſicciaribus, ſatis utique, ut reliqui earum muſculi, validus eſt*: quin nulla fere mulier eſt, in qua niſi, aut plurimi, aut difficiles partus laxaverint, ita non vigeat, ut longi temporis quiete interpoſita, ſuas iterum in conſtringendo vaginæ orificio vires exerat. Poſt diuturnam enim a Venere abſtinentiam (id, quod in hac controverſia peculiari animadverſione dignum eſt) ita ſolet vaginam contrahere, ut propterea *Joannes Benedictus Sinibaldus Geneanthropeiæ lib.* 4. *Tract.* 1. *cap.* 14. diſerte hæc ſcribere potuerit = *Videre eſt Viduas, quæ fidem Viris poſt funera ſervant, adeo circa muliebria coarctari, ut ſi alteri deinde ſocientur, vas præ anguſtia, & ſimphyſi fere virgineum præſtent*. Quin *Zacchias citato conſil.*41. *num. eod.* 3., non idem modo jam docuerat, ſed & ejuſmodi Viduarum quaſdam *non ſecus ac ſi tum primum devirginarentur, ſanguinem in coitu effundere* = non obſtante etiam, quod plures filios fuerint enixæ, haud temere affirmaverat, quando apud laudatum *Gaſparem a Rejes quæſt.*41. *num.*9. habemus, vel = *Poſt partum aliquibus evenire, ut deſinentibus lochiis rurſus virginalem arctitudinem etiam naturaliter acquirant*. Quod ſi hæc in iis, quæ filios ediderant, quanto facilius, ut infra commemorabimus, in iis, quæ nunquam pepererunt? Et ſi deſinentibus lochiis, hoc eſt paucas poſt hebdomadas, virginalis arctitudo reſtituta eſt; quanto magis poterit, menſibus, & annis poſt venereos congreſſus interjectis reſtitui?

Hactenus, quæ cauſæ, ſive ab arte, ſive a morbo, ſive a natura profectæ, fallax reddere poſſint primum virginitatis ſignum, quod ab anguſtia orificii vaginæ repetitur, oſtenſum eſt. Nunc ſignum alterum, quod ab Hymene deſumitur, quæ cauſæ efficere incertum poſſint, eo brevius indicaremus, quod hæ fere omnes ad unum genus, hoc eſt ad naturam referuntur, niſi prius quid non ſit Hymen, & quid ſit, tum deinceps quot, qualeſque ſecundum naturam varietates patiatur, neceſſario eſſet demonſtrandum. Neque enim cum Obſtetricibus errandum eſt, quæ pro Hymene, ut adverſus illas *Paræus* animadvertit *Operum lib.* 23. *cap.* 42., membranam habent quamdam (id quod ipſæ ignorant) præter naturam, cui ſedem *nonnullæ affigunt primo in pudendi limine, aliæ in media cervicis uteri via, aliæ in extrema ad uteri interius orificium*. Qui hæc illas primum docuerunt, videntur utique *Pauli Æginetæ* loco perperam intellecto, ſe atque illas mirum in modum decepiſſe. Nam cum initium *capitis* 72. *lib.* 6. ſic vertendum non dubitarent, quemadmodum poſtea *Andernacus* convertit: *Genitales Mulierum partes clauduntur interim ex natura, interim ex acceſſorio, morbo quodam præcedente, alias in ſummo ore, ſæpe etiam in medio ſpatio, idque aut ſecundum naturam, aut ex obſtructione. Quod autem foramen interſepit intercluditque, vel caro, vel membrana eſt:* Cum igitur ſic acciperent, neque de quibuſdam tantum Mulieribus, neque de morbo per chirurgiam curando Auctorem loqui, animadverterent; ex perpaucarum morbo ſtructuram omnium ſecundum naturam commenti ſunt, cum tamen *Paulus* non κατὰ φύσιν hoc eſt non ſecundum naturam, ſed κατὰ σύμφυσιν

φυσιν, hoc eſt ex *concretione*, ſcripſiſſe videatur, ut *Cornarius* monuit in *Dolabell-* in hunc locum; aut ſi ſcripſit ſecundum naturam, haud aliud, quam a *nativitate* ſignificet, quemadmodum apud Actium, ab eodem Cornario latine redditum, hæc eadem, quæ Paulus, docentem habemus *lib.* 4. *ſerm.* 4. *cap.* 96. Ea ut putamus, prima triplicis ejuſmodi erroris, tamdiu, & tam pervagati cauſa fuit.

Quamvis autem *Realdus Columbus*, Profector exercitatiſſimus *de re Anatom. lib.* 11. *cap.* 15. monuerit, iſtiuſmodi membranam *raro adeſſe*, *&* *lib.* 15. inter ea, *quæ raro in Anatome reperiuntur*, *poſt innumera Corpora* cum alibi, tum in hac, & Piſana, Romanaque Academia a ſe diſſecta, *ter dumtaxat*; *illam inveniſſe* ſe, ſcripſerit. Quamvis Paræus Chirurgus celeberrimus, citato capite teſtatus ſit, ipſam ſemel tantum licuiſſe ſibi obſervare, quam alioquin fruſtra *in pleriſque virguncutis omnis fere ætatis a trimatu ad duodecimum uſque annum*; *quarum ſibi ex Noſocomio Pariſienſi plena copia erat*; *ſtudioſe exquiſiverat*: Quamvis *Andreas Laurentius Hiſt. Anatom. hum. Corporis lib.* 7. *cap.* 12. *&* *quæſt.* 13. prodiderit, *puellas ſe*, *&* *abortivos fœtus vidiſſe quamplurimos*, *in quibus membrana illa non aderat*, *quin etiam trimeſtres*, *&* *trium*, *quatuor*, *ſex*, *ſeptem annorum Virgines diligenter obſervaſſe*, *&* *ſpecillo ad Uteri os internum uſque immiſſo*, *nihil quod reſiſteret inveniſſe*: quamvis M. *Antonius Ulmus libro*, *&* *ſect. citatis cap.* 7. confirmaverit, cum in ejuſmodi abortivis fœminis, & in natis a partu uſque ad ſeptennium diligentiſſime quæſiviſſet, *ſe nullam unquam animadvertere potuiſſe Membranam hujuſmodi*, *Hymen vocatam*, *quin ejus neque veſtigium*: *grandiores etiam diſſecuiſſe Virgines*; *nihil promoviſſe*: denique ut alios brevitatis cauſa omittamus; quamvis *Jo. Bapt. Silvaticus* in egregio libro, quem inſcripſit *de iis*, *qui morbum ſimulant deprehendendis cap.* 9. memoriæ litterarum mandaverit, cum ad quamdam ejuſmodi graviſſimam in Principe Fœmina controverſiam dirimendam *ex pluribus Italiæ Urbibus plures acceſſiti Illuſtres Medici eo deveniſſent*, *ut ſenſus tactus medio rem plane determinandam eſſe ſancirent Virginibus Xenodochio expoſitis*, *diverſæ ætatis multis*, *propriis digitis exploratis*; *nequeunte in tanto Virginum numero rem plane non manifeſtari*, *abſente præſertim omni fraudis*, *ac malitiei ſuſpicione*, *&* *ex improviſo facta exploratione*; *ex hac nihil quicquam in iis omnibus Virginibus*, *earumve aliqua adeſſe*, *innotuiſſe*, *quod talem membranam*, *vel etiam obſcurius repræſentaret*: Quamvis igitur hæc omnia ita ſe habeant, & meridiana luce clarius ſit, ejuſmodi membranam, & in quam pauciſſimis inveniri, & cum invenitur, eſſe omnino præter naturam, & quod conſequitur, ſi Obſtetrices, illa quam jactare ſolent peritia, atque experientia eſſent in Virginum, quas numquam fere, & in Mulierum, quas raro extra partum inſpiciunt, naturalibus internoſcendis, turpes illos errores, primas omnium abjicere debuiſſe; tamen & apud Paræum *affirmabant*, *poſſe ſe certo Virginem a corrupta dignoſcere*, *hujus membranulæ integræ*, *vel ruptæ*, *&* *violatæ argumento*. Quamobrem citato ipſe capite hæc continuo ſubjecit: *harum obnunciationibus*, *dum nimium creduli Judices fidem adhibent*, *ſæpe in errorem impelluntur*: Et *Vincentius Alſarius Crucius de quæſitis per Epiſtolam in arte Medic. centur.* 4. cum poſt illos, quos modo laudavimus, ſcriberet, ne idem *Italæ Obſtetrices* facere pergerent, verebatur. Si, inquit, *Obſtetrices Mulieres ad hanc ſolam membranam vim proprii Judicii dirigunt*, *quam recte id faciant*, *&* *quanta ob id Judicibus ſit illis adhibenda fides*, *ex huc uſque diſcuſſis unicuique conſtat*.

Et ſane ſi Pariſienſes illæ, quæ tamen in obſtetricandi arte cenſentur doctiores, adeo in errore verſabantur; quid de Noſtratibus non erat timendum? Quarum de pleriſque jure meritoque illa dici poſſent, quæ leguntur apud *Schurigium* in laudatæ *Parthenologiæ ſect.* 2. *cap.* 7. *num.* 4, *&* 5. = *Antiquiores quidem Obſtetrices Medicæ fuerunt*, *&* *ſcientificæ*, *quæ non ſolum inſiſtebant in obſtetricatu*, *ſed omnes Mulierum curabant morbos*, *&* *Philoſophiam*, *&* *medicinam diſcebant*, *&* *libros intelligendi*, *&* *componendi compotes evaſerunt*. *Nunc autem ſolum ſciunt fœtum ab utero recipere*, *umbilicum abſcindere*, *&* *faſciis puerum involvere*, *quia ſic viderunt*. *Itaque*,

nunc

Digitized by Google

nunc in Germania ob tantam Obſtetricum ignorantiam fidemque ideo ſuſpectam, ipſis ſolis numquam a Magiſtratu inſpectio Mulierum, atque relatio committitur, ſed tantummodo Medicis ideo aſſociantur, ut ipſorum juſſu partes pudendas dilatent, aliaque mandata faciant. Quod ſi pleraſque noſtratum Obſtetricum relationes legamus, aut potius, quoniam his ſæpe ab aliis aut correctis, aut dictatis utuntur, ſi cum pleriſque earum loquamur, & quid in ejuſmodi inſpectionibus obſervaverint, paulo attentius percuntemur; mirum quæ ſæpius monſtra, & portenta audiamus. Virginitatis quidem clauſtrum, parteſque ipſum conſtituentes, integras, illibatas, intactas, cohærentes, connexas, unitas, clauſas inveniſſe ſe, dicunt. At ſi quid, aut ubi illud Clauſtrum, & quæ, qualeſque hæ partes ſint, roges; tunc enim vero aut nihil præterea reſpondent, aut ea reſpondent, unde aut veteres illos, aut alios, interdum etiam graviores, de natura, & ſede Hymenis, errores ipſarum facile intelligas. Nam quæ antiqua illa ſomnia de clauſis Virginum locis, aut altius, aut inferius per panniculum, ſive illiuſmodi membranam nonnunquam inaudiverunt, aliæ quidem ex vaginæ tubo ſuperius concluſo Virgineum Clauſtrum comminiſcentes, hoc quemdam, ſi ſuperis placet, tubum ſive canalem eſſe ajunt; aliæ autem ſecundum pervulgata olim verba, quæ *Ulmus* citato cap. 7. retulit, & confutavit, *Nicoli Florentini*, *ante deflorationem Os Matricis eſt velatum Panniculo*, pannum, aut centonem, aut etiam velum quoddam eſſe, dictitant: quod velum aliquæ, ſive ut ſagaciores appareant, ſive ut aliquid Anatomicæ doctrinæ, (ſed commentitiæ, atque obſoletæ) audiviſſe videantur, *rarum eſſe inſtar retis* confirmant; neque enim aliter in hac tanta Anatomes luce adhuc intelligunt, *qui per illud Virginibus menſtrua penetrent*.

Quæ vero non ex auditu, ſed ex lectione ſibi magis ſapere videntur, quid Hymenis nomine, & quanto cum errore intelligant, ex *Zacch. colligere eſt lib. cit. 4. tit. 2. q. 2. n. 3. Hymenem*, inquit, *etiam ſe obſervaſſe aliquando teſtatur Mercurius in libro della Commare 1. cap. 2., qui tamen valde errat in ejus Membranæ deſcriptione; vult enim per illam Nymphas ſimul conjungi, quod adeo abſurdum eſt, ut nihil ſupra, quemadmodum ex Doctorum Anatomicorum ſcriptis facile legenti patere poteſt*. Et certe ſi hoc aliquando eſt; præter naturam omnino eſt. Huc tamen potius referenda crediderimus, quæ de annexis alligatiſque Clauſtro Virginali Membranis, ſive pelliculis, & de earum integritate, & unione ſæpe ſolent Obſtetrices dictitare, quam ad Membranulas, *Severini Pinei Carunculas* conjungentes, Mercurium enim ſuum interdum legunt, italico ſermone hæc de *Nymphis*, aut *Hymeneo* capite indicato affirmantem: *mentre ſtanno congionte inſieme, ſono ſegno della Virginità, e quando nella congiunzione con l' homo ſi rompono, o ſeparano, ſpeſſe volte con molto ſangue, danno ſegno della Virginità perduta*. *Pinei* autem librum *de Virginitatis Notis* nec viderunt, nec, ſi vidiſſent, intelligere potuiſſent: quamquam ne ipſius quidem de Hymene Sententiæ accuratiori reſpondet Anatomiæ; nam, ut noſtrum aliquis dilucide alias oſtendit, Caruncularum ad vaginæ orificium aliæ nullæ ſunt, antequam Hymen diſrumpatur, ut quæ ejus fortuitæ reliquiæ ſunt; aliæ vero ſunt quidem, ſed ultra Hymenem locatæ, ut ab hoc differant, ipſoque præſente ab extrinſecus inſpicientibus videri non poſſint. Verum; ut ad Obſtetrices redeamus; mirandum non eſt, ſi quæ non eſſe probavimus, ea pleræque videre ſe, ajant; nam & Zacchias *laudato conſilio 41. num. 1.* ſua etiam tempeſtate id conſueviſſe animadvertit. *Quo ad diſgregationem*, inquit, *pelliculatum Uteri, ut illæ ajebant, certum eſt illa potius, ut ſecundum communem mulieręularum modum quid dicerent, quam ut quicquam in Virginia in rei veritate circa eas agnoſcerent, ſic fuiſſe loquutas; cum pateat, pelliculam illam Hymenem dictam, de qua multa Obſtetriculæ deblaterant, in Virginibus naturaliter conſtitutis nullo modo reperiri*.

At ſi illa, ut oſtenſum eſt, nullo modo ſecundum naturam reperitur, num forte nulla præterea alia reperitur? Reperitur vero; niſi quid vitiaverit; ſecundum ordinariam naturalis ſtructuræ normam in

Digitized by Google

eodem ſemper loco, hoc eſt in ipſo vaginæ orificio, ex eademque interna duplicata ejuſdem Vaginæ tunica fere circumcirca ita ſe attollente, ut foramen, per quod ſanguis menſtruus, atque adeo craſſiora, prodeant, relinquatur, nec obducti panni, aut veli, ſed annuli fere, aut ſemilunulæ ſimilitudo repræſentetur. Ejuſmodi autem figura diſerte deſcripta, aut luculenter delineata eſt magno conſenſu a Summis Anatomicis, ab aliiſque, qui iiſdem lectis, aut inſpectis, accuratius quæſiverunt, primum videlicet a celeberrimis Scriptoribus, qui in hac noſtra Academia diligentiſſimi fuerunt diſſectionum Magiſtri, *Gabriele Falloppio* in *Obſervationibus Anatomicis*, *Julio Caſſerio* in Tabul. Anatomic., quæ ad uterum gravidum, & Fœtum ſpectant VIII. ad Litt. Q. *Adriano Spigelio de hum. Corpor. Fabrica libr. 8. cap. 19.*, *Franciſco Plazzono de Partibus generationi inſervientib. lib. 2. cap. 5. Joanne Veslingio Syntagm. Anatom. cap. 7.*; aliiſque, deinde ab iis, qui horum obſervationes propriis confirmarunt, *Joanne Riolano Anthropograph. cap. cit. Dominico Panarolo Jatrologiſmor. Pentec. 5. Obſ. 50.* & in adjectis figuris ad litt. I. Q. & T. *Joanne Swammerdamio* in *Uteri MulIebr. Fabrica* adjectiſque Iconibus Diemerbroeckio Anatomiæ *lib. 1. cap. 26.*, atque aliis pluribus: noviſſime ab omnibus, quicumque, & hoc tempore, & paulo ante apud quaslibet eruditiores Nationes in re Anatomica magis claruerunt, ut apud Batavos a *Friderico Ruyſchio in Obſervat. Anat. Chir. Obſ. 22. & 23.*, reſpondentibus Figuris ad litt. D. apud Anglos a *Gulielmo Cheſeldeno Anat. Of. the hum. body lib. 4. cap. 2*, apud Gallos ab *Jacobo Benigno Winslowio Expoſit. Anatom. traité du bas Ventre num. 653.*, apud Germanos a *Laurentio Heiſtero Compend. Anatom. num. 234. & Not. 30.*, & denique apud Noſtrates; ut alios in præſentia ſileamus; ab Joanne Dominico Santorino *Obſervat. Anatom. Tab. 2. Fig. 1. ad litt. E.* Cum his noſtræ omnes, longo annorum curſu perſæpe, & diligenter habitæ, obſervationes conſentiunt.

Quæ igitur cauſa fuit, cur ab illis, quos antea memoraveramus, Doctiſſimis Viris non fuerit hic verus Hymen animadverſus? Non una videlicet cauſa, ſed plures, duæ autem præcipue, altera, quod non omnibus Virginibus, neque omni ætate, ut poſtea dicemus, æque aut magnitudine, aut firmitudine conſpicuus eſt; altera, quod pannum illi, & occludens velum quærebant; non annulum: cujuſmodi animi diſpoſitiones quanto impedimento ſint verum inquirentibus, nihil oſtendere magis poteſt, quam quod propterea accidit *Regnero Graafio Anatomico* alioquin ſolertiſſimo, ſtructuræque Mulíebrium genitalium Scriptori celeberrimo. Cum enim animo imbibiſſet eorum Sententiam, qui Hymenem docuerant in ſola Orificij Vaginæ coarctatione conſiſtere, tametſi membraneus annulus, aut Semilunula in Virginibus, quas diſſecuit, non deſiderabatur; quandoquidem id ſatis ambæ ejus Tabulæ, huic rei dicatæ, commonſtrant II. quidem *ad litt. E. E. E. & IV. ad* b. b. b., & ipſi in Virgine ſecundum naturam ſe habente *membranoſus quidam circulus tantum*, videndum ſe præbuit, tamen in eodem, in quo hoc ſcripſerat *cap. 5. Tractatus de Mulier. Organis generationi inſervientibus*, quod caput eſt de *Hymene*, ex ſuis ipſe Obſervationibus; & Tabulis concluſit, *præter Vaginæ Orificii coarctationem naturaliter nullum reperiri Virginitatis munimentum*: uſque adeo in obſervando inter ſe differunt videre, & agnoſcere! Quod ſi aliqui igitur Anatomici exercitatiſſimi verum Hymenem, ab aliis antea deſcriptum, ipſi vident, nec tamen præ opinione præjudicata eumdem agnoſcunt; num forte Obſtetrices, quæ nec deſcribentes legerunt, nec oſtendentes viderunt, verum ipſas Hymenem ſine ulla dubitatione agnituras cenſebimus? Quid ſi huc ea aliquando accedant, quæ etiam veri Hymenis præſentiam fallax reddere Virginitatis ſignum poſſint? Nonne laudati Crucii verba æquum erit noſtra facere: *Noſtra igitur Sententia eſt in caſu propoſito, nullam prorſus adhibendam eſſe fidem Mulierculis illis, quando licet Medici doctiſſimi idem ſentirent, lente nihilominus, & niſi magna cum præmeditatione eorum opinio amplectenda eſſet. Signa etenim, quæ ab arte eliciuntur, & per quæ aliquis Virginitatem ſeu præſentem, ſeu jam ablatam dignoſcere poſſet, adeo incerta*

ſunt, atque fallacia, ut qui ex illis ſolis quicquam certi aſſerere contendat, craſſæ ignorantiæ, ut temeritatis notam ſubiturus omnino ſit.

Cauſæ autem cur vel Hymen ipſe fallere aliquando inſpicientes poſſit, &, quamvis Peritos in errorem inducere, ab alia ejus, quam paulo ante indicabamus, in aliis Fœminis ſecundum naturam magnitudine, aut firmitudine ſunt repetendæ. Namque ut primum de magnitudine dicamus; manifeſtum eſt, ut cæteræ partes corporis, partiumque foramina, naſi exempli cauſa, aut oris, non omnibus ad eumdem modum, ſed aliis anguſtiora, aliis latiora contigerunt, ſic & Hymenis foramen pluribus a natura amplius obtigiſſe. Illud quoque non minus evidens eſt, ut foramina cætera proportione, dum augetur corpus, & ipſa augeri, ita hoc etiam, de quo loquimur, ætate creſcente amplifiri: quæ res tum communi inſpectione anatomica, tum etiam Hymenis Iconibus ex Puellis, & maturis Virginibus accurate deſcriptis confirmatur. Sic in *laudatis Graafii Tabulis* videre eſt, quanto id foramen jam majus ſit in Puella ſexenni, quam in recens nata, & quanta poſtea amplitudine pateat in Virgine 24. annorum. Si igitur hæc utraque in quibuſdam Fœminis cauſa conveniat; fieri utique poterit, ut ſine Hymenis, aut ulla, aut notabili laceratione ineantur, præſertim ſi Viri penis non ſit ex craſſioribus, nec Vir ipſe in congreſſu ex violentioribus: qualia de hac ipſa re idem ſentientes, attenderunt *Claudinus*, *& Spigelius Reſponſ. & cap. citatis*, atque ante ipſos *Capivaccius Tractatu memorato*, ubi ait, *maxime ſi virile pudendum non admodum vaſtum, muliebre autem peramplum ſit*, & hunc ſequutus *Zacchias lib. & tit. citatis quaſt. 1. num. 31.* Accedere præterea poteſt alia amplitudinis cauſa, certum ab ortu, aut ab ætate temperamentum, quo Virgo acrius in Venerem feratur. Quam cauſam *capite citato* Graafius ſubindicat. Oſtenſurus enim, cur non *omnes Virgines primo coitu ſanguinem emittant*, hinc incipit, quod Vaginæ oſculum, hoc eſt, ut vidimus, non agniti ab ipſo, Hymenis foramen *præ avido coeundi, concipiendique deſiderio in grandioribus ſucceſſu temporis dehiſcat*. Amplitudo igitur faciet, ne laceretur, & quod conſequitur, ne ſanguinem, lacerationis ſignum, effundat. Sed & Riolanus *capite indicato*, ætate præſertim, atque aliis quæ paulo ante innuimus, ſpectatis, effuſuram ſanguinem tunc negavit, ſi *Virgo ſit paulo annoſior, utpote annum* 20. ſupergreſſa: quod ipſum ante docuerat Zacchias *ſæpius citata quaſt. 1. num.* 20. quæſtione autem proxima *3. n. 9, & 10.*, minus conſpicua eſſe in Virginibus concubitus ſigna poſt eum annum, aſſeveraverat.

Itaque etiam Gaſpar a Rejes *laudata quaſt. 39. num. 22. inter præcipuas* cauſas, cur ſanguis haud raro tunc a Virginibus non emittatur, primo loco *ætatem* poſuit, rationemque inſuper addidit, utpote *quæ* (ætas) *& partes illas laxiores reddit, & duriores*. Sed quando de laxitate, hoc eſt de foraminis amplitudine jam vidimus, de annuli ipſius, in quo foramen eſt, duritie, ſive firmitudine videamus. Quamquam cum ſupra oſtenderimus, quid naturalis conſtitutio, atque ætas valeant in circumjectis Orificio Vaginæ fibris, ſiccioribus, eoque firmioribus, & robuſtioribus reddendis, ea protulimus, unde intelligi ultro liceat, quantum eædem cauſæ facere ad majorem quoque annuli duritiem, & firmitudinem poſſint; ſeparatim tamen de cauſis iſtis ſingulis quædam adjiciamus. Et primum minime dubitandum eſt, quin ab naturali conſtitutione aliis firmior, aliis mollior, aliis craſſior, aliis tenuvior, ut cæteræ quoque partes, obtigerit. Quare non difficile eſt conciliare Falloppii, & aliorum diſſenſum. Ille enim membranam hanc *nerveam*, *non autem carneam eſſe in citat. obſerv.* docuit; Veſalius autem *de hum. corporis Fabrica lib. 5. cap. 15.*, quem in primis ſequitur Riolanus *capite citato*, carneam eſſe, affirmaverat. Nimirum, & nos in aliis annulum ad nerveæ magis, quam ad carneæ Membranæ naturam accedentem, in aliis contra; itemque in aliis magis, in aliis minus compactum, craſſumque deprehendimus: in nonnullis etiam eſt adeo craſſus, atque compactus, ut vel Chirurgica ſectione, quemadmodum

apud

apud *Zacutum Luſitanum lib. 2. de Praxi Med. Admir. obſerv. 143.*, *&* *Ruyſchium laudata Obſerv. 22.*, atque alios, inſtante partu, ſit aperiendus, vel certe viris craſſiore præſertim pene inſtructis, non leve, antequam ſubeatur, negotium faceſſat. Igitur ſi quando & foramen amplum mediocre Viri genitale non difficile admittat, & annulus inſuper ex craſſiore, & compactiore ſubſtantia ſit, & quæ ad nerveam accedat; non facillime utique lacerationem patietur. Quorum utrumque, atque alia præterea complexus eſt *Mercurialis*, cujus verba ex *cit. Conſultatione*, hic juvat producere. *Contingere poteſt*, inquit, *ut foramen illius membranæ natura, ſive arte amplum effectum, penem ſaltem ſine ruptura, & ſanguinis profuſione admittat: quod Virgo ſimiliter facere poteſt adſtrictoriis medicamentis, quippe quæ membranam illam condenſantia, duram, & fractu difficilem præſtant. Quinimo haud inconvenit, ut ab ortu natura ejuſmodi velamen ſit denſum, atque contumax effectum.*

De ætate autem (quæ ſi quid aliud in tota hac quæſtione ſemper maximopere attendenda eſt) quod Hymenem craſſiorem faciat, & magis renitentem, cum ratione intelligitur, tum obſervatione oſtenditur, *Spigelii* in primis, qui *cit. cap. Hymenem ſe in maturis Virginibus craſſiorem reperiiſſe: in junioribus debiliorem, molliorémque*, teſtatur. Ejuſmodi, credimus, certiſſimæ obſervationes, & quod ex ipſis ultro conſequitur, jure meritoque fecerunt, ut quemadmodum Michael Bernardus Valentinus *in Novellis Medico-Legalib. caſu* 8. refert apud Schurigium *ſect. 3. Parthenologiæ cap. 6. in quodam caſu reſponderit Facultas Medica Lipſienſis, quod nonnulla quidem aut læſa, aut integra Virginitatis ſigna a Medicis allegentur; attamen cum eadem in Adultis valde dubia, & incerta ſint; hinc ad quæſtionem, an per inſpectionem infallibilia, vel ad minimum valde probabilia indicia inveniri poſſint? Nil certi determinari, & decidi poſſit.*

Quod ſi repetitis ſæpius congreſſibus tandem aliquando Hymen ex parte aliqua rumpatur; num forte ita ab ullo demonſtratum eſt, *numquam amplius reſarciendi ſpem remanere*, ut, velimus, nolimus, *Sinibaldo* hoc contendenti *cit. lib. 4. tract. 2. cap. 2.* manus dare neceſſe ſit? Certe id ipſe non probavit auctoritate ſive Hippocratis, diſciſſum nervum conſolidari; ſive Galeni, foramen membranæ coaleſcere, negantis. Nam neque hujus locus *lib. 1. de Semine cap. 6.* inſpiciendus, de membranis eſt diſruptis, ſed de naturaliter perforatis. Neque Hymen proprie nervus eſt: imo, ut ſupra indicavimus, membrana eſt ad carneam haud raro accedens naturam. Membranam autem, ſi qua alia, proprie dictam, quæ Tympani Auris nuncupatur, vel ipſam *Valſalvæ* experimentis conſtat *Tract. de Aure Hum. cap. 5. num. 5.*, ſi perrumpatur, nullo adhibito medicamento, in *priſtinam integritatem reſtitui*, *& quidem ſine leviſſimo ductæ cicatricis ſigno*. Quanto ergo hanc magis, quæ Hymenis annulum efficit, coaleſcere poſſe, quis credat, cum videlicet, *Diemerbroeckio cap. citato* id docente, *fibris carnoſis* ſit *intertexta*, additis præſertim remediis, quibus *Silvaticus cap.* ſupra indicato *facillimum* exiſtimabat *partium illarum ſymphyſim, ſive coaleſcentiam recuperare*, ſive quibus *Agrippa*; ut in ſæpius memorato Capite Riolani legimus; ſcribit *cap. 6. Libri de Vanitate Scientiarum*, *Virginitatem reparari poſſe reſarcinato Hymenæo*, aut remedio adhibito omnium præſtantiſſimo, longa a venere abſtinentia; *Natura enim* (verba ſunt ipſius Sinibald. *tract. 1. cap. 14.*) *dum quieſcit, partium unitatem reſtituit*. Huic eidem remedio tantum tribuebat *Severinus Pinæus* præcitati Opuſculi *lib. 1. cap. 6.*, ut hæc ſcriberet: *quia ſic accedit quies Partium, ſi earum quædam ab invicem recenter ſolutæ parum diſſideant, eadem procul dubio reuniuntur, & integritati priſtinæ reſtituuntur, itaut gravida eſſe poſſit, cui etiam virginitatis notæ iterum appareant.* Pinæo autem non modo aſtipulatur Zacchias *tit. cit. quæſt. 3. num. 5.*, verum etiam *ſanguine*, qui ex laceratis partibus effluit, *mediante adeo invicem temporis ſpatio denuo cohæreſcere*, *affirmavit*, *ut majorem interdum anguſtiam præ ſe ferant, quam ante amiſſam virginitatem facerent*. Et ſane qui *in Viduis, quæ longo poſt tempore ad ſecundas Nuptias accedunt*, ſi non majorem, at eamdem ſaltem cum *Gaſpare a*

Digitized by Google

Rejes cit. quæſt. 41. *pudendarum partium clauſuram aliquando inveniri ponat*; multo is facilius, quam in illis, quæ etiam peperiſſe ſupra dicebantur, vidnis tum credet, tum intelliget, qui fieri potuerit, ut in duabus aliis Mulieribus, quæ peperiſſe non dicuntur, & in quibus *dolus nullus ſubeſſe poterat*, hæc adnotaverit idem Zacchias ſuperiore *quæſt.* 1. *num.* 26. *Vidi ego*, inquit, *quæ à coitu diu ob Mariti abſentiam, vel infirmitatem abſtinens, cum de novo concumberet, ſanguinem effunderet; & pudiciſſimam Viduam novi, ſecundo nubentem, ſanguinem effudiſſe; eum primum ſecundo Viro conjungeretur: biennio autem viduitatem, & cœlibem vitam ſervaverat*: ut veriſimile aliquibus videri poſſit, in his laceratum antea Hymenem firmiſſime tam longo intervallo, biennii præſertim, coaluiſſe. Verum hæc dicta volumus, ne Sinibaldi Sententiam quiſpiam, niſi antea diligenter examinaverit, temere, & pecudum more ſequatur.

Nam alioquin, ſatis nos ſupra oſtendiſſe, credimus, poſſe hymenem, aliquando veneris uſu non rumpi propterea quia a Natura amplius foramen annuli ſubſtantia renitens, & durior comprehendat. Quid vero, ſi cedens, & mollior? Ne ſic quidem ſemper neceſſe eſt, ut rumpatur. De quinque enim caſibus, in quibus ſine Hymenis diſruptione poſſe Virgines notitiam Virorum habere, *Plazzonus* noſter citato capite ſtatuebat, primum eo referri poſſe, cenſemus, ut annulus cedat. *Si Virgo membranam obtineat tranſverſe inciſam, non foramine rotundo præditam; tunc*, inquit, *non fit ruptio, ſed tantum dilatatio*. Nimirum quia ſic Membranæ (tunc minus quam ſolet, annuli ſimilis) partes ambæ, per rimam, dummodo hæc ſit longior, diviſæ, facilius peni permittunt tranſitum. Quod ſi etiam rima non in tranſverſum, ſed in longum ducta ſit; non minus idem accidere videtur poſſe: quin res inſuper confirmari *Obſervatis Anatomico Practicis Gerardi Blaſii*, qui cum Hymenem *qualem in deflorata non una obſervavit fig. IX. Tab. II.* exhibeat; in ea Membrana, non foramen rotundum, ſed oblongam rimam, repræſentat.

Sed quæcumque obſervationum *Blaſii* cauſa fuerit, illud certum eſt, quod maxime attendi volumus, in *deflorata non una* Hymenem ab ipſo inventum eſſe. Quod ſi Hymen, qualis ab eo delineatur ex hujuſmodi Mulieribus, comparetur cum Hymene, qualem *ex Nubili Virgine*, & *Infantibus Veſlingius V.*, & *VII.* figuræ indicati *cap.* propoſuerat; continuo apparebit, ne Peritum quidem Anatomicum, nedum rudem Obſtetricem, vitiatæ Mulieris Hymenem ab Hymene Virginis in ejuſmodi caſibus poſſe internoſcere. At enim *Blaſius* rem ſatis ſua illa figura non expreſſit: certe enim monuit, in defloratis *inæqualem admodum eſſe circulum Hymenis, & quaſi ſerratum*; quod ea figura non oſtendit. Vero. At ſi vel maxime inæqualem, ſerratumque delineaſſet; num forte magis inæqualem, magiſque ſerratum potuiſſet, quam in memoratis Graafii Tabulis delineatum videmus? Harum tamen Icones, ex Virgine, itemque ex Puellulis ſunt omnes, ut diximus, deſcriptæ. Manifeſtum eſt igitur, in defloratis quibuſdam Hymenem ſic remanere, ut poſſit, tum Medicos, tum Chirurgos, tum Obſtetrices decipere; niſi quis forte illis credat has Mulierculas anteferendas ob exercitationem, quam ſæpe jactare non dubitant ſuam in Virginum quoque ipſarum Naturalibus inſpiciendis; quaſi vero Medici, & Chirurgi non multo ſæpius, atque accuratius, & in viventibus ad curationem, & in mortuis præſertim ad anatomen illa inſpicerent. Sed quanta in Obſtetricibus hujuſmodi exercitatio, & peritia ſit, cum multa alia, tum illud in primis commonſtrat, quod Fœminei Sexus Fœtus pro maribus quotidie habent clitoridem pro pene, turpiſſimo errore, accipientes, quandocumque illi aut antea per abortum ejiciuntur, quam ex naturæ inſtituto prominere clitoris deſinat, aut quamvis maturi, hanc eamdem tamen etiam tum habent extantem, quos ipſos non dubitant (id, quod ob conſequentia gravius eſt, & ſæpius accidiſſe omnes ſciunt) in Sacro Baptiſmo Maſculorum nominibus appellandos, cum Fœminæ ſint, Eccleſiæ exhibere. Quod utique non contingeret, ſi vel levem particularum, ex quibus loci Fœminei conſtant, notitiam haberent.

Ve-

Verum, ut ad cæteros *Plazzoni* caſus redeamus, quos ſupra fere omnes attigimus; ultimus reſtat, qui ad mollitudinem attinet, lubricitatem, & laxitatem, qua ipſa Hymen in concubitu integer, illæſuſque ſervari poteſt, *tempore* videlicet *Menſtruorum, aut non longe poſt; tunc enim partes illæ relaxantur, & penis facile intromittitur*. Hunc autem modum a Pinæo olim, citato *cap. 6.* animadverſum, & duabus obſervationibus comprobatum, eorum videlicet, qui Virgines Uxores eo tempore ineuntes facillime, eaſdem, reſiccatis partibus, vix tandem poſt magnos, repetitoſque conatus inire potuerunt; hunc igitur modum, etſi facile eſſet aliis confirmare obſervationibus, *Zacuti* in primis memorata *obſerv.* 143. nec difficile rationibus illuſtrare; Nobis tamen hic ſatis fuerit indicaviſſe, cum quia notior eſt, *ut qui eventu frequentior eſſe ſoleat*, quemadmodum vere Zacchias loquitur *lib. & tit. ſæpius cit. quæſt.* 3. *num.* 5. tum præſertim quia æquo longiores eſſe nolumus, quando & plura hactenus ſcripſimus, & quædam alia neceſſario addere jam debemus.

Cum enim, vel hac dumtaxat indicata, aliiſque prætermiſſis, ſatis multas produxerimus cauſas, quibus duo præcipua Virginitatis ſigna, nimirum anguſtia ad orificium Vaginæ, & membrana Hymen, apud peritiſſimos etiam Medicos dubia, apud obſtetrices autem, quæ pleraſque illarum, ne audiverunt quidem unquam, fallaciſſima reddantur; oſtendendum adhuc ſupereſt, vel poſt uſum Balnei aquæ calidæ; de quo cum quod ſatis ſit in hanc Sententiam ſubjecerimus, ſcribendi finem faciemus. Nos quidem non præterit, quam antiquus ſit ejus balnei uſus ante muliebrium Genitalium inſpectionem, & quem in finem inſtitutus. Neque id ignorari a quoquam poteſt, qui vel ſextam dumtaxat *Sac. Rotæ Romanæ Deciſionem* legerit in illa earum *Deciſionum Centuria*, quæ ob materiæ affinitatem in calce *Operum* Zacchiæ *Medico-legalium* addita eſt. Sub illius enim *Deciſionis num.* 9., commemoratur, *Hoſtienſem voluiſſe, quod mulier debeat prius lavari cum aqua calida, & ibi diu retineri ad diſſolvendum medicamenta, quæ eſſent appoſita, ut ibi dicit Abbas*. In ea autem aqua, quid præterea ſit incoquendum ad locorum anguſtiam arte factam, vel facilius retegendam, alii poſtea docuerunt, & in his *Codronchius* in extremo *cap.* 11. *Methodi teſtificandi*, hiſce verbis: *Conniventia vero, & adſtrictio medicamentis facta, poterit deprehendi, ſi cum quibuſdam laxantibus, & calefacientibus muliebria loca foveantur*. Quibus in verbis Zacchias, qui Codronchium ſequitur, pro *calefacientibus* legiſſe videtur, nec ab re quidem, *emollientibus*, qualia etiam enumerat *lib.* 3. *tit.* 2. *quæſt.* 7. *num.* 5. *ut Malvam, Biſmalvam, Violas, Branchem Urſinam, Betam, Fœnugræcum, Semen Lini, Melilotum, & hujuſmodi:* recte quoque admonet, *animadvertendum eſſe, quod non illico a lotione, veritatis experimentum ſumendum eſt, ſed poſt convenientem locorum exſiccationem, quoniam immediate poſt fomenti adhibitionem, abſque dubio loca relaxata, & patentia comperientur: Sed ſi exſiccari permittantur, ſi Virgo Fœmina ſit, invicem cohærent, & naturalis conſtitutio evidenter apparet, ſin ſimulata ſit Virginitas, a collutione ariditas, contractio, & corrugatio locorum ceſſat, & ea patentia remanent manifeſte corruptionem demonſtrantia*. Illud tamen eſt de hoc *Zacchiæ* loco diligenter attendendum: quod ait, ſi Virgo Fœmina ſit; id ita non accipiendum eſſe, quaſi abſolute diceretur: alioquin egregius auctor ſibi non conſtaret, quippe qui poſtea *lib.* 4. *tit.* 2. *quæſt.* 1. præter illam *Concluſionem* quam initio laudavimus, hanc etiam conſtituit *num.*24. *Quibuſcumque ſignis, quæ Virginitatem incorruptam atteſtari poſſunt, præſentibus, Virginem eſſe incorruptam, certo firmari non poteſt*. Illo igitur modo citata *quæſt.* 7. loquutus eſt, cum ad illud dumtaxat reſpiceret, de quo Sermonem ibi inſtituerat, *medicamentis adſtringentibus*, quantumvis *validis*, *ac potentibus* ad Virginalem anguſtiam ementiendam *non eam uſam eſſe Mulierem*, in qua poſt illud experimentum *loca invicem cohærent, & naturalis conſtitutio evidenter apparet*.

Et ſane nihil aliud oſtendi eo experimento poteſt, dummodo tamen, ne aqua, & illuc, & tandiu pervenire Muliebri aliqua non difficili fraude prohibeatur, quo qui-

quidem niſi perveniat, atque id tandiu donec alte impactas diuturno, ſæpius iterato uſu, validiſſimorum medicamentorum adſtringentium particulas penitus ſolverit, atque eluerit, fruſtra id tentamen ſuſceptum ſit. Quid vero ſi paulo ante balneum uſa eſſet Mulier adſtrictoriis medicamentis, aut oleoſis, aut oleis quibusdam exceptis? Videmus enim *Sinibaldum* eodem, quod antea laudaveramus, *cap.14.tract.1.lib.4.* inter cætera, quæ ad Mulierum naturalia adſtringenda commendavit, *optima inſuper fore* dixiſſe *linimenta ex oleo maſtichis*, *cotoneorum*, *& myrtillorum*. Neque ignoramus, qua ratione certa quædam unguenta, ſive ut vulgo appellantur *Manteche* apparari poſſint, quæ loca, quibus adhibenrur, reſtringant. Num forte adſtringentes particulas aqua, aut incocta aquæ emollientia auferre tunc poterunt, quas oleum protegat, & pinguedo? Sed, & Symphyti majoris eximias in coarctando vires, quas ex producta Hoechſtetteri obſervatione ſupra confirmavimus, ex eadem novimus, non aqua, ſed aceto fuiſſe victas. Quid? Quod non omnes adſtringentibus, ſed quædam etiam, ut ex *Fortunato Fideli* oſtendimus, tumefacientibus ſe coarctant, quorum vis non ſuperficie tenus ſe continet, ut prompte aqua poſſit elui. Verum faciamus cauſas omnes per quas ars conſtringit, tolli aqua poſſe; at certe illas per quas morbus conſtringit, ut ſcirrhum, aut duram, magnamque cicatricem, aqua non tollet. Nec vero eas anguſtias tollet, quas natura ipſa, vel tutata eſt, vel mox, aut longo ſaltem poſt intervallo reſtituit per ſiccius a primordiis, itemque ab ætate temperamentum, adjectaſve Spincteris vires ſive per ſe majores, ſive, quod frequentius, diuturna a veneris uſu abſtinentia corroboratas, nullo autem unquam partu laxatas. Denique nec Hymenis tollet integritatem, quam nec certum eſt longiſſima quiete non poſſe a natura, vel ſine ullo cicatricis veſtigio reparari; certum eſt autem, poſſe a natura in concubitu ipſo ſervari, propterea quod Hymen, ſive a peculiari Corporis conſtitutione, ſive ab ætate, ſive a temperamento, foramine ſit ampliori, atque etiam ex ſubſtantia ſit ob duritiem, denſitatem, craſſitiem magis reſiſtente, vel foramine ſit inſculpto ad modum oblongæ rimæ, ut propterea, aut etiam ob adjectam interdum lubricitatem cedendo, facilius ſine ruptura potuerit mediocrem penem tranſmittere. Quales enim in Virgine incorrupta, poſt ejuſmodi balneum, convenientemque exſiccationem, & Hymen, & anguſtia apparent, tales quoque in ea, quæ ſic quidem, ut diximus, corrupta ſit, eædem appareant, neceſſe eſt. Neutra enim eas habet ab adſtrictoriis medicamentis, ſed utraque ab ipſa natura.

Quæ omnia, cum ita ſint: primum illud plane intelligitur, qui factum ſit, ut obſtetrices, quippe horum pleraque, non modo non attendentes, ſed prorſus ignorantes, perſæpe in Virginitate dignoſcenda & olim deceptæ ſint, & adhuc decipiantur. Quapropter in Juris Pontificii libris *a Gaſpare a Rejes* laudata *quæſt.39. num.31.* productis, illud diſerte ſcriptum eſt: *Sæpe fallitur oculus*, *& manus obſtetricum*. Sacra autem *Romana Rota* apud Zacchiam quæſtione illa ſæpius a Nobis citata 1. *ante num.1. obſtetricum judicium eſſe fallax*, teſtatur: atque; ut omittamus, quæ *de incertis fallacibuſque* ipſarum relationibus admonuerunt *Fidelis*, *& Paræus* locis cit., & hic inſuper in *Tractatu de renunciationibus*; Schurigius certe in ſæpius memoratæ *Parthenologiæ ſect.3. cap.7. num.5.* ex *Teichmeyero*, *& Augenio* certiſſima exempla profert tum *peritæ olim creditæ* obſtetricis, quæ Magiſtratui teſtata eſt *illibatam* illam *atque integram* eſſe Virginem, quæ poſt aliquot hebdomadas peperit, tum ſex *probatæ famæ* ſeu peritiæ obſtetricum, quæ *juvenculam quamdam*, *quæ ſeptem antea menſibus puerum pepererat*, *Virginem intactam judicarunt*.

Deinde ex illis omnibus, quæ ſupra a nobis producta ſunt, hoc *evidentiſſime* conſequitur, ut ſine ulla prorſus dubitatione, *unanimes cenſeamus*, *obſtetricum judicium de Virginitate Fœminæ*, *cujus naturalia*, *vel poſt uſum Balnei aquæ calidæ recognoverint*, *admodum incertum eſſe*.

10.

Digitized by Google

JO. BAPT. MORGAGNI

Super ſeminis emittendi impotentia

RESPONSUM

Medico-Legale Alterum.

MAndatis obſequens Reverendiſſimi Propræſulis attente perlegi primum quidem *Poſitiones* Dom. Mariæ . . . . . , & *Reſponſiones* Dom. Hieronymi . . . ; deinde *Relationem* Præſtantium quatuor Medicorum, eamque accurate perpendi. Nunc reſtat, ut juratus ſententiam, qualis ea cunque ſit, aperiam meam *de impotentia Viri*, I. *an ipſa exiſtat*. II. *an perpetua, vel medicabilis*. Quod ſicuti faciam eo veri ſtudio, quo natura, & inſtitutione ſolitus ſum, & quod Deo, & Eccleſiæ ſemper, ac præſertim in graviſſima Cauſa, debeo; ita eo brevius rem expediam, quo copioſius Docti iſti Medici, omnia diligenter perſequentes, expoſuerunt.

Et ſane quod ad I. attinet, ex ipſis Viri quo de loquimur, *Reſponſionibus* adeo perſpicue oſtenderunt, neſcire ipſum, quid viris accidat cum ſemen emittunt, &, quod conſequitur, nunquam emiſiſſe, ut jure hinc conficere potuerint, abſolutam ſeminis emittendi *impotentiam* in ipſo *exiſtere*, eamque a natura. Quid enim reſponderi adhæc poſſit? Num ideo neſcire, quid cæteris accidat, quia ex illis ſit quibus ſemen *effluit cum nulla*, ut Zacchias loquitur, *voluptate?* At ex illis non eſſe, demonſtrat eorum deſcriptio apud eundem Auctorem Quæſt. Med. Leg. l.9. t.3. q.2. n.10. (negantem præterea, eum affectum *remediabilem ullo modo eſſe, ſi a natura ſit*). In illis enim *nulla erectio fit, aut modica, & quæ ad opus non ſufficiat, & cum qua ſemen, & quidem ex ſe effluit*; in noſtro autem illa non deficit; ſed nihil effluit, ne tot quidem, ut ipſe fatetur, *extra vas* adhibitis incitamentis. At enim de eo ambigit, an ſaltem effluxerit *intra vas*. Verum hoc minus facile fuiſſe, oſtendunt laudati Medici: quibuſcum facit Romanus Archiater, Sinibaldus Geneanthropiæ l.3. tr.3. cap.7. ego autem addo, me quidem legiſſe, eſſe aliquos, ut citata quæſt. n. 20. ipſe quoque refert Zacchias, *qui in venere exercenda ſemen emittere non poſſunt, quod tamen vel in ſomnis, vel in manſtupratione emittunt*; ſed contra de iis qui cum in prima poſſent, in ſecunda non poſſent, a me quidquam eſſe lectum, non meminiſſe.

Multo autem minus reſponderi poteſt, eſſe noſtrum ejus viri ſimilem, qui etſi nihil quod ſub ſenſus caderet, emittebat, ſeminis tamen partem maxime neceſſariam qua virginem gravidam feciſſe, opinabantur, hoc eſt ſpirituum ingentem vim copiamque emittebat. Namque, ut omittam, hanc opinationem, quam ingenii, credo, oſtentandi cauſa quidam poſtea aliqua defenſione non indignam putarunt, fuiſſe a Romano, Bononienſi, & Mediolanenſi Medicorum Collegiis reprobatam; dicebatur vir ille poſt tantam ſpirituum emiſſionem *ſenſibus fere omnibus deſtitutus, humi concidere*, & *poſt unam venerem, per menſem libidinis incitamentis & carnis igniculis vacare conſueviſſe*, ut in memorato Sinibaldi Opere legitur l. 1. tr. 3. cap. 6.: quarum rerum nullam in noſtro caſu eſſe video.

Atque hæc non aliam ob cauſam attigi, niſi ut appareret, nihil ſolidi adverſus illa poſſe regeri, quæ ab laudatis quatuor Me-

Medicis aſſumpta ſunt, ut inde, & recte quidem, concluderent, abſolutam ſeminis emittendi impotentiam eſſe in iſto Viro, eamque a natura. Recte, inquam: neque enim ſi ea impotentia abſoluta, & a primordiis non eſſet, ſed *reſpectiva*, ut appellant, adventitia, & ex accidenti, fieri potuiſſet, nullo prævio ante pubertatem accidentis ejus indicio, ut ad annum uſque circiter trigeſimum nunquam ſemen vel poſt tot, ac tanta, ac tam diuturna incitamenta emiſiſſet.

Ex hac ipſa impotentiæ ejuſmodi confirmatione, de cujus *impotentiæ exiſtentia* I. loco videndum fuerat, illud quoque eluceſcit quod II. loco ſequitur examinandum, ſitne ea futura *perpetua*, an *medicabilis*. Nam quæ ſpes nobis eſſe poſſit illam tollendi, quam tot anni, & variæ, ac meliores ætates, ac talia denique incitamenta, non dico tollere, ſed ne imminuere quidem ex parte aliqua potuerunt? Humores certe, & partium quoque ipſarum nonnulla debilitas temporis longitudine, ætatumque varietate, ac partium exercitatione mutantur. Non igitur in humoribus, aut in levi partium debilitate pervicax iſta, & conſtantiſſima impotentia conſiſtit. Reliquum eſt igitur, ut in partium aliquarum, aut ſaltem particularum, ipſis neceſſario inſervientium, defectu, aut prava figura, ſitu, occluſione, aut aliis ejuſmodi vitiis conſiſtat. Quæ ſi vitia ſub ſenſus caderent; alicujus, & occluſionis præſertim tollendæ ſpes eſſe poſſet. Sic qui ob pupillam imperviam, aut ob ſuffuſionem cæci naſcuntur, aut ſurdi ob auditorium meatum ea quæ demi poſſit, materia obſeſſum; hac ſolertis, & Rei Anatomicæ non ignari Chirurgi auxilio detracta, ſuffuſione autem deturbata, pupilla denique, id quod in Anglia perfectum eſt, idoneo intra oculum immiſſo inſtrumento adaperta, audiendi, videndique ingenita impotentia ſolvuntur. Neque aliter qui podice, aut urethræ orificio occluſo in lucem eduntur, apta inciſione eam qua carebant, obtinent recrementa egerendi poteſtatem. In iſto autem Viro cum vitium nullum exterioribus in partibus occurrat; neceſſe eſt, interiores teneat, aut ſi exteriores, ad harum particulas ſpectet intimas illas, minimaſque, ſed eo magis officientes, quo minores ſunt; minimis enim, & ſenſum fugientibus ſtructuris maxima pleraque opera noſtris in corporibus perficiuntur. Eas autem ſtructuras mutare, aut partes quæ deſint, ſupplere unus eſt qui poſſit Præpotens noſtri Conditor Deus: Ars certe ulla non poteſt.

Et vero qui poſſit quæ ne ſtructuras quidem illas ultimas cognitas habeat, imo quæ neſciat, in qua potiſſimum de tot partibus, & quod vitium ſit unde iſta exiſtat impotentia? *Cujus autem rei non eſt certa notitia*, ut in Præfatione ad libros Medicinæ ſuos ajebat Cornelius Celſus, *ejus opinio certum reperire remedium non poteſt*: in iſto autem uſu ne probabile quidem, cum partes in quibus procul dubio res ea eſt, neque paucæ ſint, & pateant ſimul plures, paucioreſve tot vitiis, tamque inter ſe diſcrepantibus, in eoque tamen convenientibus, ut iſtam efferre impotentiam valeant, ideoque faciant, ut quæcunque conjectura veniat in mentem, continuo alia, atque alia ſe offerant, quarum cui plus tribuas, minime videas; illud videas, prudentis eſſe hominis, id quod Docti iſti Medici fecerunt, ſequi, ut aſſenſum omnem cohibeas.

Nec vero ſola ratio indicat, impotentiam iſtam eſſe inſanabilem, ſed & auctoritas idem confirmat Medicorum, paſſim, ut notiſſimum eſt, fatentium, *Organicos* morbos vel adventitios, nedum congenitos, vinci non poſſe. Quin imo graviſſimus in his rebus Auctor Paulus Zacchias in eadem quam ſemel atque iterum ſupra laudavimus, Quæſtione n. 13. de ipſo hoc morbo, de quo ſcribimus, verba faciens, diſerte docet, tunc etiam quando non ab organorum ſtructura, ſed a frigiditate pendet, *ſi quidem a natura ſit, in prima juventute, calore in vigorem properante, fortaſſe aliquod remedium, licet non ſine difficultate, eſſe admiſſurum; ſed poſt corporis totale augmentum ſi perſeveret, extra omnem ſpem ſanationis fore*.

Præterea ipſa quoque experientia, quantum ego novi, necdam oſtendit, hunc quo de agimus, morbum poſſe humana Arte ſuperari. Non pauca vidi, multa audivi, plurima legi: nec unquam tamen

ac-

Digitized by Google

accidit, ut quæ a natura eſſet, emittendi ſemen impotentiam fuiſſe victam, cognoſcerem. Plura quidem ſcripta ſunt a Medicis exempla eorum qui emittere ſemen non poterant. Sed alii, ut ſupra quoque indicatum eſt, extra concubitum emittebant, quales a vetuſtioribus Medicis Aetio, Rhaſi, atque Avicenna, & ab eo inſuper qui hos citat, Marcello Donato de Medica Hiſtoria Mirab. l. 4. cap. 18. proponuntur. Alii in concubitu, ſi non ſemen, at flatus ſive per urethram, ſive per anum extrudebant, quorum hos Aetius, & Amatus Luſitanus deſcribunt, ab Donato ibidem laudati, illorum autem unum Zacutus de Praxi Medica Admirab. l. 2. Obſ. 121. Alii, quos memorat Petrus Foreſtus Obſervationum Medicinal. l. 26. Obſ. 18. in Schol. cum *nuper* a nuptiis *utrum nimis concalfacti, vel nimio amore incitati, ſemen minus ejaculari poſſent, poſtea animo ſedatiores, id optime fecerunt:* prætcrea autem neque hi, neque illi de quibus proxime dictum eſt, id impedimenti a natura habuiſſe ſcribuntur, &, ſi vera fateri volumus, non videntur.

Nec certe habuerunt alii, quos recenſent Paulus Ammannus Miſcellan. Nat. Cur. Dec. 1. An. 2. Obſ. 185.; Frider. Chriſtianus Cregutus eorund. Miſcellan. Dec. 3. An. 5. & 6. Obſ. 287.; & Nicolaus de Blegny Zodiac. Medic. Gallic. An. 2. M. Mart. Obſ. 4. Nam Scriba de quo hic loquitur, *plurimos antea ſuſceperat liberos*, cum denique propter carunculam ſeminalem tumefactam, & induratam, ſemini, quod ipſum quoque poſtea induruit, omnino exitus præcluſus eſt. Scriba autem alter, de quo Ammannus, hanc impotentiam *per integrum annum* dumtaxat pertulerat, cum ſemen ſuis in vaſis cohibitum, ſibi per tria foraminula exitum aperuit in ima dextera ventris parte, credo ex vaſe quod illac tranſit, ſemen ipſum a teſte ad Veſiculam defferente. Vir denique a Creguto propoſitus, cum in adoleſcentia ſemen emittere potuiſſet, id poſſe deſierat poſt immanem, quam ſæpiſſime perferre coactus fuerat, frigoris vehementiam. Nec tamen ab impotentia hac, quantumvis adventitia, eorum quiſquam potuit liberari; quanquam omnes per veneream palæſtram in qua erant aſſidui, aliquis etiam ultra annos undecim id conarentur, & ultimus, in prima adhuc virilitate, remediis inſuper; nam de cauſa externa conſtabat; uteretur. Sed minime hoc loco omittendum eſt ſapientis Medici Creguti judicium, qui *affectum eſſe incurabilem, quia per longas nimis moras invaluerat, ſtatim* pronunciaverat. Quod ſi hoc in adventitio; quanto in eo magis qui ſit a natura?

Adventitium pariter fuiſſe, exiſtimo in utroque illorum, qui a Caſparo Wolphio memorantur apud Schenckium Obſervation. Medic. l. 4. ubi de Coitu Obſ. 6. ſi *teſtium durities*, propter quam primus *ſemen nunquam excreverat*, poſt ortum; ſic enim fere ſolet; advenerat, ſique alterius *ſimili* in ea quoque duritie *caſus* fuit: quemad modum & in eo de quo legiſſe olim videor in Diſquiſit. Corp. Hum. Jo. Maur. Hoffmanni, ob ſcirrhum teſtium confirmatum ne tantillum quidem ſeminis ejaculante. Verum ſive in aliquo horum durities teſtium a primordiis fuit, ſive non fuit; neminem ipſorum ab ſua iſta impotentia ſolutum legimus.

Una ex omnibus, quas vidiſſe meminerim, iſtius generis hiſtoria reſtat; nam altera quæ ex Felice Platero profertur Obſervation. l. 1. ubi de Actus Venerei Defectu, ne id quidem certum proponit, an verax eſſet querela uxoris de marito ſe *citra ſpermatis effuſionem* exercente. Una igitur illa eſt Georgii Wolffgangii Wedelii apud Thomam Bartholinum in Act. Medic. Hafn. Vol. 2. Obſ. 44. Textor erat in venereo congreſſu validus vel præter modum, *nulla* tamen, *licet maxime urgeret, ſubſequa ejaculatione*. Huic tandem *poſt* quendam *morbum interjecto quodam tempore*, & *poſt ingentem conatum* ea impotentia ſublata eſt. Igitur niſi ille morbus fortuito interveniſſet; ne hic quidem ſanatus eſſet. Nec tamen conſtat, impotenſne eſſet a natura, cum illud tantum conſtet, *per quinque annos ſic fuiſſe*.

Quæ cum ita ſint, exemplisque omnibus, quæcunque mihi ad hoc tempus cognita ſunt, diligenter perpenſis; nullum occurrat, quo abſolutam, & quæ certe a natura eſſet, emittendi ſemen impotentiam, aut per ſe, aut Medicæ Artis ope

victam fuiſſe, cognoſcamus; imo ſæpius etiam adventitiam, quæ ad longum duraſſet tempus, fuiſſe inſanabilem, perſpiciamus; profecto non video in caſu propoſito quæ ſpes eſſe poſſit ſanationis.

Quapropter, ut eandem concludam; ſicut ipſis Dom. Hieronymi *Reſponſionibus* innixus, ſemen emittendi *impotentiam*, eamque abſolutam, & a natura, in eo *exiſtere*, ita ratione, auctoritate, & experientia fretus, eandem *perpetuam* fore, *nec* humana Arte *medicabilem*, juratus reſpondeo, quatenus Medicæ Facultatis natura ſinit, & mea in hac Facultate mediocritas.

JO. BAPT. MORGAGNI

RESPONSUM

MEDICO-LEGALE TERTIUM

An poſt ſeptem a conceptione menſes infans naſci poſſit vitalis, & perfectus?

QUæritur ex me ſic in univerſum, num fieri nullo modo poſſit, ut poſt ſeptem a conceptione menſes infans naſcatur non vitalis modo, ſed & numeris omnibus abſolutus. Ego vero neque rationem, neque experientiam obſtare, reſpondeo, quin poſſe, affirmemus.

Non rationem. Neque enim in tanta horum temporum luce anxie attendunt ſapientiſſimi Medicorum aut numeros quoſdam Pythagoricos, a quibus *Antiquos illos celebres nimis falſos fuiſſe*, jam tum diſerte ajebat Fortunatus Fidelis, cum ſub initium præteriti ſæculi de ſeptimeſtri, & octimeſtri partu ſcriberet libro 3. de Relationibus Medicorum; aut ægrotationes neſcio quas certis geſtationis temporibus matribus, & fœtibus communes; aut, ne longum faciam, alia ejuſcemodi: quæ omnia cum alii antea, tum præſertim noſtra memoria nervoſe confutavit Vir Cel. Heiſterus in ampla Diſſertatione Medico-Forenſi, qua contra Zacchiam, & qui cum eo faciunt, oſtendit, hominis *partui* nullum certum tempus in univerſum tribui poſſe: quod a Vetuſtiſſimis traditum, & ab Augenio duobus libris de eodem argumento editis comprobatum. Gaſpar quoque a Rejes in Elyſio Jucundar. Quæſt. Campo quæſt. 90. n.9. & Diemerbroeckius Anatom. l.1. cap.25. Franciſcus Verde in Obſervationib. Phyſicolegal. Obſ.4. aliique cenſuerant.

Pro cauſa autem, atque ratione celerioris, aut ſerioris ſecundum naturam partus cum ſpectandum potiſſimum ſit celerius fœtus incrementum, & robur, & quod hujus varietatis cauſa præcipua eſt, parentum quoque, & matris inprimis vigor varius & conſtitutio; nihil prohibet, quin ſi parentes juventute, & viribus floreant, & multa vel extrinſecus faventia conveniant, ex tot fœtibus aliqui aliquando poſſint maturi jam eſſe partui poſt menſem ſeptimum, vivaceſque, & numeris omnibus abſoluti prodire. Et ſane Fidelis libro citato quid ipſe *diligenter obſervaſſet*, in medium proferens, *qui ſeptimo menſe utcunque nati ſunt, fere omnes*, inquit, *exiguo, & niſi bene valida formatrix facultas fuerit, quaſi imperfecto corpore eduntur, quique nondum juſtum natura robur aſſecuti fuiſſe videri poſſent*. Si fere omnes; non omnes igitur, ſed ii quibus non bene valida formatrix facultas fuit; non quibus fuit, hoc eſt, ut ſupra primus hic Medico-Legalis Doctrinæ Magiſter loquitur, non quibus *validum fuit parentum robur, certaque locorum fœcunditas*. Poſſim huc alios ſupra laudatos Auctores addere, iiſque adjungere quæ Mauriceau in Tract. *delle ma-*

malattie delle donne gravide, ubi & præcocium pro ſolis, & ſoli varietate fructuum exemplo utitur, & quæ edidit in Pandectis Medico-Legalibus Parte 1. Sect. 1. Caſu 26. Mich. Bern. Valentinus ſub litt. D. Sed ſatis eſt Gaſparem a Rejes cit. quæſt. n. 10. indicare; qui iuſuper ex analogis cauſis repetendum, egregie ſentit, nec magis eſſe admirandum, quod aliqui interdum pueri ante conſuetum tempus gignere, & puellæ aliquæ tenellæ adhuc concipere potuerint.

Nec vero nobis magis obſtat, imo vel magis favet ipſa Experientia. Non me quidem fugit, Ariſtotelem ſolitum eſſe objici, quaſi, ut quidam, & in iis Zacchias Quæſt. Medico-Legalium l. 1. tit. 2. quæſt. 3. n. 64. mancos omnes, mutilos, imbecillos, aut certe ſignum aliquod habentes imperfectionis ſeptimeſtres naſci, docuiſſet. Sed nec vacat hic quærere, num omnes omnino comprehenderit, neque illi graviorem hac in re, & contrariam Hippocratis auctoritatem opponere, qui ſub initium libri *de Septimeſtri Partu*, eorum quosdam *omnium participes eſſe*, ſcripſit, *quorum etiam perfectiſſimi participes exiſtunt*, ſive, ut fideliſſimus ejus Interpres loquitur Proſper Martianus in adnotatione ad eum locum, *omnium ſunt pleniſſimi, & robuſtiſſimi*, ſed *ejuſmodi perfectionem etiam hi participant magis, qui ſuperſtites manent*, & *educantur*. Ultro concedam cum Heiſtero Differt. cit. cap. 3. n. 1. & 4. ſeptimeſtres plures eſſe imbecillos, quippe a matribus morbo affectis, pluresque imperfectos, quippe non eodem & proprio, & parentis robore auctos quo ii de quibus nobis ſermo eſt, expreſſosque, & ejectos potius, quam editos: nec mirum, cum etiam ex novimeſtribus minime deſint ob easdem cauſas aut imbecilli, aut minus perfecti. Verum cum hæc conceſſero; viciſſim negari mihi non patiar id quod in præſentia ſatis eſt, & experientia convincit, eſſe tamen aliquos contrariis de cauſis poſt ſeptimum menſem & robuſtos, & undique abſolutos. Valentinus Sect. cit. Caſum producit 31. infantis, quem juvenis virgo nupta die 4. Novembris pepererat die 17. Junii inſequentis *partibus*, *& numeris abſolutum omnibus*. Quem tamen conſulta Facultas Medica Lipſienſis pronunciavit, *omnino pro ſobole legitima mariti*, *& in ſpecie pro partu ſeptimeſtri habendum eſſe*. Præterea Martinus Schurigius in *Embryologia Hiſtorico-Medica* Sect. 4. cap. 1. §. 18. profert Cl. Viri Goelickii *Medic. Forenſ. Specim.* locum, in quo pro certiſſimo refertur, *matronas honeſtiſſimas, famæque integerrimæ tempore puerperii de novo impregnatas*, ut nullus ſubeſſe poſſit in menſium computatione error, *ſeptima menſe partum omnibus numeris abſolutum*, *& ſucceſſive ad virilem conſiſtentiam evectum, in lucem ediadiſſe*. Huc adde quæ idem Schurigius ibidem protulerat ex Sylvii, & Valentini obſervationibus, fuiſſe familias, ipſis probe notas, *in quibus omnes liberi erant ſeptimeſtres*, & præſertim unam in qua *hoc in tertio gradu* Sylvius *obſervavit factum*. Quæ res in tertium gradum protrahi non videtur facile potuiſſe, niſi proles & robuſta, & perfecta edita eſſet. Sciens prætereo alia vel multo antiquiora exempla, apud eundem, aliosque legenda. Nam ſatis mihi eſt, id non ſemel factum fuiſſe, quod oſtendendum ſuſcepi fieri poſſe.

Faciſius autem poſſe fieri, intelligetur, quo diutius fœtus in utero manſerit, velut ii de quibus quæritur, poſt ſeptem menſes in lucem editi. Sive enim ſic accipiamus uti hactenus accepimus, ut ad finem ſeptimi menſis ſint nati, ſive, idque multo magis, inchoato jam octavo; minor, atque minor difficultas ſe objiciet, quo plus temporis cauſis datum fuerit fœtum perficientibus. Et ſane in citata Valentini Sectione Caſu 32. Reſponſum producitur Facultatis Medicæ Lipſienſis, in quo hæc leguntur; *unanimiter Medici tradunt*, *quod quo magis infans circa finem ſeptimi naſcatur*, *eo quoque* ſit *perfectior*. Præter cæteros autem diſerte id tradiderat Sennertus *Inſtitution. Medicinæ* lib. 1. cap. 10. cujus verba ſi diligentius perpendantur; præclare intelligetur, cum quosdam ſeptimeſtres vitales agnoſcit, nec eos tamen ex ipſis qui *quocunque modo aliquid imperfectionis* adhuc *obtineant*; ſequi igitur neceſſario, ut ipſe quoque nonnullos ſeptimeſtres admittat, in quibus nulla omnino perfectio, atque abſolutio deſideretur. Idem vel illis temporibus quantum jam ac-

 ce-

cederet ad intelligendum , inanes cauſas proferri , cur octavo menſe editus infans vitalis eſſe non poſſet , ex iis quæ deinceps ſubjicit , manifeſto apparet . Noſtra autem ætate quantum id , olim pervulgatum , dogma apud Doctiſſimum quemque abjectum jaceat , laudati ſupra Auctores oſtendunt Diemerbroeckius , Valentinus , Heitlerus , Schurigius ; ut nihil attineat aut contra ea quæ initio indicavimus , infirma ejus quoque dogmatis fundamenta indicare , aut magnum veterum , & recentium exemplorum numerum , quæ contraria experientia pro nobis ſufficeret , apud Augenium *de hominis partu* lib. 1. cap. 16. aut apud Schenckium *Obſervation. Medicar.* lib. 4. ipſumque Diemerbroeckium , & Schurigium indicare , præſertim cum ſcribentibus nobis Tabellarii diſceſſus inſtet , nec plura liceat , in his tantis anguſtiis temporis hoc reſponſum a mediocritate noſtra Quærentibus adjicere.

Digitized by Google

JO. BAPTISTÆ MORGAGNI

IN

A. CORN. CELSUM,

ET

Q. SER. SAMONICUM

EPISTOLÆ DECEM

AD JO. BAPTISTAM VULPIUM

PUBLICUM IN PATAVINO GYMNASIO PROSECTOREM, ET DEINDE ANATOMES PROFESSOREM EMERITUM.

Do-

Digitized by Google

Digitized by Google

Doctiſſimo, atque Ornatiſſimo Viro

D. LAURENTIO
HEISTERO

ANATOMICO NOBILISSIMO,

Antea in Altorſina, nunc vero in Regia atque Ducali Julia Helmſtadienſi Academia

PROFESSORI CELEBERRIMO

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

VIDE, *amor quid poſſit*, PRÆSTANTISSIME LAURENTI. *Cum Jo. Baptiſta Vulpius duos, inter Latinos, vetuſtiſſimos, atque eruditiſſimos Medicinæ Scriptores, A. Cornelium Celſum, & Q. Serenum Samonicum quam emendatiſſime, ornatiſſimeque edere ſtatuiſſet; in animum induxit, ut in ea quoque re meis conſiliis, & monitis uteretur; quaſi vero quantum in Medicina, atque Anatome, in quibus fateor mediocriter me eſse verſatum, tantum pariter in Philologia, cujus excolendæ ne tempus quidem unquam habui, ſtudii, atque operæ poſuiſſem. Ego vero qui illum propter ſuaviſſimos mores, ſummam adverſus me pietatem, & eximios quos in Re Anatomica, & quæ ab hac, magna ex parte, pendent, Chirurgica, ac Medica habet progreſſus, quantum ipſe me amat, tantum redamo, ubi video, conceptam de me opinionem ex ejus animo evelli non poſſe, morem denique me geſturum, & quidquid per anguſtias temporis, cæteraſque occupationes meas poſſim, in duas Epiſtolas, ſingulas in Auctores illos ſingulos ſcriptas, & ad ipſum datas, conjecturum eſſe, polliceor. Quas poſtquam ipſe perlegit, ecce tibi altera amantiſſima illa quidem, ſed gravis ta-*

Digitized by Google

tamen, atque inexpectata, efflagitatio. Quæ enim ita ad illum ſcripſeram, ut ſiquid forte minus inutile judicaret, hoc uteretur, reliqua premeret; ille contra, omnia non dubitavit tanquam egregia (ſic enim pro ſuo in me ſtudio loqui ſolet) ac luce digniſſima prædicare; edi ut permitterem, inſtare; ſimul Jo. Antonium Fratrem ſuum Virum Cl. & ejuſmodi quidem rerum æſtimatorem elegantiſſimum, ſed tamen eodem erga me amore tranſverſum actum, adhibere. Quid verbis opus eſt? in eum denique locum adductus ſum, ut vel utrumque minus amare, hunc etiam non tanti facere, quanti merito ejus magno facio, viderer, vel ut manus ipſis darе, & quod flagitabant, promittere cogerer. Vix id promiſeram, cum Tuorum erga me Meritorum, VIR CELEBERRIME, *venit in mentem, quæ tanta nimirum, atque ita omnibus nota ſunt, ut ſiquid hoc tempore in manus hominum emitterem, quod in Tuo Nomine non appareret, ingratiſſimus omnium non injuria exiſtimarer. Itaque conſtitui, ut quando a Vulpio meas edi Epiſtolas illis cum Scriptoribus neceſſe eſſet; eæ ante a me, ſeorſum ederentur, Tuoque Inclyto Nomini inſcriberentur. Equidem ſcio, quantum, & quid a Te acceperim; quantulum autem, & quid Tibi referam, video. Verum cum ſubit, Te in primis ex iis eſſe qui mihi tantum tribuerint, quantum ipſe nunquam agnoſcam; facile in eam ſpem venio, ut quoniam me; quæ Tua Humanitas eſt; non minore, quam Vulpii Fratres, amore proſequeris, non minus amanter de his Epiſtolis; quales eæ cunque ſunt; judices, quam ipſi judicaverint. Vale,* VIR DOCTISSIME, *& veteris illius quem ne nominare quidem volo, Obtrectatoris ſecurus, Nobiliſſimam iſtam Academiam, atque adeo omnes omnium Medicorum, Chirurgorum, Anatomicorum Scholas egregiis, quod facis, voluminibus ornare perge.*

D. Patavio X. Kal. Quinctiles. MDCCXXI.

SUM.

SUMMO EIDEM VIRO
D. L. HEISTERO

SERENISS. BRUNSVIC. ET LUNEBURG. DUCIS CONSILIARIO AUL. ATQUE ARCHIATRO, ET MEDICINÆ, CHIR. AC BOTAN. PROFESSORI EXIMIO

Joannes Baptiſta Morgagnus S. P. D.

QUÆ *me cauſæ ante hos undetriginta annos impulerunt, ut priores illas in A. Cornelium Celſum, & Q. Serenum Samonicum Epiſtolas ſcriberem, ſcriptaſque edi tandem ſinerem, antea vero quam cum iis Auctoribus prodirent, ſeorſum in Tuo Illuſtri Nomine apparere vellem; eædem cauſæ fecerunt nuper, ut Epiſtolas alias adderem, & quamvis non ut exirent; id quod ipſæ non uno loco oſtendunt; conſcriptas, vulgari tamen ad extremum vetare non poſſem: eædemque cauſæ nunc faciunt, ut, quando in omnium manus hæ quoque Epiſtolæ venturæ ſunt, in Tuas prius venire velim,* VIR CELEBERRIME, *ne hoc alterum, quantumvis leve, publicum certe, & ingenuum deſit meæ conſtantiſſimæ amicitiæ, & Tuorum tot erga me Meritorum non immemoris animi teſtimonium. Igitur quam libenter olim primas, qua Tua fuit Humanitas, accepiſti; nunc accipe univerſas. Hoc a Te: ab* DEO *autem Immortali illud peto, ut Te mihi Amicum Optimum, Cultoribus vero utiliſſimarum Facultatum, quas tantopere egregiis libris auxiſti, & augere pergis, eximium Magiſtrum quam diutiſſime ſervet incolumem.*

D. Patavio Poſtrid. Non. Quinctil. MDCCL.

IN
A. CORN. CELSUM

EPISTOLA PRIMA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

QUanquam te deficere nihil, puto ad A. Cornel. Celſum, & Q. Serenum Samonicum pari induſtriæ, & diligentiæ laude edendos atque a V. Cl. Fratre tuo Corn. Nepos, & C. Valerius Flaccus non ita pridem editi ſunt; tamen quando meam quoque ſententiam, & monita aſſidue, poſtulas, atque adeo flagitas, non committam, mi Vulpi, ut tanto iſti deſiderio tuo ipſe videar defuiſſe. Et primum quod ad Celſum attinet (nam de Sereno alias ſcribam) illud recte ſtatuiſti, ut eam præ cæteris editionem ſequaris quam Vir, dum viveret, Eruditiſſimus procuravit Th. J. Almeloveenius. Cujus mei hac de re judicii rationem afferam, ſi prius de iis quæ in illa editione propoſita ſunt, tum Vita, tum Elogiis Celſi pauca admonuero. Cum Joannes Rhodius, a quo Vita illa ſcripta eſt, ignorare non deberet, Epiſtolas duas, alteram ad J. Calliſtum, alteram ad P. Natalem immerito in Marcelli volumine, Corn. Celſi præferre nomen propterea quia prior certe Scribonii eſt, quod luculenter ab eodem ipſo Rhodio in alio (1) eſt libro demonſtratum; utraque autem vel ipſo (ut nunc cætera omittamus) dictionis genere ita a ſcriptis Celſi diſcrepat, ut id qui non videat, nihil ille prorſus videat; cum hæc, inquam, ita eſſent; non intelligere me, fateor, qua tandem ratione ſibi licere crediderit Rhodius, Vir alioqui pereruditus, illarum Epiſtolarum, perinde ac ſi Celſi eſſent, teſtimonio paſſim uti ad ea quæ de hujus vita proponit, comprobanda. Qua de Rhodii inconſtantia, atque adeo prolapſione tantum abeſt ut Almeloveenius Lectores monuerit; ne Amanuenſium quidem Rhodii, aut Typographorum Hafnienſium in illo Opuſculo deſcribendo gravia quædam ac manifeſta correxit errata, ut ubi Largii Deſignatiani (ejus videlicet cujus Epiſtolam Marcellus exhibet) nomen in *Largii deſignationi* non ſine totius ſententiæ incredibili depravatione mutavere, vel ubi Celſum Roma oriundum aperte monſtrare, ſcribunt ipſius lib. 5. cap. 21; in lib. autem 7. cap. 26. ipſum prodere, pharmacorum (eorum, inquam, pharmacorum quæ *præbuiſſe* dicitur) artificioſam miſtionem ſe accurate intellexiſſe: quæ nempe capita licet ita diligenter perlegas, ut ne littera quidem una te fugiat; quod tamen ad propoſitum faciat; reperies nihil. Hos autem locos, & præſertim poſtremum eo magis emendare oportebat, quod nullum præterea aliud verum ac luculentum Celſi ipſius teſtimonium protulit Rhodius, quo illud ſaltem, ipſum non legendo tantum (quod plures putarunt) atque exſcribendo, ſed obſervando etiam, ſuumque judicium interponendo, in re medica verſatum eſſe, probaret: mirum ſane in eo qui tot annos in relegendo Celſo conſumpſerit, cum If. Caſaubonus tres ejuſmodi locos in Scholiis annotaverit ſuis, quæ Scholia edidit (2) Almeloveenius, aliſque ipſe animadverterim, de quibus totidem, exempli cauſa proponere ſatis eſt:

(1) *Not. in Scribon. pag.* 11. (2) *ad pag.* 118. *lin.* 22.

eſt: (1) *Ego ſic reſtitutum eſſe neminem memini*: & (2) *Neque audiendi ſunt, qui oſſe nudato, diem tertium expectant, ut tunc excidant: ante inflammationem enim tutius omnia tractantur*: & (3) *In omni fiſſo fractove oſſe, protinus antiquiores medici ad ferramenta veniebant, quibus id exciderent; Sed multo melius eſt ante emplaſtra experiri.*

Elogia autem, & Teſtimonia de Celſo nulla potius afferri oportuit, quam aut ita concepta, aut ita pauca, ut in iſta editione allata ſunt, tanquam iſtud quod Egnatio (4) excidit, certiſſimum eſſet: *Cornelii Celſi Fabius, quod ſciam, ex veteribus tantum meminit*. Quid enim? An non Columellæ proferri plures poterant loci; unde intelligeretur, & quam late fuſa rerum ſcientia, & qua elegantia, & qua auctoritate, & qua fama, & quibus temporibus, & quot etiam, ex parte, volumina Celſus ſcripſiſſet? velut ubi (5) *Cornelium Celſum* vocat *non ſolum agricolationis, ſed univerſæ naturæ prudentem virum*; aut ubi (6) de Apibus negat *quicquam præcipi poſſe elegantius quam a Celſo jam dictum ſit*; aut ubi (7) his verbis utitur: *quamvis doctiſſimi Viri* (Celſi) *auctoritatem verebar, tamen ambitione ſubmota, quid ipſe cenſerem, non omiſi*: aut his (8): *Julius Atticus, & Cornelius Celſus ætatis noſtræ celeberrimi auctores*: itemque (9) *Celſus, & Atticus, quos in re ruſtica maxime noſtra ætas probavit*: denique (10): *ut Carthaginenſem Magonem ruſticationis parentem maxime veneremur; nam hujus octo & viginti memorabilia illa volumina ex ſenatusconſulto in latinum ſermonem verſa ſunt; non minorem tamen laudem meruerunt noſtrorum temporum viri Cornelius Celſus, & Julius Atticus. Quippe Cornelius totum corpus diſciplinæ quinque libris complexus eſt*.

Quos quidem libros quinque ad rei tantum ruſticæ diſciplinam pertinuiſſe, tum ea oſtendunt quæ antecedunt, ac ſubſequuntur, tum id confirmat quod in Vita Celſi tradidit Rhodius; videlicet antiquorum quæ calamo ſcripta ſunt, ejus de re medica exemplarium hanc communem eſſe inſcriptionem: *A. Cornelii Celſi Artium Liber VI.* quam quidem & in Gudiano obſervavit Vir Cl. Jo. Alb. Fabricius (11), & Manutii ſuis in editionibus fideliter repræſentarunt, quos nimirum ſecutus eſt H. Stephanus, ſed his verbis: *Operis ab eo ſcripti de artibus pars ſexta*. Et quintam quidem fuiſſe eos libros de re ruſtica, ex primis ipſis ſextæ verſibus ſatis intelligi, recte ab eruditis hominibus eſt adnotatum. Quo autem ordine eſſent partes reliquæ locatæ, & quot in libros diſtributæ, & num ſexta ultima eſſet, de his nihil videor legiſſe quod pro certo habere poſſimus. Conjectura enim eſſet, neque illa ſatis firma; ſi quis id jungens quod modo dictum eſt, cum ordine in pervulgato eo (12) Fabii loco obſervato: Corn. Celſus *rei militaris, & ruſticæ etiam, & medicinæ præcepta reliquit*, colligeret, quartam Operis partem fuiſſe de re militari. Conjectura quoque eſt docta hæc quidem, & quam cum altero (13) Fabii loco, de iis quæ Celſus ad *Scepticorum* exemplum *non parum multa* ſcripſit de Philoſophia, valde conſentire, animadverto; ſed tamen conjectura eſt, quam laudatus Fabricius propoſuit, cum (14) *de hoc noſtro* Celſo *videtur*, inquit, *accipiendum quod S. Auguſtinus præf. libri de hæreſibus ait, opiniones omnium Philoſophorum qui varias ſectas condiderunt uſque ad tempora ſua ſex non parvis voluminibus Celſum quendam abſolviſſe*: Ad quatuor autem quas nominavimus, partes de re ruſtica, medica, militari, & philoſophica, ut ſine dubitatione aliæ duæ doctis ab hominibus adduntur; de arte videlicet rhetorica, & de jure civili; ita ſuſpicari aliquos poſſe, video, an non aliæ inſuper adjici debeant. Neque hoc tamen dico ob librum de herbis jure ac merito longe alii Scriptori attributum, aut quod Celſum peculiares libros ſcripſiſſe cenſeam de arte veterinaria; quanquam Rhodius in ejus Vita poſtquam libros cæ-

(1) *lib. 7. cap. 7. p. 426. l. 16.* (2) *lib. 8. cap. 2. p. 509. l. 24.* (3) *Ib. c. 4. p. 517. l. 6.* (4) *in Epiſt. Dedic. Celſi.* (5) *de Re Ruſt. lib. 2. c. 2.* (6) *l. 9. cap. 2.* (7) *Ib. c. 6.* (8) *l. 3. c. 17.* (9) *l. 4. c. 8.* (10) *l. 1. c. 1.* (11) *Suppl. Biblioth. Lat. lib. 2. c. 4. & Bibl. Ibid.* (12) *Inſtitut. Orat. l. 12. c. 11.* (13) *Ibid. l. 10. c. 1.* (14) *loc. cit.*

eros memoravit, hæc habeat: *Veterinariam quoque conſcripſiſſe autor eſt Mercurialis lib. 4. cap. 2.* Moveret quidem me mei eruditiſſimi Civis auctoritas; ſi locum quem ad iſtum modum indicavit Rhodius, alium eſſe putarem ac illum qui in Prælectionibus Patavinis, lib. 4. cap. 2. ſic legitur: *Scripſerat enim Celſus de medicina brutorum*. Nam hoc negare poteſt nemo qui modo Celſi verba legerit (1): *amurca ad tertiam partem decocta, vel ſulphur pici liquidæ miſtum, ſicut de pecoribus propoſui, hominibus quoque ſcabie laborantibus opitulantur*: Quinetiam Columellam pluribus in locis (2) ad varios boum, oviumque morbos propoſita a *Celſo* remedia laudantem invenio. Veruntamen ut Robertus Conſtantinus (3), atque adeo noſter Almeloveenius (4) eo Celſi loco nihil aliud ſignificari, docuerunt, niſi quod tradiderat in libris de re ruſtica; ita ex his etiam Columellæ non video qui confici poſſit, peculiares alios de medicina veterinaria libros a Celſo fuiſſe conſcriptos, cum ea omnia inter rei ruſticæ præcepta (quod & ipſe Columella, & Cato fecerunt) opportune tradi potuerint, neque aliter accipere neceſſe ſit verba Mercurialis. Non veterinariam igitur peculiaribus libris complexum eſſe Celſum, ſuſpicor, ſed alias ex iis artibus quas indicat Quintilianus (5). *Marcus*, inquit, *Cenſorius Cato idem orator, idem hiſtoriæ conditor, idem juris, idem rerum ruſticarum peritiſſimus. — Quam multa, imo pene omnia tradidit Varro? Quod inſtrumentum dicendi M. Tullio defuit? Quid plura? cum etiam Cornelius Celſus mediocri vir ingenio, non ſolum de his omnibus conſcripſerit artibus, ſed amplius rei militaris, & ruſticæ etiam, & medicinæ præcepta reliquerit.* Noſti quot, & quam varia argumenta tractata ſint a Varrone; nam etſi libri ejus plerique perierunt, inſcriptiones tamen ſunt nobis ab antiquis Scriptoribus conſervatæ, quas tanquam in tabella Cl. Fabricius (6) exhibuit: in primis, ut totius erat antiquitatis peritiſſimus, rem hiſtoricam eſſe Varronem perſecutum, nemo ignorat: quod Catonem quoque illum Cenſorium feciſſe, conſtat, & Quintilianus iſto in loco diſerte confirmat. Num ergo Celſum, etſi nihil præterea aliud ſcripſiſſet, Hiſtoriam ſaltem attigiſſe, non ſuſpicabimur? Sed ne diutius in his quæ minus ſunt certa, hæreamus; ad ea quæ certiſſima ſunt, reliqua de Celſo Columellæ Teſtimonia, atque Elogia redeo: quæ inter, eo magis quæ protinus afferam, omiſſa adhuc (quod ſciam) fuiſſe miror, quod deperditorum ejus de re ruſtica librorum Fragmenta quædam in nonnullis præſertim eorum videntur eſſe ſervata. Nam lib. 1. cap. 8. *Ejuſmodi*, inquit, *villicum* (illiteratum, ſed tenaciſſimæ memoriæ) *Cornelius Celſus ait, ſæpius nummos domino, quam librum afferre, quia neſcius literarum vel ipſe minus poſſit rationes confingere, vel per alium propter conſcientiam fraudis timere.* Lib. 2. cap. 9. *Nam, quod ait Celſus, ubi mediocris eſt fructus, optimam quamque ſpicam legere oportet, ſeparatimque ex ea ſemen reponere.* Lib. 3. cap. 2. *Albuelis* (vitis) *utilior, ut ait Celſus, in colle, quam in campo: in arbore, quam in jugo: in ſumma arbore, quam in ima, ferax & materiæ frequentis, & uvæ*: atque iterum: *Prudentis magiſtri eſt — illud in totum præcipere, quod & Celſus ait —: Nullum genus vitium conferendum eſſe, niſi fama; nullum diutius conſervandum, niſi experimento probatum.* Lib. 7. cap. 2. *Igitur id pecus* (ovillum) *quamvis molliſſimum ſit, ut ait prudentiſſime Celſus, valetudinis tutiſſima eſt, minimeque peſtilentia laborat.* Capite autem 3. ejuſdem libri: *Nam melior eſt* (agnus) *autumnalis verno, ſicut ait veriſſime Celſus.* Lib. 8. cap. 13. Anſer *autem non ubique haberi poteſt, ut exiſtimat veriſſime Celſus, qui ſic ait: Anſer neque ſine aqua, nec ſine multa herba facile ſuſtinetur, neque utilis eſt locis conſitis, quia quicquid tenerum contingere poteſt, carpit. Sicubi vero flumen, aut lacus eſt, herbæque copia, nec minus juxta ſata fruges, id quoque genus nutriendum eſt: quod etiam nos facere cenſemus, non quia magni ſit fructus, ſed quia minimi oneris.* Lib. 9. cap. 1. *Quem rationem* (reparandi

apes

(1) *l. 5. c. 28. p. 338. l. 31.* (2) *l. 6. c. 5. 12. 14. & l. 7. c. 5.* (3) *in Adnotat. ad Celſ.* (4) *in Scholiis in Celſ.* (5) *Inſtit. Orat. lib. 12. c. 11.* (6) *Biblioth. Lat. l. 1. cap. 7.*

apes ex juvenco perempto) *diligentius proſequi ſupervacuum puto, conſentiens Celſo, qui prudentiſſime ait, non tanto interitu pecus iſtud admitti-* (an *amitti?*) *ut ſic requirendum ſit*. Sed cum ex aliis præterea Columellæ locis, ac præſertim ex fine memorati noviſſime capitis & ſententias Celſi, & quid de his Columella cenſuerit, cognoſcere poſſimus; tamen eos quos protuli, dignos præter cæteros judicavi qui minime in Almeloveenii editione omitterentur.

Porro neque Plinius ſilentio erat prætereundus, qui toties Celſum inter Auctores (& quidem non Externos) quos ſecutus eſt; retulit in primo Naturalis Hiſtoriæ libro, atque alibi etiam, ut libro 10. cap. 53. & (quod Almeloveenius non ignoraverit) in calce capitis quarti, libri 20. ubi ex Celſo diſerte nominato remedium adverſus podagram attulit, quod in libro
* pag. 238. lin. 27. hujus habemus quarto, cap. 24. Nam alium quendam Plinii locum ex lib. 14. c. 2. *Græcinus, qui alioqui Cornelium Celſum tranſcripſit*, non contemno quidem; ſed tamen non tanti, quanti facere Eruditi nonnulli Homines videntur, facio. Etſi enim Julium hunc Græcinum (hunc, inquam, ipſum Juſti etiam Lipſii (1), atque Henrici Savillii (2) judicio) & ab Seneca (3) haud ſemel laudatum, & a Corn. Tacito (4) inſigni illo elogio ornatum invenio: *pater Julii* (Agricolæ) *Julius Græcinus ſenatorii ordinis, ſtudio eloquentiæ, ſapientiæque notus, iiſque virtutibus iram Caji Cæſaris meritus; namque Marcum Sillanum accuſare juſſus, & quia abnuerat, interfectus eſt;* ut ad Celſi laudem non mediocriter pertineat quod ab ejuſmodi Viro credatur eſſe tranſcriptus; haud facile tamen cenſuerim, aliud voluiſſe Plinium ſignificare, niſi quod ſuper helvenaca, de qua ibi loquitur, vite Celſi ille judicium deſcripſerit. Neque enim, aliter ſi eſſet, aut Plinius ipſe (5) inter eos Scriptores quorum auctoritatem in libris 14. 15. 17. 18. ſecutus eſt, præter Celſum, Græcinum quoque nominaſſet, atque adeo in libri 16. Indice hunc, Celſo omiſſo, memoraſſet, aut Columella (6) ſæpe adeo ſententiam Julii Græcini nominatim laudaſſet, atque ipſa, ut videtur, verba, quæ pro Græcini Fragmentis habere fortaſſe poſſunt, plerunque retuliſſet; imo ipſum, non Julii Attici, quod facit, (7) ſed Cornelii Celſi *velut diſcipulum*, ſcripſiſſet, *duo volumina ſimilium præceptorum de vineis* edidiſſe. Utcunque id eſt; hæc veterum Auctorum teſtimonia antiquam Celſi famam, atque etiam (quod vel ex iis intelligi poteſt quæ de Græcino modo attigimus) ætatem ipſam indicantia, iſtic omnia prætermittuntur.

Unus Quintiliani locus, cum proponi plures poſſent, & in his aut ubi (8) Celſum de eloquentiæ præceptis *accurate* ſcripſiſſe, judicat; aut ubi (9) eundem *eruditum* appellat *virum*; aut ubi (10) inter *pauciſſimos eloquentes*, quos in philoſophia *literæ Romanæ tulerunt*, ipſum dilaudans, *ſcripſiſſe*, ait, *non parum multa, ſcepticos ſecutum, non ſine cultu, & nitore;* unus, inquam, profertur Quintiliani locus, iſque Celſo cum haud multum æquus, tum qui etiam quam revera ſit, multo paſſim iniquior videatur non attendentibus videlicet, *mediocri virum ingenio* ibi (11) Celſum dici, ubi contentione quaſi quadam facta, Scriptores omnium longe ingenioſiſſimi, & in his Homerus, Plato, Ariſtoteles, M. Tullius, collaudantur.

Quid vero de iis dicemus quæ multa ex Verderio ſine ulla animadverſione proponuntur? In aliquo Celſus Hippocratis verbo latine reddendo aliquid interdum humani paſſus ſit; num propterea continuo pronunciandum erat, *Hippocratem, & Græca pene omnia parum feliciter vertiſſe?* An non erat potius animadvertendum, quanto ille, quam nos, Hippocratis ætati propior fuit, tanto fidelioribus atque integrioribus Hippocratis exemplaribus uſum eſſe? ut

niſi

[*] *Hi numeri, & qui pariter in margine deinceps apponentur paginas, & lineas deſignant in Celſi editione Patavina, & cæteris quæ ex Almeloveeniana deſcriptæ ſunt.*

[1] & [2] *in Agricol. Taciti.* [3] *De Benef. l. 2. 21. & Epiſt. 29.* [4] *In Jul. Agricolæ Vita.*
[5] *Nat. Hiſt. l. 1.* [6] *de Re Ruſt. Vid. l. 3. c. 2. 9. 12. & l. 4. c. 3. 28.* [7] *Ib. l. 1, c. 1.*
[8] *Inſtitut. Orat. l. 3. c. 1.* [9] *l. 9. c. 2.* [10] *l. 10. c. 1.* [11] *l. 12. c. 11.*

Digitized by Google

niſi quid aliud omnino obſtet, non ex noſtris exemplaribus Celſi verſionem reprehendere, ſed ex Celſi verſione noſtra emendare exemplaria iis præſertim in locis deceat qui aliter in aliis antiquis codicibus ſcripti ſunt: quod me quidem, cum Hippocratem publice interpretarer, aliquando, & fortaſſe haud incommode, facientem annis ſuperioribus audiviſti. Sed *denique apud Celſum*, inquit, *obſervationes quædam ſunt ludicræ*. Quæ tandem? *Si nimirum ægrotus ſummis digitis extrema parietum evellat, hoc eſt lapillos ex muro exradiet* (Celſus (1) ita habet: *ſi qua minuta eminent, carpat*) *ſignum mortis eſſe*; quaſi vero iſtiuſmodi obſervationem aut Celſus de Hippocrate (*), de illo, inquam, Hippocrate, quem felicius (ſi Diis placet) vertiſſe oportebat, non accepiſſet; aut qua ratione, cauſaque vera eſſe poſſit, explicare Medici prorſus neſcirent. Sed jam ad ipſos Celſi libros veniamus.

Hos cum ego libros ante multos annos ruri diligenter perlegerem, exemplari uſus parvulo ex iis Lugdunenſibus quorum uno ipſum quoque Joſephum Scaligerum uſum eſſe, ex Lindenio cognoſces; memini me ducentos minimum locos ex iis quos corruptos eſſe, intelligebam, conjectura (neque enim aut ulli, calamo, aut alii, formis deſcripti, quos conferrem, ibi erant libri) conjectura, inquam, ductum emendare, vel ut verius dicam, quo emendari modo poſſent, inter legendum divinare voluiſſe. Quas divinationes cum poſtea aliquando cum excuſis libris conferrem, non ante ſenſi, me actum egiſſe, quam libellum a Lindenio procuratum in manus ſumerem. Hic enim Vir diligentiſſimus, & magnis ad Celſum reſtituendum ſubſidiis inſtructiſſimus quæ ego ſuſpicione attigeram, ea prope omnia ex veterum librorum auctoritate, & Virorum Summorum conjecturis ſelectiſſimis repoſuerat. Quorſum hæc? inquies. Nempe ut intelligas, me Almeloveenii, qui Lindenium fere ſecutus eſt, editionem probantem, non temere, ſed facto periculo, atque inſtituta cum aliorum libris comparatione judicare. Et vero ut certis in locis, quorum aliquot in hac Epiſtola indicabo, minime de ea Lindenii editione Thomæ Bartholini (2) judicium improbem; in pleriſque tamen eorum qui a me ſunt diligenter perpenſi, non video eſſe cur verear ne non ſit cæteris anteferenda. Huc adde quæ Almeloveenii ſedulitas, ac ſolertia adjunxit, & in his quæ ad locos vel incertæ ſcripturæ commonſtrandos, vel obſcuros illuſtrandos, vel memorabiles indicandos, comprobandoſve in calce tum ſingularum pagellarum, tum libri univerſi adſcripſit. Quibus omnibus in rebus etſi hominis exercitatiſſimi eruditionem, diligentiam, egregiamque de ſtudioſis lectoribus bene merendi voluntatem jure laudo, atque commendo; noli tamen credere, ſic illum, meo quidem judicio, peregiſſe omnia, nihil ut reliquerit induſtriæ tuæ. Imo ſic habeas, velim: prope innumera adhuc ſupereſſe quæ adjici poſſint, hujuſque rei conjecturam facias ex iis quæ has mihi litteras alia inter ſtudia, atque occupationes ſcribenti in memoriam videris eſſe redacta.

Nam ut a poſtremis incipientes, ad priora demum revertamur; hæc memorabilia,
ac digna ſunt certe quæ extenſo quaſi digito Lectoribus oſtendantur: jam tum Celſum lib. 3. cap. 19. primum fortaſſe ex omnibus quos nunc de re medica habemus,
Scriptoribus (quæ enim huc Rubeus (3)
profert ex Hippocrate; ne aliter accipienda ſint, vereor) primum, inquam, nutrientium, ut vocant, Clyſterum uſum, & op-
portunitatem litteris mandaviſſe; *Ultimum*, 158,
inquit, *auxilium eſt, in alvum ptiſanæ vel* 1.
alicæ cremorem ex inferioribus partibus indere, ſiquidem id quoque vires tuetur: Jam
tum lib. 6. cap. 7. in *gravis auditus* cura-
tione monuiſſe, *aurem ipſam conſiderare* 376,
oportere, ſi forte appareat *ſordium coitus*: 2.
haſque, ante, ubi opus ſit, emollitas, au-
riculari *ſpecillo eximendas eſſe*: Jam tum,
idque paulo infra, ſcripſiſſe: *purgare aurem* 377,
oportere, & *ſpiritum continere, donec inde* 7.
humore aliquis exſpumet: Jam tum lib. 7.
cap. 26. id in urethræ inciſione præcipiſſe,

quod

[1] *l. 2. c. 6. p. 55. 9.* [*] *Præn. n. 4.* [2] *Diſſert. IV. de libris legend.*
[3] *Annot. in Celſ.*

quod & alibi, velut in jugularium venarum ſectione, aliquando haud inutile eſſe poſſe, animadverto: ſcilicet primum cutem *quamplurimum attrahendam*, deinde urethra inciſa, & hærente in ea calculo exempto, *tum cutem remittendam; ſic enim fieri, ut inciſum colem integra pars cutis contegat, & urina naturaliter profluat:* Jam tum eodem in libro, capite autem 16. docuiſſe, tum craſſius inteſtinum perforatum *interdum glutinari*, tum *ſi anguſtius vulnus abdominis eſt, quam ut prolapſa inteſtina commode reſundantur, incidendum eſſe; donec ſatis pateat:* quod quidem monitum meminiſti ut præ cæteris inculcaverit hac ætate nimium lentis, ac meticuloſis Chirurgis Experientiſſimus Vir Abr. Cyprianus (1). His locos adde quos Redius (2) confirmavit, atque illuſtravit ſive de Serpentum veneno, ſive de Hirundinibus, & chelidonia. Celſus namque in extremo ſexto capite libri ſexti earum quas ibi memorat, Avium *acies*, inquit, *extrinſecus læſa, interpoſito tempore in antiquum ſtatum redit, celerrimeque hirundinis. Unde etiam locus fabulæ factus eſt, per parentes id herba reſtitui, quod per ſe ſaneſcit.* Idemque lib. 5. cap. 27. *Venenum*, inquit, *ſerpentis — non guſtu, ſed in vulnere nocet. — Ergo quiſquis exemplum Pſylli ſecutus, id vulnus exuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud interea ante debebit attendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat.* Neque tandem is prætermittendus eſt locus, quo nos uti conſuevimus, ut quid priſci Anatomici inteſtini cæci appellatione ſignificarint, Celſi etiam auctoritate oſtendamus. Nimirum lib. 4. cap. 1.
184, craſſius, inquit, inteſtinum *a dextera par-*
31. *te incipiens, in ſiniſteriorem pervium & longum eſt, in dexteriorem non eſt; ideoque cæcum nominatur.*

Atque hi quidam ſunt ex multis locis quos ut memorabiles indicare poterat Almeloveenius; nunc duos (haud amplius) ex non paucioribus adſcribam, quos quidem poterat declarare. Nam quod lib. 3.
cap. 18. ſcriptum eſt: *Confert etiam aliquid* 153,
ad ſomnum ſilanus juxta cadens, quot tan- 6.
dem ex ſtudioſis Adoleſcentibus putas intellecturos quid ſit iſte *ſilanus*, cum eruditus Vir Jo. Cæſarius (3) vocis inſolentia permotus, ſe pro ipſa *ſaliens rivus* repoſiturum fuiſſe, fateatur, niſi in ea verba forte incidiſſet unde incipit Sex. Pomp. Feſti (4) liber ſecundum Aldi partitionem duodeviceſimus: *Tullios alii dixere eſſe ſilanos, alii rivos:* quæ & G. Valla viderat, ac Silanum pro rivo expoſuerat. Et Ronſſeus (5) quidem eadem quæ Cæſarius, habet: idemque ſenſerat, ac tradiderat Pantinus (6). Ego vero cum Feſti verba relego: *Tullios alii dixere eſſe ſilanos, alii rivos, alii vehementes projectiones ſanguinis artuatim* (Joſ. Scaliger, aliique legunt *arcuatim*) *fluentis; quales ſunt Tiburi in Aniene. Ennius in Ajace. Ajax miſſo ſanguine tepido Tullii efflantes volant*; ut ſuſpicor; quædam librariorum incuria eſſe omiſſa, aut ſaltem vel depravata, vel in non ſuum locum tranſpoſita; quid enim illa: *quales ſunt Tiburi in Aniene*, ad ſanguinem? ita minus miror, R. Conſtantinum (7) legere, non *Tullios alii dixere eſſe ſilanos*, ſed *Tubulos alii dixerunt eſſe ſalientes*, & *ſaliens* in Celſo ſcribendum credere pro *ſilanus*. Porro Joſephus Scaliger in ſuis in Feſtum Caſtigationibus hæc notat: *Silani; Gloſſario ſilvani. Silvanus*, Κρουνός, hoc eſt fons aquæ ſaliens: ac pariter in iis Notis quæ ex editione Feſti Romana, Caſtigationes Scaligeri conſequuntur, hæc habentur: *In antiquo Lexico Latino Græco*, Silvanus *exponitur* Κρουνός, *& ita fortaſſe legendum tum hic, tum apud Cornelium Celſum:* qua in opinione Jacobum quoque Cujacium (8), & Hieronymum Columnam (9) fuiſſe, non ignoro: & certe in Philoxeni Gloſſis: *Silvanus*, vel *Silbanus*, Κρουνός ſe etiam legiſſe, oſtendunt Gerardus Joannes Voſſius (10), & Robertus Keuchenius (11). Hæc etſi ita ſunt; tamen illa viciſſim haud ſunt igno-

(1) *Epiſt. ad Millington.* (2) *Oſſerv. int. alle Vipere, & Eſper. int. a coſe natur.* (3) *Comment. in Celſ.* (4) *de Verb. Signific.* (5) *Enarration. Celſi.* (6) *Annotation. in Celſ.* (7) *Adnot. in Celſ.* (8) *Obſervation. l. xv. c. 2.* (9) *in Ennii Frag. ex Ajace.* (10) *loco infra cit.* (11) *In Frontinum de Aqued. ad illa verba:* compluribus ſalientibus aquis inſtruxit urbem.

ignoranda, non modo hos duos quos noviſſime laudavimus, Viros, & præterea Jo. Jacobum Hoſmannum (1) pariter cenſere, in Gloſſis, atque adeo in Feſto legendum eſſe *Silanus*, & *Silanos*; ſed & reapſe Turnebum (2) in Petri Danielis Aureliani latino Onomaſtico perantiquo, in membranis ſcripto, ſic inveniſſe: *Silanus tubus*; ac Lambinum (3) in Vocabulario Latino-græco cujus ipſi Puteanus copiam fecerat: *Silanus*, Κρουνός. Neque Conſtantinus (4) ipſe negat, *Tullios* etiam, & *ſilanos* in Feſto legi; imo hæc ſcriptura in omnibus quæ adhuc viderim, excuſis Feſti exemplaribus habetur. Huc adde ex iis Fabulis (5) quæ ſub C. Julii Hygini nomine circumferuntur: *cum* (fuſcinam) *eduxiſſet, tres Silani ſequuti ſunt, qui ex Amymones nomine Amymonius ſons appellatus eſt*; quinetiam ex divina illa Athenienſis Peſtilentiæ deſcriptione Lucretiana (6).

Multa ſiti proſtrata viam per, proque voluta
Corpora ſilanos ad aquarum ſtrata jacebant
Interclusa anima nimia ab dulcedine aquaï;

ſic enim poſt Aldum, ut probe noſti, rejecta Marulli emendatione, & Pii ſcriptura, qui *ſic amnis*, & *ſola amneis* pro *ſilanos* poſuerant; vetuſtis, emendatiſque libris auctoribus, Viri Doctiſſimi edidere, ex quibus Lambinus (7), Giſanius (8), Creechius (9) hunc etiam ipſum de quo agimus, Celſi locum in eandem ſententiam produxerunt, nec Munckerus (10) in allatis Hygini verbis exponendis, aut Voſſius in Etymologico Linguæ Latinæ (11) (ubi, ut opere in longo, haud miror quod pro Mythologico Hygini citet P. *Aſtronomicon*) prætermiſit. Neque vero omiſſus eſt ab iis quos ſupra nominavi, Hoſmanno (12), & Keuchenio (13), aut denique a Samuele Pitiſco (14): quinimo ab his duobus diſerte adſcriptum eſt; *ſilanum* eſſe hic a Celſo poſitum pro *rivulo ſuſurrante decidentium leniter aquarum*; ut mihi illud Virgilianum (15) in memoriam reduxerint:

— levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro,

multoque etiam magis illos Poëtarum aliorum locos ad quos Celſus potuit reſpexiſſe, ut hunc Horatii (16):

Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus
Somnos quod invitet leves;

illumque inprimis Ovidii (17), qui in Somni ipſius domo, ac penetralibus deſcribendis, nullo modo ſibi eſſe *rivum* prætermittendum exiſtimavit,

— per quem cum murmure labens
Invitet ſomnos crepitantibus unda lapillis.

Verum ante eos omnes a quibus ut nonnulla alia quæ ſupra indicavi, ita hunc Celſi locum in iſtiuſmodi ſententiam productum eſſe, comperi, produxiſſe invenio L. Gr. Gyraldum in eo *Dialogiſmo* (18), in quo a barbulejo ſuo ex ſe quæſitum eſſe, propoſuit, *quid ſibi vellet hæc inaudita vox Silanos*; ipſe vero *antiquam vocem eſſe Latinam, & tubos aquarum ſignificare, & fiſtulas*, oſtendit. Cæterum ad hujus vocis antiquitatem comprobandam fuit aliquando cum pertinere fortaſſe, crederem, *Silanorum* cognomen, Romæ in Junia Gente celeberrimum; ſed poſtea vidi, tum Antonium Auguſtinum (19) id ipſum deducere a *Silo*, Sergiorum, & Liciniorum cognomine, ſignificante, ut Feſtus (20) eſt auctor, naſum ſurſum verſus repandum, tum noſtræ hujus vocis originem ex arabica *Silan*, quod eſt *fluxus aquæ*, a Thoma Erpenio (21), quocum faciunt Hoſmannus (22), & Voſſius (23), derivari. Quæ omnia cum ita ſint, neque aliquis, quod ſciam; in antiquis Celſi codicibus aliud quam *ſilanus*, legiſſe ſe, ſcripſerit, quam quidem vocem in primis, ac præ-

terea

(1) *Lexic. Univerſal. ad vocem* Silani. (2) *Adverſ. l. 28. c. 6.* (3) *Comment. ad Luc. lib. 6.* (4) *loc. cit.* (5) *Fab. 169.* (6) *De Rer. Nat. l. 6.* (7) *loc. cit.* (8) *Collectan. Lucret.* (9) *Not. ad Lucr. l. 6.* (10) *Not. ad Hygini Fab. 169.* (11) *ad vocem* Silanorum. (12) (13) *loc. cit.* (14) *Lexic. Antiquit. Roman. ad vocem* Silanus. (15) *Bucolic. Eclog. 1.* (16) *Epod. 2.* (17) *Metamorph. l. 11.* (18) *Dialogiſm. 18.* (19) *De Familiis Roman.*, *in Junia.* (20) *De Verbor. Signif. l. 17.* (21) *Annot. in lexic. Arabic. Raphelang.* (22) (23) *locis cit.*

terea in optimis quibuſque editionibus conſtanter video eſſe ſervatam; ut nihil in Celſo mutandum, ita Lectores monendos cenſeo quid eruditiſſimi Homines de hoc vocabulo, ejuſque ſignificatione tradiderint.

Non ita difficile, nec tamen æque omnibus facile erit conjicere quid ſibi Celſus voluerit libro 5. in fine capitis
271, 21. quod eſt de Peſſis. *Si concidere*,
15. inquit, *vitio locorum mulier ſolet, cochleæ cum teſtis ſuis comburendæ, conterendæque, deinde bis mel adjiciendum eſt. Si non comprehendit, adeps leonina ex roſa mollienda eſt*. Si enim hæc ita juncta; ut in pleriſque editionibus; legantur, tanquam aut unum ad morbum, aut unum ad peſſum ſpectarent; cogitare poteſt quiſpiam num forte ea verba *ſi non comprehendit* hoc ſignificent: ſi mulier quæ vitio locorum concidit, nihil percipit; vel an ſic etiam ſint accipienda: ſi mel contuſis cochleis adjectum eas non ſatis, ut alibi Celſus loquitur, cogit; quo videlicet modo tum Scribonius (1), *hæc omnia*, inquit, *ſive contuſa, ſive creta diligenter, melle Attico deſpumato comprehendantur*; & alio in loco (2), *deinde cæteris miſcentur, quæ & ipſa recipere debent tantum mellis, quantum ſatis erit ad comprehendenda & continenda ea*; tum Vegetius (3) *quæ diutiſſime trita, melle optimo adjecto comprehendantur*: vel denique erit fortaſſe qui ſic opinetur: feciſſe hic Celſum quod ubi (4) præcepit de extrahendis calculis fœminarum, aperte fecit, ut ad Virgines etiam reſpiceret; his igitur non eos peſſos, quos nimirum *non comprehenderent*, ſed tantummodo e leonina adipe, roſa mollita, inunctiones, vel ſi mavis, quæ nunc vocitant *naſcalia* imperaviſſe. Ego vero ut duas illas priores explicationes multis de cauſis quas enumerare neceſſe non eſt, minime probare me poſſe, fateor; ſic ne hanc quidem tertiam tueri velim, propterea quod ſi id Auctor ſpectaſſet; certe (ut alia ſileam) in ſuperioribus quoque peſſis nonnullis adverſus morbos cunctis fœminis pariter communes proponendis, Virginum rationem habuiſſet: neque vero habendam ipſi fuiſſe in toto hoc capite, is intelligat qui peſſorum nomine nihil hic niſi *naſcalia* præcipi, animadvertet. *Eo-* 170,
rum, inquit, *hæc proprietas eſt: medi-* 15.
camenta compoſita molli lana excipiuntur, eaque lana naturalibus conditur. Quoniam igitur ſic connexorum ut propoſuimus, Celſi verborum nulla ſatis placet ſententia; an melior poſſit exiſtere videndum eſt ex iiſdem in duas, ut ab Lindenio, & Almeloveenio factum eſt, particulas ita ſejunctis, ut ſingulæ ad ſingulos tum morbos, tum peſſos indicandos pertineant. Cumque omnis vel in ſic disjunctis obſcuritas oriatur ex illo verbo *comprehendit*; etſi hoc non ſatis illuſtratur ſynonymo quod in ora libri ſui adſcripſit R. Conſtantinus, συλλαμβάνεται, propterea quia non pauciora ferme ſignificat hoc apud Græcos, quam *comprehendit* apud Latinos; mihi tamen cauſam præbuit ſuſpicandi, an ut apud illos non tantum ſignificat *complectitur*, *capit*, *percipit*, &c. verum etiam interdum *concipit*, qua videlicet ratione ab Ariſtotele poſitum invenitur lib. 2. de Generat. Animalium; ſic Celſus, Græcos hic imitatus, eadem ſcribat ſignificatione, *comprehendit*; ut hæc ejus ſententia ſit: Si mulier non concipit; adeps leonina, oleo roſaceo emollita, ac lana molli excepta, ſubjicienda eſt: quæ ſane explicatio magis probabitur ab iis qui cum meminerint, non modo apud recentiores aliquos Auctores, pinguedinem leonis ad juvandam venerem commendari; verum ipſum quoque Aetium (5) ex eodem oleo in fellis veſicula leonina ſervato peſſum, ſeu potius *naſcale* ad conceptionem adjuvandam propoſuiſſe; tum minime ignoraverint, æqualem ferme Celſo Scriptorem Columellam (6) in re quidem

(1) *Compoſ. Med. Comp.* 70. (2) *Comp.* 106. *Sic & 88. & 227.* (3) *Art. Veterin. l.* 4. *c.* 27. (4) *l.* 7. *c.* 26. *p.* 481, 27. (5) *Tetrab.* 4. *Serm.* 4. *c.* 32. (6) *de Re Ruſtic. l.* 4. *c.* 29.

haud ita abſimili ſcripſiſſe: *bruma temporibus aliquando inſita vitis comprehendit*: & vitis truncus inſitus *cum comprehendit*; hoc eſt cum indito ſurculo coaluit intime ſic ut ipſum jam alat: quæ omnia eo fuſius expoſui quod ex iis quæ adhuc conſului, Lexicis, aliiſque ejuſdemmodi libris plane intelligerem, quoſdam hujus verbi ſignificatus ex iis eſſe quæ doctorum alioqui Hominum, & in his rebus verſatiſſimorum magnam quantumvis diligentiam fugerunt.

Jam vero ex innumeris prope locis quorum incertam ſcripturam commemorare poterat Almeloveenius, hos paucos habe. Lib. 2. cap. 29. in quo cibi, ac potiones quæ alvum movent, traduntur, me non præterit, Nicolai illius qui Florentiæ primus omnium quos non ego modo, ſed & Viri noverint longe Eruditiſſimi Thomas Bartholinus (1). Almeloveenius noſter, & Jo. Albertus Fabricius (2), primus, inquam, Celſum deſcripſit formis, atque etiam L. Ant. Juntæ, ac Manutiorum libros poſt mulſum, vinumque dulce, vel ſalſum hæc habere: *aqua: tenera omnia tepida: dulcia: pinguia*: hancque ſcri-
106, pturam hactenus probare Almelovee-
29. nium, ut cum Lindenio ſcribat: *aquo, omnia tenera, tepida, dulcia, pinguia*. Attamen in proximo capite 30. quod propter Operarum incuriam apud Almeloveenium inſcribitur 25. in quo contra, quæ alvum adſtringunt, proponuntur, nunquam ego poſt aſperum & vi-
107, num, & defrutum legi: *aqua vel te-*
31. *pida vel præfrigida; dura, id eſt, ea quæ tarde puteſcit, ideoque pluviatilis potiſſimum, omnia dura, macra*: hæc, inquam, ſuperiori loco perſpicue oppoſita nunquam legi, quin vehementer dubitarem, an non magis in ipſo probanda eſſet altera ſcriptura, quam Cæſarius, Pantinus, Stephanus, Rubeus, atque alii ſequuntur: *aqua tenera, omnia tepida, dulcia, pinguia*; ut aqua videlicet *tenera* opponatur *duræ*, ſicut a Rubeo (3) explicatum eſt; aut certe utramque ſcripturam; quod factum video a Conſtantino, & Ronſſeo; eſſe cenſerem proponendam. Initium quoque ſectionis 16. capitis 28. libri 5. cum hoc habeat Nicolaus: *Scabies vero eſt durior cutis rubicundus*; Junta autem, Cæſarius, Pantinus, Stephanus, aliique tria poſtrema verba ita ſcribant: *durior cutis-rubicundior*; Manutii vero: *humor cutis rubicundus*; Conſtantinus denique ad libri oram: *tumor durior cutis. Alii, durities cutis*; Ronſſeus autem: al. *humor durior c. r.* al. *durities cutis*; cum igitur uſque adeo hic varient codices; equidem haud improbaverim quod Almeloveenius, miſſis cæteris aut manifeſte vitioſam, aut minus probabilem ſententiam habentibus, ultimum cum Lindenio ſelegerit, & ſcribere maluerit:
Scabies vero eſt durities cutis rubicundior. 338,
ex qua puſtulæ oriuntur; erat tamen de 2.
tanta iſta varietate Lector monendus tum ne pro certo crederet, Celſum ita ſcripſiſſe, tum ut inquireret, quo igitur modo ſcripſiſſet, an ſic, exempli cauſa: *Scabies vero eſt aſpritudo cutis rubicundior, ex qua puſtulæ oriuntur*. Ut enim mittam, verbi *aſpritudo* veſtigia quædam fortaſſe in illo *durior* relicta eſſe, quod pleræque, & in his vetuſtiſſimæ, editiones ſervarunt; certe in ejus quæ proxime antecedit, ſectionis principio cum hæc de puſtulis Celſus
ſcripſiſſet: *Earum plura genera ſunt*. 336,
Nam modo circa totum corpus partemve 8.
aſpredo (*aſpritudo* ex optimis, vetuſtiſque exemplaribus quæ Rhodius (4) & Conſtantinus (5) nominant, legendum eſt) *quædam fit, ſimilis his puſtulis &c. eæque modo rubent, modo colorem cutis non excedunt*; cum, inquam, Celſus hæc ſcripſiſſet; a veri ſimilitudine non prorſus abhorret, jungere cum illa ſectione hanc quæ ſequitur, eo quod exempli cauſa propoſuimus, initio voluiſſe, eoque magis quod paulo poſt id i-
nitium, *Quo aſperior eſt*, inquit, *quo-* 338,
que prurit magis, eo difficilius tollitur. 9.
Verbis autem opus non eſt, ut intelligatur, aut libro 6. cap. 14. (quod per-

peram

(1) *Diſſert. IV. de libris legend.* (2) *Bibl. Lat. l. 2. c. 4.* (3) *Annot. in Celſ.* (4) *in Lexic. Scribon.* (5) *Adnot. in Celſ.*

Digitized by Google

peram Almeloveenii Operæ 16. fecere)
in quo de Uvæ morbo ſermo eſt, o-
mittere non decuiſſe, veterem librum
a Conſtantino, & Ronſſeo in ſuorum
margine deſcriptum, cujus auctoritate,
proxima iis quæ afferemus protinus,
verba in ſuam ſedem reſtituta ſunt;
non *ſucco* habere, ſed *ſuccus* in hoc lo-
389, co: *Chelidoniæ quoque ſucco per cochlear*
30. *illita uva maxime prodeſt*: Aut libro
eodem, cap. 6. in extrema fere ſectio-
359, ne 1. cum illis verbis: *In ipſum vero*
30. *oculum primo die, niſi immodica inflam-
matio eſt, nihil recte conjicitur*; alteram
quoque librorum videlicet Nicolai, Jun-
tæ, Manutiorum, Stephani, Conſtan-
tini, ſcripturam, quæ a Ronſſeo, aliiſ-
que præterea ſaltem in ora adſcripta eſt,
proferre conveniſſe: *niſi modica inflam-
matio eſt*; præſertim cum hæc continuo
ſequantur: *ſæpe enim potius concitatur
eo pituita quam minuitur*: Aut lib. 7.
410, cap. 2. ad illa verba: *ſi ægrum fluens*
5. *alvus exercuit, neque per alimenta quic-
quam corpori accedit*; indicandum fuiſ-
ſe: Manutios tamen; quos cum dico;
Egnatium quoque ipſum dico; pro *exer-
cuit*; legiſſe *exhaurit*, Stephanum autem
exhauſit; quam quidem ſcripturam, magis
profecto cum proximis quæ modo allata
ſunt, verbis ipſo loquendi genere congru-
entem, Conſtantinus quoque, ac Ronſſeus
adnotavere: Aut eodem libro 7. cap. 12.
ſect. 1, quæ eſt inſcripta *de Dentibus*,
poſt ea verba quibus docemur tum co-
gnoſcere, in eorumne evulſione aliquid
ex oſſe cui inhærent, fractum ſit, tum
fracti oſſis particulam, inciſa etiam, ſi
opus ſit, gingiva, vulſellæ ope eſſe ex-
441, trahendam; quæ porro ſubjiciuntur: *Quod*
16. *ſi fractum ſtatim non eſt, ſed intumeſcit
extrinſecus maxilla, ut os hiare non poſ-
ſit*; non ſine iis legi oportuiſſe quæ i-
pſorum loco ſunt tum in pervetuſto
Nicolai libro, tum in illis quos Junta,
& Cæſarius edidere; quorum quidem
verborum præcipua pars eſt a Conſtan-
tino, Ronſſeo, aliiſque in margine pro-
poſita: *Quod ſi factum ſtatim non eſt, in-
dureſcit extrinſecus maxilla, ut is hiare
non poſſit*; hoc eſt, ſi fracti oſſis parti-
cula educta ſtatim non ſit: Aut deni-
que libro 8. cap. 10. ubi de membris,
ut reponantur oſſa, extendendis, hæc
habentur: *Sub qua* (inflammatione) *&* 532,
difficile, & periculoſe vis nervis adhibe- 15.
*tur. nam diſtentionem nervorum vel can-
cer ſequitur; vel certe, cum mitiſſime
agitur, pus*; duo fuiſſe non omittenda,
alterum, plerorumque libros non habere:
cum mitiſſime agitur, ſed *ut diutiſſime
alatur*, Manutiorum: *ut mitiſſime ala-
tur*, Conſtantini ſcriptum calamo: *a-
gatur*; ut proclive ſit ſuſpicari, ſcripſiſ-
ſe Celſum: *ut mitiſſime agatur*; alterum
in iiſdem omnibus, imo ipſius quoque
Lindenii libro non *diſtentionem* nervo-
rum legi, ſed *diſtentio*.

Verum in hiſce aut omnibus, aut
certe fere omnibus locis erunt fortaſſe
qui minus neceſſarium fuiſſe judicent
variantem ſcripturam indicare. Quid ve-
ro de iis cenſebunt quos protinus me-
morabo, in quibus, nulla alia com-
monſtrata ſcriptura, eam Lindenius,
atque Almeloveenius ſine ulla dubita-
tione unam ediderunt quam aut nullo
pacto aut minus profecto laudabiliter
tueri poſſimus? Libro enim 3. ſic ca-
pitis 18. initium propoſuerunt: *Et fe-* 148,
brium quidem curatio expoſita eſt. Su- 14.
*perſunt vero alii corporis affectus, qui
huic ſuperveniunt; ex quibus eos, qui cer-
tis partibus aſſignari poſſunt, protinus
jungam. Incipiam ab inſania*. Ego vero
qui in aliis omnibus quæ adhuc videre
licuit, Celſi exemplaribus conſtanter
legerim: *eos qui certis partibus aſſignari
non poſſunt*; vixque meminerim, Con-
ſtantinum, atque Ronſſeum, nullo ta-
men antiquo codice citato, & in ipſo
tantum margine ſuorum librorum, iſtud
non eſſe delendum, indicaviſſe; qui
Noſtri & reapſe deleverint, & deleviſſe
ſe, reticuerint, plurimum miror. Nam
ſi quis forte dicat; quid ergo? Num
inſania, lethargus, apoplexia, paraly-
ſis, comitialis, cardiacus, aut regius
morbus (de quibus videlicet ſermonem
habendi ab iſtis verbis Corn. Celſus
initium capit) affectus igitur ſunt qui
certis partibus aſſignari non poſſunt?
ego etſi illum ad Pantini Annotationes
poſſem rejicere, ex quibus qua ratione

id negare Celſo licuerit, intelligeret; non tamen faciam; ſed hoc unum reſpondebo, non quid aliis, & his noſtris potiſſimum, ſed quid Celſi, aliorumque latinorum rei medicæ Scriptorum temporibus apud ipſos in uſu eſſet, ac conſuetudine, eſſe ſpectandum. Serenus certe Samonicus (1) lethargi, & comitialis, ac regii morbi; Plinius autem Valerianus (2) & horum, & cæterorum qui ſunt paulo ſupra nominati, curationes ſeorſum, extraque aliorum qui certis partibus aſſignantur, ordinem propoſuerunt, quanquam uterque a capite orſus, & deinceps thoracem, imum ventrem, artuſque ipſos perluſtrans, ante poterat in ſuis quemque ſedibus, ſiquas eorum certas eſſe, cenſuiſſet, nullo negotio collocare. Quorum Scriptorum aliquis forte auctoritatem contemnat; ipſius autem Celſi contemnere qui poſſit? Hic vero ſi, ut Lindenius, atque Almeloveenius proponunt, eos de quibus loquimur, affectus certis partibus aſſignari poſſe, ſcripſiſſet; qua tandem ratione ſtatim atque ipſorum tractationem cum libro tertio abſolverat, hoc uti libri quarti initio (quod quidem omnes ad eundem pariter modum exhibent, & in his Lindenius etiam, ac
182, Almeloveenius) potuiſſet: *Hactenus re-*
7. *periuntur ea genera morborum, quæ in totis corporibus ita ſunt, ut iis certæ ſedes aſſignari non poſſint: nunc de his dicam, quæ ſunt in partibus.* Operæ quoque pretium eſt animadvertere quomodo ipſi eodem in libro quarto capitis
235, 21. finem ediderint: *Neque alienum eſt*
18. *fovere inferiores partes aqua, decocta ex verbenis comprimentibus, ex iiſdem aliqua cataplaſmata imo ventri inguinibuſque circundare; præcipueque ex aceto. Vitare autem oportet rutam, & ne ſupinus dormiat.* Nempe igitur Celſus in nimia ſeminis profuſione (de hac enim agit in eo capite) rutam quam cæteri laudarunt Medici, ipſe improbaverit? Vi enim ſua; in Scholiis inquit Almeloveenius; nimium extinguere ſemen poſſet. At quanto veri ſimiliora ſcripſiſſet, ſi indicata plerorumque librorum ſcriptura: *præcipueque ex aceto rutam vitare, etiam* (alii habent: *&*) *ne ſupinus obdormiat*; Lectores monuiſſet, paulo aliter duntaxat interpungendo & librarios potuiſſe hunc locum corrumpere, & nos poſſe reſtituere, ſi videlicet (quod factum eſſe, nuper vidi etiam in Conſtantini editione, & ad eundem fere modum in Ronſſei Enarratione) ſcribamus: *Neque alienum eſt cataplaſmata imo ventri inguinibuſque circumdare, præcipueque ex aceto rutam: vitare etiam, ne ſupinus obdormiat.* Non difficilius eſt, præſertim alia aliorum librorum ſcriptura animadverſa, locum reſtituere, quem libro 5. in capitis 27. initio
comperies: *Sequitur, ut de his* (vulne- 307,
ribus) *dicam, quæ morſu fiunt, inter-* 6.
dum hominis, interdum ſimiæ, ſæpe canis, nonnunquam ferarum, aut aliorum animalium, aut ſerpentium. Omnis autem fere morſus habent quoddam virus. Quæ poſtrema verba cum in libris editis ab Nicolao, itemque a Manutiis ad hunc modum ſcripta ſint: *Omnis autem fere morſus habet quoddam virus*, imo a Manutiis ſcriptum ſit *ferè*; miror, Almeloveenium hos potius non eſſe ſecutum, præſertim qui hic laudet Panaroli Pentec. 2. Obſervationem 32. (legendum eſt 42.) quæ eſt *de Mulieris morſu venenato*, cui addere ex Hildano (3) alias potuiſſet idem oſtendentes, morſum videlicet hominis aut eſſe virulentum, aut certe; ut Plinii (4) verbis utar; *inter aſperrimos* non injuria numerari. Quæ etiamſi non ita ſe haberent, neque Serenus Samonicus (5) qui reſpexiſſe ad hunc Celſi locum videtur, ſcripſiſſet:

Sive homo, ſeu ſimilis turpiſſima beſtia nobis
Vulnera dente dedit, virus ſimul intulit atrum;

Celſum tamen ipſe per ſe iſtam ſibi ſcri-

[1] *de Medicina Præc.* [2] *l. 2. c. 58. & ſeq. l. 3. c. 7. & ſeq.*
[3] *Cent. 1. Obſ. 84. 85 & Cent. 4. Obſ. 87.* [4] *Natur. Hiſt. l. 28. c. 4.*
[5] *De Medic. Præc. cap. de Hominis, ac Simiæ morſu.*

Digitized by Google

ſcripturam aſſereret. Cum enim poſt ea de quibus agimus, verba*, hæc continuo ſubjecerit: *Itaque ſi vehemens vulnus eſt, cucurbitula admovenda eſt*; hæcque, ut tota reliqua prima ſectio, de omnibus univerſe morſibus ſint neceſſario accipienda; neque enim alioqui de hominis, ac ſimiæ morſibus, velut eſt pollicitus, in toto hoc capite verba faceret; neceſſe profecto eſt, ut non modo omnis feræ, ſed etiam omnium animalium morſum fere virus quoddam inferre, poſuerit, quod videlicet cucurbitula ſit extrahendum. Idem quoque Celſus quid de duobus aliis locis cenſendum ſit, ſatis, ſuperque demonſtrat. Nam quod ab Noſtris editum eſt libro
505, 8. cap. 1. *Primo vero duo, radii & bra-*
5. *chii; oſſa juncta paulatim dirimuntur,*
rurſuſque ad manum coeunt, modo craſſitudinis mutato: Siquidem ibi radius plenior, cubitus admodum tenuis eſt; non ſine vitio eſſe iis omnibus apparebit qui paulo ante, hæc ſcripta eſſe, ani-
504, madverterint: *Quæ res ſedem brachio*
29. *præſtat, quod conſtat ex oſſibus duobus*,
iis nimirum quæ illico nominat, ut in eo quoque de quo ſermo eſt, loco, ac deſcribit Celſus, *radio* videlicet, ac *cubito*; ut manifeſtum ſit, cum brachium ipſum conſtet ex radio, non oportuiſſe ſcribere: *duo radii, & brachii, oſſa*; ſed vel ſatis fuiſſe: *duo brachii oſſa*, vel ſi nominanda erant: *duo radii & cubiti, oſſa*, omnino ſcribere oportuiſſe: utrum enim a Celſo reapſe ſcriptum ſit, haud ſatis liquet ex ſcriptura, in aliis omnibus quæ adhuc vidimus, exemplaribus in hunc unum modum depravata: *duobus radiis brachii oſſa*. Alter locus in eodem pariter libro occurret, capite autem 5. quod. de Naſo fracto eſt, ubi & Lindenius, & Almeloveenius hæc
522, edidere; *Sin, quod intus inditum eſt,*
21. *lædit; ſicut maxime fit, ubi interior cartilago perfracta eſt, exercitata nares eadem tantummodo habena continendæ ſunt.* *Ubi tamen, non *exercitatæ*, ſed *excitatæ nares*, ipſe Celſus indicat, eſſe legendum, ut qui non modo alibi, atque adeo etiam paulo infra eodem verbo
eadem ſignificatione eſt uſus, ſed & paulo ſupra de fracta naſi cartilagine in ſuam ſedem reponenda verba faciens, 523,
quicquid, inquit, *e cartilagine concedit* 20.
(libentius legerem: *concidit*, cum cæteri quos conſului, libri conſtanter habeant: 522,
Quicquid in cartilaginem incidit) *excitan-* 1.
dum leniter eſt, aut ſubjecto ſpecillo, aut duobus digitis utrinque compreſſis: mox quæ in nares injicienda ſint, docet, quæ deſidere cartilaginem, non ſinant, item quæ extrinſecus habena circundanda ſit quæ nares ſic excitatas, contineat: poſt quæ videlicet ea continuo ſubjicit de quibus loquimur, verba. Sed & in cunctis quos ad hoc tempus inſpeximus libris, non *exercitatæ*, ſed *excitatæ nares* ſcriptum eſt: quod utinam ſignificaſſet Lectoribus Almeloveenius; hac quippe ſcriptura commonſtrata aut illam alteram rejeciſſent, aut ſaltem quid Celſus revera ſcripſiſſet, amplius ſibi in ejuſdem, ut nos fecimus, aut in aliorum etiam ſcriptis ſtatuiſſent eſſe quærendum. Quod quidem in locis nonnullis facturos ſcio in quibus Vir ille ad iſtum alterum modum ſe geſſit; ut puta cum lib. 4. cap. 21. ad illa verba:
Id faciunt etiam albæ violæ, hæc adno- 234,
tavit: *Mercurialis Variar. Lect. L.* 1. c. 3. 3.
videtur olivas legiſſe. Illud tantummodo minus placet, quod hæc ita adnotet, quaſi vero præter Mercurialem nemo omnium id legiſſet: cum ego contra in nullo adhuc libro: *albæ violæ*, ſed in omnibus invenerim: *albæ olivæ*: quæ quoniam; ut ibi oſtendit Mercurialis meus tum ex ipſarum natura, tum ex Medicorum auctoritate; adſtringendo utiles ſunt; ſane hic videntur convenire ubi & *gummi*, & *paſſum* laudantur, quocum videlicet Celſus ipſe *oleas albas* in eo capite (1) conjunxit in quo ea quæ alvum adſtringunt, propoſuit. Multoque etiam minus dubito, quin doctus Lector noſtri conjecturam non ſequatur quam ad initium adſcripſit capitis 5. libri 3. Cum enim Celſus de Diaria Febre ſermonem inſtituens, hæc habeat:
Igitur ſi (febris) ſemel tantum acceſ- 123,
ſit, deinde deſiit, eaque vel ex inguine, 32.
vel

(1) *l.* 2. *c.* 30. *p.* 107. 27. 31.

vel ex laſſitudine, vel ex æſtu, aliave ſimili re fuit, ſic, ut interior nulla cauſa metum fecerit; Almeloveenius, pro *inguine*, *malim*, inquit, ſanguine, *vel* ingluvie, *quomodo enim ex inguine poſſet oriri febris? dein* (Celſus) *enumerat cauſas externas, quas inter inguen cenſeri non poteſt*. Verum enimvero ſi has inter cenſeri inguen non poteſt; qua, quæſo, ratione *ſanguinis* ipſe cenſeretur? Certe autem inter cauſas externas cenſetur ictus, vel alia ejuſmodi ipſi etiam pedi vis illata a qua & inguinis tumor, & hujus ſocia diaria febris exiſtit: ſic enim ex inguine diariam oriri febrem, ita manifeſtum eſt, ut minime oportuiſſet, Almeloveenium quærere, *quomodo ex inguine poſſet oriri febris?* præſertim cum ipſe Hippocrates in Epidem. (1) ſcripſerit: *Ex bubonibus febres omnes malæ, præter diarias:* eandemque prorſus in Aphoriſmo (2) ſententiam retulerit, cujus poſtremam partem a Galeno (3), Oribaſio (4), Philotheo (5), Liebautio (6), Heurnio (7) ad eundem atque a me modum explicatam eſſe, ſcio, per externas ſcilicet, evidentesve cauſas, inguinis tumorem, ac diariam febrem excitantes. Recte igitur illud fecit Almeloveenius, quod in hoc loco nihil in Celſi verbis mutavit: quod utinam in pluribus aliis facere; quamvis ipſo præeunte Lindenio; noluiſſet: dici enim haud poteſt, mi Vulpi, quoties, & quot Viri longe etiam doctiſſimi & in reſtituendis Veterum ſcriptis exercitatiſſimi, cum medicinam afferre ſe crederent, quantum ex integro, ſanoque reſecuerint.

Hoc autem quod in aliis improbo, ne ipſe admittam; etſi poſtremo hoc loco dubitationes, quinetiam divinationes quaſdam communicare tecum ſtatui in aliquot Celſi locos, in quibus Almeloveenius nihil quidquam ſubeſſe vitii, judicare ſe, oſtendit; hæc tamen velim ſic accipias, ut ad te, alioſque quibus præſertim codicum Celſi vetuſtiorum copia eſt, ad inquirendum, conferendumque excitandos, non ad aliquid in Celſo præmature immutandum a me adſcripta eſſe, exiſtimes. Et primum libri 3. caput 27. nunquam me perlegere potuiſſe, fateor, quin mirarer vehementer, in illud unum idemque caput, in quo de apoplexia, paralyſi, aliiſque nervorum affectionibus actum eſſet, ea quoque ad extremum conjici 181, 6. quæ ad Suppurationes pertinent, quæ in aliqua interiori parte oriuntur, atque adeo ſuſpicarer, poſtrema hæc omnia aut alicunde avulſa, eodem eſſe reponenda, aut ſaltem in peculiare, ac penitus diviſum caput ſecernenda. Libris autem Celſi, editiſque in ipſum Commentariis, quæ adhuc licuit, conſultis omnibus, non modo veſtigium ullum antiquæ diviſionis, ſed ne unum quidem reperire Scriptorem potui qui in eadem dubitatione fuiſſet, præter Rouſſeum (8), qui *addubito*, inquit, *vehementer num quæ hic ſubſequuntur, antedictis cohæreant: mihi certe fini 22. capitis annectenda videntur, quod eodem capite de tabidis, & pulmone ſuppuratis agit*. Neque minus propemodum dubito; quamvis nec Rouſſeum, nec alium aliquem habeo præeuntem; quin pariter in libri 4. caput 20. quod eſt *de Vulvæ*, hoc eſt de Uteri, *Morbo*, temere a librariis contruſa fuerint quæ in illius calce leguntur de Nimia Urinæ Profuſione; quaſi vero hoc mali viros nunquam, ſed mulieres tantum corriperet; ut propterea inter peculiares earum morbos ita præſertim, nulla ſcilicet de viris mentione facta, a Celſo referri potuiſſet. Verum ad alia, ut puto, errata librariorum veniamus. In libri ejuſdem 4. capite 1. ſcriptum eſt: *atque hæc quidem juncta ſunt. Renes* 183, 32. *vero diviſi: qui lumbis ſub imis coxis inhærent, a parte earum reſimi, ab altera rotundi*. Mitto, pro *diviſi* alios omnes quos inſpexi, libros, & rectè fortaſſis, habere *diverſi*; duo vero quorum

[1] *l. 2. ſect. 3.* [2] *ſect. 4. aph. 55.* [3] *Commentar. 2. in Aph. Hipp.* [4] *Comment. in Aph. H.* [5] *Comment. in Aph. H.* [6] *Schol. in Aph. H.* [7] *Enarrat. Aph. H.* [8] *Enarrat. Celſ.*

Digitized by Google

rum primum vix tandem in Manutiorum libris, alterum in nullo adhuc reperi, prætermittere non poſſum; ſic enim legendum credo: *qui lumbis ſub imis coſtis inhærent, a parte earum rotundi, ab alteri reſimi*: qua in lectione, tibi præſertim adeo in Anatome exercitato, probanda, non eſt ſane cur laborem; quid enim eſſe manifeſtius poteſt, quam Renes ne ima quidem ſui parte ſummas coxas, hoc eſt innominata oſſa, attingere; ſub imis autem coſtis poſitos eſſe: neque ea reſimos eſſe parte qua coxas, vel coſtas ſpectant, ſed rotundos; contra qua alter alteri obvertuntur, non rotundos eſſe, ſed reſimos? In capite ejuſdem libri quarto ſect. 2. ubi inter ea quæ aſthmati, atque orthopnœæ communia ſunt, hoc
198, primum legimus: *quod propter angu-*
14. *ſtias, per quas ſpiritum evadit, ſibilum elidit*, videndum cenſeo, an non potius oporteat legere: *ſibilum edit*. Nam quid ſit *ſpiritum elidit*, quomodo vel ipſe alibi (1) locutus eſt Celſus, ſatis id quidem; quid autem ſit *ſibilum elidit*, haud ſatis videor intelligere. Quod ſi igitur legamus: *ſibilum edit*; commentarii loco eſſe poterit quod Caſſius Medicus (2) in Problemate habet 22. *Cur*, inquit, *difficulter ſpirantes ſibilo non abſimilem vocem reddant? Quoniam morbus ipſe eſt præcluſio, atque compreſſio inanium pulmonis fiſtularum: per anguſtum autem foramen dum fertur ſpiritus, talis redditur ſonus*. Velim etiam hæc attente conſideres in ejuſdem libri capite 24.
237, *Quidam* (podagrici, chiragricive) *cum*
26. *toto anno a vino, mulſo, venere ſibi temperaſſent, ſecuritatem totius vitæ conſecuti ſunt, idque utique poſt primum dolorem ſervandum eſt, etiamſi quievit. Quod ſi jam conſuetudo ejus facta eſt, poteſt quidem aliquis eſſe ſecurior his temporibus, quibus dolor ſe remiſit; majorem vero curam adhibere debent hi, quibus id revertitur. quod fere vere autumnove fieri ſolet*. Quanam, quæſo, ratione poſtrema hæc accipiemus? Num *hi quibus id revertitur*, ii ſunt quibus dolor reverti ſolet? At quid attinebat his majorem curam imperare, quaſi ille aliquis quem ſecuriorem eſſe juſſit, non pariter ex iis eſſet quibus conſuevit reverti dolor? Certe de utriſque dicit: *ſi jam conſuetudo ejus facta eſt*. Num igitur *hi quibus id revertitur*, erunt ii quos jam nunc revertens dolor reapſe invadit? At multo minus id attinebat monere; nam quis, reapſe invadente dolore, majorem neſcit curam eſſe adhibendam? Quid ergo eſt? Una ego litterula omiſſa has tantas huic loco offuſas tenebras eſſe, puto. Si enim legamus, non *hi*, ſed *his*, aut etiam (nam *ii* lego in vetuſtiſſimo libro ab Nicolao typis deſcripto, quem porro ſecutus eſt Junta) *iis, quibus id revertitur*; perſpicua profecto, & Celſo digna, & cum ſuperioribus, ac conſequentibus verbis apta, & cohærens exiſtit ſententia, hæc videlicet: Quibus dolor primus deceſſit, ii ſibi diu, atque omnino temperent, neceſſe eſt, ut ne amplius revertatur. Quibus autem ſæpius dolor reverſus eſt, eorum aliquis minus quidem ſibi temperet, licet his anni temporibus quibus dolore ſolutus eſſe conſuevit; at contra iis temporibus quibus ſolet redire, id eſt vere ut plurimum, atque autumno, iis, inquam, temporibus ſibi podagrici omnes magis temperent, neceſſe eſt; nimirum quia niſi majori temperantia conſueto morbo occurratur, majus tunc periculum eſt ne redeat. Sed ut hoc in loco unam a librariis omiſſam litteram; ſic in altero unum, aut plura eſſe ab ipſis addita verba, crediderim. Libro enim 5. cap. 25. ubi legimus: *Quin* 279.
etiam ſilveſtris papaveris, cum jam ad 10.
excipiendam lachrymam maturum eſt, manipulus, qui manu comprehendi poteſt, in vas demittitur, & ſuperinfunditur aqua, qua id contegat, atque ita coquitur: exiſtimaſſem forſitan, Celſum ita ſcripſiſſe, ut Scribonius Largus (3): *faſciculus, quantum manu comprehendi poteſt*; niſi continuo primum illud verbum rurſus poſuiſſet: *Ubi*, inquit, *jam bene manipulus is coctus eſt*. Itaque cum papaveris manipulus idem ſit ac quod manu comprehendi po-

(1) *l. 5. c. 28. p. 316. 10.* (2) *Med. Quæſt. & Probl.* [3] *Compoſ. Med. Comp. 83.*

poteſt, ideoque & Ovidius (1), & Plinius (2), & Palladius (3), ut manipulum ſignificarent, ille quidem dixerit:

Arentiſque roſæ quantum manus una prehendat ;

alter vero: Mercurialis herbæ *quantum manus capiat*; poſtremus autem: *buxi folia, quantum manus ceperit*; videtur profecto Celſus poſt illa: *papaveris, cum jam ad excipiendam lachrymam maturum eſt*; vel ſcripſiſſe: *quantum manu comprehendi poteſt, in vas demittitur*, vel potius: *manipulus in vas demittitur*; ſic ut ea verba: *qu. manu comprehendi poteſt*, explicationis cauſa in ora alicujus veteris libri adſcripta, imperitia librariorum inter ipſius Celſi verba recepta ſint: quod quidem & in aliis deſcribendis Auctoribus haud raro accidiſſe, notum eſt, & ſæpe in noſtro hoc contigiſſe, cum Lindenius (4) animadvertit, tum Rhodius (5), nonnullis prolatis exemplis, indicavit. In loco autem quem protinus afferam ex ejusdem libri 5. capite 28. ſect. 2. quæ eſt de Carcinomate, nihil quidem aut additum, aut omiſſum eſt; & verborum tamen ſolum mutata diſtinctione, ſententia miſere depravata eſt. Poſtquam enim ejus de quo ibi agitur, morbi plura genera, vel plures, ſi mavis, gradus ſunt memorati, hæc ſubjiciuntur: *Tolli*
317, *nihil, niſi κακόηθες poteſt: reliqua curatio-*
31. *nibus irritantur. Et quo major vis adhibita eſt, eo magis quidam uſi ſunt medicamentis adurentibus*. Sic autem verba hæc diſtinguenda ſunt: *Tolli nihil, niſi κακόηθες poteſt; reliqua curationibus irritantur; & quo major vis adhibita eſt, eo magis. Quidam uſi ſunt medicamentis adurentibus*. Diſtinctionem hanc comprobant quæ continuo ſequuntur: *quidam ferro adu{ſſ}erunt: quidam ſcalpello exciderunt: neque ulli unquam medicina profuit: ſed aduſta protinus concitata ſunt, & increverunt, donec occiderent*: & reliqua, quæ eo nimirum omnia pertinent, ut oſtendant, vitia iſta curationibus, ſicuti poſitum eſt, præſertim vehementioribus, adhibitis exaſperari. Res ut perſpicua, ut facilis ſit, vides; tamen ex omnibus quos ad hunc diem hujus diſtinctionis confirmandæ gratia conſului libris, vix unum, Roberti videlicet Conſtantini, invenire potui in quo ad eundem fere modum diſtincta ſint verba.

Haud multo gravior in deſcribendo Celſo plerorumque error hujus pariter ſententiam mutat in lib. 7. cap. 18. ubi inter cæteras notas quibus Enterocelen dignoſcamus, hæ quoque ſic proponuntur: *frigore omni* (tumor) *contrahitur, calore diffunditur; eſtque tum ſcrotum &* 457,
rotundum & tactu leve. Hic vero eſſe 14.
ſcribendum: *tactu læve*, ipſe per ſe Auctor indicat, qui paulo ſupra inter ſigna quibus nos docuit Epiplocelen ab Enterocele diſtinguere, *tactu vero*, inquit, *tumor inæqualis eſt*. Hujuſmodi autem errorem haud notaſſem; ſed ut Operarum Almeloveenii, ſane vel in ipſa A. 1713. *editione*, quam *correctiorem* eſſe, in libri fronte confirmant, & qua mihi una ad hoc tempus datum eſt uti, non valde diligentium, ſicuti multis in locis collato Lindenii exemplari (quod a te ſedulo fieri, velim) animadverti; ut Operarum, inquam, Almeloveenii, fortuitum lapſum prætermiſiſſem; niſi etiam in Lindenii; Lindenii autem? imo vero Juntæ quoque, Manutiorum, Cæſarii, Stephani, Conſtantini, Rouſſei, aliorumque exemplaribus animadvertiſſem, cum tamen in primo illo, Nicolai videlicet, itemque in Pantiniano ſcriptum ſit: *læve*. Sed & in his, & in cæteris omnibus, quos modo memoravi, libris fruſtra quæſivi qua ratione intelligere melius poſſem quod legimus in proximo capite 19. *Miniſter au-* 460,
tem ſiniſtra manu comprehenſo ſcroto, ſur- 30.
ſum verſus eum debet extendere, & quam maxime ab inguinibus abducere; omnes enim ii libri pariter habent: *eum*, vix Conſtantino, ſed in ora, ſcribente: *eam*, aut *id*, quam videlicet poſteriorem voculam, aut aliam nullam in vetuſtiorum librorum aliquo me invenire poſſe ſperaveram. In aliis autem ver-

bis

[1] *de Medicam. Faciei*. [2] *Nat. Hiſt. l. 25. c. 5.* [3] *de Re Ruſt. l. 11. tit. 14.*
[4] *Epiſt. ad Lect.* [5] *in Scribon. Compoſ. 4. & 104.*

Digitized by Google

bis quæ in ejuſdem 6. libri capite oc-
474, currunt 26. ſect. 1. *Nonnunquam etiam*
26. *prolapſus in ipſam fiſtulam* (id eſt urethram) *calculus qui ſubinde ea extenuatur* , *non longe ab exitu inhæreſcit* ; in his , inquam , verbis ne Conſtantinus quidem id exhibuit quod quærebamus . Nam quod in margine ad vocem *ea* adnotavit : *urina* , *vel ſubaudi* , nimis id longe petitum videtur , cum vox *urina* non ita prope poſita ſit ; neque præterea urina extenuat hærentem calculum, ſed auget ; vel ſi extenuat , cur igitur extenuatus ſic inhæreſcit ? Ego vero pro *qui* ſperabam vel *quia* , vel *quâ* in libro aliquo poſſe inveniri , ut Celſus hoc diceret : quia ; vel qua parte ſubinde urethra extenuatur ; propterea ; vel ea in parte calculus inhæreſcit . Videndumque eſſe , cenſebam , num forte huc pertineret quod Aretæus (1) vidiſſe ſe, dicit ; poſtquam enim ſcripſit : *Secunda porro calamitas eſt , cum per colem calculus tranſmittitur* . *Nam ſi amplior ſit , quam urinæ iter (Græci urethram vocant) capere poſſit ; in eo multum temporis hæſitat , &c.* ; tum hæc ſubjicit : *Ægerrime autem tortuoſi calculi exeunt : quoſdam enim & hamatos vidi , in meatibuſque adnatas quaſdam duritias* . Sed & ſecundum naturam ſolere urethram contrahi in ipſo primo , ſive exteriore ſuo orificio in ipſis etiam , ut noſti fœminis obſervavimus (2) : quod eò potiſſimum memoramus , quia ubi Celſus in proxima hujus capitis ſectione 4. de minori fœminarum calculo verba facit, cum cæteri quos inſpeximus , libri ; niſi prorſus memoria nos fallit ; omnes ſic habeant : *Ergo & per ſe ſæpe excidit* , *& ſi in primo quod eſt anguſtius inhæret* , *eodem tamen unco ſine ulla noxa educitur* ; ibi Almeloveenii , ac Lindenii exemplaria , omnino abjecta (quam
481, bene alii viderint) illa voce : *primo* ,
23. hæc exhibent : *& ſi in urinæ itinere* , *quod eſt anguſtius* , *inhæret* . Porro ambo ; ut ad alium locum veniamus ; in ejuſdem capitis ſectione 2. quæ eſt de calculis e veſica extrahendis , hæc in ipſo fine habent : *Quocunque autem mo-* 480,
do cervix ea parte ſecta eſt , *leniter ex-* 6.
trahi , *quod aſperum eſt* , *debet* . Haud equidem diffiteor , hunc locum in aliis omnibus quos conſului , libris manifeſto eſſe vitiatum ; ſic enim in cunctis legitur : *Quocunque autem modo cervix ea parte facta eſt* ; Attamen cum proxime ſcriptum fuerit , non qua parte , ſed quo & ferro , & modo cervix veſicæ ſit aperienda ; ſemper ego , potius in *ea parte* , quam in *facta* ſubeſſe vitium exiſtimavi , & hac propterea ratione eſſe tollendum : *Quocunque autem modo cervix patefacta eſt* ; præſertim cum ſupra Auctor de ejuſdem cervicis ſectione ad hunc ipſum modum locutus ſit : *Cum vero patefacta eſt* (hoc eſt cervix ; hæc enim proxime antecedunt: *rupta cervice , quam habuiſſet inciſa*) *in conſpectum calculus venit* . Non me præterit , Almeloveenium , quamvis omnibus quos vidi , libris , atque adeo ipſius etiam Lindenii , repugnantibus , qui nempe conſtantiſſime habent : *Cum vero patefacta eſt* ; ſcribere eo in loco maluiſſe : *Cum via perfecta eſt* ; tamen & 478,
ipſe , idem locutionis genus in eadem 12.
re ante paucos verſus in Celſo ſervavit; nam poſt illa : -- *plaga facienda eſt* , 477,
qua cervix aperiatur ; *donec urinæ iter* 32.
pateat ſic , ut plaga paulo major , quam calculus ſit ; continuo hæc ſubdit : *Nam qui metu fiſtulæ (quam illo loco* ὑποῤυάδα *Græci vocant) parum patefaciunt ; &c.*

Eſſent alii loci in quos meas ; quales eæ cunque ſunt ; divinationes proferre poſſem ; ſed quia jamdudum ſentio , me juſtum longe eſſe prætergreſſum epiſtolæ modum ; unum tantummodo , eumque ad rem noſtram anatomicam pertinentem , attingam , quem locum ne ipſi quidem Paawio (3) , Anatomes , ut tute ſcis , haud ignobili Doctori ſuſpectum fuiſſe , mirum eſt . Libro igitur 8. cap. 1. in maxillæ inferioris deſcriptione hæc habentur : *Verum ipſius maxillæ* 501,
partes extremæ quaſi bicornes ſunt . *Alter* 7.

(1) *De Sign. Diut. Morb. l. 2. c. 3.*

[2] *Adverſ. Anat. IV. Anim. 24.*

[3] *Comment. in Celſ. l. 8.*

Digitized by Google

proceſſus intra latior, vertice ipſo tenuatur, longiuſque procedens ſub oſſe jugali ſubit, & ſuper id temporum muſculis illigatur. Alter brevior, & rotundior &c. Etſi in nullo eorum quæ ad hoc tempus vidi, exemplarium aliam quam hanc ipſam inveni ſcripturam; non poſſum tamen non credere, Celſum potius ita ſcripſiſſe: *Alter proceſſus infra latior, vertice ipſo tenuatur*. Si enim res id pateretur, ut ſcribere potuiſſet: *Alter proceſſus intra latior, extra tenuatur*; nihil immutandum eſſe, cenſerem; nunc igitur cum & res ipſa, & quod non obſcure oppoſitum eſt: *vertice ipſo tenuatur*, requirant, ut illud ante poſuerit: *infra latior*; non video cur unius litterulæ mutatione ut vitiari hic locus a librariis, ita a nobis reſtitui non poſſit. Hanc tamen, aliaſque omnes quas in hac epiſtola propoſuimus, ſive divinationes, ſive dubitationes, velim tibi perſuadeas, nihili nos & in preſentia facere, & ſemper eſſe facturos, niſi ab Doctiſſimis Viris, & longe magis quam nos Anatomici, in emendandis ſcriptis Veterum exercitatis probentur. Quod ſi forte unam modo, aut alteram haud prorſus cenſerent eſſe improbandam; ſatis magnum nobis videremur earum fructum cepiſſe, cum quæ de Xenophonte, cujus e libris quædam menda auferebat, Muretus (1), ea nos de Celſo etiam dicere, nequaquam dubitaremus: *Nihil eſt tam puſillum quod non avide accipi debeat, quod quidem ad tam politum, tamque utilem Scriptorem pertineat. Parvum eſt, quod afferimus; ſed magnus is, quem adjuvamus.* Vale.

Patavii Poſtrid. Idus Decembr. MDCCXX.

EPISTOLA ALTERA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

SI vales, bene eſt; ego quidem valeo. In hac vetuſta Alexandri Paduanii, Medici olim Doctiſſimi, Bibliotheca Celſi noſtri exemplar inveni, calamo in membranis deſcriptum. Quod ut paulo attentius inſpexi, cœpi ſuſpicari, haud veram fortaſſe eſſe additam illam ab Henrico Stephano inſcriptionem: *Aurelii Cornelii Celſi de re medica libri octo, operis ab eo ſcripti de artibus, pars ſexta*. In fine enim IV. libri in hoc quidem codice ſcriptum eſt: *Artium Aurelii Cornelii Celſi liber. VIIII. Idem medicinæ liber. IIII. explicit feliciter*; hiſque numeris proportione reſpondent qui ad plerorumque inſequentium librorum calcem adſcripti ſunt; ut ſi hanc rationem ſequamur, manifeſto appareat, octo hos de re medica libros, quos, ut alias ad te ſcripſi, quinque de re ruſtica antecedebant, non ſextam operis ab eo ſcripti de artibus, verum ſecundam omnino partem fuiſſe.

Ex illis autem quæ iiſdem meis ad te litteris oſtendi, minus mihi in Almeloveenii editione probari, nonnulla ſunt in quibus hunc etiam codicem inveni ab ea diſcrepantem, mecumque facientem. Neque enim ut illa habet (*pag.* 148. *lin.* 17.) *aſſignari poſſunt*; ſed *aſſignari non poſſunt*: non (234, 3.) *albæ violæ*, ſed *albæ olivæ*: non (307. 11.) *feræ morſus habent*; ſed *fere morſus habet*: non (350, 30.) *niſi immodica inflammatio*; ſed *niſi modica inflammatio*: non (410, 5.) *fluens alvus exercuit*; ſed *fluens alvus exhaurit*: non (444, 16, 18.) *Quod ſi factum — ut os*; ſed *Quod ſi factum — ut is*: non (474, 27.) *qui ſubinde ea extenuatur*; ſed

[1] *Var. Lect. l.* 3. *c.* 15.

Digitized by Google

ſed *quia ſubinde ea extenuatur*: nec denique (522, 23.) *exercitatæ nares*, ſed *excitatæ nares*.

Verum hæc omnia etſi minime contemnenda ſunt; nullo tamen pacto videntur mihi cum eo uno quod continuo exponam, comparanda. Memoria, opinor, tenes quod ad te ſcripſeram, non modo de Almeloveeniana, ſed de omnibus quas vidiſſem, Celſi editionibus verba faciens: minime videlicet a me dubitari, *quin in libri* 4. *caput* 20. *quod eſt* de Vulvæ, *hoc eſt de Uteri*, Morbo, *temere a librariis contruſa eſſent quæ in illius calce leguntur de nimia urinæ profuſione; quaſi vero hoc mali viros nunquam, ſed mulieres tantum corriperet, ut propterea inter peculiares earum morbos ita præſertim, nulla ſcilicet de viris mentione facta, a Celſo referri potuiſſet*. Accipe nunc quid ex hoc codice didicerim; intelliges enim, non ſolum conjecturam illam meam (quod levius eſt) veram fuiſſe, ſed hoc inſuper quod graviſſimum, & inexpectatum omnino eſt, in his Celſi libris, quos nemo (quod ſciam) non integerrimos unquam putavit, unum aut alterum caput deeſſe. Igitur in eo quod diximus, capite, ubi Lindenii, & Almeloveenii editiones hæc habent (*pag.* 234. *lin.* 1.) *Si maligna purgatio eſt*, *ſubjicienda ſunt* * *coercentia*. *Id faciunt etiam albæ violæ*, *nigrum &c.*; codex poſt illa verba, *ſubjicienda ſunt*, non modo ingentem habet lacunam quidquid reliqui eſt in ea pagina obtinentem, & in proximæ demum paginæ initio, *coeuntia*. *id faciunt etiam albæ olivæ*: *& nigrum &c.*; ſed contra eam lacunam eadem manu in ora ſcriptum eſt: *Deſunt in vetuſtiſſimo exemplari duo folia*, Hic ex me quæres, in iis duobus foliis quid ſcriptum a Celſo fuiſſe, exiſtimem. Ego vero etſi nequaquam dubitarem, quin abſoluto primum quem inſtituerat, ſermone de morbis qui cum ad uterum ſpectent, ſunt mulierum peculiares, tum ad eos tractandos veniſſet quos ad proximas, ſed utrique ſexui communes partes, & nominatim veſicam referret, de cujus videlicet doloribus omnes, quantum memini, editiones, iis dumtaxat quas Lindenius, & Almeloveenius procurarunt, exceptis, hic ipſum exhibent ante loquentem quam de nimia urinæ profuſione verba faciat; etſi, inquam, hæc conjectura aſſequerer; tamen hujus ipſius codicis adjumento comperi quæ eſſent hic a Celſo reapſe tractata. Cum enim libris ſingulis ſingulos peculiares Indices præponi, animadvertiſſem, capitum argumenta ex ordine commonſtrantes, ſubiit eum conſulere qui libro huic quarto præfixus eſt, ſi forte in ea parte integer eſſet quæ pars in libro deſideratur. Hæc igitur, quam quidem ex minime interrupta numerorum ſerie integerrimam judicavi, ad hunc modum ſe habet.

CX. Vulva exulcerata eſt.
CXI. De Veſica.
CXII. De calculis in veſica.
CXIII. In omni dolore veſicæ.

Quæ cum ita ſint, cumque numerus CX. in ora codicis eo in loco adſcribatur, ut reſpondeat illis verbis (apud Almeloveenium pag. 233. lin. 26.) *Si vero vulva exulceraea eſt*; numerus autem CXIII. contra hæc ferme ſcriptus ſit (*p.*234. *l.*7.) *Præter hæc in omnibus veſicæ doloribus* (*veſicæ* enim in codice legitur; non, ut apud Almeloveenium, *vulvæ*) hinc præclare, quot, & quæ deſiderentur, intelligis, in eo loco, in quo aut nihil, aut unum, vel pauca certe verba deeſſe, Viri Exercitatiſſimi, atque Doctiſſimi exiſtimabant. Is enim qui primus Celſum formis deſcripſit, Nicolaus, & Lucas Ant. Junta ſic ediderunt: *ſubjicienda ſunt coeuntia*; Joannes autem Cæſarius, Gulielmus Pantinus, Henricus Stephanus, & Balduinus Ronſſeus: *ſubjicienda ſunt coercentia*. Vix Manutii in utraque editione, interjecta ad hunc modum lacuna, propoſuerunt: *ſubjicienda ſunt*, * *coeuntia*. Quæ lacuna ſic contracta deinde fuit a Roberto Conſtantino, ut non aliquot, ſed unum fere verbum deſiderari, oſtenderet, hoc videlicet modo: *ſubjicienda ſunt* * *coercentia*; præſertim cum hæc in libri margine appoſuerit * *menſes evocantia*, quaſi ita nihil deeſſe, crederes, poſtremumque verbum

coeuntia, ab aliis in *coercentia*, ab ipſo in *evocantia* mutatum, ad ſermonem de uteri vitiis pertineret, quod reapſe ad caput pertinet vel de veſica doloribus, vel de calculis in veſica, enatiſque inde noxis per medicamenta videlicet, ac victus rationem, & frequentiora Chirurgiæ auxilia oppugnandis; nam quæ curatio aut iis a quibus urina non redditur, aut calculoſis, *cum aliter*, ut Celſus ipſe ait, *ſuccurri non poteſt*, a Chirurgo adhibenda ſit, libro docet 7. capite 26.

Nunc illud, opinor, expectabis, ut ſcribam, an conjecturam aliam aliquam meam ejusdem codicis auctoritate comprobaverim. Neque enim ignoras, præter ea quæ in mea ad te Epiſtola attigi ut inter ſcribendum ſuccurrerunt; plura adhuc eſſe quæ mihi quidem in Almeloveenii editione diſpliceant. Igitur cæteris in aliud tempus rejectis, unum in præſentia memorabo quod ſimul ad latinam linguam, ſimul ad rem noſtram anatomicam pertinet. Almeloveenius in libri octavi capite primo (*pag.* 504. *lin.*22.) Lindenium, ut ſolet, ſecutus, hæc edidit: *Superius autem humeri caput rotundius, quam cætera oſſa, de quibus adhuc dixi, verticillati ſcapularum oſſi inſeritur, ac majore parte extra id ſitum nervis deligatur*. Manutii autem in utraque editione ad hunc modum propoſuerant: - *verticillatis ſcapularum oſſibus parvo exceſſu inſeritur: ac majore parte ex tranſitu nervis deligatur*. Cum his Conſtantinus fecit; quanquam in margine adnotavit: *parvo exceſſu* deeſſe in antiquo Codice, alioſque legere *inceſſu*. Et Joannes quidem Cæſarius, atque ante hunc Lucas Ant. Junta duas illas voces omiſerant, cætera ut Manutii, edentes; niſi quod pro *verticillatis* poſuerant, *verticulatis*. Qua in re ſocios habuerunt Gul. Pantinum, Henr. Stephanum, Bald. Ronſſeum, qui tamen *parvo exceſſu* non omiſerunt; etſi Ronſſeus in libri ora, eſſe qui omitterent, & qui non *verticulatis*, ſed *verticillatis* ſcriberent, indicavit. Ronſſei ſcripturam ſecutus eſt Paawius, qui in commentario ad hunc locum ſuo vocare Celſum, ait, *ſcapularum oſſa verticulata, aut quia cervicibus prædita: aut a verticillis exſtantium coracoidis & ſpinoſi proceſſuum*; verum enimvero quænam in his proceſſibus partes ſint quas *verticilla* vocemus, non docuit. Hanc ego tantam in eodem loco deſcribendo varietatem cum attenderem; pro ea qua ſolet peritia prudentiaque facere exiſtimavi V. Cl. Jacobum Facciolatum, cum ſe vehementer dubitare, mihi oſtenderet, eſſetne inter latinas voces facile recipienda *verticillatus*, quam nimirum qui Lixicis inſeruere, hoc uno Celſi loco incertiſſimæ procul dubio ſcripturæ niterentur. Cum vero idem miraretur, cur Almeloveenius *verticillati ſcapularum oſſi*; non *verticillato*, aut *verticillatis ſcapularum oſſibus* edidiſſet; ac præterea ex me quæreret, an potius *vertebratis* (quæ Pliniana vox eſt libro 11. c.37.) *ſcapularum oſſibus*; hic legendum eſſe, cenſerem; memini me in ea quæ paulo ſuperius (*pag.*503. *lin.* 23.) de ſcapularum oſſibus ſcripta ſunt a Celſo; hunc enim in manibus habebamus; continuo oculos conjeciſſe, & Viro Doctiſſimo reſpondiſſe, mihi vero omnino videri, *vertici lati ſcapularum oſſis* eſſe legendum. Hæc enim illis de oſſibus tradiderat Celſus: *a cervice duo lata oſſa utrinque ad ſcapulas tendunt: noſtri ſcutula operta; ὠμοπλάτας Græci nominant. Ea in ſummis verticibus ſinuata, ab his triangula, paulatimque lateſcentia ad ſpinam tendunt*: ex quibus licet intelligi, eam horum oſſium partem, quam Anatomici ſolent *ſcapulæ cervicem* vocitare, Corn. Celſum nomine *verticis* appellaviſſe, ſive quod eam *ſummam* eſſe illo in oſſe, crediderit; ſive quod ut in *triangulo* oſſe oppoſitam baſi, vel ut locum ſpectaverit in quo humeri caput vertitur, qua videlicet ratione Polorum uterque (quos alii pariter cardines vocant ab eorum ſimilitudine circa quos valvæ convertuntur) a Virgilio l. Georgic. *vertex* eſt dictus. Cum igitur ſcapulæ, ſive ut Celſus loqui mavult & in hoc capite (*pag.* 504. *l.* 3. *ac l.* 11.) & ad finem tum ſeptimi (*pag.* 526. *l.* 6.) tum octavi (*pag.*528. *l.*6.) & ſub initium tum unde-

decimi (*p.*542. *l.* 33.) tum quintidecimi (*pag* 548. *l.*22.) *lati ſcapularum oſſis* ſinuatam cervicem paulo ante appellaverit *verticem*; quid veri eſſe ſimilius poſſit, quam ut porro traditurus, cui parti ejusdem oſſis, humeri caput inſeratur, ad hunc modum ſcripſerit: *vertici lati ſcapularum oſſis inſeritur*; præſertim cum in eo librarii, dictata verba excipientes, perſæpe labi conſueverint, ut ex duabus vocibus unam facerent, & primam conſequentis vocis litteram ad præcedentis etiam poſtremam addentes, duplicarent, unde facillime nova hæc vox *verticillatis* effingi potuit. Nunc quam in codice ſcripturam offenderim, tibi fideliter deſcribam: *parvo exceſſu vertici latis ſcapularum oſſibus inſeritur. ac majore parte: & tranſitu nervis deligatur*. Illud quidem minime eſt diſſimulandum, in verſuum intercapide auſum eſſe aliquem nonnulla addere, videlicet ſuper ultimam *vertici* litteram, litterulam *s*, & ſuper *&*, particulam alteram *ex*: quo de utroque additamento ſi forte quæris, quid ego ſuſpicer; ſic habeto. Primum mihi tum codicem, ac ſupra deſcriptas & Almeloveenii, & cæterorum lectiones, tum ipſam anatomen reſpicienti veri ſimillimum videri, ita a Celſo ſcriptum fuiſſe: *vertici lati ſcapularum oſſis parvo exceſſu inſeritur*, *ac majore parte extra ſitum*, *nervis deligatur*; neque enim (quod tu optime noſti) ſumma pars humeri ita in ſcapulæ cervicem, ut ſumma pars femoris in oſſis innominati acetabulum conditur; ſed *parvo* tantum *exceſſu*, ideſt ejus capitis quod ab interiore latere extuberat, portione immiſſa, *majore parte extra ſita* eſt, quam etiam ob rem *nervis*, ideſt ligamentis atque tendinibus, ne facile excidat, *deligatur*. Cum ergo Librarii voces illas *extra ſitum* deſcribendo, ita vitiaſſent, ut alii *& tranſitu*, ut Scriptor codicis, alii *ex tranſitu*; ut plerique, quibuſcum facere codicis Emendator maluit, ſcriptum relinquerint; nonnulli denique, in quibus Lindenius, & Almeloveenius, integro ea in parte exemplari uſi, priores voces reſtituerunt, niſi quod perſpicuitatis addendæ cauſa, minus, ut puto, neceſſariam voculam *id* interjecere. Verba autem illa, *parvo exceſſu* etſi ad rem fideliter tradendam, neceſſaria ſunt, iiſque perbelle reſpondent quæ ſequuntur, *majore ex parte*; cum tamen aliquo in codice, ut ſupra diximus, omiſſa eſſent, minus mirandum eſt quod in hoc invenerim alium in locum tranſpoſita, unde Emendatori occaſio data eſt exiſtimandi, ea cum inſequenti voce *vertici* eſſe conjungenda, quam propterea in *verticis* mutare maluit, haud animadvertens, unde factum eſſet, ut pro *lati* ſcriptum eſſet *latis*, & ne vox hæc minime cohæreret cum voce *oſſis*, hanc in *oſſibus* eſſe mutatam; cum tamen non modo alii codices, quibus auctoribus Lindenius, & Almeloveenius ediderunt, *verticillati ſcapularum oſſi*, aliquando meliorem in parte indicare poſſent ſcripturam; ſed ipſe etiam Celſus, cum videlicet non de utroque, ſed de alterutro oſſe humeri hic loquatur, inſitum ſcribere non *latis oſſibus*, ſed *lato oſſi*, vel; quod eodem recidit; vertici *lati* ſcapularum *oſſis*, debuerit. Verum meas haſce conjecturas tanti facies, quanti volueris; illud mihi ſatis eſt a te diligenter attendi, in hoc codice non *verticillatis*, ſed evidentiſſima certiſſimaque diviſione legi *vertici latis*. Hac de re V. Cl. Iac. Facciolatum certiorem facito, & meis verbis ſalvere jubeto. Vale.

Dabam Kal. Sextilib. MDCCXXI. Forolivii.

EPI-

Digitized by Google

EPISTOLA TERTIA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

QUæ nudiuſtertius duo tibi pollicitus ſum, alterum ut quæ nuper Venetiis animadverti, ſuperiorem Epiſtolam meam cum manu exarato Celſi exemplari conferendo, ſignificarem, alterum ut V. Cl. Jacobi Facciolati ad quoſdam Scriptoris ejuſdem locos Animadverſiones XV. longe doctiſſimas cum meis nonnullis exiguis illis quidem, ſed tamen a te efflagitatis, additamentis mitterem; ea his ipſis litteris ambo præſtabo. Igitur exemplar id Celſi chartaceum eſt, illudque ipſum eſt quo apud Clericos Regulares (*Tolentinos* ibi vocant) ſe uſum eſſe, tradidit Rhodius (1); nam alterum, idque membraneum (2), quod ibidem in Divi Antonii Bibliotheca, plurimis vetuſtiſſimis codicibus inſtructa, verſaverat, in hujus incendio periit; quem caſum hoc ægrius fero quod quæ illo ex codice excerpſerat Rhodius, ea pariter cum Th. Bartholini (3) Bibliotheca conflagrarunt. Itaque cum Veneto hoc codice quidquid ex Forolivienſi adnotaveram, cum diligenter contenderem, etſi loca ſane haud ita pauca inveni diſcrepantia; ea tamen octo quæ ſuperioribus deſcripſi litteris, uſque adeo (ſi demas ſeptimum, cujus mihi lectio dubia fuit) mirifice vidi in his quidem verbis in quibus ab Almeloveenio diſſenſi, inter ſe congruentia, ut cum in poſtremo, quem non ſatis accurate exſcriptum forte ad te miſeram, pro *excitatæ* perperam in illo codice ſcriptum ſit *excitat*, ſic in Veneto quoque ſit ſcriptum; verba autem illa ad tertium locum pertinentia: *omnis autem fere morſus habet quoddam virus*, vetuſta quidem, ſed non eadem tamen manu, pariter (quod obſervatione dignum cenſeo) utroque in codice addita ſint.

Sed jam illuc tranſeo quo properare te, ſcio, ad eam videlicet ingentem lacunam libri IV. Quid quæris? Longe ea in Veneto codice major eſt. Nam inter illa: *Si maligna purgatio eſt, ſubjicienda ſunt*, atque hæc: *coeuntia. Id faciunt &c.* quæ nimirum verba tot Editiones conjunxere, albæ grandes paginæ relictæ ſunt quatuor cum dimidio. Et ne quis caſu intermiſſas putet; hic quoque in margine eadem qua cætera, manu ſcriptum eſt: *Deſunt in vetuſtiſſimo exemplari duo folia;* Indicis autem huic libro præpoſiti quæ pars lacunæ reſpondet, ac iis quæ proxime antecedunt, & conſequuntur, ita nimirum ſe habet.

CII. Vola (legendum *Vulva*, vel *Volva*) *exulcerata eſt*.
CIII. De Veſica.
CIIII. De Calculis in veſica.
CV. In omni dolore veſicæ.

Vides, mi Vulpi, in iis quæ præcipua hic ſunt, ut mirum in modum utrumque conveniat exemplar.

Reſtat locus ille de humeri, & ſcapularum oſſibus. Sic autem inveni ſcriptum: *parvo exceſſu vertici latis ſcapularum oſſibus inſeritur: ac majore parte extranſitu nervis deligatur*. Non eſt meæ fidei quidquam, tecum præſertim, diſſimulare; quin etiam Perhumanum ac Eruditum Virum, ampliſſimæ eorum Clericorum Bibliothecæ Præfectum, qui mihi hæc omnia inſpicienti deſcribentique officioſiſſime aderat, rogavi, ut id recognoſcere mecum vellet quod proti-

[1] *Vid. Catalog. Auctor. ad Rhodii Scribonium.* [2] *Ibid. & in Notis ad Compoſ. 20. Scribon.*
[3] *Vid. Diſſert. Th. Bartholini de Bibliotheca Incendio.*

Digitized by Google

tinus ſubjiciam . Scilicet inter *vertici*, & *latis* ſubobſcurum quoddam (qualia in eo exemplari alibi quoque deprehenduntur) veteris lituræ veſtigium eſt, quaſi litterula fuiſſet eraſa ; eo tamen illud in loco eſt, ut littera *l* fuiſſe omnino non poſſit, ſed brevior quædam inſtar litteræ *s*, ut mihi *verticis* in hoc etiam codice ſcriptum facile fuiſſe ; *verticillatis* certe non fuiſſe videatur.

Venio nunc ad eas de quibus initio dixi, Animadverſiones, quæ quidem a Viro Doctiſſimo ſcriptæ ſunt cum ut aliquot Celſi loca illuſtrentur, tum vero maxime ut dictiones aliquæ expendantur, quas optimi latinitatis Magiſtri tanquam certas Celſo tribuunt, ejuſque auctoritate in linguam latinam inducunt. Has quoniam ante quatuor hos menſes mihi perlegerat, cum Forolivienſi, & Veneto codice pleraſque contuli, quot videlicet memoria comprehenderam, collaturus omnes, ſi quod nuper, atque adeo modo venit in mentem, id principio veniſſet, ut earum omnium exemplum ab Humaniſſimo Viro peterem, quod tecum in eorum commodum qui ſive Cornelii noſtri, ſive linguæ latinæ ſunt ſtudioſi, communicarem. Eas huc fideliter adſcribam, & fere ſingulis quæ mihi adnotata ſint in Codicibus, probatiſve Editionibus, aut Enarratoribus, ſubjiciam.

I. *Lib.* 1. *Præfat. pag.* 7. *l.* 11. Eorum poſituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, lævorem, confractum. *Loquitur hic Celſus de partibus corporis humani : nec video, quem locum habeat* Confractus, *quæ vox, ſi Latina eſt, fracturam ſignificat. Quinque editiones longe optimæ; quæ apud me ſunt, Florentina princeps* 1478. *utraque Aldina* 1528, *&* 1547. *Gryphiana* 1542. *& Henrici Stephani* 1567. *habent* contactum, *quæ vox certiſſimæ Latinitatis eſt, & ſenſum reddit idoneum. Non dubito, quin Almeloveenius, præſtanti judicio vir, probatis codicibus uſus ſit : ſed hic aliquis diligentiam ſaltem illam deſiderabit, quæ variantes lectiones complectitur, & ceteroquin Tranſalpinis ingeniis familiariſſima eſt. Hanc ſiquis ex noſtris damnavit unquam, in quo accuſari ſolemus, ideo damnavit, quod ſæpe vertitur circa levia. Ceterum cum aliquid hujuſmodi contra vulgatas editiones in libros inducitur, tum vero non utilis modo, ſed prorſus neceſſaria eſt ; præſertim ſiquid inducatur ita novum, ut nullo præterea locupletis Auctoris teſtimonio confirmari poſſit. Talia enim non ad unum aliquem Scriptorem pertinent, ſed ad communem totius linguæ rationem, qua de agitur. Exemplo eſſe poſſunt cum aliæ voces, quas deinceps recenſebo, tum hæc ipſa* Confractus, *quæ Celſi auctoritate in egregium Baſilii Fabri Theſaurum allata eſt, & reliquis Latinis fidei non dubiæ adnumerata.*

Ediriones aliæ quinque, ideſt Juntæ, Cæſarii, Pantini, Conſtantini, Rouſſei, habent *contactum* ; manifeſtum enim Operarum errorem puto quod in Juntina legatur *cortactum*. Illud mirum eſt, Rouſſeum in libri margine addidiſſe : *Per lævorem, & contactum, aſperitatem intelligit, & quod illi eſt contrarium ;* quando Conſtantinus hæc adnotaverat : *Contractum* (lege *Contactum*) *exponunt aſperitatem vel ſcabritiem. Sed quis unquam ita uſurpavit? in manuſcripto legitur* contractum. *Itaque* confractum *pro aſpero & confragoſo (quod lævigato opponitur) repono.* Hieronymus autem Rubeus in ſuis ad Celſum Annotationibus, cum hæc ferme ipſa Conſtantini verba, Auctoris nomine diſſimulato, retuliſſet, iſtiuſmodi emendationem atque interpretationem *ſatis* ſibi *probabilem videri*, negavit, hæcque ſubjunxit : *Forte autem quia quod contractum eſt, explicato & ob id lævi opponitur, per* contractum *poterit aſperum intelligi*. Videtur igitur maluiſſe *contractum*, quam quidem vocem in Veneto etiam codice invenimus. Hæc tamen eo dumtaxat protulimus, ut tu, mi Vulpi, intelligeres, Conſtantinum non veterum exemplarium auctoritate, ſed conjectura ductum, ex *contractum* illam qua de agitur, vocem elicuiſſe, & huc primum induxiſſe, *confractum*.

II. *Lib.* 1. *c.* 3. *ſect.* 2. *pag.* 28. *l.* 15.

So-

Somnus plenus, & non multum nimis longus. *Celſi ipſius αὐτόγραφον producat oportet, qui velit nobis perſuadere, hoc genus conſtructionis latinum eſſe. Quinque Editiones modo allatæ ita habent:* ſomnus & plenus, & non nimis longus.

Idemque omnino habent aliæ præterea quinque Editiones quas ſupra memoravimus.

III. Ibidem ſect. 7. pag. 31. l. 30. Humidant autem corpus labor &c. *Hic quoque in quinque Editionibus meis aliter legitur:* Humidum autem corpus efficit labor, &c. *Miror autem, ex quo codice verbum hoc* Humido *exierit, & non modo in Celſum, ſed & in Baſil. Fabri Theſaurum irrepſerit ad augendum latinum ſermonem. Ego vel inter barbara, vel inter dubia referendum crediderim.*

In hoc etiam loco noſtræ Editiones nihil diſcrepant a quinque illis quæ in Animadverſione indicantur.

IV. Lib. 3. c. 21. pag. 163. l. 34. Utilis quotidianus, aut altero quoque die poſt cibum vomitus eſt. *Quinque Editiones meæ habent:* Alterno quoque die. *Itaque Petrus Danetius in ſuum Lexicon ad Uſum Delphini novam hanc vocis* Alternus *Conſtructionem inducit. Sed latino ingenio ſatis apparet legendum* altero, *undecumque tandem Almeloveenius acceperit.*

Ne hic quidem noſtræ diſcrepant Editiones. Conſtantinus tamen, atque Ronſſeus in libri ora adſcripſerant, *altero*. Idque receptum eſt a Lindenio, cujus nimirum Editionem cum pleriſque aliis in locis, tum in iis certe omnibus qui hiſce Animadverſionibus XV. expenduntur, fideliter expreſſit Almeloveenius.

V. Eodem lib. 3. c. ult. ſect. 2. pag. 180. l. 1. In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt; deinde retento ſpiritu in ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendæ. *In omnibus libris duo hæc membra ita dividuntur, ſed vereor, ut ſatis recte: nam* ſpiritus retentio *non videtur locum habere in ea exercitatione, qua ſuperiores partes moventur, cujuſmodi eſt pilæ ludus, & ſimilia, ut colligitur ex hoc eodem Celſi capite ſect. 3.* Pila, ſimilibuſque ſuperiores partes dimovendæ. *& ex lib. 1. cap. 6.* Opus eſt pila, ſimilibuſque ſuperiores partes exercere. *Igitur aliter dividendum puto, & ita legendum:* In lectulo leniter ſatis diu corpus perfricandum eſt, deinde retento ſpiritu: in ipſa exercitatione potius ſuperiores partes movendæ. *Id eſt lenis fricatio ſatis diu adhibenda eſt, deinde vehementior per ſpiritus retentionem, qua uti athletas conſueviſſe, cum fricantibus intercepto ſpiritu obnitebantur, ſcribit Plutarchus de tuend. Valet. Hujus fricationis meminit etiam Cælius Aurelianus de tard. paſſ. l. 3. c. 1.* In lenimento vero ſi paſſio tardaverit, erit adhibenda reſumptio geſtatione, vocis exercitio, deambulatione, unctione, fricatione corporis retento ſpiritu. *Etiam verba* In ipſa *laborant mendi ſuſpicione; nam in omnibus editionibus meis eſt* Ab ipſa; *quod genus conſtructionis aliquanto rarius eſt, ſed tamen latinum. Sic Cicero in Bruto c. 16.* Græcus ab omni laude felicior. *Idem ibid. c. 43.* A Philoſophia, a Jure Civili, ab Hiſtoria inſtructior. *Avienus fab. 31.* Auſus ab exiguo fallere dente bovem. *Senſus igitur eſt: per exercitationem, ſeu in ipſa exercitatione curandum eſſe, ut ſuperiores potius partes quam inferiores agitentur. Porro autem ſuperiores partes, quæ pila exercentur, ſunt cervix & brachia. Hinc Athenæus Δειπν. l. 1. c. 12. in hoc ludo maxime commendat τὸ κατὰ τὺς τραχηλισμὰς ῥωμαλέον, id eſt robur cervicis, quod acquiritur per multiplicem ejus flexionem.*

In verbis Celſi ſupra allatis ex ſect. 3. hujus capitis, in quo hactenus verſati ſumus, animadvertendum eſt verbum Dimoveo *pro ſimplici* moveo, agito, exerceo: *neque enim ſimilia exempla facile occurrent.*

Forolivienſis codex propoſita verba ſic dividit: *perfricandum eſt. deinde retento ſpiritu ab ipſa exercitatione &c.* Venetus autem ſic: *perficandum eſt: deinde retento ſpiritu ab ipſa exercitatione &c.* Illum Juntæ Editio repræſentat; hunc, Pantini. Sed quas Cæſarius, Conſtantinus, ac Ronſſeus procurarunt, ex vero ſic habent: *perſricandum eſt, deinde re-*

Digitized by Google

retento ſpiritu, ab ipſa exercitatione &c; quod niſi caſu atque incuria factum eſt; dubium iis Viris fuiſſe, oſtendit, ad perfricationem, anne ad exercitationem illa eſſet retentio ſpiritus referenda. Quamvis enim Cælius Aurelianus in libro etiam 4. *Chronion*, c. 7. *fricationem cum retentione ſpiritus* imperet, imo noſter quoque Celſus, etiam in hoc ipſo libro 3. c. 21. (*pag.* 162. *lin.* 14.) *ſuperiores maxime partes ſic*, ajat, eſſe *perfricandas, ut ſpiritum* æger *ipſe contineat*, in proximo autem capite 22. (*p.* 172. *l.* 1.) *ipſum ſe, ſuppreſſo ſpiritu perfricare*, jubeat; tamen & idem Cælius lib. 3. c. 2. non modo *unctionem ac defricationem*, ſed *& eos motus* imperat, *qui magis humeros valeant exercere, retento ſpiritu*, & idem Celſus lib. 4. c. 2. ſect. 3. (*p.* 190. *l.* 24.) *exerceri*, jubet, *retento ſpiritu*, capite autem 4. (*p.* 201. *l.* 8.) *ſpiritu retento currere*. Quid ergo eſt? Mihi quidem totum hunc locum, & quæ conſequuntur, perpendenti, vel ipſo (ut cætera prætermittam) aurium judicio multo magis placet ita dividere, uti in Animadverſione propoſitum eſt.

Voces autem illas, *ab ipſa*, non modo in Codicibus, ut oſtenſum eſt, verum etiam in meis omnibus Editionibus inveni. Ronſſeus quidem in margine admonuit, eſſe obliterandas, ſecutus, opinor, Conſtantinum, qui tamen id dumtaxat de præpoſitione *ab* monuiſſe videri poteſt. Sed *in ipſa*, nemo; quod ſciam; aut ſcripſit, aut ſcribendum eſſe, docuit ante Lindenium.

Cæterum quo rariora apud alios idoneos Scriptores exempla occurrunt verbi *dimoveo* pro ſimplici *moveo*, *agito*, *exerceo* uſurpati, eo crebriora apud Celſum videor inveniſſe. Nunc tria quæ ſuccurrunt, adſcribam; tu alia perquires. Lib. 1. c. 6. (*pag.* 37. *lin.* 20.) *neque ambulatione quamvis leni dimoveri*, Lib. 2. c. 14. (*p.* 90. *l.* 11.) *manus dimovendæ ſunt*. L. 4. c. 7. (*p.* 212. *l.* 8.) ægrum *intra domum tantum dimovere*.

VI. Lib. 4. *c.* 16. *pag.* 226. *l.* 15. Quidquid aſſumptum eſt, inconfectum protinus reddunt. *Animadverſione digna* eſt vox Inconfectus, *quæ elegantem hoc loco ſignificationem habet; ſed tamen non debuit in Juncherianum Latinitatis Theatrum cum gertis referri; nam nec alibi occurrit; & hic Editiones meæ magno conſenſu habent* Imperfectum. *Quæ quidem lectio non admodum mihi probatur; attamen eſt hujuſmodi, ut indubitata poſtulantibus negotium exhibere debeat.*

Meæ quoque omnes Editiones habent, *imperfectum*. Quod in Codicibus etiam vidi, non *inconfectum*.

VII. Lib. 7. *c.* 7. *ſect.* 1. *pag.* 422. *l.* 11. Superinungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi ſuperinunguntur. *Ad verbum* Superungo *in Theatro Juncheriano, & Fabri Theſauro affertur locus hic. Revera codices variant; & ſiquidem Scribonius Largus compoſ.* 29. *ſcripſit* ſuperunctum, *non eſt temere huic verbo auferenda Romana Civitas. Tutius tamen adhibetur* ſuperinungo, *quod hic habent meliores libri, quod repetitur a Celſo l.* 6. *c.* 6. *ſect.* 1. *quod uſurpat etiam Largus compoſ.* 27. *Non eſt prætereludum, verba hæc Celſi, quæ duo membra complectuntur, in Theatro Juncheriano partim ad Celſum, partim ad Largum referri, ut verbum* Superungo *bina auctoritate nitatur. Sed vix credibile eſt, quam multa in lexicis excudendis peccentur ab Operis.*

Editiones omnes meæ & *ſuperungo*, & *ſuperinungo* exhibent in hoc uno loco. Sic enim proponunt: *ſuperungi collyrio debet ex iis aliquo, quo lippientes oculi ſuperinunguntur*. Juntina tamen, quam utraque Manutiorum imitata eſt, ſic habet, *ſuper ungi* - - *ſuper inunguntur*. Codices quos in altero forte loco inſpexi, quem Animadverſio quoque memorat (*l.* 6. *c.* 6. *ſect.* 1.) in eo quidem congruunt quod ambas voces in unum iungunt; ſed hoc tamen diſcrepant quod Forolivienſis habet, *ſuperinungi*; Venetus, *ſuperungi*. Pariter apud Largum, ut non modo Compoſ. 27. lego *ſuperinungantur*, ſed etiam Compoſ. 26. *ſuperinungere*; ſic Compoſ. 29. in quatuor meis Editionibus, & his quidem Cratandri A. 1529; Manutiorum A. 1547; Stephani A. 1567; Rhodii A.

1655: conſtanter lego, *ſuperunctum*.

VIII. Eod. lib. 7. c. 7. ſect. 8. pag. 428. l. 1. Sub ipſis pilorum radicibus angulo immittenda eſt, ut ea tertiam partem palpebræ tranſvehat. *Non puto, vocem hanc ultimam retineri poſſe, quamvis etiam in Fabri Theſaurum poſtrema editione recepta fuerit. In Gryphiana, & aliis quibuſdam legitur* tranſuat, *quod conſonum eſt verbis paulo poſt ſequentibus*: Quidam ajunt, acu tranſui juxta pilos exteriorem partem palpebræ oportere. *Acus autem, & quodlibet inſtrumentum acui ſimile tranſuere dicitur, quoties perforat, tametſi filo careat. Siquis pro* tranſvehat *pugnare velit, is oſtendere debebit, verbum hoc neutrorum more uſurpari poſſe. In eodem Fabri Theſauro habetur &* Traveho, *quod firmatur Varronis auctoritate tanquam certa ex lib. 2. R. R. c. 7.* Flumen travehundum eſt. *Verum in Editione Veneta principe, & in Aldina leg.* Trajiciendum.

In Forolivienſi codice legimus, *tranſvehat*; in Veneto, *tranſueat*. Illius ſcripturam habent Editiones Juntæ, Cæſarii, Stephani; hujus ambæ Manutiorum. Pantinus tamen, Conſtantinus, Ronſſeus ediderunt, *tranſuat*; hic etiam, in margine adſcripſit, *tranſeat*.

IX. Eod. lib. 7. c. 9. pag. 440. l. 8. Quod etſi in levi mutilatione &c. *Per hunc unum Celſi locum vox* mutilatio *inter latinas obrepſit, & in Juncheri Fabrique Theſauro ſine ulla controverſia ſedem poſuit. At mihi dubia erit, donec certiore auctoritate firmetur. Hic enim quinque Editiones meæ habent*: Quod in levi mutatione &c.

Idem habent quinque aliæ meæ; quanquam Conſtantinus, atque Ronſſeus in libri ora ſcripſerunt, *mutilatione*. Quam ego vocem in neutro codice inveni; ſed in utroque, *mutatione*.

X. Eod. lib. 7. c. 12. ſect. 2. pag. 445. l. 14. Ἀντιάδες autem a Græcis appellantur. *Græci dicunt* Ἀντιάδας *(vel παρίσθμια; ut eſt apud Pollucem lib. 2. c. 4. ſect. 201.) faucium tumores poſt hypoglottida utrinque prominentes; ab ἀντιάζω,* adverſus ſum, *quod hic morbus rebus glutiendis adverſetur, vel ut docent Grammatici, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἀντίας ἀλλήλαις κατὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ σώματος*, quod appareant invicem oppoſitæ aperto ore. *Baſilii Fabri Theſaurus recepit hanc vocem inter latinas, fortaſſe quod in Florentina Celſi Editione 1478. latinis literis ſcripta ſit. Verum Typographus ille Græcis typis carebat, ideoque non hanc ſolum, ſed omnes Græcas voces latinis formis expreſſit. Affertur etiam in eo lexico lex 14. tit. 1. lib. 21. Digeſt. Sed ibi quoque optimæ Editiones, imo omnes quas ego vidi, habent ἀντιάδας per Græcas litteras.*

Idem dicendum de voce Rhizagra, *quæ in ſuperiore hujus capitis ſectione græce ſcribitur, ſed in Fabri Theſauro latinam formam induit. Eſt autem ῥίζαγρα forceps ad evellendas dentium radices a ῥίζα* radix, *& ἄγρα* captura. *Cælius Aurelianus* dentiducum *appellat de tard. paſſ. cap. 4. prope finem. Quidam codices pro ῥίζαγρα, habent ῥίζα.*

Eadem, opinor, cauſa, quæ Nicolaum in Ed. Florentina, coegit Juntam in Veneta A. 1524. edere; *antidyades*; idque non ſine manifeſto errore, & *rizan*. Cæſarius tamen, Pantinus, Conſtantinus, Ronſſeus cum primam illam vocem græcis litteris propoſuiſſent, hanc latinis ſcripſere, *rhizan*, quanquam duo poſtremi in margine græcis litteris addiderunt, *ῥίζαγραν*.

XI. Eod. lib. 7. cap. 27. pag. 486. l. 6. Idemque humor clyſtere intus adigetur. *Hic & Auctor Theſauri linguæ latinæ, & Petrus Danetius cum legiſſent* adjicietur, *quemadmodum ſane habent quinque Editiones meæ, retulere inter latinas conſtructiones* Adjicere intus: *qui quidem modus indiget certiore auctoritate. Fortaſſe confirmari poteſt ex Columel. de Arbor. c. 24.* Truncum findito, & in fiſſuram cuneum pineæ tedæ adjicito. *Verum cum eandem ſententiam iiſdem pene verbis expreſſam repetat Columella l. 5. c. 10. moneo, Aldinos, & Gryphianos Codices in hoc ſecundo loco habere* adigito; *quod placuit & Commelino. Attamen in Veneta principe 1472. utrobique legitur* adjicito.

In

In Juntæ, Cæſarii, & Pantini Editionibus eſt, *adjicietur*. Idemque eſt in ea quam procuravit Rouſſeus, qui tamen in margine appoſuit, *injicietur*. Hoc ante ipſum fecerat Conſtantinus, qui edidit, *adjiciatur*.

XII. Lib. 8. *c.* 1. *pag.* 504. *l.* 24. Verticillati ſcapularum oſſi inſeritur. *Veneta princeps, & utraque Aldina habent:* Verticillatis ſcapularum oſſibus inſeritur. *Gryphiana, & Henrici Stephani* Verticulatis, *aliæ* Vertibulatis. *Quam varietatem idcirco ſignificandam exiſtimo, quia* Verticillatus *affertur tanquam vox certæ fidei in Lexico ad Uſum Delph. & in Juncheriano Latinitatis Theatro. Hinc ego cum ferre non poſſem, nec tamen rationem ejus ablegandæ ſatis idoneam invenirem, adfuit opportune Jo. Baptiſta Morgagnus, Vir cum in Anatomicis, tum in omnibus litterarum ſtudiis præſtantiſſimus, mihique omnem ſollicitudinem exemit, morbo detecto, remedioque adhibito, de quo Vid. ejus II. in Celſum Epiſtolam.*

XIII. Eodem lib. 8. *c.* 3. *In capite hoc deſcribitur Terebra illa, quæ* Abaptiſta Terebella *dicitur ab Interprete Galeni. Hinc deceptus Auctor Calepini Paſſeratiani, & eo duce Andreas Stubelius, vir ceteroquin mirifice induſtrius, & de poſtrema Theſauri Fabri Editione meritus optime, duas has voces* Abaptiſtus, *&* Terebella *inter latinas receperunt. Uterque autem affert Celſum lib.* 3. *c.* 23. *ubi hac de re prorſus nihil.*

Ad hanc quidem XIII. Animadverſionem non eſt quod addam. Sed ex ſuperiore erat quod demerem, ſi aliis hæc miſſurus fuiſſem quam tibi qui ut eodem es animo adverſum me, ita quod Vir doctiſſimus, Amiciſſimuſque de me, benevolentia, opinor, deceptus, ſcripſit, non difficile approbabis. Equidem etſi talem eſſe me, valde cuperem, qualem vos creditis; æque tamen gratum eſt uſque adeo a vobis amari, ut is vobis eſſe videar. Sed ad rem ipſam redeamus.

XIV. Eodem lib. 8. *c.* 4. *pag.* 520. *l.* 3. Collocanduſque is loco intepido. *Si ita legendum eſſet, novam vocem* Intepidus *in latinis numerare oporteret, & quidem numeratur in Theſauro Fabri* 1717. *At Gryphii, & Stephani Editio præpoſitionem* in *ſeparat a* tepido. *Et ſane non video, quomodo qui calvariæ fractura laborat, collocandus ſit in loco non tepido, cum tepor fracturis omnibus, maxime vero iis, quæ caput lædunt, ſaluberrimus ſit. Qua de re legendus hic noſter hoc eodem libro cap.* 10. *ſect.* 7. *& Hippocrates aphor.* 17. *&* 18. *ſect.* 5. *Non eſt igitur tanta vis inferenda ſimul Medicinæ, ſimul latinæ linguæ; ſed reponendum cum Gryphio,* collocanduſque is loco in tepido; *vel cum Stephano,* collocanduſque in loco tepido.

Gryphio adde Cæſarium, Pantinum, Rouſſeum, Paawium, qui ad eundem modum ediderunt; Stephano autem Conſtantinum. Non me fugit, in Juntina, & Manutiorum utraque Editione legi, *intepido*. Sed non ratio modo, atque experientia, verum etiam Codices ambo adverſantur. Nam Forollvienſis habet, *is loco in tepido*; Venetus autem, *loco is in tepido.*

XV. Eod. lib. 8. *c.* 7. *pag.* 526. *l.* 2. Intra quod quæque oſſa conſervent. *Verbum* Conſerveo *quod alioqui latinum eſt, & uſurpatur a Palladio de re ruſt. lib.* 1. *tit.* 35. *apud Celſum tamen non ita bene habitat, ut oppugnatoribus careat. Hic enim quinque Editiones meæ habent* conſeruntur. *Rurſus repetitur eodem libro c.* 10. *ſect.* 1. Quo os quodque conſervet. *Et ſect.* 7. Inter ſe oſſa conſervere. *Sed hoc ſecundo loco alii legunt* cohærere, *alii* coaleſcere, *ut ipſe quoque Almeloveenius monet; in priore autem reliquæ Editiones meæ habent* conſervet, *non ſine aliqua ceterorum verborum varietate. Ego quidem malo* conſervet, *idque omnino retineo; ſed tamen locus non vacat turbis. Baſil. Faber in ſuo Theſauro cum poſuiſſet verbum* Conſerveo *tanquam certum, verbis item certis confirmare conatus eſt ex eodem cap. ductis* Conſervent oſſa mota aut ſoluta: *quæ quidem ipſiſſima in Celſo non ſunt; attamen apparet ex illis conflata eſſe,* ſi quando vero oſſa non conſerbuerunt, quia ſæpe ſoluta, ſæpe mota ſunt. *Verum præteritum* conſerbui, *& ſimilia non ma-*

Digitized by Google

magnam tribuunt auctoritatem ceteris temporibus eorum verborum, ex quibus oriuntur, cum fere ſola in uſu ſint, ut inchoativis inſerviant, cujuſmodi eſt Conſerveſco, *& alia id genus*.

Cum quatuor Celſi loca in Animadverſione proponantur; accipe quemadmodum pleraque in Codicibus, omnia autem in meis Editionibus deprehenderim. In primo uterque Codex pro *conſervent* habet *conſervantur*; Editiones meæ omnes *conſeruntur*, niſi quod Conſtantinus in libri ora hæc apponit: *συμφύονται*; *conſervent l. 2. c.* 10. ubi legendum *l.* 8. Alter autem locus in Codicibus ita ſcriptus eſt: *quod quoque os conſervet*. In Juntina, & ambabus Manutiorum Editionibus ad eundem proponitur modum. Nec cæteræ diſcrepant, niſi quod ante *quoque* habent *os*, & Conſtantinus hæc in margine adnotat: *quo os quoque conſervet*; ubi legendum eſt; *conſervet* (*ut & cap.* 10. *Si oſſa non conſerbuerint*) *pro quo dixit c.* 7. *oſſa conſeruntur, i quaſi ferrumine conglutinata coaleſcunt*. Porro tertius locus, quem in Codicibus inſpicere oblitus ſum, ab Junta quidem, a Manutiis ſemel atque iterum, ab Stephano ipſo ſic editus eſt, ut habeat, *conſervere*; Cæſarius autem, ac Pantinus ſcripſerant, *cohærere*, quod a Ronſſeo quoque, & Conſtantino factum eſt. Sed cum Cæſarius ad oram adjecerit, *coaleſcere*, Ronſſeus etiam, *conſervere*; Conſtantinus (id quod maxime eſt animadvertendum) ſic adjecit; *conſervere*, *Cod*; ſignificans nimirum, ſe id in Codice aliquo comperiſſe. Locus denique ultimus non modo in cunctis Editionibus meis habet *conſerbuerunt*, verum etiam in Codice Forolivienſi; nam in Veneto ſcriptum eſt, *conſervère*, in margine autem ſic omnino: *aliter*, *conſrebruerunt*. Quem quidem ad locum nomen poſſes addere *ſpongiæ* illius, ut Plinius ait, *aquarum dulcium*, quam *Conſervam* appellabant Latini propterea quia fractis oſſibus conferruminandis utiliſſimam experiebantur, ut idem Plinius conſcripſit lib. 27. c. 8. niſi quæ de verbo *Conſerveſco* in Animadverſione admonita ſunt, utriuſque vocis originem dubiam redderent.

Habes ſedulitatis meæ ſpecimen, quale id cunque eſt, in hiſce levibus, & ex tempore fuſis Additamentis. Sed in XV. Animadverſionibus ſpecimen habes ſummæ peritiæ, atque ſolertiæ qua multo plures ejuſdemmodi Animadverſiones ad ſingulos fere Latinos Scriptores Vir Cl. confecit. Quo inſtituto ut nihil utilius eſt ad barbaras a latinis vocibus, dubias a certis diſtinguendas; ita ipſum hortari, orare, flagitare par eſt, ut Animadverſiones illas univerſas quamprimum edat: quod etſi cum modeſtiam ejus, & occupationes plurimas ſpecto, haud ita facile exiſtimo; attamen cum viciſſim incredibile juvandi ſtudium attendo quo incenſus & præclaras omnes Artes, & Latinam linguam, qua illæ ferme continentur, ſi quis alius, hac ætate exornavit, tum vero facillimum puto. Vale.

Patavii Prid. Nonas Dec. MDCCXXI.

EPI-

Digitized by Google

EPISTOLA QUARTA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

QUod Horatius (1) patrono ſuo,

Spectatum ſatis, & donatum jam rude, quæris,

Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.

Non eadem eſt ætas, non mens; idem ſi Amico dicerem tibi, undetrigeſimo poſt anno iterum a me flagitanti, ut ſuper Cornelio Celſo, & Sereno Samonico aliquid ſcribam; ignoſcere, mi Vulpi, huic ætati, hiſque occupationibus deberes meis. Nam quæ olim fudi, ſi forte laudata ſunt, ut ais, ab laudatiſſimis Viris, ſi alibi recuſa, ſi aliis addita illorum Auctorum editionibus; nempe gratia habenda eſt eorum qui fecerunt, humanitati; mihi autem ſatis eſſe oportet, in alienis magna ex parte ſtudiis periculo facto, rem quondam non prorſus infeliciter ceſſiſſe. Hæc igitur quæ commemoraſti, me tardant; non movent. Illud movet potius quod adjeciſti; ſi ſcribere nolim adiſciſcendæ laudis cauſa; at cauſa ſcribam injuſtæ cujuſdam & tuæ, & meæ reprehenſionis depellendæ. Extitiſſe enim quoſdam eruditiſſimos quidem illos, ſed in re una aperriſſima clariſſimaque adeo caligantes Viros, ut reos nos faciant alienæ culpæ, & quæcunque in Celſo, & Samonico edendis, Almeloveenius, & Conſtantinus peccarunt, aut peccaſſe illis videntur, eorum omnium rationem a nobis repetant: quaſi vero aut tu in libri fronte quorum editionem repræſentares, ſiluiſſes, ſed cura, & ſtudio tuo de integro concinnatam promiſiſſes, aut ego hoc forte pollicitus eſſem, vel potius recepiſſem. Equidem, quod ad Celſum attinet; nam de Samonico necdum vidi; memini ipſe, magna, ut in re minime expectanda, admiratione obſtupefactum, duobus & viginti ab hinc annis in Exercitatione quadam Schulzii (2) hæc legere: *adſcribam ſingula loca, ut ſe in Celſi editionibus recentiſſimis, cura Almeloveenii, Wedelii, & Morgagni in lucem publicam datis ea offerunt*. Narrabo tibi: ſomniare primum mihi videbar, minime intelligens, qui poſſet a Viro docto id mihi tribui, quod omnes ſcirent non eſſe meum. Mox autem cum ita tribui, animadverterem, ut prolatis ex ſuperioribus editionibus iiſdem locis, non obſcure mihi quoque dica ſcriberetur, quæ Lindenio ſcribitur, cujus editionem ſecutus eſt Almeloveenius; enimvero cenſui, rem tacite non eſſe ferendam, præſertim cum iis de locis quid mihi eſſet viſum, nuſquam aperuiſſem; imo III. in Celſum Epiſtola (3) ante Schulzium, id reticentem, oſtendiſſem, quemadmodum in prioribus editionibus, atque adeo in manuſcriptis codicibus ii loci legerentur, aliumque Plinii de Conſerva, quem locum Schulzius (4) produxit poſtea, indicare non omiſiſſem. Veruntamen cum hæc ante omnium oculos proſtarent, nec fugere quenquam poſſet, quid tu in Epiſtola ad Lectorem tua, quid ipſe in I. ad te mea ſcripſiſſemus; multo magis Schulzio, quam mihi cogitandum eſſe, intellexi, quid in ſua illa Exercitatione poſuiſſet, ſatiſque mihi eſſe duxi oblata forte occaſione (5) amice hominem commonefacere. Nunc vero quan-

do

(1) *L. 1. Epiſt. 1.* (2) *de Offib. Conſervantib.* §. 1. (3) *n. XV.* [4] §. 22. [5] *Epiſt. Anat. 9. n. 36.*

do tu ais, non defuiſſe poſt illum qui rationem Patavinæ editionis a me repoſceret, jamque a Celſo ad Samonicum quoque, non diſſimilem, noſtrum accuſationem eſſe traductam; faciam vel tua cauſa, vel mea quod facile alioquin non eram facturus, & de utroque Auctore ita ſcribam, ut nemo in poſterum diſſimulare jam queat, ſcire ſe, quid in nobis poſſit; & quid non poſſit jure improbari.

Atque ut a Celſo initium ducam; neſcio quo adverſo Rei Medicæ, & bonis litteris fato acciderit, ut cum tot homines doctiſſimi, & diligentiſſimi ſuos in eum labores contulerint; nemo unus adhuc extiterit a quo ejus editionem numeris omnibus abſolutam haberemus. Quid Scaliger, Walæus, Mentelius, Holſtius, Vorſtius, Dacquetus aggreſſi eſſent, minime ignoras, qui ſingulos, ubi de promiſſis Celſi editionibus in Prolegomenis verba fiunt, ibi iterum commemorandos curaſti: neque te fugit, quid in ſuis, ibidem recuſis, Præfationibus tum Lindenius, tum Almeloveenius ſe præterea habere, ſignificaverint, quod Celſo addi poſſet, ſive obſervationum, ſive variantium lectionum, ſive Lexici præſertim, adeo ab omnibus deſiderati. His vetuſtiorem Paawium accenſe, qui, ut pauca edidit capita, ſic totum Celſum eadem *ratione explicatum*, *locisque plurimis emendatum* ab ſe editum iri, ſpem fecerat (1), non ſecus ac Lommius (2), antea, cum librum Celſi primum Commentariis ornaſſet. Sed, ut Nicolaum Blancardum (3), eique ſurreptas adnotationes omittam; Rhodio præ cæteris addito, & Thomam Bartholinum, quos non ſine magno dolore propterea nominamus, quod incendio abſumptorum utriuſque laborum venit in mentem: qui cujuſmodi fuerint, ea ſatis indicant quæ hic in Diſſertatione *de Bibliotheca Incendio*, ille autem in Præfatione attigit ad Scribonium, & vel magis quæ in calce ejus libri in Lexico Scriboniano, quod ſimilis in Celſum deſiderium refricat, ad plurimas voces adnotavit, ſive in Catalogo commemoravit reſtitutorum Auctorum (4), unde emendationes Celſi plures colligere is poterit qui jacturam illam tantam nobis reparandam ſuſcipiat. Suſceperant autem, duo noſtra ætate egregii Viri, Jo. Henr. Schulzius, cui, ut ut meritus eſt de me, doctrinæ, & eruditionis laudem libens tribuo non vulgarem, & ante illum Jo. Jacobus Bajerus, qui edito in eam rem Schediaſmate ſex potiſſimum, in ejuſmodi editione ſummopere optanda, capita, in quibus ſibi eſſet elaborandum, propoſuit: Sed utroque e vivis erepto, quis illis in pulcherrimi, & utiliſſimi, ſed ejuſdem diuturni, & difficillimi, operis procuratione ſucceſſerit, adhuc ignoramus.

Quæ cum ita ſint; quanam interea Celſi editione uti poterunt ſtudioſi adoleſcentes? Num veterum illarum aliqua, ubi ſemibarbara ipſa litterarum forma, & vocum compendia creent legentibus difficultatem, creberrimi autem ſive librariorum, ſive typographicarum operarum errores tertia propemodum quaque linea obtruſerint ea quæ aut intelligi nequeant, aut, ſi intelliguntur, nihil quod ad rem faciat, ſignificent? Atenim in iſtis ipſis erroribus veſtigia nonnunquam reſtant unde vera conjiciatur ſcriptura. Fateor: ſed a ſagacibus, & doctis, & ea in re exercitatis viris; non ab adoleſcentibus, de quibus eſt a nobis ſermo, inſtitutus. His enim ſi loci occurrant in quibus, exempli cauſa; ne ab iis quos Schulzius protulit, omnino recedamus; habent priores editiones *os conſervet*, aut *oſſa cœperunt*; aqua ibi hæreat, neceſſe eſt, minime aſſequentibus, *os conſervet*, aut *oſſa conſerbuerunt* eſſe legendum. Apparet igitur, fore ipſis longe utiliores editiones illas quæ nitide ac perſpicue exhibeant verba, ut ſunt ab hominibus eruditiſſimis reſtituta. Qui certe quo diutius, quo plures, quo majoribus ſub-

ſidiis

[1] *Præf. in Comment. ad ea capita.* [2] *&* [3] *Vid. Fabric. Bibl. Lat. Supplem. P. 1. l. 2. c. 4.* [4] *ad vocem* C. Celſus.

Digitized by Google

ſidiis inſtructi in id operam contulerint ſuam; eo credibilius eſt, propius ad verum acceſſiſſe. Atqui Lindenius præeuntibus tot Viris doctiſſimis qui longo annorum ſpatio, alii edendo, alii illuſtrando, alii emendando, omnes aliquid præſtiterant unde Celſi libri meliores fierent, ultimus ſucceſſit, eorumque omnium uſus laboribus, ad hos ſtrenue adjunxit ſuos. Quæ igitur eſſe cauſa poterat, cur tu aliam adoleſcentibus noſtris, quam Almeloveenii, editionem dares, qui Lindenianam non modo, ut diximus, ſecutus eſt; ſed & alia inſuper adjecit? Certe idem quod tibi, Germanis quoque conſilium fuit, qui ſemel, atque iterum, præfante Viro Cel. Georgio Wolfango Wedelio, idemque Batavis, qui non ſolum antea, ſed, ut audio, etiam poſtea quam tu feciſti, Almeloveenii exemplar, ut Helvetii quoque, recuderunt.

At Lindenins *nimis audax in Celſo refingendo*, conjectutas, *in textum temere intulit, ſana & belliſſima ſæpe veteri ſcriptura eliminata*: ſic enim Schulzius (1) *temerarias*, ut loquitur, Lindenii *mutationes* exagitat. De quo tandem homine hæc ſcribuntur? Nempe de illo qui; ut nunc mittam dicere, qua doctrina, diligentia, auctoritate fuerit; certe quot, & quibus in Celſo emendando ſive calamo exaratorum, ſive typis deſcriptorum codicum adjumentis uſus ſit, diſerte, & ſigillatim expoſuit, in quibus nec quæ Walæus paraverat, nec Scaligeri ipſius emendationes, adnotationeſque defuere. Quid igitur? ſi codices illi vetuſtiores eam quam repoſuit, ſcripturam habuere; num temere conjecturas intruſiſſe propterea cenſendus eſt, quod in ſex editionibus quas Schulzius conſuluit, aliter legatur? Atenim quæ Conſtantinus in margine ſuæ editionis adnotaverat *ſive ſcriptis codicibus, ſive conjectura ductus, ſive declarandi auctoris cauſa*, in *textum* recepta ſunt. Num omnia? an ea quæ codices alii confirmabant? Quod cum dico, non id volo, nunquam Lindenium nimis ſuis; aut doctorum hominum conjecturis indulſiſſe: ſed hoc volo, niſi codices quibus ille eſt uſus, antea inſpiciamus; idem ab eo factum eſſe in omnibus in quibus nobis forte videatur, locis pronunciari non oportere. Interea autem credere æquum eſt ſpectatiſſimo Viro profitenti, ſe quædam, *ſed admodum pauca*, idque cum res aperte poſtularet, *ex ingenio tentaviſſe: in cæteris, ubi ſui ſibi libri & ingenioſæ ſummorum virorum conjecturæ non prælucerent* (vide, quæſo, ut conjecturas cum libris conjungit) nihil mutaſſe: *gloſſemata offendiſſe plura; nullum tamen præter unum, auſum eſſe de medio tollere; quia nullum huc præeuntem habebat librum*. Quod ſi dum Celſum *pluſquam bis mille locis*; ſic enim ad Patinum ſcripſit; *corrigeret*, in multis; aut, ſiquis malit, etiam in plurimis libri ipſum, & conjecturæ fefelliſſent; non erat tamen de audacia & temeritate libere adeo accuſandus. Sed quos locos egregie reſtituerat; bene multos autem, ut alias ad te ſcripſi, reſtituit; illi erant grato animo accipiendi: in quibus autem humani aliquid paſſus videretur; hos vero ſatis erat ſine contumelia indicare. Quod & nos alias fecimus ad te ſcribentes, & nunc faciemus, & ab aliis fieri cupimus; ut ſtudioſi juvenes interea ſciant, ubi minus tum Lindenii, tum Almeloveenii editionibus fidendum ſit, donec, collata multorum opera, illa tandem exiſtat abſolutiſſima, quam omnes optamus, & quam hiſce libenti animo præferemus.

Unum eſt utique in Lindenio minus probandum, quod fortaſſe ne ipſe quidem erat facturus, niſi parva coegiſſet, quam omnino voluit, libri forma. Scilicet aut nihil in Celſi contextu mutandum erat, ſed quid, & quomodo mutandum crederet, in ora dumtaxat libri adnotandum: aut ſaltem, ſi mutare mallet, in eadem ora, quid antea legeretur, ſignificandum. Quarum tu rationum longe meliorem, id eſt primam, in Patavina editione, flagitantibus nobis,

[1] *Exercit. cit.* §. 2. & 4.

bis, ſecutus es, etſi erant forte in noſtris Epiſtolis nonnulla quæ tibi pro tua erga nos benevolentia non indigna viderentur quæ in textum acciperes. Quod tuum, meumque adeo factum, & quidquid præterea in ea editione a te præſtitum Lectoribus indicaſti, & quæ ego in eas Epiſtolas conjeci, ſicui improbanda exiſtimentur; non dubito autem, quin multa in meis deprehendi poſſint jure improbanda; æquo animo feremus: noſtra enim ſunt illa; non editio, quæ ſive bona, ſive mala eſt, Almeloveenii certe eſt.

Nunc quando æquis, & iniquis ſatis eſſe factum, puto; ut non horum tantummodo cauſa, ſed tua in primis has Litteras aggreſſum eſſe ſcribere, intelligas; meam I. ad te Epiſtolam in manus ſumam, ejuſque conſervato ordine, primum quidem de Celſo ipſo nonnulla, deinde vero de his ejus libris multo plura adjiciam, quæ & tibi ſatis eſſe nunc poſſint, & evidentius oſtendere, num is ſim qui in Lindenii, aut Almeloveenii verba juraverim, an is potius qui antiquos codices ſeu calamo, ſeu formis deſcriptos obſervem, ubi cum ratione conſentiant.

Aurelius, an *Aulus* Cornelii noſtri prænomen fuerit; ſi veterem, neque ejus temporibus ita ut poſtea, facile neglectam, attendas Romanorum conſuetudinem, duarum gentium nomina in uno homine haud conjungentium, neque ex nomine prænomen facientium; haud difficile videbitur dijudicare. At ſi libros fere omnes ſive excuſos, ſive ſcriptos inſpicias; hærebis, cum *Aurelium* magno conſenſu habere videris. Nam quod Daniel Clericus (1) affirmat „ inveniri in omnibus manu ſcriptis hunc titulum, *A. Cornelii Celſi*, „ & unam dumtaxat eſſe editionem, „ eamque Aldi Manutii, quæ mutet „ *Aurelium* in *Aulum*; „ hæc neſcio quomodo Viro alioquin diligentiſſimo exciderint, Rhodium ibi præſertim laudanti in Scribon. Larg. Compoſ. XCIV. & in Celſi Vita. Etſi enim in hac, alind ſpectans, Rhodius eſſe veterum codicum communem hanc inſcriptionem, ait, *A. Cornelii Celſi*, non ſecus ac modo vel magis in compendium illam contrahens, eſſe, dixerat, in vulgatis Lugdunenſibus omnibus *A.C.C.*, at certe ad Compoſitionem illam Scribonii diſerte hæc ſcripſit: Celſi libri *hactenus Aurelii nomen ubique præferunt: quod initio unica littera A: Prænominis nota ſignatum, diverſa ratione exprimi potuit. Inde quidam ad V. C. Caroli Moroni editionem Aldinam Celſi præfixit* Auli *appellationem. --- Quis vero ille fuerit, quave id factum auctoritate, incertum eſt. Aldum Manutium charactheris indicio putat multiſcius noſter Leo Allatius:* cui pariter ſic emendandum, ut Joſepho quoque Scaligero, viſum eſſet. Itaque intelligis, quod Celſi librarii primum ſcripſiſſent *A.* ex hac littera poſteriores feciſſe *Aurelii*: nec Manutii editionem a typis, ſed ab Aldi manu in illo Moroni exemplo habuiſſe *Auli*. Hieronymus tamen Rubeus, qui ſuas in Celſum Adnotationes abſolverat anno 1607., hoc earum initium fecit: *Vetus codex Vaticanus manuſcriptus inſcriptionem libri ſexti ſic habet*. Auli Cornelii Celſi liber ſextus, idemque Medicinæ primus. *Quod Auli prænomen, eo magis in Cornelio Celſo placet, quod* Aurelii *Romanæ familiæ nomen fuit*, Aulus *autem Corneliæ prænomen*: quod ſicuti ex Livio in illuſtribus quibuſdam Corneliis oſtendit, ſic ex Faſtis producto L. Cornelio Celſo Conſule, ne Celſi quidem cognomen in gente Cornelia fuiſſe inuſitatum, commonſtrat. Vides igitur, quot, & quales auctores habeas, ſi *Auli* forte prænomen præferas. Nam quod nonnulli, præeunte Viro cæteroquin eruditiſſimo, legendum putant apud Caſſiodorum (2), non *Cælii Aurelii de medicina*, ſed *Celſi Aurelii*; te ibi, credo, cum aliis potius, & nominatim cum Danielo Clerico (3), *Cælii Aureliani* eſſe lecturum.

Etſi vero ex Romanis gentibus familiæ

(1) *Hiſt. de la Medec. P. 2. l. 4. S. 2. c. 4.* (2) *Divin. Lect. c. 31.* (3) *l. c. S. 1. c. 5.*

miliæ plures ab Urbe in Colonias migrarunt; ego tamen nihil prohibere, imo pleraque convenire, video, ut Celſum noſtrum Romæ potius, quam alibi, & natum eſſe, & vixiſſe, opiner. Sic autem loquor propterea quia ſi alterutrum petas ut ipſius, aut aliorum idoneo teſtimonio confirmem; non facile poſſim. At Romanum, id eſt non externum fuiſſe, non Plinii ſolum alias indicata auctoritate, aut geminata M. Fabii (1) teſtificatione, ſed & Celſi ipſius compluribus locis oſtendam, ut ubi (2) *noſtri*, inquit, *anginam vocant: apud Græcos nomen, prout ſpecies eſt*,
aut ubi (3), *noſtri ſcatula operta; ὠμο-*
392, *πλάτας Græci nominant*. Idemque con-
29. firmant quæ initio poſuit cap. 18. l. 6;
456, atque; ut alios alibi omittam; tres lo-
11. ci uno in capite pariter 18, lib. 7.
28. Non eodem autem ſæculo ſcripſiſſe
458, quo vivebat Aſclepiades (floruit hic æ-
1. tate Magni Pompeii (4), & ſuprema
in ſenecta obiit (5)) illa indicant ex
85, ex cap. 12. lib. 2.: *quod ab Aſclepiade*
7. *quoque ſic vituperatum, ut tamen ſervatum ſit, video plerunque ſeculo noſtro præteriri*. Scripſiſſe tamen, ut tardiſſime, ante Claudii imperium, ex iis intelliges quæ alias (*) de Julio Græcino attigimus, qui Celſum tranſcripſerat, a Cajo autem Cæſare interfectus eſt. Quot autem ſcripſerit ante Claudium annis, conjicere poterunt qui forte ſciant, quo anno Gallio pater; ſive is ad quem ab L. Seneca fratre liber miſſus eſt *de Vita Beata*, ſive alius fuerit, ſua de eloquentia præcepta emiſerit; priorem enim *patre Gallione* ſua Celſum edidiſſe, auctor eſt M. Fabius (6), aut certe quo anno Medici nobiles Caſſius, & Themiſon, aut quo non mediocres Chirurgi Tryphon pater, & Evelpiſtus, & Meges, quos omnes Celſus (7) *nuper extitiſſe* ajebat, e vita migraverint. Quod vero Paawius (8), aliique, & in his aliqui etiam qui ætate noſtra ſcripſerunt, Celſum Neronis quoque temporibus vixiſſe, non dubitant; ut potuiſſe, concedam; non tamen, niſi antiquorum auctoritate probatum videam, pro certo affirmabo. Sed quod *major*, ut eſt apud Rhodium (9), *eruditorum pars uſque ad Trajani tempora vitam produxiſſe*, cenſent; veniam mihi dabunt Viri cæteroquin eruditiſſimi, qui non plurimis ab hinc annis id ſine ulla dubitatione acceperunt, ſi dixero, M. Fabium (10), qui Domitiano imperante, ut ipſi egregie norunt, ſcribebat, ne inter ætatis quidem ſuæ Auctores, nedum inter *viventes*, quorum ſe *parcere*, ait, *nominibus*, Celſum poſuiſſe: ut verear, ne plus æquo dederim, cum Celſum potuiſſe in vivis eſſe Neronis temporibus, paulo ante non negavi.

Medicuſne fuerit, an non fuerit, adhuc apud aliquos dubium eſſe, video. Qui, ſi hoc volunt, non ita exercuiſſe medicinam, ut qui mercedis cauſa ſolent, ſed tamen ut in gravioribus caſibus ab amicis, & a pauperibus ſe pateretur adiri, & conſuli; Rubeum (11) ſecum, & Lindenium (12) facientes habebunt, atque adeo, velut ego animadverto, Celſum ipſum. Qui ſi quæſtum ſecutus, huc illuc curſare conſueſſet, non facile pronunciaſſet (13), *ab uno medico multos non poſſe curari; cumque, ſi artifex eſt, idoneum eſſe, qui non multum ab ægro recedit. Sed qui quæſtui ſerviunt, quoniam is major ex populo eſt, libenter amplecti ea præcepta, quæ ſedulitatem non exigunt*. Hæc ſi ponant; vix aliquid invenient cur Medicum fuiſſe, non credant. Quod enim tot alia, & tam varii argumenti ediderit; non inde conficitur, *univerſæ naturæ*, ut ipſum Columella (14) vocabat *prudentem Virum* Medicinam præ cæteris non adamaſſe: de qua profecto accurate adeo ſcripſit, ut cum cætera

(1) *Inſtit. Orat. l. 3. c. 1. & l. 10. c. 1.* (2) *l. 4. c. 4. p. 196, 6.* (3) *l. 8. c. 1. p. 503, 24.*
(4) *Vid. Plin. Nat. Hiſt. l. 26. c. 3.* (5) *Ibid. l. 7. c. 37.* (*) *Epiſt. 1. p. 9, 6.*
(6) *cit. c. 1. l. 3.* (7) *Præf. p. 18, 23. & p. 4, 2. & l. 3. c. 4. p. 119, 18. & l. 7. Præf. p. 406, 7.*
(8) *ante cit. Comment. initium.* (9) *in Celſi Vita.* (10) *loc. cit.* (11) *loc. indic.*
(12) *Epiſt. ad Patin.* (13) *l. 3. c. 4. p. 120, 21.* (14) *de Re Ruſt. l. 2. cap. 2.*

ejus opera ætatem non tulerint; hoc unum ſagax poſteritaritas conſervarit. Quin ex illa multiplici, variaque ſcriptione viſum Rubeo (1) eſt, reſponſionem eſſe petendam adverſus grave alterum eorum argumentum qui Medicum fuiſſe, inficiantur, permoti videlicet Plinii (2) auctoritate, qui in Auctoribus non externis etſi Medicos ſeorſum non ponit; tamen cum Medici nomen adjungat pluribus, Cornelio Celſo nunquam adjungit. Scilicet ideo non adjunxiſſe, Rubeus credidit, quia non de Medicina tantum Celſus ſcripſiſſet. Quod ut non contemno, ſic illud potiſſimum addendum cenſeo, fortaſſis non tam Plinium ſpectaſſe quod quiſque ſcripſiſſet, quam quod, & quatenus exercuiſſet. Sic igitur cum (3) Opilium, exempli cauſa, & Granium, & Cæcilium *Medicos* dixit, Celſum autem, iiſdem locis nominatum, non magis dixit, quam Catonem Cenſorium; non ideo fecerit quod hi rogati de medicina non reſponderent, ſed quod eam non, ut illi, vulgo exercerent qui propterea apud omnes Medici erant appellationem conſecuti. Sed neque hanc Plinius unquam addit iis quos ſæpe adeo ſimul nominat (4), Sextio Nigro, & Julio Baſſo, quos tamen Auctores inter ſſeelas Aſclepiadis memorat Daniel Clericus (5), qui nihil, quantum memini, habet de aliis illis tribus Medicis Scriptoribus Opilio, Granio, & Cæcilio. Quod ſive Plinius fecit, quia Niger, & Baſſus non magis quam Celſus, eſſent in medendo occupati; rationem veram invenerimus, cur Celſum non appellaverit Medicum; ſive caſu & incuria quadam fecit; non eſt igitur, cur ex ſimili ejus ſilentio Celſum non fuiſſe Medicum, inferatur.

Quanquam ſilentium Plinii obſtare non poteſt, cum Celſus quis ipſe fuerit, per ſe loquatur. Diu eſt cum graviſſimi Viri, & in his Rubeus (6), animadverterunt, inter diſcrepantes illuſtrium Medicorum ſententias ſuam, niſi Medicum, non potuiſſe interponere, qui non doctrina modo, ſed uſu & obſervatione excelleret. In camque rem quoſdam Celſi locos produxit Rubeus, quorum aliquo uſus eſt etiam Caſaubonus in Scholiis quæ alias laudavimus. Tunc quoque alios addidimus: quorum primum quoniam occupaverat Clericus (7), cujus Hiſtoria non erat in manibus, cum ſcriberemus; idcirco pro uno apponemus plures (8). *Itaque iſtud* (de vomitu loquitur) *luxuriæ cauſa fieri non oportere, confiteor: interdum valetudinis cauſa recte fieri, experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat* (9). *Neque ignoro, quoſdam dicere, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur. Quod non ita ſe habet. Poteſt enim &c.* Sic etiam in aliis controverſiis, ubi diſſidentes cæterorum conſuetudines propoſuerat, hæc ſubjecit (10): *Ego tum hoc puto tentandum, cum parum cibus, ſemel & poſt febrem datus prodeſt* (11). *Tutius tamen eſt &c.* (12). *Quid igitur eſt? Multa in ſpræcipiti periculo recte fiunt, alias omittenda.* (13) *Sed id ſupprimere ſanguinem poteſt; ulcera ipſa ſanare non poteſt. Melius huic rei licium eſt.* (14) *Ego experimentis quemque in ſe credere debere exiſtimo, calida potius, an frigida utatur.* (15) *Sed nihil melius eſt, quam &c.* Quis ſanus hæc, atque alia iſtiuſmodi pronunciaret, quem lecturi ſcirent uſu & obſervatione non pollere? Certe Medici quoque hæc ſunt: (16) *Alvi lumbricos interdum latos, qui pejores ſunt; interdum teretes videmus.* (17) *Et plerique quidem eorum, quibus,* ut loqui poſſint, linguæ frænum inciſum eſt, *ubi conſanuerunt, loquuntur. Ego autem cognovi, qui, ſucciſa lingua,* cum

(1) *loc. cit.* (2) *Hiſt. cit. l. 1.* (3) *Ibid. ad l. 28. & 29.* (4) *Ibid. ad l. 20. & ſeqq.* (5) *Hiſt. cit. P. 2. l. 3. c. 21.* (6) *loc. cit.* (7) *P. 2. l. 4. S. 2. c. 4.* (8) *l. 1. c. 3. p. 30, 9.* (9) *l. 2. c. 14. p. 80, 6.* (10) *l. 3. c. 11. p. 140, 23.* (11) *Ibid. c. 14. p. 144, 4.* (12) *Ibid. c. 18. p. 150, 18.* (13) *l. 4. c. 4. p. 200, 10.* (14) *Ibid. c. 19. p. 230, 15.* (15) *l. 6. c. 4. p. 345, 24. & l. 7. c. 7. p. 437, 32.* (16) *l. 4. c. 17. p. 227, 21.* (17) *l. 7. c. 13. p. 446, 17.*

Digitized by Google

eum abunde ſuper dentes eam promeret, non tamen loquendi facultatem conſecutus eſt. (1) *Si cutis integra eſt, & os læſum eſſe, ex dolore colligimus, &c.* & (2) *majore cura* in calvaria perterebranda *agendum eſt*, — *ut quandocumque os perrumpitur, ſentiamus*. Quis enim *ſentiamus*, & *colligimus*, & alia ejusdemmodi, niſi Medicus, diceret? aut quis alius an lingua ſatis ſuccisa eſſet, ex facili, ſed certo, indicio cognoviſſet? aut latos interdum videre conſueſſet vermes, quos non pauci Medici, etiam valde exercitati, nunquam viderunt?

Hæc, atque alia de eodem genere (ut rerum aptiſſimum ordinem (3), & ſibi ubique conſentaneum ſcriptorem omittam) non illi, opinor, attenderunt qui nihil eſſe hos Celſi libros exiſtimant, niſi præcepta ex Græcis Medicis collecta, & ab ipſo, ut loquuntur, conſarcinata, decepti fortaſſe una vocula, qua nonnunquam uſus eſt, ut cum propoſiturus non omnes, quas poſſet, Compoſitiones, (4) *contentus his ero*, inquit, *quas accepi velut nobiliſſimas*, & alibi (5), ubi de obſcœnarum partium vitiis ſcripturus, *ut omnia, quæ ſalutaria accepi, comprehenderem*; quaſi vero *accipere* nunquam id quod *capere*, id eſt etiam *eligere*, ſignificare poſſet; aut qui ſuum inter varias aliorum ſententias interponere judicium ſoleret, nihil quidquam ab aliis deberet accipere! Quanto aliter egregii medendi Magiſtri de Celſo judicarunt! quorum plures in ejus Vita nominavit Rhodius, initio ducto a Minadoo, qui Celſum, *dedita opera, ab aliis prætermiſſa proferre ac illuſtrare voluiſſe*, cenſuit. Ad illos omnes, alios adde, in his Paawium (6), qui *præſtantem Medicum* fuiſſe, *Anatomicum, & Chirurgum, hos ejus libros teſtari abunde*, confirmat; Hildanum (7) autem in primis, qui ex ipſis Celſi accuratis, & perſpicuis deſcriptionibus ſatis apparere, non dubitat, vel eam quæ manu auxiliatur, medicinam exercuiſſe; fieri enim non poſſe, ut tam difficilia ad deſcribendum non ante perfecerit qui ſic deſcripſerit. Mihi vero etſi Celſum Chirurgorum operibus attente interſuiſſe, & credibilius videatur, & ſatis ſit; ex iſto tamen Hildani judicio mirari ſubit quandam aliorum de his Celſi libris opinationem, ab ea quidem quam modo rejeci, longe diverſam, ſed non minus a veri ſimilitudine abhorrentem. Cum enim ex iis quæ ſupra indicata ſunt, plane perſpexiſſent, non exſcriptoris, ſed Medici eximii hæc eſſe volumina; eo animum induxerunt ut dicerent, græce ab aliquo conſcripta, latine a Celſo fuiſſe reddita, minime animadvertentes; res difficillimas explicatu non niſi ab egregio doctrinæ ejusdem magiſtro, tam proprie ubique, tamque dilucide ex una in alteram linguam potuiſſe converti: ut quam ſcientiam tribuere Celſo nollent, nihilominus in ipſo agnoſcere cogantur. Quanquam tantus ille Medicus quem comminiſci malunt auctorem, quonam modo uni Celſo notus, cæteris incognitus eſſe, potuiſſet eo tempore? neque enim priſcus aliquis, tot Medicorum qui modo vixerant, inſtituta, ſententiaſque nominatim commemoraſſet. Quod pariter adverſus illos dictum puta qui ab Latino quopiam Medico ſcriptum Opus ſibi Celſum ſubjeciſſe, vel magis illiberaliter exiſtimarent: quam fraudem ſtylus inſuper coarguiſſet diſſimilis ejus quo antea editos ſcripſerat libros, ut puta de Re Ruſtica, quorum quidem fragmenta eundem utrobique oſtendunt ſcriptorem. Denique iſtas omnes quas attigimus, opinationes una funditus convellit animadverſio, non potuiſſe videlicet in hominem ſanum cadere, ut ſe eorum, quæ facile conſtare poſſet non ſua eſſe, auctorem inſcriberet, non Medicus præſertim in Re Medica; de qua continuo ab doctis, indoctiſque, ut fit, interrogatus, ſuam ſimul inſcitiam, ſimul impudentiam retegeret.

Celſum *profeſſione fuiſſe Scepticum*, id-

(1) *l.8. c.8. p.528, 22.* (2) *Ibid. c.3. p.512, 11.* (3) *Vid. Lommii Præf. in Celſ.* (4) *l.5. c.17. p.248, 27.* (5) *l.6. c.18. p.393, 5.* (6) *loc. cit.* (7) *Præf. ad Lithotom.*

idque *dixiſſe Quintilianum*, Paawius (1) credidit. Sed Quintilianus eo loco (2) quem Paawius indicat, cum pauciſſimos illos memoraret qui latinis litteris eloquenter tractaverant Philoſophiam, ibi quidem *ſcripſiſſe*, ait, *non parum multa Cornelium Celſum, Scepticos ſecutum, non ſine cultu ac nitore*. Ubi autem quæ de Rhetorica ediderat Celſus, attingit, aut ubi hunc, dicit (3), *rei* quoque *militaris*, *& ruſticæ etiam*, *& medicinæ præcepta reliquiſſe*; hîc vero nec quos ſecutus ſit, indicat, & Lindenius (4) vere in hos de Medicina libros meliora quæque cujuſque Sectæ, delectu habito, congeſſiſſe, &, quod conſequitur, Eclecticum egiſſe, cenſet. Sed neque in cæteris illis ſcriptis fuiſſe Scepticum, credo, cum rerum quas in iis tractavit, naturam, & capiendum ex præceptis fructum attendo, qui nullus in rhetores, aut duces, aut denique agricolas ex perpetua dubitatione proveniſſet, aut cum librorum Celſi fragmenta relego, qui ad rhetores, aut ad agricolas attinebant; nam in ea quæ ad duces ſpectabant, necdum incidi, legitima quidem & certa. Ut enim legitima ſint quæ in ſuos *de Re Militari* libros retuliſſe Vegetium, non dubito, quippe profeſſum (5), *fideliſſime ſe dicturum quæ Cato — ſcripſit: quæ Cornelius Celſus, quæ Frontinus perſtringenda duxerunt*; tamen, ſicut aliquis hinc conjiciat, ſummatim illa attigiſſe Cornelium, ita quiſnam poſſit quæ Vegetius ex eo deſcripſerit, pro certo internoſcere? Incerta igitur prætermitto. Spuria autem nihil moror. Cujuſmodi in primis erat ille mutilus *de Arte dicendi* libellus, quem non tam miror viſum olim Sixto Popmæ, aliiſque poſtea, & in his Danieli Clerico (6) opuſculum eſſe Celſi noſtri, quam a Viro Eruditiſſimo, qui iterum edidit hoc ſæculo ſub ejuſdem Celſi nomine, haud agnitum eſſe vel ex ipſis primis verbis non modo ad Celſum referri non poſſe, ſed illa eadem eſſe Julii Severiani *præcepta artis Rhetoricæ*, quæ modo ex editione Rhetorum Antiquorum Pithœi, ex aliiſque recenſuerat. Ea igitur fragmenta dico, qualia ex rhetoricis Celſi libris, exempli gratia, apud Fabium (7) ſunt, aut qualia, præter illud quod a Philargyro (8) ſervatum videbis, ipſe tibi apud Columellam alias (*) indicavi ad rem ruſticam pertinentia: cujus *diſciplinæ totum corpus* Celſum *quinque libris* complexum eſſe, tunc (**) ſatis oſtendi; ut nihil jam attineat longe aliam Clerici (9) interpretationem diſcutere. In veris igitur utrorumque Celſi librorum fragmentis nihil quod Scepticum oleat, a me adhuc inventum eſſe, confirmo. Invenio quidem in his *de Medicina* libris, præſertim autem in Præfatione, haud prorſus immemorem eorum quæ, Philoſophum agens, docuerat, hactenus a Scepticis ſtare, ut rerum obſcuras cauſas ſcientia comprehendi poſſe, neget: quæ res in Quintiliano eam quam paulo ante produxi, lectionem comprobat adverſus illos (10) qui, mendoſis codicibus uſi, legerunt ibi *Sextius* pro *Scepticos*. Sed in aliis, vel Præfationis ejusdem, locis, rationi, & ſenſibus Celſus fidens, adeo non dubitat; ut rerum
naturæ contemplatione *aptiores* fieri, *ma-* 13,
joreſque Medicos, arbitretur, mortuo- 11.
rum autem diſſectionem eſſe ipſis *neceſ-* 18.
ſariam, pronunciet; quarum utramque 20,
Empirici eſſe ſupervacuam, dictitabant. 6.
Quid autem magis Scepticum decuiſſet, quam illam Empiricorum dubitationem tueri, num interiora videlicet corporis per diſſectionem notiora ſint, *quia poſſit fieri, ut patefacta, & detecta mutentur?* Utor autem ipſis apud Ciceronem illorum verbis in eo libro qui inſcribitur *Lucullus*: quanquam & Celſus iſtam eorum, quam repudiavit, opinationem bono in lumine collocaverat, eadem fide, qua Medicos Rationales paulo ante induxerat ſummis laudibus Anatomen exornantes: quorum verba

qui

(1) *loc. cit.* (2) *Inſtit. Orat. l.10. c.1.* (3) *Ibid. l.12.c.11.* (4) *in Præf. ad Celſ.* (5) *l.1. c.8.* (6) *c.4. cit.* (7) *Inſtit. cit. l.2. c.15.* (8) *ad Virgil. Georg. l.4.v.1.* [*] *Epiſt.1.p.7,26.* (**) *Ibid.p.4,24.* (9) *c.4.cit.* (10) *Vid. apud Burmann. ad eum Fabii locum.*

qui ætate hac protulit, ut quo in pretio apud Celſum eſſet Facultas noſtra, intelligeretur, is minime attendit, non ibi ſuam a Celſo, ſed in extrema demum Præfatione proponi ſententiam, ut Eclecticum decebat, utrinque ſeligentem ea quæ ſibi magis probarentur.

Eandemque rationem ſecutus, univerſam Medicinam, quæ ſeu victu, ſeu medicamentis, ſeu manu auxiliatur, primus omnium, quod Vir eruditiſſimus Lindenius (1) ſciret, *redegit in ſyſtema, & corpus methodo conſtitutum*, ſummo veri ſtudio, ſummaque prudentia, & æquitate. Veri amorem ſatis oſtendit laudata ab ipſo (2) in Hippocrate *ſimplex veri erroris confeſſio*, præcipueque in Re Medica, *ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus eſt*: prudentiam autem, & æquitatem cum illa (3): *veriſimile eſt, id a quoque prætermiſſum, quod ipſe non cognoverat: a nullo id quod non viderat, fictum*, tum hæc (4): *oportet autem neque recentiores viros in his fraudare, quæ vel repererunt, vel recte ſecuti ſunt; & tamen ea, quæ apud antiquiores aliquos poſita ſunt, auctoribus ſuis reddere*. Omitto de eodem genere alia, ad conformandos cum legentium, tum ſcribentium mores ſpectantia; ne plura contra ac pollicitus ſum, de Celſo, quam de his ejus libris, videar ſcribere: quanquam intelligis, quæ de illo memoravi, non parva ex parte ad hos quoque pertinere.

Ex quibus cum alias obſervatus ordo poſtulet, ut jam de plurimis locos aliquos indicemus, peculiari ſive mentione, ſive illuſtratione dignos; id eo libentius faciendum eſt, quo minus illorum pœnitet quæ de duabus tunc (*) ſcripſimus vocibus, *ſilanus*, & *comprehendit*. De illa enim poſtea vidimus doctiſſimum etiam Virum Petrum Victorium [5] idem vel in Celſo ſtatuiſſe; Marcum autem Ciceronem quid altera non modo in ſtirpibus, ſed in ipſis quoque animalibus interdum ſignificet, ibi ſatis docuiſſe ubi [6] de ſemine utrorumque ſcripſit, *ſi inciderit in concipientem, comprehendentemque naturam.* Nunc, ſiquis alius, tum mentione, tum illuſtratione dignus occurrit ille Præfationis locus: *ætate noſtra quædam, ex natura-* 13,
libus partibus carne prolapſa & arente, 29.
intra paucas horas expiravit; ſic ut nobiliſſimi medici neque genus mali, neque remedium noverint. Quid enim memorabilius, quam *morbus*, ut ipſe ait, *novus*, id eſt quem ſi alii ante Celſum Scriptores adnotaſſent, novus ejuſmodi Medicis non accidiſſet? Quid autem magis declarationem requirat, quam morbus hic, de quo apud Celſi Interpretes, quotquot vidiſſe meminerim, ſi unum excipias Rubeum, altum ſilentium eſt, apud reliquos autem Medicos varia, & diſcrepans explicatio? Cui diſſidio anſam fortaſſe dederit ſcriptum in nonnullis editionibus *quidam* pro *quædam*, & adnotatum a quibusdam in libri ora *hærente* pro *arente*, cum multo plures tamen, & antiquiores ex meis, & cum ipſis membraneus codex Forolivienſis haud aliter habeant atque ex Almeloveenio propoſui. Sed & naturales partes, ſive, ut alibi Celſus loquitur [7], *naturalia*, aut [8] *naturale*, ipſi quidem id quî fœminæ ſunt, ſignificant, rarius autem, ſed tamen aliquando [9] etiam viriles partes, nunquam vero, quod meminerim, ea loca per quæ non aliud ejicitur, quam alvi excrementa, ut neque Columellæ; in avibus enim hæc genitalibus quoque communia ſunt; & ſiquando in jumento [10] pro obſtructo Recto inteſtino *obſeſſos naturales exitus* dixit; non aliter, opinor, dixit, ac de obſtructis naribus dicere potuiſſet. Præterea, ſi per anum, aut per inguen aliqua inteſtini pars ſplendidæ illi perſonæ procidiſſet; neque novus, neque in

[1] *Epiſt. ad Patin.* (2) *l.8. c.4. p.515, 7.* [3] *l.7. c.14. p.448, 11.* (4) *l.2. c.14. p.88, 2.* (*) *Epiſt. I. p.14, 28. & p.18, 23.* (5) *Explic. ſuar. in Ciceron. Caſtig. ad Epiſt. l.3. ad Q. Fr. p.599.* [6] *De Nat. Deor. l.2.* (7) *l.4. c.20. p.233, 8. l.5. c.21. p.270, 17. l.7. c.26. p.481, 28. ibid c.28. p.488, 26.* (8) *ibid. c.26. p.474, 22.* (9) *l.4. c.21. p.235, 5. l.7. c.18. p.455, 11.* (10) *de Re Ruſt. l.6. c.30.*

incognitus fuiſſet morbus. Vides enim; ut alia præteream; de procidente ano, & de inteſtini devolutione in ipſa inguina, & deorſum, tanquam de pervulgatis morbis, verba ſuo loco [1] a Celſo eſſe facta. Vides ſimul, ubi de ano prolapſo, ibi quoque de ore vulvæ procidente, & de utriuſque fungo eundem ſcripſiſſe; ut neque de ullo ani vitio, neque ita extrorſum prolapſi, ut carnis ſpecie appareret, inteſtini, neque de prolapſu uteri in vulgus cognito, neque de aliqua ejus vaginæ, ut appellant, excreſcentia propoſitus caſus, præſertim intra paucas horas funeſtus, poſſe accipi videatur. Quod ultimum Rubeo [2] quoque objicio, molam fuiſſe, cenſenti, multoque illud magis; ut alia ſileam; quod quem morbum ab Hippocrate, nec ſine curatione, ait, fuiſſe deſcriptum, hunc, ejuſque remedia prorſus ignorare nec Medici illi nobiliſſimi, nec Celſus potuiſſet, in Hippocratis lectione mirum in modum verſatus. Quid ergo eſt? Aut ego quidem plurimum fallor, aut non aliud fuit, quam uteri inverſio, quemadmodum olim hunc Celſi caſum a me, Anatomen docente, explicatum eſſe, memineris. Inverſus enim uterus, ex naturalibus prolapſus, nihil magis, quam carnem, refert: brevique, ob commemoratas ab Ruyſchio [3] cauſas, *gangrænam concipit*. Hoc fuit, cur aruiſſe, Celſus dixerit, qui in gangræna [4] *ſiccam & aridam carnem* deſcripſit. Gangrænam autem inverſi uteri *mors*, ut Ruyſchius ait, *ſtatim ſubſequitur*, id eſt, ut Boerhaavius [5] explicat, *intra tres horas* ab inverſione: quod cum eo convenit quod Celſus dixit, *intra paucas horas*. Remedium, ut noſti, unum eſt, ſi illico uterus ſuam in ſedem blande reponatur: neque ſic tamen omnes ſervantur. Quo magis fortunatam, quæ adhuc vivit, Matronam fuiſſe, cenſeo, cui ſtatim ab difficili partu cum ſe invertens uterus procidiſſet, Chirurgus autem qui adſtabat, tibi probe notus, incognitæ rei novitate perculſus, continuo ad me, conſilii cauſa, accurriſſet, ego vero ipſi oſtenſam illico Ruyſchianam inverſi uteri præclaram delineationem (6) audirem ſuo caſui tam ſimilem eſſe, quam ovum ovo; recurre, inquam, ſed quanto ocyus potes, ad mulierem, ſi forte ſervari adhuc poſſit, eauteque ad hunc modum age. Fecit ille, ut ſolet, diligentiſſime, & quamvis horulam circiter extra ſuam ſedem fuerit uterus, fœmina tamen generoſiſſima perſanata eſt. Non ſic felici eſſe licuit puerperæ, ab Lentilio (7) deſcriptæ; neque enim dubito, quin propendens ex naturalibus globoſum corpus ſanguinolentum uterus fuerit, quippe ſaccus ex carne ſpongioſa, ſeſquipollicem craſſa, glabra intus veſtitus tunica, id eſt membrana ſecundum naturam exteriore, quacum non miror ſi annexa uteri vincula non invenit, ut quæ in puerpera inferiora tenent, & quod conſequitur, inverſo utero, ſuperiora, quo uſque nec Chirurgi ferrum, nec digiti, prohibentibus mortuæ conſanguineis, potuerant pervenire. Nec vero mirandum eſt, quod doctus ille Vir; quanquam rem conjecit; aut quod alii Medici, nedum Chirurgi, ut Ruyſchius (8) narrat, id quod erat, continuo non agnoverint, ſed pro mola, aut tumore alio acceperint. Aſpectus enim inverſi uteri nimis eſt rarus. Quod ſi hæc in tanta Anatomes luce; quid Celſi tempore? Cujus meam interpretationem eo minus a vero alienam eſſe, putaverim, quod non aliam eſſe video quam nuper attigit Vir Illuſtris Albertus Hallerus (9).

Quanto longior fui in primo Celſi loco explicando, tanto ero brevior in altero, qui in extremo eſt capite quarto libri 8. *Omnibuſque pertuſæ calvariæ* 521,
locis cicatrix commode inducitur, excepta frontis ea parte, qua paululum ſuper 15.
id

(1) *l.6. c.18. p.402, 31. l.7. c.17. p.456, 23. & ſeqq.* (2) *Annot. in hunc Celſi locum.*
(3) *Obſ. Anat. Chir. 10.* (4) *l.5. c.26. p.301, 8.* (5) *Prælect. ad Inſtit. Med. n.685.*
(6) *Obſ. cit. Fig. 12.* (7) *Eph. N. C. D.2. A.2. Obſ.151.* (8) *Obſ. cit.*
(9) *ad cit. Boerh. n. not. bb.*

Digitized by Google

id eſt, quod inter ſupercilia eſt. Ibi enim vix fieri poteſt; ut non per omnem ætatem ſit exulceratio: quæ linteolo, medicamentum habente, contegenda erit. Almeloveenius, qui nihil ad ſuperiorem locum, ad hunc adnotavit, poſt *ut* deeſſe *non* in editione Pantini. Deeſt vero & in aliis noſtris, etiam antiquioribus. At minime deeſt in membraneo codice, quem quoties indicabo, tu Forolivienſem intelligito. Neque in illis, opinor, deerat unde accepit Lindenius: quem qui redarguunt, hic nobis commode ſine illa particula Celſum interpretentur. Cæterum illam hujus obſervationem Almeloveenius poterat lectoribus explicare, Paawio (1) ſaltem, quem alioquin ſæpius nominat, indicato. Cauſam enim vidiſſent recte ab hoc conferri in reſpondentes ei frontis loco Sinus Pituitarios: qui tamen cur id faciant, non recte declarat. Satis autem declaravit poſtea Verheyenius (2) propter aerem, cum ſpiritus ducitur, redditurque, illac ultro citroque meantem, aut certe illuc tendentem, præclaro etiam exemplo addito, quo infelix Celſi prædictio non confirmatur modo, ſed augetur.

Facta calvariæ, & Paawii mentio Celſi quoſdam locos quos Paawius (3) explicavit, in memoriam redigit, & eos primum qui attinent ad ſuturas. Harum, Celſus ait (4), *neque certum numerum eſſe, ſicut nec locum quidem.* Et de loco, præter quam quod Hippocratem (5) ſecutus eſt, diſerte id docentem, mox quoque ſuo peculiari exemplo (6) confirmat, Sagittalis videlicet; ſic enim vocant; aliquando ad naſum uſque productæ. De loco autem ſimul, & numero vel ea tantummodo ſatis oſtendunt, quæ indicavit Paawius, oſſicula prope occiput interdum conſpicua, peculiaribus ſuturis concluſa, Wormiana appellant; ſed antiquioribus adeo cognita, ut olim Euſtachius (7) delineaverit. Quæ cum ita ſint, cumque ne varietates quidem ſuturarum Celſum fugerint; quid fuiſſe dicemus cauſæ, cur in earum quæ ut plurimum ſunt, enumeratione, & deſcriptione obviam omnibus ſuturam Coronalem prorſus omiſerit? Ego, ſi quid judico, in Paawii ſententiam eundum arbitror, exiſtimantis, nonnulla hic periiſſe. Multo autem facilius fieri potuit, ut perpaucos verſus, poſt quartæ ſuturæ deſcriptionem, quintam proponentes, librarii temere tranſilierint, quam ut aliquot capita libri IIII. ut alias (*) oſtendi, tota interciderint injuria temporum. Sed ut Paawii judicio, de quo fuerant ab Almeloveenio admonendi lectores, facile in hoc loco aſſentior; ſic in aliis vellem pariter poſſe aſſentiri, velut in ſutura tertia. Hæc, Lambdoides nominata, ſic antea apud Celſum legebatur deſcripta (8): *tertia ad aures per verticem tendens, occipitium a ſummo capite diducit.* At Paawius, non *ad aures*, ſed *ad latera*, judicat eſſe legendum; poſt Lindenium aſtipulante Almeloveenio. Ego vero cum in meis reliquis decem editionibus, ſi unam Cæſarii excipias, in qua, errore operarum evidentiſſimo, legitur *ad nares*, idem inveniam quod in membraneo codice, *ad aures*; aſſenſum ſuſtineo: quem, etſi codex alius proferretur qui haberet *ad latera*, nihilominus ſuſtinerem. Neque enim alterum illud rejicere neceſſe eſt. Tendere enim ad aures ſutura dicitur; non pervenire; quemadmodum lata ſcapularum
oſſa infra dicentur *ad ſpinam tendere*, 503,
quam certe, ut noſti, non aſſequuntur: 27.
& ſi tendere non aliud hic quam pervenire, ſignificaret; plura non deeſſent capita in quibus ea ſutura ubi ad temporum oſſa ventum eſt, ſe quaſi dividere, & in unguem exterius commiſſa, inter proceſſus Maſtoidis radicem, & os ſyncipitis ad auriculam pergere videatur. Is proceſſus; ut alterum lon-
ge aliter ac Paawius, interpreter Celſi 499,
locum; eſt *craſſiſſimum* illud *in capite* 25.

os

(1) *Comm. in Celſ. in fin.* (2) *Anat. corp. hum. l.1. tr 4. c.16. ad fin.* (3) *Comm. ad c.1. l.8.*
(4) *l.8. c.1. p.499. 12.* (5) *de Cap. Vuln. n.2.* (6) *p.409. 20.* (7) *Tab.36. Fig.3.*
(*) *Epiſt.II. §. Verum hæc.* (8) *p.499. 15.*

Digitized by Google

os quod *poſt aurem eſt*, *qua capillus*, *ut veriſimile eſt ob idipſum non gignitur*, craſſitudine videlicet oſſis ſatis munien-te eam partem capitis, quæ, ut jam ad poſteriora accedit, ſic protegi magis de-buiſſet, quam anteriora. Verum, ut-cumque id eſt; ſcio enim, a priſcis etiam aliter; quod & Paawius indicat; potuiſſe explicari; illud in quo diſſen-tire ab ipſo cogor, hoc eſt quod os de quo Celſus loquitur, eam eſſe credit oſſis temporum partem, quæ *adeo tenuis eſt*, *etiam tranſparens uti ſit*; quaſi Cel-ſus, id quod Paawius miratur, craſſiſſi-mam non dixiſſet, tum ſine capillis, & poſt aurem.

Non obſcure quoque paulo infra mi-ratur Paawius. Ubi enim Celſus ait:
500, *Foramina*, *infra caput*, *maxima oculo-*
9. *rum ſunt*; *deinde narium*; *tum quæ in*
auribus habemus; ille ad hæc ultima hoc adſcribit: *multo tamen capacius quod occiput oſtendit foramen*. Fateor. Sed Celſus, qui hanc oſſium deſcriptionem
498, non ob aliam cauſam ſuſcepit, niſi *quo*
28. *facilius accipi poſſent* quæ de agendis a
Chirurgo circa oſſa erat protinus ſcri-pturus, alia hic foramina ſibi attenden-da, diſerteque memoranda eſſe, non cenſuit: diſerte, inquam: nam ſicuti quæ de ſuturis omnibus dixit, ſatis eſſe, credidit, ut inde oſſa, quæ non ſigilla-tim nominabat, intelligerentur; ita ex
502, eo quod de *ſpinæ medulla cerebro com-*
4. *miſſa* attingere mox debebat, foramen
per quod e capite hæc intra vertebras deſcenderet, intellectum iri, non dubi-tavit. Atque ut perſpicere omnes poſ-ſent, quæ foramina prætermitteret, ea ſibi non eſſe incognita; idcirco fortaſſe
500, illa interjecit de *multis & tenuibus* in-
24. timorum oſſium capitis *foraminibus*, per
quorum alia olfaciendi, per alia autem audiendi facultas eſt, eaque interjecit verborum vi, ut vetuſtius ſubviſorum canalium auris Semicircularium monu-mentum non habeamus, quemadmodum a me alibi (1) animadverſum eſt.

Sunt in thoraeis etiam oſſibus quæ-dam alia adverſus Paawii ſive accuſatio-nes, ſive dubitationes explicanda. Os pectoris, quod στέρνον, Græcos (2) ſecuti, vocitamus, & quod Celſus aliis in lo-cis (3), græcam vim latine imitatus, *pectus* dixit; quanquam hanc pectoris ſignificationem necdum in Lexicis ad-notatam video; id igitur os eum Cel-ſus (4) ajat *a faucibus incipere*; ibi Paa-wius, *niſi legamus* a jugulo, *non video*, inquit, *qui erroris excuſari poſſit Celſus. quid enim ſterno cum faucibus intercedit? univerſa colli longitudo intermedia viſi-tur*. Non attendit profecto Paawius, fauces ad imam uſque laryngis cartila-ginem pervenire: quæ cartilago in eo qui ſecundum naturam frequentiſſimus, & prope aſſiduus eſt, capitis, & colli poſitu fere ſummæ reſpondet parti oſſis pectoris, aut certe non multo ſupra eſt. Non eſt igitur cur verba in quibus meæ cunctæ editiones, & codex omnino con-ſentiunt, propterea mutemus. Conſen-tiunt quoque in proximo loco ubi legi-
mus *a cervice duo lata oſſa utrinque ad* 503,
ſcapulas tendunt, Paawius autem legen- 23.
dum propemodum cenſet *ad claviculas*, haud animadvertens, ſcapulas ibi acci-pi pro corporis regione: quas autem ſcapulas nunc vocitant Anatomici, duo illa eſſe lata oſſa, quorum deſcriptio-nem Celſus recte incipit a ſuperiore, non, ut Paawius facit, ab inferiore,
& reliqua illa parte qua *velut innatant*; 503,
quoniam niſi in ſummo nulli oſſi inhære- 30.
ſcunt: quæ Celſi verba eo tibi liben-tius commemoro, quod peculiarem ho-rum fere dumtaxat oſſium proprietatem deſignant, quæ fundamenti inſtar ex parte iis eſt quæ de horum oſſium mo-tibus ſcite Recentiores expoſuere.

Noli tamen credere, me in illis pa-riter a Paawii ſententia recedere, quæ
in Celſo non injuria notavit, ut cum 505,
poſteaquam metacarpo *quinque oſſa* tri- 29.
buit *ad digitos tendentia*, continuo ipſos digitos, ab illis ortos, *ex oſſibus ternis conſtare*, docuit, *omniumque eandem ra-tionem eſſe*. Scilicet hæc, atque alia ejuſ-

(1) *Epiſt. Anat. l. n. 92.* (2) *Vid. Ruf. Epheſ. de corp. hum. part. Appellat. lib. alter. 1. c. 11.*
(3) *l. 8. c. 7. p. 526. 6. & c. 8. p. 528. 6.* (4) *Ibid. c. 1. p. 502. 12.*

Digitized by Google

ejuſmodi, etiam quæ Paawius non advertit, ut, exempli cauſa, cruris os quod vocamus fibulam, altero quod tibiam
507, dicimus, *brevius* eſſe, hallucinationes
7. ſunt, magno Viro, & iis temporibus ſcribenti, eo facilius condonandæ, quod plurima ſimul recte tradidit, & in iis quædam, velut obiter indicatum eſt ſupra, non iis temporibus expectanda; ut illud mihi ſatis cum Clerico (1) non convenit, nihil in hoc Celſi capite primo libri 8. niſi *generalia*, reperiri.

Quod caput tantummodo, indicari a quibusdam, miror, ut rationem reddant, cur Celſum inter Anatomicos Auctores ponant; quaſi alterum, de interioribus, caput non ſcripſiſſet, & nihil præterea tradidiſſet de oculis, nihil de teſticulis: quæ plerique ſilent, de anatomica illius ſcientia verba facientes; qui autem memorant, quo in numero Enarratores quoque ſunt, aut non ſatis explicant, aut quædam, etiam immerito, ut opinor, redarguunt, velut cum de teſtium natura ſcribens (2), *dependere* hos, ait, *ab inguinibus per ſingulos nervos, quos κρεμαστῆρας Græci nominant*. Hic Rubeus (3) *animadvertendum eſt*, inquit, *nervos non eſſe, e quibus ab inguinibus teſtes dependent, ſed muſculos*. Confirmat Clericus (4) „ quem Celſus appel„ lat nervum, eſſe muſculum; „. Nempe utrique impoſuit Anatomicorum poſterior conſuetudo, tenuem quandam muſculoſam expanſionem qua Vaginalis tunica comprehenditur, cremaſterem teſtis muſculum appellantium; cum Celſus, temporum ſuorum morem ſecutus, non eum muſculum, ſed, niſi me omnia fallunt, vas indicet ſemen deferens, quod craſſiuſculo nervo ſimile, intra illam tunicam cum arteriis & venis ad teſtem pertinet. Poſſum id non una ratione oſtendere. Ruffus enim Epheſius, quem ſub Trajano vixiſſe, Clericus (5) agnoſcit, etiam tum ſcribebat hæc (6) quæ a Craſſo noſtro in hunc modum latine reddita ſunt: *nervus quoque cum arteria concavus ad teſtem pervenit, qui Suſpenſor a noſtris dici poteſt: Cremaſtera Græci nuncupant*. Quin Columella, qui ipſis temporibus Celſi floruit, cum memoravit (7) *teſtium nervos, quos Græci κρεμαστῆρας ab eo appellant, quod ex illis genitales partes dependent*, niſi id quod nos diximus, intellexiſſet, non juſſiſſet certe, in vitulorum caſtratione *extremam partem* teſtium *adhærentem prædictis nervis relinqui*; neque enim teſtes, ut illis ſeminis vaſis, ita cremaſteribus adhærent muſculis. Quid? quod Celſus ipſe ſatis per ſe docet, quid illo nomine ſignificet. Nam primum, ni vaſa hæc voluit, quæro abs te, quo ergo alio nomine hæc indicavit? omiſiſſe enim haud potuit qui præter tuni-
cas, *vel multas* illas *membranulas* dili- 456,
genter propoſuit, quæ *venas*, *& arterias*, *eoſque nervos comprehendunt*. Dein- 3.
de ea quæ de his nervis infra dicit; multa autem dicit, & ſæpenumero, ut tanto magis ſcire interſit de quo loquatur; omnia cum explicatione conveniunt noſtra, plura autem evidentiſſime diſcrepant ab aliena, ut puta cum *ſub*
ima, id eſt Vaginali, *tunica circa ipſum* 459,
teſticulum nervumque ejus, aut cum *in-* 2.
ter imam tunicam & ipſum teſticulum, nervumque ejus, ramicem, ait (8) *oriri*, aut denique cum (9) teſticulum, curationis cauſa, tantiſper e ſcroto, dum ea perficitur, digito depromptum, mox ubi de tunica & media, & ima tantum ſit obſciſſum, quantum eſt opus, eundem, inquam, teſticulum *purgatum* docet *per ipſam plagam cum venis, & arteriis, & nervo ſuo demittendum eſſe* in priſtinam ſedem. De oculorum autem anotome cum quædam explicare conatus ſim in Epiſtolis Anatomicis (10), in quibus nonnullos quoque attigi (11) ex iis locis quibus mox Celſus quæ ſentiret de inſanabili, aut ſanabili Suffuſione, propoſuit; nihil eorum hic repetam.

(1) *Hiſt. de la Medec.* P.2. *l*.4. S.2. *c*.5. (2) *l*.7. *c*.18. *p*.455, 29. (3) *Annot. in hunc loc.*
(4) *cap. cit. not.*25. (5) *Hiſt. cit.* P.3. *l*.2. *c*.3. (6) *Oper. cit. l*.1. *c*.32.
(7) *de Re Ruſt. l*.6. *c*.26. (8) *c*.22. *p*.470, 1. (9) *c*.19. *p*.461, 4. & 27. (10) *Epiſt*.17. *n*.23.
(11) *Epiſt*.18. *n*.33. & *Epiſt*.19. *n*.7.

tam. Sed protinus ad ea tranſibo quæ de humani corporis interioribus ab eodem tradita ſunt.

Quanquam illud initio dubium eſt, ex humanorum revera corporum, an ex beſtiarum diſſectione hæc quæ ſcribit (1), deprompta ſint. Ex hominum credas, ſi totum relegas quem in extre-
20, ma Præfatione indicavimus, locum. *In-*
6. *cidere mortuorum corpora*, inquit, *diſcentibus neceſſarium. Nam poſitum & ordinem noſſe debent. Quæ cadavera melius, quam vivus & vulneratus homo, repræſentant. Sed & cætera quæ in vivis cognoſci modo poſſunt, in ipſis curationibus vulneratorum --- uſus ipſe monſtrabit.* Nulla hic certe, neque ſupra, niſi de homine, mentio eſt, ne tum quidem cum de iis pariter ſermo eſt quæ in vivis dumtaxat quæri poſſunt: adeo illo tempore vereri Medici, quòd aliqui hoc noſtro non ſunt veriti, videbantur, ne a diſſimilibus beſtiarum corporibus deciperentur. Sed contra, ubi morum ejus & inſequentium diu ſæculorum veniat in mentem averſorum adeo ab humani cadaveris inciſione; non facile exiſtimabis, quæ Celſus tradidit, ſi quidem ab intima non diſcrepent hominis ſtructura, aliunde quam ex vulneratorum inſpectione, multo autem magis ex Herophili, & Eraſiſtrati librorum, qui tunc extabant, lectione fuiſſe deſumpta. Si vero ex ipſis Celſi deſcriptionibus dignoſcere aveas, hominum, an belluarum interiora proponat; rurſus ibi, nec ſemel, hæreas. Hominis enim hæc, exempli cauſa, videntur:
183, lien *longitudinis craſſitudiniſque modicæ:*
28. & *vulva in mulieribus*, *niſi ubi gravi-*
185, *dæ ſunt*, *non multo major*, *quam ut*
32. *manu comprehendatur*. At bruti alicu-
183, jus animantis illa: jecur *in quatuor fi-*
24. *bras* dividitur: & *orbes* tenuioris inte-
184, ſtini *per membranulas ſinguli cum inte-*
24. *rioribus connectuntur:* neque enim, niſi ex obvia animante aliqua, canis ſimili, meſaræum ſpectaſſet, *membranulas* dixiſſet, aut certe adipem, unde craſ-
ſeſcerent, his innaſci, non ſiluiſſet, 185,
qui id in omento non erat taciturus. 12.
Apparet igitur, ex beſtiis quædam eſſe deprompta: quibuſcum tamen alia ex homine videntur admixta. Nam ſi ejuſdemmodi animalis cujus propoſuit meſaræum, lienem quoque propoſuiſſet; certe *modicæ* eſſe *longitudinis*, non ſcripſiſſet. Cujuſmodi animal reſpexerit oportet Balduinus Ronſſeus (2), qui ad eum Celſi locum hæc adnotavit: *Vide, ne non hic mendum ſit, atque legendum* latitudinis craſſitudiniſque modicæ. *ſiquidem cum ſplenis innata figura ſit oblonga, non dixeris eam longitudinis craſſitudiniſque modicæ*. Longior certe vel in homine eſt lien, quam latus: ſed tanto brevior, ſi cum quadrupedum pleriſque compares; ut laudandus, non emendandus, ſit Celſus, qui modicæ in homine longitudinis ſcripſit. Quod vero ad alterum attinet, quod produximus, uteri exemplum, etſi Cl. Vir Noortwykius (3) optaret, ut figuram Celſus deſcripſiſſet, quo certius ſciremus, humanum ab eo uterum fuiſſe propoſitum; non tamen, humanum propoſuiſſe, inficiatur. Doctiſſimi autem Viri, qui de egregio Noortwykii libro in Eruditorum Actis (4) retulere, ſatis indicii dant, quo eorum inclinet ſententia, in proximis Celſi verbis illa at-
tendentes, vulva, *recta tenuataque cer-* 186,
vice, *quam canalem vocant*, --- *ſuper* 1.
rectum inteſtinum progreſſa. Quod enim cervix *tenuata* ſit, ajunt, *humanæ magis*, *quam brutorum*, *vaginæ convenire:* multo autem magis quod *ſuper*, non, ut in brutis, ſub recto inteſtino progrediatur: quanquam in brutis quoque idem poſſe dici, fateantur, ſi ſupino, ut fit in diſſectionibus, corporis ſitu ſpectentur: & Noortwykius admonuerit, non *tenuataque*, ut ab Almeloveenio editum eſt, ſed *continuataque* in tribus antiquioribus editionibus ſcriptum eſſe. Sane & in meis omnibus, & in codice ad hunc modum ſcriptum erat; ut is ſit unus ex iis locis in quibus Lin-

[1] *l. 4. c. 1.* [2] *Enarrat. in Celſi libr.* [3] *Uteri hum. gravid. Anat. P. 1. §. 36.* [4] *A. 1745. M. Jun. P. 1.*

Digitized by Google

Lindenium decuiſſet variantem ſcripturam commemorare. Sed etſi mihi totum hoc Celſi caput legenti pleraque videntur potius ut in ſtante homine, quam ut in ſupino, poſſe intelligi, præſtat tamen ut ab his de quibus dubitare licet, jam ad certiora tranſeamus.

Et primum linguam noſtram anatomicam vocibus aliquot augeamus, quæ ea ſignificatione qua apud Celſum in hoc capite, aut alibi ſunt, in meis quidem latinis Lexicis non reperiuntur. Quam in mulierum genitalibus vaginam appellitamus, eam *canalem* vocatam eſſe, paulo ante viſum eſt. In virilibus autem quam glandis coronam dicimus, hæc a Cel-
472, ſo lib. 7. c. 25. *circulus glandis* no-
5. & minabatur. Quod frenum ibidem voci-
17. tamus, recte a nobis dici, productis ex
472, eodem capite locis, proclive eſt demon-
26.& ſtrare, nec minus recte, incluſum in
32. utero fœtum poſſe qui velit, vocare *infantem*, non Poeta, aut Scriptore alio inferioris temporis, ſed Celſo ipſo
271, auctore cap. 21. lib. 5. & toto capite 29.
10. lib. 7. (1). Sed cum utrumque horum in aliquod tandem Lexicon relatum eſſe, animadvertam; illud potius addam, quem nos funiculum umbilicalem, Lexica autem quædam cum Tertulliano umbilicalem nervum appellant, eum a
492, Celſo capite eodem 29. *umbilicum* no-
28. minari. *Siniſtra manu*, inquit, mortui in utero infantis extractionem perficiens Medicus *leniter trahere umbilicum debet ita, ne abrumpat, dextraque eum ſequi uſque ad Secundas*. Verum, ne longius te abduci, dicas, a propoſito capite I. libri quarti; alias voces alio differo, & ad caput illud redeo, ut in eo quaſdam conſideremus. Pulmone, corde,
184, jocinore, liene, renibus deſcriptis, *Ac*
2. *viſcerum quidem hæ ſedes ſunt*, inquit. *Stomachus vero &c.* atque hinc incipit ventriculi, inteſtinorum, veſicæ, & uteri deſcriptionem. Non igitur hæc; ſed illa tantum viſcera ſunt? An poſt *viſcerum* vox aliqua deeſt, ut puta *ſuperiorum*? ſic enim alibi (2), *ſeptum id, quod tranſverſum a ſuperioribus viſceribus inteſtina diſcernit*. Sed num renes viſcera ſunt ventriculo ſuperiora? Huc adde, præter ea quibus in Præfatione uſus eſt, verba: *qua parte quodque vi-* 7.
ſcus, inteſtinumve ſit; huc, inquam, 18.
adde, quod cum illarum quas primo loco nominavimus, partium curationes abſolvit (3), *A viſceribus ad inteſtina veniendum eſt*, inquit, ſicque ad reliquarum curationes progreditur. Manifeſtum eſt igitur, has reliquas noluiſſe Celſum accipere viſcerum nomine. Cur autem noluit? Id vero eſt obſcurum, niſi forte, ut alios olim, in ea quis comminiſcatur fuiſſe ſententia, quam ex vetere Scholiaſte protulit Riolanus, (4) *exta vitalia eſſe ſeptem, linguam, cor, hepar, lienem, pulmonem, & duos renes*. De præcordiorum autem vocabulo; ſi nullum, niſi hoc, caput ſpectemus; ſatis in Lexicis, ſuperque dictum videri poteſt. Sin pleroſque alios Celſi locos; ſignificatio apud nos frequentiſſima, & a Plinio Valeriano (5) diſerte expoſita, hypochondriorum, aut plane deſideratur, aut minus dilucidis, quam Celſi, comprobatur exemplis, ut cum ait (6): *ſi præcordia ejus ſine ullo ſenſu doloris æqualiter mollia in utraque parte ſunt; quod ſi paulo tumidiora ſunt, tamen digitis cedunt, & non dolent*: aut cum (7) *ad ſpinam reducta præcordia*, aut (8) *præcordia ſurſum contracta*, aut; ne in re apertiſſima longior ſim; cum quæ Hippocrates de hypochondriis ſcripſerat, ea ipſe non obſcure in latinum ſermonem convertens, de præcordiis ſcribit.

Contra, ſi pleroſque alios Celſi locos attendamus; arterias ab ipſo quoque, ut fere a priſcis ſolebant, venarum dumtaxat nomine deſignatas fuiſſe, exiſtimabimus: at ſi hoc, aliaque ejuſdem capita, in primiſque quintum

 libri

(1) 490, 3, 31. & 491, 9, 17. 19, 27. & 492, 25, 31. (2) *l.* 7. *c.* 4. *p.* 412, 31. (3) *l.* 4. *c.* 11. *p.* 217, 27. (4) *Anthropogr. l.* 2. *c.* 21. (5) *de Re Med. l.* 2. *c.* 15. (6) *l.* 2. *c.* 3. *p.* 4[illegible] [illegible] 286, 6. (8) *Ibid. p.* 288, 3.

libri 7. & decimum libri 2. perlegamus; non id ipſi magis, quam Hippocrati, perpetuum fuiſſe, perſpiciemus. Nam & in eo de quo ſatis vidimus,
182, capite *circa guttur venas grandes* memo-
17. rat, *itemque arterias*, & in illo quinto
416, magnopere cavendum dicit, *ne nervus*,
27. *ne vena major*, *ne arteria incidatur*, in
eo autem quod noviſſime indicavimus,
decimo, cum de mittendo ſanguine ver-
81, ba faciat, *juncta eſt*, inquit, *vena ar-*
19. *teriis*, *his nervi*. Continuo autem cum
graves ibi indicet noxas quæ compunctos nervos ſequuntur; *at arteria inciſa*, inquit, *neque coit*, *neque ſaneſcit*. Quo loco adnotandum eſt, nec Celſum tamen, nec quos inſequentibus libris commendat, tot Medicos, aut Chirurgos, quantum ex iiſdem libris apparet, aneuryſmatis injeciſſe mentionem, imo plus quam ipſe, Hippocratem non dixiſſe, ſi quidem *venam ſanguifluam* libro quem Almeloveenius hic laudat, I. de Morbis pro arteria accipiamus; nam in iis quos citat, Aphoriſmis neque de arteria, neque de vena quidquam eſt. Aretæus vero, qui idem quod Celſus, ſcripſiſſe dicitur ab erudito alioquin Medico, Jo. Bapt. Silvatico in ea quam inſcripſit de Aneuryſmate, Tractatione, non antiquior, ut ipſe putat, Celſo fuit, neque eo quod deſignatur, capite (1) de alia arteria, quam de Aſpera, locutus eſt, cum credere non poſſet, ſi in angina incideretur, poſſe coire. Quantum igitur ex ea Silvatici Tractatione, & ex Ingraſſiæ, Medici doctiſſimi, Jatropologia (2) perſpici poteſt, nemo ex iis qui ſuperſunt, ante Galenum Scriptoribus de aneuryſmate verba fecit. Quod vero ad venas attinet, quæ Celſo auctore, ſecari poſſunt, non illo uno loco ſtandum eſt quo paulo ante dixerat, *non ubique*
80, *mitti poſſe* ſanguinem, *ſed in tempori-*
30. *bus*, *in brachiis*, *juxta talos*. Nam ali-
bi (3) jubet, *ex naribus*, alibi (4), *ex fronte*, alibi (5), *ex fronte*, *vel naribus*, alibi (6), ex *iis* quoque *venis*, *quæ ſub lingua ſunt*, ſanguinem mitti. Juſſiſſet fortaſſe, ex podicis etiam venis, ſi hirudines, ſive, ut loqui jam tum cœperant, ſanguiſugas probaſſet, quæ ut in legitimis Galeni ſcriptis, ſic pariter in Celſi (7), longe alia de cauſa, quam ut medicinæ inſtrumentum ſint, memorantur: quanquam Themiſoni, qui Celſum, nedum Galenum, ætate præceſſerat, multo aliter viſum eſſet, ut recte eſt a Clerico (8) animadverſum. Eſt etiam ubi Celſus docuit (9) *inter verticem ac frontem ---- venas incidere*, *& ſanguinem mittere*: qui locus ob id etiam erat a me adnotandus, quod antequam id doceret, jam tum probe ſcire ſe, oſtendit (10), ex venis ad oculos pertinentibus alias eſſe, *quæ inter calvariam & cutem ſunt*, alias, *quæ inter membranam cerebri & calvariam: ſuperiores* autem illas *per tempora oculos rigare; inferiores*, *per eas membranas*, *quæ ab oculis ad cerebrum tendunt*. Hanc autem non minus veram, quam ſubtilem, anatomicam obſervationem prorſus neceſſariam eſſe, cenſuit ad diſcrimen intelligendum eorum quibus utilis, & quibus inutilis futura eſſet ea curatio, non ſine errore quidem aliquo, præſertim niſi hic quoque venarum nomine arterias putes ſignificaſſe, at exemplo illuſtri in eo Auctore quem ſubtilibus diſſectionibus adverſari credunt, quanti hæc contra in exercenda medicina ab illis faciendæ ſint qui uti ſciant.

Habes aliquot, ut ſcribenti occurrerunt; locos ſive mentione, ſive explicatione, ſive utraque dignos. Nec me fugit, eſſe alios prope innumeros, qui ad vina, ad aquas, ad edulia, ad medicamenta, ad ferramenta, ad tela, ad morbos, ad Auctores, ad alia pertinent quæ in Celſi opere ſic memorantur, ut aliquam illuſtrationem requirerent. Sed ego

(1) *7. l. 1. de Acut. morb. curat.* (2) *l. 1. err. 4.* (3) *l. 4. c. 2. p. 188, 31.* (4) *l. 6. c. 6. p. 363, 13.* (5) *Ibid. p. 367, 28.* (6) *l. 4. c. 4. p. 197, 8.* (7) *l. 5. c. 27. p. 314, 13.* (8) *Hiſt. de la Medec. P. 2. l. 4. S. 1. c. 1.* (9) *l. 7. c. 7. p. 437, 22.* (10) *Ibid. p. 435, 27.*

Digitized by Google

ego epiſtolam, non librum, ſcribere aggreſſus ſum. Quæ quoniam ſentio quam præter opinionem excreverit; cætera quæ ad variantem ſcripturam, & ad meas de hac dubitationes, ac divinationes attinent, in alias Litteras conjiciam: quas propediem expectabis: & valebis.

Patavii MDCCXXXXVIIII. XVIII. Kal. Januar.

EPISTOLA QUINTA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

Quo magis memoria repeto, quot, & quam ſæpe, & quam aperte in Almeloveeniana Celſi editione minus probaverim Epiſtolis illis tribus quas duodetriginta ab hinc annis ſimul cum ea voluiſti in publicum prodire; eo magis miror, mi Vulpi, exiſtere aliquem potuiſſe qui perinde ac ſi a me curata, aut omni ex parte laudata eſſet, quidquid ſibi in ea diſplicerent, id mihi objiceret non obſcure, ne dicam, exprobraret. Ego vero, cum ſint illæ Epiſtolæ in omnium manibus, minime opus eſſe duco ſingula in quibus ab Almeloveenio diſſenſi, numerando percenſere, præſertim cum tot ſint, ut nihil aliud illæ niſi quædam fere perpetua ab eo diſſenſio, eſſe videantur. Satis eſt duo quæ univerſe dixi, commemorare, alterum (1): *recte illud fecit Almeloveenius, quod in hoc loco nihil in Celſi verbis mutavit: quod utinam in pluribus aliis facere; quamvis ipſo præeunte Lindenio; noluiſſet*: alterum (2): *ex innumeris prope locis quorum incertam ſcripturam commemorare poterat Almeloveenius, hos paucos habe*. Quod ſi feciſſet; longe facilius mihi tunc fuiſſet, & nunc eſſet quas mutationes haud probarem, & quas tamen viciſſim probarem, invenire.

Scripſi enim alias id quod ſuperioribus etiam Litteris confirmavi, loca eſſe in ejus editione quæ bene ac ſapienter mutata ſint. Nunc, exempli cauſa, pauca alia proferam ex uno dumtaxat capite libri 8. Locus eſt cap. 1. de la- 503,
tis ſcapularum oſſibus, quæ, ut in meis 24.
omnibus editionibus (Lindenianam ſemper excipio, quam eſt ſecutus Almeloveenius) ſummo conſenſu legebatur, ab Romanis *ſcoptula operta* nominabantur: idque nomen, hujus unius loci auctoritate in latina Lexica invectum fuerat. Sed Caſaubonus, ut in Scholiis habes ad hunc locum, aperte admonuerat, *iſtam lectionem procul dubio mendoſam eſſe, cum nunquam alibi hæc vox* ſcoptulum *reperiatur*. Vocem autem *ſcutulum* apud idoneos Auctores inveniri, cum vel ex Lexicis ipſis conſtet, cumque duo iſta oſſa & forma ſic ſatis, & officio, ſcapulas videlicet protegendi, referant parva ſcuta ſub tegumentis, & muſculis quibuſdam quaſi latentia; Lindenius tum rationem quidem certe, tum optimos, quibus non carebat, calamo exaratos libros, ut opinor, ſecutus, *ſcutula operta* repoſuit. Atque ut intelligas, me non temere ſic opinari; in Forolivienſi codice *ſcutula* inveni; ille autem Venetus, quem apud Clericos Regulares noſti a me olim inſpectum eſſe, etſi minus antiqua manu ſcriptum nunc habet *ſcoptula*, ſic tamen habet, ut mihi quidem viſus ſit olim *ſcutula* habuiſſe. A qua voce num quondam ortam vulgarem illam quam memorat Paawius (3), horum oſſium appellationem cenſebimus, *ſcutorum cordis*, quippe

(1) *Epiſt. I. p. 31, 7.* (2) *Ib. p. 21, 8.* (3) *Comm. in hoc Celſi caput.*

Digitized by Google

pe vitalia a tergo munientium? Recte
quoque Paawius (1), & ante ipſum
Conſtantinus (2) admonuerant, cum
aliæ editiones habeant *in ſinus*, aliæ
in ſinu, legendum eſſe *in ſinum* eo lo-
co primi hujus capitis quem propterea
505, ſic edidit Lindenius, *ex manu duo exi-*
27. *gui proceſſus in ſinum radii conjiciuntur.*
Neque enim radius, quod probe ſcis,
niſi unum habet ſinum quo carpi qui-
dem oſſicula duo excipiat. Nemine
autem; quod ſciam; niſi evidentiſſima
ratione, & optimo fortaſſe codice, præ-
eunte, egregie reſcripta a Lindenio ſunt
507, in eodem capite verba hæc: *alterum*
5. *os ab exteriore parte ſuræ poſitum eſt:*
quod ipſum quoque ſura recte nominatur;
cum editiones omnes, quotquot conſu-
lui, ſic proponerent: *quod ipſum quo-*
que ſupra, falſa omnino ſcriptura &
inepta; nam neque ſupra, hujus oſſis
nomen poſitum fuerat, nec recte a ſe
poſitum Celſus ipſe dixiſſet; noxia præ-
terea & noſtræ anatomicæ, & Latinæ
linguæ. Ob hoc enim præſertim men-
dum Lexica, quæ ad hoc tempus in-
ſpexi, fere omnia carent hoc ſuræ ſi-
gnificatu, quo ſuræ os, fibulam dictum,
ipſum quoque recte a Latinis ſuram
nominatum fuiſſe, conſtat. Conſtat,
inquam: neque enim illa vox *quoque*,
eo loco a Celſo poſita, aliud poſſe ibi
reponi, quam *ſura*, oſtendit, una lit-
terula quæ temere irrepſerat, detracta.
Confirmat hæc locus alter, minus, ut
videtur, animadverſus, atque perpenſus,
542, libro eodem, cap. 11. recedit *in bra-*
33. *chio, radius a cubito; & in crure, ti-*
bia a ſura.

Vides, ut uno in capite mutationes
tres adnotaverim, quæ non poſſint,
ut opinor, facile reprehendi. Erunt,
præter eas quas ſcio, aliæ quoque ejuſ-
demmodi & in eo capite, & in cæte-
ris, ſiquis inquirat: id quod mihi in
præſentia faciendum non putavi, ne
forte præter modum viderer addictus
iis, quibus potius quæ in tam longo,
tamque difficili opere humanitus exci-
derunt, ea mihi cum alias, tum mo-
do præſertim adnotanda hinc illinc ſu-
ſcepi, modeſte tamen, ut hominem
decet ſuæ conſcium tenuitatis, nec a-
liud, niſi veri ſtudium, & adoleſcen-
tum utilitatem, ſpectantem. Itaque ut
magis appareat, & quo animo ad id
aggrediar, nec vana dixiſſe paulo ante;
dabis veniam, ut unam aliam eorum
mutationum adjiciam, in qua ſimul pro
merito poſſim laudare, ſimul gradum
facere ad cætera quæ dixi, adnotanda.
Eſt ea mutatio initio ipſo unius ex pro-
ximis ejuſdem libri octavi capitibus,
videlicet quarti: *Igitur, ubi calvaria* 514,
percuſſa, protinus requirendum eſt, num 4.
bilem is homo vomuerit; num oculi &c.
Hic non modo antea legebatur, *ubi*
calvaria pertuſa: ſed cum eſſent nonnul-
li qui legerent *percuſſa*; Paawius (3) ex-
titerat qui repugnaret propterea quia
iſta de quibus Celſus quærendum eſſe,
dicit, non poſſunt de ejus ſententia,
ut proxima oſtendunt verba, niſi oſſe 514,
fracto, evenire. Sed non attendit Paa- 9.
wius quæ paulo inferius ſubjiciuntur:
At ſi nihil horum ſecutus eſt, & jam 514,
poteſt dubitari, an os fractum ſit &c. 16.
quæ, ſi pertuſam poſuiſſet eſſe calva-
riam, non erat Celſus additurus. Quod
cum perpenderet, ut opinor, Lindenius,
ſciretque, admonente Conſtantino (4),
haud deeſſe codicem qui doceret, le-
gendum eſſe *percuſſa*; hanc vocem; ſi-
quid ego judico; ſapienter repoſuit.
Almeloveenius autem vel ſapientius fe-
cit, qui non ſolum eandem vocem ac-
cepit, ſed inſuper lectores monuit, cun-
ctas editiones habere *pertuſa.* Hoc vero
illud eſt quod ad mutationes omnes,
multoque magis ad eas potuiſſe facere
oportuiſſet, in quibus loci ſcriptura ſic
varia eſſet, ut alii, aliter, non impro-
babili ratione adducti, conjicere poſ-
ſent eſſe legendum.

Namque; ut ab levioribus incipia-
mus; ſuboffendi aliquis fortaſſe poteſt,
cum apud Celſum legit libro 4. cap. 8. 214,
aut lib. 3. cap. 21. *In initio*, aut *in ſe-* 4.
quentibus diebus; quæ operarum incu- 166,
ria excidiſſe, crederem, niſi utrumque 21.
in

(1) *Ibid.* (2) *in libri ora ad hunc loc.* (3) *Comment. in hunc loc.* (4) *In ora ad hunc loc*

in Lindenii quoque editione eſſet, hoc vero ad eundem modum etiam poſtea
173, ſcriptum viderem capite 23. Si igitur
24. hæc non inconſulto ſunt facta; admonendus tamen erat lector, in plurimis editionibus ſcribi *Inſequentibus*, in omnibus autem, & in codicibus, quantum mihi licuit videre, *Initio*. Multoque erat magis admonendus, tametſi illa Empiricorum verba in Præfatione
12. ſic edantur: *Ob hæc, ne mortuorum qui-*
16. *dem lacerationem neceſſariam eſſe. Quæ etſi non crudelis, tamen fœda ſit, cum aliter pleraque in mortuis ſe habeant, &c;* non deeſſe tamen editiones in quibus ita illud membrum legitur; *quæ etſi non crudelis, tamen fœda ſit;* ut inter præcedentia, & inſequentia interjici, non cum his ultimis conjungi, ſtatim ab omnibus intelligatur. Poteſt etiam non planiſſima alioquin, utrolibet legatur modo, ibi magis obſcurari ſententia injecto verbo alius apud alios
36, ſignificationis, *dimoveat*, ubi Celſus
22. lib. 1. cap. 5. eum qui gravedini ſit opportunus, vitare hanc poſſe, ad eum modum docens inducitur, *ſi caput in ſole protegit, ne incendatur, neve ſubitum ex repentino nubilo frigus dimoveat.* Hic autem & membraneus codex, & omnes quæ apud me ſunt, editiones maximo conſenſu habent *id moveat*.

Etſi vero eodem capite paulo ſuperius codex, & editiones inter ſe non conſentiunt; & ille tamen, & hæ diſcrepant ab eo quod edidit Almeloveenius,
36, *poſt cibum aut contentio, aut fatigatio*
15. *animi*. In codice enim eſt *agitatio animi*; in editionibus *cogitatio animi*. Quæ ſi indicata eſſent; credo, non defuturum fuiſſe qui codicem ſequi mallet.

In duobus autem quos continuo proferam, locis ſi idem factum eſſet; tanto magis futurum fuiſſe qui ab Almeloveenii exemplari diſcederet, certo ſcio. Eſt uterque locus libro 8. Alter
526, cap. 7. *niſi duæ partes ejus temporis,*
1. *intra quod quæque oſſa conſervent, tranſierint.* Alter cap. 10. *nonnumquam autem recte quidem oſſa conferbuerunt, ſuperin-* 542,
crevit vero nimius callus. Igitur cum 11.
ad primum ego III. ad te Epiſtola (1) adnotaſſem, in duobus codicibus pro *conſervent* legi *conſervantur*, in editionibus autem meis omnibus *conferuntur*; ſexto fere poſt anno extitit Schulzius (2), qui actum agens, & vel quandam meam typographorum Conſtantini emendationem tacitus deſcribens, eo tranſivit, ut Lindenium acriter damnaret, quod non retinuerit *conferuntur*, quo in verbo *veteres in univerſum omnes conſenſiſſent*, & quo Celſus *ſenſu non diſſimili* uſus eſſet, cum de artubus lib. 4.
cap. 22. hæc ſcripſit: *articulis inter ſe* 235,
conferuntur. At me non attinet, cui 28.
hic nec ſeritur, nec metitur, illud excutere, an revera omnes veteres in eo verbo conſenſerint, quando duo, quos inſpexi, codices non ita conſentiebant, neque an ſicuti oſſa in artubus, recte dixit Celſus, inter ſe articulis conſeri, nimirum mutuo ſe excipientia, & ſubeuntia, ſic non minus recte potuerit dicere, ea conſeri, cum fracta, quodam interjecto quaſi glutine, cohærent. Si id agerem; quærere poſſem, ubinam Celſus, ut hoc ſignificaret, eo verbo uſus ſit? cum glutinari quidem, coire, & præſertim conſervere tunc oſſa, dixerit. Quin, ut idem quod propoſito loco ſcripſerat, rurſus capite 10. enunciaret; hæc, ſi codices, & editiones, velut tibi eadem III. Epiſtola (3) expoſui, inſpiciamus, hæc, inquam, habuit verba, *donec duæ partes ejus temporis, quod quoque os*, vel *quod os quoque conſervet, compleantur*. Quæ quidem verba ſi egregie præmonente Conſtantino, & Schulzio ipſo (4) confitente, ſi egregie, inquam, ſic a Lindenio intellecta
atque edita ſunt, ut nunc legamus *quo* 534,
os quodque conſervet; quærere, ſi vive- 27.
ret, Lindenius poſſet, collato hoc loco cum ſuperiore, eur ſi ubi codices habebant *conſervet*, recte edidit *conſervet*, cur, inquam, ubi habebant *conſervantur*, non laude, non excuſatione, ſed con-

(1) p. 64, 4. (2) *Exercit. de Oſſib. Conſervent.* §. 1. & 2. (3) p. 64. 9.
(4) *Exerc. cit.* §. 3.

contumelia dignus ſit, quod ad eundem modum emendaverit? Sed Lindenium tueri in præſentia, ut dixi, ad me non attinet, qui illud exemplis oſtendendum ſuſceperim, quam præſtitiſſet, ut quidquid mutaret, de eo lectores admoneret, quo facilius quiſque poſſet quam lectionem mallet, eam ſequi. Itaque non improbo omnino diſſenſum Schulzii, multoque minus ejus laudabilem voluntatem id illuſtrandi quod a Celſo bis dictum retuli de expectando donec *duæ partes* tranſeant ejus temporis quo os quodque confervet. Quæri enim poſſe, duas quintas, an ſeptimas, paucis, quotas voluerit partes? Si igitur eſt qui duas tertias ſignificari, non intelligat; huic ex Hippocraticis monumentis (1) locum exhibet unde id colligat: qui locus ab Almeloveenio indicari potuiſſet. Libens quoque laudo; ut alia quæ infra memorabo, prætercam; lectionem quam ſcite excogitavit alterius, ſupra deſcripti, loci, in quo apud Almeloveenium
542, legitur *oſſa conſerbuerunt*, nulla adnota-
11. ta ex editionibus, & codicibus varietate. Schulzius autem cum in ſuis ſex editionibus; ad quas meas adde reliquas, & membraneum codicem; animadvertiſſet, ſcriptum eſſe *cæperunt*; ex hoc manifeſte vitiato hic verbo effici poſſe, cenſuit, *coierunt*, verbum a Celſo pro *conſerbuerunt*, ſi alios ejus attendamus locos, hic veriſimiliter uſurpatum. *Conſerbuerunt* autem non ideo rejicit, quod huc non conveniat; neque enim ignorat, ſcripſiſſe Celſum ſuperiore pagina
541, *oſſa non conſerbuerunt*, & *inter ſe oſſa*
14. *confervere*: imo ob hoc ipſum rejicit;
& non eſt enim, inquit, ab elegantia
31. Celſi expectandum, ut unam eandemque loquendi formulam *tam exiguo intervallo, toties repetat*. Mallem, ſuam nobis lectionem probaſſet ex levi ſcripturæ diſſimilitudine inter *cæperunt*, & *coierunt*, quam ex accuratiori iſto formulas variandi ſtudio: quod ſæpe a Celſo, ut magnum decebat, & perſpicuitatis amantem Scriptorem, neglectum eſt: mirorque, Schulzium, cum exempla illa e decimo ipſo capite mox pro-
ferrer, *os coire*, & *eum cæteris coeant*, 540,
non attendiſſe, quatuor, nec totos, ver- 9.
ſiculos eſſe inter utrumque interjectos, &
cum ſexdecim, & quatuordecim inter- 14.
cedant in exiguo illo, ut ipſi viſum eſt, intervallo: ut ſileam, cum Celſus dixiſſet de oſſibus quæ interdum non recte *inter ſe confervent*, maxime proprium videri poſſe, ut eodem uſus verbo, hæc illis opponeret: *nonnunquam autem recte quidem oſſa conſerbuerunt*.

Utcunque id eſt; optandum fuerat, ut qua felicitate & perſpicuitate Schulzius ex *cæperunt* fecit *coierunt*, eadem ex *contactum*, quod in cunctis quibus tunc utebar, editionibus, ſive ex *contractum*, quod in codicibus legi, III. ad te Epiſtola (2) adnotaveram, elicere potuiſſet vocem aliquam, Celſo uſitatam, & ad propoſitum facientem, quam in perdifficilem alioquin locum reciperemus. Ipſe autem *conſrutum* nobis excogiravit. Intelligis, me de iis verbis dicere quæ, conjectura adductus, quod tunc oſtendi, Roberti Conſtantini, ſic in
Præfatione edidit Almeloveenius, *duri-* 7,
tiem, *mollitiem*, *levorem*, *conſtactum*: 12.
proceſſus deinde ſingulorum & receſſus, videlicet humanorum viſcerum ſecundum naturam ſe habentium. Igitur ut Schulzio (3) demus, quæ fortaſſe non omnes continuo darent, ſicuti a deferveo *defrutum*, ita a conferveo potuiſſe fieri *confrutum*: deinde ex iis quæ, ut erat doctiſſimus, e compluribus Græcis Scriptoribus operoſe congeſſit, illa effici quæ ipſi viſa ſunt, & huc redeunt tandem, ut Latini *confervere* dixerint non de oſſibus modo, ſed *de quavis parte ſolida, quæ appulſu fluidarum augetur, vel nutritur* propterea quod cum ea quoque *ſuccus nutritius conſerveat*; ut hæc, inquam, omnia demus; non tamen idcirco *omnino*, ut ipſe, *perſuaſum* habebimus, hic a Celſo *confrutum* fuiſſe ſcriptum: quæ vox neque apud ullum

(1) *l. de Fract. n. 6.* (2) *p. 51, 12. & 33. Edit. Patav.*
(3) *Exercit. cit. §. 10. & ſeqq.*

ullum alium extat, quod ſciamus, Latinum Scriptorem, nedum apud Celſum uſquam, neque eo in loco intelligitur quomodo ad rem faceret. Loquitur enim Celſus; quod Schulzius (1) agnoſcit; *non de præternaturali ſtatu, ſed maxime naturali:* in hoc autem quid ſit iſtud *confrutum*, peculiariter, ut cætera illa, ab Anatomicis adnotandum, neque ipſe declarat, nec ego aſſequor. Nam ſi eſt bona bene nutritorum viſcerum habitudo; ſatis illa ex *colore*, *magnitudine*, aliiſque ibi a Celſo enumeratis cognoſcitur; ut prætercam quod aliis viſum eſt, eo in loco vocem deſiderari quæ non minus ipſa *lævori*, quam *mollities duritiei*, & *receſſus proceſſibus*, opponatur: quanquam in noſtris, quæ recte ſe habeant, interioribus non facile video quid aſperi obvium ſit, ubi eam partem quæ in thorace eſt, excipias, arteriæ illius quæ propterea aſpera nominatur.

Verum ut hic locus ob vitiatum forte in codicibus verbum (2), anſam præbuit doctis hominibus aliquid audendi, & inuſitatas voces excogitandi; ſic alii in quibus nihil, quod ſciam, vitii fuerat, cur Lindenio dederint mutandi occaſionem, dicere non poſſim qui ejus codices non inſpexerim: illud poſſum, multo minus locos iſtos alios, niſi variantibus lectionibus indicatis, fuiſſe mutandos. Libro 8. cap. 4. ubi verba fiunt de aſperitate quæ in percuſſa calvaria ſpecillo occurrit, dubitante Chirurgo, a ſuturis, an a fracto oſſe illa ſit, in meis omnibus editionibus, & membraneo ipſo codice legebatur *os aperire tutiſſimum eſt*. Ibi Lindenius, quaſi veritus ne hoc quod de nudando oſſe dicitur, acciperetur, ut Paawius (3) facere inceperat, de terebrando, ſic mu-
515, tavit, *os deoperire*. Idem profecto mox
17. voluerat Celſus, cum, aliquando poſt
515, vehementiorem ictum, ſcripſit, *quamvis*
22. *ſpecillo nihil invenitur, tamen aperire commodius eſt. At ſi ne tum quidem rima manifeſta eſt &c.* Hic vero nihil mutavit Lindenius. Quod ſi primo etiam loco feciſſet; in Lexica receptum non eſſet verbum *deoperio*, ex hac quidem Celſi, ſi modo Celſi eſt, auctoritate. Sed illud, ſi non æque priſca, aliqua tamen tuetur auctoritas. Vox autem *carpus* ita producitur, ut quæ neminem præter Celſum auctorem habeat,
qui lib. 3. cap. 6. ſcripſerit, *ejus carpo* 129,
manum admovere. Non facile autem il- 23.
lam producturum fuiſſe, credo, qui & codicem, & editiones meas omnes habere, ſciret, non *carpo*, ut Lindeniana, ſed *corpori*, & Conſtantini eſſe explicationem, non lectionem, quod in ejus libri ora adjectum eſt *carpo: aut thoraci*. Sane Celſus non carpum, ſed primam palmæ partem dixit lib. 8. c. 1.
In manu vero prima palmæ pars ex mul- 505,
tis minutiſque oſſibus conſtat: qui locus 20.
illud quoque docet, non *manum* dumtaxat *explicatam aut dilatatam*, ut tradi video, *palmæ* vocabulo ſignificari. Etſi vero pro latina voce *corpori* non latinam *carpo* ſubſtitui, plerique difficilius patientur; non tamen facillime ſinent, in latinæ locum reponi alteram, quamvis latinam, & a Celſo ipſo alibi in uſum vocatam, præſertim ſi illa quæ extruditur, ejuſmodi ſit, ut, niſi caveamus, ejus interire paulatim memoria queat. Urinæ in mulieribus iter Celſus, quod dixerat lib. 4. cap. 1. virili
eſſe *brevius & plenius*, id eſt minus an- 185,
guſtum, ut libro 7. cap. 26. ſimul eſ- 30.
ſe *rectius*, addit, ſic eadem uſus diligentia, ne Chirurgi ad lotium manu emoliendum fiſtulam in illud demiſſuri, aliquando, ut noſtra ætate etiam contigit, turpiter decipiantur, docet non ſolum ubi ſemper, ſed inſuper quem ſæpe in modum ſe oſtendat illius finis, *Mammulæ ſimile*, inquit, *inter imas oras ſuper naturale poſitum* eſt. Et ſic quidem codex, & editiones omnes habent quæ apud me ſunt. Almeloveeniana autem habet *carunculæ ſimile*, ea- 474,
dem certe ſententia, & voce non mi- 21.
nus latina. Sed vox *mammula* rurſus in pe-

[1] §. 24. [2] *de quo tamen vid. Epiſt. VIII. infra medium.* [3] *Comm. in hunc loc.*

Digitized by Google

periculum adducitur, ne quemadmodum in Varronis libris (1) expuncta fuerat, ni Viri doctiſſimi ex codicibus antiquis reſtituiſſent, ita libris etiam Celſi eliminetur. Eodem quoque in eadem editione ſententia redit lib. 8. cap. 10. ubi poſtquam traditum eſt, in ſuppura-
530, tione eo dimittendum eſſe ferrum *qua*
20. *parte maxime tumebit locus*, hæc adduntur: *Si nuſquam tumor ſe oſtendit; ubi maxime pus ſubſit, ſic intelligemus &c.* Qui tamen noverint, in omnibus meis editionibus, & codice quoque ſic legi: *Si nuſquam caput ſe oſtendit*, iidem fortaſſe hoc malent, præſertim ſi ſciant, ad Plinium (2) docentem, quæ furunculos diſcutiant, *priuſquam capita faciant*, ſive, ut alibi (3) loquitur, *ſi nondum caput fecerint*, adnotaſſe Dalechampium (4), videlicet *ſi nondum in acutum faſtigium ſublati fuerint, ſi nondum in acuminatum verticem extuberaverint*. Ex qua capitis apud Latinos ſignificatione illa orta apud noſtrates videtur conſuetudo, ut tumores quibus id accidit, ipſi dicant *venire a capo*. Celſus eodem intellectu alibi (5) ſcripſit ſuppurationes *in exteriorem partem feruntur, & acuuntur*.

Plinii facta mentio cujuſdam me admonet, quem ipſe laudavit (6), loci Cornelii noſtri. Is eſt lib. 2. cap. 33.
109, *herba muralis (parthenium vel perdi-*
15. *cium appellant.)* Quæ ſic, ut Almeloveenius, Editores, qui apud me ſunt, cæteri propoſuere, uno excepto, Viro apprime docto, Joanne Ruellio. Hic enim Celſi libros, ab ſe emendatos, typographo dedit qui Pariſiis A. 1529. vulgavit ſimul cum Scribonio, ut gratus in litteris fatetur, huic præpoſitis, ad ipſum Ruellium ſcriptis. Ruellius igitur iſta herbæ muralis nomina quæ Almeloveenius inter uncos incluſit, non latinis, ſed græcis & literis, & terminatione excudenda curavit. Quod cum judicio adductum ſuo, tum libris calamo exaratis, quibus abundaſſe legi, in primis permotum, feciſſe, puto, quando ego quoque in membraneo codice non aliter ſcripta ea nomina animadverti. Accedit ipſius Celſi duplex in eodem capite exemplum, qui latinis herbæ ſanguinalis, & ſolani vocabulis cum græcis litteris alia quæ apud Græcos in uſu erant, adjecerit; non apparet, cur in herba murali idem facere non debuerit, præſertim cum alibi quoque eandem ſervaverit conſuetudinem, ut capite 25; ne alia quæram exempla; libri 5. in *herba ſolari*, ſervaturus quoque, ut o- 311,
pinor, libro 6. cap. 10. in *radice ea*, 17.
quam dulcem appellant, niſi ut erat unicuique longe notiſſima, minime opus 383,
fuiſſet græco etiam nomine, præſertim 34.
quod ipſa ſignificationis vi nihil diſcreparet a latino, deſignare; quapropter ex verbis illis apud Scribonium (7): *glycyrrhizæ ſucci (eſt autem radix dulcis)* quatuor hæc ultima ideo neglexiſſe Marcellum, quod *gloſſa eſſet*, Rhodius (8) non dubitat; *neque enim res adeo facilis*, inquit, *interpretationem poſtulabat*. Si igitur græce hic illa nomina adſcripſit Celſus; viderint, quo jure faciant qui *parthenium* & *perdicium* inter latinas voces referunt ex Celſi quidem auctoritate, cum interea *herbam muralem*, & *ſolarem*, & *radicem dulcem* ejuſdem, ut poſſent, exemplis non confirment. Id viderint pariter qui hunc locum ita ediderunt, uti deſcripſimus: nam præter græcas litteras, & terminationem, vox *Græci*, quæ in proximis exemplis non omittitur, deſideratur. Sed altera ex parte objici poteſt is quem indicavi, Plinianus de Celſo locus. *Parthenium, alii leucanthen, alii tamnacum vocant. Celſus apud nos, perdicium & muralium*. Non eſt, mi Vulpi, tempus ut hinc ad Rem Herbariam divertam, neque ut, Plinii verba emendare conatus, actum fortaſſe agam. Sed quantum ex Dalechampii editione, qua melior, cum hanc Epiſtolam ſcriberem, non erat in manibus

[1] *de Re Ruſt. l. 2. c. 3.* [2] *Nat. Hiſt. lib. 22. c. ult.* [3] *Ibid. l. 26. c. 12.* [4] *ad cap. 12. cit.* [5] *l. 2. c. 8. p. 67, 7.* [6] *Hiſt. cit. l. 21. c. 30.* (7) *Compoſ. Med. 86.* (8) *Not. ad citat. Compoſ.*

bus, & ex iis quæ in ejuſdem margine adſcripta huc ſunt, ego quidem poſſum conjicere; Plinius potius eſt ex Celſo, quam Celſus ex Plinio, emendandus: apud quem alibi quoque (1) cum alter ex hoc Celſi capite profertur locus, *ſtrichnon* latinis litteris deſcriptum video, quam vocem Celſi Editores, niſi ſiqui forte græcis carebant typis, græcis litteris ſcripſere. Quod ſi ad Plinium, quotieſcunque aliquid ex Celſo; quod non ſæpius tamen facit; nominatim producit, hujus adnotata fuiſſent verba ex iis videlicet qui extant, libris; interciderunt enim qui ad Rem Ruſticam attinebant, ad quos videntur referenda quæ producta ſunt lib. 10. cap. 53., aut ſi ad Celſum indicata ſemper eſſent loca quibus ejus ſententia a Plinio laudatur; fortaſſe alter ad alterius ſcripturam meliorem reddendam opis aliquid afferre potuiſſet.

Verum ad Almeloveenium, ut redeam, vel potius redire videar; neque enim reapſe digreſſus ſum, cum hæc attigi quæ de vocibus aliter ab Ruellio, aut apud Plinium ſcriptis, ad Celſum poterat adnotare; debebat certe de mutato primo verbo capitis 1. lib. 7. lectores admonere. Legebant ibi ante Lindenium omnes quos inſpeximus, *Luxata*: quam vocem, ut accipi quidem ſolet, res ipſa evidenter reſpuit; agitur enim de ſugillatis, & contuſis: tum Celſus, an quod vetuſtatem olere crederet? Catoni, ejuſque antiquorum verborum ſtudioſo Criſpo Salluſtio & *luxatum*, & *luxum* reliquit: & quanquam ii qui mox ſcripſerunt, *luxare*, & *luxatum* rurſus in uſum revocaverint; ipſe tamen fugit ſtudio tanto, ut libro 8. non modo initio capitis 2. ſed & capite 11. & quatuordecim quæ ſequuntur, cum de luxatis oſſibus ſemper ageret, nunquam hoc verbo, ſed aliis; & pluribus potius, ne eo uteretur, uſus ſit. Nam *de loco*, aut *ſedibus ſuis moveri*, *excidere*, *elabi*, *prolabi*, *loco ſuo non eſſe*, *expelli*, *propelli*, *procidere*, *delabi*, *incidere*, *recedere*, *promoveri*, *labi*, *prorumpere*, *prodire* oſſa, dixit, & pleraque horum verborum repetere etiam ſæpe maluit, idque exiguo intervallo, quam ſemel, oſſa luxari, ſcribere: ut niſi aliæ eſſent quæ alias (2) proferentur; hæc una animadverſo ſatis oſtenderet, non eſſe a Celſo inſcriptiones iſtorum capitum *De Oſſibus luxatis: De Maxilla luxata*, & cæteras ejuſdemmodi. Recte igitur videtur feciſſe Lindenius, quod primum illud ſuſtulit verbum *Luxata*: fortaſſe etiam hoc recte, quod pro illo reſcripſit *Vexata*, non modo quia leviſſima mutatione, ſed & quia Conſtantino, imo quodam Conſtantini codice non diſſentiente, id fecit. Ille enim huc adſcripſerat: *contuſa ſcriptum inveni: itemque vexata, quod plane non diſplicet, ſi pro contuſis ſumatur, ut apud Gell.* Hic vero loco quodam ſuarum *Noctium* (3), quem hic deſignari puto, ſic habet: *qui fertur, & raptatur, atque huc, atque illuc diſtrahitur, is vexari proprie dicitur*. Verum hinc ſequitur, vexationem poſſe quidem eſſe ſugillationis cauſam; non ipſam tamen eſſe ſugillationem. Nec quidquam de ſuo, quo hic uteremur, Macrobius (4) addidit, cum hæc, atque alia ex Gellio innominato deſcripſit. Celſo æqualis Auctor, Scribonius (5) rem magis illuſtraſſet, ſi quos *ex ictu, caſu, — contuſione* dolentes memorat, *nec minus arbore alta delapſos, vel ſcalis devolutos, excuſſos a rheda vel curriculo, atque ita tractos*, non illos *manifeſta cauſa vexatos*, ſed ſimpliciter *vexatos* dixiſſet, neque aliis *ex occulta cauſa laborantibus* oppoſuiſſet. Celſus autem ipſe, qui ſugillationem
lib. 5. cap. 18. ſic deſignaverat, *ſi facie* 256,
contuſa, livor ſubcruentus eſt, capite au- 27.
tem 23. *colliſa corpora vel per ictus, vel* 274,
ubi ex alto deciderunt, memoraverat, 33.
& cap. 26., nec ſemel, eadem ſignifi- 284,
catione *colliſum* ſcripſerat, aut *colliſa*, 20.
& lib. 2. c. 10. *ſi ex ſuperiore parte a-* 294,
liquis decidit, ſi contuſus eſt &c. eur 2, 8.

 non

[1] *l. 27. c. 13.* [2] *Epiſt. VII. §. Sed ut plenius.* [3] *l. 2. c. 6.* [4] *Saturn. l. 6. c. 7.* [5] *Compoſ. Med. 101.*

24, non hic *Contuſa*, aut *Colliſa* dixit; ſed
25. *Vexata*? Ob has igitur, atque alias quæ
79, in aliquorum animis inſidere poſſent,
30. dubitationes, ut ſi forte *luxata* hic crederent Celſo aliud, quam apud alios ſoleat, ſignificare, tum etiam ne priuſquam optimi non unius codicis auctoritate res, quæ ratione non poſſet, confirmaretur, alii eſſent qui *vexata* pro contuſis accipi jam poſſe, Celſo auctore, non dubitarent; ob hæc, inquam, omnia quid antea ſcriptum eſſet, non videbatur reticendum. Sic etiam admonendi erant lectores, apud omnes, quantum nos quidem vidimus, lib. 4. cap. 2. pro *capillitio* legi *capillo*, aut ſicut in codice a Conſtantino inſpecto, *capillis*; cum tamen noſter codex *capillo* habeat; in iis verbis, *ſub quo nomine*, capitis, *nunc ſignifico eam partem*, *quæ capillitio tegitur*; ne ad unum quod ex Apulejo (1) proferri video, exemplum inſuper Celſi addi poſſe, pro certo exiſtimaretur. Sic & inferius illos omnes habere, non *ſpongiam concavam*, *ſubinde aqua frigida expreſſam*. ſed *in aqua frigida expreſſam*, idque melius aliquanto; nam verius fortaſſe fuit *ex aqua*; ſic enim cap. 24. *ſpongia impoſita*, *quæ ſubinde ex oleo*, *vel aceto*, *vel aqua frigida exprimitur*: libro autem 6. cap. 6. non *tanto finis minus expeditior eſt*, ſed *minus expeditus eſt*: & ſane comparativo aliquando *magis* adjunctum legi; *minus* nec legiſſe memini, nec, ſi rationem attendas, potui. Utrobique autem codex cum editionibus conſentit. Denique in eo loco libri 7. cap. 19. *Neque tamen nimium ex ea tunica rurſum relinquendum eſt*, indicandum erat, editum fuiſſe ab illis omnibus id quod in codice, *ſurſum relinquendum eſt*. Nam etſi quæ proxime præcedunt, *Sed non a ſumma inguinis plaga*, *verum infra paululum ea abſcindenda*, utrumlibet legere permittunt, placerque ibi *rurſum* dici pro *e contrario*; decebat tamen, non ignorari, Celſum fortaſſe ipſum quoque ita *ſurſum* poſuiſſe, ut motum non ſignificaret locum verſus.

Quin etiam ubi non tanti referebat, quid antea legeretur commemorare, minime id erat prætermittendum, ut libro modo citato 7. cap. 13. in his verbis, *Medio tumor una linea inciditur*, ſcriptum fuiſſe in meis omnibus libris (quibus & codicem addes) *Medio tumore*, Pinziano excepto, cujus lectionem *tumor* qui in margine adnotarunt Conſtantinus, & Ronſſeus, recte quidem fecerunt, quippe cum Celſus alibi, ut
puta libri hujus cap. 2. ſcripſerit, *ma-* 409,
jores ſinus — duabus aut tribus lineis 27.
incidendi ſunt; ſed idem tamen cap.
9. etiam ſcripſit, *ab interioribus ejus an-* 440,
gulis lineas tranſverſas incidere: Ut cap. 17.
3. cum laudantur, puris jam redditis
ulceribus, *cibi potioneſque corpori facien-* 411,
do aptæ, hanc utique lectionem dignam 30.
eſſe quæ hic probetur, ubi de carne producenda agitur; nec tamen extra librorum marginem, quos duo iidem Viri procurarunt, uſquam extare, quod ſciam; ſed pro eâ fuiſſe *corpori reficiendo*: Ut in Præfatione ad librum eun-
dem hunc 7. ea verba: *ſed* Chirurgus 406,
perinde faciet omnia, *ac ſi nullus ex va-* 21.
gitibus alterius affectus orietur; apud omnes, ſi Cæſarium, & Pantinum excipias, ſic legi, *perinde faciat*: & ſane his nullo alio interpoſito verbo, ea præponuntur, *non ut clamore* ægri *motus*, *vel magis*, *quam res deſiderat*, *properet*, *vel minus*, *quam neceſſe eſt*,
ſecet: Ut lib. 6. cap. 6. ubi nunc ſcri- 355,
ptum vides, *alvum duci*, *longioremque* 5.
inediam induci, *neceſſarium eſt*, fuiſſe olim ſcriptum in meis editionibus cunctis id quod in codice, vel aurium ipſarum judicio, melius, *inediam indi-*
ci: Ut lib. 4. cap. 4. pro illis *caput le-* 191,
niter dolet, quæ Pinzius quoque, & 2.
Junta, & Cæſarius habent, reliquos, ut codex, habere *leviter*, quemadmodum & Celſus alibi apud Almeloveenium ipſum loquitur lib. 8. cap. 9. *is* 528,
locus leviter indoleſcit: Denique ut lib. 30.

3. cap.

[1] *Metam. l. 2.*

181, 3. cap. 27. ubi editum nunc eſt, *quic-*
16. *quid eſt puris, exeat*, in illis omnibus
exemplaribus pro *exeat* fuiſſe *excedat*,
ſi unum Ceſatii demas, in quo erat
excidat, errore fortaſſe operarum, faci-
li, nec hic quidem ſententiam mutante,
ut contra nonnullis aliis locis ani-
madverti, velut extremo capite 9. li-
531, bri 8. Ubi enim legitur, *ſi quid ex ver-*
7. *tebra excidit, aut aliquo modo fractum*
eſt, quaſi ibi ageretur etiam de Spinæ
luxatione, cum de fractura ſolum aga-
tur; ibi codex, & Pinzii, Juntæ, &
Manutiorum ambæ editiones ſic habent,
ſi id quod ex vertebra excedit, aliquo
modo fractum eſt; in cæteris eſt *excidit*,
in quarum aliquibus, ut Conſtantini,
& Rouſſei, deeſt *quod*, tametſi ex libri
ora conſtet, in veteri codice non de-
fuiſſe. Itaque mutato *excedit* in *excidit*,
inepta primum ſententia, deinde haud
intelligibilis facta eſt: quæ res Linde-
nium coegit, ut pro *id quod* ederet
quid, & particulam *aut* adjiceret; ſic
autem rurſus quidem intelligibilem ſen-
tentiam reddidit, ſed ab Auctoris men-
te, niſi ego fallor, plurimum diſcre-
pantem. Hoc enim voluiſſe Celſum,
arbitror, ſi aliquo modo fractus eſt ver-
tebræ alicujus proceſſus, is videlicet
qui magis eſt injuriis expoſitus, nimi-
rum poſterior. Proceſſum autem ut de-
ſignaret, hic dixit *id quod ex vertebra*
excedit, quemadmodum ultimo hujus
558, libri capite dixit *quod excedit*, ut ſi-
10. gnificaret nudi oſſis eminentem partem,
507, primo autem capite os calcis *quadam*
17. *parte ſinuari, quadam exceſſus*, id eſt
proceſſus, *habere*: quæ hoc libentius
adnotavi, quia iſto modo, & ſignifica-
tione in Lexicis non inveni.

Jam vero in eodem primo capite li-
bri 8. quædam juvat animadvertere.
500, Et primum ubi nunc legis, *Sed ea fo-*
19. *ramina, quæ a ſummis ad intimas na-*
res ſimplicia ſunt, magno antea pro-
bandoque conſenſu legi conſueverat, *a*
ſummis ad imas. Illa autem multo
506, inferius, *Ima vero ſpina in coxarum oſ-*
5. *ſe deſinit*, optime fortaſſe, ex conje-
ctura Conſtantini, edita ſunt, cum
ſcriptum ſit *deſidit* in cunctis editioni-
bus, ſi Manutiorum utramque excipias,
quæ, & membraneus codex habent *diſ-*
cedit. Conſtantinus tamen ſic adnota-
verat *deſidet* vel *deſinit*, minus a co-
dice recedens in *deſidet*: quanquam il-
la vox *diſcedit*, vel potius *deſidit*; ſi
quod ſupra dixerat Celſus, *parum deſi-* 502,
dentes ſinus, attendamus; indicare vi- 10.
dentur aliquid de Sacri oſſis concavita-
te, in qua, hactenus extuberans, ſpi-
na repente ſubſidit. Cujus omiſſionem
oſſis minus in Celſo notaſſet Paawius (1),
ſi hæc ſuſpicatus eſſet, aut etiam ſi in
deſcriptione oſſis coxarum Sacrum quo-
que comprehendi, animadvertiſſet; ex
dextero enim & ſiniſtro unum, idque
tranſverſum os Celſus non faceret, ſi,
ut pectinem, ita Sacrum etiam os ex-
cluderet. Superius vero ubi deſcri-
pti ſunt dentes, & recte puto ab Al-
meloveenio hæc ferme omnia eſſe pro-
poſita: *utrinque fere maxillares quini* 501,
ſunt, præterquam in iis, in quibus ge- 21.
mini, qui ſero gigni ſolent, non incre-
verunt, & recte ſimul quæ Paawius ma-
luerat, eſſe indicata: qui cum *quaterni*,
ut omnes, legeret; mirum non eſt, ſi
non in *jam* mutaret, haud mutandum
amplius ex quo, antiqui apud Conſtan-
tinum codicis auctoritate, ab Lindenio
reſcriptum eſt *quini*. Legebant præte-
rea omnes *in quibus tres ultimi*, ubi
penultimam voculam primus, quod ſciam,
expunxit Paawius, egregie quidem, re
ipſa videlicet, ac membraneo, quod
laudare ſolitus ſum, exemplari conſen-
tientibus; in eo enim ſic inveni, *qui-*
bus hi ultimi: quam poſtremam, quæ
apud omnes eſt, vocem neſcio cur mu-
taverit Lindenius. Ad dentes quo-
que ea pertinent, *cum toto oſſe quod ſu-* 501,
periores dentes excipit. Sic enim Linde- 5.
nius, Conſtantini editionem, & quod
in margine alii habent, ſecutus, edi-
dit; nemine admonente, cæteros ta-
men habere *exigit*, quod in codice e-
tiam video; & Celſum ipſum non uno 502,
loco, ut non multo infra, *ab utroque* 3.
late-

[1] *Comment. ad locum prox. ſuper.*

Digitized by Google

latere proceſſus duos exigunt , & mox ,
deorſum verſus proceſsus exigunt , & lib.
502, 3. c. 28. *radices altius exigunt* ; vim hu-
12. jus verbi , non ſatis fortaſſe in Lexicis
335, repræſentatam , expreſſiſſe ; & quamvis
1. ad hunc ultimum Celſi locum adnotet
in Scholiis Almeloveenius , tribus ex-
ceptis Editoribus, alios maluiſſe ex co-
dicibus *adigunt* , ſe vero ex Columel-
læ conſuetudine *agunt* , vel *exſerunt* ;
tamen ſic habeto , præter illos tres , a-
pud me ſeptem alios eſſe Editores , qui
exigunt retinuere , vix duobus in mar-
gine commemorantibus *adigunt* , Colu-
mellam (1) autem vites ſcripſiſſe & *ma-
teriam* , & *uvas duplices* , & *complures
exigere*. Sed quædam videtur nonnullo-
rum eſſe quaſi conjuratio de verbo iſto
exigo e Celſi libris exigendo . Nam ec-
ce tibi etiam Paawius , qui in eo quem
primum de tribus produximus , loco pro
exigunt , lego , inquit , *exſerunt* , nullo,
quem laudet , codice , nulla , quod ſciam.
editione aſſentiente . Sed nimirum cum
alter altero in loco retineat *exigunt* ;
non ſatis apparet , cur in utroque non
debeant retinere . Jam vero in iis
quæ continuo ſequuntur , quidquid a
Paawio, aut ab Lindenio mutatum eſt,
502, videamus. Ea ſunt : *Vertebræ , mediæ
4. perforatæ , qua ſpinæ medulla cerebro com.
miſſa deſcendit : latera quoque inter duos
proceſſus tenuibus cavis pervia , per quæ
a membrana cerebri ſimiles membranulæ
deducuntur* . Codex vero , omneſque e-
ditiones meæ pro *latera quoque inter* ,
habent *circa quoque per* ; pro *pervia* au-
tem , quod ſic mutavit Paawius , ha-
bent *pervia* . Sed ; ut alia omittam ;
qui de particula *per* in alias , ut *inter*,
aut, ſicuti Conſtantinus, & Rouſſeus
in libri ora, *ſubter* mutanda cogitarunt,
non videntur animadvertiſſe , quemad-
modum , in cervice præſertim, per ca-
vos a ſuperiore facie proceſſus menin-
ges, & nervi exeant, ut neque, ſi hic
ea particula mutanda ſit , capite quo-
que 14. mutari oportere , ubi ſummo
omnium , atque adeo ipſorum etiam
conſenſu ſcriptum eſt , vertebras non
poſſe excidere , *niſi & medulla , quæ* 547,
per medium , & duabus membranulis , 8.
*quæ per duos a lateribus proceſsus feran-
tur , & nervis qui continent , ruptis*. In-
terea juvat animadvertere, cum Celſus
vincula , & tendines , ut ſolet , nervo-
rum nomine hic deſignet , pro veris
autem nervis nihil niſi membranas me-
moret , a cerebri videlicet membrana
deductas ; utroque loco cum iis facere
videri qui his temporibus vim eorum
quos nervos proprie appellamus , in ho-
rum meningibus , non in ſubſtantia ipſa
nervea , agnoſcunt , præſertim cum de
oculo quoque verba faciens lib.7. cap.7.
tunicas quidem ſcleroticam , & choroi-
dem ajat *extenuatas & in unum coactas* 432,
per foramen , quod inter oſſa eſt , ad mem- 16.
*branam cerebri pervenire , eique inhære-
ſcere* ; ſubſtantiam autem , quam con-
veſtiunt , nervi Optici , prorſus negli-
gat . Sed ne eſſe nimius videar in e-
xemplis , ad eam Facultatem quam pro-
fiteor , attinentibus ; rurſus ad alia quæ
alio pertineant , redeamus .

Utinam quod lib.7. cap.30. fecit Al-
meloveenius , id ſemper facere potuiſ-
ſet . Ibi enim cum ſermo ſit de podicis
venis ſanguinem fundentibus , etſi edi-
dit *ut omnia vaſa quaſi capitula conſpi-* 494,
cua ſint ; tamen cum monuerit , eſſe 19.
qui aliter legant , excitavit ad editiones
alias , ipſoſque codices inſpiciendos .
Quarum illæ , exceptis Manutianis , in
quibus eſt *omnes venæ* , cum apud me
habeant , non ſine manifeſto errore ,
omnia vela , codex autem *omnia vena* ;
proclive eſt attendenti , de iiſdem ve-
nis ſcripſiſſe Celſum cap. 18. ſuperioris
libri *ora venarum tanquam capitulis qui-* 401,
buſdam turgentia ; proclive eſt , inquam, 22.
in Conſtantini inclinare ſententiam , qui
pro *vela* adſcripſerat *venarum* , ut lega-
tur *omnia venarum quaſi capitula*. Sed
eodem libro 7. cap. 26. ubi poſt ſigna
calculi veſicæ ſpinoſi in cervicem de-
lapſi , cum Lindenio edidit Almelovee-
nius , *neque adhibenda manus , niſi id* 479,
conſiſtit , nec de varietate lectionis ad- 24.
monuit ; quotus quiſque erit qui ſuſpi-
cetur,

(1) *de Re Ruſt. l. 5. c. 6. & l. 3. c. 2. & 6.*

cetur , in cunctis iiſdem editionibus, Manutianis quoque , & præterea in membraneo codice , & , quod probe memini , etiam in altero illo Veneto legi *niſi id conſtitit* : quam lectionem illud confirmat quod ſupra inculcatum fuerat ,
477, *ne curandum quidem , niſi cum hoc* , nem-
5. pe calculum deſcendiſſe in cervicem , *indiciis ſuis cognitum eſt* . Quamvis autem infra ubi poſt ſectionem præcipitur , ut ſiquis exiguus ſuperſit calculus , potius relinquatur , hæc ſubjiciuntur , quia *longa inquiſitione veſica læditur , excitatque inflammationes mortiferas; adeo ut quidam non ſecti , cum diu fruſtraque per digitos veſica eſſet agitata , deceſſerint :* quamvis , inquam , noſter codex habeat *quidam non ſecuti* ; non reticendum tamen fuerat , editiones , quotquot apud me ſunt , ad unam omnes negantem particulam haud habere ; ut ſiqui mallent , id quod a primo poſtulare videtur locus , has ſequi , poſſent . Multo autem minus id fuerat ſupra negligendum , cum hæc propoſita
477, ſunt , Manus *ſiniſtra* calculum *compel-*
16. *lit deorſum digitis , donec ad cervicem pervenitur . In quam , ſi oblongus eſt , ſic compellendus eſt ut ne pronus exeat : ſi planus , ſic , ut tranſverſus ſit : ſi quadratus , ut duobus angulis ſedeat : ſi altera parte plenior , ſic , ut prius ea , qua tenujor ſit , evadat* . Namque ut hæc ſint ad eorum normam quæ in libri ora adſcripſerat Conſtantinus ; tamen Conſtantinus ipſe edidit , uti plerique , *ſiniſtræ digiti deorſum eum compellunt* , uti omnes autem , *ut pronus exeat* : quæ duo ſic etiam in codice leguntur . Nec ratio quam attulit pro nova ſcriptura *ut ne pronus* , ſic placere omnibus videtur poſſe ; ut Lindenio placuit . *Jacens ovum oblongum pronum eſt* , inquit Conſtantinus : *ſtans erectum* . *Pronus* calculus *minime , aut vix extrahi poſſet.* Imo ovi exemplum adverſatur ; neque enim per id foramen per quod jacens traduci poteſt , traduci poterit erectum : itaque Celſus ovi ſimilem calculum , id eſt altera parte pleniorem , altera tenujorem , non erectum , ſed pronum educi , voluit , cum dari operam juſſit, ut prius ea parte qua tenujor ſit , evadat . In cæteris autem quæ his interjecta deſcripſimus , num recte omnia interpretetur Conſtantinus , alii viderint; res enim ſane digna eſt de qua quæratur . Nos vero , cum in iis nihil prorſus a communi ſcriptura alienum animadvertamus ; ad alios Celſi locos in quibus ea mutata eſt , tranſimus .

Libri igitur octavi capite 10. ubi in oſſis artuum fractura cui carnis quoque vulnus acceſſerit , fragmentum eſſe , docet , manu in ſuam ſedem recondendum ,
ac , ſi id manus facere non poteſt , vul- 539,
ſellam , quali fabri utuntur , injiciendam 34.
eſſe acutæ oſſis prominentis cuſpidi , ab ea parte , qua ſima eſt ; ut ea parte , qua gibba eſt , eminens os in ſuam ſedem compellat ; admonendum omnino fuerat , pro *acutæ oſſis prominentis cuſpidi* , quæ neſcio ex quo exemplari accepta ſint , longe aliud alios legere conſueviſſe . Codex enim , & Pinziana , & Juntina editio ibi habent *recte ſe habendi capiti* , id eſt *habenti* , ut plerique poſtea ediderunt ; nam aliqui *habenti capite* , unus Cæſarius *habente capite* propoſuerunt . Recte autem ſe habens caput , videtur hic extremum oſſis , cujus oſſis fragmentum prominet , firmum , & idoneum ad ſuſtinendum vulſellæ illius quaſi vectem , ſignificare : quale non fore , ſi in acutam deſinat cuſpidem , tum ratio docet , tum Hippocrates (1) in re non ita diſſimili , his verbis confirmat : *Si vero ſuperna oſſis pars immutata fuerit , ac confracta , ut vecti adhibendo locus non ſit commodus ; ſed acutum quid prominet , tunc oſſe ſcalpendo deraſo , ſecuram vecti ſedem facere oportet* . Acutam autem cuſpidem in fragmento quod reponi debet , intelligi hic non poſſe , ea quæ modo ſcripſerat Celſus , oſtendunt , ſi fragmentum *acutum* eſt , *ante acumen ejus , ſi longius eſt , præcidendum ; ſi brevius , limandum , & utrumque ſcalpro lævandum* . Libri quoque ejuſdem caput 12. quod eſt de ma-
xilia

[1] *l. de Fract. n.35.*

Digitized by Google

xilla luxata, cum ad combrobandum, quanti referat, poſt ejus repoſitionem
546, liquidiore cibo uti, ſic definat, *adeo ut*
18. *ſermo quoque frequens, motu oris temporum nervos lædat*; non tamen ad eundem modum verba hæc in libris cæteris leguntur. Omnes enim, & codex pariter ſic habent, *adeo ut ſermo quoque frequenti motu oris per nervos lædat.* Quod qui ſciat, is fortaſſe ſuſpicetur, minus hæc eo pertinere quo indicavit Conſtantinus, cum ad marginem reſcripſit *motu, oris nervos perlædat*, non ſatis, ut videtur, animadvertens, num hoc verbum apud idoneos Scriptores legatur, aut qui ſint oris nervi, aut denique num eorum læſionem hic præcipue ſpectare conveniat; minus, inquam, hæc verba eo pertinere ſuſpicetur, quam ne articuli maxillæ, in ſuam ſedem nuper repoſitæ, cum quiete egeant, ſermone lædantur, quippe maxilla, inter loquendum, pro vario oris motu per ſuorum identidem muſculorum tendines coagitata. Sic fuiſſet ſuſpicionibus aliis
369, locus lib. 6. cap. 6. ſi, eum illa de lu-
4. ſcioſis propoſita ſunt, *inungi oportet ſanguine jocinoris (maxime hirnici ; ſin minus caprini). ubi id aſſum coquitur, excepto*; indicatum ſimul eſſet, Manutios tamen pro *ſanguine* ſcripſiſſe *humore*, plures autem, in quibus Cæſarius, Conſtantinus, Ronſſeus, in libri ora edidiſſe alios *ſanie*, alios *humore*, alios utrumque. Extitiſſet enim profecto aliquis, cui alterutra harum vocum magis, quam *ſanguine*, placuiſſet, ſicque Pantinum, a quo Celſus propterea arguitur, eluſiſſet. Pantinus enim in ſua ad hunc locum Adnotatione, cum Dioſcoridem (1) produxiſſet, a quo adverſus ejuſmodi vitium *caprini jecoris aſſi ἰχὼρ commendatur*, & Plinium (2), *qui pro Dioſcoridis ichore ſaniem vertit* (quaſi Dioſcoridem ante Plinium ſcripſiſſe, conſtaret) *Celſus* vero, inquit, *minus bene, ſanguinem interpretatur*. Et mihi quidem Trallianum (3) quoque, ut Ronſſeus hic in Enarratione admonet, animadvertenti in eodem caſu laudantem, ſi ex hircino jocinore, *dum aſſatur, ichora colligamus, & inde lumina perungamus*, veniſſet in mentem, ut ex *humere*, quod verbum in codice quoque inveni, *ichore* in Celſo reſcriberem, ſi vox *ichor* ut in Lexicis ex ejus lib. 5. cap. 26. ſect. 20. producta eſt, ſic ibi latinis, non græcis, litteris ſcripta haberetur.

Loci duo ſunt libro 4. alter c. 9. alter 11. Ille ad hunc modum ab Almeloveenio proponitur: *olea ex muria du-* 215,
ra; lactucæ intinctæ in aceto. Omnia 25.
ex Lindenio ſunt præter illud *dura*. Ediderat enim *dura*, ut omnes, qui ex Rei Ruſticæ Scriptoribus probe ſcirent, quid eſſet muria dura. Itaque operarum inſcitia id factum crederem; niſi certior fierem, in prima quoque Almeloveenii editione ſcriptum eſſe ad eundem modum. Sed & omnes, ut codex pariter, poſt *dura* habent *tinctæ in aceto lactucæ*: ut quamvis alibi ſcriptum
eſſet *oleæ albæ ex dura muria, eadem* 103,
aceto intinctæ; tamen nihil mutandum, 31.
non monito lectore, fuiſſe videatur, præſertim cum Lindenius ipſe lib. 8.
cap. 4. in Celſo retineat, *ſpongia ſub-* 516,
inde in aceto tincta. Locus alter eſt, 31.
Admovendumque naribus pulegium ex a- 218,
ceto, vel polenta vino aſperſa, vel men- 27.
tha, vel quod ſecundum naturam eſt. Qui minime ignoret, in pleriſque editionibus legi *vel mentha, ſi nondum matura eſt*; adſcribente Conſtantino *nempe materia*, fortaſſe hoc malit. Qui vero animadvertat, non fuiſſe opus hoc addere, cum illa imperata ſint, *ſi adhuc ſubcruda ſunt, quæ vomuntur*, ſimulque ſciat, in codice, & in pervetuſta Pinzii editione, & Juntæ, & Manutiorum utraque ſcriptum eſſe, *vel menta ſecundum naturam eſt*, is, fieri poteſt, ut dictum accipiat de mentha, ut per ſe eſt, non ut pulegium ex aceto, neque ut polenta vino aſperſa. Ibi etiam ubi geſtationum leniſſima genera, & inſtrumenta propoſuerat Celſus lib.
2. cap. 15. dixeratque: *Si nihil horum* 91.
eſt, ſuſpendi lectus debet; & moveri; 25.
quod

[1] *l. 2. c. 39.* [2] *l. 28. c. 11.* [3] *De ſingul. corp. part. vitiis &c. l. 3. c. 13.*

Digitized by Google

quod auxilium erat libro proximo cap.
153, 18. in phreneticis, capite autem 27.
8. in iis qui reſolutam haberent partem
corporis, laudaturus; cum illa conti-
179, nuo adjiciuntur: *Si ne id quidem eſt,*
2. *at certe uni pedi lecti fulcimentum ſubjiciendum eſt, atque ita lectus huc & illuc manu impellendus;* ibi igitur ſi adnotatum eſſet, ab aliis ſcribi *uni pedi lecti funiculus ſubjiciendus eſt*, tanto conſenſu, ut neque in codice, neque in editionibus meis omnibus aliter legatur; aliquis fortaſſe ſcripturam hanc probare maluiſſet, tanquam magis poſt illa quæ præcedere diximus, conguentem, ut cum ſuſpenſus omnibus pedibus haberi lectus non poſſet, at uno haberetur. Cæterum fulcimentum quoque, uni pedi ſubjectum, cum pariter præter illum quem ſecundum lineam diagonalem habet oppoſitum, reliquos pedes ſuſpenſos ſervet; eundem præſtare uſum poteſt, præſertim ſi ejuſmodi ſit quale cunis ſupponitur ut manu huc & illuc agitentur. Quod ob lectorum *fulcra* illa *mobilia* dico quæ ad eundem uſum ab Antyllo, & Aetio memorata, ad hunc ipſum modum interpretatur Mercurialis meus (1): qui cætera geſtationum ſimilium genera apud priſcos Medicos uſitata, omniumque utilitates explicans, hoc quo *uni pedi lecti funiculus ſubjiciebatur*, ait Vir eruditiſſimus, *primum* (*quod ipſe ſciat*) *inter Medicos Celſum monſtraviſſe*. Libro etiam 4. cap.4. cum in gravedinis, aut diſtillationis initio hæc præcipiuntur,
191, *Ambulatione tantum non acri, ſed recta*
24. *utendum eſt*, haud ab re fuiſſet monere, hactenus omnes ſcripſiſſe *tantum acri, ſed tecta*, niſi quod Ruellius, & Stephanus *recta* ediderunt. Inſuper Rubeus (2), cur acris, & tecta eſſe debeat, oſtendit, & Celſi commemoravit loca, quibus aeris inæqualitate maxime ea ipſa
22, concitari incommoda, docuit lib. 1. c.
16. 2. & 5. Attamen eodem cap.2. *melior,*
36, univerſe dicitur, *eſſe* ambulatio *ſub di-*
19. *vo, quam in porticu, & recta, quam*
flexuoſa, & cap. 4. quibus caput infir- 23,
mum eſt, iis commendatur *multum am-* 9.
bulare; ſed, ſi licet, neque ſub tecto, 34,
neque in ſole. Neſcio, an quidquam, 29.
ſaltem ejuſcemodi, dici poſſit pro eo
loco libri 1. cap. 3. *Si aſſidua oſcitatio* 26,
urget; cum ibi nemo; quod ſciam; id 27.
legerit, ſed omnes *fatigatio*, quam vocem ut ea quæ præcedunt, ac ſequuntur, requirunt, ſic Thriverius (3), & Pantinus (4) non niſi ea poſita ſententiam Celſi explicarunt. Nam quod lib.2. cap.7. nunc editum eſt ſecus atque
in iis quos vidi, omnibus, *Suppuratio* 64,
vero pluribus modis excitatur, pro *pluri-* 20.
bus morbis, quæ lectio ſatis cum proximo utrinque Auctoris ſermone congruit; tamen Conſtantinus in margine adſcripſit, *Legi* etiam *modis*. Et quamvis in
iis verbis lib.6. cap.18. *Sive autem hoc* 393,
modo cutis (de præputio ſermo eſt) 33.
victa erit, ſive nunquam repugnaverit, legendum potius *unquam* cum Pinzio, Junta, Cæſario, Ruellio videatur pro-
pterea quod ſupra poſitum eſt, *reduci* 393,
eam cutem, *aut rurſus induci non poſſe*; 11.
tamen de hoc amplius videndum eſt, cum reliqui, & codex habeant *nunquam*.

At tanto magis diſcrepant in loco
altero ejuſdem capitis: *Quod ſi ex ictu* 399,
teſticulus ali quidem deſiit, fere quoque 12.
pus increſcit; ut minus oporteat mirari, editum eſſe ad hunc modum qui repugnantia dici videntur. In codice enim ſcriptum eſt, *ſi ex ictu alii deſit*, in editionibus, *ſi ex ictu teſticulis aliquid deſit*; ſed in horum aliis mox vocula deſideratur *pus*, quæ in aliis, & in codice eſt. Denique Conſtantinus, & qui hunc in libri oris plerunque ſequitur, nuſquam nominat, Ronſſeus novam lectionem, nec omnino contemnendam, adnotarunt; *ſi ex ictu teſticulis aliquid hæſit, fere quoque pus increſcit*. Ad eoſdem teſticulos, tres attinent loci cap.18. lib.7. hic minime præ-
termittendi. Primus eſt; *teſticuli ſimile* 455,
quiddam glandulis habent, nam ſangui- 25.
nem non emittunt, & omni ſenſu carent;

(1) *Art. Gymn. l. 3. c. 12. & l. 6. c. 11.*
(2) *Annot. ad hunc loc.*
(3) (4) *Comment. in hunc loc.*

dolent autem in ictibus & inflammatio-
nibus tunicarum, quibus hi continentur.
Codex quidem, meique omnes libri pro
glandulis habent *medullis*, cui lectioni
plerique credent iſta ipſa favere quæ
vidiſti continuo ſequi. At duo quos no-
viſſime laudavi, in margine adſcripſe-
runt *glandulis*, Galeno aſtipulantes: cu-
jus etiam gratia Rubeus (1) hanc vo-
cem mavult. Verum mox gravior eſt
dubitatio: nam *ſi omni ſenſu carent* te-
ſticuli; quomodo in tunicarum ictibus
dolent? Certe hæc dubitatio in eam non
cadebat, quam omnes antea ſequeban-
tur, ſcripturam, *dolent autem ---- tu-*
nicæ, quibus hi continentur. Paulo in-
ferius hæc alia occurrunt: membranu-
456, læ *inter duas* teſtium *tunicas ſuperiori-*
5. *bus partibus tenues patulæque ſunt.* Hic
vero legebant cuncti *leves parvulæque*
ſunt. Quæres, cur id ita mutatum ſit?
Locus hoc oſtendet tertius, qui, non
ita multis interjectis verſiculis, ad hunc
modum proponitur: rupto in inguini-
456, bus peritonæo, *pondere eo devolvitur aut*
23. *omentum, aut etiam inteſtinum: atque*
ibi reperta via, paulatim ab inguinibus
in inferiores quoque partes niſum, ſubin-
de nervoſas tunicas, & ob id, quod di-
xi, patentes diducit. Verum hic quo-
que, ut Manutii ediderint *niſum*, &
Conſtantinus in margine *ob id* deleve-
rit; ipſe tamen, & cæteri ſic exhibue-
runt, *demiſſum, ſubinde nervoſas tuni-*
cas, & ob id ejus rei patientes didu-
cit. At in extremo proximo capite 19.
464, etſi in verbis illis, *Inflammatione* inciſi
22. ſcroti *finita, propter nervos propiore ca-*
taplaſmate, dein cerato utendum eſt;
etſi, inquam, antea legebatur *priore ca-*
taplaſmate, & ſane unum, atque alte-
rum paulo ſuperius propoſitum fuerat;
tamen, ne aliud dicam, is ſaltem, quem
tibi ſæpius nomino, Conſtantinus mo-
nuerat, *propiore* plane *legendum, ut*
& vetus Codex oſtendit. Sic idem ad
492, eum locum cap. 29. *At ſi pes alter in-*
17. ter emortui fœtus, *juxta repertus eſt,*
alter retro cum corpore eſt, quicquid pro-
lapſum eſt, paulatim abſcindendum eſt,
adnotavit, revera in vetere exemplari
eſſe *prolapſum*; cum in omnibus qui-
dem meis ſit *protractum*. Pariter ad
ejuſdem libri 7. caput 3. Conſtantinus
adſcripſerat, codicem habere *calloſa* in
his verbis, *ſi, antequam ſinus carne im-* 411,
pleatur, oræ calloſæ fiunt, ubi apud me 5.
omnes habent *carnoſa*, idque optime,
ut puto, cum ea continuo ſequantur,
illa quoque ipſa carne hebete, nec firma.
Hinc vero intelligis, quanti retuliſſet
in his etiam locis quorum alia alicubi
occurrebat ſcriptura, quid a cæteris
ſcribi conſueſſet, non omiſiſſe. Quan-
to igitur minus omitti hoc debuit, ubi
nuſquam quod ſciamus, ea quæ propo-
nitur, occurrebat? velut proximo ſu-
periore capite, *At ſi nervi juxta ſunt,* 409,
ignis alienus eſt; ne diſtendantur & mem- 12.
brum debilitent: aut capite 7. *deinde* 431,
melle inungendum a quarto die, vapore 1.
aquæ calidæ fovendum, inungendumque
medicamentis ad cicatricem perducentibus.
Hic enim etſi codex habeat *ut quarto*,
alii autem *& quarto*, alii, & melius, ut
videtur, *at quarto*; nemo tamen habet
a quarto. Ibi vero ut alii non te, ſed
verbis diſcrepent in eo quod eſt etiam
in codice, *ignis alienus eſt*; omnes certe
in hoc conveniunt, ut ſcribant, *ne vel*
diſtendantur hi, vel membrum debilitent;
præclare autem noſti, poſſe horum al-
terutrum ita fieri, ut alterum non ſe-
quatur.

Et, ne diutius in libro hoc uno 7.
hæreamus; vide, quæſo, libri 2. ca-
put 12. ubi catharticis, quia ſtoma-
chum fere lædunt, in febricitante im-
probatis, hæc ſubjiciuntur. *Plerunque* 85,
vero alvus lotionibus ducenda eſt. quod 6.
ab Aſclepiade quoque ſic vituperatum,
ut tamen ſervatum ſit &c. Aſclepiadem
cathartica quidem vituperaſſe; quod &
quo in volumine ab eo factum, Celſus 29,
quoque ſupra dixerat; indicatus ab Al- 7.
meloveenio Plinii locus (2) oſtendit,
Arguit & medicamentorum potus ſtoma-
cho inimicos; ſed clyſteres etiam vitu-
peraſſe, non oſtendit. Et quanquam
aliqui in Celſo hic legunt, *vituperatum*;
fere

(1) *Annot. in hunc loc.* (2) *Nat. Hiſt. l. 26. c. 3.*

Digitized by Google

fere omnes tamen legunt *temperatum*,
quod codex quoque habet, & quæ mox
adduntur, confirmant, *Eſt autem ea*
85, *moderatio; quam is ſecutus videtur, a-*
9. *ptiſſima, ut neque ſæpe &c.* Confirmat
pariter Celſi alter locus, quem huc at-
tinere, adſcriptis ad ejus oram nume-
118, ris Almeloveenius ſignificavit; *Aſcle-*
10. *piades medicamenta ſuſtulit; alvum non*
toties, ſed fere tamen in omni morbo ſub-
duxit. Alvum autem ducere, aut ſub-
ducere a Celſo hic dici pro eo quod
eſt per clyſterem exonerare, cum illud
84, indicat quod id oppoſuit, & opponit
14. propinatorum medicamentorum actioni,
27. non ſecus atque ubi ſcripſit, *vel alvi*
240, *ductione uti, vel lacte purgari;* tum præ-
12. ſertim Lindenius, & Almeloveenius non
dubitant, qui a prima memorati capi-
tis parte quæ *de Dejectione* per medi-
camenta eſt, totam hanc alteram ſepa-
rantes, huic inſcriptionem præpoſuerunt
De Alvi ductione. Quæ altera pars etſi
quædam habet quæ ad clyſteres dumta-
xat non videantur attinere, ſi hodier-
nam ſpectes frequentiorem conſuetudi-
nem, aut eos etiam, quibus interdum
86, vel tunc utebantur, *ex pura aqua*; cur
9. enim tot ſervanda quæ Celſus jubet?
tamen tota ad clyſteres pertinere ab Ru-
beo (1) exiſtimatur, nec minus ab Lin-
denio, & Almeloveenio, ut qui hujus
partis id quod deſcripſi, initium fece-
runt, *Plerunque vero alvus lotionibus*
ducenda eſt: quid enim aliud eſſe hic
ipſis lotiones poſſunt, niſi clyſteres,
quos plures Italorum hodieque, & Gal-
li haud abſimili ſolent nomine ſignifi-
care? Nollem vero, a græca vocabuli
clyſteris origine, nedum ab hac ſequio-
rum temporum in eo deſignando con-
ſuetudine illos fortaſſe adductos fuiſſe,
ut huc eam vocem inſerrent *lotionibus*,
pro qua plures quidem ſcribebant *potio-*
nibus, ea quæ paulo ante animadverti-
mus, non attendentes; ſed Pinzius,
Junta, Ruellius, & in utraque editio-
ne Manutii idem quod in codice eſt,
potius, unde *potionibus* videtur factum,

ut hinc tandem ab Lindenio *lotionibus*.
Quam ego vocem, minime, quemad-
modum oſtendi, apud Lindenium neceſ-
ſariam, cum hic antea apud neminem
viderim, neque eo quidem ſignificatu,
niſi in aliquo forte Lexico, idque ex
hac Lindenii, & Almeloveenii lectione,
offendiſſe meminerim; idcirco potiſſi-
mum hunc locum diligentius conſide-
ravi. Sed quod ad alterum attinet,
quem Aſclepiadis facta mentio ad me-
moriam redegit ex libro eodem 2. ſub 57,
finem capitis 6. *quod Aſclepiades ſciens*, 12.
funeri obvius inclamavit, eum vivere,
qui efferebatur; ſatis eſt certiorem te
facere, neque in ullo meorum librorum
extare *ſciens*, & in cunctis pro *incla-*
mavit, eſſe *intellexit;* ut propemodum
credam, huc aliquid translatum ex il-
lis Apuleii (2) verbis, *confeſtim excla-*
mavit vivere hominem, in ejuſdem vi-
delicet caſus narratione, quem neſcio
cur duo eruditiſſimi Viri pro fabula ha-
bere videantur, cum ad illam Apuleii
narrationem, hoc Celſi, & geminum
Plinii (3), Aſclepiadi alioquin parum
æqui, teſtimonium accedat: & ut fraus
ſubeſſe potuerit, ſic nihil repugnet quo-
minus vel ſine ullo dolo id potuerit acci-
dere, præſertim cum Plinius ajat, illi *fune-*
ri Aſclepiadem *occurriſſe ignoto*, ſi qua
colluſionis ſuſpicio fuiſſet, non omiſſurus.

Sed ad Celſum ut redeam; capite et-
iam 10. libri ejuſdem conſtantem hanc
inter omnes ſcripturam invenio: *Quod*
ſi vehemens febris urget, in ipſo impetu
ejus ſanguinem mittere, hominem jugu-
lare eſt. Expectanda ergo remiſſio eſt.
Si non decreſcit, ſed creſcere deſiit, tunc
quoque, quamvis pejor, ſola tamen oc-
caſio non omittenda eſt. Plænus hic
ordo, & præclara ſententia; ut mirer,
ſic mutatam nunc eſſe, ut legamus, *Ex-* 80,
pectanda ergo intermiſſio eſt: ſi non de- 14.
cedit, cum creſcere deſiit: ſi neque remiſ-
ſio ſperatur, tunc quoque &c; quaſi re-
miſſio non ſatis opponeretur imperui,
& quaſi in febre quæ non decedat, non
ante videndum eſſet, an decreſcat,

(1) *Annot. in hoc caput*. (2) *Florid. l. 4.* (3) *Nat. Hiſt. l. 7. c. 27. & l. 26. c. 3.*

quam an ſaltem creſcere deſinant.

Non diſpliceret lectio quæ proximo li-
140, bro 3. proponitur cap. 11. *ei ſebris re-*
29. *miſſioni credendum eſt, quæ etiam immoratur, & jactationem fervoremque corporis, quem ζέσιν Græci vocant, minuit;* ſi modo editiones veteres, codiceſve eandem haberent. Sed quotquot illarum apud me ſunt, & codex quoque hic mire inter ſe conveniunt, in omnibuſque ſic legitur, *fœtoremque quendam oris, quem ὄζην Græci vocant, minuit:* quam græcam vocem ex hoc quidem ipſo Celſi loco in Theſaurum ſuum (1) retulit Henricus Stephanus, in ſuumque Lexicon (2) Joannes Scapula: eandemque Rhodius, ut ex iis quæ ad Scribonium adnotavit (3), manifeſtum eſt, procul omni dubitatione in Celſo erat editurus.

Nec vero minus illa omnia exemplaria conveniunt in verbo *aqua* omitten-
318, do, quod lib. 5. cap. 28. nunc legimus
27. in eo loco, *adjiciendusque ei pulvis ex contrita teſta, ex aqua, qua faber ferrarius tingere candens ferrum ſolitus eſt,* aut in habendo *tum is locus* pro *tumens*
522, *locus* libro 8. cap. 5. aut denique ca-
26. pite 9. in vocula *ſed* prætermittenda, ubi nunc legimus, *ſed abunde eſt ea-*
528, *dem, quæ ſupra ſcripta ſunt, facere;*
31. niſi quod codex ab editionibus in eo diſcrepat, quod omiſſo *tum*, habet *is locus*, & quod illud *ſed* non omittit. Contra autem in eodem codice ne unum quidem eſt verbum ex his quæ
135, finem faciunt capitis 7. lib. 3. *Si quis*
31. *autem in hujuſmodi febre, ardente, leniter tuſſit, is neque vehementi ſiti conflictari, neque bibere aquam frigidam debet, ſed eo modo curandus eſt, quo in cæteris febribus præcipitur.* Quod ideo a me adnotandum cenſui, quia Ronſſeus cum ad hunc locum enarrandum perveniſſet, ſuſpicatus eſt, *periodon hanc a ſciolo quodam aſſutam potius, quam a Celſo ita pronunciatam; præſertim quando Pinzianum exemplar eam omittat.* Et certe in eo non eſt, neque in Florentino, ſi probe memini, neque in Juntino. Suſpicio autem Ronſſei ex illo ipſo Aphoriſmo (4) nata eſt, quem Almeloveenius quaſi cum deſcriptis verbis congruentem, in pagellæ ima ora indicavit, *quibus plurimum ſiccæ tuſſes leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur.* Si igitur hoc verum eſt, ut Galenus quoque (5) explicando confirmat; *fruſtra Celſus moneret*, inquit Ronſeus, *hoſce non gravandos vehementi ſiti, nec propinandam frigidam, quod per ſe ipſi ---- ſiticuloſi ---- non ſint, & fauces affectæ frigidam non admittant.* Utcunque id eſt; hæc reticere non debebat Almeloveenius, ut neque eos qui illa Celſo verba adſcribunt, non ita ut ipſe edidit, proferre, ſed *leviter tuſſit* pro *leniter*, &, ſi Cæſarium excipias, pro *conflictari* ſcribere *conflictatur*, qua ratione ab Hippocratis aphoriſmo iſta non diſcreparet ſententia.

Non me præterit, ex his atque aliis quos producere poſſem, locis non paucos eſſe ejuſmodi, ut quemadmodum propoſiti ſunt ab Almeloveenio, ita pluribus ſint placituri. Verum neque ego ideo produxi quod omnes; ut quidam certe; diſpliceant mihi; ſed tantummodo ut cognita lectionum varietate intelligeres, quanto melius ille facturus fuiſſet, ſi eam plerunque lectoribus indicaſſet, quorum alii, ut varii ſunt hominum ſenſus, aliter fortaſſe legere maluiſſent. Præter eos tamen locos, ſunt alii in quibus non video, quomodo Almeloveenii ſcriptura ab ullo facile probari poſſit. Quos, ne hæc nimium longa Epiſtola fiat, in alteram differemus. Vale.

Patavii MDCCXLVIIII. XII. Kal. Januar.

EPI-

[1] [2] *in* ὌΖΩ. [3] *Not. ad Compoſ.* 40. [4] 54. *ſect.* 4.
(5) *Comment. in eum Aphor.*

Digitized by Google

EPISTOLA SEXTA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

ACcipe jam quos nudius quintus promiſi, locos. Quorum tanto magis referebat variantes lectiones ab Almeloveenio indicari, quanto illa quam ipſe potiſſimum ſecutus eſt, minus cæteris, niſi me fallit opinio, placere poteſt. Initio autem duo proferam quæ pro fortuitis ejus operarum hallucinationibus haberes, niſi ad eundem modum Lindenius utrumque edidiſſet, ſecundum vero Cæſarius quo-
66, que. Libro 2. cap. 8. *Ex veſica dolenti,*
24. *ſi purulenta urina proceſſit, inque eo le-*
82, *ve & album ſubſedit :* & cap. 11. *In*
34. *æneum, linamentum ardens conjicitur.* Dixerat autem modo Celſus de cucurbitula *ænea*, & *cornea*, & mox de *cornea* dicturus eſt iterum; ut manifeſtum ſit, non ad paulo ante poſitum genus *æneum*, & *corneum*, ſed ad proxima eſſe reſpiciendum: & ſane, una illa Cæſarii editione excepta, decem meæ reliquæ, & codex habent hic *æneam*, ut illic omnes *inque ea*. Sed ejuſmodi una in litterula typographorum errores, ab iis quas nominavi, editionibus in Almeloveenianam traducti, facile, ut fit, doctiſſimorum illorum hominum oculos effugere potuerunt. Neque ipſe aliam ob cauſam hic indicavi, niſi ut ab iis ad graviorem, eadem, ut puto, ratione illapſum, tranſirem. Eſt in brevi Præfatione, memorato lib. 2. antepoſita:
42, *Non quod non omni tempeſtatum genere,*
3. *omnis ætatis, omnis habitus homines &c.* Duo hic verba *omni tempore*, poſt tria illa prima collocanda, in Juntæ, deinde in Cæſarii editionibus omiſſa, in Lindeniana pariter, & Almeloveeniana deſiderantur; ſed non in codice, cæteriſve meis editionibus. Quin mirum eſt, Almeloveenium, cum indicatum a Pantino (1) olim, & Conſtantino (2) Hippocratis Aphoriſmum (3), quem Celſus hic ſpectavit, adſcriberet, non ſenſiſſe, duo iſta potiſſimum requiri hic verba: quanquam ſatis id Celſus ipſe præmonſtraverat, qui, cum modo ſcripſiſſet, ſibi exponendum, *quæ tempo-* 41,
ra anni, quæ tempeſtatum genera, quæ 33.
partes ætatis, qualia corpora quibus morbis ſint, aut non ſint opportuna, idque præſtet capite continuo inſequente, eadem quadripartita diviſione, eodemque ordine conſervatis; non poterat ſane in propoſitis, quæ ei diviſioni, & ordini reſpondere debebant, verbis, cum res poſteriores tres poneret, primam omittere. Ad eundem modum, ſed gravius propter obſcuratam ſententiam, peccatum eſt lib. 8. cap. 1. in oſſiculorum 505,
carpi deſcriptione: *oblonga omnia, &* 23.
triangula, ſtructura quadam inter ſe connectuntur, cum invicem ſuperior alterius planities ſit. Quis, obſecro te, ſex ultima hæc verba quid ſibi velint, ſatis intelligat? Pleræque autem editiones, & codex quoque ſic habebant, *cum invicem ſuperior alterius angulus, alterius planities ſit:* Quo quidem modo cum Celſi apertiſſima ſententia fiat; credas facile, neminem hic, niſi Almeloveenii typographum, eſſe accuſandum, qui duo neceſſaria verba *alterius angulus* tranſilierit. Sed hunc abſolve, qui ab Lindenii typographo in errorem adductus eſt, iterum hunc etiam, qui a Pantini, & Pantini denique typographum, qui, niſi vetuſtius erratum eſt,

a Cæ-

[1] *Comment. in hunc loc.* [2] *Adnot. in marg. ad eund. loc.* [3] S. 112. 19.

a Cæſarii typographo deceptus fuit: hoc
unum mirare, tot, tamque doctos homines non ſenſiſſe.

Quis autem Lindenio, & Almeloveenio impoſuerit, neſcio, ut pluribus aliis quos continuo producam, locis ea prætermitterent quæ minime erant prætermittenda, & in codice utique cunctiſque meis undecim editionibus legun-
184, tur. Lib. 4. cap. 1. renes *& venoſi ſunt*,
1. *& tunicis ſuper conteguntur*. Poſt tria
prima, totidem omiſſa ſunt verba *& ventriculos habent*; quaſi Hippocrates (1),
quem Celſus inferius quoque ſequitur,
185, ubi *a renibus ſingulas venas, colore al-*
14. *bas*, ſcribit, *ad veſicam ferri*, non ita
eſſet locutus, *etiam ipſi* renes *ventriculos habent*, & mox, *enaſcuntur ex* rene *ipſo venæ in veſicam*. Nempe Anatomes parentes Græci, ut alibi (2) de laryngis ventriculis adnotavi, appellare caveas ſæpenumero ſolebant ventrium, aut ventriculorum nomine, quorum conſuetudinem in corde, & cerebro adhuc
189, retinemus. Libro eodem cap. 2. Cyni-
23. cus ſpaſmus *cum acuta febre oritur*. Ni-
ſi poſt ſecundam vocem præterita eſſet
vox *fere*; minus a vero diſtaret ſenten-
284, tia. Libro autem 5. c. 26. *malum vul-*
8. *nus eſt, quodcunque in alis, vel feminibus, vel inanibus locis, vel inter digitos eſt*. Si poſt verbum *locis* hæc quoque interjicerentur *vel in articulis*; non miraretur lector, omnia perpendens quæ infra (3) de difficultate bene curandi articulos vulneratos traduntur, horum vulnera non fuiſſe cum cæteris illis commemorata. Nec, niſi quædam omiſſa eſſent, inferius miraretur, in hæc
309, incidens: *Hæ graviſſimorum vulnerum*
25. *curationes ſunt. Sed ne illa quidem negligenda, ubi interior pars colliſa eſt:* quis enim monitore egeat, ut ſciat, interiorum partium colliſiones haud eſſe negligendas? At Celſum non viſcus aliquod, ſed partes quæ proxime cuti ſubſunt, hic deſignaſſe, faciliime intellexiſſent omnes qui ſic legiſſent, *ubi integra cute, interior pars colliſa eſt*. Et quoniam hæc ad Chirurgos ſpectant; duo quoque alia ejuſce-
modi loca ſubjiciamus. Libro 6. cap. 360,
6. ubi oculorum ulcera *aut ſupercreſcen-* 25.
tia, aut ſordida, aut certe vetera eſſe conſueviſſe dicuntur; poſt *ſordida*, hæc deſunt *aut cava*. Statim enim quomodo *ſupercreſcentia* reprimantur, *ſordida* autem purgentur, Celſus docet: collyriis autem ad id utilibus propoſitis, antequam dicat, qua ratione *vetuſtis ulceribus* ſuccurrendum ſit, *cava ulcera* qui 361,
commodiſſime impleantur, oſtendit. 32.
Eodem libro cap. 18. ſi Celſus præcipit, 396,
cum propter colis ulcera *glans excidit*, 13.
ſub eo caſu cutem ipſam circumcidendam eſſe, & niſi id fiat, quæ incommoda, & pericula inſtent, diſerte mox docet; apparet certe, inter hæc non poſſe legi, ſub eo caſu cutem *eſſe ſervandam*; imo deſiderari particulam *non*, quæ ſententiam ut in contrarium vertat, ſic cum propoſito congruentem faciat.

Sed omitti aliquid incuria poteſt: addi vero, niſi de induſtria, fere non poteſt; ut qui addit, nec quæ aliorum ſcriptura eſſet, ignorare queat, & ſciat, quanti referat eam indicare. Quod ſi feciſſet Almeloveenius; haud dubito, quin libro 2. cap. 24. ubi inter ea quæ ſtomacho apta ſunt, ab ipſo, cum Lindenio, primum ponuntur *muriees, pur-* 103,
puræ, cochleæ, quaſi vix ſeptem verſi- 29.
culis interjectis hæc eadem inter illa non eſſet iterum poſiturus, haud, inquam, dubito quin ii qui ſcirent, in omnibus quæ apud me ſunt, editionibus, ſi unam Ruellii excipias, ipſoque in codice, ſecundo dumtaxat loco iſta legi, primum illud ſupervacuum additamentum repudiarent. Sed nec Ruellius, nec codex, nec decem reliquæ editiones quidquam eorum habent quæ non apparet quid coegerit his tribus aliis locis adjicere. Libro eodem. cap. 8. 67,
Longe optimum eſt in tabe, *febrem omnino* 24.
non eſſe: ſecundum eſt, tantillam eſſe, ut neque tantulum cibum impediat, neque crebrum ſitim faciat. Iſtud *tantulum*, quod adjectum eſt, ne Hippocrates quidem indicat in ea prædictionum parte (4) quæ

[1] *de Off.nat.n.8.* [2] *Adverſ. Anat.5. Animad.43.* [3] *Sect.28. hujus cap.* [4] *l.2.n.12.*

Digitized by Google

quæ tota ibi, ipſo quoque ordine conſervato, a Celſo latine reddita eſt. Probat enim, in tabeſcente *febrem non invadere, ut ne a cœnis prohibeatur, neque ſitiat*. Libro 6. extremo capite 18.
403, *Si hac ratione* ulcus *non tollitur, vel*
16. *aliis medicamentis ſimilibus, vel vehementioribus; ferro adurendum eſt*. Legebatur antea *vel medicamentis vehementioribus, vel ferro adurendum eſt*. Quæ interjecta ſunt, *aliis ſimilibus*, cum ſuperflua ſunt; quid enim tunc a ſimilibus ſperandum eſt? tum Auctoris ſententiam mutant, qui, cum ei ulceri modo impoſuiſſet medicamenta quædam ex iis quæ inter *adurentia* commemoraverat (2); ſi hæc inutilia ſint, pergendum porro in aduſtione præcipit, ſed vel medicamentis ex eo genere validioribus, vel ferro candente. Libro 7. cap. 5. poſtquam traditum eſt, quatenus plaga aut amplianda ſit, aut facienda, ut telum, corpori inhærens, aut ab ea parte, qua venit, aut ab ea, in quam tetendit, extrahatur, hæc ſe-
416, quuntur: *In ſumma autem utraque par-*
26. *te iſta habenda cura eſt, ne nervus, ne vena major, ne arteria incidatur*. Sed num ſumma dumtaxat pars tunc inciditur? aut ejuſmodi nervus, & vaſa num in ſumma tantum ſunt parte? Certe ſi addita non eſſet iſta particula *In*;
466, neque hæc poſſent objici, & Celſi hic
13. eadem ac ſæpe alibi, locutio foret, *ma-*
451, *gna cura habita, ne venæ, quæ juxta*
13. *ſunt, violentur: magna cura habita, ne*
441, *qua vena incidatur: ſummaque cura quod*
20. *ita futum eſt, tuendum &c.*

Verum alia quoque eorum quæ minus bene aut omiſſa, aut addita videantur, exempla habebis inter ea, ad quæ jam tranſeo non feliciter mutatorum verborum. Quo in numero haud ſcio
337, an recenſeam quod libro 5. eſt cap. 28.
14. *Præter hæc, is, qui tam robuſtus eſt*. Nam etſi hæc ad verba illa continuo attexuntur, *ſi lactens puer ita affectus eſt*, unde patet, quæ graviora auxilia ſequuntur, requirere ut legamus *is, qui jam robuſtus eſt*; tamen litterulæ unius mutatio non tam conſilio, quam caſu, accidere potuit, idemque Cæſarii quoque, & Pantini typographis contigiſſe. Non æque facile crediderim, duas alias, quamvis unius pariter litteræ, mutationes fortuito eſſe factas libro 7. cap. 19. & 20. Prima eſt in *confectis* pro *conjectis*: altera in *ſiniſtro* pro *miniſtro*. Primus locus ita editus eſt: *tunicam extra collocare* oportet; *deinde eam — incidere ſic, ut intrare duo digiti, index* 462,
& medius poſſint: his deinde confectis, 34.
incidenda reliqua pars tunicæ, & inter digitos ſcalpellus immittendus eſt. Vides, ut, niſi antea ſcriptum ſit, *conjectis* digitis, non poſſe præcipi, ut inter digitos ſcalpellus immittatur. Locus alter ſic proponitur: *eaque tunica* 466,
eodem modo duobus hamis excipitur ſic, 21.
ut a ſiniſtro teſticulus eatenus contineatur, ne per vulnus exeat. Certe autem ſi inciſo inguine, tunica excipienda ibi eſt duobus hamis eodem modo, id eſt ſi *juxta ipſas oras* eſt *apprehendenda*; neu- 466,
ter hamus poterit teſticulum in ſua ſe- 6.
de continere, ne ſi inſtrumentum quidem eſſet ad eam rem idoneum. At Chirurgi miniſtrum, qui non raro his duobus ultimis libris, & ad aliquid præſertim ſimile præſtandum ſuperiore ca- 460,
pite memoratur, quis poſſe dubitet? Ap- 30.
paret igitur, quanto melius *conjectis*, & *miniſtro* legatur in codice, meiſque omnibus editionibus. In quibus pariter, niſi ſiquam nominatim excipiam, ea credito ſcripta eſſe, quæcunque recentibus mutationibus deinceps opponam. Libro 6. cap. 19. *excipiuntur fico* 404,
pingui leviter cocta & melle. Legebatur 7.
ſummo conſenſu, *cocto ex melle*. Non improbo *cocta*: quanquam in re controverſa tantum conſenſum veterum exemplarium indicatum fuiſſe, mallem. *Ex* vero in *&* mutatam non probo: quæri enim poteſt, quemadmodum, aut ex humore coctam ficum voluerit Celſus, niſi legas *ex melle*.

Hæc quæ modo notata ſunt, ſi ea quoque caſu mutata eſſe, credideris; non valde repugnabo. Utinam vero idem

(2) *l. 5. c. 8.*

idem credi poſſet de iis quæ ſequun-
22, tur. Libro 1. cap. 2. Exercitatio *ſem-*
34. *per antecedere cibum debet : in eo qui*
minus laboravit , & bene concoxit , re-
miſſior : in eo, qui aſſuetus eſt , & mi-
nus concoxit , amplior . Contra autem
antea legebatur, *in eo, qui minus labo-*
ravit, & bene concoxit, amplior : in eo,
qui fatigatus eſt, & minus concoxit, re-
miſſior. Utra lectio probanda ſit, pro-
ductis rationibus diſputare nihil attinet,
22, quando Celſus paulo ante docuit, *qui*
2. *parum* concoxit, *quieſcere debere*. Cel-
ſo eodem auctore, non difficile eſt ju-
dicare in iis quæ ſcripſit de gravedine
lib. 4. cap. 4. num recte edita ſint cum
alia, tum hæc præſertim : Gravedine le-
191, vata, *ſi nares magis pallent, balneo uten-*
31, *dum eſt ; — deinde cum cibo pleniore*
vinum bibendum. Etſi ad hunc modum
& Cæſarius, & Ruellius, & codex ha-
bent ; manifeſtum eſt tamen, legendum
eſſe, ut in reliquis editionibus, *ſi na-*
res magis patent. His enim mox ea
192, opponit Celſus : *At ſi nares æque clau-*
1. *ſæ videntur.* Qui etiam cum *vinum bi-*
bendum præcepit levato vitio, & nari-
bus jam magis patentibus, ſatis oſten-
dit, in iis quæ paulo ante poſita ſunt,
192, incipiente gravedine, *protinus abſtinere*
21. *a ſole, a balneo, a venere debemus ;* poſt
balneo, male omiſſum eſſe *vino*, quod
in codice, cunctiſque legitur editioni-
bus. Sed & pluribus aliis locis utra
lectio retinenda ſit, Celſus ipſe com-
monſtrat. Ubi enim lib. 3. cap. 21. nunc
editum eſt, exigua hydropicis potio
162, *optima eſt , quæ urinam movet. Alvum*
29. *moliri cibo melius eſt, quam medicamen-*
to, cum ſcriptum eſſet olim non *Alvum*,
verum *Sed id ipſum ;* hoc, videlicet
ſed urinam movere, ea comprobant quæ
continuo ſequuntur : *Si tamen res coget,*
ex his aliquid, quæ id præſtant, erit de-
coquendum, eaque aqua potui danda. Vi-
dentur autem hanc facultatem habere iris,
nardum, crocum, cinnamomum, caſſia,
id eſt caſia, *myrrha, balſamum, galba-*
num, atque alia, in quibus ut quædam
ſint quæ alvum etiam movent ; plera-
raque tamen non eam movent, ſed uri-
nam. Libro 5. cap. 26. Gangrænæ ul- 301,
ceri *proxima cutis plerunque ſubnigris pu-* 8.
ſtulis impletur ; deinde ei proxima, vel
pallida, vel livida, fereque æruginoſa &
ſine ſenſu eſt. Deterior in inflammatio-
ne eſt. Quanto melius antea legeretur;
mitto *rugoſa* pro *æruginoſa ;* at certe
Ulterior ; nam *Alterior* in Pinziana, &
Juntina editione mendum manifeſtum
eſt ; pro *Deterior*, præclare apparet ex
iis quæ Auctor ipſe ſtatim ſubjicit,
omniaque ea ſimul ſerpunt : ulcus in lo-
cum puſtuloſum : puſtulæ in eum, qui
pallet aut livet : pallor aut livor in id,
quod inflammatum eſt : inflammatio in id,
quod integrum eſt, tranſit. Libro 6. 367
cap. 6. Suffuſio, *oculi pupillæ, quæ cer-* 24.
nit, ſe opponit. Olim vero ; ſi Cæſarium,
& Pantinum excipias, apud quos per-
peram erat *oculi pituitæ ;* longe melius
ſcribebant *oculi potentiæ*, confirmante
Celſo lib. 7. cap. 7. ubi ſuffuſionem, ait, 433,
interiori potentiæ ſe opponere : quod *poten-* 5.
tiæ vocabulum, hoc quidem ſignificatu,
miror in iis quæ apud me ſunt, Lexi-
cis non inveniri. Eodem capite 7. ubi
de humorum curſu ad oculos verba
fiunt per ea vaſa, quæ alia Epiſtola (1)
memoravimus aut *inter calvariam & cu-*
tem, aut *inter membranam cerebri & cal-*
variam repentia, legimus nunc, *Poteſt* 435,
autem adhiberi remedium his, quæ ſupra 32.
os fluunt, non poteſt his quæ ab oſſe. At
legebant quondam, *non poteſt his quæ*
ſub oſſe, ut non præcedentia ſolum, quæ
modo commemorabamus, ſignificant,
ſed & ea quæ mox addit Celſus, con-
firmant. Raſo enim capiti adhibitis
quæ humoris curſum ſuſpendunt, *ſi ſic-*
ci oculi eſſe cœperunt apparet, inquit, 436,
per eas venas, quæ ſub cute ſunt, irri- 7.
gari : ſi nihilominus madent, manifeſtum
eſt, ſub oſſe deſcendere. In his autem
quæ continuo ſequuntur : *ſi eſt tumor,*
ſed levior, duplex vitium eſt, id eſt per
viam utramque humor fertur ; in his,
inquam, pro *eſt tumor*, de quo nulla
fuerat injecta mentio, *eſt humor* lege-
bant. Quam vocem infra quoque, uno
exce-

[1] *W. p.* 103. 31.

Digitized by Google

excepto Cæſario, habebant, ubi vigin-
ti interjectis verſiculis, nunc ita ſcri-
436, ptum eſt, *venas ex quibus ad oculos*
31. *tranſires*; ut niſi ſcias, olim edi conſue-
viſſe, *ex quibus humor*, quid tranſiret,
nuſquam appareat. Vide inſuper eodem
capite num placere poſſint quæ in un-
guis oculi curatione ad hunc modum
424, proponuntur: Caruncula lachrymalis, *ſi*
4. *vehementius unguis ducitur, ſequitur quo-*
que ac decidit. Si abſciſſa eſt, &c. Quo
enim modo, ſi decidit, abſcindi adhuc
poteſt? Erat autem antea hæc ſcriptu-
ra, *ſequitur. Ideoque decipit: ac ſi ab-*
ſciſsa eſt, &c.

Sunt & alia capita hujus libri 7. in
quibus novæ mutationes vel proximis
pariter Celſi verbis improbantur. Ca-
pite 4. Linum, per ani fiſtulam bipa-
tentem trajectum, & utroque capite li-
414, gatum, *bis in die, ſoluto nodo, ducen-*
20. *dum eſt ſic, ut ſubeat fiſtulam pars, quæ*
ſuperior fuit. Sed quidnam cogit bis in
die nodum ſolvere? Num quod linum
aliter ſic duci non poſſit? At præce-
414, ptum modo fuerat, *ut laxe cutem, quæ*
14. *ſuper fiſtulam eſt, teneat*. Num ut an-
tequam putreſcat, recens aliud linum
alligari ad vetus poſſit; & pro hoc in
fiſtulam trahi? At ejus rei cauſa mox
414, ſcribitur, ſatis eſſe, ut *tertio quoque die*
23. *nodus reſolvatur*. Quid ergo eſt? Nem-
pe olim, non *ſoluto*, ſed *ſalvo nodo*
ſcriptum erat vel apud Pinzium, & Jun-
tam, etſi hi, per operarum incuriam,
ſalvo modo ediderunt. Capite etiam 2.
niſi quid me fallit in Celſi ſententia
atque ordine intelligendis; mutata ſunt
quædam præter rationem. Videtur e-
nim hæc velle, ut ex incipientibus ab-
ſceſſibus materia eo congeſta, inciſa cu-
te, & cucurbitula ter admota, extra-
hatur: fieri tamen nonnunquam poſſe,
ut cucurbitula nihil agat, propterea quod
eam materiam ſua illa tunica conclu-
dat, quam Meges quidem (haud mul-
to aliter ac plures hoc tempore de fol-
liculo cenſent cyſticorum tumorum)
non proprie tunicam vocari, ajebat,
quia nervoſa non eſt, ſed callus eſt qui
pus vetuſtius conſequitur; verum ali-
quando eſſe vel prius quam pus confi-
ciatur, eoque cucurbitulæ tunc obſtare
interjectu ſuo, ne ex incipiente abſceſſu
materiam educat. Quæ ſi ita ſunt;
non modo illa; quod quidem manife-
ſtius eſt; perperam ſunt poſita, *cucur-* 408,
bitulam accommodare oportet; quod quic- 5.
quid illud malæ corruptæque materiæ coiit,
extrahat pro *quæ quicquid illuc*; ſed hæc
inſuper, *Neque tamen fas eſt, nihil a* 408,
cucurbitula agere. Interdum etiam fit, 10.
ut quicquid abſcedit, velamento ſuo in-
cludatur, loco eorum, *Neque tamen fas*
non eſt nihil cucurbitula agere. Interdum
enim: itemque hæc, *tum pure quoque* 408,
maturiore, hæc tunica interdum eſſe con- 23.
ſuevit, cum antea legerent, *maturior*
hæc, aut, quod eſt in codice, *maturius*
hæc: & quanquam in alio Conſtantinus
adnotet fuiſſe, ut tres quoque editio-
nes habent, *maturiore*; non hic tamen
agitur de pure celerius confecto, ſed
de materia ex qua conficeretur, extra-
henda, niſi celerius tunica perfecta eſt
qua illa concludatur.

Sed & capite 5. ejuſdem libri ſepti-
mi, & capite 26. alia ſunt, quorum
mutationes haud facile probes. In hoc,
Medicus *ſiniſtræ manus duos digitos, in-* 476,
dicem & medium, leniter prius unctos 27.
oleo, ſimul in anum ejus demittit. Scri-
bebant olim, *leniter prius unum, dein-*
de alterum in anum ejus demittit, &
longe quidem melius. Agitur enim de
puero cui calculus e veſica excidendus;
ſatis doloribus circa ea loca cruciato,
quos cur, duos *ſimul* digitos immitten-
do, Medicus plus æquo augeat, nulla
cauſa eſt. Cum vero ad nimiam ſan-
guinis profuſionem; quæ evulſo calcu-
lo interdum accidit, compeſcendam, ſi
inutilia ſint alia; *agglutinanda cucurbi-* 482,
tula proponitur *& in genibus, & coxis,* 20.
& ſuper pubem; ſcire licet, ſcriptum
antea fuiſſe, non *& in genibus*, ſed *&*
inguinibus: quin Celſus pariter adver-
ſus nimias mulierum purgationes *cucur-* 233,
bitulas, vel cute inciſa, inguinibus ad- 34,
moveri, voluiſſe; qua autem ratione,
& quatenus; Rorarium (1); & Ru-
beum (2) explicaſſe: quae ſiquis in eo

[1] *Contradict. Celſ. V.* [2] *Annot. ad eum locum.*

caſu non probet (quanquam de ſcrip-
tura , non de ratione hic quærimus)
is neque admotam genibus cucurbitulam
in hoc probabit . Capite autem 5. cum
legeretur . *Latum vero telum ſi condi-
tum eſt* , eodem videlicet modo quo pau-
417, lo ante , *Nihil tam facile in corpus , quam*
4. *ſagitta conditur* ; non apparet unde ſum-
ptum ſit quod pluribus verbis nunc ita
417, editum videmus , *Latum vero telum ſi*
32. *aliquis intus in carne habuerit* ; niſi for-
te ex libro aliquo in quem pro duobus
Celſi verbis longum gloſſema e margi-
ne in contextum irrepſiſſet . Infra e-
tiam ubi traditum eſt , qua ratione ex-
trahendum ſit telum quod oſſi inhæſe-
rit , cum illa adduntur ; *ſi nihilominus*
418, *morabitur , excuti quoque cum aliquo fer-*
33. *ramento poterit* ; non video , cur anti-
qua lectio mutata ſit , *ictum aliquo fer-
ramento* . Minuſque video libro 6. cap.
353. 6. quid ſibi velint ea verba , *poſthac ci-*
22. *bo paulo pleniore , quam ex operum con-
ſuetudine uti* , cum hæc quæ prius erant,
præclare intelligam , ex *eorum dierum
conſuetudine* . Proximo capite 7. poſt-
quam præceptum eſt , quid agendum
ſit , ubi cruſta , qualis ſuper ulcera in-
naſcitur , intra auris meatum conſpe-
376, cta eſt , hæc modo ſubjiciuntur : *At-*
8. *que ubi cruſta ex auricula procidit ;
eluenda eſt aqua tepida ; quo facilius ea
per ſe diducta oriculario ſpecillo protra-
hat* . Olim autem erant hæc , in qui-
bus nihil diſpliceat : *Atque ubi cruſta a
corpore jam recedit , eluenda auris aqua
tepida eſt , quo facilius ea per ſe didu-
cta , oriculario ſpecillo protrahatur* . Ca-
pite 18. levis quidem mutatio eſt in iis
394, verbis , *At Eraſiſtrati compoſitio , aut*
26. *Cratonis , recte ſuper purulenta naturalia
imponitur* ; una enim littera detracta
ex *Aut* factum eſt *At* . Sed tamen cum
ea quæ proxime præcedunt , ipſa quo-
que purulentis naturalibus imponenda
proponantur ; ſi *Aut* ita diſplicebat , ut
alia particula ſubſtituenda videretur ;
non quæ adverſaretur , ſed quæ conjun-
geret , potius erat ſeligenda , qualem ,
exempli cauſa , in libri ora Conſtanti-
nus , & Rouſſeus indicaverant , *Ac* , &
optime quidem , niſi vocalis ſequeretur.

Verum in his quæ continuo legimus :
Folia quoque oleæ ex novem cyathis co- 394,
quuntur , manifeſtum eſt , humoris vo- 28.
cem deſiderari : quam alii omnes ha-
bent , *ex novem cyathis vini* ſcribentes,
ſi Cæſarium excipias , cujus quoque o-
peræ ex incuria , ut opinor , prætermi-
ſerunt .

Sed non ob incuriam factum credo ,
ut lib. 4. cap. 22. nunc quidem ſic le-
gamus : *Ultimum eſt , & in uteri quo-* 236,
que morbis efficaciſſimum , tribus aut qua- 19.
*tuor locis ſuper coxam , cutem candenti-
bus ferramentis exulcerare* . Nam etſi non
idem modo Cæſarius , ſed & ante ipſum
Pinzius , & Junta hic habeant *uteri* ;
reliqui tamen , & codex habent *veteri-
bus* . Loquitur autem hic Celſus de co-
xarum dolore , de quo proximo etiam
capite 23. quo agit de dolore genuum,
hæc videtur docuiſſe , *Omnes autem ejuſ-* 237,
modi dolores , ubi inveteraverunt , vix 10.
citra uſtionem finiuntur . Libro 5. cap.
26. inter ſigna vulnerati cordis hoc po-
nitur , *ſudores frigidi , malique odoris* , 285,
tanquam in ægroto corpore oriuntur . Sed 25.
vox illa *ægroto* , quæ pleriſque ibi pla-
cere non poteſt , in nulla alia , quod
ſciam , editione eſt . Vix a Conſtanti-
no , & Rouſſeo in libri ora adnotatur,
ſic tamen , ut hæc ſequantur , *melius
irritato , nam in vetuſto cod. irrotato* .
Unde factum eſt quod uterque eorum ,
& Cæſarius antea , & Ruellius , & Pan-
tinus , aliique ediderunt , *in rotato* . Ve-
rum illa ipſa vox *irrotato* facile orta eſt,
una haud intellecta litterula , ex vera ,
ſi quid ego judico , quæ in codice no-
ſtro , & Manutiorum utraque , & Ste-
phani editione eſt , *irrotato* , niſi forte
mavis ex duabus , quas Pinziana , &
Juntina habent , *in rorato* . Utrolibet
autem modo corpus ſignificatur , levi
tenuique ſudore , quaſi rore , aſperſum,
qualis , ut puto , ſudor infra quoque in-
ter notas percuſſi ventriculi indicatur ,
ſudores tenues oriuntur , per quos extre- 287,
mæ partes frigeſcunt . Ejuſdem libri 16.
caput 28. qua parte abſceſſuum cura-
tiones proponit , non unum habet exa-
mine dignum . Sed ; ut modus aliquis
ſit ; hic quoque non omnia perſeque-
mur.

Digitized by Google

327, mur. Satis hæc eſſe potuerunt, *Eadem*
8. *aut hæc in minoribus quoque abſceſſibus*
— recte fiunt. Eademque omnium cura-
tio: tantummodo diſtat. Crediderim qui-
dem, typographorum negligentia mu-
tatum eſſe *autem* in *aut*: eademque cre-
derem ex *tantum modo* factum eſſe *tan-*
tummodo, niſi duas illas voces in unum
pariter conjunctas viderem in Juntæ,
Cæſarii, Pantini, Conſtantini, & Ronſ-
ſei editionibus, niſi quod hi duo ulti-
mi in margine ſaltem disjunctas exhi-
buerunt, ut ratio poſtulat, & Codex,
& Pinzii, Manutiorum, Ruellii, Ste-
phani editiones proponunt.

Hic tamen diſcrepantia erat. Sed in
ea lectione quam mox laudabo, cum
quotquot mihi ſunt editiones, & codex
ipſe convenirent; haud ſane video, qua
cauſa permoti Lindenius, & Almelo-
veenius in alia omnia abierint. Li-
bro 3. cap. 5. locus eſt tanto dignior
quem diligenter conſideremus, quod vel
ex eo uno intelligi planiſſime poteſt,
Celſum, quamvis non vulgo, medici-
125, nam exercuiſſe. Diſſenſionem proponit
1. Medicorum de tempore alendi ægros,
ſi febris aſſidua ſit, nec levior unquam
fiat. Qui alunt matutino tempore, his
illud objicit, inſequi tempus meridia-
num, a quo omnis æger fere pejor fiat.
Tranſit deinde ad alia tempora his ver-
bis, apud Almeloveenium quidem: quæ,
etſi plura ſint, tamen omnia deſcribam,
125, neceſſe eſt. *Igitur alii veſpere tali ægro*
14. *cibum dant. Sed, cum eo tempore fere*
peſſimi ſint, qui ægrotant, verendum eſt,
ne, ſi quid tunc moverimus, fiat ali-
quid aſperius. Ob hæc alii differunt ad
mediam noctem, decurſo jam graviſſimo
tempore, eodemque longiſſime diſtante.
Securius vero datur antelucanis horis;
quibus omnes fere maxime dormiunt: de-
inde matutino tempore; quod natura ſua
leviſſimum eſt. Dicet hic aliquis, &
jure dicet; cum cibum dare matutino
tempore ob inſequens meridianum im-
probaverit paulo ſuperius; quomodo
nunc probat? Deinde, quomodo antelu-
canis præſertim horis? quibus cum o-
mnes fere maxime dormiant, expergé-
faciendi eſſent importuniſſime, nec ſi-
ne detrimento. Accipe nunc cætero-
rum lectionem: longe aliam Celſi fuiſ-
ſe videbis ſententiam, quæ neque pro-
poſitis difficultatibus obnoxia ſit, &
medicinam ipſum exercuiſſe, evidenter
oſtendat. *Ob hæc ad mediam noctem de-*
curro; id eſt finito jam graviſſimo tem-
pore, eodemque longiſſime diſtante, ſecu-
turis vero antelucanis horis, quibus o-
mnes fere maxime dormiunt, deinde ma-
tutino tempore, quod natura ſua leviſſi-
mum eſt. Vides, ut ſibi conſtet excel-
lens Medicus, qui ea tempeſtate cum
rarius quam noſtra, cibum caperent ſa-
ni, multo autem rarius ægri, tempus
quidem ſpectabat quo cibum daret, ſed
illa ſimul quæ datum eſſent inſecutura.
Animadverterat enim; ut ejus verbis ex
ſuperiore capite utar; *non diduci tam* 123,
celeriter cibum *poſſe*, ut tempore pro- 3.
xime ſequenti, in ægris præſertim, jam
ſatis diductum eſſet. Secundum hæc
tradit, quid ſecus ac alii, ipſe facere
conſueviſſet. Quo ejus luculentiſſimo
teſtimonio, ut Medicum fuiſſe, oſten-
derem, in ea qua id quærebam, Epi-
ſtola (1) non ſum uſus, quia needum,
quomodo hæc ejus verba oporteret le-
gere, demonſtraveram. Sed ſumma
quoque & codicis, & eorum quos lau-
davi, aut omnium, aut fere omnium
erat conſenſio in quibuſdam aliis locis
quos mutavit Lindenius. Qui, quoniam
ad ægros ſpectant juxta propoſitam nor-
mam alendos, hic indicabuntur. Ca-
pite igitur, quod modo deſignabam,
quarto libri 3. ſic edidit: *Interdum e-* 121,
nim pejores dies pares fiunt; & oppor- 18.
tunius poſt febrium acceſſiones cibus da-
tur. Omnes loco *febrium* habebant *eo-*
rum, aut *earum*. Recte habuiſſe, mens
Celſi oſtendit improbantis hic priſco-
rum conſuetudinem, ad hunc modum
paucis ante verſiculis propoſitam; *ſic* 121,
ægros nutriebant; ut dierum imparium 9.
acceſſiones expectarent; deinde poſtea ci-
bum, quaſi levioribus acceſſionibus in-
ſtantibus, darent: itaque niſi legamus

[1] *W. p. 77, 11.*

Digitized by Google

poſt eorum , id eſt dierum parium , *acceſſiones* ; ſententiam Celſi corrumpimus. Infra pariter ubi eodem capite nunc
123, ſcriptum eſt , *ſatius eſt , principia cibi*
5. *a decedente ſebre , quam reliquias ab incipiente excipi . Ita ſi longius tempus ſecuturum eſt , quam integerrimo dandus eſt : ſi etiam breve , antequam ex toto integer fiat* ; bene omnes pro *ſecuturum* ſcribebant *ſecundum* , id eſt felix & opportunum integritatis tempus , & ; ſi Juntam , & Cæſarium excipias ; *ſi breve , etiam antequam* pro *ſi etiam breve, antequam* .

Quoniam hactenus vix quidquam notavimus in libro 8. quidquid ex hac Epiſtola reliquum eſt , in eum impendamus. Qui cum maxima ex parte huc redeat, ut oſſa proponat aut vitiata , aut fracta , aut de loco mota ; in his ſingulis caſibus pertractandis verba aliqua comperiemus aut aliter , aut alibi fuiſſe ab Almeloveenio ſcribenda . Quod ad vitiata igitur oſſa attinet ; ſunt capite 2. & 3. quædam ita nunc edita, ut dubitare poſſis , an ſint retinenda ; nonnulla autem ſic , ut pro certo ſcias ; eſſe mutanda. Quæ ut dignoſcamus ; Celſi ordinem ſervare juvat .
508, Vitiatum os , docet *primo fere pingue*
1. *fieri , deinde vel nigrum , vel carioſum* Quod autem pingue eſt , ſemel iterumve ſatis eſſe admoto ferramento adure-
508, re , *ut ex eo ſquama ſecedat* . Erat in
10. omnibus quæ apud me ſunt , editionibus , *ut ex eo ſtatu ſecedat* ; in codice evidenti mendo , pro *ſtatu* erat *ſtava* : Conſtantinus in margine adſcripſerat *recedat* . Lindenius ſic emendavit , ut primo loco poſuimus, multo probabiliore ſcriptura , non tamen certa ; nam & *teſta* Celſus ; ſic enim etiam ſolet ; poterat, non *ſquama* , ſcripſiſſe . Pergit deinde Celſus ad nigredinem , & cariem, curationem utriuſque in ſummo oſſe tradens, & notas ſubjiciens , per quas ſeorſum tum illius, tum hujus finem in oſſe cognoſcamus , tunc etiam cum
508, *dubium eſt* , quam alte ultralibet deſcen-
30. derit ; quo loco, & quidem apud alios quoque, majori diviſionis ſigno appoſito poſt voculam illam *eſt* , ſpatioque inſuper relicto , male in duas ſententiam videbis fuiſſe disjectam . Et cariei quidem finem magis, minuſve profundum monſtrari, docet, a tenui ſpecillo magis , minuſve deſcendente. Cum expectas , ut de nigredine quoque doceat ; ecce continuo hæc legis , quaſi ad cariem ipſam ſpectantia : *Colligi i-* 509,
dem poteſt etiam ex dolore , & ex febre, 1.
quæ ubi mediocria ſunt , illa alte deſcendiſſe non poteſt . Manifeſtior tamen adacta terebra fit . nam finis vitii eſt , ubi ſcobis nigra eſſe deſiit . Sed nonne Auctor ; cum inferius ſcribit , *ſive autem* 511,
nigrities, quam terebra detexit, ſive ca- 31.
ries, quam ſpecillum oſtendit &c. ; ſatis indicat, hæc de terebra ad nigredinem attinere ? Eſt igitur omnino ea ſcriptura reſtituenda , quam in codice video, & in cunctis editionibus : *Nigrities colligi quidem poteſt etiam ex dolore &c.* Hanc in illam mutari juſſerat Paawius (1), *corruptiſſimam* judicans , quia nigritiem ex ſymptomatibus colligere non eſt opus , quippe quæ *conſpicitur , neque latere poteſt* ; haud animadvertens, non de nigredine quæ in ſummo oſſe eſt , ſed de profunda illa hic quæri, de qua , ut Celſus dixerat, *dubium eſt* . Verum ut hoc loco non erat Paawio obtemperandum ; ſic altero quidem erat . Is in proximo eſt . *Sin* 509,
autem nigrities eſt , aut ſi caries ad al- 15.
teram quoque partem oſſis tranſit , oportet excidi . Idem quoque in carie ad alteram partem oſſis penetrante fieri poteſt. Etſi in his codex , & editiones cunctæ; niſi quod habent , *Atque idem in carie quoque* ; mire conveniunt ; ratio tamen clamat, huc ex libri ora gloſſema irrepſiſſe : neque ille tantus & calamo , & typis ſcriptorum librorum conſenſus aliud oſtendit , niſi jam diu eſſe cum irrepſit . Cur enim continuo, & inutiliter bis idem diceretur ? imo cur ſimul idem præciperetur , & Medici arbitrio relinqueretur ? neque enim , ut libri , ita hæc conveniunt inter ſe *oportet excidi*,

(1) *Comment. in hunc loc.*

Digitized by Google

cidi , & *fieri poteſt* . Itaque gloſſema
eſſe , non dubitarunt Conſtantinus , &
Ronſſeus, & poſt hos Paawius . Sed il-
li delendas eſſe quatuor illas voces *eſt*,
aut ſi cæries : hic autem , iis relictis ,
totam alteram partem , *Idem quoque &c.*
tollendam cenſuit. Ego cum hoc fa-
cio.

Cæterum non , ut hic , ita etiam al-
tero in loco ratio codici , & editioni-
bus repugnabat , ubi ab Almeloveenio
de ſpecillo , cariem explorante , ſcriptum
511, eſt , *depreſſum in id foramen* , *quod in-*
23. *fra ſolidam ſedem habet* ; *& renitens ali-*
quid invenit , *& madens exit* , omiſſis
ante *renitens* voculis duabus , quas ha-
bent omnes , *ab id*. Si cauſam quæris;
nempe Paawio viſæ erant *ſenſum turba-*
re , proptereaque cum precedente vocu-
la *&* delendæ . Ubi etſi mihi aliter
videtur ; tamen levius fero non ſecus
ac eum paulo ante in Paawio legendo
ſic hallucinatus eſt Almeloveenius , ut
pag. 511. quod ille recte admonuerat
de *ac ſi* linea 14, ipſe tranſtulerit ad
At ſi linea 4. Gravior interea , ut qui
ſententiam prorſus vitiet , in una dem-
pta litterula error eſt , qui in Cæſarii ,
& Ronſſei editiones , non in cæteras ,
ne Lindenii quidem , neque in codicem
irrepſit. Quem ut errorem planius
oſtendam ; alter qui præcedit , indican-
dus eſt : uterque autem poſtulat , ut hic
quoque Celſi ordinem commemoremus.
Os , cum altius vitiatum eſt , docuerat,
ut vidimus , eſſe excidendum . Excidi
autem , ſi vitium poteſt anguſto mo-
dioli ambitu comprehendi , circumacto
modiolo , docuit . Sin latius eſt ; tere-
bra , & ſcalpro . Terebra enim , ſe-
511, cundum Almeloveenii ſcripturam , *fo-*
6. *ramen fit in ipſo fine vitioſi oſſis atque*
integri : deinde alterum non ita longe ,
tertiumque , *donec tactus is locus* , *qui*
excidendus eſt , *his cavis cinctus ſit* . Quæ-
res hic , quid ſignificet iſta vox *tactus*?
Nempe incuriam operarum ſignificat ;
operarum , inquam ; non Almeloveenii,
non Lindenii , tametſi hic quoque ſic
habet , ſed operarum Cæſarii , in cujus
editione anno ab hinc ducenteſimo , &
quod excurrit , ita ſcriptum eſt pro *to-*
tus quod & ſententia requirit , & codex
habet , & editiones reliquæ omnes quæ
apud me ſunt . *Tum* , pergit mox Al-
meloveenius , *exciſorius ſcalper ab alte-* 511,
ro foramine ad alterum malleolo adactus 11.
id , *quod inter utrumque medium eſt* ,
excidit ; *ac ſi ambitus ſimilis ei fit* , *qui*
in anguſtiorem orbem modiolo imprimitur.
Utro modo vero &c. Quibus verbis ſi
litterulam addas , & pro *ac ſi* reſcribas
ac ſic ; plana fient omnia atque aperta.
Quem errorem ſi typographo pariter im-
putare velis ; facile aſſentiar : nec vero,
quamvis ſententiam , ut dixi , omnino
pervertat ; aut ipſum , aut qui eum præ-
cedit ; hic eram memoraturus , niſi ab
una in alteram editionem animadver-
tiſſem aut tranſiiſſe , aut longo poſt
tempore ſe ſe iterum intruſiſſe . Haud
diſſimile quidpiam accidit paulo ſupe-
rius , capite eodem 3. ubi nunc legi-
mus : *Si nigrities eſt* , *angulo ſcalpri ſi-* 510,
nus exiguus ſit , *qui clavum* modioli *re-* 21.
cipiat ; *ut* , *eo inſiſtente* , *circumactus mo-*
diolus delabi non poſſit : *deinde his ha-*
bena , *quaſi terebra* , *convertitur*. In his
enim verbis non modo per typographo-
rum negligentiam *ſit* factum eſt ex *fit* ,
quod omnes habebant ; ſed & *his* , quod
in Pinzianam , & Juntinam editionem
incuria intruſerat ; reliquæ autem edi-
tiones , & in iis Lindeniana quoque ,
ſic emendatum protulerant *is*, modio-
lus videlicet ; *his* , inquam , rurſus in
Almeloveenianam ſe retulit . Quæ
de carie paulo ante attigimus , locum
alterum ad memotiam revocant , qui
tametſi non ad 8, ſed ad 5. attinet li-
brum , non eſt hic a nobis prætereun-
dus . Ibi igitur cap. 28. ubi de ſpecil-
lo in fiſtulam demiſſo , & os jam con-
tingente verba fiunt , hæc ſunt : *ſi di-* 329,
labitur ſpecillum , *nondum caries eſt* : *ſi* 21.
non dilabitur ſede , *qua innititur* , *caries*
quidem , *verum adhuc levis eſt* . Antea
ſcribebant omnes , *ſi non labitur* , *ſed*
æquali innititur , idque egregie . Nam
etſi Conſtantinus , & Ronſſeus in mar-
gine adſcripſerint *ſede qua* ; monſtrat ta-
men Celſus , utra verior ſcriptura ſit ,
cum ad deſcripta verba hæc continuo
attexit , *ſi inæquale quoque & aſperum*
ſub-

Digitized by Google

ſubeſt, vehementius os exeſum eſt.
Scilicet voluit ſecundo loco, cariem qui-
dem eſſe, ſed hactenus, ut ſpecillum
labi non ſinat, cæterum levem adeo ut
os æquale videatur.

Satis de vitiatis oſſibus. Nunc, ut
pollicitus ſum, de fractis. Ad hæc per-
tinent ex libri, ad quem redeo, octa-
vi capite quarto propemodum extremo
verba illa de curatione fractæ calvariæ:
521, *Ubi bene res cedit, incipit ab ipſa mem-*
8. *brana, vel ſi os eo loco duplex eſt, in-*
de quoque caro increſcens id, quod inter
oſſa vacuum eſt, replet. Non dubito,
quin pro *caro increſcens id, quod*, ma-
lis communem lectionem *caro increſce-*
re, eaque id quod. Capite autem 7. ubi
535, legis, *ſi maxilla tranſverſa fracta eſt*
9. *(ſub quo caſu fere dens ſuper proximum*
dentem excidit) tametſi Cæſarii quoque,
& Ruellii editiones, atque adeo codex
habent *excidit*; res tamen ipſa poſtulat,
ut cæteris potius aſtipulemur, qui ha-
bent *excedit*. Sed hic neutiquam præ-
termittendus eſt locus, ad fracta artuum
oſſa pertinens parte ultima capitis 10.
541, *Solent tamen interdum adverſa inter ſe*
30. *oſſa conſervere: eoque & brevius mem-*
brum, & indecorum fit. Hic vero eſt
ubi Schulzius (1) in illos aſperius in-
vehitur, qui *temeraria mutatione*; ſic e-
nim loquitur; *adverſa oſſa* ediderunt, ubi
veteres *omnes* habebant *diverſa*. Omnes
autem ei ſunt, qui ſex quas laudat, edi-
tiones procuraverant. Quinque ego a-
lios addo; nec tamen an reliqui pari-
ter, quibus nunc careo, omnes habeant
diverſa, pro certo ſcio: eſſe poſſe qui
non habeat, ex codice apparet, in quo
lego *tranſverſa*, quemadmodum & alios,
non nominat; ſed indicat Rubeus (2),
legiſſe, non ignoro. Quid in ſuis co-
dicibus Lindenius, illius mutationis au-
ctor, legerit, neſcio. Attamen Schul-
zio libens aſſentior improbanti iſtam
lectionem *adverſa*. Aſſentior quoque
anteferenti alteram illam *diverſa*.
De ratione autem qua explicat, cur
abjiciat primam, tueatur alteram, ma-
gna ex parte diſſentio. Nam diſcere
cupientem quid Celſo ſint *adverſa oſſa*,
rejicit ad caput 5. libri hujus. Ibi au-
tem oſſa narium *adverſa fracta* illa in- 521,
telligenda eſſe, patet, quæ ab adverſo, 30.
non ab laterali, ictu fracta ſint; ita-
que oſſi opponuntur, quod *a latere fra-* *ibid.*
ctum, ictumve ſit: quæ res quantum ad &
propoſitum faciant, non video. Scire 522,
etiam aventem, quid ſint *diverſa*, at- 30.
tendere jubet, Celſum propoſita parte
capitis 16. tradere inſtituiſſe *communes*
curationes, ad humeros, brachia, crura,
femina, digitoſque confractos pertinentes;
reſpexiſſe igitur *ad illos caſus, ubi in*
cubito vel crure utrumque os fractum eſt,
minuſque curioſe omnia in reponendis &
continendis oſſibus facta ſunt: ex quo
accidere poteſt, ut ulna cum radio, vel
tibia cum fibula, hoc eſt oſſa diverſa
coaleſcant. Ego vero illud primum di-
co, qua parte propoſitum Celſi eſt com-
munes etiam humeris & feminibus cu-
rationes docere, ea parte peculiares bra-
chii vel cruris, quas ſuperius abſolve-
rat, iterum attingi, præſertim nec bra-
chio, nec crure commemorato, non
potuiſſe. Deinde dico; quos Schulzius
ponit caſus me neque apud Tagaultium,
neque apud Paræum, neque apud Fa-
bricium noſtrum; neque; ut alios omit-
tam; apud Cel. Heiſterum, ubi con-
ſultiſſimi hi Viri, neque minus in Celſi
lectione, quam in Chirurgia diutiſſime
verſati, de oſſium brachii, aut cruris
fractura agunt, legere meminiſſe: ut
quamvis ex parte queant contingere;
rari ſint, oporteat, cum Celſus non
ita rarum deſignet ſuum; *Solent enim,*
inquit, *interdum &c.* Quid ergo eſt?
Non 5. hujus libri capite; ſed prima
parte capitis hujus 10. qua plura quo-
que communia Celſus docuit, locus e-
rat, cum eo quo de agimus, compa-
randus, ut ſimul quid ipſi eſſent oſſa
adverſa, & eſſe poſſent *diverſa*, ſimul
hic verba eſſe de crebro caſu, nec ſo-
lum ad brachii, aut cruris oſſa atti-
nente, perſpiceretur. *Si fracta oſſa non*
adverſa, ſed obliqua junguntur (quod 532,
fit ubi loco ſuo non ſunt) membrum id 4.
cite-

(1) *Exerc. de Oſſib. conſervent.* §. 4. (2) *Annot. ad hunc loc.*

*altero latere brevius eſt, & muſculi ejus
tument.* Loquebatur ibi de oſſibus nec-
dum repoſitis, non modo necdum con-
ſerventibus. Si ergo accidat ut ſic con-
ſerveant, quod ſolitum interdum acci-
dere ſive Chirurgi, ſive ægri culpa,
vel nimis notum eſt; ſua quoque cu-
ratio, oblongis omnibus oſſibus com-
munis, Celſo non erat hic omittenda.
541, Quam ita ſubjicit, *ut frangi rurſus of-*
34. *ſa, & dirigi debere*, dicat; non tranſ-
ferri: quemadmodum mox quoque di-
542, cit, *ab ea parte, in quam os ſe incli-*
7. *nat, involutam lana regulam eſſe obji-
ciendam*. Adverſa igitur inter ſe oſſa
conſervere non aliud Celſo eſt, niſi ita
conſervere, ut naturalem quodque dire-
ctionem conſervent, non ut fractarum
partium aliam alio inclinent. Non ſcri-
pſit igitur hic *adverſa*; ſed id quod ad-
verſis oppoſitum eſt. Quod ut ſignifi-
caret, *obliqua*, ut vidimus, ſupra di-
xerat. In codice hic, ut dictum eſt,
non ſecus ac alii olim, *tranſverſa* re-
peri: quod & obliquitatem interdum
non maximam ſignificat, ut cum fe-
bricitantes ſues Columella (1) ſcripſit,
obſtipas tranſverſa capita ferre, quod po-
ſtea ſic expreſſit Plinius (2), *index ſuis
invalidæ — caput obliquum in inceſſu*.
Potuit tamen Lindenius in alio codice
invenire *adverſa*, ſive quod inſcitiâ li-
brariorum, præcedens negativa vocula
deeſſet, ſive quod tenuis quæ eam re-
præſentaret, notula, atramento diffu-
giente, evanuiſſet: nec prohibet quid-
quam credere, potuiſſe hic Celſum ſcri-
bere, ut alibi feciſſe vidimus, *non
adverſa*. Veruntamen ſi plerique opti-
mi codices inter ſe hic, ut editiones,
conveniant, & *diverſa* habeant; hoc
potius ita accipiemus, ut in longe aliam
ac Schulzius, ſententiam euntes, aliam
oſſium, quæ conſerbuerint, partem alio
verſam inclinatamque ſignificari, exi-
ſtimemus.

Reſtat, ut de oſſibus loco ſuo motis
verba faciamus. Capite 19. hujus, a
552, quo non recedimus, libri octavi pri-
31. mum quidem *in manuum digitis toti-
dem fere luxationum caſus, eademque ſi-
gna eſſe dicuntur, quæ in ipſis mani-
bus*. Dictum autem fuerat cap. 17. ma-
num *in omnes quatuor partes prolabi*, 551,
id eſt in priorem, aut in poſteriorem 29.
partem, aut in utrumlibet latus, &
quæ his ſingulis conveniant caſibus,
curationes adjectæ. Cum eadem igitur
in digitis quoque expectes; de eorum
curatione hæc ſolum invenis: *Super* 553,
menſam tantummodo intendi debent, qui 1.
*vel in priorem vel in poſteriorem par-
tem exciderunt; tumque palma compelli:
ut ita in locum, unde lapſus eſt digitus,
reſtituatur*. At qui in latus alterutrum
prociderunt, ii qua ratione curandi ſunt?
Monſtrant editiones omnes meæ, quæ
nimirum ſummo conſenſu pro novem
iſtis ultimis verbis, hæc habent, *atque
id quod in latus elapſum eſt, digitis re-
ſtitui*, id eſt Chirurgi digitis, ut opi-
nor, non palma: quamobrem ſuſpica-
tus ſum aliquando, Celſum non *atque*,
ſed *at* ſcripſiſſe, certe in codice ſic eſt,
ad id quod in latus elapſum eſt. Ve-
rum hoc levius. Nunc ad primum,
unum, atque alterum dumtaxat exem-
plum addam, utrumque luculentum,
utrumque ex capite 20. libri hujus; ſed
alterum ex initio, ex fine alterum.
Primum eſt: *Cum de humeris dixerim*; 553,
de his quoque, quæ in cruribus ſunt, 9.
*videri poſſum dixiſſe: ſiquidem in hoc
caſu quædam ſimilitudo eſt femori & hu-
mero, tibiæ & cubito, pedi & manui*.
Dixerat Celſus proximis ſuperioribus
quinque capitibus de prolapſis humero,
cubito, manu, & quæ in hac ſunt,
palma, & digitis. Cur igitur de hu-
meris, ajat dumtaxat, ſe dixiſſe? aut
quomodo humeris non modo femora,
ſed & tibiæ, & pedes reſpondeant? hæc
enim omnia, ut diſerte explicat, *cru-
rum* nomine hic accepit. Num igitur
ut nominata hac una parte totos artus
inferiores: quod neſcio an alibi uſquam
fecerit, hic certe ſignificat; ſic etiam
humerorum appellatione totos ſuperio-
res deſignavit? Sane hoc loco aliquid
ejuſmodi comminiſceremur, neceſſe eſ-
ſet;

(1) *de Re Ruſt. l. 7. c. 10.* (2) *Nat. Hiſt. l. 8. c. 51.*

Digitized by Google

ſet; quanquam non ad hunc modum
loqui ſolitum ſciremus, ut cum ſupra,
507, cap. 1. *per omnia femur humero, crus*
1. *vero brachio ſimile eſſe*, ſcripſit; niſi
& codex, & editiones, quotquot apud
nos ſunt, ſic hujus 20. capitis initium
proponerent, *Cum de his dixerim; de*
his quoque, ſive, ut habet Stephanus,
de iis quoque, quæ in cruribus ſunt,
videri poſſum dixiſſe. Qua ratione ut
vocula *his* oſſa omnia artuum ſuperio-
rum, ſic vocula *iis* omnia pariter in-
feriorum comprehendit. Tandem ut
ex capite hoc extremo alterum exem-
plum proferamus; tres certe ultimi e-
555, jus verſiculi, *Poteſt tamen conditus, arti-*
15. *culus medius aut ſummus canaliculo ali-*
quo contineri, neutiquam poſſunt femo-
ris oſſi convenire, de quo uno in ſuam
ſedem reponendo, in eademque conti-
nendo verba facta ſunt eo capite. Et
vero neque codex, neque ex meis o-
mnibus editionibus ulla eſt, quæ tres
eos alibi verſiculos habeat, quam poſt
totidem ex quibus caput conſtat 24.
quod ad caput, quippe de luxatis digi-
tis pedis, attinere poſſunt verba de ar-
ticulo medio, aut ſummo. Sed cum
digiti qui in manu ſunt, ſinguli arti-
culos habeant ternos, quot non habent
ſinguli qui ſunt in pede, & quod præ-
ſertim attendendum eſt, his longiores
ſint, multoque illos crebrius, quam
hos, movere conſueverimus; mirari a-
liquis poſſit, cur eum canaliculum Cel-
ſus non illis potius quam his continen-
dis propoſuerit capite 19; quod ſi fe-
ciſſet; non fuiſſet opus hic iterare ubi
557, in digitis pedis *nihil ultra fieri*, præ-
4. cipit, *quam quod* præceperat in manus
digitis. Quærere inſuper aliquis poſſet,
quare cum cruri, aut femori continen-
dis, ſi fracta quidem, non ſi luxata
ſint, canalem adhiberi juſſerit parte 5.
capitis 10; in digito fracto canaliculum
non laudaverit particula illa proxima
6. brevi adeo, ut typographi in altera
Manutiana editione, prioris alioquin
conſimillima, pene accepiſſe videantur
pro inſcriptione partis 7. Quod ſi is
quæreret, quaſi ad breviſſimam hanc
particulam verba illa quæ propoſuimus,
ſuſpicaretur eſſe adjicienda; plura eſſent
per quæ ab ejuſmodi ſuſpicione poſſet
dimoveri: ſed unum ſatis eſt, quod ar-
ticulus medius aut ſummus *conditus* di-
citur, eadem videlicet ſignificatione,
qua capite 23. *condi* dicuntur luxata
plantarum oſſa; *iiſdem modis, quibus* 556,
in manibus, prodeunt, iiſdemque con- 26.
dantur, id eſt reponuntur: articuli au-
tem nomine hinc junctura non accipi-
tur, ſed os quod jungitur; quæ ſigni-
ficatio in artu quidem, non in articu-
lo, a Lexicorum Scriptoribus memora-
tur. Quæ cum ita ſint; conjicere poſ-
ſe mihi videor, Lindenium a codice
fortaſſe aliquo admonitum, ad caput
potius 19. attexenda verba propoſita
credidiſſe, eoque a capite 24. disjunxiſ-
ſe, ejus autem amanuenſium incuriâ ad
caput 20. adjuncta eſſe.

Hæc, mi Vulpi, habui quæ duabus
Epiſtolis ad te ſcriberem ſuper locis
pluribus, quæ mihi Almeloveenianam
Celſi editionem inter ſcribendum vo-
lutanti, & cum libris ſeu typis, ſeu
calamo deſcriptis conferenti, hic illic
forte occurrebant digna in quibus alia
ſcriptura aut indicata eſſet, aut etiam
propoſita. Ut hæc, ſic alia, opinor,
nec pauca fortaſſe, deprehendere po-
tuiſſem, ſi minus fuiſſem aliis ſtudiis,
& occupationibus diſtentus. Sed vel ea
quæ notavi; ſatis ſuperque eſſe potue-
runt ſcire aventibus, quid ego de iſta
editione ſentiam. Neque tamen in Lin-
denium hanc culpam confero, quod
marte, ut dicitur, ſuo tot mutaverit,
multoque etiam minus, quod mutan-
do, plura vitiaverit, quam emendave-
rit. Me enim illa quam modo dice-
bam, collatio docuit, bene multa, quæ
ab ipſo primum invecta crederes, in
quibuſdam antea editionibus, aut codi-
cibus fuiſſe: plurima autem ne intelli-
gi quidem potuiſſe; niſi emendationi-
bus, quas ratio, & facilitas ipſa com-
mendat, ab eo ſæpius, ut videtur, ſe-
lectis, quam excogitatis, feliciter reſti-
tuta haberemus. In ejus igitur editio-
ne, ut ab Almeloveenio ornata eſt,
cum & plurima ſint, ut dico, & in
parte etiam oſtendi, bene emendata,
&

Digitized by Google

& plurima quoque, præter reſpondentes Celſi locos, numeris ad latus adſcriptis indicatos, tum pagellis pleriſque, tum volumini univerſo, non ſine legentium utilitate, ſubjecta: cumque in cæteris editionibus, ſi eadem trutina examinarentur, non pauciora ſaltem; ne dicam multo plura; emendationem requirerent; quis merito arguere te poſſit quod non aliam nunc Cominianis formis deſcribendam cures interea dum aliqua tandem melior exiſtat. Et ſane poſtquam ex eadem officina eandem emiſiſti editionem, cum ſemel, iterum, tertio apud exteros Celſus prodierit; ſecundum Almeloveenii editionem ſemper audio prodiiſſe. Utinam Viri docti, quibus codicum optimorum copia ſit, ea in medium conferant, unde lumen accendatur ad illam, aliis non temere detractis, aliis adjectis, aliis mutatis, aliquando perficiendam. Nam certe, quo magis conſidero, novæ mihi ſubinde oriuntur dubitationes, quæ, ſi codicum ſubſidio abundarem, fortaſſe ad verum propius veſtigandum perducerent. Nunc per ſe vix uſui ſunt. Nam ut vitiatum ſuſpicer locum aliquem, faciunt; ut videam, quomodo reſtituere poſſim, non faciunt: & tametſi videre mihi aliquid interdum videar quod a veri ſimilitudine non abhorreat; id tamen proponere vix audeo conjecturæ nomine, aut divinationis, vel potius conatus divinandi. Cujuſmodi igitur futura eſſent intelligis, quæ promiſeram; ut ægre ferre non debeas, ſi jam ſatis longam Epiſtolam nolui facere his quæ melius apud me latebunt, multo longiorem. Vale: & librum, quem ad Samonicum, & ad me attinere, dixeras, quam primum mitte.

Patavii MDCCXXXXVIIII. VII. Kal. Januar.

EPISTOLA SEPTIMA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

NEgas, mi Vulpi, te prius librum, quem eras pollicitus, eſſe miſſurum, quam dubitationes acceperis, & divinationes, quas promiſeram. Accipe, quando ita vis, qualeſcunque ſunt, & quotquot, & quocunque ordine ſuccurrent protinus ſcribenti. Sed cave, ne tot ſint, ut te pœniteat voluiſſe, neve, ſi juſtæ Epiſtolæ, tuique deſiderii modum forte tranſivero, tu muſſitans, me ſimilem propemodum cantorum cenſeas (1).

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare, rogati:
Injuſſi, nunquam deſiſtant.

Hæreo primum in quodam loco lib.
2. cap. 7. *tum in ſuperioribus partibus* 65,
fit abſceſſus: ac ſi inter ipſa initia ſan- 1.
guis e naribus non fluit, circa aures erumpit. Cauſa dubitandi eſt, quia cum ea quæ hæc præcedunt, & quæ ſubſequuntur, ex uno eodemque loco Hippocratici Prænotionum libri (2), ipſo rerum conſervato ordine, ſumpta agnoſcam, neque indidem accipi videam quæ illis interjecta hic deſcripſi, neque ſatis cum his convenire, intelligam, ut putant aliqui, certum quendam Coacarum Prænotionum (3) locum, in quo de ſanguine quidem e naribus, ſed poſt parotidis eruptionem fluente, verba fiunt; quærendum ſupereſt, unde igi-

(1) *Horat. Serm. l. 1. Sat. 3.*

(2) *n. 6.*

(3) *apud Holler. Sect. 2. l. 1. A. 21.*

tur ſumpſerit Celſus , & cur hoc loco interjecerit ; niſi quidem huc temere e ſua ſede tranſlata ſint , quæ ſententia Ronſſei (1) fuit . Verum id dum quærimus , ſcriptura ipſa noſtræ officit perquiſitioni . Verba enim illa , *ſanguis e naribus* , neque in noſtro codice , neque in ulla ex his quæ ante oculos ſunt , editionibus invenimus : & vix Conſtantinus , & Ronſſeus in libri ora ſcribunt *initia* , aut *viſcera* , cum in contextu omnes ſcribant *ipſa ulcera*; alii autem *non fluit* , alii *non fuit* , quod & vetuſtior ex meis editionibus , & codex habet , hicque inſuper *viſcera* ; ut mihi aliquando in mentem venerit legere , *ac ſi inter ipſa viſcera non fit , circa aures erumpit* , abſceſſus videlicet. Quod etſi , quemadmodum poſtea animadverti , placuerit etiam Pantino (2); tamen , ut in loco aliter adeo ab aliis ſcripto , eſſe amplius perpendendum cenſeo.

Commemorata ſententia Ronſſei de eo loco paulo ſuperius transferendo, ad memoriam redigit dubitationem quandam meam , num alius ſit forte de ſede ſua deturbatus . Indicia enumerans Celſus lib. 3. cap. 6. ex quibus Medicus febricitare ægrum , cognoſcat , non videtur mihi omnium , ut nunc quidem legimus , ultimum illud facere potuiſſe,
130, *ſi venæ non æquis intervallis moventur ;*
8. cum hæc continuo eſſet adjuncturus : *Ob quam cauſam medicus neque in tenebris , neque a capite ægri debet reſidere ; ſed illuſtri loco adverſus eum , ut omnes notas ex vultu quoque cubantis perſpiciat* . Quod ſi illud ex arteriarum ictibus percipiendum ſignum perpaucis ante verſibus ſcriptum fuiſſe , concipiamus ; nempe ultimæ erunt illæ notæ , poſt quas ſtatim poſſint illa recte ſubjici , *Ob quam cauſam* , & cætera quæ deſcripſimus .

Sed leve hoc præ iis quæ lib. 8. c. 1. in deſcriptione articulorum dubito ſuperiorum vertebrarum , ſive rei obſcuritas tantummodo , ſive & vitium quodpiam verborum eſt . Illuſtrare conemur locum , non perbrevem , hactenus ſaltem , ut minus difficile poſſit intelligi , an a verborum depravatione , id quod credibilius eſt , oriatur obſcuritas . 1.
Omneſque vertebræ (exceptis tribus ſum- 502,
mis) a ſuperiore parte in ipſis proceſſibus 8.
parum deſidentes ſinus habent ; ab inferiore alios deorſum verſus proceſſus exigunt . 2. *Summa igitur protinus caput ſuſtinet , per duos ſinus receptis exiguis ejus proceſſibus* . 3. *Quo fit , ut caput deorſum parvis tuberibus exaſperetur* . 4. *Secunda ſuperioris parti inferiori inſeritur* . 5. *Quod ad circuitum pertinet, pars ſumma anguſtiore orbe finitur. Itaque ſuperior ſecundæ circumdata in latera quoque caput moveri ſinit* . 6. *Tertia eodem modo ſecundam excipit* . & perpaucis de cervicis mobilitate interjectis , 7. *Jamque vertebra tertia tubercula , quæ inferiori inſerantur* , *excipit* . 8. *Ceteræ proceſſibus deorſum ſpectantibus in inferiores inſinuantur , ac per ſinus , quos utrinque habent , ſuperiores accipiunt* . Locum omnem cum brevitatis , tum perſpicuitatis cauſa in octo particulas diviſi . In prima igitur , quæ verba uncis intercepta ſunt , num a Celſo eſſe , credemus ? aut ſi a Celſo , ita prorſus ab eo ſcripta ? Nam ſi vertebræ tres ſummæ ſuperioribus carent ſinibus , itemque proceſſibus inferioribus ; quomodo prima vertebra ſinus habet , ut in 2. particula eſt , quibus capitis proceſſus recipiat ? & quomodo tertia vertebra tubercula quæ inferiori inſerantur , exigit ? ſic enim oſtendam in particula 7. eſſe legendum. Jam vero particula 3. non ita uti ex Almeloveeniana deſcripſi , in cæteris extſtat editionibus , ſed ad hunc modum , *Quo fit , ut caput ſurſum deorſum verſus tuberibus exaſperetur ;* niſi quod Juntæ editio , & Manutiorum utraque , & Ruellii habent *verſum* , quibuſcum & codex , & vetuſtior editio omnino conveniunt . Paawius (3) , qui *verſus* legeret , perperam huc intruſam ratus voculam *ſurſum* , quia *deorſum verſus proceſſus ſolummodo exſerit caput* , hanc ſuſtulit . Sed retinenda eſt , opinor , legen-

(1) *in Enarr. hujus loci.* (2) *Comment. in hunc loc.* (3) *Comment. in hunc loc.*

legendumque cum vetuſtioribus *caput ſurſum deorſum verſum*; ut attollendi inclinandive capitis motus intelligatur: quem recte Celſus ſine articulis illis fieri non poſſe, indicat, quos proxime 2. particula memoraverat, ſicuti motus capitis in gyrum, ſive in latera cui ſtructuræ debeatur, mox 5. particula eſt traditurus. Veruntamen in hac, de qua loquimur, 3. num aliquid redundat, aut aliter legendum eſt? Nam ſi nihil aliud ſcripſiſſet, niſi *Quo fit, ut caput ſurſum deorſum vertatur*, aut *verti poſſit*; jam ſatis omnia expoſita eſſent; *tubera* enim, quibus, additum eſt, caput *exaſperari*, iidem nempe *exigui ejus proceſſus* ſunt, de quibus proxime dictum erat; ut minime opus fuiſſet, a Lindenio huc inſeri illam inſuper vocem *parvis*, quam aqud alios non invenio, & quam ſupervacuam Celſus fecerat, cum *exigui proceſſus* dixerat. Cæterum etſi alii fuerint, ut Conſtantinus, & Ronſſeus in libri ora indicant, quibus poſt *verſus* addere verbum placuit *moveatur*; ii tamen continuo *&* quoque addiderunt, & reliqua retinuerunt. Ego præter ea quæ antiquiores libri mutanda eſſe, docuerunt, nihil muto: quid dubitem, tantum indico.

In particula tamen 4. mutare nihil auſim, tametſi & codex, & editiones omnes meæ magno conſenſu ab ea diſcrepent. Habent enim: *Secunda ſuperiori parti inferiore. Quod ad &c.* ſcriptura, ut vides, aperte adeo mendoſa, ut Paawius (1) huc adſcripſerit, *quis ſenſus? nullus ſane. lego*, ſecunda ſuperiori parti inferioris. *ut mens ſit, ſecundam vertebram jungi ſuperiori parti inferioris vertebræ. nulla tum obſcuritas*. Nulla utique. Sed neque erat, cur id Celſus traderet, quod omnes haud aliter eſſe poſſe, per ſe intelligerent: neque erat, cur necdum abſoluto ſermone de vertebris duabus primis, mentionem injiceret de tertia, præſertim cum hæc quomodo ſecundam excipiat, mox eſſet 6. particula indicaturus. Præterea in Paawii lectione verbum deeſt, neque in iis quæ proxime antecedunt, aut ſubſequuntur, quidquam eſt unde illud ſubaudias. Quamobrem longe melius ab Lindenio videtur factum, qui litterulas illas Paawii duas *i*, & *ſ* ſejungens, reſcripſit *ſuperioris* parti *inferiori*, verboque *inſeritur*, quod Conſtantinus in codice legi admonuerat, accepto, particulam hanc 4. complevit. Verum hinc oriri poteſt dubitatio, an quod hac 4. ſic dictum eſt, ſupervacuum ſit propter ea quæ ſtatim ſubjiciuntur particula 5. de vertebra prima circumdata ſecundæ, &, quod conſequitur, de ſecunda igitur ſuperiori inſerta. Nec diſſimulare poſſum, aliquando mihi veniſſe in mentem ſuſpicari, an non 4. particula, mendoſe adeo, ut vidimus, ſcripta, e librorum margine in contextum irrepſiſſet; cum dici non poſſit, quam apte poſt tertiam quæ de capitis inclinatione, aut erectione eſt, ſtatim ſequeretur 5. quæ ad circumverſionem attinet ejuſdem capitis, addito uno, haud amplius, verbo, *ſecundæ* videlicet ante *pars ſumma*. Sed quid de particula dicemus 6? Traditur in 5. modus quo prima vertebra excipit ſecundam, nimirum hujus ſummæ parti circumdata, quæ in anguſtiorem dentiformem proceſſum finitur. Continuo autem in 6. additur, *Tertia eodem modo ſecundam excipit*. Num ſecunda igitur ab ima etiam parte alterum ejuſmodi proceſſum exigit, cui tertia ad eundem modum circumdetur vertebra? Multo quam hæc aut emendare, aut dilucide explicare, facilius videtur reſtituere particulam 7. *Jamque vertebra tertia tubercula, quæ inferiori inferantur, excipit*. Nam etſi plures, nec contemnendæ editiones ſic habent; vetuſtior tamen, & illæ pariter quas ſupra laudavi in particula 3. & præterea Henrici Stephani editio, & membraneus codex, & rei ipſius natura docent, pro *excipit*, reſeribendum eſſe *exigit*. Quo enim pacto fieri poſſit, ut tubercula inferenda vertebræ inferiori, id eſt quartæ, excipiantur a tertia, id eſt tertiæ inſerantur? Imo

(1) *Ibid.*

Digitized by Google

Imo hæc a tertia emittuntur in quartam : idque adeo ex Anatome; quod præclare noſti; manifeſtum eſt, ut quamvis particula 8. quam ob hanc unam tantummodo cauſam protuli, indicare videatur, a quarta vertebra incipere proceſſuum inferiorum in ſubjectas emiſſionem; tamen (niſi etiam diſcrimen forte aliquod Celſo fuiſſet inter proceſſus, & tubercula, per quod rem explicare quis poſſet) multo levior mihi repugnantia hæc videretur, quam in uno eodemque verſu dicere, eadem tubercula & alio inferi, & hic excipi.

Expoſui fuſe dubitationes meas, earumque cauſas, in deſcriptione vertebrarum. Nunc illas preſſius indicabo, quæ ad clavicularum, ut Paawius ipſe (1) exiſtimat, deſcriptionem ſpectant. Locus eſt eodem 1. capite aliquanto inferius, ubi latorum ſcapularum oſſium figura, & adhæſione præpoſitis, hæc
503, ſcribuntur; *At a ſumma coſta &c.* De-
34. ſcribitur hic os *quod ſuſtinet jugulum*, ſive *in* quo jugulum *inſidit* exteriore *capite*. Non poteſt igitur eſſe clavicula; hanc enim Celſus non ſolum alibi, ut
526, hujus libri 8. capite 8. *jugulum* vocat,
23. ſed & hic, nec deſcribere tamen inci-
504, pit ante verba illa, *Id ipſum recurvum*
6. *&c.* Quodnam igitur os eſſe iſtud, dicemus, quod primo loco proponit? Exterius certe juguli caput nullo alio oſſe, niſi eo quod nunc Scapulæ appellant Spinam, ſuſtinetur. Si pergens igitur latum os ſcapularum deſcribere, hic de ejus Spina Auctor loquitur, cui Spinæ quidem pleraque ejus verborum conveniunt; quomodo ait, *a ſumma coſta* fere *media* hoc *os excreſcere*, primum tenue, deinde eo plenius latiuſque, *quo propius lata ſcapularum oſſi fit?* Ut enim pro *ſumma coſta* non accipias, quam his duabus iiſdem vocibus non multo
503, ſuperius deſignavit, duodecim coſtarum
3. ſupremam; ſed unum de tribus ſcapu-
503, læ lateribus; nam *triangulam* eſſe, di-
26. xerat, certe a ſummo illorum, quod coſtam ſuperiorem vocamus, Spina non oritur, ſed a baſi, multoque ſuperius, quam ubi hæc media eſt. Deinde Spina, quæ a ſcapula oritur, & per ipſam pergit, parſque ejus eſt, num propior fieri ſcapulæ ipſi diceretur? Scriptum oportuit, *quo propius vertici lati ſcapularum oſſis fit*, ut veram agnoſceremus deſcriptionem. Sed & deſcriptio juguli ipſius cum ſic finiatur *& cum lato oſſe* 504,
ſcapularum, infra caput ejus, nervis & 10.
cartilagine connectitur; quid tandem verbis illis deſignat, *infra caput ejus?* Nam ſive caput, ſummum verticem ſignificat ſcapulæ, ſive ipſum juguli exterius caput; vox *infra* quomodo cum vero conveniat, non eſt facile divinare. Et ſunt quidem aliqua in his ſpinæ ſcapulæ, & claviculæ deſcriptionibus, quæ aliter in Almeloveenii, aliter in cæterorum editionibus, ipſoque codice leguntur. Sed nihil juvant ad has mihi dubitationes eximendas.

Nec plus juvant varietates aliæ in iis quæ paulo ſuperius, ut modo indicabam, de coſtis ſcripta ſunt. *Infra* 503,
cervicem vero ſumma coſta contra hume- 3.
ros ſita eſt. Inde ſeptem inferiores uſque ad imum pectus perveniunt. Equidem video, accipi non poſſe lectionem hanc, cum, aliquot interjectis verſibus, hæc
ſequantur, *Sub coſtis vero ſuperioribus,* 503,
quinque &c. Sic enim coſtæ cum ſum- 16.
ma illa uno in latere eſſent tredecim. Verum haud ſatis video, quomodo ſine aliqua hæſitatione accipiam id quod ante Lindenium legebant, *Inde undecim inferiores*. Nam ſi univerſæ coſtæ ibi continuo deſcribuntur; cur de inferioribus quinque mox ſcribitur, *ipſæ* 503,
quoque paulatim in cartilaginem verſæ? 18.
quod profecto ſupervacuum eſſet cum-
modo de omnibus ſcriptum eſſet, *pau-* 503,
latim in cartilaginem degenerant. 10.

Sed non de oſſium fabrica tantum, neque hæ tantum dubitationes fuere, quas, vel codice, meiſque editionibus inſpectis, mihi ex animo non potui eximere. De plurimis hic aliquot adjiciam. Libro 3. cap. 22. poſtquam inter levia phthiſis initia, cibi primo acres, deinde lenes, tum in vicem modo hi, mo-

(1) *Comment. in hunc alterum loc.*

modo illi propoſiti ſunt ; hæc ſequun-
170, tur , *adjiciendaque quædam ex media*
25. *materia*, *præcipue vero ex prima* , *cere-*
bellum , *vel piſciculus* , *&* *his ſimilia*.
Quo referrem illud *ex prima*, cum mi-
nime appareret ; quid antea ibi legere-
tur , quæſivi . Omnes aut *ex apruna*,
aut , ſicuti Pantinus (1) admonuit , *ex*
aprugna habent ; codex *ex pruna* . Sed
quodnam *ex pruna* ; ſi tamen ſic aſſari,
voluiſſet ; cerebellum indicaſſe Corne-
lium , dicas ? non aprugnum certe, quan-
do lib. 2. cap. 18. aprum valentiſſimæ
96, materiæ eſſe, docuit, nec vulgo ea copia
28. aprini cerebri eſt , quæ cæterorum quos
phthiſicis laudavit , ciborum . Suis qui-
dem cerebellum minus valentis eſſe ma-
98, teriæ , *ex agno* autem , *hædove totum*
27. *caput* , dixit , *in media materia poni poſ-*
ſe . Itaque ex quonam horum , aut his
ſimilium cerebrum ſumendum eſſet ,
ſcripſiſſe , puto , idque nomen in mendo
latere ; niſi forte malis , revera *ex pru-*
na ſcripſiſſe ; cerebellum autem cum
ex media materia , quam ſupra expli-
caverat , accipiendum eſſe, diceret , ani-
malis nomen adjicere ſupervacuum exi-
ſtimaſſe : quanquam & codex , & edi-
tiones , cum ita habeant , *præcipueque*
vel ex , priori magis conjecturæ favere
videantur . Libro 7. cap. 2. planiſſima
409, illa quidem ſunt de ſuppuratis : *Sed cæ-*
15. *tera etiam ſubcruda aperiri poſſunt* ; *in-*
ter nervos ultima expectanda maturitas
eſt , *quæ cutem extenuet* , *eique pus jun-*
gat , *quo propius reperiatur* . Verum quæ
continuo ſequuntur , non item . *Jamque*
alia rectam plagam deſiderant , *ut in car-*
ne : alia vero vehementer cutem extenuant,
in quibus tota ea ſuper pus excidenda eſt.
Si editiones inſpicio ; omnes habent
Itemque pro *Jamque* , & *extenuat* pro
extenuant : nulla *ut* . Sed pleræque ha-
bent *aliam rectam* , perpaucæ *alia re-*
ctam . Codex cum his perpaucis conve-
nit ; ſed in eo diſcrepat ab omnibus,
quod pro *tota* habet *tuto* . Verum per
has lectionum varietates nihil proficere
mihi videor , ut neque per Conſtanti-
ni , adſcriptas in margine , conjecturas.

Fieri enim poſſe , exiſtimo , ut Celſus
poſtquam dixit de prorſus maturis , ver-
ba fecerit de ſubcrudis , & quod con-
ſequitur , magis de carne , quam de
cute incidenda : repetita autem eſſe per
librariorum incuriam quæ de extenua-
ta cute dixerat . De cute vero tota ex-
cidenda ſi hic quidquam præcepiſſet ;
non videtur paucis poſt verſibus de ea-
dem re ad hunc modum fuiſſe ſcriptu-
rus , *Eſt etiam in rerum natura* , *ut cu-* 409,
tis latius excidenda ſit . Quod ſi non *to-* 31.
ta , ſed *tuto ſuper pus* excidenda , imo
forte incidenda ſcripſit : nimirum hoc
quoque ad ultimam illam maturitatem
pertinebat . Vides igitur , cujuſmodi ſint
quæ huc intruſa putem pro illis quæ
nequidquam in codice , & tot aliis
exemplaribus quæſivi .

Nec felicior fui in ejuſdem libri 7.
capite 26. Namque ubi emoliri manu
urinam oportet , cum hæc legerem :
Homo tum reſupinus eo modo , *quo in* 474,
curatione calculi figuratur , *ſuper ſubſel-* 11.
lium aut lectum collocandus eſt ; non
mediocriter miratus ſum , probe gnarus,
quam moleſta , & ſimul ut minus hic
neceſſaria ea figura ſit , quæ in calculi
curatione a Celſo ipſo inferius propo-
nitur. Multo autem magis miratus ſum, 476,
ubi meis editionibus , & codice inſpe- 3.
ctis , ſummo conſenſu in omnibus pro
in curatione calculi ſcriptum reperi *in*
curationi ani : in qua alienam omnino
a propoſito requiri figuram , manifeſtum
eſt , neque eam a Celſo uſquam fuiſſe
deſcriptam . Itaque aut nomen alterius
curationis hic poſuit , aut ab ejus ma-
nu non ſunt iſta , *eo modo* , *quo in cu-*
ratione ani figuratur .

Libro etiam 8. cum in extremo ca-
pite 7. animadvertiſſem , iis quorum
maxilla fracta eſt , non modo humidum
cibum diu præſcribi , ſed hæc inſuper
addi , *etiam* , *cum tempus proceſſit* , *in* 526,
lagano ſimilibuſque aliis perſeverandum 14.
eſſe , *neque quicquam edendum* , *donec*
ex toto maxillam callus firmaverit ; al-
terutrum ſuſpicatus ſum , aut Celſum
tria iſta verba *neque quicquam edendum*
non

(1) *Annot. in hunc loc, qui ipſe eſt c. 23.*

Digitized by Google

non ſcripſiſſe, aut, ſi ſcripſit, aliud quodpiam interjeciſſe quod a librariis præteritum ſit, ut puta *durius*, aut aliud ejuſcemodi, nempe ad hunc modum, *neque quicquam durius edendum*. Nam laganum, ut tenue eſſet, quantum ex Acrone (1) intelligimus *comedebatur* certe, quod & ipſe Acron diſerte ait; non potabatur. Quonam igitur modo qui in lagano perſeverandum eſſe, diceret, idem negaret, quicquam edendum? Cum quotquot habeo editiones conſulerem; nulla omnino fuit in qua tria illa verba invenirem. Sed codex ita prorſus habet, uti Lindenius, quem commentum non eſſe quæ addidit, hic quoque locus indicio eſt. Quanquam igitur eo inclinat animus quo indicant editiones, præſertim cum Celſi ſententia, vel tribus iis verbis demptis, eadem ſit tamen cum Scriptoribus liceat interdum aliqua inculcare, verbaque illa non modo in noſtro, ſed ut apparet, in aliis etiam, quæ Lindenius viderit, ſcriptis exemplaribus legantur; me potius juvat pendere animi, quam fortaſſis contra fidem vetuſtiorum, quibus careo, meliorumque codicum quidpiam pronunciare.

Magis autem hæreo in ejuſdem libri capite 10. ubi de fracti humeri curatione verba fiunt. Neque enim hæc eſt ſine aliqua obſcuritate, quæ ſi a depravatis dumtaxat vocibus oriretur; aliquanto minus difficile eſſet eam diſcutere: ſed vereor, ne præterea quidpiam deſit, ut in faſciæ quæ ſecundo loco ponitur, deſcriptione, in aliiſque fortaſſe. Fruſtra autem codicem, & libros formis deſcriptos inſpexi. Variat quidem ſcriptura; ſed non ibi ubi ſperabam. A tergo ægri miniſter ſub ea de qua modo dicebam, faſcia, *porrecto, ſi dexter*
535, *humerus ducendus eſt, dextro, ſi ſiniſter,*
16. *ſiniſtro brachio; demiſſum inter femina ejus, qui curatur, baculum tenet: medicus ſuper eam faſciam, de qua tertio loco dixi, plantam injicit dextram, ſi ſiniſter, ſiniſtram, ſi dexter humerus curatur &c;* medicus enim adverſus, humiliuſque ſedet, eaque tertia faſcia, amplexa imum ægri humerum, deorſum pendet capitibus ibi inter ſe vinctis. Pro *porrecto* pro *plantam*, pro *humerus curatur*, in editionibus cunctis invenio *correpto*, in aliis autem *planam*, in aliis *palmam*, & rurſus in cunctis *humerus ſumatur*. Codex apud Conſtantinum pro hac ultima voce habet *ſinuatur;* noſter magis evidenti mendo *ſuratur*. Sed cum uterque habeat *planam*; noſter, qui manifeſto errore pro *correpto* habet *correcto;* habet contra pro *baculum*, quod ab omnibus ſcribitur, planiſſime *brachium*: quæ lectio tanto minus negligenda eſt, quod de baculo nullum antea, aut poſtea in hac curatione verbum eſt; *brachium* autem legi animadvertimus in hoc ipſo Celſi loco in Veſalii Chirurgiam (2) relato. Nec *plantam*, ab Lindenio hic poſitam, facile rejiciendam puto. Idcirco enim videtur tertia faſcia *deorſum* fuiſſe *demiſſa*, ut eam planta injecta *premat medicus*, ſicuti mox Celſus loquitur; potius, ni fallor, *trahat* dicturus, ſi manu voluiſſet. Manu autem ut poſſet utraque medicus fracti humeri partes in ſuam ſedem compellere, quemadmodum & res exigit, & ſuperius ipſe in univerſum docuerat; propterea planta uti 532,
maluerit ad faſciam premendam. Sic 32.
etiam cap. 15. ut ambabus manibus reponi luxatus humerus poſſet; Medicum juſſit vel genu uti; ſi modo Lindenius recte illa edidit, *humerum genu ſub ala ejus* 548,
cogere, quomodo in antiquo libro manu 25.
exarato legi, docuerat Conſtantinus. Qui tamen dum confirmari hanc lectionem credidit cap. 20. de luxato femore, an hallucinatus ſit, videas, ex verbis illis, *rotundum aliquid ſuper inguen* 555.
ponendum, ſubitoque ſuper id genu ad- 2.
ducendum eſt eodem modo eademque de cauſa, qua idem in brachio fit; neque enim a Celſo ibi deſignari crediderim, ut Conſtantinus ibidem putat, caput hoc 15. de humero, ſed potius caput 16. quod proprie eſt de brachio, & in quo ſane hæc ſcripſerat, *rotundum ali-* 551,
quid a lacerti parte ponendum eſt, & 11.
ſuper

(1) *in Horat. l. 1. Sat. 6.* (2) *l. 2. c. 8.*

Digitized by Google

ſuper id repente cubitus ad humerum impellendus eſt ; ut genu capite 20. ægri ſit, non medici, cujus quidem eſt in quadam repoſitione humeri apud Hippocratem (1), in qua medicus, præter manus, genibus quoque, & capite nititur. Verumtamen lectio, a Conſtantino producta ; ejuſmodi eſt ſaltem ut intelligi facilius poſſit, quam quæ eſt in noſtro codice, ad eundemque prorſus modum in Pinzii, Juntæ, Manutiorum editionibus miſere depravata. Sed ad caput 15. ut redeam ; etſi quæ de quibuſdam in eo verbis cenſeam, non reticui ; quæ præterea tamen deſiderem, ſupra indicavi.

Proferam denique ex lib. 5. cap. 19.
262, num. 11. locum illum: *Sunt autem quæ-*
24. *dam emplaſtra, quibus utriuſque rei facultas eſt. quæ, niſi ſingula habenda ſit, meliora ſunt*. Cum hærerem in ea voce *ſingula*, dubius, an Celſus, ſic præſertim, illa uti voluiſſet ; vel magis hæſi, dum attentius legens quæ ſequuntur, eaque cum ſuperioribus, & mox adjectis contendens, non invenire viſus ſum ita preſſe, apteque ſcripta, ut Celſus ſolet. Et ſane editiones cæteras conſulens, deeſſe illa vidi quæ ſequuntur ; ſed tamen & ipſas, & codicem vitio non carere. Habent enim, *quæ ſi ſingula habenda ſunt, meliora ſunt*, ſtatimque illuc tranſeunt, *ſed in copia &c.* Cui vitio ſi Conſtantinus mederi voluit ex ingenio per ea quæ in margine adnotavit, quorum parte uſus eſt poſtea Lindenius ; morbum quidem magis cognoviſſe mihi videtur, quam ſuſtuliſſe : ſin codice aliquo uſi ſunt ; vereor ut ejuſmodi fuerit, qualem ipſe verſare & ſcrutari vellem : quanquam vitia interdum adeo antiqua ſunt, ut ad ea tollenda ſatis opis ne a vetuſtiſſimis quidem, optimiſque exemplaribus habere liceat. Quod cum poſſem tibi non uno exemplo demonſtrare, eo quod ſequitur oſtendam.

Cum æſtate A. 1742. in Patriam ſeceſſiſſem meam, nec horas vellem pomeridianas illas fervidiſſimas perdere ; Celſi codicem, quem alias, ut ſcis, nonnihil verſaveram, petii ; ut quidquid a Pinziana editione diſcreparet, in hujus oris perſcriberem. Hæc editio, A. 1497. Venetiis habita, & qua nunc apud me nulla alia vetuſtior eſt, eo gratior in dies mihi fit, quo magis convenire ipſam in pleriſque cum principe Florentina, intelligo, cum plura quæ ex hac adhuc ſervo, excerpta confero : eſtque eadem *Celſus* ille *Pinzianus*, quem adeo laudabat Seulzius (2). Celſus autem Forolivienſis calamo in membranis ſcriptus eſt A. 1451 ; ut quanquam ab editione illa in non paucis differat, non tamen unquam miratus ſim, quod in difficilioribus locis non idem mihi auxilium tulerit, quod a multo antiquioribus libris ſperaſſem, ut neque tunc in quodam Præfationis loco, necdum mihi, ut verum fatear, ſatis perſpicuo, multo autem minus in Almeloveenii
editione, in qua ſic legitur : *Nam ne* 11,
uterum quidem, ut nihilominus aerem 25.
contineat, ſpirante homine poſſe diduci. Certe enim venter, ſpirante animali (quod vel proxima verba non negant) imo diutius vitam trahente, in experimentis anatomicis aperitur ; non ita quidem, ut aerem nihilominus contineat : ſed quis hoc requirat ? aut ſic objiciat, quod per ſe omnibus manifeſtum eſt, fieri nullo pacto poſſe ? Itaque in nulla ex meis editionibus ita is locus deſcriptus eſt ; ſed in cunctis ad hunc modum, *Nam uterum quidem qui minus ad rem pertineat ſpirante homine poſſe diduci*. Verum ut communis hæc lectio neque inſequentibus verbis repugnet, nec vero, nec illud requirat, aut objiciat quod ſic non eſſet objiciendum ; tamen id ponit quaſi minus ad propoſitam diſputationem pertinens, quod evidens eſt ad ipſam pariter valde attinere. Ea enim erat diſputatio quæ non minus ad hæc ſpectaret, quæ alvo, quam ad illa quæ thorace includuntur, vivo animali, examinanda. Cum propterea hæſitarem ; fruſtra codicem illum cum Pinziana editione con-

(1) *l. de Artic. n. 2.* (2) *Epiſt. ad Thomaſium, præfixa Exercit. de Oſſib. conſerv.*

Digitized by Google

contuli : id enim quod modo tibi deſcripſi , ut in hac , ita in illo pariter ſcriptum erat . Quid optabilius eſſe poterat , quam videre , quomodo legeretur is locus in eo codice , *quicum nullum inter omnes Italiæ membranas ætate vel emendatiori ſcriptione comparandum* eſſe, cenſuerat Jo. Rhodius (1)? Hujus voti me ultro compotem fecit Vir Humaniſſimus , idemque græce, latineque Doctiſſimus Antonius Cocchius Mugellanus in adjectis ad Etruſcam ſuam de Anatome Diſſertationem , ad me perbenigne miſſam . In illis enim , inter egregia cætera , lectiones aliquot proferens ex vetuſto illo Mediceo , quem Rhodius tantopere laudaverat , codice , eam quoque produxit quam præ omnibus optabam . Sed cum ea nihil prorſus diſcrepet a communi ; jam æquum eſſet fortaſſe , ut me tardiorem in percipiendo , aut faſtidioſiorem in accipiendo faterer : quod & facerem libens , niſi animadverterem , pleriſque pariter Editoribus non planiſſimam eſſe viſam propoſitæ ſcripturæ ſententiam . Cujus rei indicium eſt, quod legendum credidere *qui minus*, & interrogandi notam ? in fine appoſuere ; quaſi ita aliquanto captu facilior redderetur. Cum vero difficultatem ne ſic quidem tolli , exiſtimaret Conſtantinus ; eo decurrit , ut in libri ora adſcriberet , *Nam ne utrum.* Quam adnotationem retinuit Ronſſeus , credo ob eandem cauſam , Lindenius autem in contextum recepit , aliaque mutavit ex codice aliquo , an ex ingenio ? minus feliciter certe , ut oſtenſum eſt , ſed non obſcura ſignificatione difficultatis , quam offenderent in communi lectione ſatis commode intelligenda .

Cave tamen credas, optimos ejuſcemodi codices ; etſi non omnibus in locis meliora quærenti reſpondeant ; non magno alibi eſſe uſui ad veram lectionem aut ex quibuſdam quaſi veſtigiis indagandam , aut etiam plane aperteque reperiendam . Exemplis utrumque comprobabo , ab eodem Cocchio propoſitis . Legitur , ut Manutiorum aliorumque complurium , ſic etiam in Almeloveenii editione lib. 8. cap. 20. *Neque tot genera machinamentorum quoque , ad extendendum in hoc caſu ſemur , Hippocrates , Andreas , Nileus , Nymphodorus , Protarchus , Heraclides , faber quoque quidam repeririſſent , ſi id fruſtra eſſet* . Quid cogebat Celſum , ut poſt tot , taleſque Viros , obſcurum fabrum memoraret ? Nihil certe . Itaque laudanda videtur editio princeps , & Ruellii , & ante hanc , Pinzii , & Juntæ editiones , & ſiquæ aliæ nihil habent de fabro , cum cæteræ meæ omnes habeant, & codex Forolivienſis, & quinque alii Florentini , eodem ſæculo ſcripti XV. Sed fuitne in codicibus vetuſtioribus quidquam ex quo perperam lecto iſtud extiterit de fabro commentum ? In vetuſtiſſimo illo, inter *Heraclidem*, & *repeririſſent*, hæc ſcripta fuerant *quid qua vi*. Admonet autem non minus opportune , quam docte , Cocchius , locum hunc Celſi videri ex loco expreſſum Heraclidis Tarentini , extante adhuc apud Galenum (2) : quod eo facilius credo , quo ſæpius video , Heraclidem illum a Celſo memorari & quo ſimiliorem utriuſque loci ſententiam agnoſco . Heraclides vero cum Medicos clariſſimos nominet , in iiſque Hippocratem , Nileum , & Nymphodorum ; de fabro nihil, ſed hujus loco, habet, ut Cocchius vertit, *aliique quidam*. Quibus ex vocibus , a Celſo veriſimiliter ſcriptis , neque ut fabrum , ſed ut claros alios Viros , quos Heraclides nominatim laudaverat, ſignificaret , num illæ ſint natæ *quid qua vi*, Criticorum erit exiſtimare .

554, 8.

Vidiſti , ut optimus codex indicia præbeat ad veram , aut certe veri ſimilem ſcripturam intagandam . Nunc accipe , quemadmodum plane eam aperteque exhibuerit . Libro 7. cap. 26. ubi Celſus docet , qua via ferro facienda ſit, per quam calculus e veſica eximatur, hæc

(1) *Præfat. in Scribon. & Diſſert. de Acia c. 6.*
(2) *in Hippocr. de Artic. Comment. l. 4. num. 42.*

Digitized by Google

hæc legebantur: *juxta anum incidi cu-*
477, *tis plaga lunata uſque ad cervicem ve-*
27. *ſicæ debet, cornibus ad coxam ſpectantibus paululum: deinde ea parte, qua ſtrictior ima plaga eſt, etiamnum ſub cute, altera tranſverſa plaga facienda eſt, qua cervix aperiatur*. Cumque omnia quæ apud me ſunt, exemplaria in iis præſertim verbis conveniant, *qua ſtrictior ima plaga eſt*; horum loco in pervetuſto illo codice ſcriptum fuerat, *qua reſima plaga eſt*. Noſti, qua ſignificatione, non ſatis fortaſſe in Lexicis expreſſa, utatur Celſus voce illa *reſima*,
183, cum renes dicit lib. 4. cap. 1. *a parte*
34. altera *reſimos, ab altera rotundos*. Hic autem vides de plaga *lunata* verba fieri, novamque hanc, vel potius vetuſtiſſimam omnium ſcripturam aperte docere, tranſverſam plagam ad lunatam illam ab ea parte eſſe addendam, a qua extant ejuſdem cornua. Verſamur, ut vides, in re gravi; & ad eam rationem extrahendi calculi pertinente, quam inter cæteras præſtantiſſimam multis de cauſis oſtendit idoneus, ſiquis alius, harum rerum exiſtimator, Heiſterus (1): qui præterea ex eadem ortam eſſe, non dubitat (2), *Methodum*, ut vocant, *Lateralem*, nunc maxime celebratam, confirmatque (3) teſtimonio Ravii, qui de hac methodo, Raviana etiam dicta, interrogatus, ſæpe reſpondit, *legite Celſum*.

Atque utinam Cl. Cocchius, ut has variantes lectiones propoſuit, illamque inſuper, quam & nos, admoniti a Forolivienſi codice, & cunctis editionibus, & re ipſa, in extrema ſuperiore Epiſtola (4) attigimus; utinam, inquam, ſic etiam reliquas omnes adjungere potuiſſet, quas, Celſum totum cum ſcriptis libris conferendo, jam diu habet adnotatas: magno certe beneficio cum omnes politiſſimi, utiliſſimique Auctoris ſtudioſos, tum me præſertim, qui jam pridem ejus humanitati multum debeo, hoc etiam nomine obſtrinxiſſet. Nam ego uno qualicunque codice uſus, vix audeo ex iis quæ animadverſa habeo, quæpiam proferre, veritus, ne aliter in aliis antiquioribus, & præſtantioribus libris legatur. Exempli enim cauſa, libro 1. cap. 2. ubi ambulatio
melior eſſe dicitur in umbra, quam pa- 23,
rietes aut viridaria efficiunt, quam quæ 11.
tecto ſubeſt, pro illa voce *viridaria*, quæ in meis omnibus eſt editionibus, in codice inveni *viridia*. Quod paulo fidentius memoro, quia in alio quoque codice ſic legi, ex mea Pantini editione intelligo, cujus libri duo primi, & tertii priora capita cum olim; a quo neſcio; collata fuerint cum veteri aliquo exemplari, & variantes lectiones inde habeant in oris calamo deſcriptas, inter has hic habent *paries, aut viridia*. Differre autem, crediderim, viridia a viridariis, quod hac voce non niſi loca herbis & arboribus virentia, illa vero loca eadem aliquando, alias autem arbores plantæve ipſæ virentes videntur ſignificari. Sic Catanæus (5) in minoris Plinii verbis illis, *ambit hanc ambulatio preſſis varieque tonſis viridibus incluſa*, accipiendum cenſuit *viridibus* pro *arboribus ſemper virentibus*. Nec certe Vitruvium (6) aliter exiſtimes accipere potuiſſe, cum ſcripſit: *Media vero ſpatia, quæ erunt ſub divo inter porticus, adornanda viridibus videntur*. Neque enim viridariis dicere voluit, quæ ipſa ſunt loca, ſeu ſpatia; ſed arboribus, quibus *hypæthræ*, id eſt ſubdiales, ambulationes includerentur, ut ſic *haberent* etiam a viridibus *ſalubritatem*, & in urbium obſidionibus, ut aliquando inferius ait, ſuccisis arboribus apertæ, lignorum neceſſariam copiam ſufficerent civitati. Quis autem Senecam (7), credat, cum in Africani majoris villa *ciſternam* dixit *ædificiis ac viridibus ſubditam*, viridaria intellexiſſe? cum ciſterna, ut ædificiis & arboribus poſſet, viridariis ſubdita eſſe non poſſet; neque enim hæc

(1) *Diſſert. de Lithot. Celſi præſtantia* (2) (3) *ibid. n. 52.* (4) *p. 167. l. 35.*
(5) *Comment. in l. 5. Epiſt. 6.* (6) *de Architect. l. 5. c. 9.*
(7) *Epiſt. 86.*

ſatis convenirent cum cæteris quæ mox
ſubjiciuntur, *ſub hoc ille tecto tam ſor-
dido ſtetit, hoc illum pavimentum tam
vile ſuſtinuit.* At enim Macrobius (1)
cum *viridia* non pro appoſito, ut in vi-
ridibus pratis, ſed pro poſitivo ponitur,
ut in illis, *formoſa facies viridiorum*,
docuit, & in genitivo caſu ſic finiri,
& *ipſam loci viriditatem ſignificare.*
Fateor, qui ſupra dixerim, non ſem-
per arbores virentes deſignare. At cer-
te non viriditatem ipſam loci apud lau-
datos Auctores ſignificat; id quod pro-
poſito meo eſt ſatis: ut minime mihi
quærendum ſit, qua ſignificatione in
Phædri (2) verſiculo ponatur,

Perambulante læta Domino viridia;
quanquam ubi de ambulando per Ro-
manos xyſtos ſermo eſt, poſſet alicui
in mentem venire, ut ſecundum Pli-
nii, & Vitruvii productos locos expli-
caret. Multo autem minus hic quæ-
ram, ſintne *viridia* ad eundem modum
accipienda in ſcriptis veterum Juriſcon-
ſultorum. Qua de re meminí multa
mecum olim erudite, ut ſolebat, verba
feciſſe Herculem Franciſcum Dandinum
Comitem (qui huic Gymnaſio, mihi-
que in primis, moriens, magnum tot
ejus virtutum deſiderium reliquit) cum
differre, ipſe quoque, ſed alia ratione,
viridia, & *viridaria* conjiceret, qui-
mobrem alios fuiſſe *viridiarios*, alios
topiarios, exiſtimabat; nec *viridaria*
dicta etiam *viridiaria*, niſi ex imperi-
tia librariorum, qui *viridia* non intel-
ligentes, alias in *viridaria*, nonnun-
quam littera ultima *i* non deleta, in
viridiaria, mutaſſent; quæ in eum quem
ultimum edidit librum (3) fuſe retuliſ-
ſe, non dubito. Illud dubito, ne forte
etiam in Celſo noſtro ob eandem cau-
ſam ejuſdemmodi mutatio contigerit,
& ex *viridia*, quæ ubi de ambulatione
agitur, adeo convenire vidimus, factum
ſit *viridaria*.

Ex iis quæ in Forolivienſi codice a-
nimadverti, hoc quoque eſt. Libro 2.
cap. 12. ubi Almeloveenius hæc edidit,
immittenda in alvum eſt, ſi levi medi- 36,
cina contenti ſumus, pura aqua; ſi paulo 8.
*valentiori, mulſa; ſi leni, aqua, in
qua fœnum græcum, vel ptiſana, vel
malva decocta ſit: ſi reprimendi cauſa,
ex verbenis*; ſupra illa verba, *ſi leni,
aqua* (quæ in eo codice, ut in meis
omnibus editionibus, ita ſunt, *ſi leni,
ex aqua*) ſupra illa igitur ſcriptum eſt
leniendi cauſa, in margine autem *mol-
liendi cauſa*. Quæ an gloſſemata, an
variantes, ut ſæpenumero in eodem co-
dice, ex aliis deſcriptæ lectiones ſint,
non facile dixerim; ſed tamen dixerim,
apte his reſpondere, quæ mox ſequun-
tur, *ſi reprimendi cauſa, ex verbenis.*
Quo loco, ſi ex me quæras, quid Cel-
ſo verbenæ ſint; noli expectare, ut cum
Almeloveenio reſpondeam *quævis herba*,
quaſi fœnum græcum, vel malva non
eſſent herbæ, vel herbæ omnes repri-
merent; neque, ut cum aliis virgulta
ſemper virentia; & jucundo odore, aut
alia denique, magis ad Auctores alios,
quam ad Celſum explicandum attinen-
tia. Se ipſe Celſus interpretatur hoc
eodem libro cap. 33. cum inter repri-
mentia ponit verbenarum contuſa cum
teneris caulibus folia; *cujus generis*, in-
quit, *ſunt olea, cupreſſus, myrtus, len-* 109,
tiſcus, tamarix, liguſtrum, roſa, rubus, 30.
laurus, hedera, punicum malum: & uno
verſu interpoſito, *aqua calida, in qua
verbenæ coctæ ſunt, quas ſupra propoſui.*
Eæ autem omnes num ſemper vireant,
aut jucundo odore ſint, vides.

Sed, ut plenius deſiderio tuo ſatisfa-
ciam, audendum jam eſt; & ſine cor-
tice natandum, id eſt ſine ullo codicum
adjumento, veræ ſimilior ſcriptura, ſi
non divinanda, conjecturis ſaltem, aut
certe ſuſpicionibus perquirenda. A fa-
cilioribus incipiamus. Celſum quidem
ipſum libros ſuos in quædam capita di-
viſiſſe, manifeſtum eſt illa ejus loca at-
tendentibus (4), quæ in extrema ſua
Præfatione indicavit Lindenius. Ita
vero Celſum diviſiſſe, ut nunc vide-
mus, aut eas quas legimus, inſcriptio-
nes

(1) *Saturn. l.1. c.4.* (2) *l.3. Fab.5. v.14.* (3) *Interpret. de Servit. Prædior.*
(4) *pag.387, 29. & 331, 14.*

Digitized by Google

nes capitibus præfixiſſe, ſi quis crederet; is quæ ego, ſcripta exemplaria inſpiciendo, eam protinus opinionem deponeret. Longe enim alias, eaſque haud raro ineptas, & diviſiones, & inſcriptiones animadvertens, a Celſo illas eſſe non poſſe, ſtatim perſpiceret. Huc adde, non eaſdem eſſe in cunctis codicibus partitiones. Quarum rerum omnium ſpecimen habebis in II. & III. in Celſum Epiſtola ad te noſtra, ſi particulam illam Indicis quam in II. (*) ex Foroliviensi codice deſcripſi, cum ea contuleris quæ in III. (**) eſt ex Veneto, utramque autem cum ea parte quæ illis reſpondet in libro cujuſcunque editionis quarto. Cum enim editiones apparari cœptæ ſunt, tunc primum, ut opinor, cogitatum eſt de aptiore & diviſione in capita, & lemmatum his præponendorum ſententia aut ſeligenda, ſiquo in codice minus forte inepta erat, aut de integro excogitanda: itaque non in cunctis editionibus eædem ubique diviſiones ſunt, eædemque inſcriptiones. Hæc attigi, primum ut mecum laudes Lindenium, ſi quid ſcite in lemmate aliquo emendavit, velut in eo quod antepoſitum capiti 1. libri 8. ſic in meis editionibus legebatur, *De poſitu, & figura totius humani corporis*, quando non hæc eo capite Celſus docuit, ſed ejus
498, *oſſium poſitus figuraſque*, ut ipſo capi-
29. tis initio promiſerat. Recte igitur Lindenius fecit, quod a Conſtantino adſcriptam in margine vocem *oſſium* illi addidit inſcriptioni. Deinde illa attigi, ne mireris, ſi fidentius dixero, e lemmate capitis 27. libri 7. *De cancro,*
485, *qui exciſa veſica naſcitur*, quamvis &
11. codex, & omnes apud me editiones ſic habeant, verbum eſſe tollendum *exciſa*, aliudque, ut, exempli cauſa, *inciſa* ſubſtituendum. Quis enim, niſi mortuo, veſicam excidat, id eſt ſcalpelli ope detrahat?

Faciles quoque, tametſi non in lemmate aliquo, ſed in ipſo Auctoris contextu, ex mutationes videri poſſunt, quæ una in litterula conſiſtunt, ut ſi libro 6. ſub finem capitis 6. in illis verbis, quæ iiſdem editionibus, & codici ſunt communia, *recognitis omnibus, quæ* 370,
medici quoque prodiderant, pro *quoque* 7.
reſcribamus *quique*: neque enim, ipſe medicus non erat, nec remedia, quæ tam longo capite tot, & tam varia propoſuerat, fere omnia a medicis non fuerant prodita.

Ubi vero ſub initium capitis 17. lib. 5. hæc edidit Almeloveenius: *In hoc autem volumine eas* compoſitiones *expli-* 248,
cabo, quæ vel deſiderari in prioribus po- 27.
tuerunt; vel ad eas curationes pertinent, quas protinus hic comprehendam ſic, ut tamen quæ magis communia ſunt, ſimul jungam, Si qua ſingulis, vel etiam paucis commodata ſunt, in ipſorum locum differam; recte quidem fecit, quod in *paucis* ſequi maluit Lindenium, quam cæteros qui magno conſenſu habent *parvis*, ne Pantino quidem, & Conſtantino, & Rouſſeo exceptis, quorum tamen primus in Adnotationibus, hi autem in libri ora Lindenio præluxerant; ſed illud haud bene, quod ſcripſerit *commodata*, quâ in voce Almeloveenii typographos erraſſe, crederem, niſi eandem in Lindenii, & Pantini editionibus, imo in hujus quoque Adnotationibus offendiſſem, cum reliqui omnes ediderint *accommodata*, codex habeat *accomoda*. Hic tamen, illique omnes cum habeant *in ipſorum locum*; ego qui hæc non videam alio poſſe, quam ad curationes, referri, malim *in ipſarum locum*.

Jam vero ad paulo majoris momenti ſuſpiciones progrediamur. Libro 3. cap. 129,
6. hæc legimus. *Ac protinus quidem* 30.
ſcire oportet, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ ſunt, teporque talis eſt, qualis eſſe ſanis ſolet: nec protinus etiam ſub calore motuque febrem ſe ſe concipere; ſed ita, ſi &c. Et in eo quidem ab Almeloveenio diſcrepant pleræque editiones, & codex, quod habent *non protinus autem*; ſed in cæteris mire omnes conveniunt, niſi quod Pantinus, offenſus ultimis verbis in Adnota-

(*) *pag. 44. 1. Edit. Pat.* (**) *pag. 51. 7.*

Digitized by Google

tionibus credit *ſe ſe in potuiſſe* mutandum, Conſtantinus autem & Ronſſeus leviori mutatione in margine adſcribunt *poſſe*. Mihi vel hac levior placeret, id eſt *eſſe*, legeremque *febrem eſſe, conci-*
185, *pere*, quomodo Celſus ipſe alibi dixit,
17. *urinam in veſicam deſtillare, concipiunt,*
406, *& ego eundem quidem hominem poſſe o-*
27. *mnia iſta præſtare, concipio &c.*

Libro 2. initium capitis 14. apud Al-
87, meloveenium eſt ad hunc modum. *De*
28. *frictione vero & geſtatione adeo multa A-*
ſclepiades, tanquam inventor ejus, poſuit in eo volumine, quod Communium Auxiliorum inſcripſit, ut, cum trium tantum faceret mentionem, hujus & vini & geſtationis, tamen maximam partem in hoc conſumpſerit, id eſt in frictione, ut vel ea demonſtrant quæ de hac una & continuo, & toto capite ſequuntur, Igitur cum Celſus dicat, *in hoc*, & *hujus*, & *inventor ejus*, nec de geſtatione verba facere incipiat, niſi capite 15; aut me omnia fallunt, aut duæ illæ voces *& geſtationis*, temere in primum verſum irrepſerunt, idque a longo jam tempore, cum in cunctis meis editionibus, & codice legantur. Ronſſeus in libri ora habet *equitatione*, ex eo, credo, quod in pleriſque erat editionibus, *hujus & equi, & geſtationis*, quaſi equitatio ad geſtationem non pertineret; ad quam diſerte retulit Plinius (1), melius tamen paucis, & in his Manutiis *aquæ* pro *equi* ſcribentibus; ſic enim ediderant, *vini, & aquæ, & geſtationis* ſive ex codicibus quibusdam; nam Forolivienſis ita prorſus habet, ut in margine Ronſſeus, *vini. ſ. & aquæ, & geſtationis*, ſive etiam Plinium (2) reſpexerunt. Is enim de Aſcepiade hæc ſcripſerat, cum propoſito Celſi loco conferenda, *quinque res maxime communium auxiliorum profeſſus, abſtinentiam cibi, alias vini, fricationem corporis, ambulationem, geſtationes*. Quibus ex verbis etſi Muretus (3) delenda cenſuerat illa duo, *alias vini*, haud animadvertens, ſic illas res *quinque* non fore; tamen ob hanc ipſam cauſam nihil mutandum eſſe, credidit Dalechampius (4), niſi *alias* in *aliquando*; neque hoc ipſum neceſſario, ut opinor. Nam quod Plinius infra ſubjicit: *Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandoque tempeſtive, tum frigidam aquam*, æque congruit cum ſuperioribus, ſive *alias* legas, ſive *aliquando*. Sed quomodo Plinium *quinque* communia Aſclepiadis auxilia, & Celſum *tria tantum* fuiſſe, dicentem conciliabimus? Fruſtra Plinianam Harduini editionem conſului, quam poſt miſſam ad te V. Epiſtolam, nactus, ut libenter vidi pleraque eorum quæ de collatione utriuſque Auctoris deſideraveram, non omittentem, ita ſperabam hujus quoque nodi ſolutionem præbituram. Quæ cum me ſpes fruſtrata eſſet ubi ad ea Plinii verba is quo de agimus, adnotatur Celſi locus; capita alia inſpexi in quibus aut de Aſclepiade, aut de frictione, & geſtatione ſermo eſt. Sed non modo nihil quod me juvaret, inveni; verum inſuper ad caput 4. libri 28. non prætereundam operarum hallucinationem offendi. Græcus enim Hippocratis locus, ut Galeni (5) ætate in libro κατ᾽ ἰητρεῖον legebatur, qui locus ut ad frictionem attinet, ſic omnino erat iis Celſi verbis, quibus expreſſus eſt, ſubjungendus not. 5. Sect. 14; ad alia Celſi verba, quæ de geſtatione ſunt, not. 8. non ſecus ac ſi ille pariter ad geſtationem ſpectaret, adjunctus eſt. Nos vero eam quam propoſuimus, repugnantiam qua tandem ratione tollemus, ut cum Plinius quinque, Celſus tria tantum communia Aſclepiadis auxilia fuiſſe, ſcripſerit? Sic fortaſſe, ut dicamus, Celſum de illis quæ in memorato ab ipſo volumine poſuerat Aſclepiades, Plinium de cæteris quoque eidem uſitatis mentionem feciſſe. Utcunque id eſt; cum Celſus tria duntaxat memoret, ex quibus unum frictionem fuiſſe, demonſtravimus, alterum autem geſtationem fuiſſe ex conſenſu omnium hanc diſerte in tribus

illis

(1) *Nat. Hiſt. l.28. c.4.* (2) *Ibid. l.26. c.3.* (3) *Variar. Lect. l.14. c.16.*
(4) *in marg. ad hunc loc.* (5) *Vid. de Sanit. tuen. l.2. c.3.*

illis enumerantium, veri ſimilius eſt; ſatis perſpicue apparet, *hujus*, id eſt frictionis, optimam ſcripturam eſſe, bonam *geſtationis*, dubiam vero auxilii ejus quod inter utramque a Celſo poſitum eſt, ſic tamen ut vox *aquæ* prævaleat, ſi codicem, qui hanc habet, & editiones, in quibus aut eandem legimus, aut ex ea corruptam *equi*, attendere velimus; vox autem *vini* ab iis qui fruſtra eadem quæ a Plinio, a Celſo quoque dicta vellent, in codices aliquos intruſa videatur.

Ut igitur voces illas duas *&* *geſtatione* in ejus capitis initium, ſic totidem ſuſpicor irrepſiſſe in proximum ca-
91, put 15. ubi nunc legimus: *Geſtationum*
21. *leniſſima eſt navi, vel in portu, vel in*
flumine; vel lectica, aut ſcamno: acrior vehiculo: vehementior, in alto mari navi. Intelligis, me de iſtis poſtremis dicere duabus vocibus: quanquam de *navi*, pridem ab Almeloveenio ipſo notata, quin gloſſema ſit; dubium eſſe non poteſt. At ego ſuſpicor, non unum eſſe, neque Celſum, poſtquam *in alto* ſcripſerat, *mari* adjiciendum cenſuiſſe. Suſpicionem autem minus improbabis meam, ubi animadverteris, alio ordine in cæteris editionibus, ipſoque codice locum iſtum proponi conſueviſſe, ut geſtationes quæ navi fiunt, minime disjungerentur, ſic videlicet: *Geſtationum leniſſima eſt navi vel in portu, vel in flumine: vehementior in alto mari navi*; unde hæc duo ultima verba auferre non modo licet, ſed & juvat. Non me fugit, quid Lindenium moverit, ut antiquum ordinem mutaret, nimirum ne quæ ſequebatur geſtatio *vel lectica, aut ſcamno*, ea videretur non minus vehemens dici, quam quæ navi in alto. Verum ſi hoc attendendum; illud quoque attendendum erat, eo quem ipſe maluit, ordine vehementiorem dici geſtationem navi in alto, quam vehiculo, quaſi vero geſtatione in alto tunc utendum fuiſſet cum mare ventorum vi maxime eſſet agitatum: itemque dici leniſſimam, ut navi in flumine, quæ vel lectica fiebat, vel ſella, quarum motus, quippe pluribus geſtantibus, creberrime inæqualis ſit & diſſimilis, neceſſe eſt. Non tamen negaverim, ut aliquid temere addi, ſic & omitti inter *alto*, & *lectica* potuiſſe. Verum minus mihi facile eſt conjicere quod omnino verbum omiſſum ſit, quam quæ ſint addita, ſuſpicari.

Sic & voces alias duas, & has quidem ex librariorum incuria redundare, crediderim ſub initium capitis 29. lib.
7. *Sed ante omnia vulvæ natura mirabi-* 489,
lis, cum in multis aliis, tum in hac re 28.
quoque facile cognoſcitur. Oportet autem ante omnia &c. Quis enim tantam in diſertiſſimo Scriptore inopiam verborum fuiſſe, exiſtimet, ut duo illa verba *ante omnia*, nulla adductus ratione, tam brevi intervallo iteraverit? Ut bene illa conveniant ſecundo loco, ubi ordine præcipere Auctor incipit quidquid fieri oportet ad maturum partum, intus emortuum, manu educedum; certe primo illo non apparet, cur ponantur. Cum enim difficultatem ejus operis propoſuerit; continuo ſpem unam dat, eamque in uteri natura mirabili quæ occaſionem præbet cauto & perito Chirurgo primum unum digitum, deinde & alterum, & ſic deinceps totam manum per illas anguſtias inferendi. Namque ex intervallo ſubinde os uteri dehiſcit: qua occaſione utendum, ut magiſter quiſque obſtetricandi ſpectatiſſimus vel nunc præcipit, ſicque deinceps expectandum *donec iterum id os aperiatur*; ita enim legere malo, quam cum Lindenio, adſcripta in margine a Conſtantino, & Ronſſeo ſequente, *os*
adaperiatur, cum ſit in codice *ad os* 490,
aperiatur, ut in omnibus quoque, mi- 8.
hi notis, editionibus, excepta principe Florentina, ex qua a me olim excerpta nunc inſpiciens, gaudeo, in his idem prorſus quod in mentem venerat, reperire.

Fortaſſe ob eandem veterum ſcribarum indiligentiam, quædam alia iterata
ſunt verba in citati libri 7. ca- 477,
pite 26. *Cum jam eo* calculus *venit, ut* 26.
ſuper veſicæ cervicem ſit, juxta anum inciſi cutis plaga lunata uſque ad cervicem veſicæ debet. Veterum dixi; nam

hic

Digitized by Google

hic quoque tum in codice, tum in meis omnibus editionibus eadem illa repeti video, quamvis cætera paulò aliter, nempe ad hunc modum proponantur, *ut incidi ſuper veſicæ cervicem juxta anum cutis plaga lunata uſque ad cervicem veſicæ debeat*, niſi quod in codice eſt *debet*, quod in libri ora Conſtantinus, & Rouſſeus malunt, *ut* illud delentes, tanto melius hæc quidem quam Lindenius, quod ſi calculus ſuper veſicæ cervicem ſit, necdum ad eum pervenit locum, ut ſecundum inculcata hoc capite a Celſo præcepta aggredi Medicus ſectionem debeat. Ante hanc enim vel modo præceperat, ut calculus digitis compellatur deorſum donec ad cervicem perveniat, in eamque impellatur. Itaque ubi mox dicit, *Cum jam eo venit*, perſpicuum eſt, hoc velle, Cum jam in cervicem venit; ut abſonum ſit addere *ut ſuper veſicæ cervicem ſit*, ſupervacuum autem videri poſſit dicere, *ſuper veſicæ cervicem* eſſe incidendam cutem, quando plaga lunata juxta anum debere dicitur *uſque ad cervicem veſicæ* pervenire, aut ſi illud minus ſupervacuum ſit, vox ſaltem *veſicæ* ſecundo hoc loco ſit minime neceſſaria.

Utcunque id eſt; a non abſimili operarum ſocordia cum factum eſſe, conjeciſſem, ut in cunctis a me verſatis editionibus duo alibi verba eſſent repetita; meam conjecturam poſtea confirmatam vidi non illibenter. Locus eſt Lib.8. ſub initium capitis 7. ubi quædam de variis caſibus attinguntur, qui oſſi, dum frangitur, poſſunt incidere.
524, *Quinetiam aliquando plura fragmenta a*
34. *fragmento fiunt, Sed in aliis quidem oſſibus ex toto ſæpe fragmentum a fragmento recedit*. Vides, quibus de verbis dicam, nempe *a fragmento*, quæ ut ſecundo loco neceſſaria ſunt, ſic primo vel tunc redundare mihi viderentur, ſi *e fragmento*, ſcriptum eſſet, quod nuſquam legi. Et fuiſſe quidem alios antea quibus diſplicuiſſent, ex Conſtantini marginibus intelligebam, qui adnotatum habent, *Quidam ſegmento*; nec tamen quid iſti ſpectaſſent, percipiebam. Verum cum denique in Foroliviensi codice duo illa verba prorſus deeſſe primo quidem loco, animadverti; ſic enim ſcriptum eſt, *plura fragmenta fiunt*; tum vero ad meæ conjecturæ pleniorem confirmationem nihil aliud optandum cognovi, niſi ut cum eo codice plures alii, in primiſque optimi, conſentirent.

Quamobrem etſi alias duas ſuſpiciones meas ab eodem codice demum inveni confirmatas; nolui tamen eas magis quam ſuperiorem, ei codici acceptas referre non modo quia ipſæ quoque multo mihi antea in mentem venerant, quam ejus varietates codicis omnes adnotarem, verum etiam quia uni codici, neque ei optimo, non multum tribuo, in re præſertim quæ minus eſt in veteribus ejuſmodi libris attendenda, velut hæc de duabus prima, quæ nimirum pendet a diſtinctionum notulis, inter verba interjectis. Paulo ſupra finem ejusdem capitis 7. in omnibus quæ apud me ſunt, editionibus ad
hunc modum ſcriptum eſt, *coſtæ*, *ſpina* 526,
coxarum, *os tali*; *calx*: ad eundemque 7.
modum iterum paulo ſupra finem inſe- 528,
quentis capitis 8. eadem verba propo- 7.
nuntur, niſi quod eo capite 8. *coxarum* loco, quam vocem retinent Lindenius, & Almeloveenius, reliqui habent, codice non diſcrepante, *coſtarum*. A quibus hic duo vides poſſe requiri, coſtarum ſpina quid ſit? & quare a coſtis diſtinguatur? ſcribunt enim *coſtæ*, *ſpina coſtarum*: cum a duobus illis prioribus unum modo requiri poſſit, idque reliquis capite quidem 7. commune, ſpina coxarum quid ſit? neque enim Celſus cum libri hujus 8. capite 1. oſſa omnia ſigillatim propoſuit, in iiſque coſtas, & os coxarum; illis, aut huic ſpinam tribuit; ne quis forte quia poſteri ſummam hujus partem utrinque ſpinam vocarunt, eam, credat, capite 7. intellexiſſe. Quid ergo eſt? *Coxarum* ego utroque loco ſcribendum opinor; *ſpina coxarum* neutro. Sed verba ita diſtinguenda; *coſtæ*, *ſpina*, *coxarum os tali*, *calx*; aut, ſi mavis, *coxarum os*, *os tali*; vel *coxarum os*, *talus*; ſic

enim

Digitized by Google

enim ſingula hæc oſſa alibi nominat Celſus. Qui inter cætera oſſa, quæ ibi cap.8. memorat, fere immobilia, id eſt non æque mobilia, ac humeri, brachii, femoris, cruris, digitorum oſſa, de quorum curationibus eſt poſtea acturus, coxarum os prætermittere non debuit, nec vertebras; has autem ſpinæ nomine, ut ſolet, hic quoque intellexiſſe, initium, & finis proximi, quod ſequitur, 9. capitis ſatis oſtendunt. Hæc cum eſſem conjectura perſecutus; codice inſpecto, diſtinctionis notas inveni, non inter *coxarum*, & *os*, ſed inter *ſpina*, & *coxarum*, & inter *os*, & *tali*, quemadmodum ſuſpicione præceperam.

Antequam alias hujus generis ſuſpiciones adjiciam; alteram illam indicabo,
quam a codice comprobatam vidi. Li-
399, bro 6. cap.18. *Anus quoque multa, tæ-*
19. *diique plena mala recipit, nec a ſe multum abhorrentes curationes habet*. Cum hæc primum legi; credibile viſum eſt, non ita olim ſcriptum fuiſſe, ſed potius *nec inter ſe multum abhorrentes*, quomodo Livius (1), exempli cauſa, dixerat *abhorrent inter ſe orationes*. Et veſtigia quidem ejus ſcripturæ in cunctis meis editionibus deprehendi, in quibus videlicet legitur *nec in ſe*; licet Conſtantinus, & Ronſſeus in libri margine adnotaverint *necnon in ſe multum abhorrendas*, lectione minime iis, quæ ſequuntur, curationibus conveniente, quas ſi perlegas, pleraſque agnoſcas nullam aſperitatem, multam ſimilitudinem inter ſe habere. Suſpicionem denique codex luculentiſſime confirmavit, in quo perſpicue ſcriptum reperi *inter ſe*.

Redeo nunc ad eos locos, in quibus ſuſpicor, ob pravam verborum diſtinctionem ſententiam eſſe corruptam. Libro 2. cap.29. inter ea quæ alvum mo-
106, vent, ponuntur *uvæ recentes pingues,*
21. *minutæ aves, cochleæ &c*. Capite autem
inſequente inter ea quæ contra adſtrin-
107, gunt, recenſentur *duræ ova; magiſque,*
15. *ſi aſſa ſunt: minutæ aves, merula, palumbes; magiſque, ſi in poſca decocta eſt*. Num eædem igitur minutæ aves alvum & adſtringunt, & movent? Hæc repugnare, ſenſit Ronſſeus (2); commentuſque eſt, primo loco teneras & nuper excluſas, elixaſque; altero ſiccas, & adultas, & aſſas; quaſi Celſus ſi ita intellexiſſet, per ſe declarare non conſueſſet. Quod & de Pantino (3) dictum volo, qui teneras, duraſque diſtinxit; cum facilius poſſet, quam Ronſſeus, mutatis primo loco inter verba notulis, tollere, ut mihi videtur, repugnantiam, ad hunc modum, *uvæ recentes, pingues minutæ aves*. Dixi autem facilius, quam Ronſſeus; hic enim ne dubitavit quidem, quin pingues uvæ eſſent intelligendæ; ſicque in Enarratione ſua explicavit. At Pantinus (4) utrum mallemus, optionem dederat, *pingues* de uvis, an de avibus dictum accipere. Ego vero non dubitandum crediderim, quin de avibus ſit accipiendum. Pin-
guedo enim proprie in animalibus dici-
tur, & *caro pinguis* mox diſerte a Cel- 106,
ſo in iis quæ alvum movent, comme- 27.
moratur. Cæterum cum alii ſic verba diſtinxerint, ut Almeloveenius, alii ambigue, ut Pantinus; vix tandem unum Conſtantinum animadverti ita, uti ego conjeci, diſtincta edidiſſe.

Verum ne hunc quidem inveni qui alia quædam ita diſtingueret, quemadmodum mihi diſtinguenda videntur, libro 5. cap. 26. ubi Celſus ſub nomine cancri, vulneribus ſupervenientis, gangrænam fere & ſphacelum deſcribit. Nam quod Almeloveenius quæ Pantinus (5), & Ronſſeus (6) huc adſcripſerant, magis attendens, quam quæ Conſtantinus; indicat, quaſi huc attinentes, Galeni locum, & Hildani Obſervationem; nempe uterque horum ibi de tumore verba faciunt, quem hodieque omnes cancrum appellant, non de affectionibus quas Celſus hoc quidem nomine complecti ſolet, nimiæ vulnerum inflammationi, aut conſtrictioni, ut an-

te-

(1) *Hiſt. l.38. ibid. ita procul a fine.* (2) *Enarrat. in hos loc.* (3) *Comment. in primum loc.* (4) *Ibid.* (5) *Annot. in hunc loc.* (6) *Enarrat. in eund. loc.*

Digitized by Google

300, tequam deſcribat, ipſe ait, ſuccedenti-
15. bus; ſic enim cum ſæpe alibi, tum præſertim ibi locutus eſt, ubi generatim vetuit nimis arctas fieri deligationes,
533, *ſiquidem id, quod adſtrictum eſt, alie-*
23. *natur, & cancro opportunum eſt*, & ubi ſpeciatim in oſſis fractura quacum ſit vulnus conjunctum, tanto laxiores fa-
539, ſcias laudavit, *quanto facilius & alie-*
7. *nari & occupari cancro vulnus poteſt.*

In illa igitur deſcriptione hæc etiam
300, ſunt, *ex nigro ulcere humor pallidus fer-*
29. *tur, malique odoris eſt, & caro intus corrupta: interdum etiam nervi ac membranæ reſolvuntur, ſpecillumque demiſſum deſcendit &c.* Nemo autem cæterorum eſt qui vel majoris diſtinctionis notam inter *corrupta*, & *interdum* non interponat; ſi Manutios, & Stephanum excipias: quanquam nemo ibi *caro intus corrupta* habet; habent vero *caruncula corrupta*, vel, ut codex, *carunculaque corruptæ*, quod ego melius exiſtimo, quia ante duos treſve verſiculos cum de hoc ulcere dictum eſſet *caro ejus corrupta eſt*; ineptum fuiſſet idem iterare. Sic igitur reſcribendum ſuſpicor, *ex nigro ulcere humor pallidus fertur, malique odoris eſt: carunculaque corruptæ, interdum etiam nervi ac membranæ reſolvuntur &c.* id eſt putrefactæ excidunt.

Eſt etiam ubi depravatam ſententiam credas non tam quod verba non bene diſtincta ſint, quam quia tranſpoſita. De quo ut exiſtimare poſſis; ex lib. 3. cap. 6. non brevem locum deſcribam, neceſſe eſt, ad tempus attinentem quo potio febricitantibus eſt concedenda.

128, *Ac ne illud quidem ab Heraclide Ta-*
20. *rentino dictum, ratione caret: ubi aut bilis ægrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones miſceri novam materiam corruptæ. Illud videndum eſt, ut, qualia tempora cibo leguntur, talia potioni quoque: ubi ſine illo datur, deligantur, cum ægrum dormire cupiemus: quod fere ſitis prohibet. Satis autem convenit, cum omnibus febricitantibus nimius humor alienus ſit, tum præcipue eſſe fœminis, quæ ex partu in febres inciderunt.* Hic igitur manifeſtius eſt, quam ut admonitione mea egeat, non aliam, niſi minoris diſtinctionis notulam, inter *quoque*, & *ubi* fuiſſe ponendam. Illud aliquam attentionem requirit, ut ſuſpicemur, ſuo non eſſe loco ea verba, *cum ægrum dormire cupiemus: quod fere ſitis prohibet.* Hæc enim, ſive ad iſtum modum legantur, ſive ipſis particula, *aut*, ut in codice, meiſque libris omnibus, præponatur, non bene ibi collocata eſſe videbuntur iis qui animadverterint, tempora illa non tunc dumtaxat eſſe deligenda, cum ægrum dormire cupiemus, ſed tunc etiam cum materiam novam corruptæ miſceri, volemus. Quorum utrumlibet addita quidem iſta particula *aut* ſignificabit, ſed in alium translata locum ſimul cum verbis inſequentibus. Tantum igitur abeſt, ut eam particulam, quod Conſtantinus, & Ronſſeus in margine indicant, expungendam credam; ut ſententiam ſic reſtitui poſſe, exiſtimem, *Ac ne illud quidem ab Heraclide Tarentino dictum, ratione caret: ubi aut bilis ægrum, aut cruditas male habet, expedire quoque per modicas potiones miſceri novam materiam corruptæ, aut cum ægrum dormire cupiemus; quod fere ſitis prohibet. Illud videndum eſt &c.* Quod ſi forte malis, nulla translatione verborum facta, mutare tantummodo *aut* in *ut*; etſi translationem magis probem; non pertinaciter repugnabo: ſatiſque mihi erit, locum, quemadmodum hactenus legebant, vitio non caruiſſe.

Age nunc veniamus ad alterum in quo manifeſtius eſſe videbitur vitium, neque, ut puto, ſine verborum tranſpoſitione facile tollendum. Libro 4. ſub
initium capitis 13. hæc ſunt. *Sed prior,* 221,
morbus videlicet Ileus, *modo ſupra umbilicum, modo ſub umbilico dolorem mo-* 23.
vet. Fit in alterutro loco inflammatio: nec alvus, nec ſpiritus infra tranſmittitur. Si ſuperior pars affecta eſt, cibus: ſi inferior, ſtercus per os redditur: ſi utralibet, metus eſt. Adjicitur periculo, ſi vomitus bilioſus, mali odoris, aut varius, aut niger eſt. Vides num ubi ſtercus per os jam redditur, poſſit vomitus eſſe, niſi mali odoris? numve periculum,

quod

Digitized by Google

quod jam ſummum eſt, his adjectis augeatur? Certe Aphoriſmus ipſe; (1); quem, tanquam huc attinentem, indicat Almeloveenius; ſi rationem, & Galeni (2) interpretationem attendamus; periculum in Ileo prænunciat ex eo vomitu, non qui vomitum ſtercoris, aut ſtercori ſimilium excipiat, ſed qui hunc præcedat. In Ileis, inquit Galenus, *vomitus non ſemper adeſt, ſed quando exitiales ſunt, & ſi vehementius diſtorquentur, ſtercus eis aſcendit*: & mox, *Hæc vero mihi fieri videntur ab inteſtinis in quibus paſſio talis exiſtit, a ſe expellere ſtercus appetentibus; quando longitudine temporis cœpit moleſtare*. Quam alteram ex Galeno deſcripſi particulam ob eam etiam cauſam, ut intelligeres, quanto melius in producto Celſi loco, ubi nunc legitur, *ſi utralibet metus eſt*, legeretur antea ab omnibus, *ſi utrumlibet vetus eſt*, quod & codex habet.

Itaque locum ſic reſtitui poſſe, conjicio, ſi poſt *tranſmittitur*, continuo ſcribamus. *Adjicitur*, vel; quoniam in codice eſt, *accidit*; *Accedit periculo, ſi vomitus bilioſus, mali odoris, aut varius, aut niger eſt. Si ſuperior pars affecta eſt, cibus: ſi inferior, ſtercus per os redditur; ſi utrumlibet vetus eſt*; videlicet ſi in ſuperiore, aut in inferiore parte inveteravit affectio. Ad eundem enim modum Celſus de dyſenteria infra lo-
225, quitur cap. 15. *Si pluribus diebus nihil*
26. *remedia illa juverunt, vetuſque jam vitium eſt*. Verum ad alia veniamus, vel potius revertamur.

Cum enim ſupra mentionem facerem immobilium quorundam, id eſt minus inter ſe, ſecundum naturam, mobilium oſſium, quæ Cornelius noſter extremo capite 8. libri 8. nominaverat; in memoriam redii, quid eſſem olim ſuſpicatus in verbis illis, quibus inter initia capitis 11. ejuſdem libri, oſſium motus præter naturam, id eſt luxationes, ita
542, diſtinxit. *Moventur oſſa ſedibus ſuis*
30. *duobus modis. Nam modo quæ juncta ſunt, inter ſe dehiſcunt: ut cum latum os ſcapularum ab humero recedit; & in brachio, radius a cubito; & in crure, tibia a ſura: modo articuli ſuis ſedibus excidunt*. Quem ſecundum modum ſigillatim inſequentibus proponit capitibus, de maxilla luxata, &, quod ad ſuſceptum ſermonem maxime attinet, de luxato humero, aliiſque ejuſmodi. Hinc autem ſuſpicio oritur, in iis quæ produximus, verbis non *ab humero*, ſed *ab jugulo* potius eſſe legendum. Jugulum enim, id eſt clavicula, ita cum lato ſcapularum oſſe junctum eſt, ut cum tibia fibula, aut, ſi mavis, cum ulna radius, non ita ut cum lato eodem oſſe humerus, qui & per articulationem jungitur, maximos quoſque motus permittentem, & cum recedit ab illo oſſe, ſive, quod eodem redit, cum illud os ab ipſo recedit, non huc res attinet, ſed alio, videlicet ad caput, quod peculialiter extare dixi, de luxato humero. Quæ animadverſio non tantum ad id valet, ut vitiatam hic eſſe ſcripturam, opinemur (fruſtra explicante Conſtantino de acromio, quod oſſiculum perraro in adultis invenitur, nec inter oſſa a Celſo proponitur) ſed ad illud quoque, ut paulo inferius ab Lindenio egregie emendatam intelligamus. Cum enim & editiones omnes, & codex ipſe, ut *ab humero* habent, ſic perperam quoque haberent *mollibus*, vel etiam, ut in Conſtantini, & Ronſſei margine, *molibus*; nihil melius reſcribi potuit, quam *mobilibus* in iis verbis, 543,
Quorum vitandorum cauſa, facienda ea- 10.
dem ſunt, quæ in oſſibus mobilibus læſis. Quid enim huc *oſſium molibus*, vel *oſſibus mollibus*, aut *mollioribus*? nam hoc malebat Conſtantinus. Hic enim, ut fibulæ, & radii diſerte propoſita exempla oſtendunt, de oſſibus agitur immobilius, aut certe minus mobilibus: hiſque Celſus læſis, adhibenda eadem eſſe, docet quæ læſis mobilibus.

Simile vitium, ſimilique ratione emendandum, irrepſiſſe in primum caput libri hujus 8. ſuſpicaberis, ubi le-

(1) 10. Sect. 7. (2) Comment. in hunc Aphor.

501, geris, *Maxilla vero eſt molle os.* Nemo
1. enim hoc dicat, nedum Celſus, qui ſter-
num, duritie cum maxilla non confe-
503, rendum, os tamen eſſe *valens ac du-*
13. *rum*, iſto eodem capite dicturus eſt. Ate-
nim codex, & editiones, quotquot in-
ſpicimus, habent *molle*. Nimirum cre-
do, ut *mollibus* habebant in loco ſupe-
riore, notula quæ compendium vocis *mo-*
bilibus ſignificaret, a librariis olim non
intellecta, aut minus animadverſa: cu-
juſmodi ob cauſam Veterum duo treſve
ediderant infra, capite 4. ut Almelo-
veenius quoque ibi adnotavit, *membra-*
na mollis ac ſui coloris, ubi edendum
520, fuiſſe *membrana mobilis ac ſui coloris*,
31. ſatis illa oſtendunt quæ continuo his
opponuntur, *membrana immobilis, ni-*
gra &c. Unum eſt, quantum video,
quod mihi, pro *molle* hic *mobile os* re-
poſituro, objici poſſit, nempe tribus,
nec totis, interjectis verſiculis, de ea-
501, dem maxilla hæc addi, *ſolaque ea mo-*
4. *vetur*; ſupervacuis verbis, ſi modo ea
mobilis dicta eſſet. Attamen haud pla-
ne ſupervacua fortaſſe videbuntur, ſi
quid continuo ſequatur, attenderis. Hoc
enim ait Celſus, *ſolaque ea movetur.*
Nam malæ cum toto oſſe, quod ſuperio-
res dentes excipit, immobiles ſunt. A-
liud autem eſt dixiſſe, mobile os ma-
xillam eſſe, ſtatim atque de ea ſermo
fieri cœptus eſt, nempe cæteris illis ca-
pitis partibus quæ omnino immobilibus
compinguntur oſſibus, ad eum uſque
locum deſcriptis: aliud eſt, nonnullis
de ea jam dictis, opportune admonere,
maxillam de qua verba fiunt, illam eſ-
ſe quæ ſola movetur; ne quis forte re-
rum ignarus, maxillæ nomine deceptus,
putaret, ſuperiorem quoque a Celſo
mobilem dictam fuiſſe. Nam ſuperio-
rem etiam, a Romanis maxillam fuiſ-
ſe appellatam, ipſum malæ nomen in-
dicio eſt, quod ex maxilla contractum
eſſe, jam diu eſt cum docti homines de
M. Tullio (1) didicerunt. Quod nomen
etſi Plinius (2) tradidit, in homine
tantum habere locum; non tamen ſcri-
pſit, haud licitum eſſe in homine quo-
que ſuperiorem maxillam dicere: imo
licere, exemplo docuit ſuo, cum re-
media adverſus *maxillarum dolores, tu-*
moreſve propoſuit (3). Celſus igitur,
ne quis dubitare poſſet, utram maxil-
lam mobilem eſſe, dixiſſet; cum illud
adddidit; tum ſuperiorem, niſi forte ſi-
mul cum inferiore, nuſquam, quod me-
minerim, alio quam malarum, nomi-
ne deſignavit: quin a malis aperte, ut
hic, maxillam, videlicet inferiorem,
diſtinxit, quemadmodum capite 7. hu-
jus libri videbis in illa certorum oſſium
enumeratione, *maxilla, malæ, jugu-* 526,
lum &c. quam conſtantem ejus conſue- 5.
tudinem haud ſcio, an alii ſatis adno-
taverint.

Locus eodem capite primo brevis eſt,
ſed in quo de pluribus dubitatur. *Su-*
per hos quoque muſculos, qui tempora
contegunt, os medium, in exteriorem
partem inclinatum, poſitum eſt. Sic cum
Lindenio Almeloveenius. Sed qui eos
præceſſerant, quotquot inſpexi, & cum
his non codex modo quem memorare
ſolitus ſum, ſed & Venetus, ut quæ-
dam quæ olim ex eo excerpſi, mihi ad-
huc oſtendunt, habent ad hunc modum,
ſub his quoque muſculis, qui tempora
connectunt: in cæteris autem conveniunt
codices, non editiones. Nam vel prin-
ceps, & Pinziana *inclinatam* habent,
nedum reliquæ; præter editionem Ronſ-
ſei, in qua tamen aliud diſcrimen ani-
madverto; ſcripſit enim *in interiorem*
partem inclinatum, quam lectionem Paa-
wius (4) ſequitur. Quibus de muſculis
Celſus loquatur, manifeſtum eſt: quo
de oſſe, ambiguum, eoque magis, quod
varia adeo profertur ſcriptura. De qua
etſi in muſculis minus controverſiæ eſt;
ea ipſa tamen a vera fortaſſe longius
abeſt, quam putant. Qua enim, quæſo,
ſignificatione tempora *connectere* iſti di-
cuntur muſculi quos temporales voci-
tamus? Difficultas hæc, credo, Con-
ſtantinum, & Ronſſeum impulit, ut in
libri ora adſcriberent *contegunt*. Quam
tamen

(1) *in Oratore.* (2) *Nat. Hiſt. l. 11. c. 37.*
(3) *Ibid. l. 21. c. 20. & l. 23. c. 2. & 7.*
(4) *Comment. in hunc loc.*

tamen Paawius vocem reſpuit, tanquam
Celſo minus familiarem, oblitus; ut re-
num, & omenti deſcriptionem (1), &
locos alios prætercam, ab hoc capite
diſtantes; hujus ipſius initio ſcripſiſſe
498, illum, *cerebri membranam contegit*, in ea-
33, demque pagellà paulo ſupra, *os conte-*
14, *gat*, & *erit contegendum*; ut intra duo-
& decim, aut tredecim verſus ter uſus
15. ſit. Eſt igitur Celſo maxime familia-
ris. Sed tamen dubito, num uſurpave-
rit hoc loco, an potius, quam *conte-*
gunt, ſcripſerit *continent*. Quo id au-
ctore? inquis. Nempe eodem Celſo,
quem animadverti, cum hos muſculos
indicaret hujus ipſius libri alio loco,
qui & in codice, & in editionibus ſi-
ne ulla cujuſquam dubitatione uno eo-
demque modo legitur, ita ſcripſiſſe,
517, *inter muſculos, qui tempora continent*.
4. Utinam Celſi ipſius auctoritate uti poſ-
ſem ad cætera pariter quæ in verbis
propoſitis dubia ſunt, veri ſimiliori ra-
tione dirimenda, quæ ab illo nimirum
pendent omnia, quod os intellexerit? Et
a primo quidem id eſſe videtur quod
latine a jugi ſimilitudine ſatis bene vo-
camus Jugale: quamvis enim hanc ju-
galis ſignificationem in Lexicis non vi-
500, deamus adnotatam; Celſus tamen *Jugule*
33. *appellari poſſe ab eadem ſimilitudine, a*
qua id Græci ζυγῶδες appellant, infra
docet, ubi id os memorat, ac deſcri-
bit. Quod attendens Paawius, negat,
propoſito loco de eo oſſe Celſum loqui,
de quo paulo poſt ex inſtituto ſit locutu-
rus, & quod præterea non *ſub* his mu-
ſculis ſit, ſed ipſis impoſitum. Cui ſe-
cundæ animadverſioni tantum videtur
tribuiſſe, Lindenius, qui de Jugali hic
dici, crederet, ut propterea fortaſſe,
pro *ſub his* ediderit *ſuper hos*, muta-
tione libris omnibus quos viderimus,
ut ſupra indicatum eſt, repugnante, &
minime ipſi neceſſaria, ſtante enim ho-
mine, eſt Jugule os infra totos ferme
eos muſculos. At Paawius proceſſum
petroſum opinatus eſt hoc loco indica-
ri: quam opinationem, cum Celſus ni-
hil uſquam attigerit eorum quæ non
niſi aperta calvaria, poſſunt de hac con-
ſpici; examinare non eſt operæ. De
Conſtantini autem opinione, quam ex
libri ora conjicimus, ubi pro *os medium*
poſuit *os malarum*, ſatis eſt, ſecundum
Paawii primam animadverſionem, hoc
quærere, quid attinuerit hic ſcribi quod
paulo poſt nihilominus erat ſcribendum?
Nam ſi *juxta* aurem *finiri* Jugale *os*
tradetur, *quod tranverſum a genis ten-* 500,
dit; inde ſatis intelligi poterat, *ſub* 30.
Temporalibus *muſculis os malarum, in*
exteriorem partem inclinatum, poſitum
eſſe. Quid igitur eſt? fortaſſe, nihil a
ſcriptis libris recedendo, vox illa *me-*
dium; quam quo referamus, ſi de oſſe
Jugali ſermo ſit, haud ſatis apparet;
de parte illa calvariæ accipienda eſt quæ,
ſub his muſculis latens, contra medium
fere ipſorum in exteriorem inclinatur
partem. Cum enim hic Celſus calva-
riæ latus deſcribat, ſuturam videlicet
ſquamoſam, & os quod proxime poſt
aurem craſſiſſimum eſt; a veri ſimili-
tudine non abhorret, cavere voluiſſe,
ne quis forte, ut æquatum exterius vi-
det ab his muſculis capitis latus, ſic
ob ignorationem eorum craſſitudinis pu-
tet, ſubjectam quoque calvariam ipſo-
rum eſſe ſuperficiei parallelam: itaque
illud caventem, ibi os extrorſum incli-
nari, ubi ſedem relinquat majori eo-
rum craſſitudini, docuiſſe: dixiſſe au-
tem, *ſub* his muſculis, quia hiſce ob-
tegitur, non ſecus atque alibi (1) cor,
dixit, *ſub ſiniſteriore mamma ſitum*. Ve-
rum ex his omnibus quæ ſuper uno iſto
loco a me ſcripta ſunt, noli aliud ma-
gis attendere, quam quod, Celſo au-
ctore, conjeci de verbo *continent* pro
connectunt ſubſtituendo.

Ejuſdem auctoritate ductus, nonnul-
las alias ſuſpiciones, dum infra lege-
rem hoc ipſum caput, subortas, mihi
jam demere conabor. Humerus, inquit,
extremis utrinque capitibus tumidus, mol- 504,
lis, ſine medulla, cartilaginoſus. Nulla 13.
hic mendi ſuſpicio. Nam quod duas il-

(1) *l. 4. c. 1. p. 184, 2. & p. 185, 10.* (2) *l. 4. c. 1. p. 183, 21.*

las voces *ſine medulla* Paawius (1) *omnino delendas* eſſe, pronunciat, quia hoc os, ſicuti mox Celſus ipſe agnoſcit, *medulloſum* eſſe, conſtat; delendæ eſſent aliæ quoque, id eſt *mollis*, & *cartilaginoſus*, quia durum eſſe, manifeſtum eſt., neque id Celſus negat. Sic enim pergit, *medius teres; durus, medulloſus*. At vero omnia ſunt retinenda; prima, quia de *extremis capitibus*; cætera, quia de *medio* inter extrema oſſe diſerte dicuntur: utraque autem, ſi eæ inter ſe conferantur oſſis partes, ſatis vera ſunt. Suſpicio autem oritur ex iis quæ continuo ſequuntur, *leniter cavus, in priorem & interiorem; gibbus, in poſteriorem & exteriorem partem*. Certe intelligis, hæc, ſicuti Lindenius, & Almeloveenius edidere, cum ipſius oſſis figura non convenire. Sed neque conveniunt quæ pro his omnibus meæ cunctæ habent editiones. In aliis enim ſic legas, *leniter gibbus, & in priorem & poſteriorem, interiorem, & exteriorem partem*: in aliis autem, quibuſcum Pinziana, & codex ipſe conſentiunt, *leniter gibbus* & *in priorem, & in exteriorem partem*; quaſi vero aut ab nulla parte eſſet cavus, quod primæ indicant; tunc autem preſſius Celſus ſcripſiſſet, leniter gibbus in omnem partem: aut præter priorem, & exteriorem, duæ partes reliquæ non eſſent hic commemorandæ; quod cæteræ ſignificant editiones; tunc autem Celſus hæc ſtatim non ſubjeciſſet, *Prior autem pars eſt, quæ a pectore eſt: poſterior, quæ a ſcapulis: interior, quæ ad latus tendit: exterior, quæ ab eo recedit*. Si Celſo igitur, & re ipſa ducibus, locus ille a librariorum facillima in ejuſmodi præſertim verbis deſcribendis hallucinatione eſt vindicandus; non inde, opinor, ejus initium unde Lindenius, ſed unde omnes reliqui faciendum eſt, reſcribendumque magna ex parte, ut primi illi, *leniter gibbus in priorem & poſteriorem & interiorem; cavus in exteriorem partem*.

Sed etſi tam varia, ut vidimus, apud varios ſcriptura vitium ipſa in eum locum irrepſiſſe, indicabat; non eſt tamen cur alteri plurimum fidamus, in quo ſcribendo mire omnes conſentiunt. Eſt eodem capite primo, ubi femina, id eſt femorum oſſa, *ab exteriore parte* 506,
gibba dicuntur. Sunt autem; idque pro- 20.
cul omni dubitatione; a priore, ſi re ipſa, & verborum paulo ante propoſita declaratione ſtandum eſt, quam Auctor *ad omnes articulos pertinere*, etiam 504,
in ulterioribus, diſerte admonuit. Credi- 21.
derim igitur, ſcripſiſſe, *a priore*, aut, ſi minus recedere a communi lectione velis, *ab anteriore*: aut ſi forte *ab exteriore* ſcripſit non tam quia inde quoque, in nonnullis præſertim corporibus, nonnihil gibba ſint, quam ut Hippocrati obſequeretur; non omiſiſſe tamen *a priore*, ut ſimul id quod multo evidentius eſt, ſimul ipſum ſequeretur Hippocratem (2), cujus hæc verba ſunt, *conſiderare oportet, quod femur gibboſum magis eſt ad externam partem, quam ad internam, & magis ad anteriorem, quam poſteriorem*.

Mendum quoque alterum mihi eſſe videtur in extrema eorundem feminum deſcriptione. *Atque in eo inferiora quo-* 505,
que capita media ſinuantur, quo facilius 25.
excipi a cruribus poſſint. Scire enim velim, quorſum pertineant duæ iſtæ voculæ *in eo*. Nihil enim ſingulari numero præcedit, quo referas. Noviſſima autem hæc fuerant, *tum infra introrſus leviter tendunt, quo æqualius ſuperiora membra ſuſtineant*. Igitur aut eæ voculæ inducendæ ſunt, ut modus quo præcedentia iſta dicuntur, in ſubſequentibus ſervetur, aut videndum eſt, an forte ex *ideo* deſcribentes fecerint *in eo*, potueritque Celſus ita ſcribere *ideo, quo*, ut notum eſt, eadem mente ſcriptum eſſe a M. Tullio (3) *eo, quo*, & *idcirco, quo*.

Verbum *ſinuantur*, quod in iſto ultimo erat loco, locum alterum ad memoriam reduxit ejuſdem capitis, ubi

oſſa

(1) *Comment. ad hunc loc.* (2) *l. de Fractur. num. 24.*
(3) *ad Attic. l. 8. epiſt. 9. & l. 1. epiſt. 16.*

oſſa brachii proponuntur. Brachii autem
nomine haud accipio humerum quoque,
de quo jam vidimus; tametſi, Celſo i-
pſo auctore, non aliis modo, me poſ-
ſe, crederem, qui cum ſupra hic ſcri-
504, pſit, *paululum motu brachii moveri ju-*
10. *gulum*, non videtur humerum quoque
non intelligere potuiſſe. Accipio, quod
ipſe multo ſæpius, eam artus ſuperio-
ris partem quæ inter humerum eſt, &
manum. Ejus igitur partis oſſa deſcri-
bens Celſus, cum radium propoſuiſſet
ſuperius tenuem, cubitum autem ibi
pleniorem, ampliuſque quam radius,
cum extremo humero commiſſum, dein-
de radium a cubito paulatim direm-
505, ptum; *rurſus*, ait, *ad manum coeunt,*
7. *modo craſſitudinis mutato. Siquidem ibi*
radius plenior, cubitus admodum tenuis
eſt. Dein radius in caput cartilaginoſum
conſurgens, in condicem ejus inſinuatur.
Cubitus rotundus in extremo, parte al-
terá paululum procedit. Gravis ſuſpicio
in ea cadit, *in cervicem ejus inſinuatur*.
Nam primum quæ eſt cubiti cervix?
aut ubi a Celſo indicata eſt? Deinde
quomodo radius in imum cubitum in-
ſinuatur, ſi cubitus ibi in radium, ut
probe noſti, ſe inſinuat? Denique cum
504, ſummam radii partem *leniter cavam* eſ-
32. ſe, a Celſo non fuerit prætermiſſum;
quomodo in ima tanto ampliorem omit-
tere ſinum potuiſſet? aut ſi omiſiſſet;
qui mox poſſet illum, ubi de manu
verba facit, non ſecus ac ſi propoſitus
antea eſſet, commemorare? Primam enim
manus partem deſcribens, duo ejus pro-
505, ceſſus, inquit, *in ſinum radii conjiciun-*
27. *tur*. Augetur ſuſpicio editionibus inſpe-
ctis, quæ ante Lindenium, a quo no-
tata illa verba accepit Almeloveenius,
prodierant. Nam Cæſarius quidem, &
Pantinus *in cervicem*, at cæteri *in ver-*
ticem (niſi quod Conſtantinus *in ver-*
tice) *in verticem*, inquam, *ejus* edide-
runt, quod in codice quoque eſt: in
eodemque, ut in editionibus quæ apud
me ſunt, prorſus omnibus, verbum
ſequitur quod quærebam, nimirum pro
inſinuatur habent *ſinuatur*. Quid tamen
adhuc iſta faciemus voce *cervicem*, aut
verticem, aut denique *vertice*? De cer-
vice enim diximus, cur hic agnoſcere
non poſſimus. Verticem autem ut pro
infima radii parte dici potuiſſe, non
negaremus, exemplo inducti, quod in-
fra animadvertimus in oſſibus digitorum; 505,
illa tamen adjecta vox *ejus* non digna 32.
ibi Celſo videretur, ſive ad radium vel-
les referre, ſive ad radii caput. Satis
enim fuiſſet ſcribere, *in vertice ſinua-*
tur. Si quid ego ſuſpicer, quæris; a te
peto, ut propoſitum locum attente re-
legas, & Celſi mentem in deſcribanda
alterna illa ſuperius atque inferius ra-
dii, & cubiti mutatione, perpendas.
Continuo idem quod ego, ſuſpicaberis,
ut radium quem in ſummo tenuiorem,
quam cubitum, dixerat, in imo dicit
eſſe craſſiorem; ita quoque eundem quem
illic oſtenderat multo minus, quam cu-
bitum, ad juncturam pertinere, hic con-
tra, unum ferme cum manu committi,
oſtendere debuiſſe, &, quod conſequitur,
tradere, cubiti loco radium ipſum ſinua-
ri. Quod præclare fecerit, ſi, ut puto,
ſcripſerit *in vicem ejus*, id eſt cubiti,
ſinuatur. Ita autem ſcribere potuiſſe,
cum aliorum, tum Celſi ipſius common-
ſtrant exempla. Quorum hoc, propoſito
ſimillimum, & maxime geminum, eſt
libro 4. cap. 7. *Sed hic vinum ſorbere,* 211,
ut ſupra præcepimus, morbus ipſe non 5.
patitur: in vicem ejus, cremor ptiſanæ
ſumendus eſt.

Suſpiciones alias; quaſi non nimis
multas jam protuliſſem, huc additurum,
opportune litteræ interpellant tuæ. Quæ
quoniam non breves ſunt, & multa,
ut video, de Celſo, nec levia, propo-
nunt; cum perlectæ fuerint, reſponde-
bo. Has interim accipe, & quæ de Sa-
monico expecto, fac mittas, & valeas.

Patavii Poſtrid. Kal. Januar. MDCCL.

EPI-

EPISTOLA OCTAVA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

LIteras perlegi tuas, quibus ex me plura quæris: illud primum, & gravius, quid ſentiam de non ita paucis, quas deſcriptas miſiſti, in Corn. Celſum Adnotationibus. Dicam, ut ſolitus ſum, ingenue. Ab una eademque manu mihi profectæ non videntur. Sunt enim plures ex quibus aut acumen ingenii elucet, aut doctrina multiplex, atque eruditio, aut linguarum peritia non vulgaris, ut ſi has a magno quamlibet Viro eſſe, dicas, non difficile aſſentiar. At ſunt viciſſim aliæ ab illis adeo diſcrepantes, ut prope pœniteat legiſſe. Quod ne temere dictum ſuſpiceris; relege quas indicabo.

In Celſi Præfatione hæc de Medicis
6, Rationalibus verba ſunt, *eum mederi*
32. *poſſe arbitrantur, qui prius illa ipſa, qualiter eveniant, perceperit.* Pro hoc ultimo verbo ſubſtituitur in Adnotatione *præceperit*, hoc addito *Unde præcipere animo, præſumere*; quaſi Celſus ipſe nec præpoſuiſſet *prius*, neque ita ſatis ſignificaret, qui illa ante didicerit. Lib. 1.
30, cap. 3. *Qui vomere poſt cibum voler, ſi*
14. *ex facili facit, aquam tantum tepidam ante debet aſſumere*. Adnotantur hæc, *Non* tantum, *ut alii, reponendum. Nam hic græciſſat, proque ως* tanquam *ponit.* Credas fortaſſe, vetuſtiſſimas editiones habuiſſe *tanquam*; noviſſime autem aliquos fuiſſe qui mallent *tantum*. Et tamen, ſi ex inſpectis a me tot editionibus tres excipias; cæteræ omnes, & vetuſtiores in primis, & codex habent *tantum*, quæ vox an huc magis conveniat, oſtendent quæ continuo ſequuntur, *ſi difficilius; aquæ vel ſalis, vel mellis parum adjicere*. Vides, ut *adjicere* opponatur illi *tantum*. Quin etiam, duobus verſiculis interjectis, hæc leges, *deinde aquam tepidam; ut ſupra ſcriptum eſt, bibere*. Sed gravius quiddam tentatur in verbis illis ex cap. 15.
lib. 3. *dandaque opera eſt, ne qua crudi-* 146,
tas in quotidianam id malum vertat, 20.
quartanam videlicet febrem. Hæc enim apponitur Adnotatio, *ne qua cruditas quotidiana in malum vertat*; ut cum dicitur *Hoc tibi vertet in malum*: non *ſe vertet*. Utrum tandem iſta adverſus codicis, & editionum conſenſum propoſita mutatio eſt, quod Celſus ita loqui, ut Plautus, Virgilius, & Cicero ipſe, non poſſet? an quod ibi non deberet, ubi de quartana in quotidianam facile mutanda verba facit? Hæc enim continuo ſubjicit, *Nam quartana neminem jugulat: ſed ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt*. Imo *ne qua cruditas quotidiana* iſto loco dicere non debebat, tum ne quis crederet, niſi quotidiana cruditas ſit, ex quartana fieri quotidianam non poſſe, tum
quia ægrum, ſupra juſſerat, *tertio die* 146,
abſtinere, hic vero quomodo in cibo 5.
aſſumendo ſe debeat gerere, non quotidie, ſed quo die febris expectatur, oſtendit. Libro 7. cap. 26. ubi is miniſter qui puerum, jam novem annos, nondum quatuordecim excedentem, ſic contineat, ut oportet, dum ei calculus extrahitur e veſica; ubi igitur is
miniſter debere eſſe dicitur *homo præ-* 476,
valens & peritus, verbum *prævalens* 2.
Adnotatio mutat in *prudens*. Quid ita? *Nam ſæpe* al *in veteribus codicibus pro* d *legitur*. Fac, ſæpe ita legi: Num ſemper, num hic ita lectum eſſe, credemus? ubi non prudentia modo, quæ ſatis hic quidem voce illa *peritus* ſignificatur, verum etiam vires adeo requiruntur, ut mox admoneat Celſus, ſi pue-

Digitized by Google

ri qui curatur, robuſtius ſit corpus, tum
476, unius loco, miniſtros eſſe oportere *duos*
10. *valentes*, qui contineant, imo ſemper
476, a lateribus alios *duos valentes*, qui unum
22. illum, aut eos duos *labare non ſinant*.
Magis ſane quam in his qui puerum
continent, in eo miniſtro prudentia re-
quiritur, cujus manibus altera alteri
impoſita mulieris venter premitur, ut
infantis mortui caput ad os uteri com-
pellatur. Neque tamen a Celſo inſe-
quente cap. 29. aliis quam his, deſi-
492, gnatur verbis, *valens homo, non impe-*
10. *ritus*.

Aliæ autem ſunt Adnotationes, nec
eæ paucæ, quibus non tam verba Celſi
mutantur, ut in ſuperioribus, quam
per cauſam gloſſematum omnino tollun-
19, tur, velut in ipſa Præfatione. *Nam fa-*
20. *mem facilius fert adoleſcens, quam puer:*
facilius in denſo cœlo, quam in tenui:
facilius hieme, quam æſtate: facilius uno
cibo, quam prandio quoque aſſuetus: fa-
cilius inexercitatus, quam exercitatus.
Quid hic gloſſematis? Nempe in duabus
illis vocibus *quoque aſſuetus*, quæ *gloſ-*
ſema eſſe ineptum dicuntur. Verum ſi
tollantur, quæ membri illius ſententia
erit? Sic etiam lib. 3. cap. 5. cum
126, oportere, ait Celſus, *cibum quam ma-*
19. *xime ſemper ab acceſſione futura reduce-*
cere: & , hoc ſalvo, dare quam integer-
rimo corpore; illud, *hoc ſalvo*, non du-
bitatur quin *ſuperfluum ſit, & gloſſema*.
Eſt vero adeo neceſſarium, ut, ſi demas,
Auctoris præceptum longe aliud appa-
reat. Neque enim id vult, nec fieri po-
teſt, ut febricitanti cibum ſemper de-
mus; cum eſt integerrimo corpore, ve-
rum ut integerrimo quidem demus, ſed
tunc dumtaxat, cum integritas tot ho-
ras manſura eſt, quot omnino ad cibi
diductionem requiruntur, antequam no-
va incipiat acceſſio. Hoc enim, ut ſu-
periore capite adverſus Aſclepiadem, &
Themiſonem conſtituit, non illud, Cel-
ſo præcipuum eſt: itaque, hoc ſalvo,
illud tunc denique non recuſat. Poſt
hæc, duo leviora videbuntur: ſed cum
in eundem librum cadant; alia hic po-
tius, quam ipſa, omittam. Alterum
ad caput attinet 13; alterum ad 18. In
primo legimus, *Si res inveteraverit*. In 143,
altero, *Si vero conſilium inſanientem* 13.
fallit. Ad primum hæc adnotantur, 155,
Abundat res. Sic tamen loquebantur Plau- 3.
ti tempore, ſed non Celſi. Ad alterum,
inſanientem pronunciatur *gloſſema eſſe*.
Nam elegantiſſime dici, (raro hoc fal-
lit). Non eſt nobis quærendum in pri-
mo, num ſic amplius non loquerentur
Celſi tempore, neque in ſecundo, an
omiſſa voce *inſanientem*, hærerent le-
ctores, pauliſper ſaltem. Celſus ipſe
hoc eodem libro cap. 21. certe ſcripſit,
Neque eum res feſellit; niſi huc quo- 161,
que, adverſus codicis, & editionum fi- 22.
dem in ſententia obfirmati, duo conten-
demus irrepſiſſe gloſſemata: ſicque alia
in alios, qui produci poſſent, Cornelii
noſtri locos, ut puta ubi ſub Operis fi- 557,
nem legitur, *cum jam vetus res eſt* pro 32.
vetus morbus eſt, aut alibi, *Ubi bene* 521,
res cedit, & *Balneum rarum res amat*, 8.
& *neque enim ſemper concoctionem res* 166,
expectat, &c. Sed quis tandem erit mo- 27.
dus? Si jam ſic in alienis ſcriptis ni- 79,
mis ingenioſi eſſe velimus; ad multo 29.
pauciora verba redibunt antiquorum li-
bri, eorumque ſententiæ ex dilucidis
ſæpe obſcuræ fient, & ex abſolutis ali-
quando imperfectæ.

Eſt viciſſim ubi Adnotationum Au-
ctorem malles ingenium exercuiſſe ſuum,
quam Celſum, quem aliqua tueri æqua
interpretatione decebat, præpropera fe-
ſtinatione damnaviſſe, ut libro 4. capi- 220,
te 12. quod de morbo *ventriculi* ſcri- 6.
pſit, qui *κοιλιακὸν a Græcis nominatur*.
Statim decurritur ad notam hanc ap-
ponendam: *Commiſcuit* colicum *cum κοι-*
λιακῷ Celſus. *Facilis enim eſt lapſus*.
Quid? ſi proximo, quod ſequetur, ca-
pite diſerte non ſcripſiſſet, inteſtini ple-
nioris morbum (de quo eſt caput 14.) 221,
κολικὸν nominari. Altera additur nota, 22.
Hallucinans hæc ſcripſit, quia cum al-
vum nihil reddere dicat in hoc morbo
(quod falſum eſt, & videtur de colico
intelligendum) tamen paulo poſt aſtrin-
gentia præſcribit. Ex quo apparet, me-
dicum non fuiſſe Celſum. Ego vero me-
dicum non fuiſſe, opinor, qui hoc ipſi
objecerit. Vidiſſet enim, poſtquam ven-
trem

Digitized by Google

trem tandiu *liquaverat*, quandiu in *lon-*
go morbo opus eſſet, debuiſſe tandem
ſub finem morbi juſtum robur ventri
220, ipſi reddere, idque *paulatim facto tran-*
34. *ſitu*, non ad valida aſtringentia, ſed
ad *aſſam carnem valentem*, & ad *plu-*
viatilem aquam decoctam, timentem vi-
delicet, niſi ventrem denique confir-
226, maret, *ne vitium contrarium oriretur*, ut
26. loquitur capite 16. Cæterum quo ma-
gis omnibus manifeſtum eſt, & ſemper
fuit, deſcriptum hic, & curatum a
Celſo morbum longe alium eſſe ac qui
ſolet a Medicis Cœliaca paſſio nomina-
221, *ri*; eo æquius erat, exemplo adductos
20. quod inſequens caput proponit, Ilei,
primum inquirere, an forte qui ante
Celſum de Medicina ſcripſerant Græci
non eundem quem poſteriores, morbum
eodem nomine deſignaſſent; aut ſi eun-
dem, an interdum tamen alium quo-
que: deinde, ſi nunquam alium quam
poſteri, ſignificaſſent; tum vero cogi-
tare, an librarii, ut tot alia nomina,
græca præſertim, in deſcribendo vitia-
runt, ita aliud a Celſo fortaſſe ſcriptum,
in κοιλιακός mutaſſent. Rubeus (1) eſt
certe laudandus, qui cum alium omni-
no morbum ac quem alii hoc nomine
ſolent, a Celſo hic proponi, videret;
tum quis eſſe poſſet, quæſivit, tum ple-
roſque redarguit, qui *cum* hoc *non a-*
nimadvertiſſent, *injuria Celſum toto hoc*
fere capite reprehenderunt. Sed Adno-
tationum quas miſiſti, plures non ea
æquitate ſcriptæ ſunt. Itaque ad locum
lib. 2. cap. 4. quem ſtuduerant Inter-
pretes alii vel explicare, vel reſtituere,
de quibuſdam in urina *quaſi filis*, hoc
52, adnotatur, *Falſum eſſe Celſum ſatius*
22. *eſt dicere*. Qua ratione cito quidem
nodi inciduntur; non ſolvuntur.
Neque aliter cum Celſo agitur ad ca-
put 1. ejuſdem libri. Nam quod ſcri-
44, pſerit, *urinæ difficultas*, στραγγουρίαν
6. *quam appellant*, non quæritur, num
forte in codice vetuſtiſſimo cum græcæ
vocis prima ſyllaba *Στρ*, atramento dif-
fugiente, intercidiſſet, ſciolus aliquis
longe aliam ac Celſus ſcripſiſſet, te-
mere ſuffecerit. Continuo ſic pronun-
ciatur, *Fallitur Celſus in στραγγουρίας*
interpretatione, *quæ proprie Latinis* ſub-
ſtillum, *non* ſtillicidium) adduntürque
in hanc ſententiam quæ apud Mercu-
rialem (2), & Meurſium (3) legeris ex
Feſto, & Catone, qui *omnium*, *qui*
nunc extant, *antiquiſſimus linguæ Lati-*
næ auctor dicitur ab Adnotationis Scri-
ptore. Quem ego potius oblitum cre-
dam addere *proſa oratione*, quam igno-
rare potuiſſe, Plautum, & Terentium
extare, quorum uterque antè Catonem,
& primus quidem luſtris non ita pau-
cis eſt mortuus; ut æquior in eum ſim,
quam ipſe in Celſum fuit. Qui tamet-
ſi hic, & alibi illud fortaſſe magis
ſpectaſſet, ſtranguriam quam ibi ex
Hippocratis ſententia memoraret, ſine
urinæ difficultate non fieri; quamobrem
credo, quæ in Epidemiis (4) de ſtran-
guria poſita ſententia fuerat, eandem
in Aphoriſmis (5) legi de dyſuria; ta-
metſi igitur Celſus id magis ſpectaſſet,
quam ipſam vim, & naturam vocis;
hanc tamen vim certe quidem ita ex-
preſſit aliquando, & præſertim proxi-
mo capite ſeptimo, Aphoriſmum ver-
tens 80. Sect. 4. ut στραγγουρίην ſic red- 61,
diderit, *ſi urina paulatim deſtillat*. Sed 8.
magnus Vir, & qui multa adeo ex græ-
cis latina fecit, tam facile, in re quam
ignorare haud poterat, non fuiſſet, opi-
nor, damnatus; ſi qui damnavit, an-
tea, ut bonum interpretem decet, ejus
libros ſæpe, attenteque perlegiſſet: quod
non feciſſe, cum ex iis quæ ſubinde
ſcripta ſunt ſupra, tum magis ex his
quæ ſum additurus, intelliges.
Libro 3. cap. 6. *quando æger melior* 129,
ſit, inquit Celſus. Hæc, inter cætera, 2.
adnotantur, *Cicero*, meliuſcule mihi
eſt. *Celſus diceret*, ſum meliuſculus:
Vid. cap. XX. p. 159. l. 9. Ibi vero
iterum legitur, *ſi æger melior eſt*. Qui
magis Celſum verſaſſet; non hunc lo-
cum, ſed alterum indicaſſet ex cap. 22. 171,
Qui meliuſculus eſſe cœpit: Libro 2. 33.
cap.

(1) *Annot. in hoc cap.* (2) *Prælect. Patav. l. 3. c. 32. & alibi.*
(3) *Not. in Caton. de Re Ruſt. c. 156.* (4) *l. 2. S. 6.* (5) *S. 6. Aph. 36.*

Digitized by Google

cap. 12. *ſi reprimendi cauſa, ex verbe-*
86. *nis*. Adnotatio ſic habet: *Tallos her-*
12. *barum intelligit Celſus per* verbenas: *ut videbis poſtea variis locis*. Tu vero an bene, an ſatis Celſi mens ita explicetur, ex illo uno quidem, ſed præ cæteris attendendo, loco ſcies, quem Litteris protuli ſuperioribus (1).

Sic pariter ex alia Epiſtola (2) intelliges, num probare liceat conjecturam ad verba illa, quæ recte olim cap. 28.
329, lib. 5. legebantur, *ſi non labitur* ſpecil-
22. lum, *ſed æquali innititur*, ſic adnotatam, *Vel* labitur ſede quali *Conjectura eſt, quia ſedem poſtea in eo ſignificatu ſumit*; quaſi non continuo id Celſus opponeret, quod, ut lectionem antiquam confirmat, ſic ejuſmodi conjecturis refragatur, *ſi inæquale quoque & aſperum ſubeſt*. Sed hoc ea Epiſtola ſatis explicavimus. Itaque præſtat ad alteram Adnotationem tranſire. Inter alia quæ lib. 4. cap. 8. utilia hepaticis remedia
214, traduntur, *pini flos* legitur. *Pini flos*,
17. ſcribitur in Adnotatione, *i. e.* chamæpitys, *quia non audet dicere* pinum *ſimpliciter, ne intelligatur arbor. Propterea Virgilius*: Et ſemper florida pinus! *Ubi male P. Bembus* πίτυς *pro pinus correxerat in Culice in fine. Adde quod Dioſcor. dicit* ἡπατικοῖς *prodeſſe chamæpityn*. Si alienas lites mihi facere placeret meas; quærerem, ut priuſquam ita damnaretur Bembus, quocum modeſtius olim egerat Petrus Victorius (3), unde iſta Virgilii interpretatio petita eſt; quærerem, inquam, ut chamæpityn ſemper florere, oſtenderetur: nam Bembus quidem, Theophraſti (4), aut certe Plinii (5) teſtimonio, oſtendere poterat, *toto anno florere* picridem ſuam. Sed tamen ſi ibi Virgilium, ut in verſu quoque illo altero (6)

Ipſe thymum, pinoſque ferens de montibus altis,

ſi Virgilium, inquam, darem, pini vocabulo deſignaſſe chamæpityn; quod vel olim inter Viros doctiſſimos controverſum, atque adeo a Salmaſio (7) pernegatum eſſe, ſcio; non hinc profecto ſequeretur, quam herbam Poeta vocaſſet pinum, eandem Celſum, non jam pinum, ſed *pini florem* vocare potuiſſe. At enim Celſus non auſus eſt dicere pinum ſimpliciter, & humilis iſta pinus hepaticis prodeſt. Audio. Sed mitto quærere, cur non dixerit potius pinum humilem, aut pinum florentem? Hoc unum quæro, cur non auſus ſit dicere chamæpityn? Certe ſi Adnotationum Auctor diligentius Celſum verſaſſet; noviſſet præclare, libro 5. cap. 4. non dubitaſſe ſcribere, 243,
pyrethrum; chamæpitys, uva taminia, 28.
quam vocem *chamæpitys*, ſive eam latinis, ſive græcis potius, ut tot alias, litteris ſcripſerit Celſus, cum omnia habeant apud me exemplaria, ne illo quidem excepto, quod calamo deſcriptum eſt; ſuſpicari non oportet, obſcuro *pini floris* nomine hic eandem herbam, quam perſpicuo poterat, ſignificare voluiſſe. Nam quod hæc hepaticos juvet, ita verum eſt, ut tamen ipſa quoque major pinus iiſdem utilis ſit, auctore non ſolum Dioſcoride (8), ſed inter alios, hoc vetuſtiores, apud Cælium Aurelianum (9) Diocle ipſo, *quem inter priſcos maximoſque medicos* Celſus (10) poſuit. At hi, inquis, pini folia laudabant; non florem! quem neque laudare poterant, quippe cum pinus nullum ferat; ut propterea Conſtantinus hic legendum cenſuerit *lini flos*. Ego vero qui de lini flore, aut foliis nihil ejuſmodi invenire adhuc potui litterarum memoriæ mandatum; ſi quid hic eſſet mutandum, multo mallem *pini folia*, quam *lini flos*. Prius autem quam mutemus, cogitandum eſt, potuiſſe Celſum cum iis facere quos ex Theophraſto (11) commemorat Cæſalpinus (12), hæc ſcribens, *præter fructum, amentum fert* pinus *deciduum, quem alii florem putant*. Quin Cæſalpinus

(1) *Epiſt. VII. 4.* (2) *VI.* (3) *Varior. Lect. l. 25. c. 5.* (4) *de Hiſt. Plant. l. 7. c. 11.* (5) *Nat. Hiſt. l. 21. c. 17.* (6) *Georg. l. 4. v. 112.* (7) *Pliniam. Exercit. in Solin. c. 23.* (8) *de Med. Mat. l. 1. c. 74.* (9) *Morb. Chron. l. 3. c. 4.* (10) *l. 7. c. 6. p. 418, 4.* (11) *Vid. Hiſt. cit. l. 3. c. 6.* (12) *de Plant. l. 3. c. 52.*

ipſe florem amentaceum ferre, non ne-
gat: Cælius autem (1) cum veteres Me-
dicos, generatim ait, *viridis pini deco-
ctionem* hepaticis dediſſe; certe amenta
iſta non excepit. Verum hæc tu vi-
deris. Interea ad aliquando graviora ve-
niamus.

50, Libro 2. cap. 3. *Pejor cita alvus eſt*,
13. inquit Celſus, *ſed ne hæc quidem terre-
re protinus debet, ſi matutinis tempori-
bus coacta magis eſt, aut ſi procedente
tempore paulatim contrahitur, & rufa
eſt, neque fœditate odoris ſimilem alvum
ſani hominis excedit*. Nihil hic aliud
adnotatur, niſi quod ad vocem *coacta*
pertinet. *Coacta*. *Martialis*: *Nec* (ſic)
*deſideria coacta ventris, Gutta pallia non
fefellit ulla.* Quid hæc de catella (2),
deſiderio exonerandi ventris impulſa, at-
tinent ad minus liquida alvi recremen-
ta? Hic enim manifeſtum eſt, reſpexiſ-
ſe Celſum ad locum illum ex Coacis
Prænotionibus haud ita procul a fine,
*Alvi egeſtio optima eſt mollis, cohærens
ac compacta, ſubſulva, non valde gra-
veolens*, ſive etiam ad alterum conſimi-
lem ex libro Prænotionum (3): nec du-
bitare quiſquam poteſt quem non pigeat
quæ de juſta copia, horaque conſueta
egeſtionis, & de lumbricis ſimul ejectis
in utroque loco ſubſequuntur, cum iis
conferre quæ propoſita Celſi verba pro-
xime antecedunt, aut ſequuntur ad tres
iſtas eaſdem res ſpectantia, & eadem
quidem ſententia. Igitur a Celſo, ni-
hil hic niſi quæ egeruntur, attendente,
alvus coacta opponitur *alvo liquidæ*.
229, Satiſque erat libri 4. caput 19. quod
12, de ventris fluxu eſt, perlegiſſe, ut pa-
27. teret, hic alvum coactam alvum minus
liquidam ſignificare: quanquam hoc il-
lis etiam verbis confirmatur quæ conti-
nuo ſequuntur, *aut ſi procedente tempo-
re paulatim* alvus *contrahitur*: demon-
ſtratur autem evidentiſſime loco altero
67, ex capite 8. hujus libri 2. *Alvus in hac
27. valetudine* (tabe adhuc ſanabili) *ea tu-
ta eſt, quæ quotidie coacta, eaque con-
venientia his, quæ aſſumuntur, reddit.*
Quod enim hic dicitur de ipſis recre-
mentis, ibi, ut idem ſignificaretur, de
alvo dictum eſt.

Hæc ſcripſeram, cum in aliam inci-
di Adnotationem, ex qua locum iſtum
ultimum lectum quidem eſſe, nec me-
lius tamen explicatum cognovi. Ne-
que enim aliter exponitur ac primus
ille, nempe ad hunc modum: Coacta
ergo alvus *erit hic quæ* cogitur *excerne-
re, ut infra* (eodem cap. 8.) *quæ vix
excernit*: locus autem qui indicatur, re-
vera de alvo eſt quæ cogitur excernere
in iſchiadicis, *alvuſque niſi coacta non* 75,
reddit, idque, quod excernitur, mucoſum 19.
eſt. Sed quid hic ad priorem locum
de tabeſcente? in quo alvus *coacta*, *ea-
que convenientia* reddere dicitur. Num
coacta ad alvum referemus vi apertam?
quando *convenientia* non niſi ad egeſta
referri poſſunt; interjecta autem *eaque*
prohibent alio *coacta* referre, quam quo
convenientia. Verum quid verbis opus
eſt? Utrumque locum ex libro 2. Præ-
dictionum Celſum deſcripſiſſe, cætera
oſtendunt. Is autem qui ad tabeſcen-
tem attinet, ejuſmodi eſt (4), *Venter
autem egerat quotidie, & id, quod ege-
rit, ſit durum* (ἔστω σκληρὸν) *copia pro
ratione ciborum ingeſtorum*. At qui de
iſchiadicis eſt (5), *quibus alvus non ege-
rit, niſi ad neceſſitatem coacta* (εἰ μὴ
πρὸς ἀνάγκην) *& prodit ipſis multus ſter-
coraceus mucus*. Celſo igitur aliud in
alio loco latine reddendo ſpectandum
fuiſſe, intelligimus, ideoque alterum ex
altero loco non eſſe explicandum. Mul-
to autem minus ex loco qui ad iſchia-
dicos ſpectat, illum interpretari decet
quem primum ex cap. 3. produximus, 50,
& ex Coacis Prænotionibus, aut ex 13.
Prænotionum libro acceptum diximus.
Nam *coacta* ex ξυνεστηκός, aut *συνεστηκὸς*
videtur expreſſum, quod *cohærens* red-
diderunt. Prætereaque manifeſtum eſt,
Celſum de *cita* jugiter *alvo* loquentem,
cum mane *coactam magis* dixit, minus
quidem liquidam intelligere potuiſſe,
adeo autem duram factam, ut cogi de-
beat ad egerendum, non potuiſſe.

Videamus porro, num alibi hæ Ad-
notationes Celſum felicius interpreten-
tur: & primum in alio loco ubi ad
Hippocratem pariter videtur reſpexiſ-
ſe.

(1) *cap. cit.* (2) *Vid. Martial. l. 1. Epigr. 110.* (3) *n. 9.* (4) *n. 12.* (5) *n. 45.*

29, ſe . Libro 1. cap. 3. *Ubi amari ru-*
31. *ctus cum dolore & gravitate præcordiorum ſunt , ad hunc* (vomitum) *protinus confugiendum eſt*. Hæc adnotantur, *Amari ructus i. e. acidi , ὀξυρεγμίαν Græci vocant . Lucil. exhalans acidos e pectore ructus* . Nullum eſt dubium , quin ructus acidi a Græcis ſic appellentur, imo *apud Hippocratem atque alios medicos nihil pene eſt notius* , ut vere ait Mercurialis (1) , quam ſic vocari . Illud dubium eſt , qua ratione quos Celſus *amaros* dixit , nos *acidos* intelligamus , præſertim ſi , ut eidem Mercuriali (2) , & Almeloveenio viſum eſt , ſpectaverit hic Aphoriſmum 17. Sect.4. quo Hippocrates vomitum præcipit *cordis morſum* , & *oris amaritudinem* patienti . Nec vero probabiliorem crediderim interpretationem alterius loci ex libro 3. cap. 20. Cum lethargicos alii excitare identidem ſtuderent admotis iis quæ ſternutamenta evocarent , aut fœdo moverent acrique odore ; extiterat quidam Tharrias , inſequenti etiam capite nominatus , qui contenderet , expectandum eſſe dum lethargus cum febrili acceſſione remitteret ; tunc enim , niſi æger expergiſceretur , eſſe ob has cauſas excitandum , ut excerneret ali-
159, quid , & ſumeret : *Itaque eos , qui ſu-*
3. *binde excitant , ſine uſu male habere* .

Huc ea adſcribuntur , *Græciſmus eſt ἀπείρως ἔχειν , imperitos eſſe* . Mihi vero magis congruens cum iis quæ ſequuntur , & minus contumelioſa in cæteros Medicos placet interpretatio , ut intelligam , hoc Tharriam dixiſſe , qui identidem ægrum excitare conarentur , eos
159, hunc ſine utilitate vexare . *Neque enim,*
8. ut ibidem mox legimus , *vigilando melior fit ; ſed per ſe , ſi melior eſt , vigilat* . Notius eſt autem , quam ut confirmari a me debeat , *uſum* perſæpe utilitatem ſignificare : nam *male habere* quin idem hic valeat , ac moleſtia & incommodo afficere, dubitare nemo poteſt, cui vel Celſi unius non ſit ignota conſuetudo , tot aliis locis quos ſciens prætereo , non aliter , quam libri ejuſdem 3. capite 6. ſcribentis , *qua mole*
(ſatis multæ veſtis) *plerique ægros in* 130,
ipſo impetu febris , potiſſimeque ubi ardens ea eſt , male habent . 23.

Eſt etiam ubi Adnotationes aliquæ obſcuræ mihi videantur , velut ea quæ ad vexatiſſimum illum Præfationis attinet locum (3) , ubi , inter cætera , ab Anatomicis , ſpirante etiam tum animali , in hujus interioribus animadvertenda , occurrit vox illa *confractum* , ſi- 7,
ve , ut alii antea ediderant , *contuſum* , 13.
ſive , ut Schulzius ſibi perſuaſit , *confrutum* , ſive demum , ut in aliqua editione , & in Conſtantini erat codice , & in Veneto , & Forolivienſi , *contractum* : quæ vox cur Rubeo placeret , alias ad te ſcribens (4) , commemoravi . Auctori quoque placet Adnotationum . *Sed* cauſam , id eſt explicationem haud ſatis intelligo . Sic enim habet , *Ruell.* contractum . *Σύμπτωσιν vocat Hippocr. Aph. 3. lib. 1. compreſſum , contracturam : contractum ergo legendum*. Quid enim ſibi vult per interiorum *compreſſum* , & *contracturam* , quod non ſatis complectantur duæ præcedentes , inter cæteras , voces *figuram* , *magnitudinem* ? Reddunt quidem latine , ut noſti , plures Interpretes græcam illam aphoriſmi vocem *compreſſiones* , alii , ut Mercurialis , quem , ut civem , libenter nomino , *collapſiones* , ſed omnes eadem quam aphoriſmus requirit , ſententia , ut effectum videlicet inſtitutæ a Medico evacuationis . Sed quid hæc ad Celſi propoſitum , de eo interiorum ſtatu qui maxime ſecundum naturam ſit , ibi ſermonem habentis ? Obſcura igitur Adnotatio eſt . Quod ſi exemplum aliud aliquod quam concidentium ab evacuatione vaſorum ; produxiſſet ; conarer fortaſſe rem ad eum modum explicare, qui mihi , iſtam vocem *contractum* in codicibus reperienti , in mentem venerat aliquando , nec fortaſſe præter rationem . Scilicet cum inter iſta omnia quæ Celſus , ſive potius apud Celſum Rationales Medici conſideranda eſſe , ajebant in vivi animalis interioribus , nihil de horum motibus inveniamus , cumque de eorundem Medicorum ſen-

(1) *Prælect. in Aph.1. S.6.* (2) *in Aph.17. S.4.* (3) *Vid. Epiſt.III. & V.* (4) *Epiſt.II.*

Digitized by Google

tentia modo oſtenſum eſſet, quanti re-
ferat ſcire, an concoctio fiat quod *at-*
6, *teratur cibus in ventre*, ut docebat Era-
11. ſiſtratus, an aliter, ut alii; item quæ
6, ad *ſpiritum trahendum* attinent, *& emit-*
1. *tendum*, ad *venas modo ſubmittentes ſe,*
6, *modo attollentes*, ad alia ejuſcemodi; ob
5. has cauſas non improbabile videri poſ-
ſit, *contractum* inter cætera poſitum eſſe ea mente, non ut interiora collapſa, ſed ut alternam eorum contractionem ſignificet, per quam cor ſanguinem in vaſa impellit, ſeptum tranſverſum ad ducendum ſpiritum juvat, ventriculus denique, & inteſtina, dum periſtaltico motu cientur, ſive, ut loquitur M. Cicero (1), *tum adſtringuntur, tum relaxantur*, etiam *terendo ſic cibo*, faciunt, ut *omnia cocta ſint atque confecta*. Sed hæc obiter: Ad minus obſcuras Adnotationes redeamus.

Apertiſſimæ illæ ſunt, quibus aliquis redarguitur, ut ea quam venæ, paulo ante pro arteriis poſitæ, ad memoriam redegerunt. *Male Conſtantinus pro venæ reponit arteriæ.*) Nihil mutavit Conſtantinus, ut qui probe ſciret, priſcis, & in his Celſo in more fuiſſe, ut ſæpius pro arteriis dicerent venas. Explicat tantum. *Venæ hic, i. arteriæ*. Si æque paucis poſſem, inquirerem hic, jure, an injuria Celſum quoque ipſum modo in remediorum materia, modo in aliis quæ pariter ad Medicum ſpectant, libere aperteque aliæ Adnotationes reprehendant: Verum ſatis ſit tibi quod ſupra in aliqua attigi de eo genere. Sed minus tamen decuiſſet, in iis rebus tantum Auctorem ab eo notari qui in iiſdem longe excelleret. Quod ne hic facile credamus, nonnullæ ex his faciunt Adnotationes. Libro 5. cap. 18, in Cteſiphontis malagmate partem Cel-
258, ſus ponit *nitri quam ruberrimi*. Hoc ad-
20. notatur; *Mirum, qui dicat ruberrimum eſſe nitrum, cum viride ſit, & in ollas indatur, ad caules viridiores efficiendos.*

Non mihi opus eſt quærere, quo colore eſſet nitrum quocum olera coquebantur, ut *ſmaragdina* fierent, quemadmodum loquitur Apicius (2); & Columella (3), Plinius (4), Martialis (5) indicant: illud certe erat album, quod teneris etiamtum braſſicæ plantis, tritum deſuper ſpargebat Palladius (6), *ut ſpeciem pruinæ candentis imitaretur*; ſic enim poſtea, *virore ſervato*, coquebantur. Satis eſt; ut de Plinio (7) nihil dicam, qui nitrum in Ægypto, ſcripſit, *& ruſum exire a colore terræ*, aphronitrum autem probari, ut ſit *colore pene purpureo*; ſatis, inquam, eſt quid de nitro ipſo tradiderint Medici tres, inter antiquos nobiliſſimi, & omnium manibus verſatiſſimi, commemorare. Hippocrates igitur libro de Internis Affectionibus (8) mentionem facit *nitri Ægyptii rubri torrefacti*; *nitri* item *rubri* libro de Natura Muliebri (9), & libro 2. de Morbis Muliebribus (10), &, ne alios perquiram locos, libro etiam de Fiſtulis (11), ubi *nitrum rubrum aſſari*, jubet. Dioſcorides de Medica Materia libro 5. cap. 89. non id modo quod Plinius, habet de optimi aphronitri *colore pene purpureo*; ſed quod ad nitrum ipſum attinet, *præferri* hoc, ait, *leve, roſeo colore, aut candido*. Galenus denique libris de Compoſitione Medicam. ſecund. loc. *nitrum rubrum* memorat in Compoſitionibus Ariſtarchi (12), Tryphonis Gortyniatæ (13), Critonis (14), & Andreæ (15). Nec plura quæro ex his tribus, aut ex aliis, qui poſtea floruerunt, Medicis: tametſi Oribaſium (16) memini de nitro eadem quæ Dioſcorides, ſcripſiſſe; Avicennam (17) *album, aut purpureum, aut roſeum*, prætuliſſe; Auctorem denique Hiſtoriæ Simplicium Medicamentorum (18), quæ ſub Serapionis nomine circumfertur, *alibi colore roſeo, rubrove, alibi candido, cinericioque* commemoraſſe: nec Recentiores (19) deeſſe, qui etiamnum in Ægy-

pto

(1) *de Nat. Deor. l. 2. c.* (2) *de Re Culin. l. 3. c. 1.* (3) *de Re Ruſt. lib. 12. c. 8.* (4) *Nat. Hiſt. l. 31. c. 10.* (5) *Epigr. l. 13. 17.* (6) *de Re Ruſt. l. 3. c. 24.* (7) *Ibid.* (8) *n. 29.* [9] *n. 29.* [10] *n. 120.* (11) *n. 6.* (12) *l. 5. c. 1.* (13) *l. 9. c. 2.* (14) *Ibid. c. 3.* (15) *l. 10. c. 2.* (16) *Medic. Coll. l. 13.* (17) *Canon. l. 2. tr. 2. c. 84.* (18) *l. 6. c. 53.* (19) *Vid. apud Ettmull. Not. ad Ludov. Diſſ. 1. de Remed. &c.*

pto prope Nilum quasdam nitri *ſtrias* efloreſcere ; confirment , *nunc rubeſcentes* , *nunc blande cæruleſcentes* , & (1) *nitrum nativum Alexandrinum roſei coloris eſſe* , *ejuſdem Neapolitanum* . Mirum eſt igitur , non jam apud Celſum memorari nitrum quam ruberrimum ; ſed mirari aliquem , quod memoretur . Neque minus admiratione dignum eſt quod adſcribitur ad initium capitis 21. libri 4. ubi occaſione captata ex *nimia*, de qua Celſus loquitur , *ſeminis profuſione*, ſive gonorrhœa proprie dicta , hoc de altera illa adnotatur , qua ex lue venerea non ſemen , ſed pus , aut aquoſa quædam emittuntur , *Ea vero me auctore , vocari poteſt fiſtula* . Scilicet effluxus , qui fiſtulæ effectus eſt , hoc auctore , fiſtula eſſet : ipſa autem fiſtula , quæ gonorrhœas illas graviores aut neglectas , aut male curatas demum conſequitur aliquando , in omnibus eſſet ex ea lue gonorrhœis vel leviſſimis , ac recentiſſimis .

Quæ omnia cum ita ſint ; reſcribere ad illum poſſes qui deſcriptas ad te iſtas Adnotationes miſit , quaſi *a viro divino* profectas , bene actum fuiſſe cum Celſo , quod earum Auctori , quicunque is tandem ſit , alias ejuſdemmodi addere non libuerit . Neque enim , iſta quidem ratione , *huic Augiæ ſtabulo expurgando* magis ipſe par fuiſſet , quam cæteri , qui huic operi , ut ſcribis , ſatis licenter pronunciantur *minime pares* . Duos illos dico , qui , ut ais , nominantur , doctos & acutos Viros , quos cum hoc præmium referre video diuturnæ operæ , ut profeſſi erant , in Celſo poſitæ ; dicere non poſſim , quam gaudeam , me aliis ſemper occupationibus ab eadem ſuſcipienda provincia fuiſſe avocatum , & dies vix paucos flagitanti tibi tribuere potuiſſe , quibus curſim nonnulla , ut hic illic forte occurrebant inter ſcribendum , attingerem ; non ex propoſito , Celſi libros emendarem . Quod ſi mihi propoſuiſſem ; alia atque alia , optimorum codicum præſertim , ſubſidia comparaſſem : atque , ut cæteris caruiſſem ; at certe diligentius aliquanto caviſſem , ne quæ mutanda non eſſent , mutarem ; ne quæ demenda non eſſent , demerem ; ne Celſum damnarem potius , quam interpretarer , aut ſaltem excuſarem ; ne eorum quæ alibi ſcripſit , aut in ſcribendo ſpectavit , oblitus , aliud quam quod præclare ſenſit , ipſi tribuerem ; ne quid mihi vellem , eſſet obſcurum ; denique ne Celſum iis in rebus accuſarem , in quibus ipſe quaſi hoſpes videri poſſem : aut ſi forte in horum aliquod prolaberer : ut modeſte id , & dubitanti ſimilis facerem ; non præfidenti feſtinatione pronunciarem . Quæ vitia , ut oſtenſum eſt , cum alia in alias , tum ultimum præſertim in omnes fere cadit , quas perpendimus , Adnotationes . Invenies fortaſſe & alias alia aliqua animadverſione dignas : quanquam mihi feſtinanter , & ne omnes quidem , percurrenti , plures , ut initio dixi , viſæ ſunt iſtarum diſſimiles adeo , ut facile poſſint ad longe alium Auctorem attinere , eumque Lindenio fortaſſe antiquiorem : certe alteruter ab altero videri poteſt quædam ſumpſiſſe , cum iidem interdum loci ad eundem modum legantur in illius editione recte emendati . Sunt etiam nonnulla in his Adnotationibus aliam ob cauſam ſupervacua , ſive quia res per ſe clara ſatis eſt , ſive quia ad alios Scriptores magis , quam ad Celſum , attinent quæ adnotantur . Vides igitur , quo delectu eſſet opus , ſi miſſis ad me Adnotationibus uti velles .

Cætera quæ ex me quæris , brevi poſſunt reſponſione expediri . Scire enim aves , num alia præſtet ad Celſum addere præter ea quæ multa de ſimilibus Auctorum locis , pauca autem de variantibus lectionibus , paginis ſubjecit Almeloveenius , aut ex ſuis , aliorumve adnotationibus conjecit in Scholia . Ego vero ſcire ex te aveo , quot , quantiſve ſit voluminibus Celſi editionem Bibliopola adornaturus . Neque enim uno aut altero vel majoris formæ ea omnia comprehenderet quæ addi poſſunt . Noli autem

[1] *apud eund. in Schrod. Mineralog. c. 23.*

tem credere; ut de ſimilibus Auctorum locis primum dicam, quæ non indicari, ſed fuſe produci, velles; modico hæc poſſe volumine contineri. At ea ſaltem, dices*, proferantur quæ ex libris Hippocratis, aut qui ſub Hippocratis nomine extant; Celſus videtur accepiſſe. Cave exiſtimes, non plura eſſe, quam quæ collegit Henricus Stephanus. Ne Aphoriſmos quidem omnes, huc attinentes, pervidit: itaque alii a Viris doctis additi ſunt, quos ipſe omiſerat. Præter Aphoriſmos autem quot alios tandem excuſſit libros? iſtoſque alios quam accurate? Quære, exempli cauſa, locos quos ſupra indicavi; num collegerit, facile intelliges.

De variantibus autem lectionibus ſic habeto, vel codices optimos, non modo vetuſtiſſimas editiones, crebris, & ſæpe manifeſtiſſimis ſcatere mendis: eſſe autem immenſi laboris ſeligere in ſingulis exemplaribus quæ utilia proponas, cum in mendis ipſis indicia nonnunquam lateant verioris ſcripturæ; ut ſi certa quædam menda omittas, doctos non ſatis adjuves: ſi nulla omittas; immani omnes inutilium verborum copia obruas.

Huc adde miras inter ſe varietates, & codicum numerum, & legendi, ob vetuſtam litterarum formam, & compendia vocum, difficultatem, & itinerum impendia ac moleſtias; niſi ſi velles alienis oculis, & diligentiæ credere, quæ in ipſarum, quas in manibus habemus, editionum lectionibus ut ſæpenumero fallat, periculo a nobis facto, compertum eſt. Crederes autem non modo in hoc, ſed in delectu quoque illo ut plurimum oporteret, qui infirmiſſima ſis valetudine.

Reſtat ut dicam de Scholiis. Jam noſtri quæ ad Celſum explicandum, emendandumve olim ſcripſerint Cæſarius, Thriverius, Pantinus, Lommius, Rorarius, Conſtantinus, Ronſſeus, Rubeus, Paawius, Rhodius, alii: Si omnia omnium edantur; quæ libri moles? nam fuſius aliqui ſcripſerunt. Deinde quot inutilia admixta ex inanibus hypotheſibus? Seligendum igitur. At quos omittes? Num qui prolixiores fuerunt? At in his quoque ſunt ſua bona: nec qui brevitatem ſecuti ſunt, idcirco non plura habent prætermittenda, vel quia non bona, vel quia a Lindenio jam in contextum recepta. Itaque intelligis, aut ex omnibus eligenda utiliora, aut omnia quæ omnes ediderunt, eſſe recudenda. Quorum alterum eſt longi temporis, gravis laboris, peracris in primis judicii, quod ſine aſſidua animi contentione adhiberi non poteſt; alterum inutile magna ex parte, & mole ipſa odioſum ac permoleſtum.

Quid ergo mei conſilii eſt? Nempe quod initio fuit, ut typographo auctor ſis eandem quam prius, Almeloveenii editionem repræſentandi, imo omnia, quæ ab Almeloveenio non ſunt, omittendi. Num tuas etiam, inquis, Epiſtolas? Imo illas maxime, necui amplius anſam præbeant Patavinas mihi Almeloveenii editiones tribuendi. Satis, ſuperque illæ Epiſtolæ hic, atque alibi e typographorum officinis prodiere, non ad id ſcriptæ, ſed ut privatim poſtulationi ſatisfacerem tuæ. Neque aliud mihi fuit propoſitum has quoque alias fundenti potius, quam ſcribenti: aut ſiquando aliud fuit; tunc fuit, cum ſcirem nedum, quot in folia poſſent excreſcere, nec ſpes deeſſet recognoſcendi, quæ nunc vix eſt relegendi. De prolixitudine ipſe quid ſentiam, paulo ante dixi. Edentur alias ſeparatim, ſi tanti eſſe videbuntur, nec tempus deerit recenſendi, & ad pauciora redigendi; noſti enim, nulla re nos fieri in ſcribendo longiores, quam temporis anguſtiis. Peto igitur abs te, mi Vulpi, majoremque in modum contendo, ut has quinque Epiſtolas apud te premas. Quod ſi in Præfatione tamen dicendum cenſueris, & ſcriptas eſſe, & qua impellente juſtiſſima ratione ſint ſcriptæ, aut ſi certo quopiam earum loco, ſpeciminis cauſa, uti volueris; non repugnabo. Vale.

Patavii IV. Idus Jan. MDCCL.

IN

IN
Q. SERENUM SAMONICUM

EPISTOLA PRIMA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

QUoniam longiſſimas illas in Celſum litteras (*) quas ſuperioribus diebus ad te ſcripſimus, longas tibi videri, negas; multo etiam quam expectas, longiores in Samonicum nunc ſcribemus.

Quærenius autem, quænam ex hujus quas adhuc vidimus, editionibus dignior ſit quam potiſſimum ſequaris; aut ſi nullam ejuſmodi invenerimus; quid tibi faciendum cenſeamus, ſimpliciter candideque (quod & ſolemus ipſi, & tu flagitas, mi Vulpi) admonebimus. Qui Samonicum formis deſcripſerit ante Aldum majorem, vel potius: quoniam hic erat jampridem mortuus; ante Franciſcum Aſulanum, Andreæ ſoceri ejus filium, neo Keuchenius (1) invenit, nec ipſe vidi. Itaque mirandum non eſt, ſi ut in primis fere cunctis conatibus uſu venit, non pauca in illa editione deſiderentur. Neque vero hoc eo dico, quod aut illa omnium prima fuerit, aut ſex illi, & viginti verſus quos in calce exhibet, imponere amplius cuipiam poſſint. Nam hi in reliquis deinceps pleriſque editionibus, ut Samonico indigni, & jure quidem, notati ſunt; ab Humelbergio autem etiam omiſſi: & cum, ipſo confitente Aſulano, *in aliis impreſſis codicibus deſiderarentur*; apud alios igitur ante ipſum Typographos (qua de re videbimus poſtea) prodiiſſet Samonicus, neceſſe eſt. Sed tum eo dico, quod antea; ſi Egnatio (2) credimus, viro ſane peritiſſimo, & quem, ut in Celſo, ita in Sereno quoque emendando operam ſuam Aſulano commodaſſe, vix dubito quoties ejus in utrumque Auctorem ad Gonzagam Epiſtolam relego; uſque adeo negligenter editus fuerat Samonicus, ut *legi vix poſſet*; tum quod bene multa ab Aſulano in ipſo edendo facta eſſe, animadverti quæ aut nullos, aut paucos certe invenerunt imitatores. In ipſo enim Proœmio, Apollinis, atque Æſculapii invocationem ſuſcepti argumenti propoſitioni antepoſuit; in capite autem de *hydropiſi* pleroſque verſus longe alio dedit ordine diſpoſitos, ac paſſim habentur: quod & alibi, non tamen tot in verſibus, fecit, & nominatim, nec ſine cauſa, in cap. de *profluvio cujuſque ſanguinis*. Sed & verſus omiſit, aut certe non agnovit aliquot, ut in cap. de *hemitritæo*: *Ceralium, atque* &c. & in cap. de *ſubitaneo dolore*: *Sic lacerat*, & duos qui continuo ſequuntur, verſus. Quibus quidem omnibus de rebus hic non judico; illud tantum animadverto, in hiſce verſibus ſine ulla admonitione omittendis ſocium, ut imitatorem (de extraneis nunc loquor; ſemper autem de iis ſolum quos ipſe viderim) ſocium, inquam, aut imitatorem nullum habuiſſe præter Cæſarium, niſi quod Humelbergius quoque

que

(*) *Epiſtolam videlicet I.* (1) *Prolegom. ad Samonic.*
(2) *Epiſt. Dedic. in illa ipſa editione A.* 1528.

que priorem illum verſum omiſit; in iis autem tranſponendis, nullum pariter, ſi Humelbergium excipias, qui tamen non ſemper ad eundem prorſus modum tranſpoſuit. Sed neminem invenit præter Sororis eoſdemque Aldi majoris Filios qui (id ſemel hoc in loco dixiſſe ſatis ſit) Avunculi editionem ſunt omnino ſecuti, qui verſus quoſdam, ab ipſo agnitos, reciperet, ut in fine cap. de *fellis vomitu*, ubi cæteri longe alium habent verſum,

Quæ capulas quoque producit medicina ſalubris,

atque alterum in cap. de *vulneribus quibuſcunque* &c. cujus videlicet hoc dedit initium:

Cum magna humanæ ſint pondera conditionis:

Tam multæ innumeri ſpecies mihi vulneris adſunt;

Verum ut ad alia veniamus; cum hunc verſum in cap. de *ſubitaneo dolore*, *febre*, &c. Aſulanus ſic ediderit:

Nec ſpernendus adeps, dederit quem beſtia Melus;

quamnam, quæſo, beſtiam eſſe *Melum*, dicemus? Melis quidem, vel Meles quod animal ſit, ex Varronis (1), Gratii (2), Pliniique (3) verbis conjici poteſt. Quibus & quendam locum M. Val. Martialis (4), cum Scriverio, Gronovio, & Schrevelio is facile addet qui Raderi (5) cenſuram, & Rutgerſii (6), ac Salmaſii (7) obſervationes in eundem locum perpenderit. Nam indicata ab aliis Frontini verba, atque alterum Plinii locum de Mele invenire ſe, diſerte negavit Aldrovandus (8), & ante ipſum Geſnerus (9), qui *nec memini*, inquit, *authoris nomen*, *qui hæc tanquam ex illis citat*. Hic vero fuerat ille idem Pontifex Sypontinus (10), quem paulo ante (11) ſcripſerat, non primum, ut is Pontifex opinabatur, ſed poſt Aggregatorem (videlicet Jacobum de Dondis Patavinum) alioſque, docuiſſe, Melem id animal eſſe quod nunc *Taxum* vocant. Qua quidem in ſententia eſſe fere omnes eruditos homines, agnovit Salmaſius (12), quanquam ipſe ex verbis Varronis longe aliud cenſuit. Ego vero etſi animadverti, quid Salmaſio, cujus & nomen, & diſſenſionem modeſte diſſimulat, reſponderi poſſe, crediderit Janus Ulitius (13), ac præterea quomodo alter ſcrupulus qui ab Jano ipſo ob Plinii verba injectus eſt, haud difficile eximi poſſit, ſi non modo cum Aldtovando (14) Natalis Comitis (15), aliuſve Poetæ verſiculos, ſed cum Geſnero eas quoque narrationes audiamus quibus Plinius, de quo agitur, potuit, ut tot aliis, ſive jure, ſive injuria fidem habere; tamen ne a propoſito longius abeam, huc redibo ut affirmem: *Melis* quodnam ſit animal, ex antiquorum Auctorum verbis conjici poſſe; eſſe autem animal, neminem qui aut illos, aut Caprum etiam Grammaticum (16); ne de Solino (17) quidquam dicam; vel curſim legerit, ignorare. At *Melus* non modo quale ſit, ſed ne id quidem quod animal ſit, neminem ex idoneis latinæ linguæ Scriptoribus legiſſe memini qui doceret. Itaque cæteri in eo verſu habent *Melis*, atque ideo Humelbergius (18) Melis, ſive Taxi adipem in quodam medico libello ad eundem iſtum de quo Serenus loquitur, uſum commendari affirmat, quod etiam in libro Æſculapii neſcio cujus proditum eſſe, teſtatur Geſnerus (19). Atque ego iſtiuſmodi errorem, ut fortuitum Operarum lapſum, neglexiſſem, niſi

(1) *Rei Ruſt. l. 3. c. 12.* (2) *Cynegetic. verſ. 202. & fortaſſe etiam 360.* (3) *Nat. Hiſt. l. 8. c. 38.* (4) *Vid. Epigr. 37. lib. 10. ex Muſeo P. Scriverii, item ex edit. Corn. Schrevelii, & Not. in idem.* (5) *Comment. in idem Epigr. quod ipſi eſt 35.* (6) *in Not. in idem Epigr. Edit. Schrevel.* (7) *in iiſd. Notis, & in Plinian. Exercit. in Solini caput 52.* (8) *De Quadrupede digit. vivip. l. 2. c. 12.* (9) *Hiſt. Animal. l. 1. ubi de Mele ad litt. E.* (10) *Comment. linguæ lat.* (11) *loc. cit. ad litt. A.* (12) *loc. cit. in Solinum.* (13) *Comment. ad cit. Gratii verſum 202.* (14) *loc. cit.* (15) *De Ven. l. 4.* (16) *De verbis dubiis.* (17) *Polyhiſt. c. 32. ex Edit. Salmaſ.* (18) *Comment. in Sereni n. 47.* (19) *loc. cit. ad litt. G.*

Digitized by Google

niſi animadvertiſſem, in Filiorum Aldi editione retentum eſſe, & præterea alio in loco ubi *Melis* erat ſcribendum, uti quidem a Cæſario, Conſtantino, Keuchenio ſcriptum eſt, & a poſtremo (1) etiam ſic ſatis oſtenſum, eſſe ab Aſulano, iiſdemque Manutiis ſcriprum *pellis*, in cap. videlicet de *rejectione cibi* &c.

Ovorum cinis, aut cochlearum, aut denique pellis. Quid porro dicemus de Mithridatis Antidoto deſcripta in cap. de *venenis prohibendis*? Sic Aſulanus:

Antidotus vero multis mithridatia fertur
Conſociata modis: ſed Magnus ſcrinia regis
Cum raperet victor, vilem deprehendit in illis
Syntheſim, & vulgata ſatis medicamina riſit.
Bis denum rutæ folium, ſalis & breve granum,
Juglandeſque duas, terno cum corpore ficus
Hæc oriente die parco conſperſa lyæo
Sumebat, metuens dederat, quod pocula matri,

Mitto, ab Humelbergio ſcribi: *quæ pocula matri*; a cæteris: *quæ pocula mater*; in codice Conſtantini quod ipſe, & H. Stephanus ad oram adnotarunt: *quæ pocula tutor*. Mitto, poſtremam hanc ſcripturam ab iis præſertim probari oportere qui meminerint, apud Juſtinum (2) (quod & ab eodem Conſtantino (3) indicatur) ſcriptum eſſe, Mithridatis pueri Tutores *veneno eum appetiviſſe*; idque ipſum *metuentem, antidota ſæpius bibiſſe*. Illud tantummodo quod habet Aſulanus: *terno cum corpore ficus*, congruere nego cum iis quæ alii de iſta ipſa *Syntheſi* tradidere. Æmilius enim Macer (4), ubi de Rutæ virtutibus ſcribit,

Obſtat, inquit, *pota*, *mero: vel, cruda comeſta, venenis.*
Hoc Mithridates rex Ponti ſæpe probavit,
Qui rutæ foliis viginti cum ſale pauco,
Et magnis nucibus binis, caricisque duabus
Jejunus veſci conſurgens mane ſolebat.

Hic vero nolim, exiſtimes, his verſibus, atque adeo ipſi de *Herbarum Virtutibus* Poëmati quod ſub Æmilii Macri nomine circumfertur, plus forte a me tribui, quam par ſit. Quinimo cum ſæpe alias ex me quæſiveris, de hoc Macro, ejuſque ætate quid ſentiam; dabo hic operam, quando in ejus Poëmatis mentionem incidimus, ut percontationi tuæ cumulatiſſime ſatisfaciam.

Et primum cave exiſtimes, ulla ex parte aſſentiri me poſſe Raphaeli Volaterrano (5), Georgio Pictorio (6), Thomæ Bartholino (7), qui Poëtæ illius eſſe crediderunt de quo Ovidius (8):

Sæpe ſuas volucres legit mihi grandior ævo,
Quæque nocet ſerpens: quæ juvat herba, Macer.

Nam *quod præſens opus non ſit Macri illius Ovidiani, vel ex eo elucere, quod hic noſter Plinium, multis ſæculis Ovidio juniorem, plerisque in locis citat*, recte olim animadvertit Joannes Atrocianus (9); recte, inquam, ſi id unum excipias quod *multis ſæculis* Ovidio juniorem credidit Plinium, qui anno ab Ovidii morte ſexto, vel ſeptimo natus eſt; majorem enim Plinium; non quem Valerianum vocant (nam hunc a Macro citari, ajunt Daumius (10), & Fabricius (11)) intellexiſſe, cum ex eo apparet quod reapſe majoris Plinii ſcripta plerisque in locis hujus Poëmatis laudantur, quod L. Gr. Gyraldus (12), Andreas Tiraquellus (13), & Ger. Jo. Voſſius (14) ex parte agnovere, ſæpius autem oſtendit Georgius Pictorius (15), tum hinc liquet maxime quod illo

(1) *Not. ad Samonic.* (2) *Hiſtor. l. 37.* (3) *Adnot. margin. ad Samonic.* (4) *De Herbar. virtutib.*
(5) *Comment. urban. l. 17.* (6) *Epiſt. ad Lect. Macro ab ipſo edito præfixa.*
(7) *Differt. de Medicis Poetis apud Broukhuſ. in Tibull. l. 2. El. 6. verſ. 1.*
(8) *Triſt. l. 4. El. 10.* (9) *Præf. ad ſua Comment. in Macrum.* (10) *Epiſtola ad Th. Reineſium, quæ eſt 4. inter Reineſii Epiſt.* (11) *Biblioth. Lat. l. 4. c. 12.*
(12) *De Poetar. Hiſtoria Dial. 4.* (13) *De Nobilit. c. 31. n. 230.* (14) *De Poet. Lat. c. 2.*
(15) *Scholiis in Macrum.*

ipſo in loco Atrocianus contendit, non ab eo qui aliquot poſt ſeniorem Plinium ſæculis, ſed ab eo qui cum ſeniore ipſo Plinio facile vixerit, hoc Poëma ſcriptum fuiſſe. Scilicet illius Macri eſſe, affirmat, ad quem minoris Plinii Epiſtola (1) extat, eo argumento permotus quod in hac Plinius *adhortatur illum ad ſimile quid elaborandum*. Qua rurſus in re Atrociano adſtipulari me poſſe, nego. Neque id eo dico quod eas Plinii litteras perlegens, *nihil tale*, ut Voſſius (2), *invenerim*; nam clauſulam quidem inveni, ab Atrociano ipſo productam, in qua Plinius illas ſuas litteras ſperat eum ad quem ſcribit, non tantum ad legendos libros Avunculi, *verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſe æmulationis ſtimulis excitare:* quod tamen infirmiſſimum eſſe argumentum, fateor; nec Voſſius fortaſſe aliud voluit. Neque eo potiſſimum dico quod illa ipſa Epiſtola, ut plerique habent libri, non ſit *Macro* inſcripta, ſed *Marco*, quem Antoninum fuiſſe, uti Catanæus (3) exiſtimat, licet ſuſpicari. Sed eo dico quod noſter hic Macer non Palladium (4) modo, aut Galenum (5), verum etiam, quod vel olim a Tiraquello (6) adnotatum eſt, Oribaſium (7) ipſum laudet, quem Juliani Cæſaris Medicum fuiſſe, conſtat. Quid? quod Strabi quem (ut Daumium (8) quoque obſervaſſe, video) diſerte nominat (9), Strabi, inquam, de *Liguſtico* ſententiam ita memorat, ut eum manifeſtum ſit de Monacho illo Strabo, Gallo, ut vocant; revera Germano (10), hoc eſt Walafrido Fuldenſi verba fieri a quo iſta ipſa propoſita eſt in brevi eo Poëmate (11) quod inſcribitur *Hortulus*; tum intelligatur facile, jam diu hunc Hortulum vulgatum fuiſſe, quando a noſtro ſcriptum eſt:

——— *nec me legiſſe recordor*
Ullum, qui Strabi ſermonibus aſtipuletur.

Itaque ne iis quidem poſſum Eruditiſſimis Hominibus aſſentiri qui Macrum hunc noſtrum iis accenſent Scriptoribus qui inter ſecundi, & quinti ſæculi initium floruere, præſertim cum ipſi quoque cum Jo. Trithemio (12), Ger. Jo. Voſſio (13), Olao Borrichio (14), & Jo. Alberto Fabricio (15), nono ſæculo vixiſſe Strabum, & recte id quidem, agnoſcant; Nam quod Atrocianus (16), & Pictorius (17) hunc vixiſſe ajunt *ſub Ludovico Imperatore*, *anno* 1340. & quod hujus rei teſtem Atrocianus laudat Trithemium, nempe uterque in eo lapſus eſt ut pro Ludovico I. vel II. Ludovicum V. intelligeret; Trithemius certe etſi in eo eſt hallucinatus quod (18) Walafridum alium a Strabo eſſe, credidit; illum tamen circa A. 700. hunc vero alio in loco retulit ad A. 840, in alio autem ad 860. ut Voſſius (19) animadvertit, qui cur malit ad A. 860. cum alibi (20) ſtatuat deceſſiſſe A. 849. non ſatis video; illud contra video unde illa aut Trithemii, aut librariorum (eorum etiam dico quos ſecutus ipſe eſt) inconſtantia oriri facile potuerit, ſcribentium modo DCCCXL, alias autem DCCCLX, altera videlicet harum poſtremarum litterarum in alterius locum temere, ut fit, in deſcribendo tranſpoſita. Utcunque hoc eſt; paulo minus dedecuiſſet Pictorium falli cum Wolfgango Juſto (21) qui Strabum circa A. ſtatuit 1163. quam cum Trithemio perperam intellecto, Anno 1340. viventem agnoſcere eum Scriptorem quem ab ſuo iſto Ovidiano; ſi Diis placet; Macro laudatum eſſe, perſpiciebat. Errorem ſane haud multo graviorem admiſiſſet quam ubi (22) *Avicennam ſequi*, & (23) *Avicennæ ſubſcribere* hunc Macrum, docuit,

quem

(1) *l. 3. Epiſt. 5.* (2) *loc. cit.* (3) *Comment. in eam Epiſt.*
(4) *ubi de Roſa.* (5) *ubi de Urtica, de Atriplice, de Coriandro, de Cepis, de Pæonia.*
(6) *loc. cit.* (7) *ubi de Sabina, & de Aloe.* (8) *Epiſt. ad Reines. cit.*
(9) *ubi de Liguſtico.* (10) *Vid. Trithem. loco mox citando.* (11) *c. 13.*
(12) *De Eccleſiaſt. Scriptorib. c. 269.* (13) *De Poet. Lat. c. 6. De Hiſtoric. Lat. l. 2. c. 33*
(14) *De Poet. Lat. Diſſ. 2. n. 75.* (15) *Suppl. Bibliot. Lat. l. 4. c. 12.*
(16) *Comment. ad Macri caput de Liguſtico.* (17) *Schol. in id. c. quod eſt 25.*
(18) *Vid. Voſſ. de Hiſtoric. Lat. loc. cit.* (19) *De Poet. Lat. loc. cit.* (20) *De Hiſt. Lat. loc. cit.*
(21) *Chronolog. Medic. apud Linden. de Script. Med.* (22) *Schol. in c. 3.* (23) *& 46.*

Digitized by Google

quem mille ante Avicennam fuiſſe annis, affirmare ipſe non dubitaverat. Quod ſiquis forte ad hæc omnia idem reſpondeat quod Atrocianus (1). *poſſe hunc librum immutatum eſſe in aliquot locis*; ego vero idem ab eo petam quod æque libenter ab illis peterem qui cum Hadriano Junio (2), Antonio Morillono (3), Iſraële Spachio (4), aliiſque, Trotulæ (ſic enim inſcribitur) *de Mulierum Paſſionibus* librum Erotis, Juliæ liberti medicique, opus eſſe, putant; tametſi non modo poſtremi capitis, quod unum videlicet ut noviſſime magna ex parte adjectum notavit Rhodius (5), ipſe *ſtilus Juliæ ætate multo poſteriorem demonſtret*, ſed vel in Prologo, primoque ipſo capite laudatus Galenus, capite 20. Trotula ipſa laudata, capite 61. *nobiles* illæ *Salernitanæ*, imo cum earum fuco ex *breſilio fruſtatim inciſo mulieres Sarracenæ* memoratæ, & denique, ne innumera, eum poſſim, tranſcribam; capite 62. *aquæ vitæ de vino meliore deſtillatæ* facta mentio longe aliam ætatem apertiſſime commonſtrent; ut multo malim credere Thomæ Bartholino (6), qui libri Auctorem non Erotem illum, ſed *Doctorem Salernitanum* fuiſſe, affirmat. Quem igitur ad modum ab illis veterem ut his omnibus in locis quos ſubditilios eſſe contendant, neceſſe eſt, alium revera atque in reliquo univerſo fere libro ſtylum oſtenderent; ſic in Macro quem quiſque locum additum aiat, eum ut ſtyli nota diſcrepare a cæteris, demonſtret, rogabo. Quod ſi facere non poſſit; non igitur quæcunque aut ob ea quæ dicta ſunt, aut ob ea quæ ſubjicere liceret de radicibus *Galangæ*, ac *Zedoar*, facile non ante Arabicæ Scholæ tempora medicamentorum numero adjectis, & ab noſtro (7) tamen inter

> ——*ſpecies illas quas jam cunctis prope notas*
> *Uſus medendi fecit*,

nominatim propoſitis; aut ob rationem ſyllabarum male in carmine; idque non raro; ſervatam, ut hunc ne *ſincerum* quidem *verſificatorem* fuiſſe, J. C. Scaliger (8), cujus judicium probant Voſſius (9), & Broukhuſius (10), diſerte pronunciaverit, aut denique ob ipſius barbaras, ab eodem etiam Scaligero (11) notatas, voces; non, inquam, omnia quæ ob hæc atque ejuſmodi alia antiquiori cuipiam Macro tribuere nequeat, continuo ſuppoſita, aut adulterata eſſe, contendat. Sed cum mecum animadverterit id quod attendiſſe oportebat Pictorium (12) *phraſi quid dom intem*, jactantemque, *neminem hactenus verborum lenocinio curatum* eſſe, eum, inquam, mecum animadverterit, primum illum celebrem Poeram Macrum *humilem* quidem, Fabio (13) judice, ſed tamen *elegantem in ſua materia* fuiſſe, tum ab iis qui in verborum certis ætatibus apud certos Populos uſitatorum cognitione verſati ſunt, quo demum tempore, & quo etiam in loco vixiſſe hic Macer videatur, barbaris productis vocabulis quibus vulgo hanc, vel illam appellari ait modo herbam, modo ægrotationem; ſciſcitetur. Et Daumius quidem in ſcripta ad Reineſium Epiſtola (14) *quando*, inquit, *Pſeudomacer hic vixerit, docent Catalogus Sigeberti Gemblacenſis*. Ego vero (niſi forte iſte Catalogus alius eſt a *libello de Illuſtribus Viris*, quod hujus ipſius libelli caput 171. haud facile credere me ſinit) nequaquam video qua ratione docere id poſſit. Caput enim 13. in quo nihil niſi hoc legimus: *Macer ſcripſit mettico ſtilo de viribus herbarum*, cum ſubjiciatur capiti duodecimo quod eſt de *Epiphanio Scholaſtico*, præponatur autem quartodecimo quod eſt de *Paulino Nolano*, quos tamen, contra, hunc (15) quidem A. 420; illum (16) vero circa A. 570, vel ſaltem 540. claruiſſe, accepimus; certe nihil magis oſtendit, quam vere ani-

 mad-

(1) *loc. cit.* (2) *Animadverſ. l. 6. c. 1.* (3) *Ibid.* (4) *Vid. apud Linden. de Script. Medic. in Append. ubi de Gynæcior. libris editis Argentor. 1507.* (5) *in Scribonium pag. 11.*
(6) *Differt. 6. de libris legend.* (7) *Vid. ubi de Pipere, de Galanga, de Zedoar.*
(8) *Hypercritic. c. 5.* (9) *De Poet. lat. c. 2.* (10) *in Tibull. l. 2. El. 6. verſ. 1.*
(11) *loc. cit.* (12) *Epiſt. cit. ad Lect.* (13) *Inſtitut. Orat. lib. 10. c. 1.*
(14) *quæ 4. eſt inter Reineſ. Epiſt. ad Daumium.* (15) *Vid. Trithem. de Scrip. Eccleſ. c. 117.*
(16) *Confer quæ ibi de hoc Epiphanio habet Sigebertus cum iis quæ de eod. ſcribebat Divin. Lect. c. 17. Caſſiodorus, & quidem ſenex ut in Præf. prope fin.*

madverſum eſſe a Voſſio (1), *temporum ſeriem ſæpius ab Sigeberto neglectam eſſe in ordine quo Scriptores ſuos collocat*. Itaque ſi quid hac in re docet ille Catalogus, id unum docet quod paulo poſt indicabo. Porro Olaus Borrichius (2) poſt editam illam Daumii Epiſtolam, & poſt annum ſcribens 1675, hunc, inquit, Macrum *ante V. ſecula vixiſſe, exiſtimant*. Quod ego temporis intervallum multo facilius augendum, quam minuendum eſſe puto ex quo hæc apud Voſſium (3) legi: *Hunc Macrum variis in locis ſequi amat Schola Salernitana: imo quandoque integros ex eo verſus exſcribit: uti ex iis videre eſt quæ utrique prodita de abſynthio, hyſſopo & aliis*. Equidem in ejus Scholæ opuſculo peculiare de abſinthio caput non invenio; re tamen vera non modo eadem hemiſtichia, integroſque adeo, & plures quidem ſæpe verſus in iis capitibus reperio quæ utroque in libello inſcripta ſunt de Hyſſopo, Malva, Ruta, Violis, Urtica, Enula, Naſturtio, verum inſuper in his quæ de Cepis, Cerefolio, Pulegio, Chelidonia, Porro inſcribuntur, ne unum quidem verſiculum ab Salernitana Schola editum video qui totidem fere verbis apud hunc Macrum non legatur; ut mirum ſit, nihil de re hac apud eos quos habeo, ſive Macri Enarratores Atrocianum, atque Pictorium (nam Cornarium non vidi, multoque minus quos Daumius (4), & Reineſius (5) memorant, Simonem de Loviz, & Guillermum Gueroaldum) ſive Salernitani opuſculi interpretes Arnoldum Villanovanum, Joannem Curionem, Jacobum Crellium, nihil, inquam, de re hac; quod meminerim; me legiſſe. At vero Zacharias Sylvius, in cujus denique ejuſdem opuſculi editione animadverſum id vidi (6), præclare docet (7), *Joannem de Mediolano* iſtud ipſum opuſculum, nomine atque auctoritate omnium Salernitanæ Scholæ Magiſtrorum ornatum, comprobatumque, non ante undecimi ſæculi poſtremos annos ſcripſiſſe. Veri autem ſimilius eſſe, intelliges, hunc ex Macro, quam ex hoc Macrum mutuatum eſſe quidquam, ſi utriuſque libellum, eaque potiſſimum quæ primo nominavimus, capita inter ſe comparaveris. Quod ſi illud præterea animadverteris, Macri librum in Sigeberti Catalogo non modo haud longe ab initio, ſed & iis tantummodo quæ paulo ante exſcripta ſunt, verbis; non ut recentiorem decebat; fuiſſe memoratum; Sigebertum autem, quod ejus Chronicon (8) indicat, & qui huic additamenta adſcripſit, confirmat, annis poſt undecimum ſæculum ſane paucis eſſe mortuum; multo proclivius tibi erit exiſtimare, libellum Macri non modo ex opuſculo quod eo ſæculo exeunte ſcriptum eſt, quidquam accipere non potuiſſe, ſed facile ante idem ſæculum undecimum prodiiſſe. Quæ cum ita ſint, cumque hic Macri liber ob ea quæ de Zedoaria, & Galanga, præſertim autem de Strabo qui nono ſæculo jam medio deceſſerat, ea quam propoſuimus, ratione memorato, ſupra a nobis dicta ſunt, ante finem ſæculi ejuſdem noni facile ſcribi non potuerit; relinquitur ſane ut decimo fere ſæculo conſcriptus eſſe videatur. Cæterum ejuſne Scriptori nomen *Macro Florido*, ut Gueroaldus (9) indicat, an potius fuerit *Odoni*, ut ſe *in codice quodam antiquiſſimo vidiſſe*, teſtatur Gaudentius Merula (10), quem ſequuntur Paulus Colomeſius (11), & Janus Broukhuſius (12), an vero *Odobono*, quemadmodum is qui paucis, ut ſolet, verbis plura de Macro collecta habet, indicavit Fabricius (13), alii viderint. Mihi certe; ut in viam aliquando e diverticulo redeam multo quam initio putabam, longiore, quanquam quod tibi ſatisfaciendi cauſa facio, nimium mihi videtur nunquam; quicunque tandem

Auctor

(1) *Vid. apud Bloûnt Cenſur. Celebr. Authorum ubi de Sigeberto ex Baillet.*
(2) *De Poet. Lat. Diſſ. 2. n. 75.* (3) *De Poet. Lat. c. 2.* (4) *in Epiſtola ad Reineſ. quæ 9. eſt inter Reineſii Epiſt. ad Daumium.* (5) *Epiſt. 8. ad Daumium.*
(6) *Vid. ad cap. 58. & in marg. cap. 51. & ſeq.* (7) *Ibid. in Præfationis cap. 3.*
(8) *ad A. 1113.* (9) *Vid. Daumii Epiſt. cit. quæ 9. eſt &c.*
(10) *De Gallor. Ciſalpin. Antiquit. lib. 1. c. 11.*
(11) *Opuſcul. Κειμηλ. literar. c. 6. & Animadverſion. in Gyraldi Dialog. 4. de Poetar. Hiſtoria*
(12) *in Tibull. l. 2. El. 6. verſ. 1.* (13) *Bibl. Lat. l. 4. c. 12.*

Auſtor hic fuerit, & quacunque ætate ſcripſerit; non is certe fuiſſe, neque eo videtur ſcripſiſſe tempore, ut ejus unius auctoritatem opponere deceat Aſulano, qui Serenum in celebri Mithridatis Antidoto deſcribenda edidit tres, non duas, caricas memorantem.

Itaque ſcire licet, Plinium quoque Valerianum (1) hæc habere: *Rutam venenis reſiſtere, — docuit & Rex Ponticus Mithridates, qui cum fratris ſui timeret inſidias, rutæ folia viginti cum duabus nucibus juglandibus, & totidem caricis, admixto ſalis grano, quotidie jejunus accepit*. Sed & alio in loco (2) ſcripſerat: *Pompejus Magnus, Mithridate devicto, in ſcrinio ejus invenit ipſius manu ſcriptam compoſitionem, qua ipſe præſumpta adverſus omnia veneficia in totum diem tutum ſe incolumemque præſtabat, in qua nuces juglandes duæ, ficus ſiccæ duæ, rutæ folia viginti, ſalis granum unum, in unum contunduntur, & devorantur a jejuno*. Verum præſtat antiquioris Plinii (3) verba deſcribere, ad quæ videtur ipſe Samonicus in eo de quo agimus, loco reſpexiſſe: *In ſanctuariis Mithridatis maximi regis devicti, Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti, e duabus nucibus ſiccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: & qui hoc jejunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die*. Et ſane in cæteris quos inſpexi, Sereni exemplaribus pro *terno cum corpore ficus*, ſcriptum eſt, *totidem cum corpore ficus*: quam ſcripturam aliquis forte in eo minus probet quod præter *totidem ficus*, quod ſatis erat dixiſſe, illud quoque addat *eum corpore*, quod videtur redundare, atque adeo ſuſpicetur, ſic potius eſſe legendum: *gemino cum corpore ficus*; ſed quid faciamus? illam ipſam ſcripturam in optimis etiam libris vidit Keuchenius. Ne nimius ſim; unum, haud amplius, in Aſulani libro notabo. In capite enim de *ventre molliendo* ſic illi quatuor pene ultimi verſus eduntur:

Quodque ſatis melius verbis dicemus Horati.
„ *Mitulus, & viles pellent obſtantia conchæ:*
„ *Sed cochleas prius urtica, aut furfure paſci*
„ *Purior hinc guſtus noxa, ſine moverit alvum.*

At vero in tertio verſu poſt *prius*, voculam *eſt*, quam in cæteris libris vidi, melior tum carminis, tum ſententiæ poſtulat ratio. Eidem autem, atque illi etiam qui conſequitur, verſui non video cur geminos iſtos ſemicirculos ad dextrum marginem, quaſi & ii Horatii eſſent, appoſuerit Aſulanus. Sed illud contra & video, & probo, cur in vero Horatii verſu ex optimorum hujus Poetæ exemplarium auctoritate (quorum quatuor indicat Cruquius (4), eandem ſequens cum Vetere Horatii Interprete (5), Lambino (6), Chabotio (7), aliiſque) ſcripſerit *Mitulus*, quo in loco Cæſarius, Conſtantinus, Stephanus, atque alii præterea, habent *Mugilis*.

Neque vero hic unus eſt Samonici locus qui melius in Aſulani quam in aliorum ſcriptus ſit libris. Nam in cap. de *podagra depellenda*, ubi Cæſarius ſine ulla dubitatione ſcribit:

Sunt quibus appoſita ſiccatur hirundine ſanguis,

Conſtantino, Stephano, aliiſque nonnullis vix in libri ora alteram, quæ vera eſt, ſcripturam adnotantibus, Aſulanus certe, quem hic poſtea imitatus eſt Humelbergius, & laudavit Keuchenius, ſcripſit *hirudine*: quod quidem verbum & ſententia poſtulat, & Plinius (8) quem ſubinde Auctor ſequitur, ſatis indicat, cum, hirudines, inquit, *multi podagris quoque admittendas cenſuere*. Sic & in cap. de *ſerpentium morſibus* &c. ſcribit Cæſarius:

Quem nocuit ſerpens, fertur caput illius apte
Vulneribus jungi, ſanat quem fauciat ipſa.
Utque Sariſſæa curatus Telephus haſta.

Pro-

(1) *De Re Med. l.4. c.3.* (2) *lib.3. c.53.* (3) *Natural. Hiſtor. l.23. c.8.*
(4) *Comment. in Horat. Satyr. l.2. Satyr.4. verſ.28.* (5), (6),
(7) *In Horatium ad eund. verſ.* (8) *Natur. Hiſt. l.32. c.10*

Proderit & caulem cum vino haurire ſabuci.

Atque illud quidem verbum *Sariſſea* Conſtantinus, Stephanus, & Keuchenius eſſe corruptum, ſenſerunt; ſcripſerunt tamen, *Utque Lariſſea*, quaſi vero aut alia anteceſſiſſet ſimilitudo, aut eum inſequenti verſu hic eſſet jungendus, aut denique id pati in iſtiuſmodi carminum genere natura ſyllabarum poſſet. Aſulanus autem, quem merito poſtea hic deſcripſit Humelbergius, optime ſcripſerat: *Ut Lariſſea*. Sed cum alia plurima afferri poſſent, hæc ad diligentiam Aſulani demonſtrandam ſatis ſit attuliſſe.

Nunc de Joanne Cæſario verba faciam, ſi prius tamen oſtendero, cur ante hunc de Aſulano verba fecerim. Me quidem non fugit, Epiſtolam quam Cæſarius editis ab ſe Celſo, & Sereno præpoſuit, datam eſſe *pridie Calendas Aprilis* A.1527, videlicet anno ante quam eoſdem illos Auctores edidiſſet Aſulanus, cujus nimirum editio *Menſe Martio* A.1528. abſoluta eſt. Attamen cum prima Cæſarii editio hunc ipſum, non priorem illum annum præ ſe ferat; non potui hanc illis accenſere quæ ante Aſulani editionem habitæ ſunt, quarum duas, & ambas quidem Venetas, memorat Eruditiſſimus Vir Jo. Alb. Fabricius (1), alteram A. 1488, alteram 1502. Sed & cauſa inſuper acceſſit, cur Aſulanum Cæſario hic anteponere maluerim. Cum enim & idem Fabricius (2), & Almeloveenius (3), & qui ante utrumque ſcripſit, Lindenius (4), & qui hunc emendavit, Mercklinus primam quæ *apud Aldum* habita eſt, Celſi editionem, & eam quidem *ex emendatione Bapt. Egnatii*, Anno ſtatuant 1524. *Venetiis in folio*; Epiſtola autem Egnatii emendato ab ſe Celſo præfixa, Serenum quoque, ut initio diximus, una cum Celſo eſſe editum ab Aſulano, hoc eſt apud Aldum, ſive in Ædibus Aldi, clariſſime oſtendat; alterutrum ſane fateamur, neceſſe eſt, vel Aſulanum eſſe Cæſario præponendum, vel Doctiſſimos illos Viros pro ea quam ſcripſerunt, alteram quam omiſerunt, Celſi editionem, & hanc quidem Anno 1524. *Venetiis in folio* habitam, videlicet apud *Lucam Ant. Juntam*, omnino ſcribere voluiſſe. Ego ſane, ut verum loquar, habitam iſto anno apud Aldum, non modo in hac litteratiſſima Civitate reperire ipſe non potui, ſed neque Venetiis potuit Medicus ſuo magno merito in primis Clarus Petrus Ant. Michelotius, neque Bononiæ Zanottus meus Philoſophiæ Profeſſor Elegantiſſimus, neque Florentiæ cum jampridem, Humaniſſimus Juvenis, optimis ſtudiis atque artibus inſtructus G. Joſephus Georgius, tum vero etiam nuper Eruditiſſimus Vir, idemque Conſultiſſimus Medicus Antonius Franc. Bertinus, neque Romæ Cæleſtinus Gallianus Abbas, & Profeſſor virtute, doctrinaque Ornatiſſimus, neque Neapoli per Amicos Jo. Bapt. Verna Eques Præclariſſimus, ſingulari in Medicina & facienda, & ornanda ſtudio, uſu, diligentia, neque Mediolani Vir Præſtantiſſimus, & in Re tum Medica, tum Hiſtorica apprime verſatus Bartholomæus Curtius, neque demum Auguſtæ Taurinorum Jacobus Cicognmus illa in Aula Medicus, & Conſiliarius Spectatiſſimus. Quid? quod Eximium Par Zenorum Fratrum, D. Petrus Catharinus C. R. S. & Apoſtolus CAROLI VI. Invictiſſimi Cæſaris Hiſtoricus, ac Poeta, Viri cum omni litterarum genere præditi, tum in perraris librorum editionibus, & Manutiorum inprimis, pernoſcendis exercitatiſſimi, hanc ſibi unquam notam fuiſſe, mihi per litteras quærenti, ſine ulla dubitatione pariter negarunt. Sed & ſibi cognitam negarunt illam quoque alteram Celſi editionem quam, inter cæteros Antiquos Medicos, Aldi Filii habuiſſe ſcribuntur A. 1549, cum eam tamen quam hi biennio ante habuerant, æque mecum facile agnoſcant: & tu præterea, mi Vulpi, in ea qua uteris, ejuſdem Auctoris Anno 1657, Anno, inquam, 1657. ab Lindenio procurata, Samonicum noſtrum deeſſe, vides. Quid ergo eſt? Num qui ſecus ſtatuunt, aliquid humani, in tam difficile præſertim, immenſoque Opere paſſos eſſe, exiſtimabimus? Quid vero, ſi

(1) *Bibl. Lat. lib. 3. c. 5. & in Supplem. ad idem caput.* (2) *l. 2. c. 4.*
(3) *in Indice Editionum Celſi, ſuæ Celſi editioni addito.* (4) *De Scriptis Medic.*

Digitized by Google

ſi forte illi in manibus habuiſſent, vel etiam haberent quæ nos invenire non poſſumus? Ego ſane adhuc malui judicium ſuſtinere. Itaque in præſentia, non me quidem, ſed ipſis, quemadmodum oſtendi, auctoribus, Aſulano poſtpoſitum habes Cæſarium.

Qui ſi revera poſt Aſulanum ſuam in edendo Samonico operam poſuit; multo magis mirandum eſt, pluribus ipſum in locis, etiam ubi Aſulanus egregie ſe geſſerat, eſſe lapſum: quod cum ex his quæ hactenus dicta ſunt intelligitur, tum magis ex iis quæ ſequentur, intelligetur.

Sed & præter ea quæ cum Aſulano omiſiſſe, aut certe non agnoviſſe, ſupra diximus, alia inſuper ſine ulla admonitione omiſit, ut in cap. de *hydropiſi* verſus quatuor, videlicet *Appoſituque* &c. *Qui ſubito* &c. *Aut hujus* &c. cum eo qui proxime conſequitur. Neque tamen non plura habet digna profecto quæ laudentur.

Sed nos ſingula dumtaxat genera attingemus. Initium capitis de *uva faucibus* &c. ſic edidit Aſulanus:

> *Ægreſcunt teneræ fauces, cum frigoris atri*
> *Vis ſubiit: vel cum ventris agitabilis aer*
> *Vertitur: atque ipſas flatus gravis inficit undas.*

Quid ad fauces, ſi ventus gravis inficit undas? Cæſarius igitur pro *undas*, *undis*, propoſuit: quem Humelbergius quadantenus ſecutus, ſcripſit *unda*, atque ita rem explicavit, ut primum a Poeta diceret indicari noxas quæ faucibus ab aquilonari aeris conſtitutione afferuntur, mox vero quæ ab auſtrina; ejuſque verba ad hunc modum eſſe interpretanda: „ *Ipſas*.) „ Scilicet fauces & partes vicinas. *Fla-* „ *tus*.) Ventus „ addere poterat *gravis*, & interpretari *auſtrinus*, quando ab Horatio (1) *plumbeus auſter* eſt dictus), „ In- „ ficit unda.) Hoc eſt, humiditate affi- „ cit & humectat. „ Mihi vero longe ſimplicior interpretatio huc videtur poſſe convenire, videlicet ut ſignificari intelligamus nocentem faucibus vim primum frigidioris aeris, deinde vero ejuſdem in quoslibet vehementiores, & propterea noxios ventos compulſi, ut *flatus gravis* ſit ipſe vehemens, & noxius ventus qui fauces afficiat, lædatque ſuis *undis*, hoc eſt crebris, undarum in modum, percuſſionibus ac pulſibus, ſive, ut Lucretius (2) loquitur, *impetibus crebris*, qui & ventos eodem in loco (3) cum fluminibus comparavit, atque alibi (4), *aeris magnum mare*, imo diſerte (5) *aerias undas* dixit: quæ hic eo memoro, ne forte alicui mirum ſit quod Poeta noſter aeri undas tribuerit, quas Virgilius cæteroqui haud obſcure & (6) fumo, & facile (7) Cytoro quoque monti tribuit, cum utrumque *undantem* dixit, quin diſerte, ſalutantium turbæ, cum (8) *ſalutantum undam* ſcripſit, atque adeo M. etiam Tullius ipſis comitiis, cum (9), *illæ*, inquit, *undæ comitiorum*, *ut mare profundum*, & *immenſum*, *ſic effervescunt quodam quaſi æſtu*, *ut ad alios accedant*, *ab aliis autem recedant*. Quid multis opus eſt? cum vel Medicorum Scriptorum vetuſtiſſimus, idemque graviſſimus Hippocrates (10) jam olim Sereno præiverit, non minus diſerte, quam vere docens, *ventum aeris fluctum*, & *undam exiſtere*. Non ignoro, in libris Conſtantini, & Stephani pro *undas*, quod perperam habent, & pro *Vertitur*, ſubſtitui in ora *auras*, & *Verritur*, atque hanc ſcripturam ut repertam in *libris chirographis*, laudare Keuchenium. Veruntamen hanc, & Cæſarii ſcripturam a doctis, & intelligentibus Viris tum inter ſe, tum pluribus cum libris antiquiſſimis conferri velim: utram maluerint, & ego probabo. Illud interea ignorare te, nolo, cum hæc, atque adeo totam epiſtolam ſcripſiſſem, in eo Sereni exemplari quod Venetiis A. 1488. ſupra diximus, eſſe vulgatum, omnium quæ deſcripta ſunt typis, facile primo, cujus mihi nec opinanti copia a Cajetano Fratre tuo Viro humaniſſimo eruditiſſimoque facta eſt, me eandem quam Cæſarius repræſentavit, hujus loci ſcripturam inveniſſe. Quod ſi que-

(1) *Satyr. l.2. Sat.6. verſ.18.* (2) *De Rer. Nat. l.1. verſ.294.* (3) *verſ.281.* (4) *l.5. v.277.* (5) *l.2. v.151.* (6) *Æneid. l.2. v.609.* (7) *Georgic. l.2. v.437. in quem Vid. Servii Comment. & Not. Farnab.* (8) *Ibid. verſ.462.* (9) *Pro Planc.* (10) *De Flatib. num.5. Vid. Edit. Marinell.*

quemadmodum pro *undas*, *undis*, ita etiam pro *inficit*, *afficit*, aut *impetit* inveniſſem; nihil præterea eſſet quod de propoſita a me interpretatione dubitarem.

Cæterum illud quoque in Cæſarii libro dignum eſt laude quod notulæ hic illic adjectæ ſint, quarum certe aliquæ & optimæ ſunt, & illuſtrandis ſubobſcuris Poetæ locis admodum utiles. Præterea Vita Samonici addita eſt, breviſſima illa quidem, ſed quam tamen poſtea & Conſtantinus, & Stephanus ſuo quiſque libro adjunxerunt. In hac quid deſideretur; quoniam Humelbergius quidquid in ipſa ſcriptum eſt, in Epiſtolam tranſtulit quam Sereno a ſe Commentariis ornato præfixit; idcirco quando temporis ordo poſtulat, ut de Humelbergio ipſo jam dicam, protinus indicabo.

Igitur Humelbergius, & ii quos modo laudabam, Doctiſſimi Viri non dubitant, Q. hunc noſtrum Serenum Samonicum illum eruditiſſimum fuiſſe Scriptorem quem libro Saturnal. III. (1) (addere poterant & II. (2)) laudat Macrobius, & de quo hæc habet Spartianus in Caracallo: *Cædes deinde in omnibus locis, & balneis factæ: occiſique nonnulli etiam cœnantes, inter quos etiam Sammonicus Serenus, cujus libri plurimi ad doctrinam extant.* Neque tamen cum hoc ponant, illud vident in controverſiam vocari poſſe quod pariter affirmant, eundem Gordiani Junioris, hoc eſt, Secundi præceptorem fuiſſe, de quo hæc ſcribit non Ælius quidem Spartianus, ut Humelbergius putat, ſed Julius Capitolinus (3): *Sereno Sammonico, qui patri ejus amiciſſimus, ſibi autem præceptor fuit, nimis acceptus, & charus uſque adeo ut omnes libros Sereni Sammonici patris ſui, qui cenſebantur ad LX. & duo millia, Gordiano minori moriens ille relinqueret: quod eum ad cælum tulit. Siquidem tantæ bibliothecæ copia & ſplendore donatus, in famam hominum, litterarum decore pervenit.* Quibus ex verbis ut conſtat, duos fuiſſe Serenos Samonicos, Patrem videlicet, ac Filium, quorum hic Gordiani Secundi præceptor fuit; ita illud dubium relinquitur, fueritne hic idem ac Scriptor Caracallæ juſſu interfectus. Siquidem qnin eſſe potuerit, ætas quidem Secundi Gordiani non repugnat, quem tunc annis plus viginti fuiſſe natum, ex hiſtoriarum monumentis ſubducta ratione haud difficile eſt demonſtrare. At tanta illa Bibliotheca, eruditiſſimo Scriptori conveniens, quæ ejus quidem patris fuiſſe dicitur, & quam ab homine inter cœnam repente occiſo cuipiam nominatim relictam eſſe, ita veriſimile non eſt, hæc vero an repugnent, eſt etiam atque etiam conſiderandum. Utcunque id eſt (nam quid ego de Samonico noſtro ſuſpicer, infra oſtendam) certe Iſ. Caſaubonus (4), Ger. Jo. Voſſius (5), Jo. Jacobus Hofmannus (6), Rob. Keuchenius (7), Ludov. Morerius (8), & Jo. Albertus Fabricius (9) non modo Samonicos; quod L. Greg. Gyraldus (10), Wolfg. Juſtus (11), Conr. Geſnerus (12), Ant. Riccobonus (13), Hermannus Conringius (14) non fecere; duos proponunt; ſed Filium præceptorem Gordiani, Patrem autem ut cæterorum quæ deperdita ſunt, Operum, ita hujus etiam Poematis auctorem fuiſſe, exiſtimant. Keuchenius inſuper (15) eos arguit qui Serenum Samonicum a Caracalla interemptum ab Sereno illo non diſtinguunt quem inter Poetas Lyricos haud obſcure poſuit D. Hieronymus (16), cum de Davide hæc ſcripſit: *David Simonides noſter, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, & Serenus, Chriſtum lyra perſonat.* Et vero non facile eſſent hallucinati, ſi quomodo Servius in Commentariis utrumque laudans, illum atque hunc aliter appellaverit, animadvertiſſent; nam illum quidem *Samonicum*

(1) *cap.9.* (2) *c.12. 13.* (3) *in Gordianis.* (4) *Not. in Capitolini Gordianum Junior.* (5) *De Hiſtoric. Lat. l.2. c.2. De Poet. Lat. c.4. De Philoſophia c.12.* (6) *Lexic. Univerſ.* (7) *Prolegom. ad Samon.* [8) *Dictionaire Hiſtorique.* (9) *Biblioth. Lat. lib.3. c.5.* (10) *De Poetar. Hiſtoria Dial.4.* (11) *Chronol. Medic. apud Linden. de Script. Medic.* (12) *Biblioth. Epitom.* (13) *In Fragm. Vet. Hiſtoric. auct. ubi Samonici Vita; Vid apud Voſſ. de Hiſtoric. Lat. loc. cit. & Fabric. Bibl. Lat. loc. cit.* (14) *Introd. in Art. Medic. c.3. n.17.* (15) *In Prolegom. citat.* (16) *In Epiſt. ad Paulinum quæ prima eſt in Tom.3. Edit. A.1565.*

Digitized by Google

eum (1), aut *Serenum Samonicum* (2), hunc vero *Serenum* (3), aut *Serenum Lyricum* (4), vocaſſe, video. Verum id non vidiſſe Humelbergium, mirandum non eſt, quando ne eos (5) quidem ſatis perſpexiſſe invenio, qui Auctorum quos Servius in Commentariis laudat, Indicem concinnarunt. Cæterum Humelbergius cum eundem illum Serenum Samonicum hunc Serenum pariter eſſe, putat, cujus, *opuſcula citant pluribus in locis multi, ceu Nonius Marcellus, Martianus Capella* (6), *& alii*, videlicet præter Servium, Fortunatianus (7), Diomedes (8), atque is quem Humelbergius ipſe diſerte nominat, Terentianus (9); cum id, inquam, putat; certe aut eundem, aut ei perſimilem errorem errat. Aut enim Septimium Afrum, & Lyricum hunc Serenum unum eundemque Poetam eſſe (qua de re mox dicam) ſuſpicari poſſumus, aut ſecus. Si eundem; nempe error quoque idem eſt. Si alterum; errorem poſſe etiam eſſe non abſimilem, ex eo intelligitur Sidonii loco (*), quem Doctiſſimus Fabricius (10) ſemel, atque iterum indicavit: *noverint, ſententiam meam ſine M. Varrone, ſine Sereno, non Septimio, ſed Sammonico, non poſſe damnari.* Etſi enim me non fugit, hunc locum ita editum eſſe a Pio, vel certe ab Henrico Petro (11), *ſine Sereno, ſine Septimi, ſine Sammonico*; video tamen, & Petrum Colvium (12), & Joannem Savaronem (13) priorem illam ſcripturam poſtea probaſſe, imo omnes Colvii libros eandem habuiſſe: quam Sirmondus (14) quoque ſecutus eſt.

Porro ut Joannes Savaro (15), Septimium iſtum Serenum, Septimium Afrum eſſe, non dubitat; quem Terentianus (16) laudat non uno loco, præſertim vero his verſibus:

Dulcia Septimius qui ſcripſit opuſcula nuper,

&

Septimius docuit quo ruris opuſcula libro;

ſic interdum ſuſpicatum eſſe me, fateor, Serenum illum cujus verba producit Nonius (17), eſſe fortaſſe eundem poſſe propterea quod illa nonnunquam (18) ex Sereni *ruralibus*, alias (19) ex Sereni *opuſculis* proferre ſe, dicit. Illud accedebat quod etſi Crinitus (20) ſingulas ſingulorum Vitas conſcripſit; perſimilia tamen de utroque prodidit. Hinc enim Aulum Serenum de veterum Grammaticorum ſententia *inter Lyricos* referri; inde Septimium Afrum vel propter eos verſus in Jani laudem, quos Terentianus (21) produxit, *imitatum eſſe Callimachum*, ſcripſit, qui videlicet Poetæ Lyrici munus ſuſcepit in *hymnis Deorum*: hinc rurſus Aulum Serenum *Poëmata ſcripſiſſe vario, & multiplici carmine*; inde Septimium Afrum *vario, ac multiplici genere carminum uſum eſſe*. Neque prænomen adverſabatur, cum inter vetera *Epigrammata* (22), & *Poëmata* (23) nonnulla *A. Septimio Sereno* tribui, non ignorarem. Sed ne hæc nos a propoſito res abducat; eam, Crinito, & cæteris adſtipulantes, miſſam faciamus, ut illud pariter quod a L. Gregorio Gyraldo (24) ſcriptum eſt, qui cum præter Lyricum iſtum A. Serenum, ac Samonicum Serenum, Q. inſuper Serenum agnoſceret, hunc ipſum Q. Serenum (non Samonicum Serenum) hujus de Medicina Poëmatis ſtatuebat Auctorem: qua in re qui Gyral-

[1] *Comment. in Virg. Georg. l.1. verſ.30.* [2] *Ibid. ad v.102. 103.*
[3] *Comm. in Æneid. l.4 v.291, l.9. v.762, l.12. v.923. &c.* (4) *Ibid. l.2. v.15.*
[5] *Vid. in Edit. Virgil. A. 1646. apud Abr. Commelinum hunc Indicem in* Serenus Sammonicus.
[6] *De Nupt. Philolog. & Mercur. l. 5. ubi de Elocutione.* [7] *Vid. apud Gyrald. Dial. cit. & Voſſ. de Poet. Lat. c. 8.* [8] *De Oratione l. 3.* [9] *De Literis &c. & Metris.*
[*] *In Epiſt. ad Polem. Carm. 23. ſubjecta.* [10] *Bibl. Lat. loc. cit. & Suppl. ad eund. locum.*
[11] *Vid. Edit. Baſil. A. 1542.* [12] *Vid. Edit. Pariſ. A. 1598. & Not. ad hunc locum.*
[13] *Vid. hujus Edit. 2. Pariſienſem A. 1609. & Comment. ad hunc locum.*
[14] *Vid. hujus Editionem 2. Sidonii A. 1652.* [15] *Vid. tum loc. cit. tum Comment. ad Carm. 9. Sidonii.* [16] *in cit. Opere.* [17] *de Propriet. Sermon.*
[18] *ubi de Indiſcr. Generib. ad vocem* Mercatus. [19] *Ibid. ad vocem* Labium, *& ubi de Contrar. Gener. ad vocem* Vagas. [20] *De Poet. Lat. c. 78. 81.* [21] *in Opere cit.*
[22], [23] *Vid. Fabricii Bibl. Lat. l. 4. c. 1.* [24] *De Poetar. Hiſtoria Dial. 4.*

Gyraldum ſequatur, invenio neminem.

Igitur, ut de Poëmate ipſo verba faciamus; in hoc edendo Humelbergius non modo cum Aſulano ea tranſpoſuit, atque omiſit de quibus ſupra dictum eſt; ſed præterea in cap. de *rejectione cibi &c.* verſus ſine ullo monito prætermiſit duos: *Ovorum cinis* &c. cum eo qui proxime conſequitur, & totidem in cap. de *quartana typo*, videlicet *Aut facilem* &c., ac inſequentem. Sed & in ſcriptura quam ſequeretur, eligenda ita eſt aliquando hallucinatus, ut in cap. de *ictibus ſcorpii* &c. adverſus cunctos morſus parvorum animalium, inter quæ araneos & ipſe enumerat, hæc ediderit:

> *Exiguo piperis cerebrum conſpergito melis,*
> *Quo lita ſaneſcunt depulſo membra dolore;*

cum tamen non modo ante ipſum & Aſulanus, & Cæſarius non *melis*, ſed *galli* ſcripſiſſent, a qua ſcriptura ne unus quidem; quantum ego vidi; receſſit eorum qui poſtea Serenum vulgarunt; verum & Plinius (1), quem nimirum Auctorem cum alibi non obſcure, tum multo hic apertius deſcripſit Samonicus, idem indicaret, nec; quod magis mirandum eſt; hoc ipſe ignoraret Humelbergius, ut qui Plinii verba profert in commentario ad hunc locum ſuo: *Contra omnium* (araneorum) *morſus remedium eſt gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in poſca.*

Melius tamen multis in locis ſe geſſit. Illi enim capiti cujus inſcriptionem Aſulanus ſic edidit: *Felli vomitu vel phthiſi arcendis*, Cæſarius autem, quem cæteri quos vidi, ſequuntur, ſic: *Felli, vomitui, vel phthiſi arcendis*; ita hanc ille emendatam præpoſuit: *Fellis vomitui, & phthiſi arcendis*, & recte quidem; neque enim ibi vomitum, niſi uno in verſiculo Serenus imperat, quod Aſulanus non attendit, neque vomitum quemcumque curandum ſuſcipit; quod cæteros attendiſſe oportebat; ſed bilis redundantiam, ſæpius, ut notum eſt, ventriculum afficientem & ad vomendum concitantem, tum dejectoriis, tum vomitoriis etiam medicamentis tollere in animo habet. Cum hac autem Humelbergii inſcriptione congruere animadverti antiquum Keuchenii librum, in quo primus hujus capitis verſus ſatis bene, ut mihi quidem videtur, ita erat ſcriptus:

> *Lutea ſi creſcunt, & fundis noxia fella;*

cum omnia quæ inſpexi, formis deſcripta exemplaria pro *fundis* habeant *cunctis*: quam communem ſcripturam ipſe etiam probat Keuchenius, quam bene, ii judicent qui & ea perpenderint quæ modo expoſuimus, & Poëtam in ſuperioris capitis fine, in hujuſque initio converſa ad Lectorem oratione hunc ipſum alloqui, animadverterint. Tres etiam capitis de *carbone* poſtremos verſus ita ſcriptos dederat Cæſarius; quem deinde omnes quos ego vidi, ſecuti ſunt:

> *Allia vel piperi parce commiſta linuntur*
> *Pythagoræ cognata levi condita cumino.*
> *Proderit & madida fermentum polline turgens.*

Equidem Aſulanus qui diſtinctionis notam, non poſt *cumino* poſuerat, ſed poſt *Proderit*, facile hunc locum omni ex parte reſtituiſſet, ſi inter primum quoque, atque alterum verſum diſtinctionis notam ſtatuiſſet. Id autem ab Humelbergio, & jure quidem; ſi quid ego judico; factum eſt. Nam qui utrunque verſum conjungunt, Allia Pythagoræ cognata intelligant, neceſſe eſt, quod ultro confitetur Cæſarius, hac adſcripta notula: *cognata, id eſt, familiaria in cibo. Vide Laertium in Vita Pythagoræ*. Sed hi non videntur animadvertiſſe, Horatium ad quem hic reſpicit Poëta, cum facete ſcripſit (2):

> *O quando faba Pythagoræ cognata,*

id, veteri ejus Interprete [3] confirmante, cui Chabotius [4], aliique Enarratores, quotquot memini conſuluiſſe, aſſentiuntur, id inquam, propterea dixiſſe quod Pythagoras; ut Bondii [5], atque adeo Lambini [6] verbis utar, *a faba abſtinuit, quaſi ſibi cum ea cognatio aliqua eſſet, veritus ne in fabam aliquam animus paternus* im-

(1) *Natur. Hiſt. l. 29. c. 4.* (2) *Satyr. l. 2. Sat. 6. verſ. 63.* (3), (4), (5), (6) *In Horat. ad eund. verſ.*

immigraſſet. Non me latet, Ariſtotelem [1], M. Tullium [2], Plinium [3], Laertium [4]; ut propiores nobis Scriptores [5] omittam; alias etiam cauſas iſtius Pythagoræ conſuetudinis attuliſſe, imo a Gellio [6] contraria Ariſtoxeni verba producit tradentis, *nullo ſæpius legumento Pythagoram eſſe uſum, quam fabis, quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim alvum, & lævigaret*. Attamen aut hæc non efficiunt; ut certe non efficiunt; quominus Horatio Poetarum more liberum fuerit eorum potius ſententiam ſequi (quorum etiam ab eodem Plinio [7] eſt facta mentio) qui a Pythagora damnatam fabam tradiderunt, *quoniam mortuorum animæ ſint in ea*; atque ita a Cæſario contra atque adnotavit, & ab reliquis oſtendendum eſt, aliis quoque ipſis Pythagoram, & quidem ob eandem cauſam, abſtinuiſſe: quo de cibo in tota ejus vita nihil quidquam habet Laërtius. Aut ſi Horatio magis placuiſſe, dicerent, ut ſequeretur Ariſtoxenum, & propterea fabam Pythagoræ cognatam dixiſſe, quod ea plurimum veſceretur; quanquam hæc inelegans eſſet, ut verum fatear, & ab Horatii urbanitate abhorrens ejus verborum interpretatio; meam tamen, atque adeo Humelbergii ſententiam æque ac ſuam probabilem eſſe, non confiteri non poſſent, qui eos de quibus agitur, Sereni verſus ita diſtinguimus:

Allia vel piperi parce commixta linuntur.
Pythagoræ cognata levi condita cumino
Proderit, & madido fermentum polline turgens;

ut perinde ſit *Pythagoræ cognata* dixiſſe, ac ſi dixiſſet: *Faba* proderit vel ad diſcutiendam, mitigandamve inflammationem, quæ Humelbergii interpretatio eſt, vel ad *reſeranda*, ut paulo ante Serenus ipſe ait, *adoperta*: quid multa? ut idem ſit ac illud quod ſcribit in cap. ſequenti:

Mollis odorato faba jungatur coriandro,
Proderit appoſitu, molliqu e, aperitque tumorem.

Quod autem pro *faba* Serenus dixerit *Pythagoræ cognata*, minus ii mirabuntur qui ut fuerit Horatii ſtudioſus, & quam libenter ejus verba in hunc ſuum librum tranſtulerit, animadvertent. Nam quod in cap. de *jecoris, & lateris* vitiis poſuit;

Si latus immeritum morbo tentatur acuto,

ex illo videlicet Horatii [8] eſt:

Quod latus, aut renes morbo tententur acuto;

& quæ in cap. de *hydropiſi*:

—— acerbus
Creſcit hydrops ..—
Unguine quo frangit vires languoris aquoſi,

ex illis [9]

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops.
—— & aquoſus albo
Corpore languor.

In capite autem de *ventre molliendo*, præter id quod ultro, ut vidimus, confitetur, illud:

— Potibus & duris reſtricta morabitur alvus,

ex illo [10] eſt:

—— ſi dura morabitur alvus;

& denique quod in cap. de *iſchia* &c.

Ennius ipſe pater, dum pocula ſiccat iniqua,

ex illis [11]:

Ennius ipſe pater nunquam, niſi potus, ad arma
Proſiluit dicenda. —

& [12]

Siccat inæquales calices:

Quæ duo poſtrema, ut tertium quoque, ante me Keuchenius animadverterat. Sed ad Humelbergium redeamus, qui in eo pariter laudandus eſt, quod primum verſum capitis de *ſerpentium morſibus* cum Aſulanus ita ſcripſiſſet:

(1) *Lib. de Fabis apud Laert. de Vita Philoſoph. l. 8. in Pythagora.* (2) *De Divin. l. 1.* (3) *Natur. Hiſt. l. 18. c. 12.* (4) *loc. cit.* (5) *Windet. de vita funct. ſt.* (6) *Noct. Attic. l. 4. c. 11.* (7) *loc. cit.* (8) *Satyr. l. 2. Sat. 3. verſ. 165.* (9) *Carm. l. 2. Od. 2. verſ. 13. 15. 16.* (10) *Satyr. l. 2. Sat. 4. verſ. 27.* (11) *Epiſt. l. 1. Epiſt. 19. verſ. 7.* (12) *Sat. l. 2. Sat. 6. verſ. 68.*

Cuſpide non quiſquam, longe neque cæde lariſſæ;

Cæſarius autem ſic reſcripſiſſet: *longæ neque cæde cariſſæ*; egregie ipſe pro *cariſſæ* (quod verbum qui ſciat cum Voſſio [1] quid Lucilio apud Feſtum [2], & quid in Philoxeni, & Iſidori Gloſſis ſignificet, nihil huc pertinere, ſciet) *ſariſſæ* edidit. Sed multo etiam magis laudandus eſt, quod ſuboſcurum ſæpe Scriptorem Commentariis illuſtravit, quod ad rem medicam attinet, ut erat captus temporum illorum ſane eruditis, neque cætera indoctis, utinam haud raro non ſupervacaneis, aut minus prolixis; vel quando eſſe prolixa voluit, variantes potius ſcripturas (quas, ut Aſulanus, ac Cæſarius, omiſit) quam dilucidi etiam cujuſque verbi interpretationem complectentibus.

Ab utroque hoc vitio longiſſime refugit Rob. Conſtantinus, qui & variantes ſcripturas, & breviſſimas ad plurimos locos notulas in ora editi ab ſe Samonici adſcripſit. In harum tamen nonnullis Vir alioqui Doctiſſimus eſt hallucinatus, ut cum ad eos verſus in cap. de *vulneribus ferro &c.*

Si vero infrenus manat de vulnere ſanguis,
Purpura torretur conchyli perlita fuco,
Hujus & atra cinis currentem detinet undam;

cum, inquam, ad tria poſtrema verba verſus poſtremi hæc adnotavit: *Hic affectus* διαβήτης *de quo Celſus lib. 4. cap. 20.* Perſpicuum namque ex ipſo primo verſu eſt per *currentem undam* nihil hic aliud a Poëta ſignificari quam quod paulo infra per *nimios reſerati vulneris amnes*, præſertim cum ea continuo ſequantur:

Verrucæ quoque defectæ frenare cruorem
Dicitur ambuſtus tyrio de vellere pulvis.

Nihil igitur ad hunc locum in quo de ſanguinis profluvio agitur, urinæ pertinebat profluvium. Sed neque opus erat urinam in altera notula memorare, quam appoſuit ad eum locum ex cap. de *ſerpentium morſibus*:

Carduus eſt nondum doctis fullonibus aptus,
Ex illo radix &c.

Nam poſtquam illud egregie adnotavit: *Carduus fullonum; labrum veneris,* διψακος; haud bene hæc ſubjecit: pro nondum doctis, *leg. nondum tactis, nempe Podagra. Plin. lib. 28. cap. 6, Virilis urina podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant;* ſiquidem *nondum* haud cum *doctis*, ſed cum *aptus* jungendum eſt, ut intelligamus, non perfecti, aut ſicci, quali videlicet fullones utuntur, immaturi adhuc, & viridis illius cardui radicem eſſe adhibendam: quod & Humelbergius ſine ulla dubitatione intellexit: & præterea cur fullones *docti* dicantur, exponere ſe ſatis poſſe, exiſtimavit. Non erat igitur cur enarratione præſertim tam longe petita vulgatam ſcripturam Conſtantinus ſolicitaret. Sed multo illud gravius, quod in totius voluminis calce octo & ſeptuaginta verſus, quorum primus eſt:

Quod natum Phœbus docuit, quod Chiron Achillem;

poſtremus autem:

Quotque hic ſunt verſus, tot agant tua tempora Ianos;

quod hos, inquam, verſus cæteris Samonici adjungendos eſſe, indicavit; hanc enim ipſis inſcriptionem præpoſuit: *Vindiciano attributum Carmen; videtur eſſe Sereni Peroratio, finiſque Poematis.* Verum; ut alia prætermittam; duo certe in hoc carmine decebat ipſum animadvertere quæ ipſius judicio vehementer repugnant. Alterum, Carmen hoc de libro eſſe in quo multo plura quam in Sereni Poemate, & nominatim peregrina ac pretioſa, remedia copioſe proponuntur;

Denique reperies iſthic quod lucis in ortu
Indus, Arabs, Syrus, Perſes, diverſque Sabæus
Vicino ſub ſole legunt, quod præbet Orontes,
Eximium ignoto mittit quod Nilus ab ortu,
Decerptum foliis, ramo, cute, cortice, virga,

Quod-

(1) *Etymologic. Ling. Lat. ad vocem* Cariſſa.

(2) *De Verbor. Signific. l. 3.*

Quodque ab Edymis (leg. *ab Idumæis*) *vectum Seplaſia vendunt;*
Et quicquid confert medicis Lalagea cataplus;

cum contra Samonicus, qui, ut vere ait Turnebus (1), *medicinam morborum parabilem verſibus lepidis conſcripſit*, nihil libentius, aut ſæpius facere videatur quam ut remedia proponat, ſicut Plinius (2) loquitur, *parata vulgo, inventu facilia, & ex quibus vivimus*, atque adeo quæ *quotidie pauperrimus quiſque cœnat:* & judicium inſuper hac de re, inſtitutumque ſuum non uno in loco profiteatur, ut cap. de *ventre molliendo:*

Multos præterea Medici componere ſuccos
Conſuerunt; pretioſa tamen cum veneris emptum,
Falleris, fruſtraque immenſa nomiſmamata fundes;

& cap. de *jecoris, & lateris vitiis:*

Quid referam multis compoſta Philonia rebus?
Quid loquar antidotum variis? quis iſta requirat?
At nos pauperibus præcepta feramus amica.

Alterum quod a Conſtantino animadverſum eſſe oportebat, eſt, de vi carminum ad medendum quam diſpar huic, atque illi Auctori ſententia fuerit. Equidem non negaverim, vana haud raro, & riſu excipienda remedia Serenum propoſuiſſe, tranſverſum videlicet actum ab ea quæ ejus temporibus invaluerat, credulitate ac ſuperſtitione, vel potius ne ignoraviſſe, aut omiſiſſe videretur quæ tum maxime probabantur. Hoc etiam addam, me poſtquam ea legeram quæ ad pleraſque abigendas febres de collo ſuſpendenda eſſe, docuerat, olim eſſe ſuſpicatum, num hanc forte damnationis ipſius cauſam prætendiſſet Caracalla, a quo videlicet *damnatos eſſe & qui remedia quartanis, tertianiſque collo annexa geſtarent*, Spartianus (3) docuit; quanquam hunc Hiſtoricum accuratius poſtea perlegenti, revera neque horum, illiuſque damnationis tempora congruere, & tanquam Getæ fautor, Samonicus interemptus eſſe videatur. Attamen quid de vi carminum vere ipſe cenſeret, ſatis in fine capitis de *Quotidiana* demonſtravit:

Multaque præterea verborum monſtra ſilebo.
Nam febrem vario depelli carmine poſſe,
Vana ſuperſtitio credit, trĕmulæque parentes.

Contra in iis verſibus quos hujus ipſius Poëmatis perorationem eſſe, exiſtimat Conſtantinus, quam fidenter, quam magnifice inania iſtiuſmodi anilia remedia celebrantur!

Gramine ſeu malis ægro præſtare medelam,
Carmine ſeu potius: namque eſt res certa ſaluti
Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis.

Quod ſi ex me quæras, cujuſnam igitur Auctoris, & cujuſnam libri ſit iſta peroratio; non Vindiciani, ſed ejus ipſius in cujus Operis calce legitur, Marcelli eſſe, reſpondebo, a quo videlicet illi ſuo de Medicamentis libro inſtar clauſulæ additam fuiſſe, eo minus dubito, quo magis ob multa vel pretioſa, vel ſuperſtitioſa remedia, magna in ipſo cum laude propoſita, eidem video convenire. Alii autem quod Vindiciani Comitis Archiatrorum Epiſtolam, a Marcello ante ſuum librum poſitam, continuo Marcelli ipſius liber cum poëtica iſta peroratione conſequitur, hæc propterea fortaſſe Vindiciani eſſe, putaverint, cum tamen ex Marcelli Epiſtola ad Filios, loco Præfationis univerſo Operi præfixa, proclive eſſet cognoſcere; & librum, & perorationem ipſam eſſe Marcelli, utpote qui apertiſſime hanc indicat, cum, *Verſiculis*, inquit, *quoque luſimus migmatum & ſpecierum digeſtione compoſitis. Non quod ſit dignum aliquid in carmine, ſed ut lectorem, ſcrutatoremque hujus operis & poema pelliciat, & exoptatio blanda conciliet, quod opuſculum in infima parte hujus codicis collocavi & ut ſermone noſtro opera hæc ſolertia noſtra compoſita laudantur, & nugas noſtras multiplex foliorum celet objectus.*

(1) *Adverſ. lib.* 17. *c.* 18. (2) *Natur. Hiſt. l.* 24. *c.* 1. (3) *In Caracalla.*

ctus. Hæc ideo pluribus verbis egi, quod animadverti, me hac de re non a Conſtantino ſolum diſſentire, verum etiam a Viro noſtræ ætatis eruditiſſimo, qui *Carmen*, inquit, *Sereni extrema parte truncum eſſe videtur, itaque pedibus eo in ſententiam Roberti Conſtantini, qui verſus in calce libri Marcelli Empirici de medicamentis, conjectura minime abſurda, ſed veriſimillima habet pro peroratione poematis Sereniani*. Ego vero ut de eo lubens Doctiſſimo Viro aſſentior, quod aliquid facile in extrema præſertim parte hujus Poëmatis deeſſe videatur; non propterea tamen video, cur hoc verſibus ſupplere debeamus quos Marcellus & ſuos eſſe, indicavit, & ita ſcripſit ut ſuo magis quam Sereni Operi conveniant. Sane quæ duo ab eodem quoque Celeberrimo Viro ante iſta verba ſunt poſita, alterum, *Sereni caramen Heroicum, præcepta de medicina parvo pretio parabili ad curandos præcipuos humani corporis morbos complecti*, alterum, quæ *in his ſuperſtitioſa nonnulla ex more illius ætatis* Serenus admiſcuit, ita admiſcuiſſe, ut *plura forte tranſcriberet, quam crederet*; hæc, inquam, duo num duobus cum locis conveniant quos ſupra ex ea Peroratione produxi, ipſe omnium optime pro eo quo pollet, acri judicio, & veri ſtudio exiſtimabit; ego quod ipſe exiſtimaverit, ſequar.

Verum etſi hoc, & quæ ſupra indicata ſunt, in Conſtantino minus probo; non ideo tamen egregiam quam in Sereno emendando, illuſtrandoque poſuit, operam meritis laudibus fraudabo. Certe in brevibus de quibus dictum eſt, notulis haud raro veram, Aſulano, Cæſario, Humelbergio incognitam, ſcripturam attigit, interdum etiam, iis qui vel Doctiſſimum Keuchenium fugere, Veterum locis eandem comprobavit, velut cum ad eos verſus ex cap. de *prurigine*, *papulis*, *& ſcabie*:

> *Ergo lutum prodeſt membris adhibere fricatis,*
> *Quod facit ex aſino ſiccatus corporis humor;*

hoc primum adnotavit: *ſiccatus*, Alii *ſaccatus*; egregie quidem, ut jam Turnebus (1) præſenſerat ex Arnobii (2), imo ex ipſius reſtitutis Lucretii (3) verbis, ubi de pueris in ſomniis lectum permingentibus:

> *Totius humorem ſaccatum ut corporis fundant.*

Porro ab Sereno ſcriptum eſſe *ſaccatus*, cum alii indicant ipſius verſus in quibus vel Lucretii (4) verba libenter uſurpat; ut in cap. de *ſolutione ventris*:

> *Tam varii caſus mortalia ſæcla fatigant;*

ut in cap. de *uva & faucibus*:

> —— *clamor fracto cum forte ſonore*
> *Planum radit iter*, &c.

vel Lucretium ſtudioſe admodum laudat, ut in cap. de *conceptione*:

> *Hoc poterit quartus magni monſtrare Lucreti*;

tum veteres & Keuchenii, & aliorum libri manifeſte confirmant. Deinde Conſtantinus hanc ita comprobavit, illuſtravitque ſcripturam: *Plinius lib. 28. c. 18. tradit, aſininam urinam cum ſuo luto illitam hominis ſcabiem ſanare*: qui Conſtantini, atque adeo Plinii locus Keuchenium fugerit, neceſſe eſt, non facile alioqui ad hos Samonici verſus ſcripturum: *De aſinino lotio nihil tale, quod ſciam, apud medicos*: quanquam etiam apud Plinium Valerianum (5) hoc legitur: *Urina aſini cum ſua luto impoſita* (ſcabiem) *ſedat*.

Verum de Keuchenio ipſo mox plura. Nam de Henrico Stephano, de quo jam ex ordine dicendum eſt, hoc tantum ſatis eſt indicare, ita ipſum Conſtantini editionem in Samonici verbis, & variantibus lectionibus ad eundem modum proponendis eſſe ſecutum, ut ſi cæteras etiam in ora notulas adjeciſſet, lac lacti ſimilius non eſſet. Certe quam pauciſſima omnino fuere in quibus diſcrepare, animadverti. Ex his unum quod ſententiam plurimum mutat, neque apud ullum alium adeo fidenter receptum comperi, adnotabo. Initium capitis de *podagra* ſic habent Aſulanus, & Humelbergius:

Qua

(1) *Adverſar. l. 17. c. 18.* (2) *Adverſus Gent, l. 2.* (3) *De Rer. nat. l. 4. verſ. 1022.* (4) *Vid. l. 2. verſ. 21. & alibi paſſim, tum ejuſd. lib. verſ. 645. & l. 4. verſ. 531. 532. 536. &c.* (5) *De Re Medica l. 3. c. 38.*

Quædam ſunt rabidæ medicamina ſumma podagræ;

Cæſarius autem, & Conſtantinus haud magna, quod ad ſententiam attinet, varietate *digna* ſcribunt pro *ſumma*. Illud ſententiam omnino mutat quod ab eodem Conſtantino, ut varians ſcriptura, in margine adnotatum eſt: *Quædam haud ſunt* pro *Quædam ſunt*. Iſtam autem ipſam ſcripturam recipit Stephanus, ſcribitque unus; quod viderim; omnium:

Quædam haud ſunt rabidæ medicamina digna podagræ;

ſive quod in libris calamo ſcriptis ſic invenerit, ſive quod aliter nullam eſſe Poëtæ ſententiam, judicaverit; nec fortaſſe injuria; hæc enim continuo ſequuntur:

Cui ter tricenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe Deus, requiem tamen indere morbo
Fas erit, & triſtem ſaltem mulcere dolorem;

nam ſi quædam eſſe, dixiſſet ſive digna, ſive ſumma podagræ medicamenta; cur nihil aliud quam aliquam ſaltem doloris quietem, & mitigationem promitteret? Quod ſicui forte Stephani ſcriptura minus placet, is igitur aut quomodo communem explicet, videat, aut aliam aliquam perquirat; ut exempli cauſa, ſi Poëta non *Quædam*, ſed *Quænam* ſcripſiſſet, atque ita quærendo, quænam vel digna, vel ſumma poſſint eſſe podagræ medicamenta, nulla videlicet iſtiuſmodi eſſe, indicaſſet. Cæterum quæ ſive in verbis, ſive in Vita Sereni deſcribendis tum in Stephano, tum in Conſtantino ipſo deſiderari poſſint, plura quæ eum de Aſulano, Cæſario, & Humelbergio diceremus, exempla attulimus ad illos quoque pertinentia, ſatis ſuperque præmonſtraverint.

Unus de quo ſcribam, reſtat Keuchenius Vir multum; ut verum fatear; in græcorum, latinorumque cujuſque generis Scriptorum lectione verſatus, antiquo etiam Sereni exemplari, calamo exarato, inſtructus, necnon illo quod Gryphianis formis deſcriptum eſt, aliiſque fortaſſe quibus nos caremus, nonnullis (hæc enim inter Sereni Editiones in Prolegomenis memorat) fere omnibus tamen eo tempore editis, ut videri a Conſtantino potuerint. Sed viciſſim quæ Conſtantinus, Stephanus, Aldique Filii procurarunt, eo in loco ne nominat quidem; Humelbergii autem Commentarium ſe necdum videre potuiſſe, diſerte fatetur: quinetiam quem primo loco memorat, apud Aldum, hoc eſt a Franciſco Aſulano, editum Samonici librum an viderit, aut certe an adhibuerit, non ſatis conſtat. Videtur enim vidiſſe ex iis quæ aliquando notat, ut ad caput de *veſica*, & *calculo*; num vero adhibuerit, ii judicent qui nobiſcum animadverterint, in Notis ad ſextum verſum ex cap. de *ictibus ſcorpii*:

Magna quod exiguis perimantur ſæpe venenis,

ſcribere ipſum, ſe *neſcire cur eruditi viri non auſi fuerint* membra *pro* ſæpe *reponere*; vel in quarto verſu ex cap. de *lumbis & renibus ſanandis*:

Aut pice cum melli —

recte quidem pro *melli*, *molli* reſcribendum eſſe, exiſtimare; ſed de hac emendatione hæc ſubjicere: *Nihil verius ea lectione, quam nos primi reſtituimus*; cum tamen Aſulanus & in verſu illo priore *membra*, & in hoc altero *molli* ad eundem prorſus modum ad quem Keuchenius emendat, revera ſcripſiſſet. Sed ſive Aſulani, aliorumque de quibus dictum eſt, librorum ope, caruerit, ſive contra, uſus ſit; certe illis tot aliis eruditionis præſidiis ornatus Prolegomena ad Serenum copioſa ſcripſit, & bene docta, in quibus poſtquam ſuperſtitioſæ Medicinæ nugas, & deliramenta erudite detexit, atque exagitavit, tum de Sereni ipſius Vita longe melius quam cæteri, de quibus ſupra dictum eſt, loquitur; nam eorum omnes quos indicavimus, errores declinat, & Veterum de Sereno teſtimonia accurate & collecta, & deſcripta proponit. Neſcio tamen cur de ipſo dixerit: *Superſtitioſam* (medicinam) *paſſim*, *Tralliani*, *Aetii*, *Myrepſi*, *Marcelli*, *cæterorumque medicorum exemplo immiſcet*; quaſi vero qui aliis poſt ipſum ſæculis extitere, horum Serenus promoveri exemplo potuiſſet: quod eram fortaſſe præteriturus, niſi etiam in Notis ad caput de *Splene* hæc inveniſſem: *Forte antidoton ex iis remediis variam a Nicolao Myrepſo mutuavit Serenus;*

Digitized by Google

nus; ab homine videlicet qui cum Menſen citet (1); ſeculo duodecimo florentem; novem ſaltem ab Sereni ætate interjectis ſæculis ſcripſerit, neceſſe eſt.

Neque item præclare video, quamobrem Keuchenius, non minus quam cæteri quos ſupra dixi, Sereni Vitam cum ejus Poëmate edidiſſe, illum omiſerit Lampridii locum in quo Alexandri Severi luculentum de Samonico apparet judicium: *Latina*, inquit Lampridius (2) (hic enim ſequor typis editorum exemplarium inſcriptionem; non ignarus alioqui eorum quæ hac de re Iſ. Caſaubonus (3), & Cl. Salmaſius (4) monuere) *Latina cum legeret* (Alexander) *non alia magis legebat quam De officiis Ciceronis*, *&* *De republica*. *Nonnunquam & oratores & poetas*, *in queis Serenum Sammonicum*, *quem ipſe noverat & dilexerat*, *& Horatium*. Quæ tamen verba cum ego diligenter perpendo, & cum iis confero quæ de eodem Alexandro aut ipſe habet Lampridius (5), *vixiſſe* videlicet *annis XXIX.*, aut etiam Herodianus (6), *tum duodecimum attigiſſe annum*, cum factus eſt Conſul cum Heliogabalo; ex his nimirum, aliiſque Hiſtoriæ monumentis comperio, quinquennem, aut etiam quadrimum fuiſſe Alexandrum, cum Geta, hujuſque partium ſtudioſus Samonicus a Caracalla interfecti ſunt. Num ergo id ætatis puerum, etiamſi conſtaret, in eodem loco ubi Samonicus, tum fuiſſe, jam tum eruditiſſimum illum Scriptorem & noviſſe, & dilexiſſe, credemus? An quando id minus veri ſimile eſt; conjiciemus potius, Poëtam iſtum Serenum Samonicum, de quo loquitur Lampridius, non Patrem; ut Iſ. Caſaubonus (7) videtur credere; ſed Filium fuiſſe, cum hunc annos aliquot paternæ cædi ſuperſtitem ponere, nihil vetet, & quæ Spartianus (8), Arnobius (9), Macrobius (10), Sidonius (11), Servius, (12) de libris Samonici, ut videtur, Patris aut memorant, aut proferunt, hæc quidem ſoluta oratione ſcripta ſint, illa vero ad doctum quidem atque eruditum Philologum, Hiſtoricum, aut etiam Mathematicum, non propterea tamen Poëtam, ſpectare videantur. Quod ut omni ex parte veri ſimile eſſe, intelligas; primum quæcunque Macrobius (13) ex Samonico & nominatim ex ejus libris Rerum Reconditarum produxit, ea cum verſibus comprehenſa non eſſe, conſtet; tum quod indicavit Arnobius (14), ad illos eoſdem libros pertinere, Voſſius (15) exiſtimat. Deinde cum ex cæterorum locis pleroſque in Prolegomenis Keuchenii, nonnullos in hac etiam Epiſtola habeas; ne ulli præterea ſuperſint quos ad perpendendum requiras, ex iis quos ille omiſit, duos inſuper, alterum Sidonii, quem Doctiſſimus Fabricius (16) indicat, Servii alterum quem nondum vidimus apud eos qui de Samonico locuti ſunt, adſcribemus. Et Sidonius quidem in Epiſtola (17) ad Leontium memorat *Julium Firmicum*, *Sammonicum*, *Saturninum in libris matheſeos peritiſſimos conditores*; quanquam Joannes Savaro (18) admonet, *MS. optimæ notæ hos non agnoſcere*, *ſed Julianum Vertacum*, *Fulgnium Saturninum*, qui quidem Mathematici quinam fuerint, & quomodo alterius nomen ſit emendandum, his, inquam, Savaro de rebus quid cenſeat, alibi (19) proponit. Servii (20) autem locus mihi quidem certior eſt: *Miracula*, inquit, *de hac inſula* (Thule) *feruntur*; *ſicut apud Græcos Cteſias*, *& Diogenes*, *apud Latinos Sammonicus dicit*. Quæ omnia cum ita ſe habeant; minus mirum eſt, ea quæ produximus, Lampridii verba a Keuchenio eſſe prætermiſſa, ut qui facile ad Samonicum non Patrem, ſed Filium pertinere, exiſtimaverit, quem Poëmatis de quo agebat, Auctorem non putabat.

(1) *De Compoſ. Medicam. Sect. 32. c. 27.* (2) *in Alex. Severo.* (3),
(4) *in Notis ad hanc Vitam.* (5) *in ead. Vita.* (6) *Hiſtor. l. 5.* (7) *in Notis ad Spartiani Caracallam.* (8) *in Caracalla*, *&* *Geta.* (9) *Adverſ. Gent. l. 6.*
(10) *Saturnal. l. 2. c. 12. 13, l. 3. c. 9.* (11) *in Epiſt. ad Polem. Carm. 13. ſubjecta &c.*
(12) *Comment. in Virgil. Georgic. l. 1. verſ. 102. 103. &c.* (13) *loc. cit.*
(14) *loc. cit.* (15) *De Hiſtoric. Lat. l. 2. c. 2.* (16) *Bibl. Lat. l. 3. c. 5.*
(17) *in qua eſt Carm. 22.* (18) *Comment. ad hunc Sidonii locum.*
(19) *Comment. ad Sidonii Epiſt. 22. l. 8.* (20) *Comment. in Georgic. l. 1. verſ. 30.*

Digitized by Google

tabat. Qua utraque in ſententia diſerte oſtenderunt ſe eſſe Jo. Jac. Hofmannus (1), & hunc ſecutus Lud. Morerius (2), in primis autem Ger. Jo. Voſſius (3): Hic tamen de Samonico, Filio, *ecquid* ſcripſerit, *haut*, inquit (4), *ſat ſcio*. Sed Deſid. Eraſmus (5) Lyrica ſcripſiſſe, non dubitavit, atque adeo Serenum illum eſſe, cenſuit, quem inter Lyricos ab D. Hieronymo laudatum eſſe, ſupra dixi: cui ſententiæ ætatem quidem eorum a quibus Serenum Lyricum nominatum eſſe, ſcio, adverſari non opinor, quando Terentianus, quem eorum omnium antiquiſſimum eſſe, conſtaret, ſi Præfectus ille Syenes fuiſſet a M. Valerio Martiale (6) memoratus, iſne fuerit, an ille potius ad quem Longinus ſuum illum aureum librum (7) ſcripſit, vel apud Eruditiſſimum Fabricium (*) incertum eſt. Ego vero ut nihil in ejuſmodi re affirmaverim; ita ſuſpicor, quando Samonicum quidem Patrem fuiſſe Poëtam, non conſtat, Filium autem fuiſſe, ex producto Lampridii loco intelligi poteſt; ſuſpicor, inquam, hoc de Medicina Poëma Filii potius, quam Patris eſſe credendum. Non me præterit, ita ab aliis poſſe accipi Lampridii verba, ut *Serenum* referant non ad proximam vocem *poëtas*, ſed ad priorem illam *oratores*: neque tamen ignoro, L. Gr. Gyraldum, cum duobus in locis (8) iſtis ipſis Lampridii verbis uteretur, utrobique *orationes* (quam quidem vocem etiam in Pall. ambobus Codicibus vidit Gruterus (9)) *orationes*, inquam, non *oratores* legiſſe; ut non obſcure Ciceronis orationes intelligere, & ad hunc modum verba diſtinguere ſe, oſtenderit: *non alia magis legebat quam de officiis Ciceronis, & de republica, nonnunquam & orationes; & poetas in queis Serenum Sammonicum, quem ipſe noverat, & dilexerat, &c.* Verum hanc totam rem alii viderint; ego enim ita propono, ut judicium potius exquiram aliorum, quam interponam meum.

In Notis autem ſane eruditis quibus Samonicum ornavit, illuſtravitque Keuchenius, mallem aliquando ut minus ſuo tum ingenio, tum veteri exemplari indulſiſſet. Nam quod ad poſtremum verſum capitis *de fellis vomitu, & phthiſi*:

> *Carne aſinæ, ſevoque capræ medicina ſalubris;*

hæc adnotavit: *Scribo*; Lacte aſinæ. *lacte diſertim in avito. nec enim aſinæ caro, ſed lac phthiſicis ab antiquis medicis præſcribitur*; primum illud attendiſſet, oportebat, in cæteris vetuſtis libris in quibus id verbum *aſinæ* eſt; quantum etiam ex Conſtantini, & Stephani ſilentio agnoſcimus; conſtanter ſcribi *Carne*: tum vero Plinium Valerianum (10) docuiſſe: *Carnes aſini ex jure ſumptas phthiſicis prodeſſe*: & ante hunc, majorem Plinium (11) hæc tradidiſſe: *Phthiſicis medentur, jecur lupi ex vino, macræ ſuis fœminæ herbis paſtæ lardum, carnes aſininæ ex jure ſumptæ: hoc genere maxime in Achaja curant id malum*; quem locum Plinii ſpectaſſe Samonicum, oſtendit etiam adipis ſuilli mentio in proxime ſuperiore verſu facta, in hoc autem ipſo ſevi caprini, quod videlicet pauciſſimis interjectis verbis a Plinio adverſus phthiſin memoratur. Ad eos etiam verſus capitis de *ſolutione ventris*:

> *Proderit & pueris quos dentis origo fatigat,*
> *Caſtaneas coxiſſe nuces, & ſorba vetuſta;*

hæc notat: *Forte legendum*: quos ventris origo fatigat. ventris *integre ſcriptum invenio in veteri avito*: & infra: *Scribo — ex avito libro: —* ſorba peruſta. *id eſt, in ſole ſiccata*. Verum in aliis; quod ſciam; antiquis exemplaribus neutrum invenitur. *Vetuſta* autem ſorba pro ſiccatis & a Sereno hic accipi, & ſatis intelligi, ignorare Keuchenius non potuit qui ad illum alium hujus capitis verſum:

> *Aut ceraſi victum longo jam tempore pomum;*

hæc ſcripſerat paulo ante: *Pomum ceraſi longo tempore victum; ille ſiccatum vocat,*

(1) *Lexic. Univerſal.* (2) *Dictionaire Hiſtor.* (3) *De Philoſophia c.* 12.
(4) *De Hiſtoric. Lat. l.* 2. *c.* 2. (5) *in Scholiis in Epiſt. ſupra cit. D. Hieron. ad Paulinum.*
(6) *Epigr. l.* 1. 87, 86. *Scriverio.* (7) *De Sublimi &c.* (*) *Biblioth. Lat. l.* 4. *c.* 7.
(8) *De Poetar. Hiſtoria Dial.* 4. *ubi de Sereno Samonico, & Dial.* 5. *ubi de Alexandro Mammæa.*
(9) *Not. in Lampridii Alex. Severum.* (10) *De Re Medica l.* 1. *c.* 61. (11) *Nat. Hiſt. l.* 28. *c.* 17.

cat, quod alvum adſtringat. Nam quod ad illam alteram lectionem attinet, ſcire luculentius vellem, quid ſit, aut quomodo ſit interpretanda *ventris origo*: niſi ipſe ultro ſubjeciſſet vulgatam ſcripturam *etiam poſſe defendi, nec debere immutari: quos dentis origo fatigat*; & ſic explicaſſet: *iis igitur, quibus jam primuli dentes ſuboriuntur, & quos dentium origo fatigat, praſcribuntur hic ad dyſenteriam & alvum ſiſtendam caſtaneæ coctæ &c.* Non tamen ediſſerit, cur in hoc capite in quo alioqui agitur de alvi fluxu, dentientes pueri memorentur. Memorantur autem, quia in peculiaribus eorum morbis qui; ut Hippocratis (1) verbis loquar; *jam dentire incipiunt, alvi profluvia* potiſſimum numerantur. Laceſſitis (2) enim ob gingivarum pruriginem, atque dolorem vicinis ſalivæ canaliculis, ac glandulis, tanta hujus copia provenit, & a puerulis, ut pote exſpuere neſcientibus, in ventriculum, & inteſtina demittitur, ut his propterea laxatis, ſæpius non *dyſenteria*, ſed diarrhœa feroſa oboriatur: quæ etſi illud affert commodi ut ſic plurimis ſtimulantibus particulis una ejectis; nervorum diſtentiones, & comitialis morbus facilius arceantur ſecundum ea quæ ab ipſo etiam Hippocrate (3) obſervata ſunt: *quibus in dentitione alvus amplius ſubducit, minus convelluntur, quam quibus parum*; attamen ſi omnem denique modum tranſeat, non eſt dubitandum (quod tu minime ignoras, & Paulus (4) indicat) quin ſit tantum a Medico minuenda, & cohibenda, quantum ſatis ſit ne vires ita dejiciat, ut vitam ipſam in diſcrimen adducat. Denique; ne longior ſim; ad verſus ex cap. de *nervis inciſis, & dolentibus, atque contractis*:

> *Aut Baccho madefacta Ceres cum fronde cupreſſi,*
> *Quo poteris potu recreare rigentia membra;*

illud quidem recte adnotavit: *perperam ſunt, qui τὸ* potu *ad compoſitionem referunt*; ut enim in ſuperioribus ſeptem verſibus non de potandis, ſed de extrinſecus adhibendis remediis ſermonem fieri, oſtendunt aut voces quibus Poeta uſus eſt, aut ipſorum remediorum natura, & Medicorum qui iiſdem ſunt uſi, conſuetudo; ita in his quoque fieri, tum duo hæc, tum nexus, tum Poeta ipſe commonſtrat, qui eaſdem prorſus res cum etiam (præeunte utrobique Plinio (5)) in cap. de *podagra* laudet, ſic proponit:

> *Trita cupreſſus ibi Baccho jungetur acerbo,*
> *Panibus & teneris, cohibebitque addita queſtus*;

addita enim illic idem eſt atque *impoſita*, qua ratione in cap. de *lumbis* &c. dictum eſt de ſacculis:

> *Quos vix paſſuris urentes addito membris,*

& in cap. de *fracturis*:

> *Conveniet cerebrum blandi canis addere fractis,*

hoc eſt oſſibus. Quæ cum ita ſint; tantum abeſt ut in his de quibus agimus, verſibus non ſcribendum ſit *fotu* pro *potu*, quod contendit tamen Keuchenius, quamvis illud ſit *in ora Gryphiani codicis*, & alterius parvuli quem nos habemus, Lugdunenſis *impreſſum*; ut nihil aptius poſſe fieri appareat, quam ſi illam ſcripturam cum Humelbergio recipiamus, præſertim cum & ingratum concurſum vocum *poteris potu* ſic vitemus, & quarto ante hunc verſu Serenus ſine controverſia ſcripſerit:

> — *tali recreabis languida fotu*.

Nam in explicatione quidem quam ad retinendum *potu* profert Keuchenius: *non eo potu membra recreanda, ſed potu rigentia debere accipi, quod multos egit tranſverſos. ex potu enim rigor & vitium nervorum; nam nervis — inimiciſſimum eſt vinum nimium potum*; magis ipſius ingenium laudo, quam Samonici genium, & veræ ſcripturæ ſpeciem agnoſco.

Neque hæc tamen ita accipias velim, quaſi in Keuchenii Notis plurima eſſe viciſſim bona atque egregia, & Eruditiſſimo Viro digna, negarem. Sunt enim: neque aliter pluribus in locis ſcripſiſſe Samonicum, credo, atque a Keuchenio conſti-

(1) *Aphoriſm. Sect. 3. 25.* (2) *Vid. etiam Ettmull. de Morb. Infant. Art. 18.*
(3) *De Dentitione n. 2.* (4) *De Re Medica l. 1. c. 9.* (5) *Natur. Hiſt. l. 24. c. 5.*

ſtituitur, velut in verſu capitis de *lumbricis* ſecundo cum ſcribendum ſtatuit :

— interno cum viſcere tænia ſerpens ;

non ut omnes libri typis editi habent, *tinea ſerpens*. Movet enim me liber ejus vetuſtus cum iis in hoc conveniens quorum ſcripturam in ora adnotarunt Conſtantinus, ac Stephanus, movetque præterea lex carminis, quæ *tænia* requirit, *tinea* reſpuit; nam qui ſecus ſentiunt, hoc certe ambiguæ, ut oſtenſum eſt, ſcripturæ loco antiquius non proferunt exemplum; quando conſtat, Horatium (1) contra ſcripſiſſe :

— aut tineas paſces taciturnus inertes,

& (2)

Blattarum, ac tinearum epulæ. —

Vel eum ejus capitis quod inſcribitur: *Ægris ſomno adſciſcendo*, verſum ſextum a pleriſque ita ſcriptum :

Proderit & magnum capiti ſubſternere fulcrum ;

ſed cujus tamen aliæ quatuor circumferuntur lectiones, quarum unam ſequitur Aſulanus, reliquas in ora exhibet Conſtantinus, ipſe, ultima harum ſelecta, ſic reſtituit :

Proderit, ut Magi, capræ ſubſternere fella ;

cum & vetuſtus ejus liber magna ex parte hanc repræſentaret ſcripturam, & locus Plinii (3), a Conſtantino quoque indicatus, eandem mirifice comprobet : *Magi, felle capræ — ſub pulvino poſito, ſomnum allici, dicunt*. Verum & has, & ejuſmodi alias quas veras eſſe, agnoſcit, ſcripturas, in quibus illæ quoque ſunt de quibus ſupra oſtenſum eſt, *hirudine* pro *hirundine* : *ſaccatus* pro *ſiccatus* : *fariſſæ* pro *cariſſæ*; ſi in edito ab ſe Samonico nolebat exhibere; cum tamen certe aut in ora adſcribere, aut aliquo inter ipſa verba poſito ſigno ſuis quamque locis indicare debuiſſet, omnes ibi omnino prætermiſit magno ſane eum Lectorum incommodo, qui niſi cunctas non ita aut breves, aut paucas perlegerint Notas, poſt ipſum Poema, atque adeo Prolegomena, in ulteriore libri parte ſeorſum editas; quid Keuchenius in ea re egerit, aut ſenſerit, prorſus ignorent, neceſſe eſt.

Hæc cum ita ſint; vides profecto, mi Vulpi, Viros Doctiſſimos a quibus, hactenus a nobis recenſitæ, Sereni Editiones ſunt procuratæ, peculiaria ſingulos in ſingulis ut bona præſtitiſſe, ſic vitia quædam declinare non potuiſſe. Igitur, niſi forte aliam aliquam invenias ex iis quas nondum inſpexiſſe me, fateor, & in his Baſileenſem cum brevioribus Pictorii commentariis, Lugdunenſem a Molinio, Pariſienſem a Pithœo, Lipſienſem ab Rivino, Lugduno-batavam ab Lindenio (minus enim nobiles, etſi novi, imo aliquas etiam vidi, hic tamen memorandas peculiariter, non putavi) aut alio præterea aliquo quem ignorem, Docto ejuſmodi Viro accuratam, quæ; etſi tempus quo pleræque earum habitæ ſunt, & Conſtantini de Moliniana ipſa judicium id facile ſperare non ſinat; ad illam tamen quam quærimus, & optamus, perfectionem propius accedat; niſi, inquam, talem ex reliquis invenias; neceſſe nimirum eſt, ut ex ſingulis aliqua, ex nulla omnia petendo, iſta qua polles, tum ſolertia, tum diligentia non mediocrem operam ponas in Sereni Vita, Elogiis, Fragmentis, ac Poemate, itemque in Notulis quæ aut ſelectas variantes ſcripturas, aut neceſſarias interpretationes exhibeant, apparandis. Et Vitam quidem, Elogia, ac Fragmenta ex Keuchenii potiſſimum Prolegomenis; Notulas autem aliquas ex Cæſario, multo plures ex Humelbergio, & Keuchenio, non paucas tamen ex ipſo etiam Conſtantino ſumere poteris, a quo & variantes lectiones pleraſque mutuaberis: hujuſque brevitatem tibi ad imitandum propones. Cujus quidem librum quem Almeloveenius (4) ait eſſe *variſſimum*, & propterea fortaſſe in Prolegomenis omiſit Keuchenius, niſi in veſtra iſta lectiſſima Bibliotheca habeatis, ex mea ſumes. Daboque inſuper, ſi volueris, pleraſque variantes Sereni lectiones, a me inter legendum, ex ipſo Conſtantini, & cæteris quæ vidiſſe me, dixi, exemplaribus collectas.

 Hæ

(1) *Epiſt. lib. 1. Epiſt. 20. verſ. 12.* (2) *Satyr. l. 2. Sat. 3. verſ. 123.* (3) *Nat. Hiſt. l. 28. c. 19.* (4) *in Præfat. ad C. Celſum.*

Hæ tibi in ipſo Poemate deſcribendo, & notulis addendis non erunt inutiles; ſed longe erit utilius ſingulos ex quibus collegi, libros inſpicere.

Quod ſi præterea ex me quæras, de certis quibuſdam Sereni locis ipſe quid ſentiam; illud primum admonebo quod & ex parte intelligitur ex iis quæ ſupra ſunt, & Keuchenius (1) his verbis teſtatus eſt: *Quædam ejus capitula in membranis aliter comparent, ac editionibus; quædam ipſo lemmate corrupta ſunt, ut paſſim docuimus. Verſus interdum omiſſi, vel amiſſi, ut ex aliis manuſcriptis apparet, quibus olim excutiendis Pithœus, Barthius, cæterique doctiſſimi correctores præfuere. Voces etiam & ſyllabæ contra veterum auctoritatem contractæ, vel productæ.* Quinetiam paulo poſt ſubjicit, ſe *colligere, ex arbitrio deſcribentium literionum Autorem hunc corruptum, aut emendatum fuiſſe; quod & primam anſam dedit tot innumerorum errorum & incredibilium lectionum*. Huc adde quæ ſimilia memorat Doctiſſimus Fabricius (2): In Sereni Carmine, *quoniam pluries olim deſcriptum eſt & interpolatum, incredibilem lectionum varietatem offerunt MSti Codices, teſte Ritterſhuſio ad Oppianum, & Barthio XXVI. 27. Adverſar.* Equidem pertinaciter non contenderim, Samonicum, quamvis Eruditiſſimum Virum, aliquo in loco aut memoria labi, aut pati aliud humani potuiſſe, præſertim ſi ipſe idem fuit qui in Fragmento de piſce acipenſere quod nobis eſt a Macrobio (3) ſervatum, uſque adeo prolapſus eſt, ut minorem Plinium cum majore apertiſſime confuderit, quod Joſ. Scaliger (4) primus, quod ſciam, notavit. At labi tamen in parvo hoc Poemate ſæpe adeo, ac graviter potuiſſe ut ita hoc ſcripſerit, quemadmodum nobis imperitiſſimi librarii ſcriptum dedere, quis credat? Cum igitur peſſime ab his eſſe habitum, conſtet; experiri nos decet aliquanto etiam liberius quam in Celſo, aut alio qui ad nos minus depravatus pervenerit, faceremus, an forte illi adjumenti aliquid afferre poſſimus. Et ſane Franciſcum quoque Aſulanum, atque adeo ipſum, ut credibile eſt, Egnatium nonnullos omiſiſſe verſus, plures autem alios alium in locum tranſtuliſſe, ſupra vidimus. Ego vero qui & Egnatium, & me novi, etſi nunquam tantum mihi ſumerem, id ut facerem; tamen ea in re quid ſuſpicer communicare tecum non dubitabo. Et primum duos illos verſus qui tum in cap. de *lumbricis* prius, tum etiam paulo poſt in cap. de *veſica*, &c. habentur.

Ergo cinis cornu cervini proderit hauſtus,
Vel nepetæ tritum ex vino, vel lacte capellæ,

alterutrum in locum eſſe ſuſpicor ab oſcitantibus librariis intruſos; neque enim ſolet Samonicus cum idem rurſus proponit remedium, iiſdem verbis, multoque minus iiſdem verſibus; ſed longe aliis proponere, cujus rei nonnulla exempla ſupra ſunt a nobis forte producta, cum de Humelbergii, Conſtantini, & Keuchenii Editionibus ſcriberemus. Hi autem duo verſus primo certe in loco egregie ſunt poſiti propterea quia quæcunque in ipſis laudantur, ſolida quidem ad pellendos, necandoſve lumbricos ex Scribonii (5), Plinii (6), & Dioſcoridis (7) auctoritate; fluida vero admixta, alterum ad necandos, alterum ad alliciendos ad necantia, lumbricos ex plerorumque Medicorum conſuetudine (quorum de opinionibus, & auctoritatibus in hac Epiſtola non judico) in uſum trahuntur. Veri ergo ſimile eſt, in alterum potius locum fuiſſe intruſos, idque eo credibilius eſt quod cum in priore conſtanter, ad eundemque modum a cunctis quos vidimus, libris exhibeantur; in altero ſane aliter a Cæſario, aliter ab Aſulano proponuntur ſic tamen ut appareat magis emendandi conatus, quam emendatio; nam verba pleraque, & in his illud quod præcipue iſtuc convenire non videtur, retinent, hoc eſt *nepetæ*. Animadvertendum enim eſt, ſermonem iſtic haberi de urinæ profluvio, & incontinentia curandis:

Quon-

(1) *in Prolegom. ad Samonicum.* (2) *Biblioth. Lat. l.3. c.5.* (3) *Saturnal. l.2. c.12.* (4) *Animadverſion. in Chronologica Euſebii ad MMCXXV.* (5) *Compoſit. Med. Com.141.* (6) *Nat. Hiſt. l.28. c.14.* (7) *de Mat. Med. l.3. c.36.*

Quondam etiam nimio praeceps urina fluento
Irrigat exuvias, obſcœnoque inficit hymbri;

Num igitur credibile eſt, continuo verſus conſequi in quibus nepeta proponatur, herba videlicet urinam ciens, ut ab ipſo Dioſcoride (1), quem Plinius Valerianus (2), aliique Rei Medicæ Auctores ſequuntur, olim ſcriptum eſt; an potius, iis ſublatis, hunc continuo ſequi oportere:

Tum leporis cerebrum ex vino potare decebit;

certe cum de nepeta nihil ejuſmodi ex priſcis auctoribus produci, meminerim; hoc apud Plinium (3) legi poteſt: *urinæ incontinentiam cohibet — cerebrum leporis in vino.* At verſus aliquot auferre, fortaſſe aliquibus videatur audacius; num ergo & transferre? Quod ſi hoc etiam videtur; ipſi igitur nobis ediſſerant, cur in cap. de *phreneſi*, *& capite purgando*, illum verſum:

Ceritum ſæpe horrendi medicantur odores,

hic protinus ſubſequatur:

Atque ideo ſanos etiam curarier eſt par;

quid enim ſanis cum Ceritis? de quibus Nonius Marcellus (4): *Ceriti, & larvati male ſani.* Hæc minime cohærere, ſenſerunt qui pro *ſanos* reponendum eſſe *inſanos*, cenſuere; ſed ab his tamen erat animadvertendum, neminem dubitare quin curandi ſint inſani, neque adeo Samonicum ineptum eſſe potuiſſe, ut id ſibi probandum eſſe, exiſtimaret: præterea ſi inſanos *etiam* curandos legamus, haud obſcure conſequi id ipſum quod vitare voluerunt, hoc eſt ſanos quoque eſſe curandos. Hæc cum ita ſint; illud ego attendendum cenſeo, caput hoc, ut inſcriptio etiam oſtendit, in duas diviſum eſſe partes, quarum prima inſanos curare, altera caput purgare, ſive ſanos ab inſania defendere, hoc eſt, ut nunc vulgo loquuntur Medici, præſervare docet; itaque illum de Ceritis verſum ad primam partem, alterum in quo *ſanos* ſecundum magis communem lectionem retinendum puto, ad alteram partem exiſtimo pertinere, ſic tamen ut duo verſus qui caput hoc claudunt, inter utrumque collocentur, ut legamus videlicet:

Ceritum ſæpe horrendi medicantur odores.
Non ſemper præſens dolor eſt ſanabilis: ergo
Cura magis prodeſt venturis obvia morbis;
Atque ideo ſanos etiam curarier eſt par.
Purgatur cerebrum manſa radice pyrethri, &c.

Vides ut omnia nunc cohæreant, ut nihil incongruum, abſurdumve legatur. Sunt & alia in aliis capitibus, & nominatim in eo quod inſcriptum eſt: de *profluvio cujuſque ſanguinis*, quæ in meliorem, ut puto, ordinem digeri poſtulant: ſed quoniam poſtulant, non flagitant; idcirco iis miſſis, id unum monebo, plura eſſe capita quæ a ſuis ſedibus avulſa alio temere eſſe translata videantur, & præſertim duo illa, inter ſe colligata, quorum primum inſcribitur: *Ægris ſomno aſciſcendo*, alterum: *Lethargia expellenda*; quæ videlicet, nullo interjecto, ſubjici oportuiſſe poſtremo eorum capitum in quibus de Febribus actum eſt, ideſt capiti de *hemitritæo*, ipſum primi initium indicare videtur:

Non ſolum miſeros teterrima febris aduris,
Sed ſuper, optato pergit viduare ſopore.

Et de transferendis verſibus ſatis.

Nunc duo vel tres ex his qui depravati ſunt, locis quomodo legendi ſint, conjiciamus. In cap. *de conceptione, & partu* locus eſt qui ut vitiatus ſit, alia apud alios, neque ulla tamen ſatis aut perſpicua, aut recta ſcriptura oſtendet omnibus qui ſingulos conſuluerint. Eum ita edidit Humelbergius:

Ut menſes olim minus octo moratus in alvo
Irrumpat thalamos & nexus ſolvat inertes,
Pulegio admixto venit embryo nectus aceto.

Hunc

[1] *Ibid.* [2] *de Re Med. l.4. c.22.* [3] *Nat. Hiſt. l. 28. c. 15.*
[4] *De Propriet. Serm.*

Hunc autem locum ex Humelbergio potiſſimum deſcripſi, quod poſtremum verſum, ita apud reliquos non proſtantem, cum in ſuo veteri exemplari legi, doceat Keuchenius, & in ora a Gryphio, & Tornæſio adnotatum ſciam, & de promovendo ac faciliori reddendo fœtus exitu, qua de re in ſuperioribus, & conſequentibus verſibus ſermo eſt, diſerte agere videam; non ita facile rejiciendum eſſe, arbitror. Sed ut hunc verſum ab Humelbergio accipiendum, ita priores duos ex aliorum librorum auctoritate, aliqua ex parte mutandos cenſeo; alioqui enim quæ tandem eſſet iſta ſententia: Ut veniat, venit? Cum ergo Cæſarii, ac Tornæſii libri in primo habeant: *At qui olim menſes*, & ad hanc proxime accedentem ſcripturam ſequantur Conſtantinus; Stephanus, Keuchenius, qui videlicet habent: *Aut qui olim menſes*; ſecundum autem verſum & hi omnes, & ipſe quoque Aſulanus ita ſcriptum exhibeant:

Irrumpit thalamos, & nexus ſolvit inertes:

cum hæc, inquam, ita ſint; cur non conjiciamus, totum iſtum locum ad hunc fere modum poſſe reſtitui:

At qui olim menſes minus octo moratus in alvo,
Dirupit thalamos, & nexus ſolvit inertes,
Pulegio admixto venit embryo nectus aceto.

Sic rationem ſuperioribus propoſitam verſibus qua vivi fœtus partus juvetur, conſequitur ratio qua & mortui: hæcque de veterum Auctorum ſcriptis, & nominatim Plinii, quem Samonicus, ut ſæpius diximus, ſectari ſolet, deprompta; Plinius (1) enim hæc de pulegio tradiderat: *ex melle & aceto, defunctos partus ejicit.* Tota autem ſententia hæc eſt: eo medicamine expelli fœtum qui ante juſtum tempus dirupit quidem ſua clauſtra, & ligamina, membranas videlicet circumjectas, harumque per placentam cum utero nexum, quod hæc omnia inertia, hoc eſt minus valida forent; ipſe tamen ab invalida matre cum paulo poſt pelli non potuerit, ſic intra uterum mori coactus eſt. Quod ſicui forte minus placeat *Irrumpit* in *Dirupit* mutare; ad eundem tamen modum explicare ſententiam poterit, ſi quidem *irrumpo* proprie ſignificet *penitus frango*, ut ab nonnullis Doctiſſimis Viris traditum eſt qui in hanc rem Lactantii (2) verba protulerunt: *ſummum igitur inter ſe hominum vinculum eſt humanitas: quod qui irruperit, nefarius & parricida exiſtimandus eſt.* Sed cum ego non modo in meo Lactantii exemplari quod quidem ex vetuſtis illis eſt quorum editionem Romæ procuravit Epiſcopus Alerienſis (3), verum & in duobus aliis quorum alterum ibidem ſexennio, alterum Venetiis biennio ante meum illud editum fuerat, non *irruperit* eo in loco legerim, ſed *diſruperit*; idcirco minus veritus ſum conjicere, *Irrumpit* (cujus verbi alioqui ambiguam apud Serenum ſcripturam libri illi veteres oſtendunt ex quibus Conſtantinus, & Stephanus in ora adnotarunt, *Erumpit*) aut in *Dirupit*, aut ſi quis forte ita malit, in *Perrumpit* eſſe mutandum: quanquam & iſtud ipſum *Erumpit* retineri fortaſſe poteſt propter illud M. Catonis (4) de Braſſica: *Eadem tumida concoquit, eadem erumpit.* In poſtremo etiam Sereni capite quod eſt de *hæmorrhoidibus*, cum ad eundem omnes modum priores duos verſus conſtanter proponant:

Excruciant turpes anum ſi forte papillæ,
Agreſtis radix prodeſt ſuper addita porri;

in tertio vehementer diſcrepant; nam Cæſarius ſic habebat:

Ni violet, ſanat juglandis fragmine clauſa:

At vero Stephanus, & Conſtantinus ad oram ſcribunt:

Ni violent, ſanant juglandis fragmina clauſas;

imo Conſtantinus, ſic, inquit, *lege*. Contra Keuchenius hanc quidem etiam profert ſcripturam; ſed & illud continuo ſubjicit: *Nihil mutandum*. Aſulanus vero, & Humelbergius etſi inter ſe, & multo magis ab his omnibus diſſidentem ſcriptu-

[1] *Nat. Hiſt. l. 20. c. 14.* [2] *De Divin. Inſtit. l. 6. c. 10.*
[3] *A. 1474.* [4] *De Re Ruſt. c. 157.*

ſturam olim dederant, ita mihi quidem ad veram acceſſiſſe videntur, ut ex utroque aliquid ſumendo, omnino fortaſſe reſtituere hunc locum poſſimus. Igitur ita ſcripſit Humelbergius:

Ne violet ſanum, juglandis fragmine clauſa;

ut melior quam ex ſuperioribus, ſententia exiſtat, ſcilicet agreſtis porri radicem adverſus cæcas hæmorrhoides, quas turpes papillas vocat Serenus, aperiendo, prodeſſe, ſi apponatur, excepta tamen dimidiato juglandis nucis putamine, eoque cohibita ne proximas temere rodat partes, ſive, ut noſtri loquuntur, excoriet; ad quod videlicet exemplum alii etiam Medici, & in his Sennertus (1), monent: *cauſtica, glandium calice, vel alia capſula, ne vicinæ partes ſimul adurantur, hæmorroidibus apponi debere*. Neque aliam fere quam Humelbergius, ſententiam Aſulanus ipſe propoſuerat, niſi perperam diſtinguendo verba, ſic obſcuraſſet:

Ne violet, ſana, in juglandis fragmine clauſum.

Utroque igitur inſpecto, ita hunc verſum reſcribendum eſſe, conjicio:

Ne violet ſana, in juglandis fragmine clauſa;

ſic enim ab illo *ſanat*, aut *ſanant*, quod cæterorum libri habent, minus quam Humelbergius, recedemus, & viciſſim ab illo *clauſa*, vel *clauſas*, minus quam Aſulanus. Et fuit quidem aliquando cum quærerem, an iſtud *clauſum*, quod habet Aſulanus, jungendum forte eſſet cum eo quod continuo ſequitur:

Sal niveum ſumes, -

eaque tota quam expoſui, de radice agreſtis porri ſententia accipienda potius eſſet de ſale hoc candido, quod *Bethicum*, ut Serenus ſubjicit, appellabant. Sed cum de iſto ſale Bethico, ſive Bætico (nam ſecundum Turnebi (2) judicium, & obſervationem idem eſt) cum, inquam, de iſto ſale Bætico inquirerem; vix hæc apud Plinium (3) reperiebam: *Ad medicinæ uſus, antiqui Tarentinum* (ſalem) *maxime laudabant: ab hoc quemcunque e marinis, ex eo genere ſpumeum præcipue: jumentorum vero & boum oculis, Tragaſæum, & Bæticum*. Nam quod Humelbergius ad hunc ipſum ſalem pertinere, tradidit, quæ apud Plinium (4) de illo extant, qui *glebis pene tranſlucentibus cæditur*, videlicet ei *jampridem palmam a pleriſque Medicis inter omnia ſalis genera perhiberi*; nempe animadvertiſſe non videtur, ipſum vero *in Hiſpania citeriore Egelaſtæ cæſum* fuiſſe, ideoque eſſe Bæticum, hoc eſt qui ex ulteriore Hiſpania peteretur, non potuiſſe. Cum igitur in Bætico ſale exulcerandi facultatem non modo celebrari, ſed ne attingi quidem apud Auctores invenirem: contra autem, agreſte porrum ea vi pollere, & notum ſit; & Galenus ipſe (5) tradiderit; *adeo* enim, inquit, *eſt calidum, ut illitum cataplaſmatis modo, exulceret*; quin Serenus id potius monitum de radice ejuſdem porri adſcripſiſſet, vix amplius dubitavi. Denique etſi minus libri variant in his verſibus duobus ex cap. de *infantibus dentientibus*:

Aut teneris cerebrum gingivis illine porci.
Aut leporis niveum bibitur cum lacte caprino;

ſic enim a Cæſario, Humelbergio, Conſtantino, Stephano, Tornæſio, Keuchenio conſtanter ſcribuntur; tamen, niſi ego vehementer fallor, minus eſt inelegans quod ſcripſerat Aſulanus:

Aut leporis niveo bibitur cum lacte caprino;

quid enim? an porci de quo in priore verſu dicitur, album non eſt cerebrum? Si tamen quæras, an cenſeam, lac caprinum vocari *niveum* a Samonico potuiſſe, & revera hoc in loco fuiſſe vocatum; vocari quidem potuiſſe, inficias non ibo; hic autem revera vocatum eſſe, haud ita facile affirmabo. Cum enim tertio ante hos verſu humanos dentes niveos dixerit, caprinum etiam lac niveum dicere potuiſſe, neque tamen fortaſſis;

[1] *Medic. Pract. l. 3. Part. 2. Sect. 2. c. 13.*
[2] *Adverſ. lib. 22. cap. 24.*
[3] *Natur. Hiſt. l. 31. c. 7.* [4] *Ibid.*
[5] *De Simplic. Medic. Facult. l. 6. ad vocem* Ampeloproſon.

taſſis; ne ſummam verborum inopiam in re minime neceſſaria oſtenderet: dixiſſe, contendam. Quod ſi *cerebrum*, quod aliter dicere non licebat, potius iteraſſet, ſcripſiſſetque: *Aut leporis cerebrum*; id ſane multo æquius videtur ferri potuiſſe.

Proxima etiam illa vox *bibitur* ejuſmodi eſt, ut de ipſa dubitare poſſimus. Haud equidem ignoro, Dioſcoridem (1), & hunc ſecutum Galenum (2) tradidiſſe, leporinum cerebrum *affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtare*; quorum utrumque poſtea etiam ab Oribaſio (3), poſtremum vero tantum ab Aëtio (4) memoratum eſt. Plinius (5) tamen, quem ſæpius noſter ſolet Poëta deſcribere; & quem revera hic deſcripſiſſe videntur indicare cum laudati ab utroque *dentes qui equis primum cadunt, adalligati*, tum vero maxime, conjuncta lactis caprini mentio; nihil aliud, quod ſciam, de illius cerebri uſu ad dentitionem adjuvandam docuit, niſi *lacte caprino, aut cerebro leporum perunctas gingivas, faciles dentitiones facere:* quem ita Plinius Valerianus (6) ſecutus eſt, ut ad dentitionem dixerit, *lacte caprino, & leporis cerebro gingivas perfricari*. Sed nec Sextus ipſe Platonicus (7), quem fuiſſe, putant, Chæronenſem illum M. Antonini doctorem, nec Paulus [8], nec Actuarius [9], neque, ut plures alios ſciens prætercam, noſtris ipſis temporibus Ettmullerus [10] aliter in pueris dentientibus leporini cerebri uſum laudarunt, quam ut ipſum gingivis illineretur, atque adeo hic poſtremus vel ſic adhibiti nimiam vehementiam timuit, & propterea quando, & quomodo illinendum ſit, docuit. Verum utcunque hoc eſt; ob illum certe Plinii locum ſæpios ſuſpicatus ſum, non *bibitur*, ſed *linitur*, aut *linito* a Samonico ſcriptum eſſe. Sed quoniam neque ſine veterum exemplarium auctoritate meæ mihi placent conjecturæ, & ſi tibi forte pro eo quo me proſequeris, ſtudio placerent; ſatis tamen multa ſcripſiſſe, imo omnes juſtæ Epiſtolæ terminos jam diu mihi prætergreſſus eſſe videor; plures alios qui depravati ſunt, locos omittam, & verbis Adriani Turnebi [11], Viri de antiquis Scriptoribus, & nominatim de noſtro Samonico egregie meriti, finem denique ſcribendi faciam: *Nos Medicum male habitum his vel fomentis lenire, vel medicamentis ſanare conabamur: ſunt & in eo multa alia ulcera, quibus vel Pæon, vel Chiron manum admoveat; majorem enim opem, quam noſtram, deſiderant. Interim quædam a nobis in eo reduvia curata erit, ſi modo curata dici poſſit; nam ne id quidem affirmare auſim.* Vale.

Patavii Nonis Januar. MDCCXXI.

EPI-

[1] *De Mat. Med. lib. 2. c. 18.* [2] *De Simpl. Med. Fac. lib. 11. ad voc.* Cerebrum leporis.
[3] *De loc. aff. cur. l. 4. cap. 63.* [4] *Tetrab. 1. Serm. 4. c. 9.*
[5] *Nat. Hiſt. l. 28. c. 19.* [6] *De Re Med. l. 1. c. 42.*
[7] *De Medic. ex Animal. c. 2.* [8] *De Re Med. l. 1. c. 9.*
[9] *Medic. l. 6. c. 7.* [10] *In Schroder. de Animal. Claſſ. 1. & de Morb. Infant. Artic. 18.*
[11] *Adverſ. l. 17. c. 18.*

EPISTOLA ALTERA.

Jo. Bapt. Morgagnus Jo. Bapt. Vulpio S. P. D.

VIdi his diebus quæ undeviginti ab hinc annis ad Samonicum præfatus eſt, adnotavitque Vir præclara eruditione, & famæ celebritate ornatiſſimus Petrus Burmannus (1). Quæ utinam ſicuti ad me nunc miſiſti, ita mittere potuiſſes; cum is viveret, non tam ut perpaucis, in quibus a me diſſenſit, ſatisfacerem, quam ut gratias agerem de reliquis plurimis, in quibus pro ſua humanitate mihi voluit aſſentiri. Noſti enim, quam multa, quam varia non de poemate ſolum, ſed de vita etiam, ſtudiis, fatiſque Samonici, de ejuſque editionibus longa illa, quam vulgari voluiſti, Epiſtola complexus ſim. Cum totam ille perlegerit, & pene totam in ſuis cum Præfatione, tum Adnotationibus articulatim commemoraverit; accipe, ad quam pauca redeant illa de quibus ipſi aliter ac mihi viſum eſt.

Igitur in Præfatione cum ad Samonici editiones ordine recenſendas pervenit; ab illa orſus, qua antiquiorem nec ipſe vidit, Veneta nimirum A. 1488. cujus mihi copiam factam eſſe ab egregio Viro Fratre tuo, in Epiſtola (2) non reticui, poſtquam duas, treſve alias memoravit, hæc habet: *Juntinam deinde Celſi, majoris formæ A. 1524. Morgagnus in Epiſtol. pag. 77. perperam pro Aldina Viros doctos accepiſſe credit, quaſi & illa Serenum comprehenderet, cum biennio poſt Aldi ſocer Aſulanus Celſo demum adjecerit Serenum*. Non hæc deſcripſi, quod hic ille a me diſſentiat; ait enim, credidiſſe me, ab iis perperam acceptam eſſe: cui meæ ad ſic opinandum non obſcuriſſimæ propenſioni ne ipſe quidem refragatur.

Sed, ut hæc planiſſime intelligas, Epiſtolæ paginam illam relege, quæ in Patavina editione (3) eſt 18.; nam Burmannus editionem tertiam indicat, qua utebatur, habitam apud ſuos Hagæ Comitum; illam igitur, & quæ proxima præcedit, & 2. quoque paginam relege (*): perſpicies continuo, nihil ea quæ Burmannus dicit, ab iis quæ ego dixeram, diſcrepare; niſi quod a me ſcriptum fuerat, non biennio poſt; ſed A. 1528. neque Aldi ſocerum; ſed Franciſcum Aſulanum, Andreæ *ſoceri ejus filium*, Serenum edidiſſe: neque me credere factum perperam a Viris illis doctis; ſed etſi ita videatur, me tamen an perperam factum ſit, *malle judicium ſuſtinere*. Quarum rerum neque eſt cur me pœniteat, neque ulla earum eſt quam impugnet Burmannus: quamvis caſu neſcio quo acciderit ipſi, ut cum ea vellet quæ ego ſenſeram, indicare, paulo aliter referret. Cur ergo, inquis, iſta ejus verba deſcripſiſti? Ob ea videlicet, quæ continuo ſubjecit: *Ibidem etiam contendit Morgagnus, Aldinam priorem Cæſarii Hagenoenſi editione debere haberi, cum tamen utramque in calce legas prodiiſſe A. 1528. menſe Martio. Joannis vero Cæſarii dedicatio, oblata Comiti a Steelberg, notam temporis habet pridie Kal. Apriles A. 1527 ita ut certe Cæſarius hanc Colonia miſiſſe ad Typographum Hagenoenſem Johannem Soterium videatur, ante annum, quam per cunctationes Typographi exiret in lucem*. Ego vero neque iſta ignoravi; quin pagina illa 17. (**) diſerte protuli; ſed cum de editione, non de præpoſita epiſtola ageretur, tempore ſtandum eſſe, credi-

[1] *in Edit. Poetar. Latin. Minor.* [2] *pag.* 267, 7.
[3] *Illa quidem quæ ſimul cum Samonico prodiit; in præſenti enim, ideſt Edit. Patav. II. eſt pag.* 263. [*] *hic* 246. [**] *hic* 262.

di quo illa abſoluta, non quo hæc ſcripta eſſet: neque tamen contendi, editionem Venetam eſſe priorem habendam Hagenoenſi, niſi ſi Veneta, ut Viri illi docti affirmaverant, jam A. 1524. prodiiſſet: imo ſic omnem ea de re ſermonem concluſi [1]: *Itaque in præſentia, non me quidem, ſed ipſis, quemadmodum oſtendi, auctoribus, Aſulano poſtpoſitum habes Cæſarium*. Quæ cum ita ſint, cumque, ut paulo ante vidimus, ego a Viris illis doctis diſcedere Burmanno viſus ſim; haud ſatis ſcio, cur eidem adverſus Cæſarium pro ipſis contendere videri potuerim.

Mox pergit ad alteram Cæſarii editionem. Primam *hanc editionem*, inquit, *deinde repetiit Jo. Soter Salingiaci A.* 1538. *quam male quoſdam conſuluiſſe, & pro ipſius Cæſarii editione habuiſſe, in notis ad cap. XLVI. v.* 830. *oſtendi*. Ibi autem me, alioſque, ait, non hanc alteram, ſed primam illam inſpicere debuiſſe; attendendas enim *illas* eſſe editiones, *quæ ab ipſis viris doctis ſint curatæ, antequam illis aliquid vitii adſcribamus*. Vera monet Vir præſtantiſſimus. Sed tamen quomodo primam illam curare ipſe potuit Cæſarius, quem faſſus eſt Colonia ad Hagenoenſem typographum miſiſſe, tanto locorum intervallo disjunctum? Deinde quomodo primam illam, cujus hic inſpiciendæ non eſt copia, potuiſſem ego conſulere, aut credere, aliter habere, qui ex Cæſarii editione quidquid alii proferrent, in ea pariter quam ego verſabam, ad eundem modum invenirem? Denique ſiqua gravioris momenti in editione hac notavi, non ejuſmodi certe ſunt, ut typographorum incuriæ facile imputanda eſſe videantur. Nec ſane mihi aliud diſerte objici a Burmanno, video, niſi quod, ut in aliis aliquot eſt editionibus, ſic in hac quoque animadverterim ſcriptum eſſe *cariſſæ* pro *ſariſſæ*, quod in prima, ait, legi editione. Crederes, hanc omni iſtiuſmodi vitio carere, niſi, quæ verba eodem in capite poſt verſus perpaucos notaveram [2], *Utque Sariſſea*, hæc eadem Burmanni Adnotatio indicaret in prima ipſa Cæſarii editione retineri. *Ineptum vero eſt*, inquit, *Cæſarii & Pictorii*, utque ſariſſæa, *quod non intelligo*. Sed tu, mi Vulpi, vel hinc intelligis, non eſſe igitur primam Cæſarii optimam illam, quam in Epiſtola quærebamus, editionem. Propoſitum enim hoc erat noſtrum, quid boni, quid contra eſſet in ſingulis animadvertendo, diſpicere, [3], *quænam dignior eſſet editio, quam potiſſimum ſequereris*. Cujuſmodi nullam cum invenerimus; conſilium denique noſtrum fuit [4], ut *ex ſingulis aliqua, ex nulla omnia petendo*, novam apparares: quod niſi anguſtiæ illæ temporis permitterent; at ſi vires & valetudo poſtea ſuppeterent, ſuccedentibus annis faceres, & ſi rata fuiſſent hæc noſtra vota, jam feciſſes.

Meum autem illud conſilium hoc loco ideo commemoravi, quia Burmannus, qui Epiſtolam certe perlegerat meam, ejus rei prorſus oblitus videtur, ubi paulo infra ventum eſt ad Roberti Conſtantini, & Henrici Stephani editiones. *Certe*, inquit, *Conſtantini editionem* Henr. Stephanus *ita expreſſit, ut recte judicet Morgagnus, lac lacti ſimilius non eſſe, ſi unum vel alterum excipias locum: Quod cum recte viderit, mirari ſubit idem inſtitutum in ſua editione, quam nuper Patavii prodidit, ſecutum, & Conſtantini veſtigia tam diligenter ſervaſſe, ut ne quidem ab aberrationibus ejus ſibi caverit, cujus exemplum cap. XXX. v.* 577. *videri poterit, ita ut hæc repetita modo Conſtantini editio jure vocari poſſit*. Novam hercle, & difficilem obſervationem! quando tu, anguſtiis temporis excluſus, & notularum brevitate ac copia allectus, ex illa Patavinam editionem ita deſcribi voluiſti, ut aperte, & in fronte ſtatim ipſa liqueret omnibus, eſſe *ex editione Lugdunenſi A.* 1566. *Rob. Conſtantini, cum hujus Notis, variiſque lectionibus*, non ſecus ac Celſo conjunctim edito, præfigi juſſeras, deberi ipſum *cura, & ſtudio Th. J. ab Almeloveen*. Tuque idem optime omnium noſti, num ullam ego editionis utriuslibet Auctoris Patavinæ lineolam, nedum pagellam antea, aut dum typographus excuderet,

[1] *pag.* 264, 35. [2] *pag.* 262, 5. [3] *pag.* 245, 8. [4] *pag.* 296, 20.

deret, non dico emendaverim, ſed viderim. Quin etiam ſcis, annuiſſe me, ut Epiſtolas in illos Auctores ſimul ederes meas, ea conditione ſi reciperes, etſi tibi forte propoſitæ aliquæ a me emendationes neceſſariæ viderentur, tamen in eorum contextu ne litterulam quidem te eſſe propterea mutaturum: quam fidem non modo ſervaſti, ſed etiam a te mihi datam in præpoſita editioni Epiſtola omnibus prædixiſti. Quam igitur meam ſomniant aut Celſi, aut Samonici editionem? Num quam procuraverat Conſtantinus, me daturum emendatam in ea Epiſtola promiſi, in qua tibi ne ejus quidem repetendæ conſilium dedi?

Satis etiam ſuperque oſtendit, ut opinor, Epiſtola eadem, in qua non ſemel indicandum a me fuit, quid carminum legibus repugnaret, oſtendit, inquam, num tandem, licet inter poetas nomen non profiteat meum, adeo iis in legibus hoſpes ſim, ut quantum flagitii Conſtantini operæ commiſiſſent in his duobus verſibus, non ſentirem,

Pulegiumve potens, & agreſte jungatur anethum (1).

Græcos hyoſcyamon propria ſcito dicere lingua (2);

nec ſtatim reſcriberem *jugatur*. *Græcus. ſcit;* præſertim cum, etſi duo poſteriora membra in Henrici quoque Stephani, & Roberti Keuchenii editiones irrepſiſſent, primum autem etiam in plures, inter quas ipſo indicante Burmanno, illa eſt, quam male! non conſului, Cæſarii prima; aliæ tamen eſſent in manibus quæ tribus hiſce vitiis carerent. Quæ quanto evidentiora ſunt, tanto magis adducere ipſa Burmannum debebant ad ſuſpicandum ſaltem, Patavinam editionem non eſſe meam; non ad ſcribendum in primo: *quam ſcabiem nec me depuliſſe*, *ſecurum ſemper editionis Conſtantinianæ*, quaſi in tot ejus locis, qui ſe in Epiſtola conſiderandos forte obtulere, nihil unquam reprehendiſſem: in duobus autem alteris: ſe *de Keuchenio non mirari; ſed ſtupere*, *ipſum Conſtantinum*, & me, *qui eum exprimo ſemper*, *etiam in vitioſiſſimis locis*, hic *nec duplex vitium animadvertiſſe*. Relinquebatur, ut illa quoque objiceret mihi, quæ in Conſtantini editione cur minime notaverit, haud ſatis ſcio, nempe in verſu (3)

Sal niveum ſumes, Baticum quod nomine dicunt,

ſecundam tertii pedis ſyllabam omnino ſine diphthongo ſcribendam fuiſſe: nam etſi, quocumque modo ſcribas, facile corripi non poſſit; certe ſi diphthongum habeat, jam nullum ſupereſſe diſputationi locum, neminemque fore cui dubium ſit, quin ſic, oporteat produci: Verſum autem (4)

Atque palato agitat retinenſque, vomenſque,

toto uno pede mutilum, evidentiſſime claudicare: quo quidem pede apud plerosque non careat, adverbium *pariter* inter *agitat*, & *retinenſque* interjicientes, aut aliter, non maneum, edentes. Hæc certe, & ſi qua alia a Conſtantini typographis peccata ſunt, eadem ratione, qua ſuperiora, mihi poterat aſſignare Burmannus! Verum ut illa quæ immerito aſſignavit, hic mihi prætereunda non fuere, ne ſilentio agnoſcere & probare viderer; ſic id omne facile condonandum eſt Viro & meritiſſimo, & mortuo, &, quod caput eſt, erga me, ut cætera præclare oſtendunt, egregie animato.

Nam quod in Præfatione reliqua, de me addit ſive Keuchenii editioni in iis quæ bona habet, *laudem non exiguam* tribuente, ſive in neglectis quibuſdam neceſſariis ſubſidiis hominis *ſecuram ſupinitatem* notante, in hoc meeum facit vel magis quam ipſe vellem, qui multo, ut debebam, lenius id indicavi (5); in altero ſatis aſſentitur, cum bona illa Keuchenium ex avi ſchedis, qui ſpectatus Archiater fuerat, ait, deſcripſiſſe. In Adnotationibus autem, cum perſæpe proferat quid ipſe in Samonico legerim, explicaverim, diſſeruerim; aut non improbat, aut diſerte probat, aut lectores ad meam Epiſtolam rejicit: & ſiquid forte aliter, ut in rebus ejuſmodi, aliquando ma-

[1] *c. 30, v. 15. Burmanno autem 577.* [2] *c. 20. v. 20.* [3] *c. ult. v. 4.* [4] *c. 9. v. 13.*
[5] *p. 285, 29.*

Digitized by Google

mavult; ea ratione mavult qua mox videbis. Locos enim omnes in quibus a me nominatim diſcrepat, huc adſcribam. Qui cum pauci admodum ſint; alios addam in quibus mihi viciſſim nonnulla haud ſatis placent quæ ipſe propoſuit. Sic modeſta aut illius a me, aut mei ab illo diſſenſione Poeta noſter fortaſſe illuſtrabitur. Cujus hic ordinem ſervare præſtat, quam aut illum quo in Epiſtola uſus ſum, aut quo in his Litteris uti poſſem, ſi locos vellem in quibus aut a me Burmannus diſcrepat, aut ego ab illo, ſeparare.

Igitur capitis VI. quod inſcribitur *Prurigini, papulis, ac ſcabiei arcendis*, initium apud pleroſque omnes ad hunc modum ſe habet,

Illotus ſudor, vel copia nobilis eſcæ
Sæpe gravi ſcabie correptos aſperat artus.

Producit Burmannus Conſtantinum, qui indicaverat, pro *copia*, legi poſſe *inopia: ubi una producta inter tot breves more Græco:* item eſſe alios, a quibus *copia* retinetur, pro *nobilis* legentes *inutilis*. Producit deinde Keuchenii locum, qui cum hiſce ultimis faciebat. Denique Scaligerum, qui ad marginem codicis pro *nobilis* adleverat *noxilis*. Tum hæc ſubjicit: *Sed caret auctoritate vox illa* noxilis. *forte* nec copia nobilis eſcæ. *ut deficiente victu mundiore, ex vitioſo alimento ſcabiem oriri dicat.* Mihi vox *nobilis* videtur omino expungenda; neque enim mundiorem dumtaxat victum ſignificaret, ſed etiam exquiſitiorem, quomodo, exempli cauſa, a Plinio (1) dicitur *Turdus inter ſaxatiles* piſces *nobilis*, & *apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus acipenſer.* Pauperibus autem, pro quibus ſcribebat Samonicus [2], neque copia eſt ciborum hujuſmodi, nec quibus eſt, aut non eſt, idcirco ſcabies oritur; ut mihi æque *copia*, ac *inopia*, ſive *nec copia nobilis eſcæ* aliena hic eſſe videatur. Contra vero *copia inutilis eſcæ;* quod non carere vidimus doctis approbatoribus, quibus Henricus Stephanus addendus eſt, ut qui de duabus Conſtantini notulis priore omiſſa, alteram in libri ora appoſuit; huc pulchre attinet, ſi eam vocis *inutilis* vim ſpectemus, qua apud idoneos latinos Scriptores haud raro invenitur. Neque enim tantummodo pro eo quod nulli uſui eſt, poſuerunt, ſed etiam pro noxio, & pravo: idque ex iiſdem conſtat exemplis quæ in iis ipſis Lexicis proferuntur, in quibus vis tamen hæc altera non traditur. Lege enim Plinium [3]; ut ejus complures alios omittam locos; ubi *ſtomacho* ſcripſit *inutiliſſimum*, aut Hirtium [4], ubi *inutiliter adminiſtrari*, aut Varronem [5], ubi *bibitur inutilius;* res ipſa oſtendet, ita dici, ut ab eodem Varrone [6] apum reguli plures dicuntur *inutiles fieri propter ſeditiones*, &, ne ab noſtris Medicis recedamus, ut a Cornelio Celſo [7] *cum omnibus inutilis eſſe* dicitur *poſt cibum aut contentio, aut fatigatio animi, tum his præcipue, qui vel capitis, vel arteriæ dolores habere conſueverunt*, itemque ubi remedium proponit [8], *ſi fungos inutiles quis aſſumpſit*. Copia igitur inutilis eſcæ copia erit ciborum pravorum, quales videlicet ſunt *ſalſi*, *acres*, *& qui facile corrumpuntur;* utor enim Sennerti [9] verbis, quibus hæc continuo ſubjecta ſunt: *hinc pauperes, qui pravis illis cibis utuntur, frequentius ſcabie infeſtantur.*

Ad proximum caput VII. de *Phreneſi*, ubi ſcriptum eſt verſu quarto *Sive meri guſtus*, cum adnotaſſet Burmannus hanc explicationem Pictorii, meri *hic pro ſtomacho accipitur;* non miror quod mox addidit: *Pictorii explicationem τῶ* meri *non intelligo*. *Meri* enim eſt nomen, quo Arabes, & qui diu ſecuti ſunt Arabes barbaro, & ſemibarbaro ſermone Medici ſtomachum; id eſt gulam, ſignificabant. Alienum autem adeo eſt quod hic Pictorio venit in mentem, videlicet quod ab Samonico de vino dictum eſt, id de ſtomacho dictum eſſe, deinde vero ſi de ſtomacho dictum eſſet, Arabico nomine tunc dici aut potuiſſe, aut decuiſſe; ut excuſandus ſit Burmannus, ſi tam abſurdam expli-

[1] *Nat. Hiſt. l. 32. c. ultim. & l. 9. c. 17.* [2] *Vid. Epiſt. I. p. 270, 29.* [3] *Hiſt. cit. l. 22. c. 24.* [4] *de Bello Alex. c. 65.* [5] *de Re Ruſt. l. 3 c. 5.* [6] *Ibid. c. 16.* [7] *De Medic. l. 1. c. 3.* [8] *Ibid. l. 5. c. 27. n. 17.* [9] *Medic. Pract. l. 5. P. 1. c. 27.*

explicationem non eſt aſſecutus.

Sed nec ego ſatis aſſequi poſſum, quid ipſum Burmannum cogeret, ut de addenda vocula cogitaret in verſu tertio capitis XIIII. de *Dentium vitio*,

Cum Baccho violas decoxeris, ore teneto.

Adſcribit eri, *An* in, *vel* ex Baccho, *ut ſolent loqui Medici*. Certe autem Scribonius in *Medicis Compoſitionibus* (1) non aliter atque hic Serenus, locutus eſt: *omnia contuſa cribrata, melle Attico decocta*, & *roſæ aridæ aqua decoctæ :* aut ne mihi ob ea quæ ſequuntur, aut antecedunt, nodus ibi in ſcirpo quæratur; mittamus, obſecro, alios Medicos, &, quemadmodum alibi locutus ſit hic ipſe noſter Poeta Medicus, videamus. Sic igitur capite de *Podagra* (2),

Aut nitidum ranæ decoctum viſcus olivo,

capite autem, quod inſcripſerunt *Vulneribus ex re dubia curandis* (3), modo prorſus gemino, nedum conſimili ejus in quo hæſitat Burmannus,

Aut hederam Baccho decoctam, & ſemen anethi.

Me quidem cui non animadverſam credebat in aliis verſibus multo evidentiſſimam inſcitiam operarum, plus nimio offenderet una ex illis intruſa voculis, ſi legeremus *Cum in Baccho*, aut *Cum ex Baccho*. Utcunque enim verſus conſtaret; aures tamen ferre non poſſent. At factum bene quod in verſu illo de *Podagra* ne locus quidem ſit quo contrudi poſſit alterutra.

Age nunc tranſeamus ad caput in quo paulo diutius moremur. Verſus enim habet quos in Epiſtola (4) conſideravi. Eſt proximum XV. cujus hoc initium eſt,

Ægreſcunt teneræ fauces, cum frigoris atri
Vis ſubiit, vel cum ventis agitabilis aer
Vertitur, atque ipſas flatus gravis inficit undas.

Burmanno primum illa diſplicent, *frigoris atri*. *Neſcio*, inquit, *quo modo non placet illud epitheton : nec quis* atrum frigus *dixerit, ſcio :* artum *vocari, ut adſtrictum, poſſe credo. ſed rectius* acris, *quod penetrabile alii Poetæ dicunt, præferrem*. quum frigoris aeris vis ſubiit. *ita Lucretius IV. 261.* aere ferit frigus.) Hanc ego partem non agitaveram : nec ſane diſplicere ita poterat illud *atri*, appoſitum, ſi quod aliud, huic Poetæ perſæpe uſitatum; & frigori ſatis conveniens, ſive ut infeſtum, noxiumque ſpectetur, ſive ut eo acrius, quo cum atriore, latente videlicet ſole, conjunctum eſt die, ſive demum ut cutem livore inficit, quo intellectu *atrum* ab Horatio (5) dictum eſſe venenum, Viris doctis placet, ſicut a Virgilio quoque, nec ſemel, cujus hemiſtichium (6), *membris agit atra venena* Samonicus tranſtulit in poema hoc ſuum (7). Servius certe, ejuſdemmodi explicans Virgilii locos (8), ſic dixiſſe *atrum*, itemque *nigrum* venenum, ait, *ut pallida mors* dicitur, *vel triſtis ſenectus*, nimirum *quia nigri ſunt homines poſt venenum*.

At enim quis frigus *atrum* dixerit, non ſuccurrit. Sed neque, ut video, quis *artum*: quo de verbo hic quidem, nihil dico, ut neque de ingrato illo terminationis ejuſdem in tribus continuatis vocibus ſono, *frigoris acris vis*; quando Burmannus ipſe alio videtur inclinare; hæc enim continuo addit : *forte tamen* Auctor *ſcripſerit*, quum frigoris artus vis ſubiit, *cum vis frigoris ſubiit membra humana. ita cap. IX. & VI. ſed judicet lector*. Utor permiſſo, & fauces quas frigidus aer ſubierit, hic aperte adeo ſignificari, dico, ut non oporteat huc artus induci, quos frigus pervaſerit, de quibus videlicet jam ſatis ſupra IX. illo capite actum erat. Nihil igitur hic muto.

Atque utinam ne in fine quidem tertii verſus quidquam mihi viſum eſſet in Aſulani, & quorundam aliorum ſcriptura mutandum. Nam etſi quam præferebam, ea in aliis libris extabat; tamen diu eſt cum per me intellexi, longe melius eſſe cum primis *undas* legere, quam cum aliis, *undis*. Subpudet me; ut verum tibi fatear; tarditatis meæ, quæ in re apertiſſima adduxit

[1] 120. & 230. [2] *XLII. v.* 16. [3] *LXIII. v.* 8. [4] *p.* 265, 15.
[5] *Carm. l.* 1. *Od.* 37. [6] *Georg. l.* 2. *v.* 130. [7] *c. XLVI. de ſerpent. morſ. v.* 15.
(8) *ad Æneid. l.* 2. *v.* 221. & *l.* 4. *v.* 514.

duxit ut quærerem, *quid ad fauces, ſi ventus gravis inficit unlas?* Ut excuſari me, cupio; ſic libens excuſatum volo Burmannum, qui non ita abſimili, ſi finem ſpectes, interrogatione utitur: *denique licet jam ventus inficeret mare (ut ita Lucret; ſcribere autem voluit Lucan; V. 564. niger inficit horror terga maris) an inde*, inquit, *faucibus hominum ægritudo naſceretur?* Scilicet oblitus uterque noſtrum, Samonicum pro pauperibus ſcripſiſſe, haud animadvertit id quod ipſis præ cæteris frigida tempeſtate accidit, quippe ſimul magis ex corporis labore incaleſcentibus, ſimul caventibus minus, qualem ſtatim non modo aerem hauriant, ſed & potionem. Res omnibus notiſſimas placet eloqui Ettmulleri (1) verbis, qui inter cauſas externas, quibus fiunt vel ipſæ faucium inflammationes, *ſunt*, inquit, *in ſpeete ſubitaneum frigus inſpiratum, aut potus nimis frigidus poſt nimiam ac intenſam corporis incaleſcentiam*. Serenus igitur cum primam faucium ægritudinis cauſam, hauſtum ore præfrigidum aerem indicaſſet; tum alteram memorat, præfrigidum potum: quem *undarum* nomine, quo aquam perſæpe ſolet, pauperum potionem, deſignat, undarum autem, quas *flatus gravis*, id eſt ventus nimio frigore noxius, hoc ipſo vitiat, cum propemodum gelidas reddit. Vel nimis igitur apparet, quid ad fauces ægras faciendas undæ attineant, quas ejuſmodi ventus infecerit, & quam longe a Poetæ ſententia abeſſent undæ illæ aut aeris, quas ego comminiſcebar, aut maris, quod alter; ut pro *undas* retineret *auras*; commemorabat, flatum huc denique neſcio quem *peſtilentem* inducens quo auræ inficiantur. Quæ tamen interpretatio ſi a doctis Viris probabitur; non eam difficilius huic meæ ſecundæ anteponam, quam ſecundam hanc antepoſui primæ. Cæterum pluribus, quas, ut ſemper alibi, ita hic quoque Burmannus valde laudabili, & perutili diligentia producit, variantibus lectionibus una addenda eſt, quam prope ducentos ab hinc annos, tanquam *vetuſtiorem, & magis probatam*, Medicus doctiſſimus ſequebatur Jo. Philippus Ingraſſias (2). Legebat enim pro *undas*, *uvas*, id eſt uvulam. Animadvertit tamen, non modo Celſum, Scribonium, alioſve, ſed & paulo inferius, hoc ipſo capite, Samonicum eadem ſignificatione non *uvas*, ſed *uvam* ſcripſiſſe; ut mihi quidem minime appareat, cur aliter primo loco ſcribere, aut emphaſim illam adjungere in pronomine *ipſas* debuiſſet, quod pronomen, ſi *undas*, ut vel tunc alii, legas; habeat locum: ſi *uvas*; non habeat.

Tertiam, quam Samonicus profert, cauſam faucium ægritudinis, *rabidum clamorem*, ipſe illuſtrat Hortenſii exemplo;

ſic eſt Hortenſius olim
Abſumptus: cauſis etenim confectus agendis
Obticuit, cum vox domino vivente periret,
Et nondum extincti moreretur lingua diſerti.

Hic Burmannus. *Erravit forte Serenus de verbis Ciceronis*, in libro videlicet qui inſcribitur Brutus, *ſic Hortenſii vox extincta fato ſuo eſt, noſtra publico*. Nam Cicero *de immaturo obitu ejus, quo eloquentiæ ejus finis eſt factus, potius agere videtur*, inquit; intempeſtivo autem dicere voluit, Rei nimirum Publicæ; neque enim *eſſe poteſt mors immatura ſeni*; Hortenſius autem *quarto & ſexageſimo anno* eſt mortuus, cum *perpaucis ante mortem diebus* Bruti *ſocerum defendiſſet Appium*: quæ omnia ex eodem M. Tullio (3) habemus. Hinc vero, ut laudatus a Burmanno indicaverat Baylius (4), ratio petitur qua coarguatur Serenus. Hortenſius enim, voce orbatus, quomodo *pro Appio Claudio dicere paulo ante mortem* (5) potuiſſet? Scilicet hæc quæ in uno eodemque Ciceronis libello ſunt, eruditus Vir Serenus non viderit! præſertim cum eorum quædam parvo intervallo ab iis verbis disjuncta ſint, quibus forte verbis ipſe deceptus exiſtimatur. Arqui non dixit, Hortenſium diu fuiſſe ſine voce: potuitque hic in ea ipſa Appii defenſione,

(1) *Prax. l. 1. S. 18. art. 2.* (2) *de Tumor. p. n. tr. 1. c. 1.* (3) *Philipp. 2. & in Bruto*
(4) *Lexic. Critic. in Hortenſio.* (5) *Cic. in eod. Bruto.*

Digitized by Google

ne, non ſecus ac L. Craſſus in actione contra Philippum (1), morbum contrahere quo abſumptus eſt, & quem a vocis privatione inchoatum eredere nihil vetat; ut dies aliquot ante mortem, quamvis cæteris vigeret facultatibus, loqui tamen, cauſaſque orare non poſſet. Qui dies ut perpauci fuerint, tot certe fuerint, neceſſe eſt, ut Appius poſtquam, in judicio etiam ambitus, abſolutus fuit, qua de re Tullius in duodecima ad ipſum Epiſtola (2) videndus eſt, potuerit, ut proxima docet Epiſtola, *non ſolum auctoritate orationis, ſententiaque ſua, ſed etiam opera, conſilio, domum veniendo, conveniendis* Amicis Tullii, *nullum onus officii cuiquam reliquum feciſſe*, cum de Supplicationibus eidem Tullio decernendis agi debuit, actumque eſt. Quas poſteaquam non ſine magna difficultate, & diligentibus prenſationibus decretas eſſe, Ciceroni ſcripſit M. Cœlius Epiſtola undecima (3), tum denique Epiſtola duodecima, *Hortenſium* tunc *animam agere*, ſignificavit. Quarum, & duarum, quas ad Appium miſſas diximus, Epiſtolarum non eſſe, ut aliarum alibi, pertubatum ordinem, attenta earum lectio oſtendit : quem contra perverſum eſſe in duabus agnoſcimus, ad Atticum ſcriptis (4). Cum enim ex ſeptima appareat, Ciceronem necdum Rhodum veniſſe, ex ſexta intelligitur, ei jam eſſe nunciatam Hortenſiii mortem; de qua tamen ſibi, cum Rhodum veniſſet, allatum eſſe, initio ejus libri (5) ſcribit qui paulo ante citatus eſt. Sed hæc fortaſſe alias. Nunc enim ſatis eſt pro Sereno aliquid reſpondiſſe. Pro quo & illud addi licet, non tot demum ſæcula ab Hortenſii morte ad ipſum intereeſſiſſe, ut veriſimile ſit, non potuiſſe etiam tum memoriam ſupereſſe inter Romanorum doctiſſimos, quo revera fato, & quomodo tantus Orator abſumptus eſſet.

Caput XIX. ut plura habet quæ in Epiſtola attigimus, ſic & plura obtulit Burmanno, quorum in aliis nobiſcum faciat, in aliis diſcrepet. Nobiſcum facit; ſi errorem operarum illius corrigas; in capitis inſcriptione ſic legenda, *Fellis vomitui, & phthiſi arcendis*.

In primo autem verſu diſcrepat : quem cum plerique ſic legerent,

Lutea ſi creſcunt, & cunctis noxia fella;

credidi, & credo ob eas cauſas quas tunc propoſui (6), longe melius fore, ſi ex libri antiqui fide pro *cunctis* reſcribamus *ſundis*, id eſt rejicis. Non improbat hæc Burmannus. Addit hoc tantum *: mihi* præ cunctis noxia *non diſplicet;* ſic enim & aliqui legebant. Vides, hoc illi condonandum, qui Medicus non eſſet. Nam inter tot bilis genera, quorum viginti quatuor, & *famoſa*, quidem, numerat deſcribitque Sanctorius (7), luteam non eſſe præ cunctis noxiam, quis ex Medicis ignoret?

Sed ab initio capitis veniamus ad finem, qui ad phthiſim ſpectat, & plerisque omnibus eſt ad hunc modum,

Proderit & veteris ſevi pila ſumpta ſuilli.

Carne aſinæ, ſevoque capræ medicina ſalubris.

Pro ultimo hoc verſu illum quem in Epiſtola (8) notavimus, unus ferme ediderat Aſulanus,

Quæ capulas quoque producit medicina ſalubri..

Quo in verſu cum libri calamo ſcripti (quorum inſpiciendorum nulla mihi, ut ſcis, copia fuerat) ſic variarent, ut alii *Quæ*, aut *Quas*, aut *Quo*, itemque alii *capulas*, aut *ſcapulas*, aut *ſcapulis*, aliique *producet*, aut *perducit*, alii denique *ſalubris*, *ſalubres*, *ſalutis* haberent; Burmannus ex conjectura a veri ſimilitudine non longius remota, adſcripſit, *forte* quæ ſcapulas quoque perducit medicina ſalubris : addiditque, *perducere* eſſe *ungere*, *tractare*, *fricare*. Sed cum Serenus (9) *corpus* quidem, *frontem*, *artus*, *locos*, ſæpe dixerit, *ſucco*, aliiſve eſſe *perducendos*, nonnunquam (10) & *lanam ſuccidam*, & ranæ *ſaniem*, aliudve *membris*, aut *corporibus*

(1) *Id. de Oratore l.3.* (2) *ad Familiar.l.3.* (3) *Ibid.l.8.* (4) *l.6.* (5) *Brut.* (6) *p.273 27.*
(7) *Comment.in 1.Fen.l.1. Can. Avic. qu. 82.* (8) *p.247, 18.* (9) *c. 5. 39.34.45.49. 40.*
(10) *c. 25. 35. 43. 60*

ribus eſſe *perducendum*, nunquam tamen, quod nunc meminerim, ſuccum ipſum, aliudve, dixerit, corpus, artuſve perducere; fortaſſe melius quis reſcriberet,

Quo ſcapulas quoque perduces, medicina ſalubris;

ut ad præcedentem verſum duo ultima hæc verba referrentur.

Et ſic quidem ubi hic verſus retinendus videatur. Sin autem is potius quem propoſuimus ſupra, ut pleræque habent editiones; tum vero non tam id quod Keuchenius reponendum crediderat; *Lacte aſinæ*, quam ea quæ pro lectione hac Burmannus addidit, ſunt a nobis conſideranda. Hic enim primum fatetur quidem, perperam negaviſſe Keuchenium, aſininam carnem phthiſicis olim fuiſſe a Medicis datam, ſiquidem hoc in Epiſtola (1) demonſtratum eſt: *non tamen extra veri ſpeciem eſſe*, ait, *Keuchenii lectionem*; *nihil enim hodie familiarius eſt Medicis*; quo loco præſtitiſſet teſtimonia proferre de priſcorum conſuetudine. Imo *quia*, inquit, *caro tam aſini*, *quam aſinæ prodeſt*, *hic vero* aſinæ *legatur*, lac *præferendum videtur*; quaſi vero cenſere non potuiſſet Samonicus, aſinæ carnem magis, quam aſini, convenire eadem ratione qua aſinæ lac magis convenit, quam vaccæ. Certe libro 2. ex iis qui inter Hippocraticos inſcripti ſunt *de Victus Ratione*, poſtquam de plerorumque animalium, & in his, de aſininis quoque carnibus, ſigillatim (2) verba ſunt facta, generatim traditur (3), animalia *maſcula fœmineis* eſſe *ſicciora*: & notius eſt quam ut hic debeat memorari, paſſim in Medicorum præſcriptionibus inter hæc atque illa diſcrimen attendi. Sed in Epiſtola (4) indicatum præterea a me fuiſſe, memineris, quare Samonicus hic eum Plinii ſpectaſſe locum videatur in quo de aſininis carnibus in phthiſi proficuis, non de lacte, ſermo eſt. Si tamen *lac* in hoc verſu, vel *lacte* nominandi caſu, ut vetuſtiores ſolebant, cum Burmanno legendum eſſet; alia inſuper mutatione opus foret, quam ex conjectura quadam minus difficilem reddit, quaſi cum *ſevomque* antiquo more fuiſſet ſcriptum, librarii hinc feciſſent *ſevoque*. Ego, etſi has conjecturas laudo; tamen *ſcabri quid in conſtructione*, in quibuſdam præſertim Auctoribus, malim, quam plura mutare.

Capita explicans duo, XXIV. & XXXIV. quorum alterum eſt de *Præcordiis ſanandis*, alterum de *Profluvio cujuſque ſanguinis*, in ſingulis ſingulas aliorum interpretationes Burmannus offendit, quæ ipſi dubitationem afferant. Prima interpretatio Pictorii eſt, qui ad verba illa quarti verſus (*) *nondumque tepentia*, adſcripſit, laudante Keuchenio, *id eſt tepido calidiora*. Hoc vero *an poſſint ſignificare*, *dubito*, inquit Burmannus, *cum tepere minus ſit τῷ calere*. Quod exemplis confirmari poſſe, indicat, minime; aut ego fallor; neceſſariis. Comparate enim illa, non ſimpliciter, efferuntur; itaque in tempore ipſo calor eſt, ſi cum frigore conferas. Sed hæc levia. Dubitatio autem altera ejuſmodi eſt, quam Burmanno accidere poſſe, non credidiſſem; certe nollem accidiſſe. Serenus ſcripſerat (5),

Menſtruus immenſo ſi profluit impete ſanguis,
Succida lana malos remoratur ſubdita curſus.

Ad verbum hoc *ſubdita* adnotavit Conſtantinus, *in peſſo*. Refert id Burmannus, & continuo hæc addit, *Neſcio*, *an non pertineat ad v.* 655. (6) *ut ſit pro* ex paſſo, *vel ad v. præced. pro* immenſo. *certe non capio hanc notam*. Verum, ut Medicus non eſſet; qualem tamen eſſe decebat Sereni interpretem; at certe quotus quiſque Philologus non perlegit Cornelium Celſum? qui toto eo, non breviſſimo, capite (7) quod inſcripſerunt *de Peſſis*, tum quid eſſent *ea*, docuit, *quæ fœminis ſubjiciunt*. *πεσσοὺς Græci vocant*, tum variis adjectis exemplis oſtendit. Quin etiam Philologi ipſi hæc attigerunt: neque in *Variis* Mureti *Lectionibus* caput (8) deeſt,

(1) *p.* 291, 2. (2) *n.* 9. (3) *n.* 12. (4) *p.* 291, 27. (*) *c.* 24.
(5) *v.* 13. *in cap.* 34. (6) *id eſt* 23. *ibid.* (7) 22. *in l.* 5. (8) 9. *in l.* 11.

deeſt, quo ſententia confutatur Marcelli Virgilii, hinc *peſſulum* in Eunucho Terentiana (1) dictum putantis, quod Poeta ad hos reſpexiſſet, de quibus loquimur, peſſos. Cæterum quid magis humanum eſt, eoque facilius excuſandum, quam non omnium quæ legerimus, meminiſſe, præſertim ſi quis tot, & tam varia legerit, ut Vir longe eruditiſſimus, Burmannus: qui ex ſua multiplici, aſſiduaque lectione benigne nimis conjecturam faciens de mea, credidit in adnotatione ad caput XLII. ipſa quoque, ſi Superis placet, Juriſconſultorum volumina, vel quæ apud Batavos ſuos prodeunt, a me verſari potuiſſe: qui ne illa quidem, niſi tu mitteres, eram viſurus quæ de mea in Samonicum Epiſtola ab hinc annos undeviginti ibi ediderat ipſe Burmannus. Sed adnotationem illam videamus.

Jam noſti, ut capitis modo memorati verſus primos quatuor perpendens,

Quædam ſunt rabidæ medicamina digna podagræ,
Cui ter tricenas ſpecies Epidaurius ipſe
Dixit ineſſe deus; requiem tamen indere morbo
Fas erit, & triſtem ſaltem mulcere dolorem;

noſti, inquam, ut primum verſum cum ultimis non cohærere, exiſtimaverim (2), neque immerito factum eſſe ab iis qui propterea legendum cenſuerunt, *Quædam haud ſunt*. Noſti etiam, ut ſicuti forte ſic legere minus placeret, huic alterutrum faciendum dixerim, ut aut priſtinam ſcripturam commode explicaret, aut novam aliam perquireret; *ut*, *exempli cauſa*, *ſi Poeta non* Quædam, *ſed* Quænam *ſcripſiſſet*, *atque ita quærendo*, *quænam vel digna*, *vel* (quod alii legebant) *ſumma poſſint eſſe podagræ medicamenta*, *nulla videlicet iſtiuſmodi eſſe*, *indicaſſet*. Burmannus quid ſuper exemplo hoc ſcripſerit, mox dicam: prius autem, quomodo ſcripturam priſtinam maluerit explicare: Primum igitur ait, *Serenum non videri ſibi negare*, *tolli poſſe omnem podagram*, *ſed tantum*, rabidæ (*id eſt* quæ ad ſummum venit) *eſſe quædam medicamina apta*, *quæ ſi non tollant*, *mulceant tamen &c.* Sed ipſius *rabidæ* cum remedia, Serenus, ajat, eſſe *digna*, ſive, ut codex, & Vetus editio, aliæque a me laudatæ habent, *ſumma*; quonam modo illuc ſtatim deſcendat, ut *tamen* (*tamen*, inquam) dicat, quietem *ſaltem*, & mitigationem ſperari poſſe? Hæc erant nimirum quæ videbantur, & adhuc videntur non cohærere. Senſit hoc, credo, ipſe Burmannus. Itaque *elegantiorem*, *&*, *ut putat*, *veriorem lectionem* ſubjicit, *qua omnes æſtus de hoc loco componantur*. Levi & ipſe mutatione legit, *Quædam ſint*, tumque interpretationem hanc eſſe poſſe, non dubitat, ut *dicat Poeta*, *licet quidam jactent circumforanei agyrtæ*, *eſſe quædam medicamina*, *quæ rabidam podagram tollere poſſint*, *putem ego*, *illa minime univerſum depellere poſſe morbum*, *nec tamen ideo deſtituere pedibus laborantem fas eſſe cenſeo*, *ſed poſſe quibuſdam remediis mulceri & leniri dolorem*. Nunc poſtquam hanc tibi, in qua ipſe nihil hæſitat, interpretationem deſcripſi, miraberis fortaſſe magis, ſi dixero, cur hæc maluerit quam ea quæ, exempli dumtaxat cauſa, indicaveram. Ea, inquit, *aliquantulum coacta & duræ mihi apparent*.

Quod dictum multo etiam magis miraberis, ubi non me, ſed Scaligerum, Virumque alium eximium ſpectaſſe dixero, ut auctores exempli illius. Hæc enim modo ante judicium id ſuum ſcripſerat: *Scaliger olim in ora Codicis Voſſiani correxerat*, Quænam ſint. *Etiam Morgagnus in Epiſtola conjicit*, Quænam ſunt? *Quod neſcio*, *an debeat monitori alii: certe potuit videre Ampl. Bynkershoekii Obſervationes juris*, *in quarum libro III. cap. 1. vir Ampliſſ. legit per interrogationem*, *quæ negantis vim habet*, Quænam ſunt rabidæ medicamina digna podagræ? *Id eſt nulla ſunt*. Quam gaudeo, in eadem me, in quæ duo ejuſmodi Viri inciderant antea, forte incidiſſe; tam ægre fero, id cum ſcriberem, ignoraſſe: neque enim tantummodo, ut ſolitum me eſſe, omnes ſcitis, acceptum illis retuliſſem; ſed præterea non dubitanter, nec exempli cauſa, ut

(1) *Act.* 3. *Sc.* 5. (2) *pag.* 284, 22.

Digitized by Google

feci, attigiſſem, imo ut eorum auctoritate confirmatum & amplexus ipſe quidem eſſem, & tibi fidenti animo propoſuiſſem. Cæterum eidem monitori, cui debuit Scaliger, & poſt Scaligerum Bynkershoekius, ego quoque, id quidquid eſt, debeo, nimirum attentæ propoſitorum verſuum conſiderationi: nec video, cum ſecundus quidquam debere non dicatur primo; cur ego ſuſpicione aſpergar, quaſi illud deberem ſecundo: cujus a me libros, perſancte jurare poſſem, nunquam eſſe viſos, ſi id tanti eſſet, aut me ipſe non probe noſſes.

Quod vero id quod illis verum, mihi non improbabile viſum eſt, id, inquam, coactum; & durum Burmanno videatur, haud aliter levem reprehenſionem hanc feram, quam cum legi ante annos aliquot in egregio Eruditiſſimi Gunzii de vulgo dicto Plinio Valeriano Libello inſcriptionem capitis IX. in eaque hæc, *De Macro error Barthii, Daumii, Fabricii, & Morgagnii*. Gratiam enim habui Gunzio, quod *in* ejus *me* erroris *ſocietatem, tanquam in equum Trojanum includere cum principibus*, ut Cicero (1) ait, voluiſſet: quanquam perlecto eo capite, magis quidem agnovi ejus erga me humanitatem: ſed quis meus fuiſſet error, ſatis cognoſcere non potui. Res ad eandem Epiſtolam attinet, de qua Burmannus, & expediri verbis poteſt non ita multis, quæ hic tibi deſcribam, Gunzii primum, deinde meis. Ille ſic: Daumius reſcripſit Reineſio, *citatum hunc auctorem* (Plinium Valerianum) *ſub Plinii nomine fuiſſe a ſpurio Macro, quod, licet non nominet, videtur tamen accepiſſe a Barthio, idem prodente, ſed, quod audacter dicam, ſine ulla veriſimilitudine. Quoties enim Plinium citat poeta* (ſpurius ille Macer) *utut quæſiveris, nihil, ſpondeo, ſimile in toto noſtri auctoris* (Plinii Valeriani) *opere inveneris. Mirum igitur eſt, Daumii, ut videtur, auctoritate imponi ſibi paſſos eſſe Fabricium, & Morgagnium Epiſt. in Celſ. & Seren. Samon. p. 67. Hag. Com.* quæ pagina 7. eſt in Patavina editione (*). Ego vero, ut ibi oſtenderem, quo de Plinio locutus eſſet Atrocianus, cum a Macro illo Plinium *pleriſque in locis* citari, dixit; hæc ſcripſeram, *majorem enim Plinium, non quem Valerianum vocant* (*nam hunc a Macro citari, ajunt Daumius, & Fabricius*) *intellexiſſe* Atrocianum, *ex eo apparet quod reapſe majoris Plinii ſcripta pleriſque in locis hujus Poematis* ſpurii Macri *laudantur*. Num igitur quod ait Daumius, ſecutus ſum? an potius evidenter ivi in alia omnia? Scilicet ne forte Plinii nomine falli crederer; quod Daumius, & Fabricius tradiderant, non erat mihi reticendum. Ne vero a propoſito aberrarem; ab eorum ſententia mihi erat diſcedendum: quod & feci, commemoraturus libenter vel iſtam ipſam, ſi tunc facta eſſet, Gunzii ſponſionem, ut quæ propoſitum non modo non infirmare, ſed & confirmare poſſet meum. Neque enim Atrocianus, & ego cum diximus *pleriſque in locis*, ad alia reſpeximus, in quibus forte Plinium Valerianum laudaret Macer: imo haud aliud dicere voluiſſe Atrocianum, &, quod conſequitur, me quoque ejuſdem verbis utentem, quam *multis in locis*, ex ipſo illius propoſito, quod mox in Epiſtola explicavi, tam planum eſt, quam quod planiſſimum. Quod vero ea vox *pleraque* non majorem ſemper partem, ſed & multa dumtaxat, aut non pauca ſignificet; oſtendi, ſi quis dubitaret, non uno liceret exemplo, illo præſertim Cornelii Nepotis (2), quem idoneum in primis fuiſſe latinitatis auctorem, nemo inficiabitur: *Timothei autem moderatæ ſapientiſque vitæ cum pleraque poſſimus proferre teſtimonia, uno erimus contenti*. Sed jam ad Burmannum revertamur.

Qui ex eodem capite de *podagra* hæc interpretans, (3)

Seminecisve hirci reſerato pectore calces
Inſere,

cum explicationes indicaſſet recte docentium, hoc velle Samonicum, ut in apertum hirci pectus ſtatim podagricus pedes immitat; hujuſmodi ſuſpicionem propoſuit. Sed, inquit, *ſuſpicionem movet Plin. Valer. III. 14. qui* pellibus vituli marini calceandos pedes *cenſet, cui conſentit Marcel-*

(1) *Philipp. 2.* (*) *in illo alia quidem; in hoc enim eſt p. 251.* (2) *Vit. exc. Imp. 13.* (3) *v. 9.*

cellus , an non & hic de pedibus non in ipſam pectoris hircini aperturam immittendis , ſed de calceandis poſſe capi . ſed tunc potius indue , *quam inſere dixiſſet* . Imo non dixiſſet *femineis* , cujus vocis oblitus videtur Burmannus , cum locum dare cœpit iſtiuſmodi ſuſpicioni . Non tamen hic quidquam propter eam oblivionem mutavit.

Sed capite XLIX. quod eſt de *Quartana* , miraberis & viciniorum vocum oblitum , & ea de cauſâ , magis communem, magiſque veram , ut opinor , lectionem facile mutantem. Verſus hi erant , (1)

Sume tribus digitis apprenſum ſemen anethi ,
Tantundem marathri , mulſum nec deſit aceti ,
In cujus cyatho prædicta ſalubriter hauris .

ipſe autem ultimi verſus initium ſic edidit , ut extabat apud pauciores , *Uno ſed cyatho* , hæc addens , *quod confirmat Plinii Valer. d. l. (id eſt III. 5.) certe illud* cujus *quo referas , non video* . At nos referimus ad iſtas ipſas proximas voces *mulſum aceti* , quemadmodum & rei natura , & ipſe præmonſtrat Samonicus , cum aut capite de *fellis vomitu* (2) quædam alia bibenda dicit *cyatho diluta gari* , aut capite de *hydropiſi* (3)

In geminis calidi cyathis potanda Lyæi.

Quid ? quod indicatus Plinii Valeriani liber capite , non 5. quod ad Tertianam febrem ſpectat , ſed 6. quod ad Quartanam, non magis repoſitam a Burmanno , quam illam quæ antea apud pleroſque erat , ſcripturam confirmat . In extremo enim eo capite hæc leges , quæ cum propoſitis Samonici verſibus prorſus conveniunt , *Semen anethi tribus digitis comprehenſum , & fœniculi tantumdem , & aceti mulſi cyathus unus potui datur* . Sumpta autem ſunt indidem , unde iſta Sereni , ex Tlepolemo, aut ex libro XX. majoris Plinii , capite 17. pariter extremo . *Tlepolemus ad quartanas trinis digitis ſeminis aniſi & fœniculi uſus eſt , in aceto & mellis cyatho uno:* quæ verba etſi ut Kuchenius protulerat , ita refero , neque dubito , quin alterutro in libro ſit aliquid emendandum ; tamen eodem quo dixi , ſpectare , ſatis intelliges, eoque magis , ſi quod ad Plinium adnotavit Harduinus , attendas , Sereni *vetuſtiores libros omnes manu exaratos* hic habere *aneſi* , ex quo fortaſſe amanuenſes fecerint *anethi ;* facilius autem hoc credes , ſi animadvertas , in Kuchenii codice fuiſſe *aniſi*. Unde igitur factum dicemus , ut lectionem potiſſimum illam emphaticam *Uno ſed cyatho* a Plinio Valeriano confirmari, Burmannus crediderit ? Certe quod ille ſcripſit *cyathus unus* , haud plus , minuſve ſcripſit quam Celſus (4) , exempli cauſa , cum ait , *vini auſteri cyathus ;* itaque ſatis apud Samonicum idem intelligebatur a legentibus *In cujus cyatho*.

Denique ad octavum verſum capitis LIII. quod de *fracturis* inſcribitur ,

Aut veteri Bacco capræ fimus inde petulcæ ,

cum hæreat Burmannus , & *fimus neutro genere quis dixerit , ſe neſcire* , fateatur, imo ſic corruptum fuiſſe , agnoſcat , verſum quoque vigeſimum ſecundum capite XXXII; mirari ſubit , cur non Scaligerum ſecutus ſit , a quo ita emendatum fuiſſe , ait , *fimum inde* . Nam quod ipſe addit, *ſed primæ ſyllabæ modus repugnat* , nihil eſt , nec Scaliger poterat ignorare . Neque id eo dico quod Samonicum meminerim *fimi primam ſyllabam alibi produxiſſe* , ut ad caput XXXII. adnotavit Keuchenius, quod nec meminiſſe Burmannum , credo , ibi hanc Keuchenii , quam profert , adnotationem neque laudantem , neque rejicientem . Sed eo dico , quod non mutato illius ſyllabæ modo , Scaliger potuit reſcribere *fimum inde* , neglecta ecthlipſi , facile arbitratus , non dedecere in Sereno, qui Lucretii adeo , ut in Epiſtola (5) vidimus , ſtudioſus fuit , quod hic , neque ſemel , poſt Ennium , & Lucilium , feciſſet , ut eum ſcripſit (6),

Nam quod fluvidum eſt , e lævibus atque rotundis .
(7) *Sed dum abeſt , quod avemus , id exſuperare videtur .*

(1)

(1) *v.10.* (2) *cap.XIX. v.3.* (3) *cap.XXVII. v.7.* (4) *De Medic. l.4. c.4. p.201, 25.* (5) *p.283, 14.* (6) *de Rer. Nat. l.2. v.465.* (7) *Ibid. l.3. v.1095.*

Digitized by Google

(1) *Semina, ſeque ſimul cum eo commiſcuit igni.*

Sed in re pervulgata opus non eſt exemplis pluribus.

Pauca hæc ſunt illa in quæ forte incidi, cum alia quærerem, id eſt locos omnes, in quibus a me Burmannus diſſentiret. Si tantum fuiſſet temporis, ut Adnotationes ſingulas poſſem attente perlegere; fortaſſe & alia animadvertiſſem, nec dubito, quin longe plura alterius generis, nempe non approbatione ſolum, ſed & ſumma laude digniſſima. Sereni in primis contextum univerſum, & quid in eo, & cur mutatum, perlibenter alias conſideraſſem. Nunc vero a cæteris, quibus diſtringor, ſtudiis gravioribus vix nactus pauxillum hoc laxamenti quod ſatis eſſet ad ea curſim adnotanda, & ſcribenda quæ haſtenus legiſti, ſentio, mi Vulpi, animo me potius, quam opera, ſatisfacere potuiſſe voluntati tuæ. Habes igitur Epiſtolam in Samonicum earum non diſſimilem, quas in Celſum non ita pridem accepiſti. Qoamobrem ſi de hae feceris quod de illis rogavi ut faceres; erit id mihi quam gratiſſimum. Vale.

Patavi XIIII. Kal. Februar. MDCCL.

[1] *Ibid. l.6. v.275.*

PARTIS PRIMÆ FINIS.

Digitized by Google